

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE TARİHİ ANABİLİM DALI
FELSEFE BİLİM DALI**

**SESSİZLİĞİN POETİKASI:
HEİDEGGER'İN 'SESSİZLİK' KAVRAYIŞI**

Doktora Tezi

Ebubekir DEMİR

Ankara, 2026

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE TARİHİ ANABİLİM DALI
FELSEFE BİLİM DALI**

**SESSİZLİĞİN POETİKASI:
HEİDEGGER'İN 'SESSİZLİK' KAVRAYIŞI**

Doktora Tezi

Ebubekir DEMİR

**Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Seyit COŞKUN**

Ankara, 2026

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE TARİHİ ANABİLİM DALI
FELSEFE BİLİM DALI**

**SESSİZLİĞİN POETİKASI:
HEİDEGGER'İN 'SESSİZLİK' KAVRAYIŞI**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Seyit COŞKUN**

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

1- Prof. Dr. Seyit COŞKUN

2- Doç Dr. Emre KOYUNCU

3- Doç Dr. Sengün Meltem ACAR

4- Doç. Dr. Çetin TÜRKYILMAZ

5- Dr. Öğr. Üyesi Murat ÇELİK

**Tez Savunması Tarihi
29.06.2026**

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Seyit COŞKUN danışmanlığında hazırladığım “Sessizliğin Poetikası/Heidegger’in Sessizlik Kavrayışı (Ankara 2026)” adlı doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

13.07.2026

Ebubekir DEMİR

ÖNSÖZ

Her tez gibi bu tez çalışması da birçok değerli gözün ve kulak verenin eseri, bu nedenle başta tez danışmanım Prof. Dr. Seyit Coşkun olmak üzere, tezle ilgili önerilerini yol gösterici bir şekilde sunan Doç Dr. Emre Koyuncu, Doç Dr. Sengün Meltem Acar, Doç. Dr. Çetin Türkyılmaz ve Dr. Öğr. Üyesi Murat Çelik’e teşekkür ederim. Ayrıca Heidegger derslerinde ‘sessizlik’e dikkatimi çeken ilk tez danışmanım Prof. Dr. Ertuğrul Rufayi Turan’a şükran borçluyum. Yine Dr. Zeynep İrem Özatay bütün bir akademik süreçte hep destekçi oldu, kendisine müteşekkirim.

Her tez gibi bir tahammül gerektirdi, bu nedenle hep yanımda olan ve esenlikli esinlerini daima hissettiğim annem ve babam Prof. Dr. Ömer Demir ve Serpil Demir’e, kardeşlerim Salih, Sümeyye, Musa, Taha ve canım Güneş’e çok şey borçluyum.

Her tez gibi bir sıra söyleşi gerektirdi, bu nedenle Cem Oto, Ömer Fatih Sönmez, Merve Turgan, Cansu Aksoy, Elif Taşcan’a ve tez süresince tezi bana açan Sevgi Hazır’a müteşekkirim.

Elbette her tez gibi, bitmiş bir söyleşi değil, son tanrının gelecek olanlarına şükran dolu bir selam sadece.

Ankara, 2026

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	iv

GİRİŞ: SESSİZLİĞİN FENOMENOLOJİSİ.....1

1. Kökensel Sessizliğe Giriş.....	2
2. Sessizlik: Sonsuzluğun Yankılayan Boşluğu.....	20
3. Dilin Özünden Poetik Düşünüme.....	27
4. Hakikatin Özü ve Sessizlik Mantığına Doğru.....	37
5. Sessizliğin Dinginliğine Geçiş, Kulak Verme ve Kendilik	54
6. Sessizlik Katmanları: Fenomenolojik Okuma İçin Bir Ön-Araç.....	64

I. BÖLÜM: İNSANİ SESSİZLİK (*SCHWEIGEN*): DASEİN ANALİTİĞİ VE EKSİSTANSİYAL SUSKUNLUK.....83

1.1. ‘Hiç’in ve Tekinsizliğin Zemini Olarak Sessizlik.....	84
1.2. Lakırtı, Hergünlüğün Gürültüsü ve Suskunluk.....	98
1.3. Vicdanın Seslenişi ve Sessizlik Çağrısı.....	111
1.4. Can Sıkıntısı ve An’ın ‘Sessiz Sisi’ Olarak Akortlanma.....	120
1.5. ‘Söz’ün ve Açıklama Mantığının İmkânı Olarak Sessizlik.....	147

II. BÖLÜM: KÖKENSEL SESSİZLİK (<i>V/ERSCHWEIGEN</i>): EREIGNIS OLARAK KETUMİYETE GEÇİŞ	162
2.1. Heidegger’in Suskunluğu; Zorunlu Bir Değini.....	165
2.2. Dilin Temeli ve Kökeni Olarak Suskun-kalabilme	175
2.3. Sessizlik Bekçiliği ve Sessizlik Mantığı (Sigetik)	187
2.4.Hölderlin: ‘Bir Söyleşi Olduğumuzdan Beri’ Şiirin Özü ve Sessizlik.....	222
2.5.Yeryüzünün Tınlayışı; Şairin İşitmesi.....	240
2.6. Herder: Dilin Sessiz Kökeni ve Dinleme.....	268
2.7. Herakleitos: ‘Başlangıçsal Mantığın’ İnşası ve Logos’a Kulak Verme.....	285
 III. BÖLÜM: KADİM SESSİZLİK (<i>STILLE</i>): DİNGİNLİĞİN SÖYLENCEDEN TINLAYIŞI	320
3.1. Dilin Temeli Olarak ‘Dinginlik Olarak Sessizlik’	322
3.2. Dindiren Dinginliğin Akortlayan Sesi Olarak Söz.....	338
3.3. El’in Sessizliği: Kavramsız/Sigetik Düşünme.....	346
3.4. Tarla Yolu Sohbetleri: Bırakılmışlık ve Düşüncenin Sükuneti.....	354
3.5. Sessizlik Uzamının ‘İnşası’ ve Zerdüş’tün Sessizliği.....	369
 SONUÇ	383
KAYNAKÇA	402
ÖZET	412
ABSTRACT	413

KISALTMALAR

- GA2–1927** Martin Heidegger, *Sein und Zeit*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2024. [Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, çev. Kaan Ökten, Alfa, İstanbul 2021.]
- GA29-30–1929/30** Martin Heidegger, *Die Grundbegriffe der Metaphysik: Welt, Endlichkeit, Einsamkeit*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 1983.
- GA9 –1929** Martin Heidegger, “Was ist Metaphysik?” (1929), *Wegmarken*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 2004. [Martin Heidegger, *Metafizik Nedir?*, çev. Yusuf Örnek, TFKY, Ankara 2009.]
- GA36/37–1933/34** Martin Heidegger, *Sein und Wahrheit. 1. Die Grundfrage der Philosophie. 2. Vom Wesen der Wahrheit*, Vittorio Klostermann Verlag, Frankfurt am Main 2001.
- GA38–1934** Martin Heidegger, *Logik als die Frage nach dem Wesen der Sprache*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1998.
- GA39 –1934/35¹** Martin Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, Vittorio Klosterman, 1999.
- GA4–1936/68** Martin Heidegger, *Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1981.
- GA65–1936/38** Martin Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, Vittorio Klostennann, Frankfurt am Main, 1989.

¹ Tarihler derslerin verildiği yılı imler. Tezde temel alınan eserlere yer verilmiştir, filozofun atıf yapılan tekil eserlerine Kısaltmalar’da yer verilmemiştir.

- GA7–1936/53** Martin Heidegger, “Wer ist Nietzsches Zarathustra” (1953), “Das Ding” (1950), “...dichterisch wohnet der Mensch...” (1951), “Bauen Wohnen Denken” (1951), *Vorträge und Aufsätze*, Vittorio Klostermann, Frankfurt Am Main, 2000.
- GA44–1937** Martin Heidegger, *Nietzsches metaphysische Grundstellung im abendländischen Denken*, Vittorio Klostermann, 1986.
- GA85–1939** Heidegger, *Vom Wesen der Sprache. Die Metaphysik der Sprache und die Wesung des Wortes. Zu Herders Abhandlung Über den Ursprung der Sprache*, 1999.
- GA74–1940/50²** Martin Heidegger, *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2010.
- GA55–1943/44** Martin Heidegger, *Heraklit /1. Der Anfang des abendländischen Denkens, 2. Logik. Heraklits Lehre vom Logos*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1994.
- GA77–1944/45** Martin Heidegger, *Feldweg-Gespräche (1944/45)*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1995.
- GA79–1949/57** Martin Heidegger, *Bremer und Freiburger Vorträge*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1994.
- GA12–1950/59** Martin Heidegger, *Unterwegs Zur Sprache*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1985.

² Net değildir tarih, 1930’lar sonundan 50’lere kadar dil ve sanat üzerine notlarını içerir.

GİRİŞ

Bu tez Heidegger'in 'sessizlik' kavrayışını ele almaktadır ve sessizliğin Heidegger'in dil, hakikat, varlık 'oyunu'nda kurucu bir rolü olduğunu iddia etmektedir. Bu kapsamda Heidegger'in erken, geçiş ve geç döneminde suskunluk, ketumiyet, sessizlikte-açımlanma, dinginlik olarak sessizlik ile birlikte ses, kulak verme, dinleme, işitme ve çağrı kavrayışını da sessizlik dolayımındaki kavramlar olarak odağına alacaktır. Diğer başat bir mesele ise dil ve logos tartışması olacak, bu ise bizi mantık ve düşünme kavrayışını hakikat ile birlikte ele almaya götürecektir. Tüm bunlarla birlikte poetik düşünüm ve unsurları olarak şiir düşünme ilişkisi, şairin işitmesi ve söyleyişi yine yolumuzun üzerindeki patikalardan olacak.

Giriş bölümünün ilk kesiminde araştırma sorusunu ortaya koyarak tezin temel savlarını bölümler üzerinden serimleyecek; çalışma planı ile tezin üzerine kurulu olduğu işleyişi göstereceğiz. İkinci kesimde ontolojik sessizlik üzerine bir ön düşünüm sunmak amacındayız. Üçüncü kesimde Heidegger'in dil felsefesinin genel görünümünü özetleyerek sessizliğe giriş yapmak istedik. Dördüncü kesimde Heidegger'in 'mantık' eleştirisini ve bir öneri olarak sunduğu 'sessizlik mantığını' serimlemeye çalıştık. Beşinci kesimde sessizlik dolayımındaki temel kavrayışlar ve ışık tutmalar olarak kulak verme ve kendiliğe dair bir çerçeve sunmaya çalıştık. Son olarak Altıncı kesimde Heidegger'in 'düşünce' serüveni boyunca 'sessizlik' kavramının oluşumu ve evrimine geçmeden önce, tez boyunca kullandığımız fenomenolojik yöntemin mahiyetini ve 'sessizlik katmanları'nı ortaya koyacağız.

Bütün bir Giriş bölümü, Heidegger'deki sessizlik arayışımıza kapsamlı bir şekilde girmeden önce okura bütünlüklü bir sessizlik kavrayışı sunmayı ve Heidegger'i sessizlik kavrayışına götüren temel düşünceleri serimlemeyi amaçlamaktadır.

1. Kökensel Sessizliğe Giriş

Bu tezin amacı, ‘sessizlik’ kavrayışının Heidegger fenomenolojisinde varlık, dil ve hakikat açısından kurucu rolünü göstermektir. Tez, ‘sessizlik’ kavrayışının ve ‘mantığının’ Dasein analitiğini temel alan erken düşünsel evre, Varlığın açılımını, yani *Ereignis*’i merkeze alan geçiş evresi ve Hölderlin etkisindeki poetik evrelerini de içerecek biçimde Heidegger felsefesindeki konumunu ve diğer temel düşünce yapılarıyla (hakikat, vicdan, otantiklik, ses ve dil) ilişkisini göstermeyi amaçlamaktadır. Tez şu soruların izini sürecektir: Heidegger düşünmesinde ‘sessizlik’ kavrayışı ne anlama gelir? Sessizlik’i düşünmeye değer kılan nedir? Heidegger’in erken ve geç dönem eserlerinde dil, varlık ve hakikat bağlamında ‘sessizlik’ nasıl bir rol oynar? Dörtlü’nün, yer, gök, tanrılar ve ölümüler’in Dünya’daki ikametleri ve bir-aradalıklarında *sessizlik oyunu* nasıl işler? Poetik düşünüm sessiz söyleyişle nasıl ilişkilendirir? Sessizlik mantığı hakikati nasıl söyler? İşte bu tez, yukarıda kısaca özetlenen bağlamda Heidegger düşünmesinde ‘sessizliği’, ‘sessizliğin poetikasını’ araştırma sorusu olarak Heidegger külliyatını inceleyecektir.

Tez, Giriş ve Sonuç hariç üç ana bölümden ve alt kesimlerden oluşacaktır ve ‘sessizlik’ kavramının Heidegger felsefesindeki rolüne odaklanacaktır. Bunun için öncelikle I. Bölüm olan ‘İnsani Sessizlik’te 1930 yılına kadarki erken evre Heidegger felsefesinde ‘suskunluk olarak sessizlik’in inşası ve dil-öncesi evresi açıklanacaktır. II. Bölüm olan ‘Kökensel Sessizlik’te *Kehre* ve *Ereignis* bağlamında sessizliğin ‘ketumiyet ve sessizlikte-açılma olarak sessizlik’e genişleyişi ele alınacak; III. Bölüm olan ‘Kadim Sessizlik’te ‘dinginlik olarak sessizlik’le beraber Heidegger felsefesinde sessizliğin evrimi kurucu metinlerle birlikte izlenerek tamamlanmış olacaktır. Bölümlere geçmeden önce, kısaca sunduğumuz bu çalışma planını öne sürülen savlarla birlikte

genişleterek aımlayalım. Bölümler st bir şekilde genel yapıya ilişkin *tezin tezin* serimleyerek ve ‘sessizlik oyunu’na işaret ederek başlayalım.

*Sessizliğin her şeyden önce kökense*l sessizlik oyununa dahil olmak olduğunu ileri süreceğiz. Sessizlik sessiz kökene verilen sessiz yanıttır. Varlığın bizzat kendi sessiz geri çekilmesine, yani onun ‘kendini-esirgemesine’ (*Sichversagen*) katlanma görevini üstlenmek için gerekli olan Da-sein’in doğmakta olan yatkınlığıdır. Da-sein’a varlığın amansız kendini geri çekişine aynı sessizlik içinde, *aktif* bir sessiz tanıklık etme görevi aittir. Sessizlik, varlığın bizzat kendisinin geri çekilişine varlaşım içinde yanıt veren kökene geri dönmektir. Varlıkla *bir* bir Düşünme ancak sessiz bir yanıtın kendisi olarak mümkün hale gelir, yani tas-arımlamaya çalışmadan, varlığın kendisi olmasına izin vererek ve sessizlik bekçiliğini üstlenerek. Heidegger’in deyişiyle: “Sessizlik içindeki suskunluk, diğer başlangıcın içinden temel-soruyu sorar. Felsefe varlığın özsel hakimiyetinin hakikatini arar ve bu hakikat, tereddütlü esirgemenin ima eden-yankılanan gizliliğidir.”³³ Söz, insan alanına ait değildir, Dasein söz’e aittir. Dil çağırır, söz’, söylence’yi dinler ve duyduğunu kelimelere dökerek yanıt verir. Dauenhauer’in benzetmesiyle Heidegger’e göre söz’n kendisi bir *akıntı* olarak betimlenebilir: “Dasein’a hitap eden her şey bu akıntıya gömülüdür. Hitap etmenin kendisi hiçbir ses çıkarmaz, sessizdir, ancak yine de bu sessizlik bir söz/söylence biçimi olarak duyulabilir. Bu sessizlik akıntısı *Lethe*’den doğar. Werner Marx’ın deyişiyle bu, ‘akıntının kaynağının henüz söylenmemiş olan ve söylenmeden kalması gereken şeyde: *söylenmemiş olanda olduğu*’ anlamına gelir. Böylece, insan söylemi, kendisini Dasein’a yönelten bir söyleyişe verilen bir yanıttır ve bu söyleyişin kendisi de kökensel bir sylenmemişliğe dayanır.”⁴

³³ Heidegger, *Beitrge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1989, GA65, s. 78.

⁴ Bernard P. Dauenhauer, *Silence: The Phenomenon and Its Ontological Significance*, Indiana UP, 1980, s. 128.

Dilin özünün sessizlik olduğunu ileri sürüyoruz. Varlık daima Ereignis ile birlikte dilin içinde bahşedilendir. İnsanın ise ancak sessizlik ve dinleme yoluyla tarihsel dile yanıt verdiği ölçüde konuşur. Dil varlığı kurarken, varlık da dili kurar: “Varlığın sözü olarak ortaya çıkan dil, insanların konuşmasına olanak tanır, ancak sonrasında varlık, insan dili aracılığıyla sözde verilmiş olur. Kısacası o halde, varlık hem insan dilinin ifade gücünü kurar hem de onun tarafından kurulur.”⁵ Söylenmemiş olanın kendini-esirgemesi ile birlikte ele alındığında dil, yankılanan bir sessizliktir; bu nedenle dil kökenini sessizlikte bulur. Dilin özü sessizliktir, fakat dilin içinden geçtiği sessizlik salt bir boşluk veya hiçlik değildir aksine yankılanan bir sessizliktir bu. Sessizlik dilin ifade edilebilirliğini temellendirir ve ‘sessizlik ölçünün en korunaklı muhafazasıdır. O ölçüyü belirleyerek ölçüyü tutar.’⁶

Sessizlik, sessiz-yanıtın kendi olmaktır. Diğer başlangıç’la birlikte düşünme ve olma artık olmaya-bırakma’dır, yani varlığın en içsel özleşmesi olarak varlaşımla birlikte bizzat sessiz bir yanıt olmaktır. Düşünmenin temel ruhhalı artık ‘hayret’ (Erstaunen) olamaz. Tıpkı varlığın bizzat ‘kendi tereddütlü ve kısıtlanmış kendini-esirgeyişi gibi, varlığın hakikatine tereddütlü ve kendi kendini kısıtlayan’ yanıtın, o sorumlu-yanıtın kendisi olmak zorundayız, ancak böyle varolabilir, dili mesken tutabilir ve varlığın sessiz sesine karşılık verebiliriz, ancak böylece varlığın hakikati, bize kendini Da-sein arasındaki bir varlaşım olarak ifşa eder.⁷ Diğer başlangıcın temel duygulanımı insanı sessiz kökene geri getirmeli ve bunu yapabilmek için de tanıdık olanı sarsmalı, yani yerinden etmelidir (ent-setzen). Felsefe sorusu kendini ancak bir sarsıntıda o yerinden

⁵ Niall Keane, “The Silence of the Origin: Philosophy in Transition and the Essence of Thinking”, *Research in Phenomenology* 43, 2013, s. 31.

⁶ Heidegger, age., GA65, s. 510.

⁷ Keane, agm., s. 29.

etme talebinde gösterir. Ancak, bu temel duygulanımın tek bir adı yoktur, ‘geçiş isimleri’ vardır.⁸

*Dil, sessizliğin çınlaması olarak konuşur. Dinginliğin çınlaması ve ay-rımın nişanesi olarak sessizliğin daima söz ’de saklı olduğunu ileri sürüyoruz. Konuşma, Dünya ve şeyin yakınlığını davet eden kökensel çağrıda zeminlenir. Dil konuşur. Dil, şey-dünyayı ve dünya-şeyi ay-rımın aralığına gelmeye davet ederek konuşur. “Ay-rım, şeyleri şeyleşmelerinde, dünyayı ise dünyalaşmasında dinginleştirir.”⁹ Daniela Vallega-Neu şöyle yazar: “Konuşurken bile en temel kalan şey sessizliktir, sözcüğü sessizliğin bağında tutarken sözcükte yankılanmaya devam eden bir sessizlik. Heidegger bu bağlamda *Erschweigen*’dan, sessizliği taşımaktan bahseder.”¹⁰ Heidegger, ‘dünya’ ve ‘şeyler’e durup dinlenecekleri bir yer veren bu toplayıcı çağrıyı, ‘tınlama’ veya ‘çınlama’ olarak adlandırır. Ve bu tınlama, bir çağrı olarak ay-rıma eşdeğerdir. Dilin konuşması olarak bu, akustik bir tınlamaya atıfta bulunmaz, aksine ‘iki unsurun en özgün ve temel anlamda aktif bir eklemlenmesidir’.¹¹ Dil, dinginliğin bu sessiz çınlamasında yankılanır.*

⁸ Heidegger, GA65, s. 22. Yine de *Beiträge*’de o sessiz söyleyişin abidevi yapıtında, sadece kısmi isimler ve işaretler vardır ve bunlardan üçü şunlardır: ‘ürperten dehşet’ (*Erschrecken*), ‘sekinet’ veya ‘sükunet’ (*Verhaltenheit*) ve ‘huşu/çekinme’ (*Scheu*).

⁹ Heidegger, *Der Weg zur Sprache*, 207.

¹⁰ Akt. Duane Williams, *Language and Being Heidegger’s Linguistics*, Bloomsbury, 2017, s. 115. Bkz. Daniela Vallega-Neu, *Heidegger’s Poietic Writings: From Contributions to Philosophy to The Event*, Indiana University Press 2018, s. 127.

¹¹ Duane Williams, age., s. 115. Bkz. Thomas A. Kelly, *Language and Transcendence*, Peter Lang AG, 1994, 153-4. Ay-rımın sessizliği için ayrıca bkz. Krzysztof Ziarek, “On Heidegger’s Einmaligkeit Again: The Single Turn of the Event”, *Gatherings: The Heidegger Circle Annual*, 6 (2016): 91–113.

I. Bölüm: İnsani Sessizlik

Sessizliğin tekinsizlikle ve hiçlikle yüzleşmenin zemini olduğunu ileri sürüyoruz. Heidegger'in 'kendine özgü bir sessizlik' ve 'sarsıcı sessiz bir çağrı' dediği 'kaygı' da ve hiç'le yüzleşmede de, tekinsizliğin tüm katmanlarında olduğu gibi, 'varlığın sessiz çağrısı olarak' sessizlik iş başındadır, hiçin ve sessizliğin *sessiz mantığı* aynı şekilde işler. Hiçin varolanın değillemesi oluşu gibi, sessizlik de gürültülü teknik bilim öğretisi karşısında kökünü varoluşa bulan ve varlığa doğru bir çağrıdır. Tekinsizlik de tıpkı hiçlik, can sıkıntısı ve ölüm gibi 'sessizliğin dili'nde konuşur. Dasein'ı hiç'e, varlık'a yani yuva'sına çağıran ses'in sessizlik çağrısı, onu tekinsizlik diyarında ikamete getirmiştir. Kısacası, sessizliğin Dasein'ı 'hiçin uçurumu'yla yüz yüze getirme işlevi gördüğünü görürüz. Yine tekinsizliğin, tıpkı hiçlik, can sıkıntısı ve ölüm gibi 'sessizliğin dili'nde konuştuğunu, sessizliğin tüm bunlar için bir zemin olarak konumlandırıldığını görürüz. Sessizlik ve tekinsizlik bağıni I. Bölüm, 1. Kesim'de ele alacağız.

Sessizliğin, hergünlüğün gürültüsü olarak lakırtı'nın karşıt kavramı olduğunu ve otantik kendiliği insanın koşulu olduğunu ileri sürüyoruz. Heidegger'e göre insan varlıkla özsel ve kökensel bağıni yitirmiştir. Bu yitmişlik içerisinde varlık ise 'otantik varoluşunu' insanın kavrayışından 'saklı tutmak'tadır. Teknolojinin yaratımı olan modern çağ insanı, 'kendi-olma imkânı'ndan uzaklaşmaktadır veya hergünlük içinde 'kaybolmuş' haldedir. Fakat bu bir sonuçtur, zira bu çağda hiçbir söz *kendi için ve kendi olarak bir açıklık* bulamamaktadır. Başkalarıyla karşılaşma' *Varlık ve Zaman*'da daima 'ses'e ilişkindir, herkes'in hergünlüğü 'lakırtı, boş konuşma, anlamsız gürültü' (*Gerade*) iken, otantik varolabilirliğin imkanı, hep-benim olan sessizlik'tir. Sessizlik bu otantik varolabilirlik imkanının, yani anlama'nın veya açım-lamanın 'zemini'dir. Sessiz çağrı, Dasein'ın kendine yönelttiği, en kökensel, bağısız, aşılmaz talep olarak kendini gösterir. Varlığı bizim için bir mesele olarak ve dünya-içinde-olmanın bir imkanı olarak

önümüze koyar, açığa çıkarır. Sessiz ses, varoluşumuzu üstlenme çağrısıdır. *Varlık ve Zaman*'da açığa-çıkma olarak hakikatin kökensel fenomeni olan Da-sein'in açığa-çıkmağı, onun eksistansiyal-ontolojik sessizlik kavramının dil-öncesi temelidir. Heidegger, bu evrede, dili dünyevi-ifadesellik olarak tanımlamasıyla hem dilbilimsel hem de dil-öncesi düzeylere yerleştirdiği insani sessizliğe, suskunluğa odaklanır ve onu yalnızca bir söylem olanağı olarak yorumlar. Heidegger vicdanın çağrısı ve otantik söylemin sessizlikle bağına burada serimler. Denebilir ki kendiliğe ait sessizliğin hergünlük ile bastırıldığı 'lakırtı' kendine mal edilmemiş anlamadır: Lakırtı'dan sessizlik'e geçemeyen Dasein, 'asli-sahici varlık ilişkilerinden koparılmış' demektir. Biz bu savımızı I. Bölüm, 2. Kesimde temellendireceğiz.

Sessizliğin çağrı'ya kulak vermenin hem şartı hem de çağrı'yı duyabilmenin imkanı olduğunu ileri sürüyoruz. Zira Heidegger 'çağrı'yı veya 'seslenme'yi sessizliğin imkanı olarak gördüğü 'sözün bir modusu' olarak alır. "Herkes kamusalılığı ve lakırtısı içinde kendini kaybeden Dasein, herkes-benliğine kulak verirken kendini duymazdan gelir. Heidegger çağrının dilini 'suskunluk' yani insani sessizlik olarak koyutlar ve gayesini 'benliğin sessizliği' olarak konumlandırır. 'Herkes-benliğine bizatihi benlik için' yapılan bu sesleniş, benliği dış dünyaya kapatarak içsel olana çağırılmaz. Çağrının bir içeriği yoktur, 'en zati varolabilirliği' olarak 'kendi benliğine' bir sesleniştir. 'Sessiz' bir çağrıdır bu. Heidegger 'kendine tevdi edilmişliğin terk edilmişliği' içindeki Dasein'in kendini kendi benliğine davet eden, 'hem çağrıda bulunan hem de çağrıda bulunan'ın bu çağrı'sını 'varoluşsal var-olabilirliğinin sessizliği'ne yapılan 'sessiz' bir çağrı olarak niteler ve bu çağrı, 'tekensiz bir modus olan suskunluk modusunda konuşur' der.¹² Heidegger böylece 'seslenmeye isabetli kulak verme'yi, 'kendi en zati var-olabilirliği içinde kendini anlama' olarak tanımlar. 'Vicdan'ın 'yalnızca suskunluk içinde çağırdığı'

¹² Heidegger, *Varlık ve Zaman*, GA2, 2021, s. 414.

beyan edilir ve ‘çağrı’nın ‘tekinsizliğin sessizliğinden’ çıkagelerek ‘çağrıda bulunan Dasein’ı *kendi sessizliği içinde sessiz kalacağı sessizliğine* geri çağırdığı’ bildirilir.¹³ Vicdanın çağrısı bahsini I. Bölüm, 3. Kesimde temellendireceğiz.

Sessizlik, an’ın ‘sessiz sisi’dir; boş-bırakılmışlığın ve can sıkıntısının zeminidir. Can sıkıntısında da, sessizliğin, hiçlik’te ve hergünlük’te olduğu gibi varlığın sesini duyabilmemin zemini ve imkanı olduğunu göreceğiz. Sessizlik, bilinçdışı bir süreçten ziyade, varlığın temel bir tınısı, henüz uyanmamış bir akorttur. Temel ruh hali, yani can sıkıntısı ancak biz ona ‘karşı durmadığımızda’, ona ‘özgürlük tanıyan’ bir ‘bekleme’ ile bizi akort eder. Can sıkıntısı derinleştikçe ‘sessizleşir’, derinleştikçe ‘zamanın içine kök salar’. *Stimmung*, ‘ruhhali’ ‘ses’le ve ‘sessizlik’le asli bir bağ içerisindedir. Heidegger’de ‘ruhhali’ (*Stimmung*) daima varlığın sesine yani sessizliğine ‘akortlanma’dır ve hep *varlığın melodisine kulak vererek uyarlanma* halidir. Heidegger ruhhalini, Dasein’ın ‘varlığının türünü ve nasıllığını akort eden ve belirleyen melodi’ olarak tanımlar.¹⁴ Heidegger’in temel ruh halleri analizinde can sıkıntısı, denilebilir ki, Dasein’ın gündelik gürültüsü tarafından örtülen ancak her an alttan yükselmeye hazır olan ontolojik bir sessizlik zeminidir. Bu sessizlik, nesnelerin artık Dasein’a bir dünya açımı sunmadığı o ‘boş bırakılmışlık’ anında belirginleşir. Kendi sessizliğine bırakılmak, kökensel anlamda, *benim bana bırakılmam*dır. Felsefe yapmak, bu sessiz zemin üzerindeki gündelik gürültüyü susturup, oradaki *kökensel ezgiyi* duyulur kılma edimidir. Sessizlik, ruh halinin tek otantik zemini iken; felsefe bu sessizliği ‘duyulur’ kılma eylemidir. Bunu I. Bölüm, 4. Kesimde temellendireceğiz.

¹³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 440.

¹⁴ Heidegger, *Die Grundbegriffe der Metaphysik*, GA29-30, 1983, s. 101.

Sessizlik anlamının ve açıklama mantığının temelidir. Sessizlik mantığının erken bir evresi olarak Heidegger'in *Varlık ve Zaman*'da bir açıklama mantığı ortaya koyduğunu ileri sürüyoruz. Heidegger burada 'söz söylemenin başka bir özsel olanağı' olarak 'susma'yı da sayar. O burada sessizliği Dasein'in anlayabilirliğinin parçası olarak konumlar, öyle ki söz söylemenin modusu olarak sahici duyabilme ve şeffaf birlikte-olmaklık sessizlikten doğar. Hakikati söylemek (*alethea legein*), ancak şeylerin hükümranlılığına 'kulak vermek'le mümkündür. Bu kulak verme eylemi ise elbette zorunlu olarak *sessizliği* ve hazır bulunuşu gerektirir. Denilebilir ki sessizlik burada hakikatin gizlilikten söküp alınabilmesi için gereken o 'tefekür hali' (*Besinnung*) olarak belirir. Hakikati bir *yağmadır* (*Raub*). Yani orada öylece duran bir şey değil; gizliliğin (*Lete*) içinden zorla çekip çıkarılması gereken bir şeydir. *Physis* gizlenmeyi sevdiği için, söz (*Logos*) ancak o gizliliği, dolayısıyla sessizliği yırtarak var olabilir. Heidegger'de dilin insan varlığında kendini kökensel olarak açma yolu 'dinleme'de açığa çıkar ve 'dinleme'yi olanaklı kılan tek şey ya da 'dinleme'nin varlıkbilimsel kökeni sessizliktir. Bunu ise I. Bölümün son kesiminde ele alacağız.

Böylece görüyoruz ki, İnsani Sessizlik olarak adlandırdığımız erken dönem Heidegger kaygı, temel akortlanmalar, can sıkıntısı ve vicdanın çağrısı hakkındaki tartışmalarında sessizliği varlığın hakikatiyle yakın bir ilişki içinde yorumlar. Ancak burada dikkat edilmelidir ki, bu çalışmalar ile *Varlık ve Zaman* arasında, örneğin temel akortlanmalarda açığa çıkanlar açısından önemli farklılıklar olsa da, sessizlik ve dil hâlâ *Dasein'in varlığında* temellenir ve sessizlik mantığı henüz bir açıklama mantığı olarak işlev görmektedir.

II. Bölüm: Kökensel Sessizlik

1930'ların başlarında Heidegger'in sessizliğin özüne ilişkin düşünümü ve bunun bir bütün olarak Varlıkla ilişkisini sorgulayışı sonucunda, hakikat ve dil kavramlarındaki önemli değişikliklere tanık oluruz. 'Sessiz kalma'yı söylemin ve dilin kaynağı olarak tanımlamasıyla sessizlik kavramı da değişime uğrar. Bu noktada iki ders önemli: 1933-34'te verdiği *Wom Wesen der Wahrheit (Hakikatin Özü Üzerine)* metnidir; Heidegger burada sessiz kalma yetisini açıkça dilin kökeni ve zemini olarak tanımlar. İnsan sessizliğine odaklandığı ölçüde, varlığın hakikatine ve varlıkların bir bütün olarak dilde açılanmasına odaklansa bile, bu tanım Da-sein'in hakikatinin dil-öncesi düzeyine odaklanır.¹⁵ İkinci ders ise 1934 yazında verdiği *Logik als die Frage nach dem Wesen der Sprache*'dir. Heidegger burada dünyayı şekillendiren güç (*weltbildende Macht*) olarak dil fikri vasıtasıyla, varlıkla ilişkisinde sessizliğin özüne doğru kararlı bir adım atmış olur.

Sessizlik dilin temeli ve kökenidir. Heidegger'in *Wom Wesen der Wahrheit*'ında (*Hakikatin Özü Üzerine*) temellenen bu sav, İnsani Sessizlik bölümünde sessizliğin herköngülük ve vicdan bağlamında bir zemin işlevinden daha asli bir noktaya çekildiğini gösterir bize ve bizim için de Kökensel Sessizliğe *Ereignis* ile birlikte girişin ön evresidir. Heidegger bu eserde bizzat "['Suskun-kalabilme' dilin kökeni ve temelidir] cümlesiyle, *Varlık ve Zaman* §34 vd. kısımlarda söylenenlerin esaslı bir şekilde ötesine geçiyorum. Orada dil, her ne kadar susku (*Schweigen*) ile özsel bir bağ içine sokulmuş ve o güne kadar hüküm süren 'dil felsefesi' karşısında dilin özüne dair yeterince kökensel bir kavrayışın temeli atılmış olsa da; bu yaklaşımın zorunlu sonucu olan asıl mesele henüz görülmemiştir: Suskunun nihayetinde bir konuşma imkânı olduğu görülmüştü; fakat sözün

¹⁵ Wanda Torres Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, Bloomsbury, 2021, xviii.

ve dilin sessizlikten fıskırdığı henüz fark edilmemişti” der.¹⁶ Özcesi, Heidegger hakikat, varlık ve dili bir bütünlük içerisinde ve sessizlik temelinde ele alır. İnsan dilde, varlığın uçurumunda bir maruz kalmışlık içerisinde. Heidegger’in dil kavrayışı, insanı varlığın komşusu ve muhafızı olarak konumlandırır. Bu muhafaza, sözden önce sessizliğin o tekinsiz derinliğinde, yani varlığın sesine kulak verme anında başlar. İnsani varoluşun en temel karakteri, varlığın o ezici ve üstün gücüne tam anlamıyla maruz kalmış olmasıdır. Sadece insandır, o uçurumun kenarında varlığa maruz kalan varolan olarak sessizliğin yükünü taşıyan. Bu iki savı II. Bölümün 2. Kesiminde ele alacağız.

Sessizliğin, sessizlik uzamının inşasını ve sessizlik bekçiliğini/deneyimini gerektirdiğini iddia ediyoruz. ‘Kökensel Sessizlik’ evresi, Heidegger’in Varlığın hakikatini varlaşım dâhilinde düşünmeye geçtiği aşamadır. Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis) metni bu aşama için aslîdir. Açıklık-gizleme (Lichtung und Verbergung) terimleriyle iş gören hakikat tanımı ışığında, varlaşımında ortaya çıkan farklı sessizlik biçimleri burada tartışılır. Sessizlik deneyimi, temel akortlanmalar olarak sessizlik dolayımındaki kavramlarla açılır. Yalnızlık, ruhun saf dinginliği elde etmesi değil, sessizlik uzamına girmektir. Sekinet ve sükunet bu uzamı açan şeydir. ‘Kendi içinde salınan bir alan’ olarak Er-eynis aracılığıyla insanlar ve Varlık kendi özlerinde birbirlerine ulaşırlar.¹⁷ Ereignis Varlık ve insan arasındaki etkileşimli ilişkiyi içerir. Dolayısıyla Ereignis Dasein olarak insanlar için temeli inşa ettiği gibi, Dasein olarak insanın da Ereignis için temeli inşa etmesi gerekir ve biz bu alanı sessizlik mantığının deneyimi olarak görüyoruz. “Varlığın şöminesinin başında uzun bir yalnızlık dönemi ve en dingin vecd” bu anlama gelir. ‘En dingin dinginlik’, hakikatin hesapçı akıldan sessizlik deneyimi olarak sessizlik mantığını sahiplenmesidir. Ve suskunluktan (Schweigen)

¹⁶ Martin Heidegger, *Sein und Wahrheit. 1. Die Grundfrage der Philosophie. 2. Vom Wesen der Wahrheit*, Vittorio Klostermann Verlag, Frankfurt am Main 2001, GA36/37, s. 100.

¹⁷ Martin Heidegger, *Identität und Differenz*, s. 46.

başlayan dinginlik ketumiyet (*Verschweigen*) içinde sessizlikte-açımlanır (*Erschweigen*).¹⁸

Sigetiğin, geçişin sessizliğinin deneyimi olduğunu iddia ediyoruz. Sigetik, mantığın, logosun ve söylemenin özüdür. Şiirde ve düşünmede olduğu gibi, bir işaret olarak Varlığı söylemek, Varlığın kendisinin kendini göstermesi ve gizlemesi oyununa dahildir. Saklılık hiçlik değildir, gizleme ve tezahür ettirme arasındaki gerilim, ‘armağan olarak esirgeme’dir. Bu tür bir esirgeme karşısında ancak sekinet ve ketumiyet söz konusu olabilir. Sekinet, son tanrının ‘geçip gidişinin dinginliğine’ karşılık gelir. Böylece sessizliğin bekçileri oluruz. Ancak bu deneyim bilince hapsolmuş bir kendileme değil, dünya-içinde-olma’nın açımlayıcılığı içinde ve varlığa maruz kalmışlığı dilde göğüsleyen ve sessizlik uzamında, ‘en derin başlangıç’ olarak son tanrının deneyimidir, bizzat Varlığın, bizzat geçiş’in sessizliğinin deneyimidir. Sessizlik mantığı ve deneyimi olarak Heidegger’in Sigetik dediği kavrayışla böylece karşılaşırız. Mistik olana doğru bir kaçış veya irrasyonalityi seçmek değildir o, aksine Logos’un kökensel özüne geri döndürülüşün, diğer başlangıcın mantığıdır. Sigetik, ‘varlığın bizzat kendi tereddütlü kendini-reddi olarak gördüğü şeyle uyuşan tekil bir düşünme yoludur. Tek kelimeyle, varlığın bizzat kendi sessizliğine yanıt veren dilin içinde ve dil için sessizleşmektir’.¹⁹ Sessizlik uzamı ve sessizlik bekçiliğini II. Bölümün 3. Kesiminde ele alacağız.

Sessizliğin poetikası Varlığın dilini konuşmaktır. Heidegger varlığın sessizliğinin ‘kendini söylemesi’ni, Hölderlin’in “Ne zaman ki oraya sessizlik geri döner, aynı zamanda bir dil de geri döner” sözleriyle betimler. “Söz, şeyi açığa çıkarır ve açıklıkta tutar”²⁰ diyen Heidegger’e göre bu, poetik bir sessizliktir ve sessizliğin poetikası kendini

¹⁸ “Sessizlik Katmanları” kesiminde bu kavramları açımlayacağız.

¹⁹ Niall Keane, “The Silence of the Origin: Philosophy in Transition and the Essence of Thinking”, *Research in Phenomenology* 43, 2013, s. 31.

²⁰ Heidegger, age., GA12, 1982, s. 73.

‘söz’le açığa vurur ve aynı zamanda sessizlik, sözün tek imkânıdır. Dilin varlığı, saklı olandır, kendi açıklığında ve sessiz olandır: “Dilin varlığı, varlığının tuhaf sessizliğidir.”²¹ İnsanın kadim ‘dil yetisini haiz varlık’ tanımı, varlığın sessizliğinde ‘dinlemeye, sessizliği duyabilen kulaklara sahip olabilmeye’ evrilir böylece onda: “Dil, yalnızca ve yalnızca kendisi ile konuşur. Bu nedenle, dilin kendisi ile ilişkisi, kendi açıklığında açığa çıkmasıdır ve bu, açıkça hiç kimse tarafından bilinemez olandır.”²² Dilin kökeni, varlığın sessizliğidir. Hiçbir şey ‘söyleyemeyen’ insan, ‘lakırtı’lar içerisinde kendine bir açıklık yaratacak sessizliği ‘duyamamak’tadır. Fakat “sözün kendi kökenini kendisiyle birlikte taşıma gücü olmasaydı, poetik olarak açığa çıkmanın özü de dâhil olmak üzere dünyadaki her şey, bir belirsizlik ve karmaşa içerisinde gömülürdü.”²³ Varlık gibi, dilin varlığı da sessizdir. Ve göreceğimiz gibi, Heidegger’e göre, varlığın dili ile dilin varlığı birbirinden ayıramazdır. Varlığı dile getiren, açığa çıkaran olarak şair, sessizliğin dilinde konuşandır. Ve yalnızca şairler, kendi otantik varoluşunu gizleyen varlığın sessizliğini dile getirebilir. Şair, ‘dili sadece kullanan biri değildir; dili işiten, dili kendi sessizliğinden itibaren açan kişidir’²⁴ ve bu yönüyle şiir, Varlığın kendi imkânıyla kendini açığa vurmasını sezdiren bir ‘açıklık mekânı’na dönüşür, ki biz bunun sessizlik uzamının inşasıyla aynı şey olduğunu ileri süreceğiz. Dili hem aşan hem de ona sadık kalan bir söyleyiş tarzı olarak şiir, Varlığın sessizce söylenmesine vesile olur ve bu kavrayış onda Hölderlin, Rilke veya Trakl şiiri üzerinden git gide bir poetik düşünme evrilir, yani bir dünya kurma olarak ikamete imkan verendir şiir.

²¹ Senem Kurtar, “Heidegger ve Şeylerin Sessizliği”, *Ethos*, 2012, s. 70.

²² Akt. Senem Kurtar, age., 70; bkz Heidegger, *On the Way to Language*, çev. Peter D. Hertz, Harper & Row Publishers, New York 1982, GA12, s. 111.

²³ Heidegger, age., GA12, 1982, s. 73.

²⁴ İbrahim Günaydın, “Şiirin Ontolojisi: Heidegger ve Derrida Geriliminde Bir Ara-Mekân”, *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 85-107, 2026, s. 93.

Geçiş evresinde, Heidegger'in Hölderlin'in 'Germania' ve 'Rhein' ilahilerindeki Hölderlin yorumu sessizliğin işleyeceği poetik patikayı kurar adeta. Heidegger sessizliğin poetikasını şiirde bulur. Yani sessizliği dilin kökeni olarak dil-öncesi seviyede gördüğü ve dilin kendisini hakikatle yakın bir ilişki içinde, Varlığın kökensel olarak örtüsünün-kaldırıldığı yer olarak görmeye başlar. Boş konuşma ile şairlerin ve düşünürlerin 'sessiz kalması' ile 'suskun anlatımı' arasındaki ayrımı geliştirir. Hölderlin'in şiirlerindeki tanrıların ve yarı tanrıların sessizlikleri, Heidegger'in insani sessizlik kavramına daha fazla nüans katar. Gizemin sessizleştirici gücünün, varlığın esirgerken (*Versagung*) içine çekildiği saklılıkla nasıl bağlantılı olduğu ele alınır. Ayrıca bu gizemle poetik tekabüliyetin (*Ent-sprechung*) nasıl derin bir 'ketumiyet' olarak şekillendiğini ve Heidegger'in kökensel olarak tanımladığı otantik bir 'işitme' biçimine dayandığını serimler. Buna II. Bölüm'de 4. ve 5. Kesimde Hölderlin'de poetik düşünümün inşasıyla birlikte ele alacağız.

İşitmek, sessizlikte-açımlanmaktır. Dilin kökeni özsel zemini ve Varlığın hakikatinin özü olarak sözcük, rasyonel hayvanın reflektif farkındalığında (*Besonnenheit*) Herder'in dilin metafiziksel kökenlenişi ile yüzleşmeye işaret eder. Herder'in 'dilini ilk öğretmeni' olarak işitme duyusunun, Heidegger'in, sözün kökensel sessizliğiyle ilişkili olarak açılmasında, yani *Erschweigen*'de insan özünü tanımlayan daha derin bir işitme duyusunu geliştirmesi için nasıl bir sıçrama tahtası işlevi gördüğü görülür. Heidegger'in 1939 tarihli *Vom Wesen der Sprache: Die Metaphysik der Sprache und das Wesen des Wortes* (Dilin Özünü Üzerine: Dilin Metafiziği ve Sözün Özünü) semineri, onun sessizliğin poetikasına giden yolunda bir köprü görevi görür. Biz bu savı, Gregory ve öğrenci yorumları ile birlikte II. Bölümün 5. Kesiminde Herder üzerinden tartışacağız.

Logos, başlangıçsal sessizliktir, Varlık'la Aynı'nın melodisi 'olmak'tır. Herakleitos dersleri Heidegger'in düşüncesini layıkıyla anlamak adına muazzam bir bakış sunar ve Heidegger düşünmesinin kalbinde olan logos anlayışının insan-varlık-hakikat-

sessizlik dolayımında nasıl bir füğ kurduğunu gösterir. Herakleitos çevirisi aracılığıyla kökensel bir sessizlik mantığına, *logos* üzerine düşünen ve ona ait olan bir düşünceye ulaşma amaçlanır. Odak noktası 1944 bahar semineri *Logik. Heraklits Lehre vom Logos*'tur (*Mantık: Herakleitos'un Logos Öğretisi*). Heidegger burada, Herakleitos'un Logos hakkında ketum bir şekilde söylediği, söylemediği ve söyleyemediği şeyin *sessiz tercümesi* yoluyla, var olmanın hakikatinin varlayımına ilişkin olarak sessizlik üzerine düşüncelerini Varlıkla aynı kumaşta eriten bir noktaya taşır. Böylece Heidegger, varlığın açıklığı olarak *alētheia*'nın özü ile (kökensel biçimiyle) *logos*'un Varlığın hakikatiyle bağlarını kurar.²⁵ Logos-olarak-Varlık; aynı anda kökensel Hakikat, Zemin ve Söyleyiş'tir. Toplanma sürecinin odak noktası olarak Da-sein, *homologein*'dir. İnsani logos'ta icra edilen sessizlikler insanın varlığa açıklığının özünde yatan imkanlardır. Ancak bunlar da *legein*'de, yani başlangıçsal sessizlikte temellenir, kendi içinde dinlenen bu başlangıçsal sessizlik varlıklarla varlık olarak ilişki kurmamızı sağlayan şeydir. *Homologein*, varlığın Logos'u ile insani logos'un uyumudur. Logos'a kulak verme varlığın sessiz hitabını dinlemeyi ve ona itaat etmeyi içerir. Yani varlığa uygun düşme, varlığın sessiz sözünü sessizlik uzamında paylaşandır. Varlık'la Aynı'nın melodisi 'olmak'tır. Logos'un sessizlikle bağına II. Bölümün son kesiminde odaklanacağız.

²⁵ Gregory, age., s. xx.

III. Bölüm: Kadim Sessizlik

Sessizlik Varlığın ön-sözü, varlayışın uçurumudur. Sözün özü, dinginlik olarak sessizliktir. Heidegger'in 1940-1960'lara tarihlenen yazıları içeren *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst (Dilin Özü ve Sanat Sorusu Üzerine)* eseri 'Kadim Sessizlik' için esastır. Heidegger burada, dilin özü üzerine sessiz tefekkürleri, dinginliğe ait Varlığın kadim sessizliğini daha derin bir biçimde geliştirir. Üç sessizlik biçimi, insani, kökensel ve kadim sessizlik ve bunların söyleyiş ve varlayıştaki Varlığın hakikatiyle ilgili iş gördükleri katmanlar burada ortaya konulur. Heidegger'in *dinginliği*, Varlığın ilk sözcüğü ya da ön-sözü (*Vor-wort*) ve varlayışın dipsiz zemini, uçurumu (*Abgrund*) olarak nitelendirmesinin, onun hakikat ve Varlık sözcüğüyle ilişkisini daha iyi görmemizi sağlar. Kısacası Heidegger *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*'ta sözün özü'nü, dinginlik olarak sessizlik olarak koyutlar. Varlık, sessizlikte-muhafaza edilerek sessizlikte-açımlanandır aynı zamanda; sahil ketumiyetin sessizlikte-açımlanmasıdır. Söz, 'uçurumun dinginliğinin Da-sein'in ketumiyeti, sessizliği-muhafazası içine doğru göz kırıp-seslenmesidir'.²⁶ Söz özünü adlandırmada bulur ve bu adlandırma, Varlığın *tecrübesidir*. Söz, lütfun acıdan hareketle *imleyen dinginliğidir*. Bunu III. Bölümün ilk kesiminde ele alacağız.

Sözün özü olarak sessizlik 'akort eden çağrı'dır. Heidegger bunu 'dindiren dinginliğin akort eden sesi' olarak, açımlamanın varlaşımından hareketle uçurumun esirgenişi olarak tanımlar. Ancak Da'nın içine doğru açımlanan yerleşme olarak akort etmeden hareketle 'ses' yani dil bir dışa-seslendirme/telaffuz haline gelir. Söz 'akort eder': "Varlığın ışığının/açıklığının içine doğru yerleştirir ve ancak bu yüzden o, her daim

²⁶ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 142.

o aradaki-zaman-mekanın içine doğru bir göndermedir, her bir asli kelime ‘Herşeyi’ söyler; o, yeryüzünün ve dünyanın çekişmesini, kendi karşıt-tınlaması içinde (yönelen karşı duruşun o kendi kesişmesinde) söylencenin içine kaldırır.”²⁷ Tarihsel insan özünün yurt edinmesinin meskeni dil’dir ve bu meskenin inşası gerekir. Varlığın sözünün o söylencesi, bırakan, koruyarak-yurt edinen bırakılmışlığın içine doğru o eklemlenmiştir. Biz sessizliğin bu akort edişini III. Bölümün 2. Kesiminde ele alacağız.

Sessizlik mantığı kavramsız düşünmenin poetik deneyimidir. Heidegger’in sessizlik yolu *Unterwegs zur Sprache*’yi oluşturan 1950’lere dayanan denemelerle son bulur. Heidegger, Varlığın hakikatine açık göndermeler yapmaz, ölümlülerin sesli söyleyişi kendilemesine ve dilin özüyle açılanan farklı açığa-çıkma biçimlerine odaklanır. Dinginliğin sessiz çınlaması (*Geläut*) olarak dil fikri, hakikatin dinamiğini ontolojik anlamda en üst noktaya taşır; dinginliğe ait kadim sessizlik, çınlamanın kökensel sessizliği ile kulak veren ve suskun söyleşideki insani sessizlik arasındaki karşılıklı ilişki net biçimde son halini almış olur. Varlığın açık kılma-gizleme dinamiği ve dilin açığa-çıkarıcı özüne ilişkin üç sessizlik biçimiyle (insani, kökensel ve kadim) ilişkisi esastır.²⁸ “Bir Japon ile Diyalog” metnindeki tartışma bize dil ile sessizliğin o derin bağlarını duymaya imkan verir. İşaret, ‘açığa çıkaran örtünmenin mesajı’ iken, *İki* en sonunda ‘kendisine çağıran sessizliğin kendisine gelmesini sağlayan sessizlik nefesi’dir ve sessizliğin bu nefesi, esintisi aynı zamanda ‘tüm mevcudiyetin kendi kaynağını lütuf’ta/zarafet’te bulacağını’ imler. Dil hakkında konuşma, onu neredeyse kaçınılmaz bir şekilde bir nesne haline getirir ve onun özünü yitirir. Oysa dilin *içinden* işitmek yerine, kendimizi dilin *üzerine* çerçevelemiş buluruz. “Bir Japon ile Diyalog” sigetik gösterme, aynı zamanda varlığın bizzat gizliliğini ‘yankılamayı’ amaçlayan bir

²⁷ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 137.

²⁸ Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. xxi.

gizleme oyunu içinde düşünmenin en güzel örneğini sunar. Bunu III. Bölümün 3. Kesiminde ele alacağız.

Bırakılmışlık düşünmenin sükunetidir. Bütün bir “Tarla Yolu Sohbetleri” teknikle hesaplaşma ve Heidegger’in Meister Echart’tan ödünç aldığı *bırakılmışlık* kavramının açılımı üzerinedir. Bırakılmışlık Heidegger’in ontolojik sessizliğinin dolayımındaki düşüncenin sükuneti olarak son sözüdür. Heidegger’e göre, ‘gerçeğin gerçekliği’ni oluşturan şey, ancak isteyen düşünmeden uzaklaşarak deneyimlenebilir. Bu nedenle, bırakılmışlık insanın dünya ve kendiyle insanın otantik bir ilişki kurmasını amaçlayan yeni bir düşünme yolu önerisi olarak görülebilir. Bırakılmışlık Varlığın kendisinin insanlığa dayattığı hareketi Varlığın kendisine doğru yeniden yönlendirmek anlamına gelir. Bırakılmışlığın düşüncede yeşerebilmesi, yani insanın kendine dönebilmesi için gerekli koşulları yaratmak esastır. Ve biz bu bilinçsel farkındalığın toplanmış yasallığının sessizlik uzamı ve mantığı olduğunu ileri sürüyoruz. Bu savı III. Bölümün 4. Kesiminde detaylandıracağız.

Sessizlik şairane ikameti gerektirir. Diğer başlangıç’ın düşünmesi, metafizik geleneğinin önermesel mantığından tamamen farklı bir mantık talep eder. Bu yeni mantık, sigetik, varlıkla bir söyleşiyi, hemhaliği, dinlemeyi, sorumlu-yanıtı, dilin içinde varolmayı talep eder. Bu ise şairane ikametın acısını ve yalnızlığını, neşesini ve yasını göğüslemekle mümkündür. İkamet ancak inşayla mümkündür. Bu aynı zamanda bir hazır-oluş, zaruret’in o en içten sıkışmışlığın içinden bir sıçrama gerektirir. Tüm bunların hiç şüphesiz *geçişin sessiz deneyimi olarak sessizlik uzamını* imlediğini düşünüyoruz. Soru, Varlık sorusu ve bizzat bir deneyim olarak hakikat olduğu sürece, soruya açıklık, soru tarafından açılanmışlıktır ve sessizlik bu deneyimin merkezindedir. *Beiträge*’de o sessiz söyleyişin abidevi yapıtındaki “ürperten dehşet” (*Erschrecken*), ‘sekinet’ veya ‘sükunet’ (*Verhaltenheit*) ve ‘çekinme’ (*Scheu*) sessizlik bekçiliğinin deneyim uzamını inşayı amaçlar. ‘Ürperten dehşet’, düşünmeyi, bize en yakın olan varlıkların Varlığın geri

çekilişı tarafından terk edildikleri ölçüde var olduklarını fark etmeye doğru tam olarak sarsan veya yerinden eden şeydir. ‘Huşu’, ‘Da’nın temellendirilmesi olayı’ olarak, Varlığın zorunlu olayı olarak bu terk edilişı üstlenerek ona yanıt vermektir; ‘sekinet’ veya ‘sükunet’ ise ürperten dehşet ve çekinmeden elde edilen deneyimin koruyucusu ve bekçisi olmaya yönelik tutumun kendisidir. Yani, terk edilişin bizzat duyarlı bir biçimde üstlenilmesidir. Heidegger’de sessizlik uzamının inşası yer, gök, tanrılar ve ölümlülerin eğleştiği o ‘büyük sessizlik’te yani Varlık’ta ikamet etmektir, asla tekil bir kendilik veya içsel mekan kurmak değildir zira ontolojik olarak ‘inşa etmek Dörtlü’ye bir yurt, bir mekân’ açmaktır. Sessizlik mekanında yer, gök, tanrılar ve ölümlüler birbirine yani o ‘büyük sessizliğe’, Varlığa aittir. Bu yalınlık, bu Aynı’lıkta inşa edilir ve sessizlik uzamı ona ev sahipliği yapar. Heidegger’in logos ve sessizlik’te toplanma yoluyla ‘ruhuyla konuşan’ Zerdüşt okumasını sessizlikte-açımlanmanın en güzel sunumlarından biri olarak bu kesimde ‘uzam’ ve ‘inşa etmek’ ile birlikte III. Bölümün son kesiminde tartışılacağız.

Kökensel sessizliğin söz’de açımlanmaya, sessiz söyleşiye ve poetik ikamete evrildiği yere; logos tartışmasıyla birlikte ethos’a bağlandığı noktaya ise teknik ve çerçeveleme ile birlikte Sonuç bölümünde değineceğiz.

2. Sessizlik: Sonsuzluğun Yankılayan Boşluğu

Geceleyin zeytinliklerin çevrelediği toprak köy yolunda ilerliyorum. Aşağıda, yolun büküldüğü yerdeki sapakta kendi varlığını dayatan, her halinden benden onlarca yıl önceden beridir orada olduğu aşikâr ardıc ağacının dibinde motoru kapatıyorum. Karanlığı yaran ışıklar öylece orada duran yüz yıllık ardıcı, birkaç bin yıllık taşlığı aydınlatıyor. Farların da sönmesiyle duyduğum tek şey üzerimdeki binlerce yıldızın ışıltısı, yüzlerce zeytin ağacının yere çarpan hışırtısı, o vadinin tek ‘hakimi’ olan ardıcın uğultuları oluyor. Büyülenmişlik içinde duyduğum huşu, neliklerim ve nasıllarımdan beni sıyıran bu his varlık’la veya ismi diğer yokluk’la karşılaşma anım mı? Dünyanın ‘sonsuzluğun yankısız boşluğuna düştüğü uçurum’ burası mı?

Peki ama içimdeki bu ürperti neden, bu tekinsizlik hissi? Şeylerin sessizliğinin bir parçası olamamanın getirdiği ıstırapı duyuyorum: “İğdebeli’ne yağmur yağıyor, yağsın. Yüzyıllardır yağıyor, ne fark eder? Fakat bundan sadece yüz yıl sonra bile, ne sen, ne ben, ne savcı, ne komiser... Hani şairin dediği gibi: Yine yıllar geçecek ve geride benden bir iz kalmayacak. Yorgun ruhumu karanlık ve soğuk kuşatacak.” *Bir Zamanlar Anadolu’da*’da hem bütün Nuri Bilge Ceylan sinemasında olduğu gibi, bütün konuşmaların yerini sessizliğe ve varlığın kendini duyurduğu yere bıraktığı açılan ‘aralık’lardan biridir bu ses. *Ahlat Ağacı*’nda tam bu sessizlik kesitinden evvel dendiği gibi, ‘her şey çünkü çok uzak’tır. Dipsiz bir ‘kuyu’ gibi zaman uzamaktadır. Zaman uzadıkça, can sıkılmaktadır, zamansızlığın halesi mekanı kuşatmaktadır. Kederini sadece Allah’a arz eden Hz. Yakup’un şikayetsiz sükuneti gibi, İdris de kuyusunu bu zamansızlığın sessizliği zemininde arşa inerek inşa etmeye çabalamaktadır. Hz. Yusuf hem kuyuda hem de zindanda bir sessizlik mekanına geçerken, yalnızlık bir müşterek aralık olsa da, Yusuf’un aksine ‘uyumsuz, şekilsiz’dir Sinan’ın aradalıklığı. İçerimdeki gürültüyü dindirecek bir

ikametden yoksunluğun ezası ve belki zarureti bu. *Sükunetin*, bir yerin *sakini* olmayı, *meskeni* imlesi belki de bundandır.

Varlığın sesini duyurmasına ilk eşlik edişim mi? Bu duyduğum sesin beni *teskin etmesi* gerekmez miydi? Oysa şimdi bir savaş yeri ‘ben-ben’ diyen benliğim ve bir *sekine*’den, bir *mesken*’den yoksun, fakat artık kulak vermenin o elem dolu hazzını ve yasını duyuyor. Çünkü duyduğu ilk kez kendisi. Çünkü insan hep bir çağrılışla malul. Sirenlerin sesi ölümcül olduğu kadar büyüleyicidir çünkü, ‘ruhu bıkkın olanı bir şölene, bir ölümlüyü günaha ya da bir cahili kehanete çağırma’dır, ‘çağırıyor duyan, duymazlıktan gelemeyiz’.²⁹ Kafka’nın Odysseus’unun Sirenlerinin en tehlikeli silahlarının susuşları olması gibi. Sessizliğin şarkısından kurtulabilir misiniz?³⁰ Birazdan motor çalışacak, az ileride sapağı geçince fabrikanın tüm ormanın hışırtısını, hatta binlerce yıldızın parıltısını emen ışıklarını göz çeperine dolduracak. Sükunetin bir sakinliğe, bir ikamete evrilmesi mümkün mü öyleyse? Mümkünse bu mesken, bu ‘ev’ neresi? Biliyorum ki tanrılar sessizlikte ve sessizlikle konuşur ancak, bu yankısız boşluğun sessizliğinde tanrıların sözü ve sessizliğinin yersizliği *yerli yersizce* eğleşir. Ne tanrılara ne de insana ait bir sessizliğin içindeyim. Tanrıların, doğanın ve insanın ruhunun logos’ta birbirlerinde ‘bulandığı’, ‘aradaki çizgilerin yok olup, sessizliğin içinde’ kaldığı o yerde.³¹ Fakat sessizliği duyuyor musunuz? Şeylerin sessizliği ben’i, bizzat ben’den yani nefes’ten doğan bir nefes gibi kendine çağırıyor. Onun seslenişine kulak vermek dinlemenin, varlığın sesini duyabilmeye icabet edebilecek bir suskunluğu, ketumiyeti, dinginliği gerektiriyor

²⁹ Sirenler’in sessiz bir yorumu için bkz. Engin Yurt, *Sessizliğin Fenomenolojisi: Batı Düşünmesinde Bir Sessizlik Araştırması*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2017, s. 104. Ayrıca Kafka, *Bütün Öyküler*, çev. Kâmuran Şipal, Cem, 2010.

³⁰ Yurt, age., s. 104.

³¹ Yurt, age., s. 270.

aynı zamanda. Böylece ben, nefis, ardıc ağacı ve tünleyen yılan ve belki de tanrılar aynı sessizliğin, sükunetin nefesinin sakinleri olarak *o-aradalıklar* oluveriyoruz.

Hiçbir ses yoktur ki, sessizliğin taşıdığı yükü taşıyabilsin, duyabilsin, duyurabilsin, ebedi bir imkandır sessizlik. Neliklerim ve nasıllıklarımın sıyrılmış haldeyim, varlığın o dinginliğe çağırır sesi karşısında cıvılcıplağım, denebilir ki, hiç'im. Ve böylece hiçin tekinsizliği, ölümün tiktakları, can sıkıntısının dehlizlerinde beni bana çağırır o sessizliğe her çekilişimde tek bir şeyin arayışındayım, Heidegger'in Novalis'le bir olup felsefeyi üzerine kurduğu o 'ev-özlemi' içerisindeyim. Aradığım o 'ev', o kutsal 'yurt', sükunlu 'ikamet'... Sessizlikte varlığa en yakın yerdeyim, tıpkı üç noktanın uzadığı o eksilteli söyleyişteki gibi. Filozofun üzeri hep bir yazgıyla çarpılı Varlığın üç noktası... Varlığın dile gelişine tekabuliyetin hep o sekinetli mahcubiyeti, huşuyu taşıması gerektiğini; tınlamış olanın söylenememiş olanın yanındaki o yoksunluğun zaruretinin eksikliği gibi... Bu yer tekinsizlik değil, can sıkıntısı, ölümle yüzleşme anım dahi değil. Zira burada yine dünyaya karşı bir adım atış vardır. Sessizlik Wittgenstein'in *dünyanın sınırına* çarptığı yerdir, şairin ve düşünürün değil.³² Dünya ve varlığın sınırındayım, o uçsuz olanaklar ufkunda. Varolana karşı bir sınır çekmişimdir ve tek temasım varlıklardır, yani onun kırdığı o kabuğun lütfu olarak sözün içinde. *Kuru Otlar Üstünde*'de esas oğlanın aniden filmin dışına taşıdığı, adeta tüm varolanları terk ederek başka bir diyara geçiş yaptığı yer için Ceylan: "Bu bir yapıntı" bunu hatırlatmak istedim seyirciye, der. Celiloğlu'nun "Samet olmaktan sıkıldım" dediği yer bizi yine *Varlık ve Zaman*'ın "Dasein kendinden usanmış haldedir"³³ dediği yere götürür yine.

Mezarlığın ölümün ezgisini söyleyen sessizliği, izbe bir yıkıntının zamanı imleyen ıssızlığı ve her nefesinin yankısının bedenini ele geçirdiği henüz terk edilmiş bir ergenin köşe başındaki kimsesiz nefesi... Hitchcock'ta olduğu gibi tüylerimi ürperten

³² Bkz. Ludwig Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus*, çev. Oruç Aruoba, Metis, 2016.

³³ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, s. 211.

nedeni belli bir bilmem ne'nin korkusundan ziyade David Lynch'in otların arasına daldığında böceklerle beraber evrenin hışırıtısını ta en içeriye serptiği Pascal'ın *o nedeni bilmem ne*'nin tekinsizliğin kaygısıdır o, tüm rayındalığı kesintiye uğratan o kesik kulak. Pink Floyd'un *Echoes*'inin girişinde su altında yankı sesi tınılayan piyanoya eşik eden atmosferik zil dokunuşlarını yaran bas gitarın sesi, yokluğu yaran Big Bang'in sesiyle aynı sessizlikte buluşturur 'esas'ında bedenimi veya dervişin sessiz zikrinin kalbi delip geçen hu'larında aynı sesin aynı sessizliğin parçası oluruz. *Mulholland Çıkmazı*'nda tesadüf olmayacak şekilde Club Silencio isimli mekanda 'şehrin ve kadınların diyetik sesleri, tipik bir Lynchvari rüzgar benzeri beyaz gürültüden oluşan bir uğultu'³⁴ ile yer değiştirir. Uğultu, alakasız sesleri susturan ve olumsuzlama yoluyla sessizlik sağlayan bir örtü görevi görür. İnsan hep bir çağrılışa maruz. Fakat artık o 'orada' o 'aralık'ta olmadıkça duyabileceği hergünlüğün patırtısı dışında bir şey midir? Gerçekten duyabilecek kulakları kaldı mı insanın?

Tekinsizlik hep bir sessizlik zemininde vuku buluyor. Tolstoy'un İvan İlyiç'ine musallat olan *o* 'bilinmez ses' gibi.³⁵ Heidegger'in 'can sıkılır' tasnifindeki 'es'tir bu 'o' aynı zamanda. İşte bu 'o'nun seslenişiyle karşılaşıyorum ölümle ve aynı zamanda 'zaman'la. Zamansallıkla malul bir varlığın sakinleri olarak ölüme-doğru-varlık olmaklığımla, zamanın varlığın ufku olmaklığıyla yan yana geliyorum. Sessizlik o bilinmez eşik, o varlığın ve yokluğun sınırı bizi bir-araya getiren. Sesin yokluğundan korkarız, ses yaşam demektir ve sesin yokluğu o en büyük bilinmez olan, yani ölüm demektir. Fakat sesin yokluğu olarak sessizlik gerçekten mümkün mü? Tüm seslerden arındırılmış yankısız odada dahi insan yine bir sesle muhatap olur, yani kendi kalbimizin

³⁴ Lynch yorumu için bkz. Van Elferen, I., & Raeymaekers, S, "Silent Dark: The Orders of Silence", *Journal for Cultural Research*, 2015, 19(3), s.265.

³⁵ L. N. Tolstoy, *İvan İlyiç'in Ölümü*, çev. Mazlum Beyhan, İKY, 2019. Bu eser *Varlık ve Zaman*'da atıf yapılan tek kurmaca eserdir.

sesiyle, o şiddetli sevi'yle... Evet kalp söz dinlemez. Özcesi, sessizlik daima fenoemolojik bir sessizliktir.

Bir titreşim başlar ve söner, ses budur. Sonlu, 'kendi sınırlılığı' ile malul bir varlık. Her ses sessizliği yarar. Yokluğu yaran o ilk ışık, o ilk titreşim gibi. Fakat sesin 'vadesi', mühleti baştan sessizlikte yazgılanmıştır. Can sıkıntısında o davetin ortasında bir bütün olarak vadesiyle yüzleşen 'misafir'inki gibi tıpkı. Aynı zamanda tüm bir sesin imkanıdır sessizlik ve ufku. Tüm konuşmaların sonluluğunun yazgısının varacağı yerdir. Fakat sadece bu değildir, aynı zamanda bir yankı'dır ses gibi sessizlik de, bir çanın sesi, bir şiddetli sevi ve şiir olarak tınlar varlıkta. Sessizlikte hangi zamandayızdır? Neliklerim ve nasıllarımdan soyunduğum zamansız-asıl-zamanlılık evrenidir sessizlik. Bundandır ki zamanla *bir bütün olarak* hesaplaşmayı talep eder. Sessiz nesne, sesin ufkunun 'ötesinde' durmaktadır. Sessizlik, sesin ufkudur, ancak sessiz nesne yine de sessizce mevcuttur.³⁶

Casey'in dediği gibi, "Yaptığımız hiçbir şey *yersiz* değildir"³⁷ ve *Alien* filminde dendiği gibi, "Uzayda kimse çılgılığınızı duyamaz." Mutlak sessizlik ancak uzayda mümkündür, uzay boşluğunda titreşen atomların yokluğu, ses dalgalarının yayılmasını imkansız kılar, fakat yine de farklı bir titreşim ile bizi zamanın başlangıcına götürürler.³⁸ Fakat Heidegger'in 'varolmama uçurumu'³⁹ dediği yerden çok mu uzaktayız? Sessizlik hiçliğin zemini olduğu gibi, 'mutlak sessizlik' olarak sessizlik hiçliğin kendisidir, denir. Fakat müzik hiç susmaz. Parçanın tonal bolluğu icra anında dizi gamının ötesinde durur,

³⁶ Don Ihde, *Listening and Voice Phenomenologies of Sound*, State University of New York Press, 2007, s. 50.

³⁷ Abdullah Basaran, "Mekânın Yaratılışı, Mekânda Yaratılış: Yaratılış Anlatılarında Evrenin Aporetik Kökeni", *Hitit Theology Journal*, Issue: 1 Volume: 21, 2022, s.593.

³⁸ Van Elferen, I., & Raeymaekers, S, "Silent Dark: The Orders of Silence", *Journal for Cultural Research*, 2015, 19(3), s.270.

³⁹ Heidegger, *Metafiziğe Giriş*, 2000, s. 89.

ancak yine de ona aittir. Kök-şiiir insanın mesken tutmasındaki o oyundur bu; şiiirleştiren sözün, şiiirin dilini aşkın bir şekilde şiiirleştirmesi gibi, müzik de bizde yankı bulurken bizimle oynar. Dünyanın ve yeryüzünün ‘titreşimi’dir bu: “Kök-şiiir, şiiirin dilinin yanı sıra bizi de aşkın bir şekilde şiiirleştirecek, bizi varlığımızın sınırını çizen o tekinsiz izlere çağırır.”⁴⁰ O şiiirsel ikamete, yani şiiirin kendi olmaya bir çağrıdır bu.

Nancy *dinleme* ‘dünyada olmak’ demektir der.⁴¹ Yankılanan sesi alımlayan bedenimizin titreşimselliğe açıklığı bizi dünyadaki varlıklar olarak, seste ve zamanda varlıklar olarak tanımlar.⁴² Elferen ve Raeymaekers mutlak sessizliği ‘varlığın dışında bilinemez bir şeyin olduğunu fark etmeyi dayatan metafiziksel hiçlik alanının’ temsili olarak görür.⁴³ Sembolik sessizliğin aksine sonsuza dek ulaşılabilir olan, ‘algılanamaz ve temsil edilemez’ bir sessizliktir. Bütün bir sinemanın ve edebiyatın tekinsiz zeminini teşkil eden metaforik sessizlik, denebilir ki, öznenin mutlak, bilinemez hiçlikle ilişkisiyle oynayarak mutlak sessizlikten pay almasıdır. Diğer tüm sessizlik biçimlerinin ardında, içinde ve ötesinde mevcut olan metafizik bir sessizlik olarak ‘o’, ‘sonsuzluğun yankısız boşluğu’dur.⁴⁴ Fakat biz mutlak olanı değil, suskuyu taşıyan o müziği arıyoruz, sonsuzluğun yine sonsuzlukta yankılanan o boşluğunu... Gecede çiçeklenen, en şiddetli sevi olarak günü göğüsleyen o söyleyişi...

Tam da böyle bir söyleyiştir geceyi bölen tarla yolundan doğru, gece geceler tüm zifiriliği ve aydınlığıyla böylece üzerimize:

⁴⁰ Lysaker, John. “Heidegger’s Absolute Music, or What Are Poets for When the End of Metaphysics Is At Hand?” *Research in Phenomenology* 30 (2000), s. 204. Ayrıca bkz. Rosa Maria Marafioti, “Das stille Spiel der Wahrheit. Die Fragwürdigkeit der Musik bei Heidegger”, *Heidegger Studies*, 29 (2013), 133-161.

⁴¹ Nancy, *Listening*, 2007, s. 5.

⁴² Van Elferen, I., & Raeymaekers, S, “Silent Dark: The Orders of Silence”, *Journal for Cultural Research*, 2015, 19(3), s.270.

⁴³ Van Elferen, I., & Raeymaekers, S, age., s. 270.

⁴⁴ Van Elferen, I., & Raeymaekers, S, age., s. 272.

- İnsanın içindeki o çocuk için gece, yakınlaştıran olarak baki kalır. Gece yakınlaştırır, öyle ki yıldız yıldızın yanında o dingin, sessiz ışığın içinde parıldar.
- Gece, aydınlığı, ne bir dikiş ne bir kenar kıvrımı ne de bir iplik olmaksızın birbirine eklemler.
- Gece yakınlaştırarak yaklaşan o yakınlaştırıcıdır. Gece ancak ve ancak o uzak olanı uzaklaştıran o yakınlık ile iş görür.
- Tabi eğer o gece aslen genel olarak iş görüyorsa ve daha ziyade sükunette değilse...
- dehlizin o felsefi derinliklerini hayrete düşürerek...
- ve o hayretin içinde o kilitli olanı, o giz-li olanı açarak...
- tıpkı beklemenin o vuslatı, o felsefi varışı muhafaza edip esirgemesi gibi ...
- şayet o bırakılmış bir bekleme ise...
- ve şayet insan özü oraya, o ocağa varlanmış olarak baki kalıyorsa...
- çağrıldığımız o yere.⁴⁵

⁴⁵ Martin Heidegger, *Feldweg-Gesprache (1944/45)*, Vittorio Klostermann, Frankfurt Am Main, 1995, GA77, s. 157.

3. Dilin Özünden Poetik Düşünüme

Heidegger'in dil'i kavrayışı bilgi arayışında olduğu gibi, fırlatılmışlığımızdan ve hermenötik tarihsel bakıştan ayrı düşünülmez. Hermenötik, yeni bir bakışla, bir tahrif, bir sökümler ile dünyadan yalıtılmış ve özne-nesne şeklinde bölünmüş Kartezyen özne anlayışına savaş açar, söküme uğratar. Husserl'in yönelimselliğinin de kaydığı transandantal özne'nin faallik ve düşünömsellik kavrayışına bir karşı çıkıştır bu aynı zamanda. Ve bütün bir savaş üç kelime ile verilir: *dünya-içinde-olma*. Heidegger'e göre biz, ancak dünya içine dalma, hatta dünyaya bulanma yoluyla şeylerin hakiki bir tecrübesine ulaşabiliriz. Dünyadan soyutlanmış bir bilinç tecrübesi söz konusu değildir, zira Dünya bir anlamlar ağıdır, varolanlar ancak bu ağı parçası olarak bir anlam taşır ve onlarla öylece karşılaşırız. Husserl'in, faallik üzerinden kurduğu, 'yönelim' yoluyla anlam bahşeden bilinci esasında geleneksel bilinç anlayışını devam ettirir. Özcesi Husserl, bilinci bir özne olarak anlamıştır, zira gerçek tecrübe türünün, en temel boyutunda dünyadan koparılmış ve kendisi için dünya sadece kendisinin dünyayı temsil edişi olarak mevcut olan bir bilince ait olduğu şeklindeki modern Kartezyen cevabı kabul etmiştir. Heidegger'in hiçbir döneminde özne ve kendine dönük düşünüm meselesi önemini kaybetmez, Varlık sorusu daima dünya-içinde-olma'yla ve açıklama mantığıyla birlikte düşünölür.

Heidegger'e göre var olanlar, Dasein'a kendini üç tarzda, 'el'e made' 'el'de mevcut' ya da bizzat Dasein olarak gösterir. Elde-mevcutluk ya da mevcut-olmaklık (*vorhandenheit*), bir şeyin var oluşunu, salt fiilî varlığını ifade eder. Bir bütün olarak, bir ağ olarak anlam ve imkânlılıklarla yani kullanım imkanlarıyla donanmış bir dünyadır bu. Dünya (*Welt*), 'ele-amade-olanın –olanaklara sahip oldukları oranda var olanların–

varlığını kuran anlamlandırıcı atıflar sistemidir'.⁴⁶ El'de mevcut var olanlar, fiilî varlıkları cihetinden şeyler iken ele-amade olanlar, ayrı bir var olanlar alanı değil, elde-mevcut olanın kendini farklı bir gösterme tarzıdır, yani bir şeye bir alet olarak yaklaştığımız bu şey, ele-amade, kullanıma hazır hâle gelir. Dünyada var olanlar, belli amaçlar için kullanılabildikleri sürece ele-amade'dir. Ele-amade şeylerin sunduğu imkânlılıklar ancak Dasein'in anlamasıyla var olur ve Dasein da el-e amade şeylerin imkânlılıklarında var olur. Buradaki Kartezyen bakışı söküme uğratan noktayı görmek önemli: Dasein, yalıtılmış bir özne olarak bilince hapsedilmez, uzamsal ve zamansal olarak dışarıya doğru fırlatılmış, ele-amade olanlarla eyleyebileceği mümkün şeylerin içine atılmış haldedir, onun varlığı, bütünüyle 'dünya-içinde-olma'dır, 'ilgilenme'dir (*besorgen*): "Dünyayı teşkil eden, var olanlar değildir; dünya, bir ele-amade var olandan diğerine uzanan atıflar setidir."⁴⁷

Heidegger, dili öncelikle bir etkinlik, ikincil olarak ise bir ürün veya bitmiş bir eser olarak kavramsallaştırır. Böylece dilin (*Sprache*) konuşmada (*Rede*) temellendiğini iddia eder. Bir ürün veya eser olarak düşünülen dil, açıklama olarak kavramsallaştırılan konuşmanın türetilmiş bir ifadesi veya dile getirilmesidir (*Aussprechen*).⁴⁸ Konuşma, varlıkları açığa çıkarmanın ışığına taşıdığı gibi, kişinin onlara ilişkin anlayışının da bir ifadesidir. Her yargı, mevcut fiziksel bir nesneye bir işaret veya atıf, ve bir yüklemedir. "Çekiç ağırdır" önermesi, kişinin çekiç hakkındaki anlayışının bir ifadesini dile getirir. Çekiç, 'belirli bir faydaya sahip olarak, yani bir şekilde kamusal

⁴⁶ Michael Lewis, Tanja Staehler, "Heidegger", *Fenomenoloji*, çev. Mehmet Demirhan, Fol, 2020, s. 100.

⁴⁷ Bu Giriş esasında şuranın bir özetidir: Lewis, Staehler, age., s. 100-116.

⁴⁸ Brandon Absher, "Speaking of Being: Language, Speech, and Silence in Being and Time", *The Journal of Speculative Philosophy*, Vol. 30, No. 2 (2016), s. 206. Absher bunu Saussure'ün tersine çevrilmesi, Wilhelm von Humboldt'u takip edilmesi olarak niteler. Ayrıca bkz. Martin Heidegger, *Being and Time*, trans. John Macquarrie and Edward Robinson (San Francisco: HarperSanFrancisco, 1962), s. 160 ve 161.

kaygılarla ilgili çevredeki dünyaya ait ve onunla ilişkili olarak'⁴⁹ algılanır veya görülür. *Varlık ve Zaman*'da Aristoteles'in logos'u *synthesis* ve *diaíresis* olarak yorumlamasına atıfla Heidegger, varolanları 'bir araya getirip farklılaşmış birlikleri içinde' ortaya koyan olarak dil anlayışını kurar.⁵⁰

Geleneksel dil anlayışı kelimelerin kendilerini genellikle göz ardı etse de, Heidegger için kelimeler kendi başlarına varolanlardır: "Dil, kelimelerin bir bütünlüğüdür; söylemin kendi 'dünyevi' Varlığına sahip olduğu bir bütünlük; ve dünya içindeki bir varlık olarak, bu bütünlük böylece elimizin altında hazır olarak karşılaşılabileceğimiz bir şey haline gelir. Dil parçalara ayrılabilir."⁵¹ Ürün olarak dil, kelimelerin eklemlenmiş bir bütünlüğüdür, anlaşılabilirliğin eklemlendiği varolanların keşfinin, konuşmada meydana gelen toplanma, farklılaşma ve birleşmenin türevsel bir ifadesi veya dile getirilmesidir. *Hakikatin Özü*'nde bu 'toplanma' şöyle dile gelir: "Dil, yasakoyucu bir toplanmışlıktır (*gesetzgebende Sammlung*) ve dolayısıyla varolanın eklemlenişinin (*Gefüge des Seienden*) aşikâr kılınmasıdır. Dil ve hakikati birbirine bağlayan bu noktadır. Toplayıcı bir şekilde temsil etme (*Dar-stellen*) ve tespit etme (*Feststellen*), bir ortaya koymadır; dolayısıyla şeyleri apaçık ve aşikâr kılmaktır. Bu ise, daha önce erişilemez ve örtülü olan bir şeyin kendi gizliliğinden çekip çıkarıldığı ve üstü-örtülü-olmama (*Un-Verborgenheit/αλήθεια*), yani hakikat içine yerleştirildiği bir olaydır (*Geschehnis*)."⁵²

⁴⁹ Absher, age., s. 216.

⁵⁰ Martin Heidegger, *Being and Time*, trans. John Macquarrie and Edward Robinson, Harper SanFranciso, 1962, s. 33. Absher şunu ekler: "Saussure için konuşma eylemleri yapılandırılmış bir kavramsal veya sembolik sisteme bağlıysa ve onu yeniden üretiyorsa, Heidegger için konuşmada varlıkları sürekli olarak keşfetmemiz, anlayışımıza şekil verir ve onu ifade eder." Bkz. Absher, age., s. 216.

⁵¹ Martin Heidegger, age., 1962, s. 161.

⁵² Martin Heidegger, *Sein und Wahrheit. 1. Die Grundfrage der Philosophie. 2. Vom Wesen der Wahrheit*, Vittorio Klostermann Verlag, Frankfurt am Main 2001, GA36/37, s. 116.

Heidegger'e göre dil özel bir temsil meselesi değil, aksine uyumlu bir etkileşimdir. 'İçsel' zihinsel durumların veya yargıların 'dışsal' işareti veya sembolü değil, yönelimsel ilişkilerin bir parçasıdır. Kamusal kaygılarla çevrili bir dünyanın parçası olarak varolanların açığa çıkarılmasının sözcüklerle ifade edilmesi veya dile getirilmesidir. Ve bu çevreleyen dünya 'bildik pratik olanakların yansıtılması ve Dasein'in şeylere yönelik yerleşik duygusal tepkisi (Heidegger'in *Befindlichkeit* dediği şey) aracılığıyla'⁵³ ortaya çıkar. *Zaman Kavramının Tarihi*'nde yazdığı gibi: "Zamanla anlam kazanan ilk sözlü sesler varmış gibi bir durum söz konusu değildir. Aksine dünyada olmak, yani anlamlar bağlamında anlama ve var olmakla ilgilidir (*Bedeutungszusammenhang*). Ancak o zaman sesler, telaffuz ve fonetik iletişim, Dasein'in kendisinden bu anlamlara eklenir (*zuwachsen*)."⁵⁴ Ancak dilin nesneleştirilmesiyle, 'kelime-şeylerin yalnızca içsel zihinsel durumlarla olan bağlantılarında', anlam'a sahip oldukları ortaya çıkar. Dil öncelikle konuşmanın ifadesi olsa da, yönelimsel ilişkilerinde bir dizi araç olarak da ele alabilir. Sesler veya karalamalarda olduğu gibi sözcüklerle el-altında fiziksel nesneler olarak da karşılaşılabılır. Batı felsefi geleneğindeki iddialı söylemin ayrıcalığı ve beraberindeki ontolojik yüküyle, kelimelerin bu ikinci deneyimi baskın olmuştur. Kısacası dil, sadece varolanları temsil etmek ve bunlar hakkında iletişim kurmak için kullanılan kullanışlı bir araç değildir. Aksine, kelimeler varlıkları keşfetmemizi ifade eder ve varlıkları gizlilikten çıkararak, kamusal tezahürlerinde korur.⁵⁵

⁵³ Absher, age., s. 217.

⁵⁴ Martin Heidegger, *History of the Concept of Time: Prolegomena*, trans. Theodore Kisiel, Bloomington: Indiana University Press, 1985, s. 219.

⁵⁵ Absher, age., s. 218.

Konuşma (*Rede*), Dasein'ın ek-sistansiyal bir yapısıdır; yani varlıkların açığa çıkarıldığı ve farklılaşmış bir birlik içinde ifade edildiği bir açıklamadır.⁵⁶ Heidegger'in sessizliği de bir konuşma biçimi olarak ele alması, sessizliğin Dasein'ın kendini gerçekten keşfedebileceği bir yol olması anlamına gelir. Heidegger'e göre, sav, varolanları fiziksel el-altındalıklarında (*Vorhandenheit*) keşfeder. Bir sav, fiziksel olarak el-altında bir varolana işaret edererek ona bir yüklem atfeder. Oysa konuşma, yüklememe mantığından daha kapsamlıdır, varolanları keşfetmenin sav içermeyen pek çok yolu mevcuttur: “Bu konuşma biçimleri, günlük Dasein'ı yönlendirir ve varlıkları, devam eden amaçlı ilişkilerin bir parçası olarak elde-mevcut (*Zuhandenheit*) bir şekilde görünür kılar. Ancak Dasein, ne fiziksel olarak mevcut bir varlık ne de kullanışlı bir araçtır.”⁵⁷ Fakat ‘ben’ dediğimizde, Heidegger'e göre, fiziksel olarak el-altında (*vorhanden*) bir nesneye, bir ‘kendilik-şeyine’ atıfta bulunuyor değilizdir, aksine “‘Ben diyerek, Dasein kendini dünyada varoluş olarak ifade eder (*aussprechen*).”⁵⁸ Şeyler Dasein'ın olanaklarıyla birlikte anlamlıdır.

Her şeyden önce düşünme derin bir tefekkür sessizliğine ihtiyaç duyar. Bu noktada dil, düşünce, vicdan ve sessizlik birbirine bağlanır. *Holzwege* eserinde Heidegger ‘dil’i “tıpkı bulutların gökyüzünün bulutları olması gibi, dil de varlığın dilidir” diyerek tanımlar, dil, aynı zamanda ‘varlığın sığınağı’dır.⁵⁹ Dil, varlığın temel boyutudur ve diğer yandan varlığı açığa çıkarmanın bir yoludur. Dil, sözün iki olanağı yani dinleme ve sessizlik içinde açıklama işlevi belirginleşen sözdür.⁶⁰ Heidegger'e göre sessizlik, sözün

⁵⁶ Martin Heidegger, age., 1962, s. 164.

⁵⁷ Abscher, age., s. 221.

⁵⁸ Martin Heidegger, age., 1962, s. 321.

⁵⁹ Heidegger, *Holzwege*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1977, GA5, s. 319.

⁶⁰ Stefan Vladutescu, “Communication of Silence at Martin Heidegger: Sygetics; Logics of Thinking Silence”, *International Letters of Social and Humanistic Sciences*, 2014, 17, s. 49.

bir imkanı olarak ortaya çıkar. Sessizlik ve söz aynı varoluşsal zemine sahiptir, yani anlama'ya. Heidegger dil, “insanın efendisidir” der.⁶¹ İnsan ancak ve ancak ‘sözü dilin içinde yer aldığı, dilin kendisine yönelttiği sözleri dinlediğinde’ konuşur. Dinlemek, dili dinlemektir. Dinleme ve sessizlik yoluyla dil, varlığı varlık olarak ortaya çıkarır ve sözün içinde korur.⁶² Heidegger’e göre, Dasein’ı sahih şekilde açımlayan yalnızca sessizliktir (*Schweigen*). Sessiz kalmak, Dasein kendisinin sahih açımlanması içerir ve işitme (*Hören*) konuşmanın kurucu bir özelliğidir.

Sessizlik *Seinsfrage*’ye, varlık sorusuna açılan tekinsizliğin zeminidir. Abscher bunu bir ‘yok-benliğe’ çağrı olarak niteler.⁶³ Kendini kendine çağırarak kendiliğe kulak veren sessiz dinleme, esasında varlığın konuşmasıdır: *Varlık ve Zaman*’da da işaret edildiği üzere, sessizlikte dile gelen (*das Zu-sagende*) daima Varlık’tır (*Seyn*).⁶⁴ Vicdanın çağrısında kendilik, ‘dünya içindeki bir varlık değil, herhangi bir varlığın anlaşılabilir olabileceği olanakların açıklık alanı, herhangi bir varlığın kendisi olarak anlaşılabilir olduğu temel arkaplandır’.⁶⁵ Dasein ancak ‘yokluğunu ilan ederek, ölümün endişeli beklentisi içinde sessizce kendini kendine açarak gerçek anlamda kendini keşfedebilir. Bu çağrıya kulak veren ve onu duyuran sessiz konuşma *varoluşu* söyler’.⁶⁶

Heidegger, vicdanın çağrısının bir tür konuşma (*Rede*) olarak ve bu konuşmanın ‘otantik Dasein’den ‘gayri-otantik Dasein’a sesleniş olarak koyutlar. Gerçek sessizlik, ‘vicdanın çağrısı’na kulak verilen bir konuşma ve dinleme biçimidir; ‘Dasein’ın kendini kendine çağırdığı yıkıcı hitap’tır bu. Vicdan, boş konuşmalarda ve günlük işitmenin ve

⁶¹ Heidegger, age., 1982, s. 169.

⁶² Vladutescu, age., s. 51.

⁶³ Abscher, age., s. 212.

⁶⁴ Martin Heidegger, age., 1962, s. 165.

⁶⁵ Abscher, age., s. 222.

⁶⁶ Abscher, age., s. 222.

geleneksel felsefenin karakteristik özelliği olan dinleme-kaçınmada örtülü, söylenmemiş ve dolayısıyla ifade edilmemiş olan yok olan benliği keşfeder. Bu nedenle Heidegger şöyle yazıyor: “Kararlı varoluşun sessizliğinin/ketumiyetinin (*Verschweigenheit*) ortaya çıkardığı benlik, ‘ben’ sorusunun asıl fenomenal temelidir.”⁶⁷ Sessizlikte, vicdanın çağrısına kulak verilir; bu, varolmayan otantik benliğe ve gündelik varoluşa bir tür yokluk olarak kulak vermeyle, yani ‘kendinden uzaklaşma olarak deneyimlenebilen bir varoluş (*an-wesen*) veya ileri gelme haliyle’ sınırlıdır.⁶⁸

Varlığı söyleyen sessiz konuşma, sözlerde ifadesini bulan saklı olanakları açığlamaya imkan verir. Zira varolanlar hakkında yapılan tüm konuşmalarda zorunlu olarak saklanan şey, ‘varlıkların herhangi bir şekilde keşfedilmesine olanak sağlayan yok-benlik’tir ve kökensel bir tahrifi, redüksiyonu gerektirir. Ve bu benlik, ‘ancak ölüme karşı kaygılı varoluşun sükunetinde’ keşfedilir.⁶⁹ “Fenomenolojik Soruşturmaya Giriş” dersinde Heidegger, dilin tekinsizlikle bağını şu şekilde kurar: “Dil; insanlığın, dünyada var olmanın özel bir biçimi. *Dil*, öncelikle (yorumlayıcı olarak) tekinsizlik içinde konuşmak olarak ele alındığında şunu söyler: kendini ifade etmek (*sich aussprechen*), tekinsizlik içinde sesini yükseltmek (*lautwerden*). (...) Bu kendini ifade etme (*Sich-Aussprechen*), rastgele bir anlamı (*Sinn*) başkasına anlatmak istemekle ilgili değildir; şunu söyler: kişinin ilgilendiği (*besorgte Welt*) dünyayı, Dasein’in kendini ifade etme biçimiyle duyurmak... Dolayısıyla dilin tüm kökensel anlamları (*Urbedeutungen*) temel karakterlerinde hermeneutiktir; bir ‘şeyin’ şeysel anlamları (*Sachbedeutungen*) değil, Dasein’in kendisine ait anlamlardır.”⁷⁰

⁶⁷ Akt. Absher, age., s. 222.

⁶⁸ Absher, age., s. 212.

⁶⁹ Absher, age., s. 224.

⁷⁰ Martin Heidegger, *Einführung in die Phänomenologische Forschung*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1994, s. 317.

Konuşma ve dil böylece kökensel bir dönüşüme uğrar, zira Heidegger'e göre konuşma, 'varolanların şu veya bu şey olarak kamuya açık bir şekilde sergilendiği bir açıklamadır', 'dil, varlıkların bu aktif ifade edilmesinin ve keşfinin ifadesidir'.⁷¹ Dolayısıyla hermeneutik fenomenoloji, boş konuşmayla üzeri örtülen kelimelerin açığa çıkarılışında saklı deneyimleri ve olanakları geri getiren daimi bir yapıbozumdur. Heidegger'in *Varlık ve Zaman*'daki, 'sessizliğe dayanan, varlık tarafından sahiplenilen ve varlığa yönelen bir konuşmayı, sessiz dinlemede yok olan kaynağı keşfeden bir *logosu* esas alan' hermeneutik fenomenolojisini, geçiş düşüncesinde *Beiträge zur Philosophie*'de (*Felsefeye Katkılar*), olduğu gibi sigetik⁷², sessizliğin mantığına uzanacak şekilde geliştirdiğini göreceğiz.

Açığa-çıkarma olarak hakikat, özünde insanın saklı olanı olduğu kadar saklı-olmayanı da sözcük-seslerle gösterme kapasitesi için temeldir. İnsan varolanını tanımlamayı ve onu diğer varolanlardan ayırt etmeyi sağlayan, gösteren sesli-söyleyiş olarak açığa vuran dil fikridir. Dahası, sesli konuşma olarak dil, gösterdiği her neyse onun örtüsünü-açma ya da örtme biçiminde kendini gösterebilir. Heidegger bu sesli gösterme kapasitelerini daima konuşmaya tahsis ederken, burada 'Sprache' (*language, dil*) kelimesinin anlamı önemli değişikliklere uğrar. İlk olarak, *Sprache*, Da-sein'in konuşmasının (*Rede*) dünyevi-ifadesidir (*worldly expressedness, Hinausgesprochenheit*).

⁷¹ Absher, age., s. 226.

⁷² Heidegger felsefesinde *sigetik* (Alm. die *Sigetik*), 'sessizlik mantığı' veya 'sessizlik deneyimi' anlamına gelir. Kavram, kökenini Antik Yunanca 'sigan' (susmak, sessiz kalmak) fiilinden alır. Heidegger, geleneksel mantığın ve dilin Varlık'ı kavramada yetersiz kaldığını düşünür. Ona göre Varlık doğrudan kelimelere dökülemez; çünkü her konuşma ve mantıksal yapı zaten Varlık'tan gelir ve onun etkisi altındadır. Dolayısıyla diğer başlangıç'ın mantığı olarak Sigetik Da-sein'in düşünmesinde bir kılavuz olarak ileri sürülür. II. Bölümde detaylı şekilde ele alınacaktır.

Dilin bu anlamda kökleri konuşmadadır (*Rede*); dil, neredeyse her zaman sözcük-seslere dökülen konuşmadır, fakat dilin özü konuşmadan ibaret değildir.

Sessizlik, varlığın ve varlayımın sesi ya da açıklığı olarak dilin özünde, söz'de daha asli bir *oluş* halini alır. Bu anlamda sessizlik, sözcüğün sessiz gösterimine aittir, bu sayede dil, özünde öncelikle *varlıkların varlıklar olarak görülmesine izin verendir*. Bununla birlikte, sözcüğün kendisinin sessiz kökeni olarak, yani dilin özünün ortaya çıkabileceği yer olarak, *dinginliğe (stillness, die Stille)* ait daha derin bir sessizlik mevcuttur. Şeyler ve Dünya'nın iç içeliğinde şeyler ve Dünya birbiri içinde eriyip gitmez, tam tersine kendileri olarak kalırlar; Dünyanın dünyasallığı ile şeyin şeyselligi ancak onların iç içeliğinde mümkündür. Dünya sadece şeyler ile iç içe olduğu için bir Dünya olabilmektedir: "Heidegger bu ikilinin (yani şeyler ile Dünyanın) ortasında hüküm süren ögeye 'ay-rım' (*Unter-shied*) adını verir. İşte Dil tam olarak bu ayrımı konuşmaktadır. Çünkü sadece bu ayrımı sayesinde Dünya ile şeyler karşılıklı olarak birbirine ait kılınır."⁷³ Bu ay-rım Dünyayı taşımak suretiyle şeyleri varlaştırır, şeyleri de bahşetmek suretiyle Dünyayı varlar. Dilin ayrımı, ancak Dünyayı ve şeyleri birbirine ait kıldığı ölçüde bir boyuttur. Dünya ve şeyler ancak bu ayrımın iç içeliğinde Dünyasal ve şeysel olur. Dünyayı ve şeyi çağıran dilsel seslenmede, çağırılan esasen ay-rımın kendisidir. Dilin, ayrıma ilişkin seslenişi dilin konuşmasıdır. Dil, ayrımın aralığına gelmeleri için şeye ve Dünyaya seslenmekle konuşur. Ve bu konuşma 'bir sükun etme/sessizleştirme (*stillen*) olarak meydana gelir. Sükun etme, basit bir sessizlik değildir. Tam tersine o, ayrım içerisinde şeylerin ve Dünyanın kendileri gibi olmalarının halidir. Şeyleri ve Dünyayı kendilerinde sükuna getiren ayrım, Dünya ve şeyleri kendi iç içeliğinin ortasına çağırır. Böylece dil, sükunun çınlaması olarak konuşur'.⁷⁴ Sessizlik, Dünya ve şeyleri

⁷³ Adnan Esenyel, *Heidegger/Varlığın Patikaları*, Fol, Ankara 2020, s. 186.

⁷⁴ Esenyel, *age.*, s. 186.

kendi özlerine taşıdığında sessizleştirir. Ay-rımın varlanması, Dünyanın ve şeylerin bir sessizlik içerisinde taşınmasıdır.

Kısacası Heidegger’de dil ve Varlık arasındaki ilişki sessizlik tarafından belirlenir.⁷⁵ Şiirsel söyleyiş, Kökensel Sessizlik bölümünde ele alacağımız, Dörtlünün birliğini kuran bir söyleyiştir ve Direk’in ifadesiyle, ‘içinde belli bir biçimde ikamet edilen bir dünya açar’: “Ereignis, ilksel, kökensel sözü söyleyiş olayıdır; bu sayede bir yer açar. Heidegger’e göre biz insanlar, bu dünyada varlık ile düşünce arasındaki bir söyleşi sayesinde mesken tutarız.”⁷⁶ Ontolojik sessizlik, dil ve Varlık arasındaki özsel ilişki ile birlikte dilin temeli ve kökeni olarak kendini gösterirken aynı zamanda ‘şiirsel ikamet’ mekanı olarak sessizlik uzamını ve kavramsız, sigetik düşünme olarak sessizlik mantığına uzanan bir kavrayışı sonuç verecektir. Bir sonraki kesimde buraya uzanacağız.

⁷⁵ Engin Yurt, *M. Heidegger Felsefesinde ‘Düşünme’ Sorunu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014, s. 93.

⁷⁶ Zeynep Direk, *Çağdaş Kıta Felsefesi*, Fol, Ankara 2021, s. 86-87.

4. Hakikatin Özü ve Sessizlik Mantiğına Doğru

Hakikatin ‘özü’ sorusunun sessizliğin ‘özü’yle bağı nedir? Sessizlik ve hakikat nasıl bir araya gelir? Bu kesimde bu soruların cevabını 1933/34 yılında Heidegger’in verdiği *Vom Wesen Der Wahrheit (Hakikatin Özü Üzerine)* dersi üzerinden bir ön mülahaza olarak sunmaya çalışacağız. İnsani Sessizlik bölümünde hakikat’in *aletheia* olarak dünyada-olma’nın bir parçası olarak açıklama mantığı içerisinde serimlenişini göreceğiz. Bu bütün bir felsefe tarihiyle bir hesaplaşma anlamına gelse de, Heidegger orada ancak değinilerle girdiği bu yüzleşmeyi *Sein und Wahrheit*’te genişletir. Kitabın ilk dersi olan *Felsefe*’de Descartes’tan Hegel’e ve Kant’a uzanırken, ikinci ders olan *Hakikatin Özü*’nde odağına Platon’u alır.⁷⁷ Sessizlik Mantiğı olarak tanımladığımız kavrayış açısından hakikat ve sessizlik bağlamında bu kesimde Heidegger’in hakikatin özüne ilişkin kavrayışını açıklamak istiyoruz. Evet doğru bir ‘döngü’deyiz, sessizliği anlamak için dil’i anlamaya, dil’i anlamak için hakikat’in özünü anlamaya öz’ü anlamak için sessizliği anlamaya muhtacız. Fakat bu Heidegger’in deyişiyle ‘sığ bir döngü değil, bir uçurumdur (*Abgrund*)’. Tam da felsefe yaptığımızın işareti olan bir uçurum.

Hakikatin ‘özü’ sorusunu Heidegger ‘tuzaklarla dolu’ bir uğraş olarak niteler, ‘şeylerin özü üzerine derin derin düşünmek ve kavramların peşinden gitmek, ama şeylerin bizzat kendisinden uzaklaşmak’, ‘derinlikli olma görünümü altında gerçeklikten kaçmak’ değil midir bu?⁷⁸ Zira hakikatin özü sorusu ‘hakiki olanın’ (*das Wahre*) üzerini örtmeyi

⁷⁷ Hegel’le karşılaştırmalı bir okuma için bkz. Ingo Farin, “Heidegger ve Hegel: Yaşam Zamanı ve Yaşam-Felsefesinin Zamanı”, çev. Seyit Coşkun, *Posseible Düşünme Dergisi* Cilt:7 No:13.

⁷⁸ Heidegger, “Wom Wesen der Wahrheit”, *Sein und Wahrheit; 1. Die Grundfrage der Philosophie (Sommersemester 1933)*, 2. *Vom Wesen der Wahrheit (Wintersemester 1933–34)*, Vittorio Klostermann, GA36-37, 2001, s. 83.

ve tanımama tehlikesini içinde taşır; ‘özü sorarak birer izleyici (*Zuschauer*) haline gelir, eylemeyi ve her şeyden önce gerçekliği unutturuz’.⁷⁹ Tıpkı şeylerin özünü ‘idea’ olarak belirleyen Platon gibi. Fakat ‘şu an ve burada Dasein’ımız için yasa ve dayanak olan hakikiyi, o yegâne hakikiyi’⁸⁰ aradığımızın bilincinde olarak, bu tehlikeyi göze alarak bu sorunun ardına düşmek zorundayız. Zira soru tam da budur. Heidegger’in Platon’la hesaplaşmasının ayrı bir minvali böylece açılır: “Bu belirleme ile özün kendisine gerçekten ulaşılmış mıdır, yoksa özün *İdea* olarak bu şekilde kavranışı, yüzyıllar sürecektir büyük bir yanılgının başlangıcı mı olmuştur?”⁸¹ Kısacası, yanıltıcı olan öz sorusu değil, ‘özün özünü (*Wesen des Wesens*) önceden bir şeyin genel olarak tas-arımlanması (*Vorstellen*), yani kavram (*Begriff*) ve *İdea* olarak belirleyen o çok eski alışlagelmiş tarz ve yöntem’dir, ‘özün özü denildiğinde, her şey buharlaşır, bu durum boş bir kelime oyunu ile neredeyse aynı şeydir’.⁸²

Heidegger *Hakikatin Özü*’nde, ‘Hakikat ve Özgürlük’ başlığı altında Platon felsefesinin merkezi olarak nitelediği Mağara Alegorisini ele alır.⁸³ Bu zorunludur zira hakikatin özünde söz konusu olan, ‘Greklerde her ikisi de ortaya çıkmış olan hakikatin özüne dair iki temel kavrayışın geleneğiyle tarih içindeki hesaplaşmadır: Üstü-örtülü-

⁷⁹ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 85.

⁸⁰ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 83.

⁸¹ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 85.

⁸² Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 85.

⁸³ Heidegger Platon’un *Politeia*’sında (*Devlet*), VII. Kitap, 514a-517b arasında bulunan metni dört aşamada inceler: “I. Aşama (514a -515c): İnsanın yer altı mağarasındaki durumu (*Lage*). II. Aşama (515c-e): İnsanın mağara dâhilinde özgürleşmesi (*Befreiung*). III. Aşama (515e-516c): İnsanın asıl/gerçek özgürleşmesi (*eigentliche Befreiung*); ışığa çıkış. IV. Aşama (516c-517b): Geriye bakış ve mağara varoluşuna (*Höhlendasein*) geri dönüş teşebbüsü.” Ve şu uyarıda bulunur: “Esas olan tek tek aşamalar değil, aksine aşamalar arasında yer alan şeylerdir; yani birinden diğerine geçişler (*Übergänge*).” Bkz. Heidegger, “Wom Wesen der Wahrheit”, *Sein und Wahrheit*, s. 128.

olmama (*Unverborgenheit*) olarak hakikat ile doğruluk (*Richtigkeit*) olarak hakikat' bu hesaplaşmada aslıdır, fakat 'üstü-örtülü-olmama şeklindeki kökensel kavrayış geri çekilmiştir'.⁸⁴ Yani Heidegger'e göre ikisinin de kökleri Antik Yunanda bulunan hakikat anlayışından felsefe tarihinin galip geleni olarak 'doğruluk olarak hakikat' hükümferma olmayı sürdürmüştür. Öyleyse, 'her iki kavrayışın henüz birbiriyle mücadele (*Kampf*) halinde olduğu noktadan başlamalıyız'.⁸⁵ Ve Heidegger'e göre Platon'un felsefesi, hakikatin bu iki kavrayışının mücadelesinden başka bir şey değildir: "Gelecek bin yılların tinsel tarihi, bu mücadelenin sonucuyla belirlenmiştir."⁸⁶

Hakikate ne olmuştu? Heidegger'in deyişiyle 'işler bu noktaya nasıl geldi'?⁸⁷ Filozofun 'hakikat kavramı geleneği içinde *üstü-örtülü-olmama* olarak hakikatin gözden kayboluşu' dediği şey, hakikatin doğruluk (*Richtigkeit*) olarak kavranmasıdır.⁸⁸ "Sınıf ısıtılmıştır" dediğimizde olduğu gibi bu bir hakikattir dediğimizde yaptığımız esasında bir önerme/tümce ileri sürmektir: "Tümce, karşımızda bulduğumuz şeyi yansıtır: Bu dersliğin ısıtılmış olma halini. Başka bir deyişle: Tümce, meselenin halihazırdaki durumuyla, yani olguyla (*Sachverhalt*) örtüşmektedir. Ve tam da bu örtüşme (*Übereinstimmen*), onun doğru-olmasıdır, tümcedeki doğru olandır. Önerme, söylenişinde kendini gerçekliğe göre ayarlayarak onunla örtüşür. Tümcelerin doğru-olması, onların *doğruluğundan* ibarettir. Böylece, başlangıçta 'hakikat' kelimesiyle

⁸⁴ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 127.

⁸⁵ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 127.

⁸⁶ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 127. *Metafiziğin Temel Kavramları*'nda hakikat'ın sökülüp alınması gereken bir şey, bir 'yağma' olarak nitelendiğini görürüz, *Hakikatin Özü Üzerine*'de bu kavram yerini 'savaşım'a (*Kampf*) bırakır. Hakikatin ikili kökenini göz önüne alarak şu yorumu yapabiliriz sanıyorum, felsefe tarihi diye okuduğumuz esasında felsefe tarihinin kazananlarının tarihidir; Heideggerci tahrif bu açıdan sadece bir teşhir değil aynı zamanda bu tarihin yeniden yazımı anlamında bir yaratımdır.

⁸⁷ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 121.

⁸⁸ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 120.

belirsizce düşündüğümüz şeyi yakalamış olduk. Ve ‘doğruluk’ kavramı görüsel bir şeyler de barındırır.”⁸⁹ Kısacası hakikat, buna göre, olgu ile işaretin örtüştüğü bir doğruluk anlayışı demektir.

Heidegger Dasein’in varlığına ilişkin özsel sorunun ‘önünü kapayan ya da onu yanlış yola saptıran şey’in *zoon logon ekhon*’un *animal rationale* olarak yorumlayan Antikçağ-Hristiyan antropolojisinin cihet alınması olduğunu söyler.⁹⁰ Teolojik antropolojinin Tanrı’nın sureti örnekliğinde ‘insanın kendini aşan bir şey olduğu fikri’ de insanın varlığını ontolojik bir sorun olarak ele almanın üzerini örtmüştür. İnsan özü belirlenirken, ‘kendiliğinden anlaşılır’ kategoriyal bir mevcut-olan olarak alınmış, varlığına ilişkin soru unutulmuştur. Oysa ‘yaşam’ denen varlık minvaline erişim ancak Dasein içinde mümkündür.⁹¹ Böylece Aristoteles’e dayandırılan, Thomas Aquinas ile sürdürülen *zihin ile şeyler arasındaki uyum (adaequatio intellectus et rei)* olarak hakikat tanımı felsefe tarihine tevarüs etmiştir.⁹² Heidegger Brentano’ya atıfla, Kant’ın da bu hakikat kavramına sadık kaldığını, hatta ‘bunu irdeleme konusu bile etmediği’ni söyler.⁹³ Fakat *intellectus* ile *res* arasındaki ilişki ‘varlık türü ve özsel içeriği’ni ıskalamaktadır. Tüm bu serimlenen tarihsel boyut bize hakikatin binlerce yıllık bir örtü üzerinden bizimle konuştuğunu gösterir.

Önerme ‘doğrudur’ (*richtig*), ‘uymaktadır’ (*stimmt*); yani şey ile uyushmaktadır. “‘Örtüyü kaldırmak’ ve ‘ölçmek’ bambaşka olgulardır” Heidegger’e göre.⁹⁴ *Aletheia*, üstü-örtülü-olmama, örtüyü kaldırma, açığa çıkarma olgusundan türerken, *doğruluk*

⁸⁹ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 98.

⁹⁰ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, s. 87.

⁹¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 89.

⁹² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 324.

⁹³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 325.

⁹⁴ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 99.

(*Richtigkeit*) bir şeyi bir şeye göre ayarlama, hizalama, ölçüp biçme, ölçme olgusundan alınmıştır: “Bir varolanın mücadele içinde ve mücadele aracılığıyla Varlığa-gelmesi (*Zum-Sein-Kommen*), bir dışarı-çıkarılma (*Herausgestelltwerden*) işlemidir. Nereye doğru –dışarı ve öteye? Genel olarak şeylerin görünürlüğüne ve algılanabilirliğine, yani aşikâr kılınma (*Offenbarkeit*), üstü-örtülü-olmama (*Unverborgenheit*) ve hakikate (*Wahrheit*) doğru. Benzer şekilde *poiein* sadece bir yapmak değil, aksine bir ortaya-çıkma-ya-izin-vermedir (*Hervorgehenlassen*); öyle ki bu ortaya çıkış şunu ifade eder: Önceki yokluk (*Abwesenheit*) ve gizlilikten çıkıp huzura-konulmuşluk (*Vor-gestelltheit*) içine gelmek; öyle ki varolan artık açığa-çıkarılmışlık içinde durur, yani ‘var olur’ (*ist*).”⁹⁵

Heidegger hakikat sorusunda olduğu gibi öz sorusunda da bir temaşa nesnesi olarak almanın yani tas-arımlamanın (*Vor-stellen*), aslında özü uzağa-koymak (*weg-stellen*) olduğunu söyler; oysa amacımız uzağa koymak değil, ‘beraberce-eylemenin (*Mithandeln*) ön-yakalayıcı kararlılığı (*vorgreifende Entschlossenheit*) içinde, özü bir ön-yakalamayla (*Vorgriff*) cesurca kavramak’ olmalıdır.⁹⁶ Fakat ‘okul kurallarına uygun’ inşa edilmiş ve hakikatin bilinen tüm özelliklerini bir araya getiren sözde bir *tanım* bir yanıltma’dan başka bir şey değildir, ‘hakikate katlanabildiğimizi ve dayanabildiğimizi (*ertragen und aushalten*) eyleyerek tecrübe etmeli ve kanıtlamalıyız; bu ölçüye göre hakikat, kendisini bize hakikat olarak, yani Dasein’ımızı kendi varlığı içinde güvenli, aydınlık ve güçlü kılan şey olarak sunar’.⁹⁷ Hakikatin *doğruluk* olarak nitelenmesi, hakikati cümleye (*Satz*) aktarır. Böylece artık doğru ya da yanlış olan, bizzat cümledir: “Hakikatin yeri cümledir; cümlelerin doğru-olması, aynı zamanda şeylerin Varlığına karar verir. Varolanın anlamı, onlar hakkında geçerli olan cümlelerin doğru-olmasından başka bir şey değildir. Bu, hakikat ve Varlık arasındaki özsel ilişkinin son bir yansımasıdır;

⁹⁵ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 117.

⁹⁶ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 88.

⁹⁷ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 88.

ancak artık tamamen baş aşağı edilmiştir: Hakikat Varlığa göre değil, Varlık hakikate göre belirlenir.”⁹⁸

Logos, legein, okumak, toplamak/bir araya getirmek (*sammeln*) demektir. Logos’ta gerçekleşen bu toplama/bir araya getirme, ‘hakkında ve üzerinden konuşulan şeyi bir araya getirir ve böylece temsil eder (*darstellen*). Böylesi bir temsil edişte varolan, her ne ise o olarak toplanır ve böylece açık kılınır’:⁹⁹ Heidegger bunu şu şekilde ifade eder: “Konuşan varlık olarak insan, halihazırda varolan ile bir hesaplaşma (*Auseinandersetzung*) içindedir; varolanın o çokluğu, karanlığı ve sınırsızlığı üzerinde, söyleyişin (*Sagen*) sadeliği, berraklığı ve biçimlendirme gücü aracılığıyla hakimiyet kurmak ister.”¹⁰⁰ Tarihsel dilde söz (*Wort*) ve konuşma (*Rede*) ‘varolanın kendisi kendi açılmışlığı içinde’ iç içe geçmiş bir halde temsil edilir. İşaret ve varolan, ayrı değildir, aksine ‘varolan, sözün içindedir’.¹⁰¹

Kaybolan, dilin özü olarak sessizlik kavrayışıdır. Heidegger bunu ‘suskunluğun kökensel toplanmışlığı’¹⁰² üzerinden ele alır: “Kelimelerin çeşitliliği ve onların eklemlenişi (*Gefüge*) ile birlikte, her şeyden önce susmanın o kökensel toplanmışlığı kaybolur, dağınık ve yer değiştirir. Ancak bu, her şeyin tekil nesneler halinde uçuşup gitmesi şeklinde olmaz; aksine kelime ve söz, sessizlikten fışkırdıkları (*entsprungen*) için ona bağlı kalırlar ve biçimlendirici bir bir arada tutuş, türetilmiş anlamda bir toplanmışlık olarak işlev görürler.”¹⁰³ Heidegger bu noktada sessizliği, susmanın bozulması olarak dil ve *logos* olarak dil ile ilişkiye sokar. Ona göre her seferinde *aletheia* (üstü-örtülü-

⁹⁸ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 124.

⁹⁹ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 114.

¹⁰⁰ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 114.

¹⁰¹ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 114.

¹⁰² Alm.: “*ursprüngliche Sammlung des Schweigens...*”

¹⁰³ Heidegger, age., GA36-37, 2001, s. 114.

olmama) anlamındaki hakikatle içsel ve özsel bir ilişki gösterir. Böylece, üzeri-örtlü-olma hakikat olgusu ile dil arasındaki bağlantı sessizlikte temellenir.

Heidegger'in mantık öğretisine İnsani Sessizlik bölümünde giriş yapacağız, fakat burada 1934 bahar döneminde verdiği *Logik als die Frage nach dem Wesen der Sprache* (*Dilin Özüne Dair Üzerine Soru Olarak Mantık*) dersini bir ön mülahaza olarak sunmak istiyoruz. Bu dersler sessizlik mantığını anlamamız için *logos* teorisi üzerinden önemli bir zemin sunar. Bütün bir eser tek bir pasajda daha güzel özetlenemezdi: “Mantık bu nedenle bizim için, daha iyi veya daha kötü bir düşünme yöntemine (*Denkverfahren*) yönelik bir talim (*Abrichtung*) değil; varlığın uçurumlarının soruşturularak adımlanmasıdır; ebedi düşünme yasalarının kurumuş bir koleksiyonu değil, insanın sorunsallığının büyüklüğünün mekânıdır.”¹⁰⁴ Seubold'un da belirttiği üzere, Ders birkaç açıdan oldukça önemli. Birincisi, Batı mantığının, yukarıdaki alıntıda da görüleceği gibi, mevcudiyet metafiziğini kökten sarsan *logos* temelli sessizlik mantığının gelişimi bakımından; ikincisi dil teorisinin açılması bakımından; üçüncüsü asli ontolojiden varlık-tarihsel sürece geçişin temellerini atması bakımından ve son olarak rektörlük istifa

¹⁰⁴ Bu kısma İkinci Bölümün başında değineceğiz, ancak burada anekdot olarak şunu aktarmak isteriz. Esasında ders “Devlet ve Bilim” ismiyle duyurulmuşken Heidegger istifanın ardından dersin adını değiştirerek ‘derse gelen bazı NS-fonksiyonerlerini şaşırtarak ve kızdırarak ilk ders saatinde bu değişikliği kategorik ve gösterişli bir şekilde şu sözlerle ilan etmiştir: “Ben mantık anlatıyorum.” (*Ich lese Logik*)’. Bkz. Martin Heidegger, *Logik als die Frage nach dem Wesen der Sprache*, s. 9.

etmiş olan Heidegger'in Nasyonal Sosyalist angajmanın sona ermesiyle verdiği ilk ders olması açısından.¹⁰⁵

'Mantık' Heidegger'de daima tırnak içerisindedir, bunun nedeni kavramın zorunlu kullanımına işarettir. Yunanca *logikē*'den gelen 'mantık' (*Logik*), logos'a dair olan anlamına gelir ve Heidegger *logike*'yi *episteme* ile birlikte ele alır. *epistēmē logikē*, logos'a dair bilgidir (*Wissen*). Platon ve Aristoteles'te şekil verilen, Ortaçağda ve moderne felsefede aynı temel kalıpta fakat farklı kisvelerde kendini gösteren önerme temelli mantık, düşünme ve dilin temel öğretisi olarak varlığını sürdürmüştür. Dil ise önerme üzerine düşünmenin kılavuzu olmuştur. Böylece dil ve mantık öğretisi birbirini karşılıklı olarak belirlemiştir: "Mantık grameri belirler, gramer de mantığı belirler ve bu durum günümüze kadar böyle süregelmiştir."¹⁰⁶ Önerme mantığı kendini 'önceden verilmiş bir nesneyi unsurlarına ayırmak, bu ayırtırmada onu sınırlamak ve bunda bütünü belirlemek' olarak gösterir. Bu çözümleyici ve sınırlayıcı belirlemeye ise 'düşünme' (*Denken*) denmiştir. 'Düşünmenin temel yapıntıları'nın bilimi olarak mantık, böylece hızla sadece öğrenilebilir bir 'okul dersi' (*Schulfach*) haline gelmiştir.¹⁰⁷

Düşünmenin genel formüllerinden ve kurallarından bahsedilen 'doğru düşünme öğretisi olarak mantık', her türlü düşünme için bir hazırlık okulu olarak kabul edilmiştir. Aristoteles'in yazmalarının derlenmesi esnasında, mantığın, *Organon*, yani her türlü düşünme ve bilme için temel *araç* olarak adlandırılması da bunu gösterir. Heidegger Aristoteles'te bu şekilde biçimlendirilmiş ve temellendirilmiş olan mantığın ana içerik ve karakteri bakımından iki bin yıllık bir tarihte günümüze kadar esasen değişmeden korunduğunu söyler: "Tarihin akışı içinde değişen şey, hakim olan felsefi soru sorma

¹⁰⁵ Martin Heidegger, *Logik als die Frage nach dem Wesen der Sprache*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1998, GA38A, s. 171-172.

¹⁰⁶ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 5

¹⁰⁷ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 5

biçimine ve önemine göre, mantığın felsefeye bağlanma tarzıdır. Dahası, mantık kurallarının temellendirilme biçimi ve tarzı değişmiştir. Bu bağlama bakımından mantık, bu tarihin akışı içinde Leibniz, Kant, Hegel ve son zamanlarda ‘matematiksel mantık’ denilen alanda esaslı dönüşümler geçirir; ancak bunlar hiçbir zaman asıl iskeleti sarsacak türden değildir.”¹⁰⁸ Tam bu noktada Heidegger ödevi, ‘mantığı (*Logik*), kendisi olarak, başlangıcından itibaren temelinden sarsmak, bu başlık altında asli bir görevi uyandırmak ve kavranabilir kılmak’ olarak koyar.¹⁰⁹

Bütün bir mantık, *işaret eden konuşma* olarak logos’u temel alan önerme temelli öğreti yapısı etrafında gelişir. Heidegger bu temel yapıda işleyen ‘mantığı’ dört maddede özetler:

1. Kavramlara, kelimelere ve kelime anlamlarına ayırıştırma;
2. Önermenin temel unsurlarının ve dahası bir önermenin diğer bir önerme ile bir kıyas silsilesi (*Schlussfolge*) bağlamı içinde bir araya getirilmesi;
3. Bu yapıntıların her biri (kavram, önerme, yargı, kıyas) için şu anlamlarda kural koyma: özdeşlik ilkesi, çelişmezlik ilkesi, sebep sonuç ilkesi;
4. Formel inceleme. Bu, söz konusu yapıntıların (kavramlar vb.) en başından itibaren, her seferindeki içerikten sarfınazar edilerek ele alınması demektir.¹¹⁰

İşte size ‘mümkün olan her nesne hakkındaki her türlü mümkün düşünme için kurallar’!¹¹¹ Heidegger dili bir dil felsefesine tahsis ettiğimizde zaten dile dair soru sorma temelden engellenmiş olduğunu söyler.¹¹² Logos’un geleneksel metafizik yorumuyla birlikte sadece bir ifade aracı olarak dil, mantığın formel düşünmesi kadar kapsamlı

¹⁰⁸ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 6. Heidegger Kant’ı tanık getirir: “Onda daha da kayda değer olan şey, şimdiye kadar ileriye doğru da tek bir adım atamamış olması ve dolayısıyla her bakımdan kapalı ve tamamlanmış görünmesidir.” Bkz. Kant, *Saf Aklın Eleştirisi*, Önsöz.

¹⁰⁹ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 7.

¹¹⁰ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 10.

¹¹¹ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 10.

¹¹² Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 14.

görünmeyen, ayrılmış bir nesne alanına itilmiş ve böylece hüküm süren mantık tarafından önceden biçimlendirilmiştir.¹¹³ Oysa Heidegger’e göre dil ancak konuşulduğu yerde, vuku bulduğu yerdedir; yani insanlar arasındadır. Canlı dil, bir konuşmadır. Dilin tekil parçalarının ve kırıntılarının bir yığını olarak dil sözlüğe hapsedilmiştir, dil ‘ölü kemikler koleksiyonu’dur artık.¹¹⁴ Oysa onun içinde olan ‘kelimeler’dir (*Wörter*), ‘sözler’ (*Worte*) değil: “Sözlük, çoktan ölmüş farklı insanların kemiklerinin ve kemik kalıntılarının düzenli bir şekilde üst üste istiflendiği, öyle ki tam da bu istifleme aracılığıyla tüm yıkımın aşikâr hale geldiği mezarlıktaki bir kemik mahzeni gibi değil midir?”¹¹⁵ Heidegger bu noktayı sessizliğe dair sorularla açılar. Dil kelimelerle sınırlanabilir bir şey midir? Dil sadece konuşulduğunda mı vardır? Susulduğunda/sessiz kalındığında dil yok mudur?¹¹⁶ Susulduğunda dil sona mı erer?¹¹⁷ Hatta ‘kalbin ketumiyeti’ (*Verschwiegenheit des Herzens*) dil değil midir: “Vadinin şirinliği ve dağların ya da kudurmuş denizin tehdidi, yıldızların yüceliği, bitkinin kendi içine dalmışlığı ve hayvanın tutukluğu, makinelerin hesaplanmış çılgınlığı ve tarihsel eylemin sertliği, yaratılan yapının dizginlenmiş coşkusu ve bilme arzusundaki sorgulamanın soğuk cesareti, çalışmanın oturmuş sadeliği ve kalbin ketumiyeti –tüm bunlar dildir; varlığı ancak dilin olup-bitişi içinde kazanır ve kaybeder.”¹¹⁸

Dil insanın varlığına aittir. Dasein’in özü ise ‘zamansallık’ (*Zeitlichkeit*) ve ‘ihtimam’dır (*Sorge*) ve dil de bu yapının içinde inşa edilmelidir.¹¹⁹ Dünya kendini

¹¹³ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 17.

¹¹⁴ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 33.

¹¹⁵ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 23.

¹¹⁶ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 24.

¹¹⁷ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 22.

¹¹⁸ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 168.

¹¹⁹ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 167.

tarihsel varlığın bildirisinde duyurandır ve ‘bu bildiri, var olanın varlığının bir giz (*Geheimnis*) içindeki aşikârlığıdır. Bildirinin içinde ve onun aracılığıyla dünya hüküm sürer’ (*waltet*): “Var olana açığa bırakılmışlık ve varlığa teslim edilmişlik dilin içinde vuku bulur. Dilin gücüyle ve ancak onun gücüyle dünya hüküm sürer, yani var olan ‘var olur’. Dil, kapsüllenmiş bir öznenin içinde ortaya çıkıp sonra özneler arasında bir ulaşım aracı olarak elden ele gezdirilen bir şey değildir. Dil ne öznel ne de nesnel bir şeydir; o, bu temelsiz ayırımın alanına hiç girmez. Dil, her defasında tarihsel olarak, bir bütün olarak var olana açığa bırakılmışlığın ve varlığa teslim edilmişliğin olaylaşmasından (*Geschehnis*) başka bir şey değildir.”¹²⁰

Kısacası mantık, ‘var olanın varlığına dair bilginin kaygısı (*Sorge*) olarak gerçekleşir; bu varlık ise, dünyanın hüküm sürmesi dilde vuku bulduğunda güce kavuşur’.¹²¹ ‘Bir düşünme eylemleri öğretisi olarak varlığın her türlü belirleniminin en üst ve belirleyici kuralı sayılma’ arzusu taşıyan ‘mantık’ aracılığıyla dilin özü vaktinden önce sığlaştırılmış ve yanlış yorumlanmıştır, bu nedenle de insani-tarihsel Da-sein’in henüz kavranmamış bir buyruğudur o.¹²² İki bin yıllık geçmişin alışlagelmiş düşünme tarzları (*Denkweisen*) ve düşünme yöntemleri (*Denkverfahren*) içinde hareket eden, geleneksel mantığın hükümlerliliği temelden kırılmadığı sürece, yeni düşünme gelmeyecektir. Öyle bir mücadele ki, ‘henüz silahlarına bile sahip olmadığımız’ bir savaşım.¹²³ “Mantık bu nedenle bizim için, daha iyi veya daha kötü bir düşünme yöntemine yönelik bir talim (*Abrichtung*) değil; varlığın uçurumlarının sorarak

¹²⁰ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 168.

¹²¹ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 169.

¹²² Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 169.

¹²³ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. s. 8.

adımlanmasıdır; ebedi düşünme yasalarının kurumuş bir koleksiyonu değil, insanın sorunsallığının, büyüklüğünün mekânıdır.”¹²⁴

Sessizlik mantığı'nın (*Sigetik*) da temelini oluşturan 'açığa çıkarma olarak hakikat' kavrayışı, Heidegger'in her iki dönemi için de asli olma özelliğini korur. Varolanların varlığı kökensel olarak saklıdır, öyle ki gizini açma kökensel bir saklı-oluştan sökülüp çıkarılmayı içerir. Varlık kendisini günyüzüne çıkarır, kendini mevcudiyette veya bulunuşta açığa vurur. Bizzat varolanlardan derin biçimde farklı olan Varlık, aynı zamanda açığa-çıkışta saklıdır. Tam da açığa-çıkış veya gizini-açma süreci, örtüsünü açtıkça kendini gizler. Heidegger'in açığa-çıkartılış olarak hakikat (*truth as unconcealedness*) tanımı, *Varlık ve Zaman*'da sadece Da-sein'a açık referansla geliştirdiği sessizlik kavramının da temelidir. Da-sein olarak insan, varlığın kendini varolanlar aracılığıyla açığa-çıkardığı aynı zamanda kendisinin ve varlığın açığa-çıkışının kendilerini sakladığı 'orada'dır (*Da*). Heidegger'in odak noktası Da-sein'dan Varlığa doğru gelişim gösterirken bunlar kabaca hakikat kavramının sessizlik ve dille ilgili sabitleridir. Gizlenmemiş olanın ve gizli olanın örtüsünün-açılması ve üzerinin-örtülmesi olarak açıklığın kendisi, açığa-çıkartılış olarak hakikatin içinde mümkündür. Ancak bu aşamada sessizlik açıkça varlığın hakikatiyle ilgili değildir, hakikatin fenomeni olarak açığa-vuruşla, yani varlığın 'buradalığı' olarak, varlığın içinde kendini gizlediği varolanları gösterme yeri olarak Da-sein'la ilgilidir.¹²⁵

Da-sein'ın *işitme*, *susma* ve *suskunluk* kapasitelerini Varlığın hakikatinin açığa çıkarma ve gizleme gücünden almasına rağmen, sessizlik burada yalnızca bir *konuşma/söz söyleme* (*Rede*) olanağıdır. Konuşmaya ait bir olanak olarak, bu tür açığa-çıkmalarda sessizlik meydana gelebilir. Söylem kipi ve onun özel açığa-çıkma türü ne olursa olsun, sessizlik varolanlarla, bir bütün olarak varlıkla ve Da-sein'ın dünya-içre-

¹²⁴ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 9.

¹²⁵ Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 1.

varlık olarak kendiliğiyle ilgili olabilir. Otantik olmayan söylem kipi içinde gündelik Dasein, hem kendi dünyası içinde açığa çıkardığı varolanları hem de kendi benliğini örter.¹²⁶

Sigetik, sessizliği düşünmenin mantığıdır. Heidegger sessizliğin mantığına Yunanca *sigan*’dan, ‘sessiz kalma’ dan ‘*Sigetik*’ adını verecektir. Otto Pöggeler *sigetikte* sessizliğin konuşmaya üstünlüğünün değil, ‘sessizliğe yatırılmış düşüncenin temel eleştirel ve meta-eleştirel özelliğininin’ söz konusu olduğunu savunur.¹²⁷ Böylece Heidegger, dilsel sessizliği düşünsel bir sessizliğe dayandırmaya çalışır. Heidegger’in *logos* üzerine kurduğu düşünme ve açıklama mantığı sessizliğin dilini konuşur. Vladutescu, Wittgenstein’in aksine, Heidegger’de sessizliğin bir sınır değil, düşünme sessizliğinin mantığını, yani *sigetiki* geliştirmenin bir yolu olarak okumak gerektiğini söyler.¹²⁸ Heidegger, “Varoluşun gerçek bilgisi sessizdir” derken, dilsel sessizliği düşünme sessizliğine dayandırmaya çalışır. Fakat bu ‘mantık’tan kaçış değildir, aksine sessizlik temelli yeni bir mantığın doğuşudur: “*Sigetik*, dilin özüne işaret eder. Sessizliğin mantığı *dile giden yoldadır*. Oraya ancak sessizlik olarak ulaşır. Heidegger, *sigetik*’in felsefenin mantığı olduğunu şu şekilde özetler: “Sessizliğin mantığı, sessizlik yoluyla muhafazanın tefekkür edilmiş yasallığıdır,” “Sessizliğin mantığı felsefenin mantığıdır.”¹²⁹

Hermönetik fenomenoloji açısından sessizlik, ‘alışılmış konuşma biçimlerimizi susturarak, alışılmış biçimleri eleştirebilecek daha yüksek konuşma biçimlerinin farkına

¹²⁶ Gregory, age., s. 3.

¹²⁷ Stefan Vladutescu, “Communication of Silence at Martin Heidegger: Sygetics; Logics of Thinking Silence”, *International Letters of Social and Humanistic Sciences*, 2014, 17, s. 52.

¹²⁸ Vladutescu, agm., s. 52.

¹²⁹ Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, s. 78

varmamızı' sağladığı ölçüde bir tür yorumlamadır.¹³⁰ Sessizlik, gevezeliği ortadan kaldırarak bizi 'düşünme biçiminin başlangıcına' konumlandırır. Sessizlik, bir *Gellassenheit*'e, yani kişinin önceden oluşturduğu kategorilerden vazgeçerek kendini varlığa açmasına izin verir.¹³¹ Sessizliğin mantığı, *Onlar logos*'unu askıya alır ve varlıkla daha kökensel bir etkileşime doğru ilerler. Oysa boş konuşmalarda, şeylerle olan asli ilişkimizi kaybederiz, Heidegger'in deyişiyle "Şeyler, biri öyle dediği için öyledir."¹³² Hergünlük içinde kaybolmayı ifade eden 'lakırtı' (*Gerede*) kavramının tam olarak karşıt kavramı 'sessizlik'tir. Sessizlik konuşmanın yokluğu değil, daha zengin bir açıklama ve anlama biçimidir. Sessizlikte kökensel bir temele kavuşur Dasein, Heidegger bunu şöyle ifade eder: "Bir söylem biçimi olarak suskunluk, Dasein'in anlaşılabilirliğini o kadar ilkel bir şekilde ifade eder ki, gerçek bir işitme potansiyeline ve şeffaf bir birlikte-olma durumuna yol açar."¹³³ Sessizlik, 'boş konuşmadaki herhangi bir iddianın öncülü olan derin logoi'nin yüzeye çıkmasına'¹³⁴ imkan verir. Dasein'ı sükunet olarak sessizliğe getiren ise vicdanın seslenişidir: "Vicdan yalnızca ve sürekli olarak sessiz kalma modunda konuşur."¹³⁵ Vicdan, benliği sessizlik yoluyla kendine çağırır.¹³⁶

¹³⁰ Daniel Dal Monte, "A Hermeneutical Phenomenology Of Silence", *Investigaciones Fenomenológicas*, 21, 2024, s. 39.

¹³¹ Daniel Dal Monte, agm., s. 56.

¹³² Heidegger, 1962, s. 169.

¹³³ Heidegger, 1962, s. 165.

¹³⁴ Daniel Dal Monte, agm., s. 56.

¹³⁵ Heidegger, 1962, s. 274.

¹³⁶ Heidegger'in 'varlığın sessiz sesi' kavrayışı Derrida tarafından eleştirilir. Heidegger'in metafiziğe yönelttiği soru, hakikat, anlam ve logos dolayımında varlık sorusudur. Varlık sorusu üzerine 'hiç bitmeyen meditasyon', Derrida'ya göre yitmiş güvenceleri yerine koymaz, tersine bunları 'kendi derinliklerine geri iter'. (Jacques Derrida, *Gramatoloji*, çev. İsmet Birkan, 2014, s. 35.) Varlık tefekkürü, 'varlığın her türlü belirlenimini sorgulayarak, onto-teolojinin güvencelerini sarsarak, varlığın anlam birliğini, yani son kertede

Böylece sessizlik, şeylere yönetimimde bir ‘ön anlam’ oluşturmayı tanımada önem taşır, çünkü sessizlik radikal bir açığa çıkarmayı başlatabilir. Dil, kendini sessizliğin mantığına bırakmalıdır, şiir gibi. Zira şiir, ‘alışılmış açıklayıcı çerçeveleri altüst eden, varoluşun sessiz uçurumuna, *Ab-grund*’una çıkmamıza, kutsal olana dokunmamıza’ olanak tanır.¹³⁷ Sessizlik, olguların daha derinlemesine incelenmesi için kendimizi özgürleştirmek adına gerekli olan ontolojik yıkım için kilit bir erdemdir. Düşünme olanaklarını genişletmek için sessizliğimizi derinleştiriyoruz: “Heidegger’in sessizliği, alışılmış mantığı askıya alır, tipik (örneğin Aristotelesçi) mantığın kapsamlılığını

sözcüğün birliğini parçalamaya’ güncel dilbilim kadar katkıda bulunur. (Derrida, age., s. 35.) Derrida, Heidegger’in ‘varlığın sesini’, ‘sessiz, sedasız, dilsiz, sözsüz, kökensel olarak a-phone’ nitelemesini ‘kaynakların sesi işitilmez’ olarak duyar: “Varlığın kökeniyle sözcük, anlamla ses, ‘varlığın sesi’ ile ‘phone’, ‘varlığın çağrısıyla’ telaffuz edilen seda arasındaki bağın kopuşu[dur bu]. Hem temel bir mecazı teyit eden hem de mecazi kaymasını (*decalage*) belirgenleştirerek kuşku konusu yapan böyle bir kopuş, Heideggerci konumun mevcudiyet metafiziği ve logosantrizm karşısındaki ikircimli niteliğini pek iyi dile getirir.” (Derrida, age., s. 36.) Yine de Heideggerci yolların berisinde değil ‘ufkunda’dır Derrida. Dolar’ın da işaret ettiği gibi, Varlığın asıl manası ile sözcük arasındaki, anlam ile ses arasındaki, varlığın sesi ile *phone* arasındaki, varlığın çağrısı ile eklemelenmiş ses arasında bir kopuş olduğu ileri sürülebilir. Derrida’nın *metaforik kayma* olarak koyduğu ve Heidegger’in mevcudiyet metafiziğine ve sözmerkezciliğe ilişkin konumunu ortaya koyarak gördüğü bu bakışın onu metafiziğin bir parçası kıldığı her halükarda kuşkuludur. Zira sesin her tür eklemelenmeden ve fonik tözden yoksunluğu ‘saf bir köken’ değil, yine Varlık içinde bir imlemedir. Sessizliğin sesi dil öncesi bir çağrı dil, bizzat dil içre bir çağrıdır. Anlamın anlamsız kaynağı değil, anlamının bir parçasıdır. Evet Varlığa erişmenin tek yolu, suskun, sessiz sestir (*die lautlose Stimme*) ve söz ‘her zaman zaten’ dünya-içinde-olmanın bir içindeliği olarak bir sorumlu-yanıttır ve daima Varlığın sesiyle bir ilişki taşır. Ayrıca genel olarak ses tartışması için bkz. Mladen Dolar, *Sahibinin Sesi/Psikanaliz ve Ses*, çev. Barış Engin Aksoy, İstanbul 2013. Idhe, Don. *Listening and Voice: Phenomenologies of Silence*. New York: State University of New York Press, 2nd ed. 2007. Norwell Smith, David, *Sounding/Silence. Martin Heidegger at the Limits of Poetics*, New York: Fordham University Press, 2013, Jacques Derrida, *Ses ve Fenomen*, çev. Gülben Salman, Emir Özer, Ankara 2023, s. 100.

¹³⁷ Daniel Dal Monte, agm., s. 48.

reddeder ve düşünceyi, bir girdap gibi hareket eden, gerçekliğin ilkel, mantık üstü bir kavrayışına açar.”¹³⁸ Pöggeler’in ifadesiyle sigetik, ‘sıradan dilin gizlediği şeylere açık olan ve gizle flört eden bir sessizlik mantığıdır’.¹³⁹ Bu mantık, sürekli nesneler hakkında konuştuğumuz ontik düzeyden, ontolojik bütünün, onları çerçeveleyen varolanların varlığının farkına varmamızı sağlar. Sessizlik aracılığıyla, hem varlık hem de yokluk olan gerçek bir açığa çıkmayı kavrayabiliriz: “Sigetik, gizliliğin, yani apaçık olanın ötesinde gizli olanın çağrısını kucaklar”.¹⁴⁰

Kısacası Heidegger’in “Sessizlik, temel soruyu öteki başlangıçtan sorduğu ölçüde felsefenin ‘mantığıdır’”¹⁴¹ derken yaptığı uyarıya dikkat edilmelidir. Sigetik, ‘bir doktrine ulaşmayı amaçlayan bir terminoloji değil, daha ziyade kişinin kendisini bedensel olarak bir araya getirmesidir: Sigetik mantığı, sessizlikle bir deneyim yaşamayı’ amaçlar. Kısacası sessizlikten nesneleştirici bir şekilde bahsetmek, sessizliği yok etmek anlamına gelir. Sessizlik bir durum değil, bir olaydır.¹⁴² Sessizlik mantığı, ruh halimizde ve varoluş kipimizde bir değişimi içerir: “Bir yazım üslubu olarak ketumiyet, bir insan olma üslubu olarak sakınım’dan (*Verhaltenheit*) doğmalıdır. Ölçülü varoluş, Varlığı bizi suskun bırakan bir armağan olarak deneyimler (*Das Ereignis*’e göre teşekkür etmeye en yakın şey sessizliktir). Varlığa bu şekilde yönelmek, bizde ve dünyamızda derin bir değişim gerektirir; ‘yeryüzünün hatırına dünyanın üzerine büyük bir sükûnet çökmelidir’. Yeryüzü, eklemlenmiş anlama öncelik eden ve onu ayakta tutan boyuttur; dünya örüntülerinin o muğlak temeli. Sükûnetin dünyanın üzerine çökmesine izin vermek,

¹³⁸ Daniel Dal Monte, agm., s. 50.

¹³⁹ Akt. Daniel Dal Monte, agm., s. 50.

¹⁴⁰ Daniel Dal Monte, agm., s. 51

¹⁴¹ Heidegger 1989, s. 78.

¹⁴² Johannes Vorlauffer, “Über das nichts-sagende Schweigen. Ein phänomenologischer Versuch einer Annäherung an das Fragwürdige in Martin Heideggers Sigetik”, *Phainomena*, 32, 2023, s. 95.

varolanlara dair tanıdık sözcüklerimizin yankılanışını Varlığın o tekinsiz mekânında duymamıza izin vermek anlamına gelir.”¹⁴³

Sigetiğin mantığı neden kapsadığını görmemiz önemli. Polt’tan aktaracak olursak, “Hakikat, varolanların ve onların özelliklerinin sergilenmesini ‘kapsar’ veya mümkün kılar. Varolanların dili yalnızca bu sergilenmeye hitap eder; dolayısıyla bu dil ve onun mantığı temel bir gizem, bir sessizlik tarafından olanaklı kılınır ve sarmalanır.”¹⁴⁴ İnsanın toplanmışlığı eklemlemesinden, önce bir geri çekilme, Varlığın kendini gizlemesi söz konusudur. Bu kendini gizlemeye verilecek uygun yanıt *Erschweigen*, yani sessizlikte-açımlanmadır, Wittgensteinci *Schweigen*, mutlak sessizlik anlamında bir sınıra çarpma değildir. Denebilir ki gizleme-açığa çıkarma oyununa dahil olma deneyimidir sessizlik mantığı. Bu ise logos’a Logos olarak kulak vermek, logos’u Logos olarak söylemekle mümkündür. Ki bu da sessizlikle söyleyerek, Varlığın varolanların içine doğru yükselmesine izin vermek demektir.

¹⁴³ Polt, age., s. 131.

¹⁴⁴ Richard Polt, *The Emergency of Being – On Heidegger’s “Contributions to Philosophy”*, Cornell University Press, 2013, s. 130.

5. Sessizliğin Dinginliğine Geçiş, Kulak Verme ve Kendilik

Heidegger 1933 “Yaratıcı Peyzaj: Neden Taşrada Kalıyoruz?” başlıklı kısa denemesinde şöyle yazıyor: “Akşamları verilen iş molası sırasında çiftçilerle birlikte şöminenin yanındaki bankta... ya da köşedeki haçın altında duran masada oturur ve genelde hiç konuşmayız. Sessizlik içinde pipolarımızı tütürürüz.”¹⁴⁵ Adorno bu pasajı, Heidegger’in “üzerine etraflıca düşünülmüş o düşünümsüzlük (*Unreflektiertheit*), samimi bir ilişki kurmak istediği kırsal bölge adına soysuzlaşarak, dostane bir gevezeliğe dönüşür”¹⁴⁶ diyerek eleştirir. Vorlaufer ise Adorno’nun bu tavrını sessizliğin doğasıyla ilgilenmeyi reddetme olarak yorumlar ve sorar: Sessizlikte nasıl varoluruz?¹⁴⁷

Varlık ve Zaman’da, sessizlik, varoluşun aslı bir olanağıdır; Dasein’in eksistansiyal yapısının bir uğrağıdır.¹⁴⁸ Fakat sessizlik, ‘dilsiz olmak’¹⁴⁹ anlamına gelmez. Sessiz kalabilmek için ‘söyleyecek bir şeyimizin olması’¹⁵⁰ gerekir ve bu, derinliklerimizde kendimizi açığa vurmamız gerçeğiyle belirlenir. Heidegger’in ifadesiyle “Gerçek sessizlik ancak samimi konuşmada mümkündür.”¹⁵¹ Vorlaufer bu noktada ilginç bir soru sorar: “Neden söyleyecek bir şeyimiz var ki?” Sessizlik bu soru ve Heidegger’in ‘gerçekten duyma ve şeffaf bir şekilde birbirimizle birlikte olma yeteneğinin’ sessizlikten

¹⁴⁵ Adorno, *Sahicilik Jargonu*, çev. Şeyda Öztürk, Metis, 2012, s. 46. Bkz. Heidegger, age., 1983, s. 10.

¹⁴⁶ Adorno, age., s. 46-47.

¹⁴⁷ Vorlaufer, agm., s. 83.

¹⁴⁸ “Dasein’in açığa çıkmışlığının eksistansiyal yapısı olarak konuşma, varoluşu için kurucudur. Dinleme ve sessizlik, konuşmanın olanaklarına aittir.” Bkz. Heidegger, 1977, s. 214.

¹⁴⁹ “Sessizlik, dilsiz olmak anlamına gelmez.” Bkz. Heidegger 1977, s. 219.

¹⁵⁰ “Sessiz olabilmek için, Dasein’in söyleyecek bir şeyi olmalı, yani otantik ve zengin bir kendini açığa vurma yeteneğine sahip olmalıdır. O zaman sessizlik kendini gösterir ve ‘gevezeliği’ bastırır.” Bkz. Heidegger, 1977, s. 219.

¹⁵¹ Heidegger 1977, 219.

kaynaklandığını söylemesiyle ilginç bir boyut kazanıyor.¹⁵² “Öyleyse sessizlik, birbirimiz için varoluşumuzun kaynağı mıdır?”¹⁵³ Böylece denilebilir ki, ‘ben-ben’ diyen hergünkülüğün gevezeliğini bastıran sessizlik, Heidegger’in otantik varoluş dediği şeyin temeli, hem de şefkatli, kapsayıcı bir birlikte varoluşun temeli haline geliyor.

Tekinsizlik, Heidegger’in dilinde, dünyaya ve kendimize yerleşmeyi yani ikamet’i başaramadığımız anlamına gelir ve vicdanın çağrısı bu noktada iki katlı bir hiçliğin huzursuzluğuyla bizi yüzleştirir: “Vicdan yalnızca sessizce çağırır, yani çağrı tekinsizliğin sessizliğinden gelir ve çağrılan varoluşu, durağanlaşacak bir şey olarak kendi sessizliğine geri çağırır.”¹⁵⁴ Daima fırlatılmış varlıklar olarak tasarılarımızla yeni fırlatılmışlıklara maruz kalıyoruz: “Kendimize bir çağrı olarak kendimize veriliyoruz. (...) Üst benlik bile sustuğunda ve artık savunma savaşlarıyla meşgul olmadığımızda, takıntılı düşünceler gökyüzündeki bulutlar gibi yanımızdan geçmeye başladığında, o zaman her şey durgunlaşır. O zaman bize konuşan şey sessizliktir.”¹⁵⁵

Sessizliği sayamayız ona işaret edemeyiz, ‘durağanlığında akar ve bize mevcut olmamızı, dolayısıyla var olana açık olmamızı’¹⁵⁶ sağlar. Ve esasında bize yeni bir kendilik deneyimi sunar. Sessizliğin basit bir sözcük taraması ile ölçülemeyeceğini söylemiştik. Bunun en bariz göstergesi ise *Varlık ve Zaman*’da yalnızca bir kez gerçek *sessizlikten* ve yalnızca bir kez de geri dönmeye çağrıldığımız *dinginlikten* bahsetmesidir. Fakat sessizlik kavrayışının ve mantığının eksistansiyal anlamı bütünüyle çığır açıcıdır. Heidegger, 1933/34 güz döneminde verdiği *Hakikatin Özü Üzerine* dersinde şöyle diyor: “Sessiz-kalabilme dilin kökenidir. Bu ifadeyle, *Varlık ve Zaman* §34, s. 164 vd.’de

¹⁵² Heidegger 1977, s. 219.

¹⁵³ Vorlaufer, agm., s. 85.

¹⁵⁴ Heidegger 1977, s. 393.

¹⁵⁵ Vorlaufer, agm., s. 88.

¹⁵⁶ Vorlaufer, agm., s. 88.

söylediklerimin çok ötesine geçiyorum. Orada, bu yaklaşımdan mutlaka çıkması gereken temel nokta görülmedi: Sessizlik nihayetinde konuşma olanağı olarak görülse de, konuşma ve dilin sessizlikten doğması olarak görülmedi.”¹⁵⁷ Heidegger’in ‘diğer başlangıç’ında sessizliğin kurucu rolünün de bir göstergesidir bu.

Heidegger, aynı zamanda sessizliği ‘varlığın bütününün ezici saldırısına karşı toplanmış açıklık’¹⁵⁸ olarak da adlandırır. Vorlaufer bu noktada önemli bir tespitte bulunur: “Sessizlik fenomenal olarak hiçlik olduğu için, onun içinde şeylerin ve insanların taleplerini duymaya ve algılamaya açığız. Sessizliğe çekilip gevezelikten uzaklaştırıldığımızda, sadece konuşmama anlamında sessiz değiliz, aynı zamanda sessiz tutulanlarız: böylece, şu anda açık bir referans olarak, bütüne yönelik bir kaygı olarak oradayız.”¹⁵⁹ Sessizliğe doğru çekim, dünyadaki varoluşumuzun ‘içine’ doğru bir çekim olarak kendini gösterir. Heidegger’in *Kehre*’si ve sessizliğin dilin kökeni olarak anlaşılmasının radikalleştirilmesi, kişinin kendi sessizliğine, Dasein’ımızın ‘orada’sına bir dönüş olarak anlaşılabilir. Kısacası ‘sessizlik bir süreklilik değil, bir olaydır: sessizlik dinginleştirir’.¹⁶⁰ *Hakikatin Özü Üzerine* dersinde şöyle der: “Sessiz-kalabilme böylece dilin kökeni ve temelidir. Her konuşma, sessizliğin bir kesintisidir ve bu kesinti olumsuz olarak anlaşılmalıdır.”¹⁶¹ Tıpkı zeminin, zeminlenmiş olanın içinde saklı olarak mevcut olsa bile, zemin olarak kalması gibi, köken de şeylerin açığa çıkmasına izin verir ve verme eylemiyle, şeylerin ortaya çıkmasına izin veren şey olarak kendini verir. Bu, sessizliğin konuşmayı terk etmediği anlamına gelir.

¹⁵⁷ Heidegger 2001, s. 109.

¹⁵⁸ Heidegger 2001, s. 111.

¹⁵⁹ Vorlaufer, agm., s. 89.

¹⁶⁰ Vorlaufer, agm., s. 90.

¹⁶¹ Heidegger 2001, s. 107.

Da-sein'ın kendi varlığına ilişkin açığa-çıkarıcı olanakları, onun bir kendilik olarak varlığıyla ilgilidir. Gündelik birlikte-olmada Heidegger'in otantik kendi-olmaktan belirgin bir şekilde ayırdığı şey, inotantik Onlar-kendiliğidir. Otantik benlik, esasında ele geçirilmiş kendilik benliğidir. Buna karşılık, Da-sein'ın gündelik dünya-içinde-olma biçimi, kendini kaybetmeyi ve örtmeyi içerir. Özellikle Onlar'ın boş konuşması içinde Da-sein, kendi benliğiyle nasıl ilişki kurduğu da dahil olmak üzere, tüm otantik ilişkilerinden koparılır. Vicdanın sessiz çağrısı, boş konuşmalarla farklı şekillerde örtülebilir. Örtmenin bir yolu, onların 'gürültülü' gevezelikleri ile gerçekleşir, bu da otantik sessiz kalmayı ve ketumluğu bastırır. Susturmanın başka bir biçimi de, yalnızca yüksek sesle değil, merak uyandıran şeylerin sürekli peşinde koşarak aralıksız konuşmalarıdır. Ayrıca, 'Onlar', kaygı, ölüme-doğru-varlık, sessiz kalma, suskunluk ve kararlılıkla ilgili ruh-hali ve anlamadaki otantik varoluşsal deneyimler hakkında konuşmayı keserek boş konuşmaya iter. Kısacası gayri-otantik söylem, Da-sein'ın olanaklarını belirsiz ve muğlak şekillerde sunarak, sessizliğinin, Da-sein'ın *kendi-olma-olanağının* üzerini örter.

Boş konuşmanın susturulması, Dasein'ı 'Onlar'ın kamusal boş konuşmasına çağırmayan' vicdanın çağrısında gerçekleşir. Dilsel ya da sözel olanın sessizleştirilmesi, çağrının bir başka özelliğidir. Çağrı dilde sesli olan her şeyi sessizleştirir, çünkü genel olarak vicdan söylemi söze dökülebilir değildir. Heidegger'in çağrıyla 'tekinsizliğin sessizliğinden' gelen bir yere konumlandırması ayrıca önemlidir. Fakat çağrı, 'gizemli bir sesin belirsizliğine' sahip değildir veya Da-sein'a 'bir tür 'karanlık güç' tarafından saldırılmış' değildir. Bu sessiz temyizde Da-sein, 'kendi-için-varlık-potansiyelini anlamak için kendini verir'.¹⁶² Dolayısıyla vicdanın sessizliğindeki çağrısı, 'onun gerçekleşmemiş kendi-olma potansiyelinin çıplaklığı içinde kendiliği amansız bir şekilde

¹⁶² Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 5.

kendiyle teşhir eden bir ışık gibidir. Vicdanın sessiz çağrısı Da-sein’ı suskunluğa zorlayan bir güçtür ve Heidegger bunu ‘bir vicdana sahip olmayı istemek’teki otantik söylem biçimi olarak tanımlar’.¹⁶³

Onlar’ın sessiz çağrısındaki genelgeçer vicdan algısı, çağrının ele-amade olmayan bir şey olarak yorumlanması ve böylece ‘çağrıyı duyma konusundaki kendi başarısızlığını örtmesi’ açısından otantik olmayan bir susturma biçimidir. Buna bağlı olarak, ‘her yerde bir şeyler duymak’ (*Das Nur-herum-hören*) olan inotantik işitme, vicdanın sessiz çağrısına kulak verme olanağını örten, otantik işitmeden bir mahrumiyettir. Böylece, ‘Onlar’ın kamusalılığı ve boş konuşmaları içinde kendini kaybeden’ Da-sein, ‘Onlar-benliğini dinlerken kendi Benliğini duymayı başaramaz’.¹⁶⁴ Heidegger burada otantik susmanın, ‘otantik ve zengin’ bir kendini-açımlamayı içeren ve böylece başkalarıyla otantik bir açığa çıkarmaya katkıda bulunabilen ‘söyleyecek bir şeye’ sahip olmaya dayandığının altını çizer. Yani, vicdanının varoluşsal kendi kendine konuşmasında kendi otantik varlığını açığa çıkaran ve suskun bir şekilde çözen kişi, başkalarıyla yaptığı *suskun sohbetlerde* de bazı şeyleri açığa çıkarabilir, zira gerçek iletişim ancak böyle bir sessizlik zemininde vuku bulur. Heidegger insanı tekilleştirmez aksine sahih bir bir-aradalık, sessizlik uzamında *kendileri olarak* bir araya getirmeye çalışır.

Sessizlik hakkında konuşmak daima zordur. Heidegger *Dil Üzerine Konuşma*’da ‘sessizlik hakkında konuşmak ve yazmak en zararlı gevezeliğe yol açar’ der.¹⁶⁵ Yine başka bir yerde, bizim için de geçerli olan bir uyarıda bulunur: “Sessizlik hakkında konuşan herkes, böylece sessizliği ne bildiğini ne de anladığını en doğrudan şekilde kanıtlama tehlikesine maruz kalır.”¹⁶⁶ Vorlaufer’un ifadesiyle, “Sessizliği ancak sessizlik

¹⁶³ Gregory, age., s. 6.

¹⁶⁴ Martin Heidegger, age., 1962, s. 231.

¹⁶⁵ Heidegger 1985, s. 144.

¹⁶⁶ Heidegger 2001, s. 107.

bizimle konuştuğu için duyabiliriz. Ancak, onun çağrısını duymak ve ona hitap edildiğini deneyimlemek bir pratik, sessizliğin kendi durgunluğunda sessiz kalmasına izin veren bir tür konsantrasyon gerektirir: sessizliğin var olmasına, yani ona hitap edilmesine izin verilmelidir; bu nedenle, hiçbir şeye neden olmasa da, onunla olan ilişkiyi kuran ve sürdüren bir *bırakma* eylemi gereklidir.”¹⁶⁷ Sessizliğe atılmak, bir sıçramadır: bir eylemsizlik eylemidir.

“İnsan nedir?” sorusu Heidegger’de, tüm varlık gibi, daima insanın ‘var olma minvali’ne ait bir sorudur, fakat ‘sahici ve uygun ön-soru ne-sorusu (*Wasfrage*), kim-sorusudur (*Werfrage*), yani “İnsan kimdir?” diye sorar.¹⁶⁸ Heidegger böylece Ben’e (*Ich*) geri götürülen usamlama sürecini izler. Ön-soru, bir kendilik olarak insana dayanır. İnsan bir kendiliktir (*Selbst*): “Cevap, soranı kendi kendiliğine havale eder. Sorulanlar biz kendimiziz. Eğer soran, bir kendilik olarak insanın kim olduğunu sorarsa, bizzat kendisi sorgulanan kişi olur. Yani soru ‘İnsan nedir?’ ya da ‘İnsan kimdir?’ değil, ‘Biz kendimiz kimiz?’ sorusudur.”¹⁶⁹ Her birimiz bir Ben-Kendilik’tir (*Ich-Selbst*); ‘böylece biz kendimizin, tabiri caizse bir bileşim, pek çok Ben-Kendiliğin bir yığını, ayrı Ben’lerin bir yığını olarak kendiliği, Ben’e geri götürdüğümüz ortaya çıkar. Her birimiz bir kendiliktir, çünkü bir Ben’dir. Kendiliğin özü Ben’in özünde, kendilik hali (*Selbstheit*) benlik halinde (*Ichheit*) temellenir’.¹⁷⁰ Fakat Ben-Kendilik’tir ifadesi hem eksik hem de kendiliğin Ben-Kendiliğe ve böylece Ben’e indirgenmesi ölçüsünde yanıltıcıdır da. Zira her birimiz bir *Ben-Kendilik* olduğumuz kadar bir *Sen-Kendilik*’tir; ‘sadece onu muhatap alan diğer bir ‘Sen’ içinde değil, aynı zamanda kendi kendime hitap ederken de (“Yanlış yaptın”). Bu nedenle

¹⁶⁷ Vorlauffer, agm., s. 98

¹⁶⁸ Heidegger, *Logik als die Frage nach dem Wesen der Sprache*, s. 34.

¹⁶⁹ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 35.

¹⁷⁰ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 37.

her Ben, sadece içinde bir Ben-Kendiliğin konuştuğu bir Sen-Kendilik değil, aynı zamanda bir Biz-Kendilik ve Siz-Kendilik'tir'.¹⁷¹

Heidegger kendiliğin, ben'in ayırt edici bir belirlemesi olarak alınmasını 'modern düşüncenin asli yanılgısı' olarak niteler. Descartes'tan beri ben, özne ve öznellik, *res cogitans* (düşünen şey) olarak; nesne ve nesnellik karşısında duran özne olarak kavranır. Kant'ta Ben, bir şeyin veya kendisinin bilincidir (*Bewußtsein*); daha geniş anlamda akıl'dır ve bu belirleme daha sonraki gelişimde tinsel olan olarak kavranmıştır. Oysa kendilik, 'Ben üzerinden belirlenmez; aksine kendilik karakteri aynı şekilde Sen'e, Biz'e ve Siz'e de hastır. Kendilik, yeni bir şekilde esrarengizdir. Kendilik karakteri; Sen'e, Ben'e, Biz'e ayrı ayrı ait değildir; aksine bunların hepsine aynı derecede kökensel bir tarzda aittir'.¹⁷² "Biz kendimiz kimiz?" sorusunu sormakla; 'ben-zamanı' olan liberalizm çağının aksine, içinde bulunduğumuz 'biz-zamanı'na uygun hareket etmiş oluruz. 'Biz', 'ben'lerin bir toplamı olmadığı gibi, 'siz' de 'sen'lerin bir toplamı değildir. 'Siz' ve 'biz'de belirleyici olan sayısal çokluk değil, 'kendilik karakteri'dir. Kendiliğe dair soru bize yabancıdır, zahmetlidir ve tekinsizdir, zira kimiz biz sorusu bizzat 'varlığımıza' aittir. Ve biz, 'kendimizi bir kendini-kaybetmişlik (*Selbstverlorenheit*) ve kendini-unutmuşluk (*Selbstvergessenheit*) içinde' sürüklenip durmaktayız.¹⁷³

Ben-Kendilik'ten emin olmamız, bu kesinlik henüz hiçbir şeyi kanıtlamaz. Kendini-kaybetmişlik tarafından sürekli tehdit edilen ve çoğunlukla onun hükmü altında olan bizler, gerçekten kendimiz miyiz veya kendimizde miyiz? Yoksa 'yerinden edilmiş' (*ver-rückt*) bir halde miyiz? Yani belirlenim yolundan dışarı fırlatılmış bir halde? Sarsıcı bolluğa rağmen boşluğa mı düştük? Şeylerin özü tarafından hâlâ sahici bir baskı altında mıyız, yoksa sadece o büyük can sıkıntısından

¹⁷¹ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 38.

¹⁷² Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 38.

¹⁷³ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 49.

kıl payı kurtulmak için binbir meşgale ile mi meşgulüz? Kendimiz miyiz, yoksa bu kendiliğe o kadar yabancılaştık (*entfremdet*) ki kendi kendiliğimiz bize yabancı mı geliyor?¹⁷⁴

“Biz kendimiz kimiz?” sorusunu sormak, varlığımızı değiştiren türden bir ‘sorma’dır, fakat bir ‘sorma’ olmak zorundadır. Sorulardan bir soru olarak değil, ‘bizzat bizim kendimiz için sorunsal hale gelmemiz ya da bu soruyla rahatsız edilmemize izin vermememiz’ türünden bir soru. Ancak bizi bir tavır alışa zorlayan bir sorudur bizi değiştiren: “Onun yanından geçip gidemeyiz; bu sorunun içinden geçmek zorundayız ve onun içinden bir şekilde amansızca değişmiş olarak geçer ve çıkarız. Ya kendimiz için sorunsal hale geliriz ya da kendimizi ona kapatarak sorusuzca içinden geçeriz.”¹⁷⁵

‘Biz’, kendini ancak karar’da belirler. Karar, bireyi bir ‘ben’e geri itmez, aksine kendilik-orada-varlığına (*Selbst-Dasein*) genişletir. Biz olarak, Dasein olarak, ‘halka aidiyete kendi tarzımızla eklemeleniyoruz; halkın varlığında duruyoruz, biz bizzat bu halkın kendisiyiz’.¹⁷⁶ Halkın varlığında duruyoruz, kendilik-olmamız halktır.¹⁷⁷ Dostluk da burada temellenir, ‘her bir bireyin, elbette ben-perestlikten (*Ichsucht*) çok farklı olan, en yüksek içsel sebatan filizlenir. Bireylerin karara dayalı bu ayrılığına (*Trennung*) rağmen, burada özü gereği gizli kalan bir uyum, tekseslilik (*Einklang*) vuku bulur. Bu uyum temelde her zaman bir gizdir.’¹⁷⁸ İnsan-olma zaten şu demektir: “Bir insan yalnız olduğunda bile kaybolmayan, akort edilmiş bir birlikte-olma-hali.”¹⁷⁹

¹⁷⁴ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 53

¹⁷⁵ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 49.

¹⁷⁶ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 58. Şüphesiz buradaki ‘halk’ vurgusu faşist bir söylem barındırır, ancak biz ‘biz’ üzerinden bir okumanın mümkün olduğunu düşünüyoruz. Bunu “Heidegger’in Suskunluğu” kesiminde ele alacağız.

¹⁷⁷ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 58.

¹⁷⁸ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 59.

¹⁷⁹ Heidegger, age., GA38A, 1998, s. 59.

Kısacası Heidegger'in sessizliği boş bir hiçlik değil, bir hazırlıktır, olası gerçek bir işitmeyi ve birbirimizle varoluşu görünür kılmayı sağlayan bir alan açma işlemidir. Bu şekilde, sessiz kalmak, kelimelerin ötesinde daha *derin bir iletişim biçimini* mümkün kılan varoluşsal bir pratik haline gelir. Zira bugün insan, Turan'ın deyişiyle, tüm mutluluğu 'kendine dönüşün kısa ve gururlu yürüyüşünde bulacağı yanılsamasının aptalca güvencesinde' bir yaşama kucak açmış haldedir. Başkalarının duygularını anlama ve duygudaşlık geliştirme yetisini de kaybetti ve birlikte yaşama ve toplumsal dayanışma yerini 'ussal bireyin kendi çıkarları doğrultusunda' eyleyen yapayalnız bir girişimcilik başarısına bırakmış durumdadır: "Varlığın açıklığındaki fırtınalara sabırla karşı durma ve bunun ödülü dingin ve ılıman esintiler, kutsal olanın görünmezliği ve belirsizliğinin verdiği acı ve bu büyüklüğü olanaklı kılmanın karşılığında gelen sevgi, artık yok... Ancak varlıkbilimsel/varoluşsal bir *dementia* çağdaş insanı sarmış gibi. Yitirilenler unutuldukça, insan kendinden başka hiçbir şeye gereksinim duymamanın koşulsuzluğunda kendi yalnızlığına kapatıldı."¹⁸⁰ Oysa birbirimizi kimi zaman en etkili şekilde sessiz kalarak anlarız ve sessizlik, her zaman, bize iletilenleri dinlemek ve kavramak için esastır.¹⁸¹

Dasein, 'dışarı bakarak, oradakini yakınına taşıyarak, başkaları arasına karışarak benlik kazanır. Yanına gidemediği ya da yakınına çekemediğini de işaretler, imgeler veya simgeler yardımıyla işaretler; logos dolayısıyla bir başka mevcudiyet alanı oluşturur ve 'keşfedilmiş bir muhit' yaratır kendisine'.¹⁸² Makineleşmenin (*Machenschaft*) ve çerçevelemenin (*Ge-stell*) gürültülü dünyanın sessizleştirilmesi ve insan özünün

¹⁸⁰ Ertuğrul Turan, "Trajik Deneyim, Heidegger ve Çağımız İçin Ağıt", *Felsefe Dünyası*, Sayı 51, 2010, s. 48.

¹⁸¹ Charles B. Guignon (ed.), *The Cambridge Companion to Heidegger*, Cambridge University Press, 1993, s. 137.

¹⁸² Özgür Taburoğlu, *Varlık İzleri: Işık ve Ses*, Fol, Ankara 2022, s. 28.

teknolojik hayvana dönüştürülmesi çağında hiç şüphesiz bu muhit zaruretin kendisidir. En derin sessizlik, Da-sein'in içinde, Heidegger'in 'kendilik dinginliği' dediği şeyde yatar. Buradaki dinginlik, boş konuşmalarında onların koşuşturmacasından ve gürültüsünden uzaklaşıp kendi içine çekilen benliğin yalnızca sessizliği ve dinginliği değildir. Bu, 'Dasein'in kendi varlığının butlanı içindeki sessizliğidir.' Denebilir ki o, 'olmadığı benlik, içinde saklıdır; kişinin kendiliğinin en mahrem olanağıdır... Sessizlikteki radikal bireyselleşme, onu izole eder ve açığa-çıkartır'.¹⁸³

Heidegger, *lesein*'imizin, yani 'toplanmamızın' her şeyden önce kökensel Logos, yani 'kökensel ön-toplanma' olarak Varlığın 'sesine' sessizce itaatkâr bir şekilde kulak vermekle ilgili olduğunu söyler. Varlık-yolunun 'söyleyişini' dikkatle dinlemek, Varlığa olan akortlanmamız yani Varlık ile olan ilişkidir. Varlığın-yolu olarak Logos'u sessizce dinlemek, Varlık-yolundaki tüm ölümlülerin, var olanların ve şeylerin 'toplanmışlığına' giden yoldur aynı zamanda. 'Geliş, oyalanış, gidiş'; her şeyin her şeyde 'nefes alıp verdiği bir toplanmışlık haline bırakılmışlıkta buluşmaktır'.¹⁸⁴

Kökensel Sessizlik bölümünde doğumuna, Kadim Sessizlik bölümünde nihai haline tanıklık ederek göreceğimiz gibi, bu çekilme içinde sessizlik bizi bir 'dinginliğe' (*die Stille*) çekecektir. *Varlık ve Zaman*'da Heidegger, "Dasein'ı, kendi dinginliğine geri çağrılan, henüz oluşmakta olan bir şey olarak" tanımlamıştı, şimdi ise aşağıda "Gerçek sessizlik, sessizliğe doğru dinginlikten gelir"¹⁸⁵ dediği yerden araştırmamız devam edecek.

¹⁸³ Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, 6.

¹⁸⁴ Richard Capobianco, *Heidegger's Way of Being*, University of Toronto Press, 2015, s. 89-90.

¹⁸⁵ Heidegger, 2020, s. 28.

6. Sessizlik Katmanları: Fenomenolojik Okuma İçin Bir Ön-Araç

Bu kesimde tez boyunca ilerleyeceğimiz tasnifi sunan ‘Sessizlik Katmanları’ndan önce Heideggerci anlamda felsefeye ‘diğer başlangıç’ın ve fenomenolojik ‘Soru Nedir’ini ele almanın tezi oturtacağımız çerçeve açısından önem taşıdığını düşünüyoruz. Böylece tez bölümlerinde işleyen temel mantık açıklanabilecektir.

Felsefeye Yeni/Diğer Bir Başlangıç

“Neye bulaştığımızın farkında mıyız?”¹⁸⁶ Heidegger’in *Die Grundbegriffe der Metaphysik*’teki (*Metafiziğin Temel Kavramları*) bu sorusu, felsefenin sarsıcılığına bir ön hazırlık niteliğindedir. Heidegger felsefeyi ‘öz-bilgisi’ olarak tanımlar ve felsefenin imkânı da, ‘kendi soru sorma tarzının özelliğinde ve bu özelliğe dayalı gücünde’¹⁸⁷ temellenir. Bu ise bizden bizzat ‘felsefe yapma’nın içinde karar verebilmeyi talep eder. Heidegger bunu “Biçimlendir ey şair, konuşma!” dizesiyle dile getirir.¹⁸⁸ *Metafizik Nedir?* eserinde de göreceğimiz üzere, felsefe ‘bilim fikriyle’ ölçülemez, bu onun ‘en içteki özünün’ vahim bir tahrifidir.¹⁸⁹ Felsefe ancak ‘bizzat kendisinden hareketle’, yani ancak ‘biz felsefe yapıyorsak’ vardır. Heidegger bunu veciz bir şekilde ‘Felsefe, felsefe yapmaktır (*Philosophieren*)’ diye tanımlar.¹⁹⁰ Felsefe bir ‘malumatlar toplamı’ değil, ‘insanın bütününde ve en üst düzeyde’ gerçekleşen nihai bir dile gelme ve söyleşmedir’.

¹⁸⁶ Martin Heidegger, *Die Grundbegriffe der Metaphysik: Welt, Endlichkeit, Einsamkeit*, Verlag Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 1983, GA29-30, s. 6.

¹⁸⁷ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 231.

¹⁸⁸ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 231. Alm.: “*Bilde Dichter, rede nicht.*”

¹⁸⁹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 2.

¹⁹⁰ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 6.

¹⁹¹ Aynı zamanda felsefe ‘bize rağmen’ ‘ev-hasreti’dir: “Novalis bir fragmanında şöyle der: ‘Felsefe aslında ev-hasretidir,’¹⁹² her yerde evinde olma dürtüsüdür’. Tuhaf bir tanım, elbette romantik. Sıla hasreti –bugün hala böyle bir şey var mı genel olarak? Bu, gündelik yaşamda bile anlaşılmaz bir kelime haline gelmedi mi? Çünkü günümüzün şehirli insanı ve medeniyet maymunu sıla hasretini çoktan ortadan kaldırmadı mı? Hele ki felsefenin belirlenimi olarak sıla hasreti! (...) Felsefe ancak biz felsefe yapanlar hiçbir yerde evimizde olmadığımızda böyle bir dürtü olabilir. Bu dürtünün arzusu neyin peşindedir? Her yerde evinde olmak –ne demektir?”¹⁹³

‘Bir bütün olarak’ ev’de olmaktır felsefe, peki bu ‘ev’ neresidir? Bir ‘bütün olarak dünya’dır. İnsan daimi bir çağrılış’la maluldür: “Biz varız ve var olduğumuz sürece hep bir şeyi bekleriz. Biz her zaman bir bütün olarak ‘bir şey’ tarafından çağırılırız. Bu ‘bir bütün olarak’ dünyadır’.¹⁹⁴ Ev-hasreti içinde bir bütün olarak varlığa itilmişizdir. Zaten bizim varlığımız da bu itilmişliktir (*Getriebenheit*). Fakat aynı zamanda ‘geri-çekiliriz’. İşte Dasein hep bir aradalıktadır, hep bir geçiş’te, hep bir ‘ne o ne de öbürü’ olma arasında git-gel halinde varolur. Biz bu ‘bir bütün olarak varlık’a doğru yoldayız. Böylece sonluluk (*Endlichkeit*) içinde, bu sonlulamada nihayetinde ‘insanın kendi Dasein’ı üzerine bir tekilleşmesi’ (*Vereinzelung*) gerçekleşir. Tekilleşme ‘insanın kendi cılız ve küçük benliğine saplanıp kalmadan’, *dünya* sandığı şuna buna karşı yönelmesi değil, ‘her insanın her şeyin özsel olanına, dünyaya yaklaştığı o yalnızlıktır (*Vereinsamung*). ‘İnsanın her seferinde biricik gibi’ olacağı bir yalnızlık.¹⁹⁵

¹⁹¹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 6.

¹⁹² *Heimweh*, ‘yurt-özlemi’ olarak da çevrilebilir, her halükarda ‘hane’ye değil ‘ikamet’e (*wohnen*) ilişkindir.

¹⁹³ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 7.

¹⁹⁴ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 8.

¹⁹⁵ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 8.

Heidegger'in *Die Grundbegriffe der Metaphysik*'inde (*Metafiziğin Temel Kavramları*) felsefe yapmaya yüklediği temel sorulardır: Dünya nedir, sonluluk nedir, tekilleşme nedir? Fakat bir köşede icra edilecek bir düşünme temrini değildir felsefe. Aksine soruyu 'varoluşumuz boyunca taşıma gücüne sahip olma', onlar tarafından 'sarsılmış' olmaktır felsefe. Burada Heidegger 'kavrayış (*Begreifen*) 'sarsılmışlık' (*ergriffen*) ve felsefe yapma (*Philosophieren*) arasında bir bağ kurar: "Felsefe yapmanın temel çabası bu sarsılmışlığa, onun uyandırılmasına ve ekilmesine yöneliktir. Fakat her sarsılmışlık bir ruh halinden doğar ve bir ruh hali içinde kalır. Kavrayış ve felsefe yapma, diğerlerinin yanındaki herhangi bir uğraş olmayıp aksine insani Dasein'in temelinde vuku bulduğu sürece, içinden felsefi sarsılmışlığın ve kavramsallığın yükseldiği ruh halleri zorunlu olarak ve daima Dasein'in temel ruh halleridir/akortlanmalardır."¹⁹⁶

Heidegger için felsefe daima 'felsefe yapma'dır. Felsefenin yalnızca 'insani bir yapıp etme olarak'¹⁹⁷ bir anlamı vardır. Heidegger metafizik düşünmenin 'bütüne yönelen ve varoluşu kateden'¹⁹⁸ anlamda kapsayıcı-kavramsal (*inbegrifflich*) bir düşünme olduğunu söyler. Varolanın bütününe yönelik sorma, soranı da kapsayan, onu bizzat soru yapan sormadır. Felsefenin hakikati özsel olarak Dasein'in hakikatidir, Dasein'in yazgısında kök salmıştır. Öyle ki 'Dasein'in varoluşuna ait olan her şey, aynı derecede özsel olarak felsefenin hakikatine' de aittir: "Tanrı felsefe yapmaz; zira felsefe, isminin de söylediği gibi, şuraya duyulan bir aşk olarak... şuraya duyulan bir ev-hasreti olarak... hiçlikte (*Nichtigkeit*) ve sonlulukta durmak zorundadır. Felsefe her türlü yatıştırmanın ve

¹⁹⁶ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 9.

¹⁹⁷ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 28.

¹⁹⁸ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 13.

teminatın zıttıdır. O, insanın içine savrulduğu bir girdaptır; Dasein'ı fanteziye kapılmaksızın kavramanın tek yolu budur.”¹⁹⁹

İnsani Sessizlik bağlamındaki bütün eserler bir felsefe tanımı ve felsefe tarihi ‘tahrif’i ile başlar. Felsefe, ‘felsefe yaparak içinde yetiştiğimiz bir bilme’, ‘kesinlik ve belirsizlik arasındaki bir salınım ile temayüz eden kendine has bir bilme’ iken Descartes felsefeyi ‘mutlak bir bilgi’ haline getirmeye çalışmıştı. Heidegger Descartes’ın kuşku ile başlar gibi, sanki her şey sorunsallaştırılıyormuş gibi görünmesine rağmen günümüz felsefesini zapteden Kartezyen, ikinci felsefesinin Dasein’ı, ben’i asla sorunsallaştırılmadığını ileri sürer: “Sorunsallaştırılan daima sadece bilgi, şeylere, nesnelere ya da dahası öznelere dair bilinçtir (*Bewußtsein*); ve bu da sadece, zaten önceden kabul edilmiş olan kesinliği daha ısrarlı kılmak içindir –ancak bizzat Dasein asla sorunsallaştırılmaz.”²⁰⁰ ‘Yeniçağ felsefesi hiçbir şeyi riske atmaz’²⁰¹ derken Heidegger’in kastettiği tam da o ‘salınım’ın yokluğudur. Özcesi, felsefe ne bilim ne de dünyagörüşü tebliğidir, ‘özerk’ (*eigenständig*) bir şeydir; tek ödevi bu olmamakla birlikte, bilimlere temel sunan, onların varlık koşuludur. Felsefe yapma bizzat Da-sein’in temel minvalidir. Da-sein’in olabileceği şey haline gelmesini sağlayan şeydir.²⁰²

¹⁹⁹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 28; Nihayetinde Novalis’in ev-hasreti (*Heimweh*) dediği şey, felsefe yapmanın temel ruh hali olarak belirlenir. Platon’a ithafla Heidegger felsefe yapan insan ile felsefe yapmayan insan arasındaki farkı, ‘uyanıklık (*hypan*) ile uyku (*onar*) arasındaki fark’ olarak koyutlar. Felsefe yapmayan insan, varolsa uyumaktadır; oysa sadece ‘felsefe yapma uyanık Dasein’dır. Hegel’in felsefe için ‘tersine dönmüş dünya’ (*verkehrte Welt*) tanımı da, esasasında ‘felsefenin, normal insan için normal olanın karşısında ‘tersine’ (*das Verkehrte*) bir şey gibi göründüğünü, ancak temelde Dasein’ın bizzat asıl doğrultulması (*Zurechtrücken*) olduğunu’ söyler. Bkz. Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 31-34.

²⁰⁰ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 30.

²⁰¹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 31.

²⁰² Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 33.

Heidegger Kökensel Sessizlik bölümünde daha net bir şekilde göreceğimiz üzere felsefe kavrayışını poetik bir noktaya taşır. *Katkılar* eseri felsefeye dair *dönüşsel* bir başlangıç sunar. Felsefenin ‘diğer başlangıcı’nda iş başındadır artık, düşüncenin yükü, ‘bizzat varlaşım (*Ereignis*) olarak vuku bulanı düşünerek-açımlamak (*Er-denken*), Varlığı kendi özleşmesinin hakikatine getirmek’tir.²⁰³ Ve diğer başlangıçta Varlık, varlaşım haline geldiği için, ‘Varlığın yankısı da tarih olmak zorundadır’, hakikat arayıcıları, ‘özel bir sarsıntı (*Ersütterung*) içinde baştan sona tarihi katetmek ve aynı zamanda bu tarihin an’ını bilip söyleyebilmek’ zorundadır. Tarih burada, varlıktarihsel anlamda, ‘Varlığın bizzat kendi hakikatinin ilk yankısının anı olarak ve bu andan hareketle tarihe dair bir bilgi’dir.²⁰⁴ “Felsefe, Varlığın hakikatine yönelik o korkunç ama nadir soruşturmadır”, “Felsefe, hakiki olanın mahrumiyetiyle eş zamanlı olarak hakikatin temellendirilmesidir”, “Felsefe, tarihin başlangıcına geri-dönme-isteğidir ve böylelikle kendi-üzerine-çıkma-isteğidir.”²⁰⁵

Varlığın hakikati ‘Batı metafiziğinin Batı tarihi’nde bir soru haline gelememiştir, modern metafiziğin kendi karşısındaki çaresizliğinin bir formu olan ‘bilgi kuramı’nın bir yansıması olarak bu soru haline gelemeyiş ‘mantık’ içinde kurumsallaşmıştır. Heidegger bunları, ‘felsefenin kendi özünü yitirdiği ve en kaba çift anlamlılığa yozlaştığı sürecin son uzantıları’ ve ‘felsefe-işletmeciliği’ (*Philosophie-betrieb*) olarak niteler. Ve bu ‘felsefe-işletmeciliğinin her türlü reddi, ancak Varlığın hakikati üzerine tefekkürün; düşünüen bir tutumdan düşünsel bir tutuma geçişi içerdiğini anladığında kendi

²⁰³ Martin Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1989, GA65, s. 108.

²⁰⁴ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 108.

²⁰⁵ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 36.

zorunluluğuna’ sahip olacaktır, bu ise ahlaki talimatlarla değil, ‘görünmez ve sessiz olanın kamusalılığı içinde’ dönüştürülmek zorundadır.²⁰⁶

Bugün ‘bir zamanlar yaratıcı olanın patikaları ve cüretleri, imalatçılığın devasallığına dahil edilir’²⁰⁷ oysa der Heidegger, karar, *sessizlikte* verilir: Fakat tam da bu sessizliğe karşılık, ‘köksüzleşmenin o tehditkâr durdurulamazlığı aracılığıyla kararın imkânının yıkımı’ gerçekleşir: “‘Dünya-tarihsel’ altüst oluşların hadiseleri gürültüye ne kadar ihtiyaç duyarsa; her türlü duyma ve kulak verme, sadece devasa ve gürültülü olana ne kadar münhasır hale gelirse; tam zıttı olan her şeyi, hele ki o büyük sessizliği hiçliğe ne kadar gömerse; kararın kendisi, zorunluluğu ve hatta hazırlığı o kadar zor işitilir hale gelir.”²⁰⁸ ‘Yeni’ bir felsefe öğretmek değil, varolanın imalatçılığı içinde Varlığın bir tecrübesini hazırlamak olarak koyacaktır Heidegger daha sonra bunu.²⁰⁹

‘Soru Nedir?’

‘Yöntem’ veya ‘İzlek’ başlığı altında verilegelen, handiyse üzeri örtülmüş standart cevaplar yerine daha asli bir yerden başlamak istiyoruz: ‘Fenomenolojik yöntem’ ne anlama gelir? Heidegger’i Heideggerce izlemeye izin vermenin tek yolu bu. Bu ise bizi daha kökensel bir yere götürür: Peki ‘soru’ nedir? Soruya ‘esasen’ ait olan nelerdir? Ve Varlık sorusunu ‘müstesna kılan’ nedir?

Heidegger ontolojinin görevini ‘varlığın varolanlardan ayırt edilmesi ve varlığın kendisinin serimlenmesi’ olarak koyutlarken, bir yöntem kavramı olarak fenomenolojiyi

²⁰⁶ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 94.

²⁰⁷ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 97.

²⁰⁸ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 97.

²⁰⁹ Martin Heidegger, *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2010, GA74, s. 35.

‘felsefi araştırmaya konu olan nesnelerin içeriksel neliklerini değil, araştırmanın nasıllığını nitelendirmek’ için kullanır. Ve motto her şeyi anlatır: ‘Şeylerin kendisine! – her türlü mesnetsiz kurgulamaların, tesadüfi bulguların, sözüm ona tanıtlanmış kavramların devralınmasının, nesiller boyunca birer ‘sorunsal’ sanılarak yayılan sözde soruların karşısında olarak.’²¹⁰

Peki nedir bu ‘fenomen’? Kant’ta olduğu gibi, ‘alelade’ fenomen kavramı, fenomenolojik fenomen kavramıyla aynı şey midir? *Phainomena*, ‘gün ışığında bulunanların ya da aydınlığa taşınabilenlerin tümlüğüdür’, ‘kendini-böylece-kendinde-gösterenler’dir fenomenolojinin fenomenleri.²¹¹ Ancak *onta* (varolanlar) kendilerini her zaman kendinde oldukları gibi göstermez, ‘erişim minvallerine göre’ çeşitli tarzlarda gösterir, bu durumda onlara *görünüş* (*Scheinung*) denir. *Tezahür* (*Erscheinung*) ise ‘bir şeyin kendini gösteren aracılığıyla kendini bildirmesidir’.²¹² Kısacası, fenomenolojinin formel anlamı ve ‘şeylerin kendisine’ düsturunun açılımı budur: ‘*apophainesthai ta phainomena*: kendini gösterenin (kendini kendisi gibi gösterenin) bizatihi kendinden hareketle görünür kılınması’.²¹³

Canlı sorma eyleminin ölümü felsefenin çöküşüdür. Zira felsefe bugün soruda saklı o asıl *sarsıcılığı* (*Ergriffenheit*) yitirmiştir. Bugün elimizde kalan ‘herkes tarafından öğrenilebilecek ve tekrarlanabilecek ‘kullanışlı bir sonuca’ ve ‘elverişliliğe’ dönüştürülmüştür. Kısacası felsefe adına elimizde kalan şeyler, ‘köksüzleşmiştir’ (*entwurzelt*) ve artık kökensel olarak kavranmamaktadır. Platoncu ve Aristotelesçi felsefede olduğu gibi, bütün bir felsefe ‘okul felsefesi’ (*Schulphilosophie*) haline gelmiştir. Yani ‘kökensel bağın yerini, branşlar ve okul disiplinleri içindeki düzen’

²¹⁰ Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, çev. Kaan Ökten, Alfa, İstanbul 2021, GA2, s. 56.

²¹¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 61.

²¹² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 57

²¹³ Heidegger, age., GA2, 2021, 65.

almıştır.²¹⁴ Okul disiplinleri formuna sıkıştırılmaya çalışan ‘problemlerin bizzat kendisinden doğan canlı bir felsefe yapma’ birer ‘bilim’ olarak, *epistēmē logikē, epistēmē physikē epistēmē ēthikē*’ye dönüşmüştür.²¹⁵

Her ‘soru sorma’ bir şeye yönelik olma yanında ‘bir şeye soru yöneltmedir’, yani ‘bir sorulanı’ gerektirir: ‘Dolayısıyla soru sormaya, sorulanın yam sıra sorgulanan da aittir’ ve ‘esasen niyet edilen olarak soruşturulup bulunmak istenen, sorulanda yatar’. ‘Üzerini-açma’ ele-amade olanlar karşısında soruyu soranın en müstesna aracıdır. ‘Soru sorma’, ‘varolanı nedenliği ve şöyleliği içinde bilme’ arayışıdır.²¹⁶

Heidegger ‘Dasein fenomenolojisi sözcüğün asli anlamıyla hermeneutiktir’ der ve ‘varlığın sahih anlamı’ ve Dasein’in ‘kendi varlığının temel yapıları’nı ifşa eden yönteme işaret eder: “Felsefe Dasein’in hermeneutiğini başlangıç noktası alan evrensel fenomenolojik antolojidir. Varoluşun analitiği olarak Dasein’in hermeneutiği ise tüm felsefi soruların takip ettiği kılavuzun ucunu onun kaynağına ve geri döndüğü yere bağlamaktadır.”²¹⁷ Burada ‘fenomenolojinin ‘görünür kılacağı’ şeyin’ ne olduğu sorusu doğar. Heidegger tam buraya iki kelimelik ‘Varlığın hakikati’ notunu düşer: “Barizdir ki bu, öncelikle ve çoğunlukla kendini göstermeyendir; öncelikle ve çoğunlukla kendini gösterene kıyasla kendini saklayandır; ama aynı zamanda öncelikle ve çoğunlukla kendini gösterene özsel olarak ait olan bir şeydir, öyle ki o bunun anlam ve zeminini oluşturur.”²¹⁸ Varolanın varlığının üzeri ‘öyle örtülmüştür ki bu noktada o, unutulmuşluğa terk edilmiş, kendisine ve anlamına ilişkin soruysa ihmal edilmiştir.’²¹⁹ Özcesi ‘Ontoloji yalnızca

²¹⁴ Martin Heidegger, *Die Grundbegriffe der Metaphysik: Welt, Endlichkeit, Einsamkeit*, Verlag Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 1983, GA29-30, s. 53.

²¹⁵ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 54.

²¹⁶ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, s. 23.

²¹⁷ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 70.

²¹⁸ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 66.

²¹⁹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 66.

fenomenoloji olarak olanaklıdır. (...) fenomenoloji, varolanın varlığının bilimidir, yani ontolojidir.’²²⁰ Aşkın olanın kendisi olan Varlığın her açılması ‘aşkınsal bilgi’ demektir. Fenomenolojik hakikat ise varlığın açılması olarak ‘aşkınsal hakikat’ın kendisi olacaktır. Özcesi, “Fenomenolojiyi anlamanın yegane yolu, onu bir olanak olarak yakalamakta yatar.”²²¹

Sessizlik Katmanları

Heidegger *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst (Dilin Özü ve Sanat Sorusu Üzerine)* eserinde “Dinginliğin Sessizlikte-açılması” kesiminde sessizlik üzerine temel kavramların bir serimlemesini sunar ve tez boyu izleyeceğimiz tasnif için de bize bir yol haritası çıkarır adeta. Ayrıca belirtmemiz gerekir ki tez boyunca, bu giriş bölümünde de yararlandığımız, Heidegger’de sessizlik üzerine yapılmış nadir sistematik çalışmalardan olan Wanda Torres Gregory’nin *Speaking of Silence in Heidegger* eserindeki sessizlik tasnifini esas alacağız. Hiç şüphesiz onun eseri kapsam açısından kısa bir değini olsa da, açımlayıcı kavrayışı ile bu teze bir çerçeve sunmuştur.

Sessizlik söz konusu olduğunda Heidegger’in belli kavramlar dolayımında gezindiğini görürüz: sessiz-kalma (*being silent, Geschweigen*), sessizliği-koruma (*keeping silent, Schweigen*), dinleme/kulak verme (*hearkening, Horchen*) ve ketumiyet (*reticence, Verschwiegenheit*) gibi. Fakat tezin bölümlerine geçmeden önce Heidegger’in *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst (Dilin Özü ve Sanat Sorusu Üzerine)* eserinde serimlediği kavramları açıklamak isteriz.

Heidegger tezde Birinci Bölümde ele aldığımız ‘suskunluk olarak sessizliği’ (*Schweigen*), ‘söylenemez bir şeyi söylemek istemek ama muktedir olamamak

²²⁰ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 66.

²²¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 70.

(yetersizlikten ötürü susmak / *Schweigen aus Unvermögen*); söylenemez/ifade edilemez olanı kendi söylenemezliği içinde bırakmak (güç yetirebilirlikten ötürü susmak / *Schweigen aus Vermögen*)’ olarak tanımlar.²²² Söylenemez olan ile ifade edilemez olan her defasında başkadır; çünkü ‘uygun’ o ‘kelime’ burada eksiktir; çünkü ‘düşünülen şey’ baştan sona göğüslenememiştir; çünkü genel olarak alışılacelmiş alanda enine boyuna düşünülemez durumdadır’.²²³ İkinci Bölümde açıldığımız ‘ketumiyet olarak sessizlik’i (*Verschweigen*) ise Heidegger, ‘söylenebilir bir şeyi söylememek, yani iletmemek’ olarak tanımlar, *ketumiyet* sessizliğin muhafazasıdır. *Verschweigen* fiili yaygın olarak bir şeyi gizli tutmak, esirgemek, saklamak anlamına gelir. *Verschwiegenheit* ketumiyet olarak sessizlik, hem geri çekilme hem de refleksivite motiflerini içerir, aynı anda hem başkalarının anlamsız, inotantik gevezeliklerinden kaçınmak hem de kişinin kendilik sessizliğine dikkatle kulak vermesidir. Heidegger ketumiyeti, geri-çekilme ile yanıt arasında konumlandırır: “Heidegger bu iki sessizlik derecesini sırasıyla, çağrının söylemi olan *Schweigen* ve yanıtın söylemi olan *Verschwiegenheit* olarak ayırır. Dasein’in *Schweigen* tarafından çağrıldığı durum olan *Verschwiegenheit*, Dasein’in Varlık-potansiyeli’dir; ketumiyet, Dasein’in anlaşılabilirliğini öylesine köksel bir biçimde eklemler ki, hakiki bir işitme-potansiyeline ve şeffaf bir birbiriyle-birlikte-Varlığa yol açar.”²²⁴

Heidegger’in *Scwarze Hefte*’deki²²⁵ adlandırmasıyla ‘sessizlik oyunu’ Dörtlü’nün bütün bir açığa çıkarma-gizleme oyununun parçasıdır. Aynı Varlık paslaşmasının

²²² Martin Heidegger, *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2010, GA74, s. 153.

²²³ Martin Heidegger, *age.*, s. 153.

²²⁴ Thomas Gould, *Silence in Modern Literature and Philosophy*, Palgrave-Macmillan, 2018, s. 41-45. Ayrıca bkz. David Batho, “Reticence”, *European Journal of Philosophy* 26 (3): 1012-1025, 2018.

²²⁵ Bkz. Heidegger, *Winke I und II (1957-59)*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2020.

bulamaçları olan negatif teoloji için söyleneni sessizlik oyunu için de düşünebiliriz: ‘Düşündüğü her adımda, söylediği ve dile getirdiği her ifadede; söylenilemez olanın nefesini, dile getirilemez olanın diyarından gelen esintiyi ensesinde hissetmek’, ‘söylenmesini bir söylememe içinde terk ederek, geride bırakarak, dilin ve sözün içinden dışarı çıkarak bir tür bulamamaca oyunu’²²⁶ oynamaktır sessizlik oyunu. Dasein söylemenin bir imkanı olarak ‘susar’ (*Schweigen*) ancak aynı zamanda o bu düşünömsel bir muhafaza ile (*Verschweigen*) ile sessizlikte-söyleyen, açımdayandır (*Erschweigen*). Otantik, söyleyen suskunluk ile açığa çıkarılanın hafızasını, onun potansiyelliğini, yani kökensel deneyiminin imkanını açık tutar. Böylece suskunluk bir hakikat olayına dönüşür, ‘kendi içinde veya kendisi tarafından ima edilen söylenmemiş olanı, Dasein’in açımdayanmışlığının (örneğin onun içindeki örtük ruh hallerinin veya akortlanmışlıkların) çağrılması olarak, kavranılamaz performatif bir güç ortaya çıkarır’.²²⁷ Geç dönem Heidegger’de suskunluğun ‘söz verme’nin veya ‘hitabın/çağrının’ çağrısına cevap verdiğini, yani bunları adeta suskunluk boyutunda ve zamanında yankılandırıldığını göreceğiz, çağrıyı açığa çıkarırken aynı zamanda gizleyen bizzat kendisini kendini-gizleyen olarak açığa çıkaran bir sessizliktir *Erschweigen*.²²⁸ “Suskunluk o kadar söyleyici hale gelir ki, aynı zamanda kendisini, karşısında geri tuttuğu şeyin çekimine gömülmüş bulur. Özcesi, suskunluğun kendisi kendi içinde akort edilmiş değildir, aksine sessiz-olmanın kendisi –sadece istemli bir konuşmama durumu değil bir karşılık-verme

²²⁶ Yurt, age., s. 147.

²²⁷ Csongor Lörincz “Das gestimmte Schweigen (Heidegger)”, Hajnalka Halász und Csongor Lörincz (Hg.) *Sprachmodalitäten Das gestimmte Wie des Sprachlichen*, Wbg Academic, 2021, s. 235.

²²⁸ Heidegger şurada sıklıkla sessizlikten, sessizlik yoluyla konuşmaktan ve söylenmemiş olandan bahseder, bkz. Heidegger, *Was heißt denken?*, Tübingen 1997. s. 51, 62, 64, 110, 119. Martin Heidegger, *Düşünmek Ne Demektir*, çev. İlhan Turan, Dergah, 2024.

olarak akortlanmışlığın bizzat kendisidir.”²²⁹ Suskunlukta bu ‘çağrıya/hitaba’ kulak vermekten, ona karşılık-vermekten başka hiçbir şey yankılanmaz. Dolayısıyla suskunluk, tıpkı işitmenin içinde çağrının yankılanması gibi, o da adeta işitmenin yankısını temsil eder.²³⁰

Açmak gerekirse, *Kehre* ile birlikte Heidegger’in işitme ile söyleme, gizleme ile açığa çıkarma arasındaki karşılıklılığı giderek daha sık *Erschweigen* ile ifade etmesi tesadüf değildir. *Erschweigen*, *Verschweigen*’ın maddi bir yankısıdır, içinde *Verschweigen*’ın hafızasını taşır. Diğer yandan ‘er’ önekiyle oluşturulan ve son derece aktif, ‘yaratmak’, ‘meydana getirmek’, ‘varlamak’ anlamında *Er-eignis*’in nişanını taşıdığını ileri sürüyoruz. *Erschweigen*, bir şeyin sessizlikte ‘açığa çıkarılması’, varlığın sessizliğinde açılanmadır. *Erschweigen* olarak suskunluk, varlaşan hakikat karşısında sessiz bir karşılık-verme olarak dile gelir. Heidegger, ‘Sessizlikte-Açılanma’yı (*Erschweigen*)²³¹ ‘söylenmemiş olanı –çünkü o özsel olarak tüm söyleyişlerde önceden,

²²⁹ Lörincz, age., s. 236.

²³⁰ Lörincz, age., s. 237.

²³¹ Gregory, *Erschweigung*’u *silencing*, ‘sessizleşme’ olarak çevirir ve Heidegger için ‘er-’ önekinin tipik olarak bir eylemin başlangıcını veya bir şeyin etkilenmesiyle sonuçlanan bir eylemin sonunu vurgulaması olduğunu söyler. Fakat *Er-denken*’da olduğu gibi, *sessizleşme* çevirisinin Heidegger’in kavrama verdiği aktif rolü vurgulamadığını düşünüyoruz ve bu nedenle *sessizlikte-açılanma* olarak karşılanmıştır. Gregory burada şu notu düşer: “Söylenmemiş olan; söyleme anında söylenmemiş olana, gösterme anında gösterilmemiş olana ait olan üçlü bir yapıya (önceden-, beraberinde- ve sonradan-söylenen) sahiptir. Bu yapının zamansallık terimleriyle ifade edilebileceğini savunuyorum: Söyleme anı; söylenmemiş olanın gelecekselliği (*futurity*), mevcut-oluşu (*being-present*) ve olmuşluğu (*having-been*) içinde temellenir. Dolayısıyla, bu birleşik zamansal anlamda söyleme, temelini her zaman zaten söylenmemiş olanda bulur. Başka bir deyişle: Gösterme, temelini her zaman zaten gösterilmemiş olanda bulur. Sessizleşme (*silencing*), bu söylenmemişliğin veya gösterilmemişliğin bizzat böyle kalmasına aktif olarak izin verir ve bu da söylemeyi kendi göstermesi içinde, bir şeyin görülmesine izin vermesi içinde, muhafaza etme etkisine sahiptir.” Bkz. Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 76.

birlikte ve sonradan söylenmiştir– kendi temelinde, kendi söylenmemişliğinin temelini geri-muhafaza etmek (*zurückverwahren*) ve onu temelinden hareketle korumak için tüm söyleyişlerden esirgeyip saklamak²³² olarak tanımlar. Ayrıca söylenmemişliğin temeli olarak *Erschweigen*’ı, bizzat Varlığın kendi olarak özleştigi o uçurum’ (*Ab-grund*) olarak niteler. Sessizlikte-açılma, sözün kusurlu oluşundan değil, bilakis dinginliğe olan aidiyetten ve onun hatırından doğar. Sessizlik içinde söyleme ‘hakikatin muhafaza edilmesinin veya bir tür tanıklığının boyutu olarak açığa çıkarma ile gizlemenin karşılıklı dinamiği’nin,²³³ oyunun parçası olmaktır. Ölümlüler için bir ara olarak gizemin varlık tarzını teşhir eder ve Da-sein’ı da böylece akortlar. Geç dönemde Heidegger’de buna bir tür olmaya bırakma (*Seinlassen*), bir ‘bırakılmışlık’ (*Gelassenheit*) karşılık gelecektir. “Düşünmenin söylemesi bir *Erschweigen*’dir” der Heidegger.²³⁴ Bu aynı zamanda bir sessizlik uzamına ve sessizlik mantığına yankı bulma çağrısıdır. Sessizlik o gizli olanı gizli olarak muhafaza etmek ve yine suskunluk tarzında söylemek zorundadır: “Suskunluk, varlaştıran-gösteren söylencenin (*Sage*) dinginliğinin sedasız çınlamasına karşılık verir.”²³⁵ Söylence ‘dil’in özündeki varlayan hareketi, suskunluktan bahsetmeksizin sessizce söylememizi (*er-schweigen*) talep eder”²³⁶ Şiir ve düşünme bu türden sessiz söyleyişlerdir. Bu tasnifte filozofun yer vermediği fakat gerek İnsani Sessizlik gerek Kadim Sessizlik’te karşımıza çıkan *Ruhe*, ‘Sükunet Olarak Sessizlik’ gibi doğrudan mekan ve hareket kavramlarının Varlık temelli bir temellendirmesinin imkanıdır.

²³² Martin Heidegger, *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2010, GA74, s. 153.

²³³ Lörincz, age., s. 238.

²³⁴ Heidegger, *Nietzsche I.*, Stuttgart 1961, s. 471.

²³⁵ Heidegger, *Der Weg zur Sprache*, s. 262.

²³⁶ Heidegger, *Der Weg zur Sprache*, s. 266.

Üçüncü Bölümün temeli ‘Dinginlik Olarak Sessizlik’tir (*Stille*).²³⁷ Heidegger Söz’ü doğrudan ‘başlangıçsal olarak dinginliğin sessizlikte-açılmış sesi’ olarak niteler. Ve dinginlik varlığının uçurumudur. Sözün özü, ‘ses olarak dinginlik (*Stille als Stimme*), ‘akort eden çağrı’dır (*stimmender Zuruf*). Heidegger bunu ‘dindiren dinginliğin akort eden sesi’²³⁸, açılımının varlaşımından hareketle uçurumun esirgenişi (*Ver-weigerung*) olarak tanımlar. Tüm bu kavramlar çalışma boyu açılacak nirengiler olduğundan şimdilik tanımlarla yetineceğiz. Kısaca, türevleri bölümlerde açılacak olsa da; Heidegger’de sessizliği dinamik bir ara terim olarak *Erschweigen*’la birlikte şu üçlü ayrım da buluyoruz: Suskunluk, *Schweigen*, insani sessizliktir; *Verschweigen*, ketumiyet olarak sessizlik, varlığın sessizliği ve sessizliğin muhafazasıdır; en derin sessizlik olarak *Stille*, dinginlik olarak sessizlik, varlığın hakikatiyle ilgili olandır ve dinginlik, diğer tüm sessizlik formlarının özlerini aldıkları asli kaynaktır.

Heidegger’de sessizlik, hakikat ve dil ile içiçe geçmiştir: varlığın örtüsünün kaldırılışı veya açığa çıkarılışı olarak hakikat ile gösteren sesli söyleyiş veya

²³⁷ “Die Stille”nin *Dictionary of Untranslatables*’ta izini sürmek de ilginç olabilir. Élisabeth Décultot Alman dilindeki still’in, üç farklı anlamsal boyutu; uzamsal hareketsizlik, sessizlik ve gizem’i içerdiğini söyler. Orta Çağ’da mistik bir anlam olarak ‘ilahî varlığa güvenen bir dinginlik durumunu, bir tür unio mystica’yı (mistik birliği)’ imlediğine işaret eder. Winckelmann’la birlikte sözcük merkezi bir estetik kavram hâline gelir: “Yunan eserlerinin son ve en göze çarpan özelliği, duruş ve ifadede soylu bir sadelik ve dingin bir yüceliktir (*eine edle Einfalt und eine stille Größe*). (Winckelmann, “Gedanken”)” Laocoön, en büyük fiziksel acı içindeyken bile *still* kalır; yani kutsallık ve yücelik arasında gidip gelerek aynı anda dingin, sessiz ve hareketsizdir. Böylece Pietist Stille kavramı dünyevileştirilirken, aynı zamanda Yunan güzelliğine güçlü bir tinsel boyut kazandırılır. Bu kullanım Herder, Hölderlin, Goethe tarafından da benimsenir. Winckelmann’ın dinginliği, konuşmanın tüm yelpazesini kapsar. Kasların sabitliğini ve sesin askıya alınmasını ifade eder. Bkz. Barbara Cassin (ed.), *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*, Princeton University Press, 2013, s. 1060.

²³⁸ Alm.: “*stimmende Stimme der stillenden Stille...*”

sözbirimlerde açığa vuran söyleyiş olarak dil burada asli konumdadır. Heidegger'de sessizlik basit bir şekilde asla sesin yokluğu gibi durağan, atıl bir durum olmadığı gibi ses de, özünde akustik bir nesne, tınsal bir veri veya gürültü değildir. Sessizlik, hakikat ve dil arasında çapraz bağlar mevcuttur, bu bağlar, onun felsefesindeki temel dönüşümde dahi geçerliliğini korumuştur: “Sessizlik, çok sayıda hadisenin bizzat dâhilinde ve bizatihi aracılığıyla açmlandığı bir tür anlamlı olaydır, ki bu hadiseler, sese aittir ve çetrefil saklı-olma/açığa-çıkma oyunlarını ve üstünü-açma (*Entdeckung*) ve örtme (*Verdeckung*) tarzında gösterme oyunlarını içerir.”²³⁹

Heidegger düşüncesinde hakikat, dil ve sessizlik arasında süregelen etkileşim, zamanla olağanüstü bir sessizlik kavrayışına dönüşen bir fikir şemasını doğurur. Özünde bu, sessizlik ve ses arasındaki ilişkide yankılanır. Gregory'nin de ifade ettiği gibi, ses, saklayıcı bir güç olarak işleyebilir ve sessizlik de açığa vurma gücüne sahip olabilir. Konuşmadaki sessizlik bir şeyin üzerini-açabilir ve sözcük-sesleri bir şeyi örtebilir. Bu anlamda, sessiz gösterme olarak ve dinginliğin sessiz çınlaması olarak sözcük, sakladığını ve örttüğünü aynı zamanda açığa çıkarır ve açığa vurur. Heidegger, tüm bu evreler için de değişmez sayılabilecek bir ipucu verir bize: “Hepsinin ötesinde, sessizlik, sessizlik hakkındadır.”²⁴⁰

Gregory'nin ayrımını netleştirerek bu kesime son vereceğiz. Heidegger, “Uçurumsal-temellendiren bir tarzda ve sessizlikte-açımlayan bir tarzda sessizleşen varlığın sesi sözün başlangıcıdır”²⁴¹ diyerek sözün kadim kökenini ‘sessizleşen varlığın sesi’ne yükler. Kökensel saklılığı içinde Varlık her zaman zaten neyin söylenmemiş veya gösterilmemiş olacağını belirleyendir. Yani Varlık, temelini söylenmemişlikte bulan sözü belirler. Kökensel sessizlikte, kelimelerdeki söylememizdeki veya göstermemizdeki

²³⁹ Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, xiii.

²⁴⁰ Akt. Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, x.

²⁴¹ Gregory, *age.*, s. 29.

söylenmemişin veya gösterilmemişin sessizliği söz konusuydu ve bu anlamda dilsel (*linguistic*) düzeydeydik. Fakat şimdi tanımlanan kökensel sessizleşme (*primordial silencing*), söyleme veya göstermedeki söylenmemişin veya gösterilmemişin sessizliğidir ve Gregory bunun, onu dil-öncesi düzeye yerleştirdiğini söyler. Varlığın ‘açıklığı/ışması’ (*Lichtung*) olarak sözün kadim söylemesinde veya göstermesinde açılan sessizlik formudur bu. Kısacası kendi sessizlik imkanlarımız da dilin özü tarafından tanımlanır.²⁴² Böylece Gregory’nin tasnifi bağlamında Heidegger’in hakikat ve dille olan bağları dâhilindeki sessizlik kavrayışı üç ayrı biçimde ele alınabilir:

İnsani sessizlik: Otantik insani sessizlik, sessiz olmayı, sessiz kalmayı, dinlemeyi ve susmayı içerir (*being silent, keeping silent, hearkening, reticence*). Bu, belirli şeyler hakkında konuşmaktan veya özellikle bir şey söylemekten kaçındığımızda, belirli kelimeleri ağızımızdan kaçırdığımızda veya kendimizi ifade edecek kelime bulamadığımızda veya herhangi bir nedenle bir şey söyleyemediğimizde ortaya çıkabilir.

Kökensel (primordial) sessizlik: Bu sessizlik, varlığa ve onun varlığındaki dile ilişkin olması bakımından insani sessizlikten daha derindir. Dilin özünü gösteren sessiz söyleyiş olarak ya da varlığın açıklığı olarak sözü içerir.

Kadim (primeval) sessizlik: Sözcüğün kökensel sessizliği ve nihayetinde insani sessizlik de dahil tüm sessizlikleri belirleyen en derin sessizliktir. Dinginlik ve varlığın kökensel saklı-oluşuyla ilgilidir.²⁴³

Dil ile bağlantısı bağlamında sessizliğin meydana gelebileceği üç farklı evre tanımlanabilir:

²⁴² Gregory, age., s. 76-77.

²⁴³ Gregory, age., s. xv.

- i. *Dilsel*: Dilde, sözük-seslerinde kendini gösteren sesli söyleyiş olarak sessizlik.
- ii. *Pro-dilsel*: Dili sesli konuşma olarak belirleyen şeyde gerçekleşen sessizlik. Bu seviyede, (a) Dasein'in daha önceki açığa-vuruşunu (*disclosedness*, *Erschlossenheit*) ve (b) ölümlülerin daha sonraki açıklığını (*openness*, *Offenheit*) ve ayrıca sessiz söyleyiş olarak dilin veya varlığın ses ya da açıklık olarak sözcüğün özünü içerir. Açığa-vuruş ve açıklık insana aitken, söz varlığa aittir. Dolayısıyla, bu seviye insani sessizlik (A) ve kökensel sessizlik (B) ile işaretlenebilir.
- iii. *Proto-dilsel*: Dilin özünü belirleyen şeyde gösteren sessiz söyleyiş olarak ya da açıklık olarak sözcük. En derin noktasında bu, Varlığın açığa-çıkmağının (*unconcealedness*) veya hakikatin varlayış düzeyidir ve dinginliği içerir. Sadece kadim (*primeval*) sessizlik (C) bu nihai seviyeyi imlemektedir.²⁴⁴

Son olarak ontolojik/fenomenolojik sessizlik üzerine yazılan tezlere de işaret etmek isteriz. Türkçede doğrudan Heidegger'de sessizlik kavrayışını ele alan bir doktora çalışması bulunmamaktadır. Bu nedenle ontolojik sessizliği odağa alanlara bakarsak, bunlar arasında, en azından bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla en öne çıkan çalışma gerek içerik gerek kapsam bakımından Engin Yurt'un *Sessizliğin Fenomenolojisi: Batı Düşünmesinde Bir Sessizlik Araştırması* isimli doktora tezidir ve Heidegger'de sessizlik üzerine bir kesim içerir.²⁴⁵ Yine Senem Kurtar'ın *Sanat Yapıtında Açılan Heidegger'in Şey Felsefesi*, doktora tezi Heideggerci sessizliğe dair bir kesim ve birçok

²⁴⁴ Gregory, age., s. xvi.

²⁴⁵ Bkz. Engin Yurt, *Sessizliğin Fenomenolojisi: Batı Düşünmesinde Bir Sessizlik Araştırması*, tez danışmanı: Doç. Dr. Erdal Yıldız, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2017.

değerli gönderim içerir.²⁴⁶ Yine sessizliği odağına alan Şehnaz İpek Görgün’ün *Le silence de l’Etre-seul et de l’Etre-avec dans etre et temps de Heidegger (Heidegger’in Varlık ve Zaman Eserinde ‘Yalnız-varlık’ın ve ‘Beraber-olma’nın Sessizliği)* isimli yüksek lisans tezi bulunmaktadır.²⁴⁷ Ezgi Alkım’ın *Wittgenstein and the Limits of Language in Philosophy in 20th Century (Wittgenstein ve 20. Yüzyıl Felsefesinde Dilin Sınırları)* yüksek lisans tezi de sessizlik üzerine bir alt kesim içermektedir.²⁴⁸ Ayrıca özellikle son bölümde ele alınan Gelassenheit üzerine Seyhan Mızrak’ın *Meister Eckhart ve Martin Heidegger’de Saf Tecrübe* isimli doktora tezi bulunmaktadır.²⁴⁹

Sessizlik Katmanları ve Fenomenolojik Yöntem üzerine açıklamalarla Giriş’e son verirken tezin bölümleri için bu bakışın bir ön-araç işlevi göreceğini belirtmek isteriz. Son olarak ise tez yer alan eserlerin büyük çoğunluğunun Türkçe çevirilerinin mevcut olmaması nedeniyle Almanca kaynak metinlerden yararlanıldığını ve bu çeviri esnasında Heidegger’in sessiz-çeviride ‘dil ruhu’ dediği şey ile birlikte sessizlik kavrayışına odaklanıldığını ve farklı alternatif çeviriler için Almanca karşılıkların parantez içerisinde yer verildiğini belirtmek isteriz.²⁵⁰

²⁴⁶ Kurtar, Senem, *Sanat Yapıtında Açıklanan Heidegger’in Şey Felsefesi*, tez danışmanı: Prof. Dr. Ertuğrul Rufayi Turan, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2010.

²⁴⁷ Şehnaz İpek Görgün, *Le silence de l’Etre-seul et de l’Etre-avec dans etre et temps de Heidegger*, tez danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ömer Aygün, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.

²⁴⁸ Ezgi Alkım, *Wittgenstein and the limits of language in philosophy in 20th century*, tez danışmanı: Doç. Dr. Ferda Kemal Keskin, İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, 2022.

²⁴⁹ Seyhan Mızrak, *Meister Eckhart ve Martin Heidegger’de Saf Tecrübe*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış doktora tezi, 2021.

²⁵⁰ Heidegger’in Türkçe söylenmesine dair bir tartışma için bkz. Önay Sözer, “Heidegger Bağlamında Türkçeye Çevirmek-Türkçeyi Düşünmek”, *Heidegger*, ed. Özgür Aktok, Metin Bal, Doğubatı 2010;

Mesut Keskin, “Heidegger’in Açıklık Ontolojisinin Temel Kavramlarına Türkçe Bir Bakış”, *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, Volume 6 Issue 1 June 2016. Türkçede yer alan Heidegger çalışmalarına ilişkin ayrıca bkz. Erdal Yıldız, “Türkçede Martin Heidegger Kaynakçası”, *Kutadgubilig: Felsefe Bilim Araştırmaları*, 2016, Sayı: 30, s. 819-870. Ayrıca Heidegger’e eserleri üzerinden Türkçe değerli bir giriş için bkz. Kaan H. Ökten, *Heidegger’e Giriş*, Agora, İstanbul 2012 ve A. Kadir Çüçen, *Martin Heidegger: Varlık ve Zaman*, Sentez, 2012.

I. BÖLÜM:

İNSANİ SESSİZLİK:

DASEİN ANALİTİĞİ VE EKSİSTANSİYAL SUSKUNLUK

Bu bölümde erken dönem Heidegger felsefesinde ‘sessizlik’ kavramının oluşumunu ve fenomenolojik betiminde yerleştiği konumun izini süreceğiz. Bugüne dek genel anlamda yok sayılan bu konumun, yani sessizliğin Heidegger felsefesinde işgal ettiği yeri açığa çıkarmaya çalışacağız. Giriş’te ‘Sessizlik Katmanları’ faslındaki ayırım ışığında bakarsak bu bölümde ele alınan eserlerde sessizlik kendini ‘insani sessizlik’ olarak gösterir.

Sessizlik arayışı bu bölümde üç eser özelinde ilerleyecektir: 1927 tarihli, bütün bir felsefe tarihine yön vermiş eseri *Varlık ve Zaman*, iki yıl sonra 1929 yılında sunulan *Metafizik Nedir?* dersi ve son olarak *Die Grundbegriffe der Metaphysik (Metafiziğin Temel Kavramları, 1929-30)*. Yeri geldikçe değinilecek farklılıklarla birlikte bu eserler ‘insani sessizlik’ veya ‘ketumiyet’ açısından bir bütünlük arz eder ve şu beş başlık altında incelenmesi sessizlik kavramını çerçevelemek üzere bize fenomenolojik bir hat sunacaktır:

1.1. ‘Hiç’in ve Tekinsizliğin Zemini Olarak Sessizlik

1.2. Lakırtı, Hergünlüğün Gürültüsü ve Suskunluk

1.3. Vicdanın Seslenişi ve Sessizlik Çağrısı

1.4. Can Sıkıntısı ve An’ın ‘Sessiz Sisi’ Olarak Akortlanma

1.5. ‘Söz’ün ve Açıklama Mantığının İmkânı Olarak Sessizlik

1.1. 'Hiç'in ve Tekinsizliğin Zemini Olarak Sessizlik

Heidegger'in metafizik eleştirisi ve fenomenolojik ontoloji görüşü esasen felsefenin diğer tüm disiplinlerini üzerine temellendireceği bir dayanak, varlık üzerine, varlık'la haklılandırılan bir zemin işlevi görür. Zira metafiziğin tüm tasarımları görme yetisini 'varlığın ışığına borçludur'.²⁵¹ Felsefe ağacının tutunduğu, köklendiği ve serpilmesine imkan verdiği temel 'varlığın hakikati'dir.'²⁵² Ancak tüm bunlara rağmen metafizik, 'varolanı varolan olarak sorguladığı için varolanda takılıp kalır ve varlık olarak varlığa yönelmez'.²⁵³ Evet, felsefeye kökleriyle serpileceği temeli açmış ve onun için toprağı sürmüştür, ancak 'varlığın hakikati üzerinde düşünen bir düşünme'nin yetineceği yer değildir burası, metafizik 'düşünmenin ilk adımına' eremez, zira o 'varlığın hakikati üzerine düşünme ile aşılmıştır'.²⁵⁴

Dile kolay olan düşünme için ise felsefenin tüm alanlarına sirayet edecek bir devrimin tohumlarıdır bunlar. Heidegger'in Platon'da mücessem hale getirdiği, 2500 yıllık felsefe tarihiyle girdiği hesaplaşma projesi 'metafiziğin aşılması' tasarısı olarak başlangıcını yapar. *Varlık ve Zaman*'dan (1927) iki yıl sonra ve 'teknik irdelleyiciler' huzurunda sunduğu *Was ist Metaphysik?*'de (*Metafizik Nedir?*, 1929) Heidegger bu iki eserin 'yol'daşılığı üzerinden âdeta bir manifesto sunar.²⁵⁵ Biz bu kesimde *Metafizik Nedir?* temelinde tekinsizlik ve hiç'le karşılaşmada sessizliğin rolünün izini süreceğiz.

²⁵¹ Martin Heidegger, *Metafizik Nedir?* [*Was ist Metaphysik?*], çev. Yusuf Örnek, TFKY, Ankara 2009, GA9, s. 7.

²⁵² Heidegger, age., GA9, 2009, s. 8.

²⁵³ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 8.

²⁵⁴ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 9.

²⁵⁵ Bu kısma son bölümde döneceğiz.

Sessizliğe gelmeden önce, sessizliğin bu erken dönemde oluşumunu bize verecek olan insanın varlık'la veya hiç'le mi yüzleşme serüvenine göz atmamız gerekecek. Kendi içerisinde belli bir tarihsel izlek izlese de kesim bazında, *Varlık ve Zaman*'dan iki yıl sonra ortaya çıkan *Metafizik Nedir* ile başlamamız bu serüveni olanca açıklığıyla serimlemesi nedeniyledir. Heidegger *Metafizik Nedir*'i bilim tartışmasıyla açar, esasında bu şaşırtıcı değildir, onun yalnızca varolan'la değil, varolanın 'teknik' yapıntısı olan, insanın varlığın hakikatini ve kendini unutuşunun devam ettiricisi olan modern bilim anlayışıyla gerekçeli bir derdi vardır. Zira 'başboş dolaşan anlama yetisinin kör inatçılığına' saplanmış 'bilim hiç hakkında hiçbirşey bilmek istememektedir'.²⁵⁶ Fakat bu tam da varlık'a bakışla ilgili bir üzerini-örtmenin sonucudur. Hiç şüphesiz bu bağlamda en büyük etkiyi *Hümanizm Üzerine Mektup* yapmış olsa da, denilebilir ki *Metafizik Nedir?* modernite karşısında yazılmış en erken bir manifesto niteliğindedir. Hesaplamacı bilim mantığına karşı açılan savaşın praksis temelini üzerinden atlanmıştır çoğu zaman, ancak Heidegger'in özellikle *kaygı* karşısında 'korkaklık felsefesi'ne yanıt olarak sunulan 'fedakarlık' temelli savı, âdeta Hölderlinvari bir varlık bekçiliğine 'sessiz' bir çağrı yapan 'kahramanlık felsefesi' niteliğindedir.

Bilim 'sahte soğukkanlılığı ve aklıbaşındalığı' ile hiç'i anlamak istememektedir. Oysa 'hiç açığa çıktığı için, bilim, varolanın kendini araştırma konusu'²⁵⁷ yapabilmektedir. Doğaya ve tarihe ilişkin hakikatin tüm kapsamı, malumatların cem edilesi ve tasnifi ile değil ancak metafiziğin özünden doğmakla olanaklıdır.²⁵⁸ Soranı soru haline getiren sorudur metafizik hiç sorusu. Varolanla ilişki hiç sorusu olmaksızın, 'kendini hiç'in içine' bırakmaksızın bilim de mümkün değildir. Varolmanın temel olayı, 'varolmanın ta kendisi' olarak 'metafiziğin ciddiyetine hiçbir bilimin tamlığı'

²⁵⁶ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 29.

²⁵⁷ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 44.

²⁵⁸ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 44.

ulaşamaz.²⁵⁹ “Warum ist überhaupt Seiendes und nicht vielmehr Nichts?” (“Niçin hep varolan var da, hiç yok?”) sorusunu sormayan bilim idesi ile felsefeyi lemezsiniz: “Felsefe, ancak, insanın kendi Varoluşunun, bütününde Varolmanın temel imkânlarının içine doğru kendine özgü bir sıçramasıyla harekete geçer. Bu sıçrama için şunlar çok önemlidir: nce bütününde Varolana yer açmak; sonra kendini Hiçin içine salıvermek, yani herkesin sahip olduğu ve sıyrılmaya çalıştığı putlardan kurtulmak; nihayet bu sallantıyı sonuna dek salındırmak, öyle ki. Hiçin bizi zorladığı temel soruya, metafiziğin temel sorusuna dnlsn: Niçin hep Varolan var da, hiç yok?”²⁶⁰

Heidegger’in hedefinde, birazdan ele alacağımız modern felsefe olduğu kadar ‘yeniçağ bilimi’ bulunur. Varolanı hesaplayarak nesneleştiren yeniçağ bilimi, ‘varolanın nesneleştirilmesi’ yoluyla varolanı elde ettiğini sanır. Oysa bütün bir ‘bilimsel araştırma’, ‘varolanı nerede, ne kadar ararsa arasın, hiçbir yerde varlığı bulamaz. Araştırma sadece varolanla karşılaşır’. Bilimsel araştırma, kendini ‘tüm varolandan ayıran’ varlığın örtüsünü-kaldıramaz.²⁶¹

Heidegger “mantık”ı daima tırnak içinde yazar ve bunun mantığın ‘düşünmenin özünün sadece bir yorumu olduğunu’ belirtmek için olduğunu söyler. Formal mantığı ise ‘onun tutarlı bir soysuzlaşması’ olarak görür. Bütün bir analitik ve bilimsel düşüncenin ‘kesinlik’ ve ‘kesin düşünme’ arayışı denebilir ki yalnızca ‘varolanın hesaplanması’na bağlı eksik bir düşünmedir, zira ‘tamlık’ temelini ‘zl’ düşünmede bulur. Hesaplayıcı bilim ise varolanı yalnızca ‘sayılabilen’e dönüştürür, ‘sayılabilenden başka bir şeyin ortaya çıkmasına izin vermez. Her şey, sadece onun saydığıdır.’²⁶² zl düşünme ise varlık içinde, ‘zgrlğn derinliğinden yükseldiği için her türlü zorlamadan

²⁵⁹ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 45.

²⁶⁰ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 45.

²⁶¹ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 48.

²⁶² Heidegger, age., GA9, 2009, s. 51.

kurtulmuş’,²⁶³ varlığın talebine ‘kulak vererek’ hakikatine teslim olan ve bu sayede varlığın bekçiliğini üstlenen düşünmedir. Ve insanın ‘fedakarlığı’, ‘varlığın sedasız sesi’ne verilen yanıttır: “Köklü düşünme, varlığın inayetine yankısıdır; bunun içinde tek olan kendini aydınlatır ve olağetirir: Varolan vardır. Bu yankı, varlığın sedasız sesinin sözüne verilmiş insanca yanıttır. Düşünmenin yanıtı, insanın sözünün kökenidir; bu söz, sözün seslendirilmesi olarak, dilin sözcükler haline gelmesini sağlar. (...) Fedakârlık, varlığın inayetini koruma yolunda, varolana veda etmektir.”²⁶⁴

Varlık ve Zaman ‘metafiziğin aşılmasını hazırlamak üzere’ bir ‘düşünme’ tasarı olarak yola koyulmuştu, bu bakımdan *Metafizik Nedir?* hesaplamacı bilim mantığı ve denilebilir ki varolanı temel olan tüm düşünmelerle bellemisel bir savaşıma girer. Bu haliyle Heideggerci varlık öğretisi, harf öncesi edebiyatın belleksel açıklığına çağırın bir şamanın mırıltıları gibidir.²⁶⁵ Varlığı ‘kendi hakikatinde, hakikati açıklık olarak ve açıklığı da kendi özünden’ düşünmeyen metafizik, Varlığın kendisini dile getiremez, böylece ‘Anaksimandros’tan Nietzsche’ye kadar’ uzun unutulmuş tarihi boyunca ‘Varlığın hakikati örtük kalır’²⁶⁶ Fakat varolan’a kendini hapsederek Varlığın unutuluşu, aynı zamanda ‘Varlığın insan varlığıyla köklü bağına’ da ket vurur.²⁶⁷

Sorun metafiziğin yanıtlarında değil ‘soru’nun kendisindedir. Varlığı sadece varolanı varolan olarak tasarımıladığında düşünen metafizik, ‘hiçbir yerde Varlığın hakikati hakkındaki soruyu yanıtlamaz’.²⁶⁸ Oysa düşünölmeye değer olan sorusunca

²⁶³ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 52.

²⁶⁴ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 53.

²⁶⁵ Krş. Max Müller, *Last Essays*, “Literature Before Letters”, 1901.

²⁶⁶ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 11.

²⁶⁷ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 11.

²⁶⁸ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 11.

düşünme, ‘varlık olarak varlığa uymak için varlığın kendisinden fıskırır.’²⁶⁹ Bu ise ancak varlığın hakikati içinde ‘düşünmeye bir patika açmak’la mümkündür, ‘yol’ budur. Bu yol, “Ölmem mi gerek benim (de)?” diyen, dostu Endiku’nun ölümünün ardından Gılgamış’ın sorusunun fıkırdığı yoldur ve yankısını Heidegger’in felsefesinde bulur.²⁷⁰ Ve varlığın hakikati sorusu, ‘insanın özü ile ilgili bir düşünüş’ü gerekli kılar, zira ‘varlığın açıklığına uygun olarak varlığın insan varlığıyla bağı, varlığın kendine aittir’.²⁷¹ Bunun tek kelimeyle özetini Heidegger ‘Dasein’ olarak adlandırır, *o-aralıkta, orada varolan varlık*’tır o.²⁷²

Peki bu ne menem bir varlıktır? *Hiç* üzerine baskın ve cüretkar vurguyu bir kenara bırakırsak, *Metafizik Nedir*’de *Varlık ve Zaman* sürekli bir heyula olarak belirir, bunun en bariz tezahürü Dasein anlatısında kendini gösterir: ‘*Das ‘Wesen’ des Daseins liegt in seiner Existenz*’ (‘Dasein’in özü, onun varoluşundadır.’)²⁷³ Bir Varlık modusu olarak ‘varoluş’ Dasein’in maruz kalarak içerisinde durduğu ‘varlığın açıklığı için açıkta duran varolanın varlığını ifade eder’ ve tecrübe edilen bu maruz kalma ‘endişe’den, ‘ihitimam’dan (*Sorge*) başka bir şey değildir.²⁷⁴ Ve ‘varlığın açıklığında açıkta durarak içeride-durması sayesinde, varlığı varlıkta varlıkça ödüllendirilmiş bir varolan’ olarak ‘sadece insan varolmaktadır’.²⁷⁵ *Metafiziğin Temel Kavramları*’nda ‘can sıkıntısı’, ‘taş’ ve ‘hayvan’ üzerinden tafsilatlandırılacak bu görüş, varlığın sorumluluğunu üstlenmeyi

²⁶⁹ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 15.

²⁷⁰ Burak Çakır, “Heidegger’de Dasein’in Bütün-Oluş Olanığının ve Ölüme Doğru Varlık Meselesinin Çözümlemesi”, *Felsefi Düşün*, Sayı 12, 2019, s. 67. Ayrıca bkz. İsmail Gezgın, *Gılgamış: Homo Sapiens’in Trajik Öyküsü: Mitler Bize Ne Anlatır?*, Pinhan, 2025.

²⁷¹ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 15.

²⁷² Heidegger, age., GA9, 2009, s. 15.

²⁷³ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 15.

²⁷⁴ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 16.

²⁷⁵ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 16.

Dasein’a tevdi eder: “Varoluş tarzındaki Varolan, insandır. Sadece insan varolmaktadır. Kaya vardır, fakat varolmamaktadır. Ağaç vardır, fakat varolmamaktadır. At vardır, fakat varolmamaktadır. Melek vardır, fakat varolmamaktadır. Tanrı vardır, fakat varolmamaktadır.”²⁷⁶

Ve tüm bu ‘yol’ bizi Heidegger’de ‘insani sessizlik’ olarak tasnif ettiğimiz açıklığa getirecek soruyu sormaya imkan verir: “Hangisi daha esrarlı kalmakta: Varolanın olması mı, varlığın olması mı?”²⁷⁷ Müller’in mitolojinin doğuşu bağlamında tahayyül ettiği ‘o ilk anı’, hatta ‘o ilk dehşet anını’ akılda tutarak, varolana maruziyetin kucağında hiç’le, bu demektir ki varolanlardan sıyrılan bir açıklıkta varlık’la, varlığın hakikatiyle yüzeştiği o ilk varoluş aralığına dikiliveririz âdetâ: “Şimdi gelin zamanın şafağındaki, başlangıcındaki o insanı düşünün: Güneşin gözlerini uykudan, zihnini mahmurluktan uyandırdığı o anı düşünün! Gündoğumu, onun için bir ilk mucize, tüm tefekkürün, tüm düşüncenin, tüm felsefenin ilk başlangıcı değil miydi? İnsan için bir ilk vahiy, tüm itikadın ve tüm dinin başlangıcı değil miydi?”²⁷⁸

Heidegger’in son kesimde ele alacağımız “sessizlik mantığı”nın oluşumu denebilir ki, teknik irdeleyiciliğin üzerini örttüğü hakikat’in tam da gözünü o ilk güneş’e diken insanın bakışıyla açılmanması tasarısıdır. Heyecanlara dair ontolojik yorum felsefe tarihi boyunca ihmal edilmiş, heyecan ve duygular, ‘tematik olarak psişik fenomenler altında toplanmış ve temsil etme ile istemenin ardından bunların üçüncü sınıfı olarak işlev görmeye başlamıştır’.²⁷⁹ Oysa Dasein ‘kendi açılmanmışlığıdır’, ‘kendi şuradalığını kendi hamurunda taşır’ ve kendi olmaklığı ancak dünyada-olmaklığıyla mümkündür.

²⁷⁶ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 16-17.

²⁷⁷ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 25.

²⁷⁸ Jon R. Stone (ed.), *The Essential Max Müller: On Language, Mythology, and Religion*, Palgrave Macmillan, 2002, s. 154.

²⁷⁹ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, s. 218.

Heidegger ‘burada var olmanın’ iki asli tesis edici minvali olarak ‘bir-hal-içinde-bulunma’ ile ‘anlama’yı koyutlar: “Bir-hal-içinde-bulunma dünyanın, birlikte-Dasein’in ve varoluşun eşit derecede asli açılanmışlığının eksistensiye temel türüdür, zira o, özü itibariyle dünya-içinde-varolmadır.”²⁸⁰ ‘Bir-hal-içinde-bulunma’ aynı zamanda ‘Dasein’in dünyaya-açık-olmaklığını eksistensiye olarak tesis eder’ ve ‘Dasein’ı kendi fırlatılmışlığı içinde açılar ve bunu öncelikle ve çoğunlukla kaçınan yüz çevirme minvaliyle yapar.’²⁸¹

Tam da ‘umursamadığı duygu durumları içindeyken’, ‘kaçınma sırasında şuralılık açılanan bir şey olur’.²⁸² O bize, ‘bir şeylerle sakin bir eğleşme halinde olduğumuzda uzanır.’²⁸³ Fakat zaten ‘Dasein kendinden bıkmış haldedir.’ Can sıkıntısı veya keyifsizlik ‘içinde olunduğundaysa, şuralılığın varlığı kendini bir yük olarak belli eder. Nedeniyse bir türlü bilinmez.’²⁸⁴ İşte Dasein’in ‘zaten şu olma’ haline ‘Dasein’in kendi şuralılığına fırlatılmışlığı diyoruz.’²⁸⁵ ‘En zati var-olabilirlik’, ‘sahihlik ve gayrisahihlik olanağına özgür olma’nın kendini, ‘kendine tevdi edilmişliği’ asli olarak somutlaştırdığı yer ise ‘kaygı’dır.’²⁸⁶

Heidegger bu noktada âdeta bir ‘ce’ oyunu önerir, varolanlar köpüğünde varoluşa içre insana varlık deryasına açmak için varolanı paranteze alacak bir ‘değilleme’ oyunudur bu; hiçbir şekilde bir hiççilik anlatısı değil: “Hiç, Varolanın tümünün tam bir değillesidir.”²⁸⁷ Sessizlik bağlamında önemli nokta tam burasıdır: Hiç’te olduğu gibi

²⁸⁰ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 215.

²⁸¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 214.

²⁸² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 212.

²⁸³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 217.

²⁸⁴ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 212.

²⁸⁵ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 213.

²⁸⁶ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 213.

²⁸⁷ Heidegger, *Metafizik Nedir?*, s. 32.

tekinsizliğin tüm katmanlarında, kendi ifadesiyle, ‘varlığın sessiz çağrısı olarak’ bir sessizlik ikame edebiliriz, hiçin ve sessizliğin *sessiz mantığı* aynı şekilde işler. Hiçin varolanın değillemesi oluşu gibi, sessizlik de gürültülü teknik bilim öğretisi karşısında kökünü varoluştan bulan ve varlığa doğru bir çağrıdır.

İnsan varolanın ‘orta-yetinde’ kendini bulur, bu Dasein’in kendini, sürekli olarak kendi varoluşunda bulmasıdır, bu ‘orta-yer’ ‘dünya’dan başka bir yer değildir. Dünyaya içre bir haldeyken, gündelik koşuşturmacada ‘bizim şeylerle ya da kendimizle özel olarak uğraşmadığımız zaman, hem de tam o zaman’ bu ‘varolanın bütünü’ bizi kuşatır: “Varolmanın uçurumlarında sessiz bir sis gibi oradan oraya yayılan derin iç sıkıntısı bütün şeyleri, insanları ve bunlarla birlikte bir insanın kendisini de garip bir kayıtsızlık içine sürükler. Bu iç sıkıntısı Varolanı bütününde açığa çıkarır.”²⁸⁸

Heidegger’in ‘kendine özgü bir sessizlik’ ve ‘sarsıcı sessiz bir çağrı’ dediği şeyi beraberinde getiren ‘kaygı’ burada karşımıza çıkar. Bizi bu açıklığa vardırان ‘heyecanlar’, varoluş kipleri olarak ruhalleri (*Stimmungen*) olsa da, insanın ‘varolanın bütünü’nün ötesine’ geçiren, kendini insana sunan hiç’in kendisidir; ‘kendini bize gösterebilir’ diye’ onu ‘zorlayamıyoruz’; herkeste kendini farklı gösteren bu modlar, içsıkıntısında veya ‘sevilen insan’la buluşulan bir neşe bir karşılaşma aralığında kendini gösterebilir, fakat ‘temel heyecan’ ‘kaygı’dır (*Angst*). Heidegger ‘kaygı’nın, ‘aklı başından alan’, şu veya bu varolandan ürmeden (*Furcht*) farklı olarak ‘kendine özgü bir sessizliği’ beraberinde getirdiğini söyler.²⁸⁹

Heidegger Dasein’ı daima bir ‘kaçış’ içerisinde olarak tanımlar, o hergünlüğün dünyasına düşmüş olandır. Fakat ‘her geri çekilme ve yüz çevirme zorunlu olarak kaçış değildir’, kaygı üzerine temellenen ‘düşmüşlükte’ Dasein yüzünü ‘kendi kendinden

²⁸⁸ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 33.

²⁸⁹ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 34.

çevirir'.²⁹⁰ Kaygının nedeni dünya-dahilinde bir varolan değil, bizatihi dünya-içinde-varolmadır: "Kaygının nedenini karakterize eden, tehditkar olanın hiçbir yerde olmayışıdır. Kaygı neden kaygı duyduğunu 'bilmez.' (...) O hep 'şuradadır' - ama yine de hiçbir yerde değildir. O kadar yakınımızdadır ki içimiz daralır ve nutkumuz tutulur - ama yine de hiçbir yerde değildir."²⁹¹

'Kaygının nedeni bizatihi dünya-içinde-varolmanın kendisidir', fakat bu 'dünyadan ırak olma' değildir, aksine 'dünya-dahilinde olanın tam da bu önemsizleşmesi temeli üzerinde dünya kendi dünyasallığına' yegane biçimde sokulur: "Kaygı içindeyken, çevreleyen-dünyasal el-altında-olanlar, hatta dünya-dahilindeki varolanların tamamı batıp gider. Artık 'dünya' hiçbir şey sunamaz olur, aynı şekilde başkalarının birliktedasein'ı da. Böylece kaygı, Dasein'ın kendisini düşmüşlük içinde 'dünyadan' ve kamusal tefsir edilmişlikten hareketle anlama olanağını elinden alır. Kaygı, Dasein'ı kaygısının nedenine yani sahih dünya-içinde-varolabilirliğine geri fırlatır."²⁹²

Tekinsizlik de tıpkı hiçlik, can sıkıntısı ve ölüm gibi 'sessizliğin dili'nde konuşur. Herkes içindeki hergünlük gürültüsünde onu tehdip durur o. Sessizlik varlığın karanlığıyken, sesleniş onu varlığa çağıran karabasandır. Kaygı 'içinde' iken 'tekinsizlik' yaşarız, eksistansiyal modus olarak bu 'evinde-yurdunda-bulunmama'dır, yani 'aşinalık' denen putun yıkımıdır, aslında ikamet ettiğimiz yerdir tam bu 'içinde', yani 'hiç ve hiçbir yer'.²⁹³ Dasein 'düşmüş soğrulmuşlğundan' kaygı'yla çekip çıkarılmış, 'hergünkü aşinalık' çökuvermiştir. Dasein'ı hiç'e, varlık'a yani yuva'sına çağıran ses'in sessizlik çağrısı, onu tekinsizlik diyarında ikamete getirmiştir. Varolan yanılsamasından 'huzura

²⁹⁰ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, s. 284.

²⁹¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 285-286.

²⁹² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 287.

²⁹³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 288.

endirilmiş aşinalık'tan, 'herkes içinde kaybolma'dan Dasein'ın kendine kendinden seslenişidir bu.²⁹⁴

İnsan 'kaygı' ile her şeyden önce 'varolanın raydan çıkmasını' sonuç veren, onu evinden eden, 'sarsıcı' sessiz bir çağrı ile karşılaşır. Heidegger'in 'boşluk sessizliği' (*die leere Stille*) dediği varlık'la yüzleşmenin dehşetvari olduğu kadar aydınlığa çeken, varoluşun perdelerinin ötesine uzanılan anı müthiş tasviridir:

"Herşey de, biz kendimiz de bir kayıtsızlık içine gömülürüz. Fakat bu herhangi bir yok olma değildir; her şey, kaybolmakla bize yeniden, geri gelir. İşte bizi korkuda sıkıştıran bütününde varolanın kaybolması bize eziyet eder. Geriye hiç dayanak kalmaz. Geriye kalan ve bizim içimizi -varolanın raydan çıkması esnasında- kaplayan, bu 'hiç'tir. Kaygı hiç'i açığa çıkarır (...) Bu sarsılmanın sallantısında hiç birşeye dayanmayan sadece saf var-olma hâlâ mevcuttur. Kaygı yüzünden dilimiz tutulur. Bütünlüğünde varolan raydan çıktığından ve böylece de hiç bastırdığından, kaygının karşısında her türlü 'vardır' sözü ortadan kalkar. Kaygının dehşetinde çok defa *boşluk sessizliğini* rastgele lâflarla bozmaya çalışmamız, yalnızca hiç'in mevcudiyetinin bir kanıtıdır."²⁹⁵

Dasein'ı ilkel değil ancak o kadim insanla bağlayan bundan, bu varoluş biraradallığından daha sıkı bir bağ, bir yazgı ortaklığı mümkün müdür? (İkinci kesimde burayı açacağız.)

Hiç kaygıda belirse de, kaygı 'hiç'in ele geçirilmesi değildir'. Hiç, 'varolanla birlikte ve bütününde raydan çıkmakta olan varolanda kendisini gösterir'. Yani varolanın yadsınması değildir söz konusu olan: "Hiç'le, raydan çıkmakta olan bütününde varolanla 'birlikte' karşılaşılır." Bu 'bir kaçma değil, hapsedilmiş bir sessizliktir' der Heidegger. 'Varolana raydan çıkma'sında da, 'hiçin hiçme'sinde de işleyen sessizliğin mantığıdır: "Varolan olarak varolanın köklü açıklığı, hiç korkusunun aydınlık gecesinde ortaya çıkar ve gösterir ki, o, varolandır ve hiç değildir. (...) Hiçmekte olan hiçin özü burada yatar: o,

²⁹⁴ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 289.

²⁹⁵ Heidegger, *Metafizik Nedir?*, 2009, s. 35. Çeviride 'korku' yerine bütünlük açısından 'kaygı' denilmiştir.

herşeyden önce var-olmayı, varolan olarak varolanın karşısına çıkarır. (...) Var-olma şu anlama gelir: Hiçin içine bırakılma (...) Hiç köklü bir şekilde açığa çıkmaksızın, kendi-olma da, özgürlük de yoktur. (...) Hiç, varolanın varolan olarak açığa çıkmasının, insanın varolması için olanaklı kılınmasıdır.”²⁹⁶

Hiç’in bize örtük kalmaması neyle mümkündür, hiç’e yüz çevirme nasıl olur? Heidegger bunu ‘varolmanın kamudaki yüzeyselliğine’ kendini itme ile özdeşleştirir. Varolan içinde ve lakırtısında kaybolma bizi doğrudan *Varlık ve Zaman* ilmek ilmek örülen ‘das Man’ın (Onlar’ın, Herkes’in) gürültülü dünyasına götürür. Burada henüz dil-öncesi aşamaya geçmemiş dilsel, ontolojik sessizliğin diyagramının işleyişini görürüz: “Hiç değillemenin kökenidir, değilleme Hiçin kökeni değil.”²⁹⁷ Anlama yetisinin iktidarını yıkımını sağlayan burada kurulan felsefede egemen tırnak içinde ‘mantığın’ siyetik ile kurulan karşıtlığıdır: “Kaygı oradadır. Uyur yalnızca. Onun soluğu sürekli olarak tüm varolmada titreşir: en az, ‘ürkek’ olanda ve işi başından aşkın varolmanın sezilmesi güç ‘peki, olur’ ve ‘hayır, olmaz’ında; en çabuk, baskı altında; en emin şekilde de, temelde cesur olan varolmada.”²⁹⁸

Ve insanın o muhteşem yazgısı *Metafizik Nedir*’de böyle noktalanır: Hiç’in içine bırakılmışlıkta, Hiç’in bekçiliğinde. Sonuç olarak bizi, Hiç’in önüne çıkaran ‘kendi kararımız ve irademiz’ değildir, bize bu aşkınlığı sağlayan ‘sessizlik’tir.²⁹⁹ ‘Uçurumun dehşetinde bizi heyecanlandıran sedasız ses’ten kaçmamak, varlığın tüm varolandan farklı olarak tecrübesinin önkoşuludur. Varlığın hakikatiyle veya hiç’le karşılaşmayı mümkün kılan bu sestir:³⁰⁰

²⁹⁶ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 38.

²⁹⁷ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 41-42.

²⁹⁸ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 41.

²⁹⁹ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 42.

³⁰⁰ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 49.

“Bu *ders*, varlığın sesine itina göstermekten yola çıkarak, bu sestten kaynaklanan ve insana kendi özünde seslenen heyecanlandırma doğrultusunda düşünür; öyle ki insan, hiç içinde varlığın tecrübesini edinmeyi öğrene. (...) Tüm varolanlar içinde yalnız ve yalnız insan, varlığın sesi ona seslenince, mucizeler mucizesinin tecrübesini edinir: Varolan *vardır*. Öyleyse özünde varlığın hakikatine çağrılan o, hep özlü bir biçimde heyecan içindedir. Bu özlü korkuya açıkça cesaret etme, varlığın tecrübesini edinmenin esrarlı olanağını sağlar. Çünkü uçurumun dehşeti olarak özlü korkunun yakınında ürperti oturur. O, insan varlığının, kalıcı olan içinde evinde imişçesine kaldığı yeri aydınlatır ve korur.”³⁰¹

Heidegger bunu ‘varlığın sesine itaat eden düşünme’ olarak tanımlar, ‘varlığın hakikatinin dile geleceği, varlığa uyacak sözü’ arayan düşünmedir bu: “Tarihsel insanın dili, ancak bu sözden kaynaklandığı takdirde, uygundur. Dil uygunsa, gizli kaynakların sedasız sesinin güvencesi ona el eder.”³⁰² Ne şekilde veya ruhhalinde karşılaşırsanız karşılaştığınız hiç daima sessiz bir çağrıdır. ‘Varolandan başka-olan-olarak duran hiç’le karşılaşmanın, ‘varlığın peçesi’nin üzerini-açmanın yegane zeminidir bu sessizlik. “Düşünür, varlığı söyler. Şair, kutsal olanı adlandırır” derken Heidegger hem şairin hem de düşünürün sözünü bu ‘dilsizlik’ olarak koyutlar.”³⁰³

Heidegger Kökensel Sessizlik kapsamında ele alacağımız *Katkılar* kitabında hiç tartışmasına Kehre üzerinden yeniden döner. Burada varlanma, insanı Varlığın kendisi (*Eigentum*) olarak belirler. Varlanma, insan ile tanrılar arasındaki karşı-salınım; ancak tam da bu ‘ara’nın ve onun Da-sein aracılığıyla temellenen özleşmesi olarak koyutlanır.³⁰⁴ Hiç, ‘bizzat Varlığın özsel sarsıntısıdır (*Erzitterung*) ve ‘her türlü var olandan ‘daha var olan’dır³⁰⁵: “Varlığın özüne Değil ait olduğu için, Değil’e de Varlık aittir; yani asıl

³⁰¹ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 50.

³⁰² Heidegger, age., GA9, 2009, s. 55.

³⁰³ Heidegger, age., GA9, 2009, s. 55.

³⁰⁴ Martin Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1989, GA65, s. 263.

³⁰⁵ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 266.

hiçleyici olan, ‘Değil-sel’ (*Nichthaft*) olandır ve asla sadece, ‘bir şey’in temsilci olumsuzlanması yoluyla temsil edilen ve bu temelde ‘Hiç yoktur’ denilen o kaba ‘Hiç’ değildir.”³⁰⁶ Ölüm ise asla Varlığın olumsuzlanması ya da Varlığın özü için bir ‘Hiç’ olarak görülmez Heidegger’de; tam tersine ölüm, ‘Varlığın en yüksek ve en uç tanıklığı’dır: “Mesele insan varlığını ölüm içinde eritmek ve onu sadece bir hiçliğe indirgemek değildir; tam tersine Da-sein’in uçurumsal genişliğini göğüslemek ve böylece Varlığın hakikatinin imkân zeminini bütünüyle ölçmek için ölümü Da-sein’in içine çekmektir.”³⁰⁷

Kısacası, erken dönem metni olan *Metafizik Nedir*’de sessizliğin Dasein’ı ‘hiçin uçuşumu’yla yüz yüze getirme işlevi gördüğünü görürüz. Yine tekinsizliğin, tıpkı hiçlik, can sıkıntısı ve ölüm gibi ‘sessizliğin dili’nde konuştuğunu, sessizliğin tüm bunlar için bir zemin olarak konumlandırıldığını görürüz.

Sessiz çağrı, Dasein’ın kendine yönelttiği, en kökensel, bağısız, aşılmaz bir talep olarak kendini gösterir. Varlığı bizim için bir mesele olarak ve dünya-içinde-olmanın bir imkanı olarak önümüze koyar, açığa çıkarır. Sessiz ses hiç’i söyler ve bu hiç herşey’dir, yani varoluşumuzu üstlenme çağrısıdır. Vicdanın sesinin sessizliği böylece Dasein’ın kendisiyle örtüşmedeki temel başarısızlığını, içinde olduğu durumun yalnızca imkanlardan bir imkan olduğunu söyler. Evet, her zaman tekinsiz veya yabancıdır, fakat ölüme-doğru-varlığının da bir imkan olduğunu ona fısıldar: “Otantiklik, bu temel benliksizlik durumunu, ne olduğu ile ne olabileceği arasındaki, varoluşsal gerçekliği ile varoluşsal potansiyeli arasındaki boşluğu deneyim imkanıdır.”³⁰⁸ Kaygı ‘içinde’, bu ‘evinde-yurdunda-bulunmama’ya, hiç’e seslenişi mümkün kılan yine bu ses’in sessizlik

³⁰⁶ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 267.

³⁰⁷ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 284.

³⁰⁸ Denis McManus (ed.), Heidegger, Authenticity and the Self Themes From Division Two of Being and Time, Routledge, 2015, s. 268.

çağrısıdır. *Metafizik Nedir*’in devamı sayılabilecek *Metafiziğin Temel Kavramları*’nda da ‘Dasein’ın uçurumların sessiz bir sis’ olarak karşılaştığı can sıkıntısı ile yüzleşmede sessizliğin hiç’le yüzleşmede olduğu gibi bir zemin, *medium* işlevi gördüğünü son kesimde göreceğiz. *Varlık ve Zaman*’da dilin yani sözün oluşumundaki kurucu rolünü ve vicdanın Varlığın hakikatine seslenişi olarak sessizliğin belirişini bu tekinsizliğin sessizlik zemininde şimdi ele alabiliriz.³⁰⁹

³⁰⁹ ‘Hesaplayıcı bilim mantığı’ndan ‘sessizliğin mantığı’na geçişe dair de yine her iki kitapta da önemli nüveler sunulur, ancak biz bunları toplu bir şekilde II. Bölüm’de ele alacağız.

1.2.Lakırtı, Hergünlüğün Gürültüsü ve Suskunluk

Metafizik Nedir'den sonra *Sein und Zeit*'ta (*Varlık ve Zaman*, 1927/GA2) 'sessizlik'in kurucu rolünü gösterme ödevi, gerek oylum gerek gönderimleri bakımından zorunlu olarak iki kesimde gerçekleşecektir. Bu kesimde sessizliğin 'hergünlük' ve 'vicdan' üzerine temellenen 'dünyada-olma' kavrayışındaki rolü gösterilecek, bir sonraki fasılda ise *Varlık ve Zaman* ile birlikte *Die Grundbegriffe der Metaphysik (Metafiziğin Temel Kavramları)* eserlerinde varlık temelli bir açıklama, yani 'anlama' zemininde kurulan 'hakikat'e ve 'sessizliğin mantığı'na odaklanılacaktır. Hiç kuşkusuz 'sessizlik' kavrayışının ortaya çıkarılışı kendisini çevreleyen hergünlük ve Dasein kavrayışıyla ilgili bir açıklamayı gerektirdiğinden, 'ses' ve 'sessizlik'in esas odağı olan 'vicdan' bahsine geçmeden önce bu dolayımı ortaya koymaya çalışacağız.

Varlık ve Zaman'ı, Heidegger'in benzetmesiyle söylersek insanı hergünlük rayından çıkaran 'hiç' ile karşılaşmada olduğu gibi felsefe tarihini 'teknik varolan irdelemesi' hattından çıkaran bu büyük başyapıtı tek cümleyle özetlememiz gerekseydi şu olabilirdi: *Varlık sorusu bugün unutulmuştur*. Çünkü bugün 'varlık'ı 'kavramların en tümeli ve boşu' sayan bizler 'Varlık üzerine' (*peri tes ousias*) bir 'devler savaşı'ndan (*Gigantomakhia*) kendimizi muaf sayıyoruz.³¹⁰ Oysa cinse özgü tüm tümellikleri aşan Varlığın tümelliği 'en karanlık olandır', 'hep bir varlık anlayışı içinde' yaşamının getirdiği en aşına olanın en üzeri örtük olanına evrilmesinin en makus örneğidir. Dolayısıyla, yönünü yitirmiş Varlık sorusu yeniden sorulmalıdır.

Heidegger *Varlık ve Zaman*'ı Giriş bölümünde ele aldığımız 'Soru nedir?' sorusuyla beraber terminolojiye dair 'biçimsizlikler ve çirkinlikler' olarak nitelediği bir

³¹⁰ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, s. 19.

uyarıyla açar. Bu esasında Heidegger'in 'tahrif'inin ilk adımıdır. 'Masal' anlatmıyorsak bu, 'varolanları kendi varlığı içinde kavramak' için yegane yoldur.³¹¹ Biçimsel uyarıları bir kenara bıraktığımızda bu başyapıtın kendine en önemli hedef olarak koyduğu şey 'dünya-içinde-varolma' (*in-der-Welt-sein*) olarak tezahür eden Dasein'in analitiğidir. Dasein'in eksistensiye anlamının ihtimam-gösterme olduğu (*Sein existenzieller Sinn ist die Sorge*) ancak bu 'fundamental yapı' sayesinde açıklanacaktır. 'Çıkarsayıcı temellendirme' girişimleri bu noktada işlevsizdir, 'temelde yatanları gün yüzüne taşıyan bir açığa çıkarmaya' gereksinim vardır.³¹² Felsefi bilginin erişim minvali, 'varolanın kendinden hareketle kendini kendinde gösterebilmesi' için eksistensiye analitik olmalıdır. Fakat felsefe tarihi boyunca 'kendinden anlaşılır' olduğu iddiasıyla dayatılan 'dogmatik' 'kategoriler' ancak bu erişim minvalinde anlaşılabilir ve bunun için 'fili Dasein'in bütün varlık minvallerinde varlığı belirleyen yapılar olan özsel yapılar' ortaya çıkarılmalıdır.³¹³ "Herhangi bir ontoloji zengin ve sıkıca birbirine kenetlenmiş bir kategoriler sistemine sahip olsa bile, öncelikle varlığın anlamını yeteri kadar aydınlatmadıkça ve bu aydınlatma işini temel görev olarak kavramadıkça esasen öz amacını tersine çevirmiş olacak ve kör kalacaktır."³¹⁴

'Kendisi nasılsa ona öylece erişilebilme yollarının açığa çıkarılması'³¹⁵ yalnızca Varlık sorusu için değil tüm bir fenomenolojik araştırmanın şifresidir; *soru*, 'kendi varlık karakterlerini çarpıtmadan'³¹⁶ ancak bu şekilde ortaya koyabilir. "Bana öyle geliyor ki,

³¹¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 71.

³¹² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 29.

³¹³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 40.

³¹⁴ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 33.

³¹⁵ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 26.

³¹⁶ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 25.

onların her biri bize bir tür masal anlatıyor, tıpkı çocuklukumuzda olduğu gibi.”³¹⁷ Platon’un *Sofist*’inde yer alan bu cümlesindeki tartışmasına atıfla Heidegger varlık sorusunda ilk felsefî adımı ‘masal anlatmamamak’ olarak koyar. Bu ise varolandan farklı karakterdeki varlığa ‘varolanları açığa çıkarma minvalinden özsel olarak farklı olan kendine özgü bir sergileme minvalini talep etmek’le ancak mümkün olacaktır.³¹⁸ Peki ‘ne ve nasıl olmaklığımız içindeki bizler de birer varolan’ isek varlığın anlamını okumak için hangi varolana bakarak? ‘Varlığın açılması hangi varolandan başlatacağız?’³¹⁹

Heidegger’in Dasein analitiği ve ‘ses’ ile kurulan bağ burada başlar: “Varlık sorusunu çalışmak şu demektir: Bir varolanı (soru soranı) kendi varlığı içinde şeffaf kılmak.”³²⁰ Soruyu kuran ‘bakma, anlama, kavrama, seçme, erişme’ varlık moduslarına sahip olarak ‘hep bizleriz’, yani soru sorma varlık olanağına sahip olan *Dasein*. Varlığın anlamı sorusu Dasein’in kendi varlığı bakımından uygun biçimde açığa kavuşturulmasını talep etmektedir. Dasein’i ‘müstesna’ veya ‘emsal’ kılanın ne olduğu sorusu *Varlık ve Zaman*’ın henüz başında sesleniş’le, çağrı’yla bizi yan yana getirir: Dasein’in emsallığı şu yüzdendir: “Özü itibarıyla şurada-varolmaklık olanın (varlığın hakikatini koruyarak) varlığı ortaya çıkarması -seslenişe hazır hale getirmesi”,³²¹ “Dasein başka varolanlar arasında yer alan bir varolan değildir yalnızca. Dasein’in ontik müstesnalığı, bir varolan olarak onun kendi varlığı içinde bizatihi bu varlığı mesele etmesinde yatar. Kendi varlığı içinde Dasein şu veya bu minval ve açıklıkla kendini zaten anlamaktadır.”³²²

³¹⁷ Platon, *Sofist*, çev. Ömer Naci Soykan, Bilge, 2021, 242c.

³¹⁸ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, s. 25.

³¹⁹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 26.

³²⁰ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 27.

³²¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 27.

³²² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 27.

Dasein'a yüklenen 'seslenişe-hazır hale-gelme' ödevi, 'Onlar' gürültüsü içerisinde kendini kendinin sessizliğine çağıran seslenişe kulak vermektir. Ancak varlık gibi kendiliğin üzeri de 'öontoloji' ile örtülüdür, zira 'varlık anlayışına sahip olma, Dasein'ına bizatihi bir varlık belirlenimidir' ve 'Dasein'ın ontolojik olması' onun 'ontik müstesnalığıdır'.³²³ Bu varolana kendi varlığıyla ve kendi varlığı aracılığıyla bizatihi varlığın kendisinin açıklanışı aittir. Öontoloji, 'basitçe ontik olmak demek değil, varlığın bir anlama minvali içinde varolmak demektir'.³²⁴

'Soru'da işleyen sessizliğin mantığı gitgide açıklanmaktadır. Heidegger 'öontoloji'de, 'Dasein'da olduğu gibi, ontik bakışla kirlenmemiş terimler arar. Dasein'ın 'her daim belirli bir tutum' içindeki varlığını *varoluş (Existenz)* olarak tanımlar. Dasein'ın özünün 'hep kendi varlığını bizatihi kendisinininki olarak ifa edişinde yattığından' 'saf varlık ifadesi' olarak' da *Dasein* terimi seçilir. Ve Heidegger Dasein'dan eksistansiyal analitiğe giden yolu şöyle tarif eder:³²⁵ "Dasein kendini daima kendi varoluşundan hareketle anlar: yani kendinin bir olanağı olan kendi gibi olma ya da olmayışıyla. Dasein bu olanakları ya bizzat seçmiştir ya da bunların içine düşmüştür veya onlar içinde büyümüştür. Varoluş, olanakları yakalama ya da ihmal etme minvalleri üzerinden yalnızca ilgili Dasein'ın kendisince kararlaştırılır. Varoluş sorusu yalnızca varolmak suretiyle halledilebilecek bir sorudur."³²⁶

Varlık sorusu Dasein'a ait öontolojik varlık anlayışının 'radikalleştirilmesi' olarak konulduktan sonra soru şuna evrilir: Peki Dasein'a, ontik açıdan 'bize en yakın, hatta her daim biz' olan ontolojik açıdan ise 'bize en uzak olan' bu varolana nasıl erişeceğiz? Dasein'ın 'kendine ait varlık minvaline uygun olarak' sahip olduğu eğilim

³²³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 33.

³²⁴ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 33.

³²⁵ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 34.

³²⁶ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 35.

soruyu yanıtlar: “Kendi varlığını, özel olarak daima ve öncelikle bir tutum içinde bulunduğu şu varolandan yani ‘dünyadan’ hareketle anlamak.”³²⁷ Böylece Heidegger Dasein’ın *Varlık’ını Zaman’a* bağlayan ilmiği açılar: ‘Adına Dasein dediğimiz bu varolanın varlığının anlamı’ zamansallıktır. ‘Varlık sahalarını birbirinden ayırma’ işlevi gören zamanın alelade kavranışı tıpkı varlık kavranışının ufkunda olduğu gibi ‘kendiliğinden anlaşılır’ bir şey olarak kavranmıştır ‘ve günümüze dek bu işlevini sürdürögelmiştir’.³²⁸ Oysa ‘tüm ontolojilerin merkezi sorunsalı’ zaman fenomenine dayanmaktadır.’ Fakat bu sorunsallaştırma yine Dasein odağında olmalıdır:

“Dasein’in var olma minvali, varlık gibisinden bir şeyi varolmak suretiyle anlamasıdır. Bu ilişki sabit tutularak gösterilecektir ki Dasein’in varlık gibisinden bir şeyi belirtik olmaksızın anlayıp yorumlaması zaman sayesinde. Tüm varlık anlayışının ve her varlık yorumunun ufkunun zaman olduğu gün ışığına çıkarılıp sahici biçimde kavranılmalıdır. Bunu aşikar kılabilmek üzere, *varlık anlayışının ufku olarak zamanın, zamansallıktan hareketle, varlığı anlayan Dasein’in varlığı bakımından asli biçimde irdelenmesi gerekmektedir.*”³²⁹

“Das ‘Wesen’ des Daseins liegt in seiner Existenz.” (“Dasein’in ‘özü’ kendi varoluşundadır.”) *Varlık ve Zaman ve Metafiziğin Temel Kavramları* boyunca Descartes’la ve Kant’la girişilen –son kesimde ele alacağımız– *cogito* eleştirisi denebilir ki, Heidegger’in ‘dünyadan’ yalıtılmış özne anlayışına karşı bu ‘dünyada-varolan’ kendilik anlayışını geliştirme tasarısıdır. Heidegger’in Dasein’in analitiğinin görevini ‘hep biz kendimiz’ olan ‘varlığı hep benim varlığım’ olanın analizi olarak tevdi etmesi, felsefeyi birinci tekil şahsa, aracısız bir düşünme edimine çeken muazzam bir hamledir. Ve “bu varolanın kendine mesele ettiği şey hep varlıktır,” fakat mesele edilen bu ‘varlık hep benimkidir’.³³⁰ ‘Hep-benimkilik tevdi olunmuşluk’ olarak şuradalığı yanında Dasein

³²⁷ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 39.

³²⁸ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 42.

³²⁹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 42.

³³⁰ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 77-78.

özel olarak ‘hep kendi olanağı olarak’ vardır.³³¹ Bu, Dasein’ın “kendi varlığı içinde kendini ‘seçebilme,’ kazanabilme, kendini kaybedebilme ya da hiçbir zaman kazanamama veya yalnızca ‘görünürde’ kazanmış olma olanağına sahip” olması demektir.³³² Dasein’ın varlık modusları olarak otantik veya inotantik olma imkanı, onun ‘hep-benimkilik olması üzerine’ temellenen ‘kendine ait olma’ olanağıdır. Yani “Bir varolan olarak Dasein kendini hep varolduğu olanakları içinden belirlemektedir. Bu onun aynı zamanda kendi varlığı dahilinde kendini şöyle ya da böyle anlaması demektir.”³³³

‘Başkalarıyla karşılaşma’ *Varlık ve Zaman*’da daima ‘ses’e ilişkindir, fakat bu bir mecaz değildir, herkes’in hergünkülüğü ‘lakırtı, boş konuşma, anlamsız gürültü’ (*Gerade*) iken, otantik varolabilirliğin imkanı, hep-benim olan sessizlik’tir. Sessizlik bu otantik varolabilirlik imkanının, yani anlama’nın veya açıklamanın ‘zemini’dir. ‘Çevreleyen dünya’yı yok sayan ‘teorik uydurmalar’dan ibaret ‘açıklamalar’ kavrayamasa da, Dasein daima ‘ilgilenici bir-şey-için-bakışa sahip Dasein’ın özü itibarıyla eğleştiği dünyadan hareketle gerçekleşir.’ Dasein ‘bizatihi kendini’ ‘öncelikle yapıp ettikleri, gerek duydukları, bekledikleri, önledikleri içinde bulur - yani öncelikle ilgilendiği çevreleyen-dünyadaki el-altında-olanlarda bulur kendini.’³³⁴

‘Empati’ denilen ‘kendi öznen ile öncelikle tamamıyla gizlenmiş olan öteki özne arasındaki ontolojik köprü görevini gördüğü’ düşünülen fenomen bu noktada isabetsizdir. Çünkü ‘başkalarının varlık türü de bizatihi Dasein’dır.’³³⁵ ‘İtina-gösterici ilgilenme’ ile beraber bu birlikte-varolma temelindedir ki ‘birbirini bilip tanıma’ ve ‘anlama’ mümkün

³³¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 79.

³³² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 79.

³³³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 79.

³³⁴ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 189.

³³⁵ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 197.

olur, böylece ‘başkası, öncelikle ilgilenilen itina-gösterme içinde açılır’.³³⁶ Birlikte-olmaklık, ‘çok sayıda ‘öznenin’ biraraya getirilmiş toplamı’ da değildir, empati anlayışının kavrayamadığı şey tam olarak budur; “‘kayıncı-bakış-olmadan’ birlikte-varolma, başkalarıyla ‘hesap edici’ olurken aslında onları ciddi olarak ‘hesaba katmaz’ veya onlarla ‘bir işinin olmasını’ istemez”. Zira ilgilenilen dünyaya soğrulmuş Dasein ‘kendi’ değildir: “Hergünkü birlikte-olmaklık içindeki Dasein başkalarının tabiyeti altındadır. Var olan kendisi değildir, başkaları onun kendi varlığını devralmıştır. Dasein’ın hergünkü varlık olanaklarına hakimiyeti, baş kalarının keyfine kalmış durumundadır. (...) Kim bunlar, diye sorulduğunda cevap, nötr bir herkestir.”³³⁷ Gerçek empati ve iletişim ancak otantik kendilikler olarak o büyük sessizliklerde buluşma olarak mümkündür.

Adına ‘Kamu’ denen ‘herkes’ sessizliğin sesinin bastırıldığı ve üzerinin örtüldüğü ve anlama ve hakikatin bilindik diye sunulduğu yerdir. Kısacası hergünkülüğün varlık türünü tayin eden herkes içinde bizi bekleyen ‘varlık olanaklarının tesviyesi’ sürecidir. Herkes ‘vasatlık’ı dayatır ve vasatlık herkesin eksistensiye karakteridir: “Neye cesaret edip edilemeyeceğinin sınırlarını önceden çizen bu vasatlık, ileriye atılan her istisnaya karşı müteyakkızdır. Her öncelik sessizce bastırılır.”³³⁸ Fakat bu sadece kendiliğe ilişkin değildir, vasatlık giz sevmez: “Her gizem kudretini kaybeder. Ve böylece vasatlık kaygısı, Dasein’ın özüne ait başka bir eğilimi daha ortaya çıkarır: Biz buna, bütün varlık olanaklarının tesviyesi diyoruz.”³³⁹

³³⁶ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 196.

³³⁷ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 200.

³³⁸ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 201.

³³⁹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 201.

‘Herkes bir başkasıdır ve kimse kendi değil.’³⁴⁰ Bu tam anlamıyla varlığın sorumluluğu’nu üstlenmemek demektir, ‘herkes her türlü yargı ve kararı önceden tayin etmiş olduğundan, ilgili Dasein’in sorumluluğunu onun üzerinden alıp götürür’.³⁴¹ Dasein herkes içine saçılmış haldedir. Peşinen yorumlanmış, ‘bir-şey-uğrunalığın’ parçası kılınmıştır, fakat bu bir şey asla kendi değildir: “‘Ben’ öncelikle kendi benliğim olarak ‘var’ değilim. Başkaları herkes minvali içinde vardır. Bunun içinden ve bu olarak ‘kendime’ öncelikle ‘verili’ olmuş olurum. Dasein öncelikle herkestir ve çoğunlukla da öyle kalır.”³⁴² Bunun kırılması ise ancak Dasein’in dünyayı *bizzat* keşfiyle kendine yakınlaştırmasıyla mümkündür, yani ‘Dasein’in kendi kendini sürgüleyip kapattığı maskelemelerin kırılması’ ancak Dasein’in dünyayı açımlayarak kendini ona yakınlaştırmasıyla olacaktır. Dinginlik Olarak Sessizlik bölümünde bu yaklaşma’nın Heidegger’in geç döneminde ‘bırakılmışlık’ olarak yeniden doğduğunu da göreceğiz.

Dasein ‘kendini kendi varlığı içinde anlayarak varlıkla’ ilişkilendirir. Onun ‘hep-benimkilik’ içindeki varoluşu ya otantiklik ya da gayri-otantiklik içinde, ‘hep bu iki modustan birinde ya da onlara ilişkin modal kayıtsızlık içinde’ varolur.³⁴³ Heidegger ‘içinde olma’nın (*in*) mekânsal bir gönderimi imlemediğini vurgular, bir eksistansiyal olarak ‘sein’ *aşinalık* ve *ikameti* imler, ‘dolayısıyla ‘ich bin’ şu demektir: “Ben aşına olduğum dünyada, şurada veya burada eyleşirim, burada ikamet ederim.”³⁴⁴ Biz bu ‘ikamet’in Heidegger’de sessizlik uzamının inşasının ön adımları olarak okuyuyoruz ve bunun Kökensel Sessizlik bölümünde ve son bölümde detaylı olarak ele alacağız.

³⁴⁰ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 202.

³⁴¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 202.

³⁴² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 204.

³⁴³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 93.

³⁴⁴ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 95.

‘Beraberce varolma’, ‘beraberce-mevcut-olma’ değildir, bunlar ‘varlık minvali Daseinsal olmayan’, kategoriyal ontolojik karakterde varolanlara aittir. Heidegger ‘şeyler’i ‘dünyasız’ olarak niteler, fakat başkalar’yla ‘mevcut-olan birer şey-kişi olarak’ değil ‘iş yaparken’ yani birincil olarak kendi dünya-içinde-varolmaları sırasında,³⁴⁵ karşılaşırız. Ve diğer varolanla karşılaşma mevcut-olanlara ait kategoriyal değil eksistansiyal varlık modusunda gerçekleşir. ‘Başkasıyla dünya içindeki kendi birlikte-Dasein’ı içinde karşılaşılmaktadır.’³⁴⁶ Öyle ya ‘dünyasız iki varolanın birbiriyle ‘temas’ etmesi mümkün değildir: çünkü hiçbir diğeriyle ‘beraberce var olamamaktadır’.³⁴⁷ Bir dünya’sı olmak demek veya temas’ın kendi ‘içinde-olma varlık minvali’ni gerektirir. ‘Dünya gibisinden bir şey onda keşfedilmiş’ olması ise her şeyden önce bir zemin ve medium olarak sessizliği gerektirir, bu nedenle Heidegger’de dünyada-olma’nın inşası aynı zamanda hep beraberce varolma olarak bir sessizlik mekanının inşasıdır.

Heidegger ‘mahiyetlerin bilinmesi’ni merkeze alan geleneksel metafiziğin yerine, ‘varlık yapısı’nın belirlenmesi zemininde, ‘dünya içinde’ bir ontoloji önerir. Dasein’ın dünyaya yönelik varlığı ‘özel olarak ilgilenme’dir. Diğer ‘varolanlar’la ‘yüz yüze gelebilme’ bir dünya dahilinde onun kendiliğinden kendini gösterebilmesiyle mümkündür ancak.³⁴⁸ Bu bakış, ‘hep Dasein’a ait olan ve varolanla herhangi bir muamele içindeyken’ daima ‘yaşanır olan’ bir varlık anlayışıdır.³⁴⁹

Belki de *Varlık ve Zaman*’daki en kilit kavrayışlardan birisi şudur: “Dasein’ın varlığı kendini ihtimam-gösterme olarak açığa çıkarmaktadır.”³⁵⁰ ‘İrade, istek, eğilim ve

³⁴⁵ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 26.

³⁴⁶ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 191.

³⁴⁷ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 97.

³⁴⁸ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 100.

³⁴⁹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 114.

³⁵⁰ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 280.

iştah' üzerine yapılacak temellendirmeler Dasein'ı eksistansiyal bakımdan yanlış okumak demektir. Zira bunlar 'zaten ihtimam-gösterme üzerine' temellenmişlerdir. Dasein'ın temel konstitüsyonu, varlığının diğer tüm moduslarında buna göre belirlendiği 'dünya-içinde-varolma'dır.³⁵¹ Fakat bu dünya'da yalnız değildir, 'hem-var-olma'yı paylaştığım birlikte-Dasein'larla karşılaşırım: 'Dünya-içinde-varolmamın bu birliktesel zemini üzerinde dünya zaten hep başkalarıyla paylaştığım bir dünyadır. Dasein'ın dünyası birlikte-dünyadır. İçinde-olmak demek başkalarıyla birlikte-varolmak demektir. Bunların dünya-dahilindeki kendi-olmaklığına birlikte-Dasein denir.'³⁵² Heidegger'in 'Dünya içine soğurulma' dediği şey, 'Dasein'ın öncelikle ve çoğunlukla kendi dünyası tarafından ele geçirilmiş' olmasıdır. Peki hergünlük içinde Dasein kimdir? Bu soruyla birlikte 'dünya-içinde-varolmayla aynı derecede asli olan' Dasein'ın şu yapısına ulaşılır: 'birlikte-varolma ile birlikte-Dasein.' Hergünlüğün öznesi 'herkes'tir. Varlığının 'önotolojik tefsirini' herkes'ten alan hergünlük Dasein 'dünya içine böylece soğurularak, dünya fenomenin kendisi atlanmış olduğu için onun yerini dünya-dahilindeki mevcut olanlar yani şeyler almaktadır. Bu yüzden de birlikte-şurada-var-olan varolanların varlığı mevcut-olmaklık olarak kavranılmaya başlanır.'³⁵³

Adına yaşam dediğimiz, halelerle kutsadığımız şey, çevreleyen dünyadan başka nedir ki. İnsan varlığa varoluşuyla tanıklık eden, varlık denen mucizeyi, armağanı birlikte deneyimleyen varolma halidir. Fakat Heidegger'in 'hergünlük' veya 'herkes' kritiği etik bir eleştiri değildir veya buraya temellenmez ve *Varlık ve Zaman*'da 'lakırtı' daima 'anlam' ve 'dil'e ilişkindir. Bunu kavrayamamak, Heidegger'in koyutladığı 'saf ontolojik

³⁵¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 186.

³⁵² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 188.

³⁵³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 205.

amacı' ıskalamak anlamına gelecektir, oysa Heidegger bu kritiğin 'hergünkü Dasein'in ahlaktan dem vuran eleştirisi' veya 'bir kültür felsefesi emeli' olmadığını altını çizer.³⁵⁴

Denebilir ki kendiliğe ait sessizliğin hergünlük ile bastırıldığı 'lakırtı' kendine mal edilmemiş anlamadır: "Lakırtı olarak söz, dünya-içinde-varolmayı eklemlenmiş bir anlayış içinde açık tutmaz, onu kapatır ve dünya-dahilindeki varolanların üstünü örter."³⁵⁵ Fakat bu üzerini-örtme 'bilinçli' değildir, onun doğasına aittir: "Açımlamanın örtmeye döndürülmesi için zeminatsız dayanaksız söz söyleme ve laf taşıma zaten yeterlidir."³⁵⁶ 'Kamusal tefsir edilmişlik' demek olan *lakırtı* Dasein'da kabuklaşmış bir şekilde hep mevcuttur. O aynı zamanda pek çok şeyi öncelikle öğrendiğimiz minvaldir. Dasein'in bu tefsir edilmişlikten azade olduğu bir Nirvana noktası yoktur:

"Dasein'in öncelikle içinde büyüdüğü bu hergünkü tefsir edilmişlikten kurtulması asla mümkün değildir. Bütün sahici anlama, tefsir etme ve bildirimler, yeniden keşifler ve yeni baştan kendine maletmeler bu hergünkü tefsir edilmişlik içinde, ondan hareketle ve ona karşı yürütülür. Bu tefsir edilmişlik tarafından dokunulmamış ve ayartılmamış olan, 'dünya' manzarası önünde serbestçe duran ve onun seyrine dalabilen bir Dasein hiçbir zaman olmamıştır. Hatta kamusal tefsir edilmişliğin hakimiyeti, duygu durumu olanakları... hakkında bile peşinen karar vermiştir. Herkes, bir-hal-içinde-bulunmanın çizgilerini önceden çekmekte ve neye nasıl 'bakılacağını' belirlemektedir."³⁵⁷

³⁵⁴ Burada yine de bir ihtimam etiğin açtığı olanakları, demeye cüret edersek Heidegger'e rağmen, görmezden gelinemeyeceğini özellikle teknoloji ve modernite bağlamında ontoloji temelli bir etik tartışmasının önemli olduğunu düşünüyoruz. 'İlgi etiği' odağında bir tartışma için bkz. Zeynep Direk, *Başkalık Deneyimi Kıta Avrupa Felsefesi Üzerine Denemeler*, Fol, Ankara 2021. Ayrıca bkz. Burada Nancy'nin 'Kökensel Etik' yazısı: Sadık Erol Er (der.), *Heidegger Paris'te & Fransızların Heidegger Okuması*, Otonom, 2014.

³⁵⁵ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 261.

³⁵⁶ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 261.

³⁵⁷ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 262.

Lakırtı'dan sessizlik'e geçemeyen Dasein, 'asli-sahici varlık ilişkilerinden koparılmış' demektir. Onun 'en hergünkü ve en inatçı realitesi' bu savaşımdır.³⁵⁸ Sessizliğin bakışsal karşılığı 'kayran'dır, bu 'içinde olmaklığın açım lanışlığı'dır. İlintilenen varolanların 'sahici biçimde kendine maledebilmesi açısından bakış, Daseinsal tüm açım lanışların (yani anlam anın) temel türü'dür.³⁵⁹ Heidegger 'bir şeyleri yaratmanın sessizliği'ni,³⁶⁰ lakırtı'nın tüketici gündeminin karşısına koyar. 'Örtücü kalırtı' hep 'başka başka ve hep yeni şeylere' varma peşindedir, 'yeni yaratımlar kendi pozitif olanaklarıyla' ancak kamusal etki yittiğinde serbest kalabilir. Hergünkülük içinde Dasein 'hep müphem olarak 'şuradadır': "[H]erşeyin ve fakat aslında hiçbir şeyin gerçekleşmediği hergünkü alandaki 'meşguliyeti' canlı tutan en patırtılı lakırtı ile en hün erli merakın bulundu ğu birlikte-olmaklığın kamusal açım lanmışlığı içindedir. (...) Herkes içindeki birlikte-olmaklık asla bitmiş kapanmış, kayıtsız bir yan yanalık olmayıp gergin, müphem birbirini gözetleme, birbirini gizliden gizliye dinlemedir. Birbiri-içinlik maskesi altında birbirine-karşı-olmaklık cereyan eder."³⁶¹

Herkes'in Dasein'a verdiği huzur, 'dopdolu ve sahici bir yaşam' yanılsamasıdır. 'Düşmüş dünya-içinde-varolma' ayartıcı, huzur verici olduğu kadar 'en zati var-olabilirliğinin üzeri örtülüp gizleyecek' kadar yabancılaştıdır da.³⁶² Bunlar düşmüşlüğü'n varlık türleridir. Heidegger, 'yükseliş' ve 'somut yaşam' olarak tefsir edilmiş 'Dasein'ın kendi varlığı içindeki bu hareketliliğini 'çakılma' olarak tanımlar. Gayri otantiklik hergünkülüğün zeminsizlik ve hiçliğidir burası. Burada göreceğimiz bir nokta Heidegger'in neredeyse bütün bir felsefesinin 'açımlama'yı, varlığın

³⁵⁸ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 262.

³⁵⁹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 264.

³⁶⁰ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 269.

³⁶¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 269.

³⁶² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 273.

açımlanması, hakikatin üzerindeki örtülerin kaldırılmasını, kendiliğin gürültülü herkes tefsirinden sıyrılıp sessizliğin mantığını inşa eden bir düşünme'ye çıkışını yani anlamayı kuşatan ne varsa hepsini örtülerinden arındıran bir felsefe tasarısı olduğunu görüyoruz.

‘Varoluş demek, var-olabilirlik demektir’ ve ‘hergünlük tam da doğum ile ölüm ‘arasındaki’ varlık demek değil midir?’³⁶³ Heidegger’in ‘her şeye sahip olma veya ulaşmış olma zannının huzuru’ dediği yer tam olarak burasıdır: “Dasein mütemadiyen sahilikten koparıldığı halde sanki hep sahilik içindeymiş gibidir. Ayrıca sürekli olarak herkes içine sürüklenmiştir.” Düşmüşlük aynı zamanda ‘içinde hep var olduğu dünya tarafından ‘yaşantılandırılma’ demektir. ‘Gerçek olan’da huzuru arayan, sürüklenen ve ‘körleşen’ Dasein, böylece ‘tüm olanaklarını düşkünlüğün hizmetine sunmaya başlamaktadır.’ İşte size gayriotantikliğin ‘girdabı’.³⁶⁴ Heidegger bu ‘yaşantılandırılma düşkünlüğü’nü imha olmama isteği olarak tanımlar³⁶⁵ ve bunu ‘ne pahasına olursa olsun bir-şeye-yönelme’³⁶⁶ olarak tanımlar. Sessizliğin üzerinin örtülmesinin hikayesidir bu, fakat bir sonraki ‘vicdan’ bahsinde göreceğimiz üzere Dasein hep bir çağrılışa maruzdur.

³⁶³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 350.

³⁶⁴ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 274.

³⁶⁵ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 299.

³⁶⁶ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 298.

1.3. Vicdanın Seslenişi ve Sessizlik Çağrısı

Bu bölümün birinci kesiminde hiç'le veya varlık'la karşılaşmada tekinsizlik bağlamında sessizliğin nasıl bir zemin işlevi gördüğünü görmüştük. İnsani Sessizlik başlığı altında *Varlık ve Zaman*'a odaklanacağımız üç kesimden ilki olan bir önceki bölümde ise herkes'in varolanlar içerisinde hapsedilmiş, düşmüşlük içindeki gürültüsüne karşılık varlığın sessizliğinin bir olanak olarak oluşumuna tanıklık ettik. Bu kesimde ise Dasein'in kendisinin, kendisine sessiz seslenişi olarak bu çağrının 'vicdan' üzerine nasıl temellendireceğini göreceğiz.

Biraz baştan alalım. Dünya-içinde varolmanın yegane açımlayıcı yolu olara kendi-olarak-var-olabilirlik veya otantik var-olabilirlik Dasein için ne şekilde mümkündür? Dasein kimdir? 'Herkes içinde kaybolmuşluk' içinde ilgilenici ve itina-gösterici dünya-içinde-varolma ödevleri açısından Dasein 'hep peşinen bir karara varılmışlık' demektir: "Bu varlık olanaklarını yakalamayı herkes, Dasein'in omuzlarından hep almış olmaktadır zaten. Hatta herkes, Dasein'in bu olanakları açıkça seçme işini onun omuzlarından sessizce almış olduğunu gizlemektedir bile. Aslında kimin 'sahiden' seçim yaptığı belirsizdir."³⁶⁷

O bir mevcut-olan değil, 'varolma minvali'dir, 'bizatihi tanıklık eden'dir, fakat aynı zamanda 'herkes-benliği'dir.³⁶⁸ Otantik kendi-olarak-varolma için 'Dasein herkes içindeki kaybolmuşluğundan kendini kurtarıp bizzat kendine geri gelmelidir.'³⁶⁹ Hep biz kendimiz, şuradalığımız olan Dasein'in temel konstitüsü 'bir-hal-içinde-bulunma, anlama, düşmüşlük ve söz'le tesis edilmiştir. Gayri-otantiklik içinde kayboluştan kurtuluş

³⁶⁷ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, s. 400.

³⁶⁸ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 399.

³⁶⁹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 400.

ise ancak ‘seçimi seçmek’le, ‘başka bir deyişle, en zati kendi-olmaklıktan hareketle belirli bir var-olabilirlik için kendi kararını vermek’le mümkündür. Bu ise herkes içinde yiten Dasein’ın ‘kendini bulması’, yani ‘kendisinin kendi olanaklı sahihliği içinde kendine ‘gösterilmesi’ gerekir. Kendi-olarak-varolabilirliğin tanıklığını gerektirir, yani vicdanın sesini.³⁷⁰

Vicdanın sesi’ni bu şekilde otantik-varolabilirlik hususunda merkezi bir yere yerleştiren Heidegger, vicdanın ontolojik analizinin psikolojik betiminden, biyolojik ‘açıklamasından’ ve teolojik yorumundan farklı olduğunu vurgular. Yalnızca Dasein varlık türünde ‘var’ olan vicdanı ve ‘sesinin haklılığını’ ‘tümevarımsal empirik kanıt’larla çözümlemek ona göre vicdanı ‘ontolojik bakımdan tahrif etmektir’. Vicdan sözün moduslarından biri olma anlamında, açıklama ve anlamayı sağlayan bir ‘çağrı’, bir ‘sesleniş’tir. Dasein ‘kendi şuradalığı olarak var olabilme olanağına açılanmışlık sayesinde’ kavuşur. Bir-hal-içinde-bulunma, anlama, söz ve düşmüşlük gibi, vicdan da ‘şuradalığın varlığını açılanmışlık olarak tesis eden eksistensiye fenomenler’ arasında yer alır.³⁷¹ Dolayısıyla vicdanı ‘Dasein’ın açılanmışlığına geri taşımak’ gerekmektedir ve bu ‘ses’ bizi ‘kapalılığı-açma-kararlılığına’ götürür: “Vicdanın çağrısı, Dasein’a en zati kendi-olma-olanağı bakımından sesleniş karakterine sahiptir. Onun minvali, en zati borçlu-oluşa davettir. (...) Vicdanın sesine, onu işitme olanağı tekabül etmektedir. Daveti anlama kendini, vicdana-sahip-olmayı-isteme olarak açığa çıkarmaktadır. İşte bu fenomende, aramakta olduğumuz kendi-olarak-varolmaya ilişkin varoluşa-dair seçimi tercih etme yatmaktadır ki eksistensiye yapısına uygun olarak biz ona kapalılığı-açma-kararlılığı diyoruz.”³⁷²

³⁷⁰ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 400.

³⁷¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 404.

³⁷² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 402-403.

“Bu duyma ve duyabilme nereden gelmektedir?” Heidegger bu soruya ‘Kulağımızla yaptığı duysal duyma, kabul-etmişliğin fırlatılmış minvalidir’ şeklinde cevap verir. Dasein’in dünya-içinde-olma’nın en asli modusu olan bir-hal-içinde, yani duygudurumunda bulunmaya anlama da asli olarak aittir ve bunu kendi ‘dünyasından’ hareketle ‘kendisi için açımlayarak’ gerçekleştirir. Kendi durumunu bilmesi adına Dasein’in önünde iki yol vardır: “Ya kendini kendi olanaklarına tasarlar ya da herkes içine soğurulmuş olarak onların kamusal tefsir edilmişliği tarafından önceden verilen tasarımları kabul eder.”³⁷³ Heidegger verili tasarımların eksistansiyal nedeni olarak ‘Dasein’in anlamasal birlikte-varolma olarak başkalarına kulak verebilmesi’ olduğunu koyutlar ve ‘seslenilme’ burada önemli bir rol oynar:

“Herkes kamusalılığı ve lakırtısı içinde kendini kaybeden Dasein, herkes-benliğine kulak verirken kendini duymazdan gelir. Eğer Dasein, kendini duymazdan gelişin kaybolmuşluğundan (özellikle de kendi eliyle) geri döndürülecekse, herkese kulak verirken kendini duymazdan geldiği bu durumdaki kendini bulmalıdır öncelikle. Böylesi bir kulak vermeyi kırmak gerekir. Yani Dasein, bu kulak vermeyi durduracak farklı bir kulak verme olanağına kendinden hareketle kavuşması gerekir. Böylesi bir kırma olanağı, doğrudan seslenilmeye yatar. Çağrı, Dasein’in herkese kulak vermesi yüzünden kendini duymazdan gelmesini kıracaktır eğer (kendi çağrı karakterine uygun olarak) kaybedilmiş kulak vermenin tüm karakterlerinin tam aksiyle nitelendirilen bir kulak vermeyi uyandırır. Eğer o, hergünkü ‘yepyeni’ lakırtıların müphemlik çokluluğunun ‘gürültü patırtısı’ içinde sersemleşmişse, bunun aksi olarak çağrı gürültüsüz patırtısız, gayrimüphem ve merak uyandırmaksızın çağrıda bulunmalıdır. Böyle çağrıda bulunarak anlamayı sağlayan ise vicdandır.”³⁷⁴

Sessizliğin çağrı’ya kulak vermenin hem şartı hem de çağrı’yı duyabilmenin imkanı olduğunu ileri sürüyoruz. Zira Heidegger ‘çağrı’yı veya ‘seslenme’yi sessizliğin imkanı olarak gördüğü ‘sözün bir modusu’ olarak alır. Burada vicdan Kant’ın vicdan mahkemesi gibi bir ‘imge’ değildir. Vicdan, Hegel, Schopenhauer ve Nietzsche’nin

³⁷³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 404.

³⁷⁴ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 405.

yorumlarında olduğu gibi ‘anlama yetisi, irade veya duyum gibi ruh yetilerine’ dayandırılan veya bunların bileşkesi olarak sunulan bir yeti de değildir, eksistensiyyal yapısının analizinde fenomenal ufkun bir bakışına ihtiyaç duyar. Hergünkü tefsir edilmişlik dahilinde vicdanın ‘sesi’ elbette duyusal olarak duyulan bir ‘sesli dile getiriliş’ değildir. ‘Ses’ veya ‘çağrı’ burada, ‘bir sarsma momenti veya sertçe silkeleme’, ‘kendi zati benliğinden uzaklaşmış olana’ geri taşınmak isteyeneye isabet eden bir ‘anlayış-sağlama’dır.³⁷⁵

Dasein çağrı veya sesleniş’le ‘hergünkü-ortalama ilgilenici kendini-zaten-hep-anlıyor-olma içinde’ karşılaşır, fakat ‘yalnızca herkes-benliğinin benliğine çağrıda bulunulduğu ve ona kulak verildiği içindir herkes kendi içine çöküp gider’ ve böyleece ‘kamusal itibar peşinde koşan herkesi anlamsızlığa terk eder.’ Çağrı tekinsizliktir, onunla ‘barınak ve korunağından mahrum kalan benlik’ yine onunla ‘kendine taşınır’, ‘benliğin kendi en zati kendi-olma-olanağına davettir’, ‘Dasein’ın kendi olanaklarına yönelik öne çağırılışıdır’³⁷⁶

Heidegger çağrının dilini ‘suskunluk’ yani *insani sessizlik* olarak koyutlar ve gayesini ‘benliğin sessizliği’ olarak konumlandırır. ‘Herkes-benliğine bizatihi benlik için’ yapılan bu sesleniş, benliği dış dünyaya kapatarak içsel olana çağırmaz ne de ‘analitik temaşa’ mevzusu bir benliktir bu. Çağrı esasında hiçbir şey demez, seslenerek söylenen ‘hiçbir şey’dir. Sesleniş, ‘en zati varolabilirliği’ olarak ‘kendi benliğine’dır, Dasein’ın kendi en zati olanaklarına öne çağırılışıdır: “Çağrı her türlü beyandan yoksundur. Hatta o, kendini sözcüklerle bile dile getirmez. Bununla birlikte asla karanlık ve belirsiz değildir. Vicdan sadece ve daima suskunluk modusunda konuşur. Böylece

³⁷⁵ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 406.

³⁷⁶ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 409.

duyumsanabilirli ğinden hiçbir şey kaybetmediğı gibi, çağrıda bulunularak çağrılan Dasein'ı kendi benliğinin sessizliğine sevkeder.”³⁷⁷

Heidegger tüm güçlüğüne rağmen eserini ‘dünyada-olma’nın tüm veçhelerini kuşatan bir serimlemeyle sunar: “Dasein boşlukta asılı durarak kendini tasarlayan değildir.”³⁷⁸ Bu yalnızca ontolojik değil aynı zamanda *Varlık ve Zaman*’ın her bir satırına sirayet eden metodolojik bir bakıştır. Dasein kendini handiyse her zaman ‘ilgilendiğı şeylerin tefsirinden hareketle’ anlar, fakat onun olgusallığı, “herhangi bir mevcut-olanın olgulusuğundan özü itibariyle farklıdır. Zira varolan Dasein, kendisiyle dünya-dahilinde bir mevcut-olan olarak karşılaşmaz. (...) Varolanın fırlatılmışlığı, ‘şuradalığın’ açılanmışlığına ait olup daima şu veya bu bir-hal-içinde-bulunma da açığa çıkmaktadır.”³⁷⁹ Fakat Dasein ‘herkes-benliğinin sözümona özgürlüğüne sığınarak’ fırlatılmışlıktan yani tekinsizlikten kaçır:

“Çağrıda bulunanın kim olduğı ‘dünyasal’ bakımdan hiçbir şeyle belirlenemez. O, kendi tekinsizliği içindeki Dasein’dır, asli fırlatılmış dünya-içinde-varolmanın evinde-olmayışı, dünyanın hiçliği içinde çıplak bir ‘öyleliktir.’ Hergünkü herkes-benliği, çağrıda bulunana aşına değildir - adeta yabancı bir ses gibidir. İlgilendiğı çeşitli ‘dünyalar’ içinde kaybolmuş herkes için, tekinsizlik içinde münferitleşmiş ve hiçlik içine fırlatılmış bir benlikten daha yabancı ne olabilir ki? ‘O’ çağrıda bulunur ve fakat ilgilenici meraklı kulakların işitebilecek, ağızdan ağıza aktarılabilir ve kamusal olarak konuşulabilecek hiçbir şeyi söylemez aslında. Zaten Dasein’ın kendi fırlatılmış varlığının tekinsizliğinden haber verecek neyi vardır ki? Kaygı içinde açığa çıkan kendi var-olabilirliğinden başka ne kalır elinde? Hep mesele ettiğı bu var-olabilirliğe çağrıda bulunmaktan başka bir çağrı olanağı var mıdır kendisinde?”³⁸⁰

³⁷⁷ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 408.

³⁷⁸ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 412.

³⁷⁹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 412.

³⁸⁰ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 413.

‘Sessiz’ bir çağrıdır bu. Heidegger ‘kendine tevdi edilmişliğin terk edilmişliği’ içindeki Dasein’ın kendini kendi benliğine davet eden, ‘hem çağrıda bulunan hem de çağrıda bulunan’ın bu çağrı’sını ‘varoluşsal var-olabilirliğinin sessizliği’ne yapılan ‘sessiz’ bir çağrı olarak niteler ve çağrı, ‘tekinsiz bir modus olan suskunluk modusunda konuşur’ der.³⁸¹

Çağrı esasında ‘hakkında konuşulabilecek hiçbir şey ‘söylemez,’ hadiseler hakkında herhangi bir malumat’ da vermez: ‘Çağrı Dasein’ı kendi var-olabilirliğine doğru öne yöneltir. Çağrı tekinsizlikten çıkagelendir.’ Seslenme, ‘en zati benliğimizin kendi var-olabilirliğine Dasein olarak’ davet edilmek demektir.³⁸² Konuşan ne Tanrı ne de ‘açıklamalar’la temellenen başka bir güçtür: Vicdan ihtimam-göstermenin çağrısıdır ve ‘Dasein’ın peşinden giderek’, onu ‘kendini unutan kaybolmuşluğunu tehdit eden’ yalnızca tekinsizliktir.³⁸³

Peki bu çağrı her zaman ‘duyulabilir’ midir? Vicdana kulak vermede veya yanlış kulak vermede yatan ‘Dasein’ın varlık türü’ nedir? Heidegger bu noktada sesleniş’i eksistansiyel olarak ‘borçluluk/suçluluk’a bağlar. ‘Tüm vicdan yaşantıları ve tefsirleri’nin vicdanın ‘sesi’ne şu veya bu şekilde bir ‘borçluluktan/suçluluktan’ söz eder. Heidegger tam bu noktada, ‘suçlu/borçlu’ olma minvali üzerinden en az hakikat tartışmasında olduğu kadar sıkı bir ‘gelenek’ destrüksiyonuna girer. Dasein’a ‘suçlu/borçlu’ olarak seslenen, ‘başkalarından sorumlu olma anlamındaki bu terimi şöyle tanımlar: “Başkasının Dasein’ında bir noksanlığa neden olma, öyle ki bu neden oluş, kendi ne-içinliğinden hareketle kendini bir ‘noksanlık’ olarak belirler.”³⁸⁴

³⁸¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 414.

³⁸² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 418.

³⁸³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 416

³⁸⁴ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 421.

Dasein'in varlık türü içinden hareketle kavranması gereken bu 'karanlık' terimin, 'suçlu/borçlu' olmanın 'formal eksistensiyal idesi' 'bir hiç ile belirlenmiş bir varlığın zemini-olma - yani bir hiçselliğin zemini-olma' olarak koyutlanır.³⁸⁵ Hergünkülük 'yaşam'ı 'işe' dönüştüren, 'Dasein'ı ilgilenen yani idare ve hesap edilen bir el-altında-olan olarak' alırken, vicdan 'ihtimam-göstermenin dünya-içinde-varolmanın tekinsizliğinden hareketle' çağrıda bulunur ve bu çağrı, 'Dasein'ı en zati suçlu/borçlu-olmaya', yani 'sadece ve sadece varoluşa yani en zati kendi-olabilirliğine' çağırır.³⁸⁶

Heidegger böylece 'seslenmeye isabetli kulak verme'yi, 'kendi en zati var-olabilirliği içinde kendini anlama' olarak tanımlar: 'Başka bir deyişle, en zati sahil sorumlu olabilirlik olanağına kendini tasarlamaktır. (...) O artık kendini seçmiştir.' En zati borçlu-olmaklığını olanaklı kılan bu seçimdir: "Çağrıyı anlamak seçmek demektir: ama vicdanı seçmek değildir, çünkü vicdan bizatihi seçilemez. Seçilen, en zati suçlu/borçlu-olmaya özgür olma olarak vicdana-sahip-olmadır. Çağrıyı anlama şu demektir: vicdana-sahip-olmayı-isteme."³⁸⁷

Dasein'in varlığı, 'var olduğu müddetçe' ihtimam göstermedir. Çağrı ise 'ihtimam-göstermenin çağrısıdır. Dasein'a tevdi edilen ve borçlu kılan yükümlülük varlığın olduğu kadar sessizliğindir de, zira nasıl ki 'tekinsizlik içindeyken Dasein asli olarak kendisiyle birlikte durur' sessizlik içinde de varlığın melodisine yani olanaklarına kulak verir. Bu yüzden vicdan'ın çağrısı çift yönlüdür, seslenme, öne-çağırın-geri-çağırmadır:

³⁸⁵ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 423.

³⁸⁶ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 439. Etik bir çağrı değildir bu, zira "bir beklenti oluşturan, kesin biçimde hesap edilebilir düsturlar ortaya koyan bir vicdan, varoluşun elinden tam da eylemde bulunma olanağını almış olurdu." Bkz. Heidegger, *Varlık ve Zaman*, s. 439.

³⁸⁷ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 428.

“Dasein’ı tekinsizlik, onun en zati var-olabilirlik olanağına ait kendi pür hiçselliğiyle yüz yüze getirir. Dasein ihtimam-gösterme olarak kendi varlığını mesele ettiği takdirde, fiilen-düşmüş herkes olarak kendini tekinsizlikten hareketle kendi var-olabilirliğine çağırır. Seslenme öne-çağırır geri-çağırmadır. Öne: kendisi olarak var olduğu fırlatılmış varolanı, varolmak suretiyle devralma olanağına. Geri: varoluşa dahil etmek mecburiyetinde olduğu hiçsel zemin olarak anlayacağı fırlatılmışlığa. Vicdanın öne-çağırır geri-çağırışı Dasein’in, herkes içindeki kaybolmuşluğundan kendini kurtarıp (kendi varlığının hiçsel tasarım olanağının hiçsel zemini olarak durduğu bu yerden) yeniden kendine geri getirmesi gerektiğini yani suçlu/borçlu olduğunu anlamasını sağlar.”³⁸⁸

Böylece *Varlık ve Zaman*’da sessizliğin kurucu rolüne dair tüm bu ‘vicdan’ bahsinin sonuçlandığı yere geliriz. Heidegger ‘suskunluk’u ‘sözün özsel olanaklarından biri’ olarak tanımlamıştı, şimdi ‘vicdan’ın ‘yalnızca suskunluk içinde çağırdığı’ beyan edilir ve ‘çağrı’nın ‘tekinsizliğin sessizliğinden’ çıkagelerek ‘çağrıda bulunan Dasein’ı kendi sessizliği içinde sessiz kalacağı sessizliğine geri çağırdığı’ bildirilir:

“Çağrı Dasein’ı daimi suçlu/borçlu-olmayla yüzyüze getirir ve böylelikle onu herkes sağduyusunun gürültülü lakırtı sından koparıp geri taşır. Buna göre, vicdana-sahip-olmayı-istemeye ait dile getirici sözün moduslarından biri de suskunluktur. (...) Susarak bir şey anlatmaya çalışan birinin ‘söylecek sözü’ vardır muhakkak. Dasein seslenme sırasında kendi en zati varlık olanağını anlar. Bu yüzden bu çağrı, bir suskunluktur. Vicdanın sözü asla sözlü beyan şeklinde değildir. Vicdan yalnızca suskunluk içinde çağırır. Başka bir deyişle çağrı, tekinsizliğin sessizliğinden çıkagelir ve çağrıda bulunan Dasein’ı kendi sessizliği içinde sessiz kalacağı sessizliğine geri çağırır. Dolayısıyla, vicdana-sahip-olmayı-isteme, bu suskunca sözü yalnızca suskunluk içinde anlayabilir. Böylece herkes sağduyusundan doğan lakırtının sözünü kesiverir.”³⁸⁹

Sonuç olarak, *Varlık ve Zaman*’da Heidegger’in, Dasein’in kendini kendine çağırışı olarak vicdan tefsirinin gerek ‘daima suskunluk modusunda konuşması’ gerekse amaç olarak ‘benliğin sessizliğine’ sevk etmenin koyutlanmış olması sessizliğin eserdeki kurucu rolünü göstermesi açısından büyük önem taşır. İnsani sessizliği ele aldığımız bu

³⁸⁸ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 428.

³⁸⁹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 440.

bölümde böylece, sessizlik mantığının oluşumunu ortaya koyacak son kesime geçmeden önce ‘can sıkıntısı’nda sessizliği arayan kesime geçebiliriz.

1.4. Can Sıkıntısı ve An’ın ‘Sessiz Sisi’ Olarak Akortlanma

Heidegger felsefesinde sessizliğin izini sürüyoruz. Fakat, özellikle bu kesimde göreceğimiz üzere, basit bir metin taramasından ötesini istiyor bu iş bizden: düşüncesinin oluşumunu çevreleyen minvalleri, yan yolları, patikaları, ruhhalinin kendine açtığı ‘boşluk’ları; diyecek onu özümsemesi ve ‘sarsması’ çağrısı yapıyor bize. *Varlık ve Zaman* ve *Metafizik Nedir?*’de yapmaya çalıştığımız buydu, peşinhümkümlü dayatmalarla gitmeden, tam da Heidegger’in fenomenolojiye yüklediği o açıklama ödevinin kendisi gibi, sessizliği kendi sesine bırakarak serimlemek. Peki buraya kadar bize bu ses ne söyledi? Gregory’den ödünç aldığımız sessizlik katmanları tasnifimizde Heidegger’in İnsani Sessizlik düşüncesinin son kesimine ve aynı zamanda diğer iki eserde, *Varlık ve Zaman* ve *Metafizik Nedir?*’de karşılaşmadığımız karmaşıklıkta kesimine varmışken bunu kısaca özetlemek isteriz.

Varlık ve Zaman’ın hergünlük ve lakırtı bölümlerinde sessizliğin Dasein’in kendisinin kendisine seslenişi olarak kurucu bir işlev üstlendiğini gördük. Aynı zamanda *Metafizik Nedir?*’de hiçlik’le ve bu daima varlık’la karşılaşma demek olduğundan varlık’la karşılaşmada sessizliğin daimi bir zemin, medium olduğunu açımladık. Ve şimdi *Die Grundbegriffe der Metaphysik*’te (*Metafiziğin Temel Kavramları*) bu sessizliğin ‘can sıkıntısı’ ve ‘dünya’ kavramları/kavrayışları üzerinden Dasein’in kendiliği ve tekinsizliğiyle temasında nasıl bir işlev gördüğünün izini süreceğiz.

Varlık ve Zaman’da Dasein henüz hergünlük içindeydi –ve hep öyle de kalacaktır– fakat kendi tekinsizliğinin derinleştikçe sessizleşen kuytularına henüz inilmemişti. *Metafiziğin Temel Kavramları*’nda can sıkıntısının neden felsefe yapmanın temel ruh hali olduğunu iredelerken, aynı zamanda bu dünyanın, hep benimki olan

dünya'nın, sadece Dasein'in değil taş ve hayvanla içiçe girmiş dolanıklığına ilk kez dalar Heidegger. Can sıkıntısında da, sessizliğin, hiçlik'te ve hergünlük'te olduğu gibi varlığın sesini duyabilmemin zemini ve imkanı olduğunu göreceğiz.

Heidegger 'felsefe yapışımızın bir temel ruh halinin 'tespitinden' (*Feststellung*) değil, 'uyandırılmasından' (*Weckung*) söz eder. Tıpkı dilde olduğu gibi, burada da işleyen 'açıklama mantığı'nı gözden kaçırmamalıyız. Nasıl ki söz, *logos*, sessizliği yaran ses'in ifadesiyse, uyandırma, 'uyumakta olanı bir ayıltma, uyanık hale getirme'dir.³⁹⁰ Yani ruhhalı zaten oradadır (*da*), fakat aynı zamanda eksik'tir (*abwesend*) ve uyandırılması gerekir. Formel mantık bunu bir çelişki olarak görecektir, öyle ya 'orada-oluş (*Da-sein*) ve orada-olmayış (*Nicht-Da-sein*) düpedüz bir çelişkidir'.³⁹¹ Fakat Heidegger bu mantığı 'temelinden sarsmamız' gerektiğini savlar. Bu 'Ya-Ya da' (*Entweder-Oder*) mantığının aksine 'bize ait olan ancak bilincimize çıkmayan süreçler vardır'.³⁹²

Hiç kuşkusuz 'sessizlik' de bu süreçlerdendir. Ruhhalı hakkında işleyen açıklama mantığını sessizlik için de işletebiliriz: Sessizlik nerededir? Eğer sessizlik sadece sesin yokluğu (saf bir *Nicht-Da-sein*) olsaydı, o bir hiçlik olurdu. Eğer sadece mevcut-olan bir durum olsaydı, akustik bir veri olurdu. Ancak sessizlik, Heidegger'in 'uyku' metaforuyla anlattığı gibi, mevcut olmayan bir orada-oluştur. İnsanın sessizliği, onun bilincine çıkmayan ama onu kuran o en derin 'orada-oluş'tur. Sessizlik, bilinçdışı bir süreçten ziyade, varlığın temel bir tınısı, henüz uyanmamış bir akorttur. Tam bu noktada *zorunlu* bir çeviri kaybının düşünmemizde açtığı anlam kayıplarına işaret etmemiz gerekiyor. Gerek İngilizce gerek Türkçeye *Stimmung*'un 'ruhhalı' veya 'mood' şeklinde çevirisi kavramın temelinde yatan 'ses'le (*die Stimme*) ve 'sessizlik'le (*die Stille*) asli bağının

³⁹⁰ Martin Heidegger, *Die Grundbegriffe der Metaphysik: Welt, Endlichkeit, Einsamkeit*, Verlag Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 1983, GA29-30, s. 91.

³⁹¹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 91.

³⁹² Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 91.

üzerini örtmüştür. *Varlık ve Zaman*'da üzerinden atlanmış olsa da, bu eserde net bir şekilde göreceğiz ki Heidegger'de 'ruhhali' (*Stimmung*) daima varlığın sesine yani sessizliğine 'akortlanma'dır ve hep *varlığın melodisine kulak vererek uyarlanma* halidir (*Gestimmung*). Daha sonra *Das Ereignis* metninde diyeceği gibi, *Stimmung* "akortlanma, insani bir duygudurumu değil, aksine kendini kendine-has-kılan bir has-kılma (*sich zueignende Aneignung*) olarak sözün varlaşımıdır."³⁹³

Heidegger felsefe yapmayı, 'Dasein'ın özsel bir kavranmışlığından (*Ergriffenheit*) neşet eden kavramsal bir sorgulama olarak³⁹⁴ tanımlar ve böyle bir felsefe yapmanın ancak Dasein'ı 'baştan başa akort eden' (*durchstimmen*) bir temel ruh hali (*Grundstimmung*) içinde, ondan hareketle ve onu 'uyandırarak' mümkün olduğunu söyler. Fakat bu temel ruh hali, yani can sıkıntısı ancak biz ona 'karşı durmadığımızda', ona 'özgürlük tanıyan' bir 'bekleme' ile bizi akort eder. Can sıkıntısı derinleştikçe 'sessizleşir', derinleştikçe 'zamanın içine kök salar'.³⁹⁵ Heidegger 'ruh halini yaratmak' değil, 'uyandırmak' (*wecken*) der. Zira, ruh hali zaten oradadır. Bu 'mevcut-olan ve aynı zamanda değil' durumu, bir 'bilinçdışının bilinçli hale gelebilme imkânı'ndan kaynaklanır. Fakat bu 'bilinçdışı olanı basitçe bilinçli kılmak'³⁹⁶ değildir: "Bir ruh halini uyandırmak; onu ayıltmak ve o haliyle tam da 'olmasına izin vermek' (*sein lassen*) demektir. (...) Orada-oluş (*Dasein*) ve orada-olmayış (*Nichtdasein*) farkı, bilinçli olma (*Bewußthaben*) ve bilinçdışı olma (*Unbewußtsein*) farkıyla örtüşmez."³⁹⁷ Denebilir ki

³⁹³ Heidegger, *Das Ereignis*, GA71, s. 171.

³⁹⁴ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 199.

³⁹⁵ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 201.

³⁹⁶ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 92.

³⁹⁷ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 92; Heidegger burada Aristoteles'e başvurur: "Aristoteles, uykunun bir *akınyota* (hareketsizlik) olduğunu söylerken dikkate değer bir şey görmüştür. O, uykuyu bilinçle veya bilinçdışıyla ilişkilendirmez. Aksine şöyle der: Uyku bir *desmos*, bir bağ, *aisthesis*'in (duyumsamanın)

felsefe yapmak, bu sessiz zemin üzerindeki gündelik gürültüyü susturup, oradaki *kökensel ezgiyi* duyulur kılma edimidir. Sessizlik, ruh halinin tek otantik zemini iken; felsefe bu sessizliği ‘duyulur’ kılma eylemidir. Bunun biraz ileride sessizliğin Heideggerci ikamet anlamında ‘boşluk’a nasıl dönüştüğünü göreceğiz.

Orada-oluş (*Da-sein*) ve uzakta-oluş (*Weg-sein*), uyanıklık ve uyku; bilinçli ya da bilinçli olmama değildir, uzayıp giden bir konuşmada hem ‘orada’ hem de ‘orada-değil’izdir. Aslında bu tam da ‘kendimizle meşgul’ olduğumuz, kendi sessizliğimize çekildiğimiz yerdir. ‘Uzakta-olabilme’ *Da-sein* karakterine sahip insanın bir varlık tarzıdır. İnsanın varlığını, taşın mevcut-olmaklığından farklı kılan budur.³⁹⁸

“İnsanın orada-oluşu (*Da-sein*) ve uzakta-oluşu (*Weg-sein*), mevcudiyet (*Vorhandensein*) ve mevcut-olmayıştan (*Nichtvorhandensein*) tamamen farklıdır. “Mevcudiyet ve mevcut-olmayış, varlık ve yokluk hakkında karar verirken, *Dasein* ve *Wegsein*, insanın varlığının içindeki bir şeydir. Bu ancak ve ancak o var olduğu sürece mümkündür. Uzakta-oluşun kendisi onun varlığının bir tarzıdır. Uzakta-oluş demek, hiçbir şekilde var olmamak demek değildir; aksine o, *Da-sein*’ın bir tarzıdır. Taş, uzakta-oluşunda tam da orada değildir. İnsan ise uzakta-olabilmek için orada-olmalıdır (*da-sein*) ve ancak orada olduğu sürece ‘uzakta’ olma imkânına sahiptir.”³⁹⁹

Heidegger ruhalleri veya duygulara ‘ruhsal olayların renk tonları, eşlik edici fenomenleri’ olarak ele alan ‘avami bakış’ı kinayeli bir dille eleştirir. Psikolojinin ‘düşünme’ ve ‘isteme’nin ardına koyduğu, önce ‘akıl sahibi canlı’, ‘her şeyden önce ve en başta düşünen ve irade eden’ bir varlık olarak sahip olduğu ‘kavranamaz bulut gölgeleri’⁴⁰⁰ şeklindeki tarifine karşılık, Heidegger’in aradığı ‘insanın özüne ait bir şey

kendine has bir bağlanmışlığıdır; sadece algının değil, özün (insan doğasının), kendisi olmayan diğer varolanları alımlayamayacağı (*hinnehmen*) anlamında bir bağlanmışlığıdır.” Bkz. Heidegger, *Die Grundbegriffe der Metaphysik*, s. 95.

³⁹⁸ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 95.

³⁹⁹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 96.

⁴⁰⁰ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 98.

olarak' ruhhallerini konumlandırmadır. Elbette bu insana dair anlayışımızı tamamen değiştirmek anlamına gelir. İnsanı, bir bedene eklemlenmiş bir 'ben', üzerine akıl eklenmiş bir canlı varlık olarak gören anlayış, ruh halinin özüne dair anlayışın üzerini-örtmüştür. Oysa ruh hali, 'Dasein'ın Dasein olarak varolduğu temel varolma moduslarındandır', 'içinde bu eylemlerin gerçekleştiği medium'dur.'⁴⁰¹ "Ve tam da hiç dikkat etmediğimiz, hatta daha az gözlemlediğimiz o ruh halleri; yani bizi hiç ruhhali yokmuş gibi, sanki hiç akortlanmamışız gibi hissettirecek şekilde akort eden o ruhhalleri, en güçlü olanlarıdır."⁴⁰²

Ruh halleri sadece mevcut-olan (*vorhanden*) bir şey değildir; aksine bizzat varolmanın bir temel türü ve temel modusudur ve içinde daima 'birlikte-olma' (*Miteinanderseins*) yatar.⁴⁰³ Hüzün (*Traurigkeit*) ele geçirdiği insanı örnek verir Heidegger. Hüzün onu öylesine ele geçirmiştir ki kendini tamamen kapatmıştır, 'erişilmez' (*unzugänglich*) hale gelmiştir. Demek istediği şudur: Biz o an'da hem onunlayızdır hem de değilizdir, 'bizim birlikte oluşumuzun 'nasıllığı' başkadır' artık: "O, bu şekilde akortlanmış haldeyken erişilemezdir. Onunla olabilme tarzımız ve onun bizimle olma tarzı artık başkadır."⁴⁰⁴ Birlikte-olmada, bizim *Dasein*'ımız, artık başkadır, akordu değişmiştir. Özcesi: "Ruh hali, ruhun içinde bir yaşantı (*Erlebnis*) olarak vuku bulan bir varolan değil, bizim birlikte-orada-oluşumuzun (*Miteinander-Daseins*) 'nasıl'ıdır."⁴⁰⁵

Sessizlik, söz konusu olan ruhhali olduğu müddetçe, ruhhalinin kendisi bir 'akortlanma' olduğu sürece daima iş başındadır. Heidegger ruhhalini, Dasein'ın

⁴⁰¹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 101.

⁴⁰² Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 101.

⁴⁰³ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 100.

⁴⁰⁴ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 99.

⁴⁰⁵ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 99.

‘varlığının türünü ve nasıllığını akort eden ve belirleyen melodi’ olarak tanımlar: Ruhhalleri, akortlanmalar “Da-sein’in (orada-oluşun) ve dolayısıyla Weg-sein’in (uzakta-oluşun) tarzlarıdır. Bir ruh hali/akortlanma sadece bir form veya bir mod değildir; o, insanın sözde asıl mevcudiyetinin üzerinde süzülen değil, bilakis bu varlığın tınısını belirleyen, yani onun varlığının türünü ve ‘nasıllığını’ akort eden ve belirleyen bir melodi olarak onun bir tarzıdır.”⁴⁰⁶

Metafizik’in Temel Kavramları’ndaki tüm o meşakkatli gidimli düşüncelere ve bitmek bilmez negatif betimlere rağmen, can sıkıntısı ile yüzleşme denebilir ki hiç’le karşılaşmayı gökyüzünden yeryüzüne indirme girişimidir. *Varlık ve Zaman*’dan farklı olarak istasyonda usanan, ağaçları sayan, davetin orta yerinde eğelenen Dasein’la karşılaşırız burada. Peki felsefe yapmanın temel ruhhalı olarak konumlanan bu ‘can sıkıntısı’ hakkında ne biliyoruz: ‘Onun hakkında bir şey bilmiyoruz’ der Heidegger.⁴⁰⁷ Her anımız ‘zamanı geçirme/defetme’ (*Zeitvertreib*) gayretiyle ondan kaçarak geçer. Fakat ondan kaçarak kurtulmak mümkün değildir. O zaten hep oradadır. ‘Dasein’ımıza bakan’ ve bu bakışıyla bizi baştan aşağı delip geçen (*durchdringt*) ve baştan aşağı akort edendir o. ‘Onu sürekli uykuya daldırırız.’⁴⁰⁸ Bu ne demek? Onu ilk kez uyandırıyoruz değildir, onun uyanık kalmasına izin vermek istemiyoruz demektir.⁴⁰⁹

Peki bu istememeye rağmen, ‘Dasein’ımızda kendi özsüzlüğünü sürdüren bu sinsi varlık’ yani can sıkıntısı nereden gelmektedir? Heidegger bu noktada sessizlikle bağını ortaya koyar: Ruh halleri ‘ruhun boşluktaki bir odasında’ bizi bekleyen şeyler değildir, ‘Dasein olarak Dasein, her zaman zaten temelden akortlanmıştır’.⁴¹⁰ Düşünmenin ve

⁴⁰⁶ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 101.

⁴⁰⁷ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 118.

⁴⁰⁸ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 118.

⁴⁰⁹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 118.

⁴¹⁰ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 103.

eylemenin ‘önkoşulu ve mediumu’ olarak bizler zaten hep bütün kuşatmasıyla bir ruhhalı içerisindeyizdir. Ve işte sessizlik, Dasein’ın *dünyayı hangi frekanstan duyacağını belirleyen ruhhalinin ‘melodik’ zeminidir*. Heidegger’in deyişiyle ‘Dasein’ın uçurumlarında derin bir can sıkıntısının sessiz bir sis (*schweigender Nebel*)’ içindeki halidir.⁴¹¹

Felsefe yapmanın ta kendisi ‘ev-hasreti’ iken⁴¹² felsefe yapmanın ‘temel ruhhalı’ olarak ‘can sıkıntısı’ koyutlanır burada. Bununla beraber can sıkıntısı kökensel bir biçimde ‘zaman’la ilişkilidir. Zaman can sıkıntısında bizim için uzar: “Can sıkıntısı ,nihai özü her ne olursa olsun, özellikle Almancada, zamanla bir ilişkiyi, zamana karşı duruşumuzun bir tarzını, bir zaman duygusunu (*Zeitgefühl*) neredeyse elle tutulurcasına gösterir. Demek ki can sıkıntısı ve ona dair soru bizi zaman problemine götürür.”⁴¹³

Fakat Heidegger’in derdi ‘bilincimizdeki ruhsal bir yaşantıyı analize tabi tutmak’ değildir, can sıkıntısını anlamak ‘Dasein’ı Dasein olarak kavrama imkanı’ demektir.⁴¹⁴ Melankolik olan bizzat manzara olmadığı gibi ‘sıkıcı’ olan da o veya bu şey değil, bizi ‘akortladığı’, bizde uyandırdığı ruhhalidir.⁴¹⁵ Sıkıcı olan’ın özünde olan nedir sorusu bizi, bekletilme (*hingehalten*) ve sessizliğin ikametsel karşılığı olarak ‘boş bırakılma’ya

⁴¹¹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 118.

⁴¹² Heidegger burada *Langeweile* ve *lange Zeit* ifadeleriyle oynar: “Can sıkıntısı (*Langeweile*), uzun zaman (*lange Zeit*) –özellikle Alemannik lehçesindeki kullanımda– ‘uzun zamanı olmak’ (*lange Zeit haben*) ifadesinin tesadüf eseri olmayarak ‘ev-hasreti çekmek’ (*Heimweh haben*) anlamına gelmesi çok şey anlatır. Birinin şuna uzun-zamanı vardır demek, şuna ev-özlemi duyuyor demektir. Bu bir tesadüf müdür? Yoksa dilin bilgeliğini kavramakta ve tüketmekte zorlanıyor muyuz? Derin can sıkıntısı –bir ev-özlemidir. Ev-özlemi, bir yerlerde duymuştuk, evet, felsefe yapmanın ta kendisidir.” Bkz. Heidegger, *Die Grundbegriffe der Metaphysik*, s. 120.

⁴¹³ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 120.

⁴¹⁴ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 123.

⁴¹⁵ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 127.

götürür: “Zira bir şey ağır aksak ve çoraksa, orada o şeyin bizi tamamen kayıtsız bırakmadığı, aksine tam tersine okuma eyleminin içinde, ona verilmiş (*hingegen*) olduğumuz ama onun tarafından ele geçirilmemiş (*hingenommen*) olduğumuz yatar. Ağır aksak demek; büyülemiyor (*fesselt nicht*) demektir; biz eyleme verilmişizdir ama ele geçirilmemişizdir, aksine sadece bekletilmişizdir. Çorak demek; bizi doldurmuyor demektir, boş bırakılmışızdır. (...) Sıkıcı olan, hem bekleten hem de buna rağmen boş bırakan şeydir.”⁴¹⁶

Heidegger’in temel ruh halleri analizinde can sıkıntısı, denilebilir ki, Dasein’in gündelik gürültüsü tarafından örtülen ancak her an alttan yükselmeye hazır olan ontolojik bir sessizlik zeminidir. Belki Heidegger’in ‘psikolojik ve diğer bilinç, yaşantı akışı ve benzeri teorilerden özgürleşmiş, hergünlük içindeki Dasein’in dolaysızlığını (*Unmittelbarkeit*) koruyan bir bakış’⁴¹⁷ olarak tariflediği şey ancak bu şekilde mümkündür. Bu sessizlik, nesnelerin artık Dasein’a bir dünya açımı sunmadığı o ‘boş bırakılmışlık’ (*Leergelassenheit*) anında belirginleşir. Dasein, bu dilsiz sessizliğin yarattığı varoluşsal baskıdan kurtulmak için ‘vakit geçirme’ (*Zeitvertreib*) eylemine sığınarak zamanı ‘öldürmeye’ çalışır; ancak bu çaba aslında sessizliğin uyanık gözünden bir kaçış girişimidir. Dolayısıyla sessizlik fenomenolojisi, gürültünün dindiği teknik bir boşluk saptaması değil, aksine vakit geçirme gürültüsüyle uyutulmaya çalışılan o kökensel akortlanmışlığın uyanıklığı ve muhafazasıdır. Bu bağlamda sessizlik, gürültünün karşıtı değil, tüm gürültülü eylemlerin kendisinden kaçmaya çalıştığı o sarsıcı uyanıklık halidir.

Heideggerci perspektiften bir sessizlik fenomenolojisi, sessizliği dışsal bir gözlem nesnesi olarak değil, Dasein’in varlık minvaline içkin bir açıklık olarak kavramayı talep eder. Bir varolanın hakikati, o varolanın özsel içeriği tarafından önceden belirlenen erişim

⁴¹⁶ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 130.

⁴¹⁷ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 138

yollarına bağlıdır. Bu bağlamda sessizlik, işitsel bir boşluktan ziyade, varlığın gizinin örtüsünün-açılışı (*Unverborgenheit*) minvallerinden biridir ve bu minval, yalıtılmış teorik bir gözlemle değil, ancak o ruhhalinin özsel bağlamına dahil olunarak tecrübe edilebilir, yani yaşanılabilir bir şeydir. Esasında can sıkıntısı esnasında aradığımız şey, sessizliğin ‘nasıl hüküm sürdüğü’, Dasein’ın dünyayı sahiplenme (*Aneignung*) veya dünyadan geri çekilme (*Abwehr*) süreçlerindeki zamansal ve varoluşsal işlevdir.

‘Zamanı defediyoruz/geçiriyoruz’ (*die Zeit vertreiben*). Aslında yaptığımız onu oradan oraya sürmek, ‘geçip gitmesi için kışkırtmak’, ‘hızlandırmak’ demek, yani defettiğimiz aslında özünde can sıkıntısıdır: “Vakit geçirme, can sıkıntısının zaman-hızlandırıcı bir şekilde defedilmesidir.”⁴¹⁸ Bir bekleyiş içerisindeyizdir, fakat bunun sıkıcılığı neden ibarettir? “Belki de bu bir ‘beklemek zorunda oluş’ olduğu içindir; yani belirli bir duruma zorlandığımız, hapsedildiğimiz içindir. Bu yüzden sabırsızlanırsınız. Böylece bizi aslında sıkıştıran şey, daha çok bu sabırsızlıktır (*Ungeduld*). Sabırsızlıktan kurtulmak istiyoruz.” Ve vakit geçirme, bu sabırsızlığın beraberinde getirdiği o kökensel çarpınan huzursuzluk (*flatternde Unruhe*) karakterine sahiptir. Çünkü sıkılma esnasında durum şöyledir: “Bu huzursuzluk, beklemek zorunda oluşumuz sırasında bizi bağlayacak, dolduracak ve sabra kavuşturacak hiçbir şey bulmamıza izin vermez.”⁴¹⁹

Fakat can sıkıntısı ne bekleyiş ne sabırsızlıktır kendi başına. Can sıkıntısı ‘şu veya bu sıkıcı nesneden doğmuş değildir’, aksine ‘diğer nesnelerin üzerine yayılan (*ausstrahlt*)’ ve ‘sıkıcı olanın ötesinde Dasein’ımıza tuhaf bir ufuk (*Horizont*) kazandıran’⁴²⁰ niteliktedir. Kendini başka şeylerin üzerine yayar ve ‘her şey sıkıcı hale gelir’.⁴²¹ Heidegger bu sabırsız bekleyiş içindeki insanın, ‘bir aşağı bir yukarı yürümeler,

⁴¹⁸ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 141.

⁴¹⁹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 141.

⁴²⁰ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 138.

⁴²¹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 138.

ağaçları saymalar ve diğer tüm o garip meşguliyetler tam da onun orada olduğuna tanıklık ederken’ ‘sıkıntıdan ölmek’ deyimine vurgu yapar. Zaman’dan sonra can sıkıntısı böylece ‘ölüm’e bağlanır: “Can sıkıntısı nihayetinde Dasein’ın köklerine pençe atar, yani onun en sahici temelinde hüküm sürer (*west*).”⁴²² ‘Sıkıntıdan ölmek’ (*tödliche Langeweile*) gibi ifadeler tesadüfî değildir, can sıkıntısı tam da oradadır. Fakat bu durum dahi yine ‘yitimsizlik’ anlamında zamansaldır. Heidegger bunu, *Langeweile*, *Weile*, *Verweilen* sözcükleriyle oynayarak gösterir. Zira can sıkıntısında (*Langeweile*) söz konusu olan bir süre (*Weile*), bir ikamet (*Verweilen*), kökensel bir kalış, bir sürmedir (*Dauern*).⁴²³ Böylece vakit geçirme, ‘zamanla bir hesaplaşma’ (*Auseinandersetzung*), ‘zamana bir müdahale’dir (*Eingriff*).

Heidegger zamanın tekdüze akışını, ‘dokunulmaz bir canavarın düzenli nabız atışı’na benzertir: ‘her dakikada altmış saniye, her saatte altmış dakika’.⁴²⁴ Fakat ‘Bir an gibi gelen saatler yok mudur? Sonsuzluk gibi gelen dakikalar yok mudur?’⁴²⁵ Vakit geçirmede söz konusu olan budur: Zamanın bizi oyalayan akışına, ‘zamanın bu özgün duraksamasına ve tereddüdüne (*Zaudern und Zögern*)’ karşı savunmaya geçeriz.⁴²⁶ Böylece tereddüt eden zaman akışı, bekleten olarak ortaya çıkar.

Heidegger’in ‘can sıkıntısı’nı ‘sessizliğe’ bağladığı diğer bir noktaya geliyoruz: Şeylerden kaynaklanan bir ‘boş bırakılma’ olarak ‘Sıkılma hali, kendi haline/sessizliğe bırakılmış olma halidir’ der Heidegger.⁴²⁷ İnsan, ‘o boş bırakılmışlığa’ düşmemek için daima bir meşguliyet arar. Bir şeyle meşgul olma hali (*Beschäftigtsein*) aracılığıyla boş

⁴²² Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 144.

⁴²³ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 145.

⁴²⁴ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 147.

⁴²⁵ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 147.

⁴²⁶ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 148.

⁴²⁷ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 153.

bırakılmışlığı ortadan kaldırmaya çalışırız. Meşguliyetle birlikte ‘şeylerle uğraşımıza belirli bir çeşitlilik, yön ve doluluk getiririz’:

“Eğer onlar tarafından tamamen büyülenmemişsek (*benommen*), şeylere kapılmışızdır (*hingenommen*), hatta onlarda kaybolmuşuzdur. Yapıp etmelerimiz bir şeyin içinde eriyip gider. Bizi meşgul eden şeyi tedarik ettiğimizde, artık başka bir şeye pek zamanımız kalmaz. Tamamen onunlayızdır; öyle ki, ona ayırdığımız ve onda harcadığımız zamanın kendisi bile artık orada değildir; aksine sadece bizi dolduran (*ausfüllt*) o şey mevcuttur. Boş bırakılmışlık ya da doluluk, şeylerle olan uğraşmayı ilgilendirir. Şeyler emre amade (*zur Verfügung*) ve el-altında (*vorhanden*) olduğunda boş bırakılmışlık ortadan kalkar.”⁴²⁸

Yani can sıkıntısı şeylerin ‘mevcut olmasından’ değil, ‘şu ve şu şekilde mevcut olmalarından’ kaynaklanır. Fakat nasıl? Bizi tamamen *kendi halimize/sessizliğimize (in Ruhe)* bırakarak; bizi sıkımlarının nedeni de tam olarak budur.

Peki ‘boş bırakılma’ nedir? ‘Kendi oldukları şey olmanın gereğini *sessizce (in Ruhe)* yerine getiren’, can sıkıntısı içinde “sayıp durduğumuz dışarıdaki ağaçlar, yol kenarında durup göğe doğru büyümekten başka ne yapabilirler? Tüm bu şeylerin bizi sıkmasına, onlardan bize bir can sıkıntısının musallat olmasına sebep olan o aniden değişen şey nedir?”⁴²⁹ Şeylerin bizi *kendi halimize/sessizliğimize bırakması*, ‘boş bırakmak’ asla ‘mevcut olmama’ demek değildir. Bu durumda “şeyler bizi kendi halimize/sessizliğimize bırakır, bizi rahatsız etmezler. Fakat bize yardım da etmezler; davranışımızı/ilgimizi kendi üzerlerine çekmezler”.⁴³⁰ Kendi sessizliğine bırakılmak, kökensel anlamda, benim bana bırakılmamdır.

‘Mevcut olanlar’ (*Vorhandenes*) beklediğimizi sunmuyor, hayal kırıklığına uğrattıyor, fakat hayal kırıklığına uğradığımız yerde artık arayacak bir şeyimiz kalmaz ve geri çekildiğimiz halde, boş bırakan ‘hiçbir şey sunmama’ halinde burada kalırız; sadece

⁴²⁸ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 153.

⁴²⁹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 155.

⁴³⁰ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 155.

kalmakla kalmaz, bekletiliriz: “Aynı zamanda şimdi sadece istasyon değil, asıl onun çevresi de kendini bize esirger (*versagt*) ve bu çevreyle birlikte bir bütün olarak istasyon, şimdi tamamen kendisini esirgeyen olarak kendini gösterir.”⁴³¹

Heidegger can sıkıntısına ‘bir şey tarafından sıkılma’ formuyla başlar ve burada iki yapısal uğrağı açılar: “Birincisi, tereddüt eden zaman akışı tarafından bekletilme/askıya alınma; ikincisi ise, bu sıkıcı durumda bizi çevreleyen şeylerden ve genel olarak tekil varolanlardan kaynaklanan o boş bırakılmışlık.”⁴³² Varolanın bizi sıkması, yani kendi sessizliğimize bırakabilmesi için ‘el-altında’ olması gerekir. Boş bırakılma veya sessizliğe bırakılma ‘yokluk değildir’, ‘tam da bu belirli durum ve koşullar içinde kendiliğinden beklediğimiz şeyi esirgenmesi’dir.⁴³³ İstasyon örneğinde ‘esirgenen’ trendir, fakat genel olarak istasyon-olmaklığından değil, belirli koşullar altında bir istasyon olarak bizi sıkmaktadır. Ve istasyonun bizi boş bırakması, yani ‘*kendini esirgemesi* bir şekilde *tereddüt eden zamanla*’ bağlantılıdır.⁴³⁴ Burada ‘bekletilme’, kuşatıcı ve birincil derecede belirleyici momenttir:

“Zira bekleten/oyalayan o tereddütlü zaman (*zögernde Zeit*), istasyonun henüz kendi hakkına kavuşmasına izin vermez. Trenin varış anı gelmediği sürece istasyon, bizim için olması gereken şey olamaz. Tereddüt eden zaman, istasyonun bize bir şey sunmasını adeta ona esirger. Onu bizi boş bırakmaya zorlar. Zaman istasyona bir şeyi esirgediği için, istasyon da kendisini esirger. Zaman onu devre dışı bırakır ama yine de ortadan kaldıramaz; öyle ki istasyon tam da bu ‘henüz-bir-şey-sunmama’ (*Noch-nichts-bieten*) haliyle, bu kendini esirgemesiyle, bizi bekletmesiyle –tam da bu yolla– boş bırakmasında daha sokulgan, daha istilacı ve daha sıkıcı hale gelir.”⁴³⁵

⁴³¹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 156.

⁴³² Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 160.

⁴³³ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 160.

⁴³⁴ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 157.

⁴³⁵ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 157.

Fakat sessizliğin minvallerini soruştururken ‘daha kökense bir can sıkıntısı’nı arıyoruz, ‘daha ölümcül olan’ o derin can sıkıntısını (*tiefer Langeweile*). Heidegger burada ‘bir şey tarafından sıkılma’ (*Gelangweiltwerden von etwas*) ile ‘şunun başında/esnasında canı sıkılma’ (*Sichlangweilen bei etwas*) arasında bir ayrım üzerinden ilerler ve son olarak ‘can sıkılır’ üzerinden üçüncü ‘daha derin’ bir sıkıntı koyutlar. Can sıkıntısının iki yapısal uğrağı ‘bekletilme’ ve ‘boş bırakılmışlık’ın kökense birliğini, bu derin can sıkıntısının tefsiri aracılığıyla bulacağımızı söyler.

İlk durumda, istasyonda tehirlı gelen treni beklerken can sıkıntısı içindeyken sıkıcı olan ‘bize tanıdıktr’ ve tekanlamlıdır fakat can sıkıntısının bu ikinci formunda, şimdi bir davet esnasında iken tekanlamlık yiter; ‘zira bu ikinci formun ilkiyle olan sınırı temelde hiç de keskin bir şekilde çizilemez, çünkü sınırlar birbirinin içinde erir.’⁴³⁶ Peki davette canımızı sıkın nedir? Orada bizi sıkım olabilecek hiçbir şey bulamıyoruz, ama yine de canım sıkılıyor. Yoksa acaba sıkıldığım bizzat kendim miyim? ‘Kendim için sıkıcı olan ben miydim?’⁴³⁷ Fakat ben bir an bile ‘kendim’le meşgul olmuş değilim o aralıkta, hatta ‘tamamen oradaydım; sohbetin ve her şeyin içindeydim.’ Her şey çok hoş olmasına rağmen canım sıkıldı. Heidegger böylece ilk formdan bir ayrıma gider ve ‘vakit geçirmenin bulunmayışı’nı (*Ausbleiben*) çarpıcı bir şekilde ortaya koyar:

“Böylece durumun üzerine bir aydınlık gelir: Sadece yalıtılmış bir meşguliyet olarak sigara içmek değil, aksine tüm tutum ve davranışlar bizzat vakit geçirmedir; tüm akşam, davetin bizzat kendisi. Vakıt geçirmenin bulunmasının bu kadar zor olmasının nedeni de buydu. (...) Davet, başında canımızın sıkıldığı şeydir ve bu ‘başında olma hali’ (*Wobei*) aynı zamanda vakit geçirmenin bizzat kendisidir. Bu sıkıcı durumda, can sıkıntısı ve vakit geçirme kökense bir tarzda birbirine dolanır. Vakıt geçirme, sıkılma halinin içine sızar ve tüm duruma yayılarak; o kesik kesik ve huzursuz denemelerin olduğu ilk formda asla sahip olamayacağı özgün bir boyuta ulaşır.”⁴³⁸

⁴³⁶ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 164.

⁴³⁷ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 165.

⁴³⁸ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 170.

Can sıkıntısının ilk durumunda, sıkıcı olan açıkça şu veya budur, şu veya bu tarafından öylece bırakılmak (*Stehengelassen*) ve bekletilmek (*Hingehalten*) söz konusudur. Fakat ‘esnasında’ durumunda ‘sıkıcı hiçbir şey bulamıyoruz’ ve aslında sıkıcı olan o şey ‘ne olduğunu bilinmezlik’ (*ich weiß nicht was*) karakterine sahiptir: “Bu ‘ne olduğunu bilinmez şeye’ karşı duyulan o tuhaf kayıtsızlığın (*Lässigkeit*) içine süzülüyoruz.”⁴³⁹ İlk durumda zamanın çok yavaş akması nedeniyle huzursuzuz iken ikinci durumda daveti kabul ederek ‘zamanı kendimiz vermişizdir’. Fakat burada ‘bekletilme’ eksik olduğu gibi boşluk da ‘en az doluluk kadar büyüktür’.⁴⁴⁰ Burada ‘vakit geçirmenin göze çarpmazlığı’ söz konusudur, bu vakit geçirmede herhangi bir meşguliyet arayışının o ‘titrek huzursuzluğu’ yoktur, varolan tek şey ‘o ‘ne olduğunu bilmediğim o şey’dir.

“Bizi neyin sıktığını gayet net biliyoruz; bizi sıkın şey tam da bu ‘ne olduğunu bilmediğim şey’, bu belirsiz bilinmezliktir.”⁴⁴¹ Peki ama ‘bu belirsiz bilinmezliğin bizi sıkması’ ne anlama gelir? Heidegger *ruhhalı* (*Stimmung*) yorumu aracılığıyla özümüzün zeminini yakalamaya çalıştığını ortaya koyar. Fakat bu kendi başına bir savaşımdır. Tıpkı *Varlık ve Zaman*’da hergünlük tefsirinin kuşatılmasında gördüğümüz gibi, burada aynı şey var: Dasein daima ‘varolan tarafından doldurulma arayışı’ndadır. Zira davette hiçbir şey aramıyoruzdur, ‘akşamı geçirmek’ için oradayızdır ve ‘sadece eşlik ederiz, belki de dinlendirici bir gevşeme tarzında akıntıya kapılıp gideriz.’ Heidegger tam da burada sahici kendiliğimizle araya giren bir sıkıntı görür:

“Bu ‘başka-bir-şey-aramama’ haliyle içimizde bir şey ketlenmiştir (*unterbunden*). Orada olup bitenlerin akıntısına kapılıp giderken; haksız bir şekilde ya da kendi zararımıza değil, gayet meşru bir şekilde otantik kendiliğimizi (*eigentliches Selbst*) bir bakıma geride bırakmışızdır

⁴³⁹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 172.

⁴⁴⁰ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 174.

⁴⁴¹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 179.

(*zurückgelassen*). Bizim için gayet doğal olan bu ‘başka bir şey aramadan orada bulunma’ hali içinde, bir bakıma kendi kendimizden kayıp gideriz (*entgleiten*). (...) Burada çift anlamlı kökensel bir kayıtsızlık yatar: Birincisi, orada cereyan eden şeye kendini bırakma (*Sichüberlassen*) anlamında; ikincisi, kendini, yani otantik kendiliği geride bırakma (*Sichzurücklassen*) anlamında. Kendini geride bırakarak cereyan edene teslim olan bu gevşeklik içinde bir *boşluk* oluşabilir. Sıkılma hali veya canı sıkılma; orada cereyan eden şeye görünüşte dolu bir şekilde eşlik ederken, bu boşluğun kendiliğinden oluşmasıyla belirlenir.”⁴⁴²

İstasyon sıkıntısında ‘boş bırakılmışlık sadece doluluğun yokluğundan ibaret’ bir esirgeme halinden ibaretken Davet Sıkıntısında ‘kendiliğimizin geride bırakılmışlığından oluşan bir boşluk’, ‘bizi az çok bunaltan o ‘ne olduğunu bilmediğim bir şey’ olarak boşluk doğar.⁴⁴³ Denebilir ki zaman geçirme burada ‘boydan boya yayılarak’ görünmez bir hale gelmiştir, burada vakit geçirme, ‘cereyan eden şeyin yanındaki o gevşek/kayıtsız ‘orada bulunma’ (*Dabeisein*) hali içinde gerçekleşir. Bu ise temelini, boş bırakılmışlığın kökensel tarzı olan kayıtsızlıkta bulur.⁴⁴⁴

Süreyle, zamanın sürekli akıp gidişine ve yitip gidişine dikkat etmeyiz. Fakat zaman yine de işbaşındadır. Davet için vaktimiz vardır; fakat davet esnasında canımız sıkılır. Bu noktada işler ciddileşir ve ‘sessizlik’ devreye girer:

“O akşamı düşünelim. Her ne kadar tamamen onun içinde eriyip gitsek de, kendimize sadece *bu* zamanı vermişizdir, *tamamını* değil. Hangi tamamını? Bizzat kendimizin eline bırakıldığımız ve bize bahşedilmiş olan o zamanın tamamını. Vakit ayırmışızdır. Fakat bununla, o bütünden bir pasta dilimi keser gibi bir parça kesip almayız. Aksine biz tam da *bu* vakti ayırırız. Bu esnada ne olur? Bu vakit ayırma eylemi aracılığıyla bütün zamanımız nasıl bir başkalaşıma uğrar? Onu durdururuz, fakat yok etmeyiz. Aksine kendimize vakti serbest bırakırız, fakat zaman bizi bırakmaz. Bizi azat etmez, hatta artık duran bir zaman olarak Dasein’in içine bir sessizlik/dinginlik (*Stille*) yayacak kadar az azat eder bizi; öyle bir sessizlik ki, içinde bizzat Dasein’in kendisi yayılır ama aynı

⁴⁴² Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 180.

⁴⁴³ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 180.

⁴⁴⁴ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 182.

zamanda bizzat Dasein olarak, tam da kendimize ayırdığımız o zaman boyunca yaptığımız eşlik etme/katılma eylemi aracılığıyla örtülür.”⁴⁴⁵

Malum ve belirli olan akıp giden zamanken, belirsiz ve bilinmez olan duran zaman böylece Dasein’ın içine bir sessizlik yayar ve Dasein durumun içindeki duran zamanda bu sessizliğin içinde süzölmektedir. Cereyan edenin içinde ‘akıntıya kapılmış ‘vakti olma’ hali, zamanı durdurur’, “zaman akışı içinde çok uzun süre oyalanmaz, tereddüt etmez; aksine sadece orada kalır ve sürer. Bu sürme esnasında bizi sadece bu ‘orada olma’ haline terk eder, terk eder ama azat etmez. Bu azat etmeme hali ise; bir zaman noktasının gelmesiyle sona eren o basit tereddüdün neden olduğu, akıp giden bir alıkonulmuşluktan çok daha kökensel bir bekletilme olarak kendini beyan eder.”⁴⁴⁶ Vaktimiz var sandığımız yerde, ‘vaktimiz olmadığını ve onu gereksiz yere kaybettiğimizi sandığımız yerdeki’ bu bekletilme, sadece akıp giden bir bekletilmedir.

‘Esnasında canı sıkılma’ halindeyken geride ve öylece bırakılan ‘kendimiz’dir, yani yine farklı bir tür ‘boş bırakılmışlık’, ‘sessizlik’ uğrağına sahiptir. Sıkıcı olanın özü böylece kendini gösterir. Aldığımız vakit, ‘boşta duran ve kimseye ait olmayan herhangi bir zaman dilimi’ değildir, o vakit bize aittir. Giden bize bahşedilmiş zamandandır, ‘bütün Dasein’ımızın eline bırakıldığı’, ‘miktarı hakkında hiç de emin olmadığımız o zamandan.’⁴⁴⁷

Zamanı ‘geçiririz (*verbringen*), tüketiriz (*durchbringen*), çarçur ederiz (*vertun*)’,⁴⁴⁸ fakat Davet Sıkıntısında o süreyi/sürmeyi (*Währen*) ‘uzaklaştırıp savuşturuyoruz’, ‘yuvarlanıp giden ‘şimdi’ler dizisinin o felç edici gürültüsüne

⁴⁴⁵ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 182.

⁴⁴⁶ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 184.

⁴⁴⁷ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 185.

⁴⁴⁸ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 185.

(*Gepolter*)’ karşı kapatıyoruz.⁴⁴⁹ Fakat bu zamanın dışına çıkmak değildir, ‘zamanı durdururuz’: “O ‘esnasında’nın sürmesi, adeta o akıp giden ‘şimdi-dizisini’ yutar ve akmayan, aksine duran tek bir genişlemiş şimdi haline gelir. ‘Şimdi’ o kadar genişlemiş, o kadar durdurulmuş ve bu genişlemiş duruş içinde öyle bir tutulmuştur ki; çevremizde olup biten şeyin tamamen yanındayızdır (*dabei*), yani mevcut olan için tamamen ‘mevcudiyet’ haline gelmişizdir. Duruma tamamen mevcut (*gegenwärtig*) kalarak zamanımızı durdururuz.”⁴⁵⁰ Böylece çevremizde olup biten şeye karşı *tamamen mevcudiyet* (*ganz Gegenwart*) kesiliriz: “Tamamen mevcudiyet kesilerek, belki yarınki gün için ya da başka bir zaman için planladığımız, yapmaya kararlı veya kararsız olduğumuz, kendimizi adadığımız, bizi bekleyen veya kaçındığımız her şey için vaktimiz yoktur artık. Olup biten şey için tamamen mevcudiyet kesildiğimizde, kendi geçmişimizden ve geleceğimizden koparılmışızdır.”⁴⁵¹

Hergünlüğün patırtısı içindeki ‘akıp gitme’ dahilindeki kayıtsızlık ‘olup biten şeyi mevcudiyet kılan eylemdir’. Böylece, tamamen mevcudiyet kesilerek, zamanı durma noktasına getiririz. Durma noktasına gelen zaman, denilebilir ki, tam da her şeyin olup bittiği o arka plan üzerinde sessizliğe açılan bir boşluk (*Leere*) oluşturur. Bütünsel zamanın ‘duran Şimdi’ye (*stehendes Jetzt*) itilmesiyle, duran zaman bizzat biz oluruz; ‘kökeninden ve geleceğinden geride bırakılmış kendiliğimiz olarak biz’. Duran zaman bizi ‘sadece azat etmemekle kalmaz, bizi adeta huzuruna çağırır, sorguya çeker. Eğer biz böylece, o ‘orada-oluş’ (*Dabeisein*) içine salıverilmişken, kendi vazgeçilmiş ve boş kendiliğimiz olan o duran ‘Şimdi’ tarafından sorguya çekilirsek, canımız sıkılır.”⁴⁵²

⁴⁴⁹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 185.

⁴⁵⁰ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 186.

⁴⁵¹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 187.

⁴⁵² Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 189.

Özcesi, can sıkıntısı, ‘Dasein’ın zamansallığından neşet eder’.⁴⁵³ Can sıkıntısıyla, bir şekilde *Dasein*’ın kendi ağırlığına/yerçekimine, yani sessizliğine geri çekilmişizdir.⁴⁵⁴

“*Es ist einem langweilig.*” (“Can sıkılıyor.”⁴⁵⁵) Bu cümle ‘derin can sıkıntısı’⁴⁵⁶ için bir motto olacak denli sık tekrar edilir ve Heidegger ‘derin can sıkıntısı’⁴⁵⁶’nı doğrudan ‘sessizlik’e bağlar. “Can sıkıntısı ne denli derinleşirse o kadar sessizleşir, o kadar gayri-alenileşir”⁴⁵⁷ der ve ekler: “Derin can sıkıntısı, biz ‘can sıkılıyor’ dediğimizde ya da daha iyisi, bunu sessizce bildiğimizde (*schweigend wissen*) sıkar.”⁴⁵⁸ Buradaki O (*es*), ‘kendi başına bırakılmış’ kendiliktir. Bu belirsiz olanın, bilinmeyenin başlığı, ‘benimki ve seninki olarak isim, konum, meslek, rol, yaş ve kader üzerimizden’ söküp atarak ‘bizzat herkesin kendi olduğu’ şeye dönüştürür. Geriye kalan, ‘kayıtsız bir ‘hiçkimse’ dir.”⁴⁵⁹

Böylece can sıkıntısının ‘kulak verme’ ile bağını serimler Heidegger. ‘Can sıkılıyor’ hali, kendi içinde bizim nasıllığımızı ifşa eder, bizi ‘seçkin bir kavrayış imkânına taşır’; fakat ‘çoğu zaman bu can sıkıntısına kulak vermeye muktedir olamayız’. İstasyon Sıkıntısında ‘üzerine kulak vermek zorunda kalmamak için can sıkıntısını vakit

⁴⁵³ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 191.

⁴⁵⁴ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 193.

⁴⁵⁵ “Can sıkılıyor. Hangi ‘o’ (*es*)? ‘Şimşek çakıyor’, ‘gök gürlüyor’, ‘yağmur yağıyor’ dediğimizde kastettiğimiz o’dur bu ‘o’.” Bkz. Heidegger, *Die Grundbegriffe der Metaphysik*, s. 202.

⁴⁵⁶ Heidegger şunu ekler: “Gerçi can sıkıntısının birinci formu bu haliyle asla üçüncüye geçemez; fakat tam tersine, birinci formun kendisi hala üçüncünün imkânında kökleşmiştir, hatta genel olarak imkânı bakımından can sıkıntısının üçüncü formundan neşet eder. Birinci form, can sıkıntısının ikinci ve üçüncüye doğru gelişimi için ne neden ne vesile ne de çıkış noktasıdır; aksine tam tersidir: Üçüncü form, birinci ve dolayısıyla ikinci formun imkân koşuludur. Sadece Dasein’ın temelinde bu sürekli imkân –yani ‘can sıkılıyor’ hali– pusuya yatmış (*lauert*) olduğu içindir ki, insan sıkılabilir veya etrafındaki şeyler ve insanlar tarafından sıkılabilir.” Bkz. Heidegger, *Die Grundbegriffe der Metaphysik*, s. 234-235.

⁴⁵⁷ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 202.

⁴⁵⁸ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 202.

⁴⁵⁹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 203.

geçirmeyle bastırma' gayretindeyizdir; Davet Sıkıntısında 'ayırt edici özellik bir duymak istememe' halidir; fakat Derin Sıkıntıda 'bir kulak vermeye zorlanmışlık', Dasein'daki her türlü otantik olanın sahip olduğu o zorlama anlamında bir zorlanış söz konusudur.⁴⁶⁰

Kesimin başında ses ve sessizlik bağlamında basit bir kavramsal okumanın ne denli yanılsamalı bir bakış olacağından söz etmiştik. İşte tam olarak Heidegger'in 'can sıkılır' hali dediği, bizim Derin Sıkıntı olarak adlandırdığımız yerdeki tasviri kendi derdini serimler: "Bu can sıkıntısı bizi tam da şu noktaya geri çeker (*zurücknehmen*): Artık şu veya bu varolanı ve bu belirli durum içinde kendimiz için olanı aramayız; o bizi, her şeyin her şeyle kayıtsız (*gleichgültig*) görüldüğü o yere geri çeker."⁴⁶¹ Evet bu 'hergünkü şahsiyetimizden koparılıp', 'içinde bulunduğumuz belirli durumun ve bizi kuşatan ilgili varolanın da üzerine yükseltildiğimiz', 'bireysel özne olarak bizzat kendimizin bu esnada kayıtsız hale geldiğimiz' yer, sessizlik zemininden başka bir yer değildir. Hatta denebilir ki, diğer formlarda olduğu gibi, Derin Sıkıntıda da 'gayet açık ve yalın şekilde' mevcut olan boşluk ve boş-bırakılmışlık sessizliğin mekânsal karşılıklarıdır: "Tam da o belirli durumun tesadüfi varolanından 'şu kişi' olarak hiçbir şey istemediğimiz yerdeki bir boşluktur bu."⁴⁶²

Ölçüp tartarak bu kayıtsızlığa adım atmış değilizdir, aksine *tek bir darbeye* her şey ve her bir şey kayıtsızlaşmıştır.⁴⁶³ Varolanı bir bütünlük içinde kuşatan bu kayıtsızlığa Heidegger 'boşluk' (*Leere*) der. Ondan kaçamayız aksine 'onun bize ne söyleyeceğine yönelik bir kulak vermeye zorlanmışlığı tecrübe ederiz. Bu, her ruh halinde olduğu gibi bu ruh halinde de yatan o özgün hakikate, açıklığa yönelik' bir zorlanmışlıktır.⁴⁶⁴

⁴⁶⁰ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 205.

⁴⁶¹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 207.

⁴⁶² Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 206.

⁴⁶³ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 207.

⁴⁶⁴ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 209.

“Varolanın bir bütün olarak kayıtsızlığı, bizzat Da-sein için, ancak bizzat kendisi olarak onun için ifşa olur: Dasein bu can sıkıntısı aracılığıyla, kendisini tam da varolanın bütünü karşısında çerçevelenmiş (*gestellt*) bulur; öyle ki bu can sıkıntısı içinde bizi çevreleyen varolan, artık ne bir yapma imkânı ne de yapmama imkânı sunar. Varolan, bu imkânlar bakımından bir bütün olarak kendini esirger (*versagt sich im Ganzen*). (...) Dasein artık sadece, bir bütün olarak kendini esirgeyen varolanın ortasında asılı kalmıştır. Boşluk, dolu olanlar arasındaki bir gedik (*Loch*) değildir; aksine varolanın bütününe ilgilendirir ve yine de Hiçlik değildir.”⁴⁶⁵

Derin Sıkıntıda artık ‘ne zamanın tereddüdü (*Zögern*) ne de kendimize ayırdığımız belirli bir zamanın geçirilmesi’ söz konusudur, burada insan ‘zamansız’ (*zeitlos*) bir ruh halindedir, ‘kendini zamanın akışından dışarıda bırakılmış hisseder’.⁴⁶⁶ Can sıkıntısının ‘özünün yakınlığına’ girdikçe boş bırakılmışlık, ‘bir bütün olarak kendini esirgeyen varolana teslim edilmişliğe dönüşür, öyle bir noktaya gelinir ki, ‘orada tüm bilgiler ve özellikle tüm literatür bilgisi’ artık işe yaramaz: “Bu esirgeme, varolanın ortasında böylesi bir teslim edilmişlik içinde bulunan Dasein’in atıl kalan imkânlarının kendi içinde bir beyanıdır. Esirgenen imkânların bu şekilde beyan edilmesinde, bir başkasına, yani imkânların bizzat kendisine, Dasein’in imkânları olarak o atıl kalan imkânlara yönelik bir gönderme yatar. Esirgeme ile birlikte, bir şeye yönelik bu beyan edici gönderme bir ve aynı anda gerçekleşir.”⁴⁶⁷

Kendisini bizden esirgeyen şu veya bu varolan değildir, ‘durum içinde bizi o an kuşatan tüm varolanlar bir kayıtsızlığın içine geri çekilir. Fakat bu çekilme aynı zamanda bizi muazzam bir sıçramaya götüren şeydir: “Dasein için bizzat kendisi olarak bir bütünlük içinde (*im Ganzen*) aşikâr olanın, her zaman aşikâr olmuş olanın ve her zaman

⁴⁶⁵ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 210.

⁴⁶⁶ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 213.

⁴⁶⁷ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 214.

olabilecek olanın tam genişliğine (*volle Weite*) yerleştirir.”⁴⁶⁸ Denebilir ki varolan çekildikçe, varlık kendini gösterir.

Varlık ve Zaman’da vicdan’ın sessizlik çağrısındaki seslenişin bu kez esirgemedeki ‘beyan’ (*Ansagen*) ile farklı bir şekilde döndüğünü görürüz. Heidegger bunu, ‘içimdeki Dasein’ı otantik bir imkan kılmaya yönelik çağrı’ (*Anrufen*) olarak tanımlar. Artık konumu ve etiketleri önemsizleşmiş, ‘bizzat bu kayıtsızlığın içine çekilmiş olan kendiliğe’ bir çağrı. Ancak böyledir ki ‘orada olan ve kendi Da-sein’ını üstlenmiş olan bir kendilik olarak tüm çıplaklığıyla kendisine’ döner Ne için? “O” yani *Dasein* olmak için: “Eğer biliyorsam ki ‘can sıkılıyor’; o halde varolan bir bütün olarak bana ‘ben’ olarak değil, içimdeki Dasein’a kendisini esirger.”⁴⁶⁹

Her esirgeme (*Versagen*) bir söylemedir (*Sagen*), yani bir açığa çıkarmadır; ‘esirgeyerek onlara işaret eder ve onları tam da esirgeyerek beyan eder’.⁴⁷⁰ Kendini bir bütün olarak esirgeyen varolan, ‘Dasein’a bir şekilde bahşedilmiş olabilecek ve olması gereken şeyin esirgendiğini söyler: “Varolan bir bütün olarak kayıtsızlaşmıştır. Fakat sadece bu da değil; bununla bir ve aynı anda henüz başka bir şey daha kendini gösterir: Dasein’ın sahip olabileceği, ancak tam da bu ‘insanın canı sıkılıyor’ hali içinde atıl kalan, atıl kalarak bizi yüzüstü bırakan imkânların şafağı söker.”⁴⁷¹

Heidegger esirgemedeki bu beyanı (*Ansagen*), ‘içimdeki Dasein’ı asıl imkân kılan şeye yönelik bir çağrı’ (*Anrufen*) olarak tanımlar:

⁴⁶⁸ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. s. 215.

⁴⁶⁹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 215.

⁴⁷⁰ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 212.

⁴⁷¹ Esirgeme, içinde bir başkasına yönelik bir gönderme (*Verweisung*) barındırır. Boş bırakılmışlık, esirgemenin içinde yatan o gönderme sayesinde kendi içinde bir başkasına yönelik yapısal bir referans barındırır: “Esirgemenin bizzat kendisinde yatan bu ‘beyan’, yani atıl kalan imkânlarla işaret etme, nihayetinde bu boş bırakılmışlığa ait olan bekletilmedir.”Bkz. Heidegger, *Die Grundbegriffe der Metaphysik*, s. 211-212.

“Dasein’ı imkânı içinde aslen imkân kılan şeye yönelik bu beyan edici işaret etme, bu kökensel imkân kılıcının o tekil doruğuna yönelik bir zorlamadır. Can sıkılır. Ortasında bulunduğumuz, bütünlük içinde kendini esirgeyen varolanın tam genişliğine (*Weite*); varolanın bu şekilde bütünlük içinde aşikâr olduğu yerin tam ortasında Dasein’ı kökensel olarak imkân kılan şeye yönelik bekletilmenin o tekil doruklaşması tekabül eder. Can sıkılır. Bütünlük içinde kendini esirgeyen varolan tarafından bu yüzüstü bırakılmışlığa aynı zamanda Dasein’ın bizzat kendisi olarak asıl imkân kılınışının bu en uç zirvesine yönelik o oraya-doğru-zorlanmışlık (*Hingezwungenheit*) eşlik eder. Böylece can sıkıntısının üçüncü formunun spesifik bekletilmesini belirlemiş olduk: Dasein’ın bizzat kendisi olarak kökensel imkân kılınışına yönelik oraya-doğru-zorlanmışlık.”⁴⁷²

Heidegger, genişliğe alan bu boş-bırakma ile doruklaştıran bekletilmenin birliğini, ‘can sıkıntısı dediğimiz o ruh halinin akort etme tarzının kökensel biçimi’ olarak tanımlar.⁴⁷³ ‘Can sıkılıyor’ halinde tüm varolanlar, nelikleri ve nasıllıkları içinde aynı anda, dediğimiz gibi bir bütün olarak, ‘zamanın kökensel olarak birleştirici ufkunda’ kendini esirgiliyor, varolan artık cezbediciliğini yitiriyor demektir.⁴⁷⁴ Dasein burada hem her yerde hem de ‘hiçbir’ yerededir. Heidegger buna ‘büyülenmişlik’ (*Gebanntsein*) der, büyüleyen şey ise zaman ufkudur:

“Zaman, Dasein’ı büyülemiştir; ancak akışın aksine ‘durmuş olan’ bir zaman olarak değil, böylesi bir akışın ve duruşun ötesindeki bir zaman olarak, yani bizzat Dasein’ın bir bütün olarak kendisi olduğu o zaman olarak. Bir ufuk olarak bu zamanın tamamı büyüler. (...) İnsanın canı sıkılıyor. Büyülenmiş ve yine de sadece varolanı, yani şu veya bu varolanı tanımaya ve onunla meşgul olmaya alışmış olan Dasein; bu varolanın bir bütün olarak kendini esirgediği yerde, bu büyüyi kendisine ‘açıklayabilecek’ hiçbir şey bulamaz.”⁴⁷⁵

⁴⁷² Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 216.

⁴⁷³ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 217.

⁴⁷⁴ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 218.

⁴⁷⁵ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 221; Boş-bırakılmışlık, ancak bizzat zaman ufku tarafından büyülenmişlik olarak mümkündür. Ve bu bütünlük içinde esirgemenin boşluğu yükselir. ‘Şimdi’ (*Jetzt*) ‘tek bir darbeye’ batıp gitmiştir, bizi kuşatan, ‘geçmiş ve gelecek olarak özel bir biçimde bölünmemiş ve

Dasein'ı kendi büyü (Bann) altına sokmasıyla, Dasein'ın kendisini özgürleştiren de zamandır; bu ise ancak bizzat kendisinin seçilmiş özsel imkânı için eyleme karar verdiğinde, 'yani kendisi için *Da-sein* olarak kendisini açtığında gerçekleşir'.⁴⁷⁶ İşte Dasein'ın bizzat kendisine yönelik bu karar veriş; yani varolanın ortasında, kendisine tevdi edilmiş o belirli şeyi olmak üzere karar veriş, an'dır (*Augenblick*)⁴⁷⁷: "Dasein ancak bizzat kendisine karar verdiğinde, yani *an* içinde, kendisini aslen imkân kılan şeyi, yani bizzat an olarak zamanın kendisini kullanır. An, bir eylem durumunun bütünüyle açıldığı ve açık tutulduğu o kararlılık bakışından başka bir şey değildir. (...) Dasein'ın aslen imkân kılan o doruğa yönelik zorlanmışlığı; büyüleyici zaman tarafından bizzat zamanın kendisine, onun asıl özüne, yani Dasein'ın asıl varoluşunun temel imkânı olarak an'a yönelik bir zorlanmışlıktır."⁴⁷⁸

Can sıkılıyor'da aşikar olan 'zamanın büyü' (*Zeitbann*), ancak 'an' olarak yine zamanın kendisi tarafından kırılabilir. An, Dasein'ın eyleme yönelik kararlılık bakışdır (*Blick der Entschlossenheit*).⁴⁷⁹ Can sıkıntısında, 'an'ın zirvesine doğru zorlanırız.⁴⁸⁰

sınırlanmamış bir haldeki' 'zamanının o bütünsel genişliği'dir. Varolanın bir bütün olarak kendini esirgemesinde, 'Dasein'ı bizzat kendisi olarak mümkün kılan o zirveye yönelik bir oraya-doğru-zorlanmışlık yatar'. Bkz. Heidegger, *Die Grundbegriffe der Metaphysik*, s. 222.

⁴⁷⁶ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 223.

⁴⁷⁷ Heidegger burada 'an'a dair şu notu düşer: "Burada 'an' (*Augenblick*) olarak adlandırdığımız şey, Kierkegaard'ın felsefede ilk kez gerçekten kavradığı şeydir –öyle bir kavrayış ki bu, Antikçağdan beri felsefede tamamen yeni bir çağın imkânını başlatır." Bkz. Heidegger, GA29-30, 1983, s. 223.

⁴⁷⁸ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 224.

⁴⁷⁹ Heidegger, Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 226.

⁴⁸⁰ *Langeweile* –zaman (*Weile*) uzuyor (*lang*). Heidegger burada söz oyununu ileri bir noktaya taşır. 'Zaman uzuyor' demek; eğer kendisini bize bir şekilde gösteriyorsa, başlangıçta ve çoğunlukla bir 'şimdiki zaman' (*Gegenwart*) ufku olarak, o da sadece 'şu anki' ve 'bugünkü' olarak gösteren o kalış ufkunun (*Horizont des Weilens*), Dasein'ın zamansallığının tüm genişliğine yayılması demektir: "Vaktin bu uzaması, Dasein'ın

“İçimizdeki Dasein’in, ‘kendi zamansallığının zaman ufkunun genişliğine doğru dışa-salınması (*hinausschwingt*) ve tam da bu sayede özsel eylemin an’ına doğru içe-salınabilmesidir’ (*einschwingen*). Böylesi bir genişlik ile böylesi bir zirve arasındaki bu ‘ara’da gerçekleşen bu salınım, akort etmedir; bir ruh hali olarak bu can sıkıntısıdır. Büyüleyici zaman ufkunun genişliği ne bu haliyle tanınır ne de bizzat kavranır; buna rağmen, kendisi tanınmaz kalsa da bu büyülenme içinde ifşa olur. An’ın zirvesi ise ne bu haliyle seçilir ne de üzerine düşünülüp bilinir. O bize, asıl imkân kılıcı olarak ifşa olur; öyle ki bu esnada, zaman ufkuna mihlanmışlık içinde ve oradan hareketle sezilen bir şey olarak kalır; Dasein’in kendi özündeki en içsel imkân kılımışı olarak serbest bırakılmış (*freigegeben*) olabilecek ve olması gereken, ancak şu an Dasein’in büyülenmişliği içinde mevcut olmayandır.”⁴⁸¹

süresini (*Weile*), onun asla kesin olarak belirlenemeyen o belirsizliği içinde ifşa eder. Bu belirsizlik Dasein’i öyle bir esir alır ki; Dasein bu uçsuz bucaksız ve genişlemiş vakit içinde, sadece ona mihlanmış/büyülenmiş (*gebannt*) kaldığı gerçeği dışında hiçbir şeyi kavrayamaz. Vaktin uzaması, zaman ufkunun genişlemesidir; bu genişleme Dasein’a bir özgürleşme ya da hafifleme getirmez, aksine tam tersine bu genişlikle onu sıkıştırır (*bedrängt*). Zamanın bu genişliği içinde o, Dasein’ı sıkıştırır ve böylece kendi içinde Dasein’ın kısalığına dair özgün bir gönderme barındırır. Uzama, vaktin kısalığının yitip gitmesidir. Ancak buradaki kısalık, tıpkı uzunluk gibi, niceliksel olarak küçük bir süre olarak düşünülmemiştir; aksine kısalığın yitip gitmesi, eylemin ve varoluşun her bir belirli an’ının o keskinliğinin ve zirvesinin yitip gitmesidir. Kısalığın, yani bir an’ın sivrilmişliğinin vaktin uzaması içinde bu şekilde yitip gitmesi, an’ı ortadan kaldırmaz; aksine burada sadece imkân yitip giderken, ‘mümkün olanın imkânı’ tam da bu noktada artar. Yitip gitme anında an, zamanın büyülemesi içinde aslen esirgenmiş olan şey olarak, yani Dasein’in varoluşunu mümkün kılan asıl imkân olarak kendisini hala dayatır. Böylece can sıkıntısında, her ikisi de zamanda kökleşmiş olan bu genişlik ve kısalığın; kendi özgün bağlantıları içinde, Dasein’in zamansallığının var olduğu, daha doğrusu kendisini zamanıallaştırdığı spesifik tarzdan nasıl neşet ettiği görülür. (...) Can sıkıntısı; zamansallığa ait olan an’ın yitip gitmesine izin veren, bu yitip gitme aracılığıyla da büyülenmiş Dasein’ı, asıl varoluş imkânı olarak an’ın içine zorlayan zaman ufku büyüüdür (*Bann des Zeithorizontes*). Bu varoluş ise ancak, büyüleme ufkunda tam da bir bütün olarak kendisini esirgeyen varolanın ortasında mümkündür.” Bkz. Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 229-230.

⁴⁸¹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 227.

Metafizik Nedir'de sanki yer ayağımızın altından çekiliyormuş gibi, bütün seslerin bir anda kesilip içine çekildiğimiz bir sessizlik halesi içinde hiçlik'le karşılaşan Dasein'ı görmüştük. Şimdi de *Metafiziğin Temel Kavramları*'nda 'başlangıçta üzerinde durduğumuz o zemini aşındırıp' delinmişçesine bir zeminsizlik (*Bodenlose*), bir salınım (*Schweben*) halinde karşılar can sıkıntısı bizi. 'Her şeyin karara zorladığı ve herkesin kararı ağzından düşürmediği bir yerde' ancak 'ona karşı eylemde bulunmadığımızda' uyandığını söyler Heidegger can sıkıntısının. Bu 'karşı-eylemde-bulunmama' hali, 'bitkin bir cesaretsizliğe, teslimiyete, çöküş ruh haline ve ümitsizliğe bir çağrı'⁴⁸² değildir elbette, aksine bir olanak olarak bir sessizlik dayanağıdır: "O ne bunu ne de o telaşlı meşguliyeti; ne o pasifliği ne de bu aktifliği ifade eder, aksine her ikisinin de berisindeki bir şeyi: Dasein'ın bir bekleyiş olan kendini-tutma (*Ansichhalten*) halini ifade eder. Bu bekleyiş belirsiz bir bekleyiş değildir; aksine bizzat Dasein'ın kendisine yönelik özsel bir soru sormaya yönelmiştir."⁴⁸³

Heidegger'in can sıkıntısının üçüncü formu olarak saydığı bu 'derin can sıkıntısı' nedir? Can sıkıntısının ikinci formunda sıkın şey, duran zaman'dı; boş-bırakan ve bekleten oydu. Fakat can sıkıntısının üçüncü formunda, büyüleme (*Bannen*) tarzında boş-bırakan şey, bizzat kendisi olarak Dasein'ın zamanıdır; bekleten ve zorlayan (*Hinhaltend-Hinzwingende*) ise, 'an' olarak kendi imkânı içindeki Dasein'ın bizzat kendi zamansallığıdır.⁴⁸⁴ "Derin can sıkıntısı ve onun boş-bırakılmışlığı, bir bütün olarak kendini esirgeyen varolana teslim edilmiş olmaktır. Dolayısıyla bir bütün olarak bir boşluktur. (...) Boşluk, şimdiye kadarki tüm anlatılanlara göre bununla kastedilen, tam

⁴⁸² Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 240.

⁴⁸³ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 240.

⁴⁸⁴ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 236.

bir *hiçlik* değil, aksine kendini esirgeme, geri çekilme anlamında bir boşluktur; yani eksiklik, mahrumiyet, zaruret olarak boşluk.”⁴⁸⁵

Her yerde ‘gürültülü’ (*geräuschvoll*) dertlerle kuşatılmış haldeyiz zaten, fakat bu dertler, bir bütün olarak boş-bırakılmışlığı beyan edemezler: “Dertlere karşı verilen bu çırpınan nefsi müdafaa tam da bir bütün olarak o tek bir derdin ortaya çıkmasına izin vermez.”⁴⁸⁶ Oysa bizim aradığımız, ne ‘sosyal sefalet, siyasi kargaşa’ ne de ‘bilimin acziyeti, sanatın içinin boşalması, felsefenin zeminsizliği, dinin güçsüzlüğü’ değil, ‘bütünsel bir boşluk’, ‘en derinde ve örtük bir biçimde sıkıştıran, Dasein’ımızın bir bütün olarak özsel bir sıkışmışlığının’ yokluğudur.⁴⁸⁷ “Bu boş-bırakılmışlık sonunda Dasein’ımızda salınmaktadır ve onun boşluğu, özsel bir sıkışmışlığın yokluğudur. Dasein’ımızda giz eksiktir ve böylece, her giz kendi içinde taşıdığı ve Dasein’a büyüklüğünü veren o içsel dehşet de gelmemektedir. Sıkışmışlığın/darlığın yokluğu, temelde sıkıştıran ve en derinden boş-bırakan şeydir; yani temelde sıkı boşluktur.”⁴⁸⁸

Heidegger ‘Dasein’daki en derin, özsel dert’ olarak ‘özsel bir sıkışmışlığın kendini esirgemesi ve bizim bir bütün olarak darlığın bu esirgenişini neredeyse hiç duyamıyor olmak’ olarak koyar. ‘Duyamıyor olmamız’ böyle bir esirgenişin içinde kendisini duyuran her şeyin ‘işitilmeden kalmasıdır’.⁴⁸⁹ Bugün Dasein’ımızın bu özsel derdini, yani ‘darlığın yokluğunu’ anlayamamamızın sebebi, ‘o esirgenişin içinde birlikte duyurulan şeyi duyma ve anlama yetisinden yoksun olmamız’dır.⁴⁹⁰

⁴⁸⁵ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 243.

⁴⁸⁶ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 243.

⁴⁸⁷ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 244.

⁴⁸⁸ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 245.

⁴⁸⁹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 245.

⁴⁹⁰ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 245.

Kendini ‘gündelik itiş kakışın içerisinde’ (*Geschiebe*) bırakmış olan insan, bir bütün olarak o boşluğu unutarak ‘yok olmuştur’ ve yeniden ‘insana yönelik o en uç talebi, yani ‘bizzat Dasein olma ödevinin verilmesi’⁴⁹¹ gerekmektedir. İnsan ancak yeniden ‘bizzat Dasein’ı kendi omuzlarına alarak’ varolabilir. Dasein ‘insanın bizzat üstlenmesi gereken bir şeydir.’⁴⁹² Kendi huzuruna bizzat kendi imkânını henüz koparıp almış ve onu üstlenmek zorunda olan bir varlık olarak yapmalıdır bunu. An’ın bizden talebi, ‘Dasein’in özgürlüğünün en içsel zorunluluğu olarak kavranmak’, ‘her şeyden önce kendisini yeniden ‘açıklığa/özgürlüğe’ (*Freie*) taşıyarak’ kendisini ‘orada-olma’ (*Da-sein*) olarak kavramaktır.⁴⁹³

Böylece can sıkıntısı sorusunun bizi çektiği zamanın sessiz anı’nın bizi özgürleştirdiği yere geliriz: ‘insandaki insanlığı özgürleştirmek, insanın insanlığını, yani insanın özünü özgürleştirmek, içindeki Dasein’ı özsel kıldığı’⁴⁹⁴ yere. Dasein’in insanda bu şekilde özgürleşmesi, ‘insana Dasein’ı en sahih yükü olarak yüklemek’ demektir. Zira Heidegger’e göre “Sadece kendisine hakikaten bir yük yükleyebilen kişi özgürdür.”⁴⁹⁵ Bütün bir can sıkıntısı soruşturmasının yegane amacı, sessizliğin üzerini örten, eyleme varlığa çağıran o ‘söz’ü bastıran ‘laklak’ın (*Geschwätz*) yerine ‘Dasein’in bu temel ruh hali içinde kendini dile getirmek istediği şeye, o söz’e (*Wort*) kavuşması’ içindir.⁴⁹⁶ Dasein’in sessizlik zemininde çekildiği o ‘an’ ‘Dasein’in bizzat kendi üzerine tekilleşmesi (*Vereinsehung*) haline gelir böylece.⁴⁹⁷ Genişlik ve doruk, ufuk ve an, dünya

⁴⁹¹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 246.

⁴⁹² Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 246.

⁴⁹³ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 247.

⁴⁹⁴ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 248.

⁴⁹⁵ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 249.

⁴⁹⁶ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 249.

⁴⁹⁷ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 251.

ve tekilleşme; Dasein tam da bu ‘ve’lerde o kırılmışlığı içinde asıl varoluşuna ulaşır. Heidegger bu kırılmışlığa ‘Dasein’ın sonluluğu’ der.⁴⁹⁸ Böylece Derin Sıkıntı’nın bize sordurduğu üç soru –Dünya nedir, Sonluluk nedir, Tekilleşme nedir?– Dasein’ımızın sıkışmışlığı içindeki imkanlarını açığa çıkarırlar.⁴⁹⁹

Bir sesleniş ve uyandırma arıyoruz. Bunun için soru’ya yer açmaya çalışıyoruz, ‘soru sormanın bizzat kendisinde önce kendi soru-mekânını’ oluşturma ödevini sessizlikte buluyoruz. Zira ancak sessizlik zeminin kendi özümüzün temelinden hareketle, Dasein’ı ‘bizzat kendisine yeniden gerçek bir yük’ olarak verme görevini sağlayan yer olduğunu görüyoruz. ‘Yeniden Dasein’ımıza dehşet (*Schrecken*) salabilecek olanı’ çağırmanın tek mümkün ortamının bu seslenişe kulak verme olduğunu bir kez daha görüyoruz.⁵⁰⁰

Sessizlikte Dasein, ‘yüzeysel’ dertlerin ‘patırtısı’na karşı kendine çekilirken aslında kendi özüne doğru bir ‘bağlanma’ ile varlığın sesini duyabilmek için duyuların gürültüsünü ‘desmos’ altına alır. Taşın sessizliği bir ‘yokluk’tur çünkü dünyası yoktur. Hayvanın uykusu/sessizliği bir ‘kapalılık’tır. Ancak insanın sessizliği, bir ‘Weg-sein’ (uzakta-oluş) imkânıdır. İnsan, fiziksel olarak ‘orada’ (*Da*) iken, ontolojik olarak ‘uzakta’ (*Weg*) olabilmesinin yegâne yolu sessizliktir. Burada ele alınmayan *Metafiziğin Temel Kavramları*’nın ikinci kısmında ele alınan ‘Dünya Nedir?’ sorusuna, “Yeryüzünün Tınlayışı” kesiminde ‘şeyler’ bahsinde ‘diğer başlangıç’ dahilinde döneceğiz. Şimdi Heidegger’in açıklama mantığını ele alarak bu bölüme son vereceğiz.

⁴⁹⁸ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 252.

⁴⁹⁹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 252.

⁵⁰⁰ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 255.

1.5. ‘Söz’ün ve Açıklamanın İmkânı Olarak Sessizlik

İkinci Bölüm’ün ilk üç kesiminde hiç, tekinsizlik ve can sıkıntısı karşısında sessizliğin konumunu, hergünlük içinde, vicdan seslenişinde ve Dasein’in zamansallığında sessizliğin kurucu rolünü gördük. Bu kesimde ise hakikat ve dil bağlamında söz’ün sessiz temeli olarak sessizliğin Heidegger’in bilgi teorisi ve dil felsefesinde nasıl bir rol oynadığını göreceğiz. Bu aynı zamanda Heidegger’in felsefe tarihini ‘tahrif’ini, redüksiyonunu serimlemek anlamına geleceği gibi, açıklama temelinde ‘hesaplayıcı bilim’ mantığına karşı yeni bir düşünme önerisi olarak sunduğu sessizlik mantığının oluşumuna tanıklık etmek anlamına gelecektir. Kökensel Sessizlik bölümünde bu mantığın gelişimine tanıklık edeceğimizden bu bölüm ancak ‘hakikat’, ‘benlik’, ‘bilme’ ve ‘anlama’ üzerine tarihsel bir ‘tahrif’in sessizlik bağlamında başlangıçsal bir ele alınışı olacaktır.

Varlık ve Zaman’da, hemen hemen ‘hakikat’ ve ‘logos’ bağlamında tüm pasajlarda ‘ses’in kurucu rolünü görürüz. Heidegger ‘dünya-içinde-olma’nın açıklanmışlığını tesis eden eksistansiyaller olarak ‘bir-hal-içinde-bulunma’ ve ‘anlama’yı sıralar ve ‘söz’ün de eksistansiyal bakımdan bir-hal-içinde-bulunma ve anlamayla eşit derecede asli olduğunu vurgular. Öncelikle ‘söz’e ve sessizlik bağlamında ‘duyma’ ile ilişkisine bakacağız.

Heidegger Antik Yunan’dan itibaren insan’ın *zoon logon ekhon* ve *animal rationale* olarak felsefi tefsir edilmişliğinin ‘Dasein tanımının temin edildiği fenomenal zeminin üzerini tümüyle örtmüş’ olduğunu söyler. Oysa insan ‘söz söyleyen bir varolan olarak kendini gösterir’.⁵⁰¹ Zira şuralılığın varlığı’nı tesis eden ‘söz’dür, ‘söz söyleyen içinde-olmaklık olarak Dasein zaten kendini hep dile getirmektedir’.⁵⁰² Fakat Dasein’in

⁵⁰¹ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, s. 256.

⁵⁰² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 256.

kendini dile getiriş 'sesli ifade'de bulunma değildir, 'dünyayı ve Dasein'in kendisini keşfetme minvaliyle var olması' demektir. Heidegger Antikite'de dahi bu 'söyleşme' ve 'söz' temelindeki dil anlayışının *logos*'un beyan olarak dikkate taşınmasıyla 'mevcut-olan ontolojisine' ve 'mantığına' indirgendiğini vurgular. Fakat 'teorik temaşayla bilinen ve önermeler halinde ifade edilen dünya-dahilindeki varolanlar' değil, 'anlaşılabilir olanların tümünün olanaklı imlenimsel eklemlendirilişinin temel yapıları'dır sorgulanması gereken.⁵⁰³ Heidegger bu durumu veciz bir şekilde ifade eder: "Bizler bir dilbilime sahibiz ama onun kendine konu edindiği varolanın varlığı halen karanlıklar içindedir. (...) Felsefi araştırmalar 'şeylerin kendisini' soruşturabilmek ve kavramları açıklığa kavuşturulmuş mesele seviyesine yükseltebilmek için artık 'dil felsefesinden' feragat etmek zorunda kalacaktır."⁵⁰⁴

'Ses'in görünür kılma niteliği kendini 'logos'ta gösterir. Yalnızca 'fenomen' değil, fenomenolojideki 'logos' da felsefe tarihi boyunca 'keyfi yorumlar'la otantik anlamının üzeri örtülenlerdendir. 'Söz' olarak logos, '*deloun* gibi bir şey demektir yani 'sözü edilenin' söz etme sırasında apaçık hale getirilmesi (...), *logos* bir şeyi (sözün ne hakkında olduğunu) görünür kılar (*phainesthai*).'⁵⁰⁵ Logos'un, 'söz'ün destrüksiyonunun başlangıç konumu tesadüfi değildir, 'tüm açılma mantığı'nın 'içinde bir şeylerin görünür hale geldiği seslendiriliş' olarak konumlandırılması işlevi görür: "[S]öze dayalı bildirimde dile getirilen, dile getirilişi içinde açığa çıkarılmakta ve başkasının erişimine açılmaktadır. *Logos*'un *apophansis* olarak yapısı budur. Somut icrası sırasında söz (görünür kılma), sözcüklerin seslendirilmesi demek olan konuşma karakterine sahiptir. *Logos, phone*'dir, özellikle de *phone meta phantasias*'tır yani içinde bir şeylerin görünür hale geldiği seslendiriliş."⁵⁰⁵

⁵⁰³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 256.

⁵⁰⁴ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 257.

⁵⁰⁵ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 62-63.

Heidegger'in *logos* yorumu sessizlik kavrayışının anlaşılması için asli bir konumdadır. Heidegger 'söz'ü, 'dünya-içinde-varolmanın bir-hal-içinde-bulunan anlaşılabilirliğinin imlenimsel eklemlenişi' olarak tanımlar ve onu tesis eden uğraklar 'sözün ne-hakkındalığı (hakkında-söz-edilen), sözü edilenin kendisi, bildirim ve ifade'dir.⁵⁰⁶ Söz dilin eksistansiyal, ontolojik temelidir. Tefsir ve beyanın temelini oluşturan söz, 'şuradalığın anlaşılabilirliğinin dile gelişi'dir. Anlam, 'söz etme sırasında dile getirilebilen' iken, 'sözle dile getirme sırasında eklemlenenler' imlenim bütünüdür.⁵⁰⁷ 'Dünya-içinde-varolmanın bir-hal-içinde-bulunan anlaşılabilirliği' kendini söz olarak dile getirirken, 'anlaşılabilirliğin imlenim bütünü sözcüklere dökülür' ve 'imlenimlerden sözcükler doğar'.⁵⁰⁸ İhtimam-göstermekliğim içinde 'dünya-dahilinde varolanlarla beraberce', varolanların açılanmışlığı içinde varımdır. Dasein'in var olabileceği 'en asli ve hatta en sahih açılanmışlık' zaten varoluşun hakikatidir. Ancak Dasein hakikat içinde var olduğu kadar hakikatsizlik içindedir. 'Herkes içine soğrulma' dahilinde 'keşfedilmiş ve açılanmış olanlar lakırtı, merak ve müphemlik yüzünden gizlenmişlik ve kapalılık modusu' içindedir, 'kökünden koparılmıştır'. Hakikat, 'dünya-dahilinde varolanın keşfedilmişliği'nin de kendisine ait olduğu, Dasein'in açılanmışlığıdır.⁵⁰⁹ Ve 'hakikatsizlik-içinde-varolma da', en az hakikat-içinde olmak kadar, 'dünya-içinde-varolmanın özsel bir belirlenimi'dir. Zira varolanlar, 'bir olgusal keşfedilmişlik, bir bakıma hep ele geçirme' olarak, örtüklükten çekip çıkarılır (*a-letheia*).

Varolanın açılanışını imlenimsel olarak dile getiren sözün eksistansiyal bakımdan karşılığı 'dil'dir. Tıpkı el-altında olanlar gibi, bir dünya-dahilinde varolan olarak dil, 'sözün' açıkça-dile-dökülüştür ve sözcük-nesnelere ayrılabilir. 'Duyma' ve

⁵⁰⁶ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 252

⁵⁰⁷ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 250.

⁵⁰⁸ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 250.

⁵⁰⁹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 335.

‘susma’ tam bu noktada devreye girer: “Dasein’ın açılmışlığı’nın eksistensiyal konstitüsyonu olarak söz, onun varoluşu bakımından tesis edicidir. Sözlü konuşmaya birer olanak olarak duyma ve susma da aittir. Varoluşun eksistensiyalitesi bakımından sözün tesis edici işlevi bu fenomenler sayesinde özellikle açıklık kazanır. Burada mesele öncelikle, söz olarak sözün yapısının ortaya çıkarılmasıdır.”⁵¹⁰

Eksistansiyal bir olanak olarak, ‘söz bakımından tesis edici’ olan ‘duyma’ yoluyla sözün ‘anlama’ ile ilişkisi açıklık kazanır. Eksistansiyal anlamda ‘kulak verme’ fonetik anlamda ‘tını ve sedaları duyumsama’ değildir. Anlamasal duymanın varlık türü olarak bizler ‘saf bir seda’ değil ‘poyrazı, ağaçkakan sesini, ateşin çıtırtısını’ duyarız. Yani bir deyişle, öncelikle ‘duyular’ karmaşası varken duyma da anlama’ya ilişkindir. Fakat burada işitme ve kulak verme/kabartma ayrımını koyar Heidegger. Özü itibariyle anlamasal olan Dasein öncelikle anladığıyla birlikte bulunan kulak kabartma, ‘işitsel anlamamanın olumsuzlayan bir halidir. Söz söyleme ve duyma, anlama üzerine temellenir’.⁵¹¹ Çünkü yalnızca anlayan duyabilir zaten’: “Bir şeyi duyma, Dasein’ın başkaları için birlikte-oluşuna eksistensiyal olarak açık olması demektir. Hatta duyma, Dasein’ın kendi zati varlık olanağına birincil ve sahih olarak açık oluşunu tesis etmektedir: her Dasein’a eşlik eden bir dostun sesini duyma olarak. Dasein duymaktadır çünkü anlamaktadır. Başkalarıyla birlikte anlamasal dünya-içinde-varolma olarak Dasein, birlikte-Dasein’a ve kendine ‘kulak verdiği’ gibi, kulak veriyor olmağın kendisine de ait olmaktadır.”⁵¹²

‘Söz söylemenin başka bir özsel olanağı’ olarak Heidegger’in tanımladığı ‘susma’ da aynı eksistensiyal temele sahiptir. O burada sessizliği Dasein’ın

⁵¹⁰ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 250.

⁵¹¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 253-254.

⁵¹² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 253.

anlayabilirliğinin parçası olarak konumlar, öyle ki söz söylemenin modusu olarak sahici duyabilme ve şeffaf birlikte-olmaklık sessizlikten doğar:

“Birlikte-söyleşme sırasında susan, sözcükleri bitmek bilmeyenlere kıyasla ‘anlayış’ sahibi oluğunu belki daha sahih biçimde göstermektedir. Bir şey hakkında çok konuşmak, onun hakkındaki anlayışı daha ileriye taşımanın teminatını sağlamak demek değildir. Bilakis: Uzun uzadıya konuşmak örtücüdür ve anlaşılana sözüm ona açıklığa taşır. Ama bu, aslında sıradanlığın anlaşılmazlığı demektir. Öte yandan susmak, dilsiz olmak değildir. Zira dilsiz biri ‘konuşma’ eğilimini taşır. Dilsiz biri, susma olanağından yoksun olduğu kadar, böyle bir olanağa hiç sahip olmadığını da kanıtlamaktadır. Dilsizde olduğu gibi, doğası gereği az konuşma alışkanlığına sahip biri de sustuğunu ve susabildiğini gösterebilme olanağından mahrumdur. Asla bir şey söylemeyen biri, gerek gördüğü anda susamayacaktır. Yalnızca sahici söz söylemede sahih susma mümkündür. Susabilmek için Dasein’in söyleyecek bir şeyi olması yani kendine ilişkin sahih ve zengin bir açılanmışlığa sahip olması gerekir. Ancak bu durumda suskunluk açığa çıkabilir ve ‘lakırtıyı’ ezip geçer.”⁵¹³

Söz ‘hep kendini dile getirir’ ve daima bir ‘anlayış ve tefsir’ barındırır. ‘Dile getirilmişlik olarak dil’in varlığı da Daseinsaldır, ‘Dasein öncelikle ve belirli sınırlar içinde çoğunlukla ona tevdi edilmiş durumdadır. Ortalama anlamanın ve ilgili bir-haliçinde-bulunmanın olanaklarını düzenleyip dağıtan odur. Dile getirilmişlik, eklemlenmiş anlam ilişkilerinin bütünü içinde, açılanmış dünyanın anlayışını sakladığı gibi, bununla eşit derecede asli olarak başkalarıyla birlikte-Dasein’ı anlamayı, keza Dasein’in bizatihi içinde-olmaklığını anlamayı da hep içinde barındırır.’⁵¹⁴ Heidegger eksistensiye bakımdan anlama üzerine temellenen ‘tefsir’i anlamanın icrası yani anlama esnasında tasarlanan olanakların çalışılması olarak koyutlar, tefsirde anlama ‘anladığını anlayarak onu kendine maleder’⁵¹⁵ Diğer tüm eksistansiyaller gibi Heidegger ‘anlama’ modusunu da Dasein’in ‘kendini kendi dünyasından’ hareketle gerçekleştirdiğini söyler.

⁵¹³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 255.

⁵¹⁴ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 259.

⁵¹⁵ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 232

Dasein'in varlığının hem bir-şey-uğrunalığa, hem de atıfsallığa, yani dünyaya tasarlanmış oluşunda esasen varlığın açılanmışlığı yatmaktadır.

Kuşkusuz sessizlik mantığının başat odağı 'hakikat'tir. Tekabüliyetten doğan hakikati temel alan geleneksel mantıkta 'yargılar bir 'tayin etme' sistemi içinde çözülmüş olur ve 'hesaplama' nesnesine dönüştürülür. Fakat ontolojik yorumlama teması haline getirilmez'.⁵¹⁶ Varolanların açıklığını yani hakikatini belirleyen onların nesnel içeriği (*Sachgehalt*) ve varlık minvalidir (*Seinsart*).⁵¹⁷ Açılanmışlık 'Dasein'in bir varlık türüdür'.⁵¹⁸ *Intellectus* ile *res* arasındaki ilişki 'mevcut-olanlar' arası bir ilişki değildir. Dasein 'varolanlara yönelik keşfedici varlık olarak' kendini dile getirir. Beyan ise 'varolanları keşfedilmişliklerinin nasıllığıyla' bildirir: "Dile getirilen, alınıp sözle iletebilen bir dünya-dahilinde el-altında-olana dönüşür adeta."⁵¹⁹ Kısacası "hakikatin birincil 'yeri' beyan değildir", aksine 'keşfedilmişliğin maletme modusu ve dünya-içinde-varolmanın minvali olarak beyan, Dasein'in keşfediciliği veya açılanmışlığı üzerine' temellenir.⁵²⁰

İnsani Sessizlik bölümünde sessizlik mantığının henüz bir açılama mantığı olarak konumlandığını ve bunun Sigetiğe evrildiğini ileride göreceğiz. Fakat belki de değişmeyen bir şey varsa, Heidegger'in bütün bir bilgi teorisinin şu düsturla özetlenebileceğidir: "Hakiki-olma (hakikat), keşfedici-olmaklık demektir."⁵²¹ Dil felsefesinde olduğu gibi bilgi teorisinde de Heidegger 'teorik seyredici bakış' yerine *dünya-içinde-olma* temelinde bir düşünme teklifinde bulunur. Buna göre *beyanın* veya

⁵¹⁶ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 428.

⁵¹⁷ Heidegger, *Die Grundbegriffe der Metaphysik*, s. 135.

⁵¹⁸ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, s. 640.

⁵¹⁹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 336.

⁵²⁰ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 339.

⁵²¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 430.

yargının hakikati özne ile nesne arasındaki uyuşuma indirgenmez, hakikatte varolan kendinde keşfedilmiştir: “Varolanı kendi keşfedilmişliği içinde beyan eder, onu gösterir, onu ‘görünür kılar’ (*apophansis*).”⁵²² Bu ise ‘ancak dünya-içinde-varolmanın zemini üzerinde’ mümkündür. Fakat Heidegger ‘keşfedici-olmaklık olarak hakiki-olma’nın esasında Antik felsefesinin ‘öfenomenolojik olarak anladığı şeyin zorunlu yorumu’ndan ibaret olduğunu söyler. Böylece ‘dogmatik yorumlarla’ örtülen *logos* ve *aletheia*’nın ‘fenomenal gösterime kavuşmuşması’ için bir müdahalede bulunur:

“*Logos*’un *apophansis* olarak hakiki-oluşu, *apophainesthai* minvalindeki *aletheuein*’dir: Varolanı kendi örtüklüğü içinden çekip çıkarmak ve örtük olmayışlığı (keşfedilmişliği) içinde görünür kılmak. Aristoteles’in yukarıda ele alınan pasajlarda *pragma* ve *phainomena* ile eş tuttuğu *aletheia* ‘şeylerin kendisi,’ kendini görünür kılan, kendi keşfedilmişliğinin nasıllığı içindeki varolan demektir. (...) Demek ki *logos*’a örtük olmama yani *a-letheia* aittir. Bunun ‘hakikat’ sözcüğüyle çevrilmesi, üstelik bu ifadeye ilişkin teorik kavram belirlmeleri, Yunanların önfelsefi anlayış içinde *aletheia*’nın terminolojik kullanım zeminine ‘kendiliğinden anlaşılır’ olarak yerleştirdikleri anlamı perdelemiştir oysa sonuçta felsefenin asıl işi, *Dasein*’ın kendini dile getirdiği en elementar sözcüklerin gücünü, sıradan anlama yetisi yüzünden anlaşılmağı indirgenip budanmasından ve daha sonra bunların sahte meselelerin kaynağı işlevi görmesinden koruyup kollamak olmalıdır.”⁵²³

Söz’ün yeniden sessizlikten doğan sesli-ifade olarak kavranışı bizi zorunlu olarak *logos*’un tahrifine götürür. İnsani Sessizlik bağlamında tüm eserlerde Heidegger’in hakikat ve söz tartışmasını bu bağlamda ele aldığına dikkat edilmelidir. Heidegger *physis*’i, *logos*’ta yaptığı gibi, kökensel anlamına kavuşturarak, ‘bir bütün olarak varolanın kendi kendini biçimlendiren hükümlanlığı (*Walten*)’⁵²⁴ olarak çevirir. Böylece ‘doğa’ (*Natur*), sadece doğa bilimlerinin nesnesi olarak o dar modern anlamından yine bir ‘tahrif’le çıkarılır. Böylece Heidegger ‘bir bütün olarak varolan’ şeklinde tanımladığı

⁵²² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 330. Aristoteles mantığında, doğru ya da yanlış olma değeri taşıyan, bir durumu ya da varlığı bildiren, ortaya koyan veya açığa çıkaran her türlü önerme veya yargı anlamına gelir.

⁵²³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 331.

⁵²⁴ Heidegger, *Die Grundbegriffe der Metaphysik*, s. 38.

physis'i tarihin karşı-kavramı olan o geç dönem modern doğa anlamından çıkarır; hem doğayı hem tarihi 'henüz birbirinden ayrılmamışken içine alan hatta bir bakıma tanrısal olanları da (*göttliche Seiende*) kapsayan' kökensel bir anlama taşır.⁵²⁵

"İnsanın kendisinde deneyimlediği hadiseler –*nema*, doğum, çocukluk, olgunlaşma, yaşlanma, ölüm– bugün anladığımız dar anlamdaki spesifik biyolojik doğa süreçleri değildir; aksine, insanın kaderini ve tarihini de kendi içinde kavrayan varolanın genel hükümlerine (*Walten*) aittir. (...) *Physis*, insanın bizzat içinden geçtiği ve üzerinde mutlak bir hakimiyetinin olmadığı, ancak onu baştan başa kuşatan ve hakkında her daim bir beyanda bulunduğu o devasa hükümlerine ifade eder. İnsan, tek tek hususlarda ne kadar esrarengiz ve karanlık kalırsa kalsın, neyi anlıyorsa onu 'var olan' olarak anlar; bu ona yaklaşır, onu taşır veya ezer: *physis*, hüküm süren, varolan, bir bütün olarak varolan."⁵²⁶

Heidegger'e göre *physis*'e, *logos* aittir. Zira 'insan olarak varolmak' aynı zamanda 'zaten hüküm süreni dile getirmek'⁵²⁷ demektir. Dile getirilen, konuşma içinde aşık hale gelendir, dile getirilmiş hükümler ise *logos*'tur. Yani 'dile getirilen zaten zorunlu olarak *physis*'in içindedir'.⁵²⁸ Bu *legein*, dile getirme, 'kelimeye getirme' kavramı aksi üzerinden Herakleitos'un bir deyişiyle kendini 'dile getirir': "Delphi'deki bilicilik ocağının sahibi olan Efendi (Apollon), ne dile getirir (*legei/ausprechen*) ne de gizler (*kryptei/verbergen*); aksine işaret eder (*semainei/be-deuten*)."⁵²⁹ Yani *legein*'in karşı-kavramı *kryptein*'dir. Böylece *legein*'in temel işlevinin, hüküm sürenin gizlilikten çıkarılması, *açıklama* (*Entbergen*) olduğu açığa çıkar.

Özcesi, *logos*'ta varolanın hükümlerine açıklanır, aşık hale gelir. Fakat *logos*'ta gizliliğin elinden sökülüp alınan bir şeyler var ise, o halde kendi kendini gizlemeye çalışan bir şeyler var demektir. Herakleitos *physis*'in neden özellikle *legein*'de açıklandığını ve gizliliğin elinden sökülüp alındığını şöyle anlatır: 'physis... kryptesthai

⁵²⁵ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 39.

⁵²⁶ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 38.

⁵²⁷ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 39.

⁵²⁸ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 40.

⁵²⁹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 40.

philei' 'Şeylerin hükümlanlığı, kendi içinde gizlenmeye yönelik bir eğilim taşır.'⁵³⁰ Böylece *physis* ile *logos* felsefeyi dolayısıyla açıklama mantığını açığa vurur. *Physis* hüküm sürenin hükümlanlığı, *logos*, bu hükümlanlığı gizlilikten çekip çıkaran sözcük olarak konumlanırken, *sophia*, bu kelimedede vuku bulan her şey, filozofların meselesi olarak koyutlanır: "Felsefe; onu *logos*'ta dile getirmek üzere varolanın hükümlanlığı üzerine, *physis* üzerine derin bir tefekkürdür."⁵³¹ Böylece 'doğa' 'en içteki öz' anlamına gelir; yani *physis*, hüküm sürenin *kendisini değil*, onun bizzat *hüküm sürmesini*, yani 'bir şeyin özünü, içsel yasasını' ifade eder.⁵³²

Logos'un 'açımlayıcı' olmasının 'kulak verme' ile bağına dair Herakleitos yolumuzu aydınlatmaya devam eder: "*Sōphronein aretē megistē, kai sophiē alethea legein kai poiein kata physin epaiontas*". Heidegger'in çevirisi şöyledir: "İnsanın muktedir olduğu en yüksek şey, (bütün üzerine) tefekkür etmektir ve bilgelik, şeylerin hükümlanlığına kulak vererek, gizlenmemiş olanı, gizlenmemiş olarak söylemek ve yapmaktır."⁵³³ İnsanın muktedir olduğu en yüksek şey, gizlenmemiş olanın söylenmesi ve bununla bir bütün olarak *kata physin, doğa(sına)ya göre*, hareket etmek, yani kendini dünyanın bütünsel hükümlanlığına ve kaderine dahil etmek ve ona göre konumlandırmaktır. *Kata physin, doğa(sına)ya göre* hareket etmek, bu şekilde beyanda bulunan kişinin *şeylere kulak vermesi (hinhören)* yoluyla gerçekleşir.

Heidegger başka bir çeviri müdahalesinde daha bulunarak 'hakikat' tartışmasını açar. Yunanca *a-letheia*, *saklı olmayan* anlamına gelir. 'Yoksunluk alfası', önüne geldiği kelimedede bir şeylerin eksik olduğunu ifade eder. Dolayısıyla hakikatte varolan, gizliliğin elinden söküp alınır: "Hakikat, Yunanlılar tarafından, tam da *physis*'in kendini gizlemeye

⁵³⁰ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 41.

⁵³¹ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 42.

⁵³² Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 47.

⁵³³ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 41.

çalabıldığı bir hesaplaşma içinde, gizlilikten söküp alınması gereken bir yağma olarak anlaşılır. Hakikat, insan özünün varolanın bütünüyle olan en içteki hesaplaşmasıdır.”⁵³⁴ Kısacası Heidegger hakikati bir ‘yağma’ olarak tanımlar; çünkü orada bekleyen bir elde mevcut değildir, ‘bir açılma (*Entbergen*) olarak nihayetinde tüm insanın seferber edilmesini (*Einsatz*) gerektirir’.⁵³⁵ Herakleitos’tan alıntıyla bu ‘yağma’nın üstünlüğü vurgulanır: “*harmonīē aphanēs phanerēs kreittōn*” (Gizli olan harmoni, aşikar olandan daha üstün ve daha güçlüdür.).⁵³⁶

Hakikati söylemek (*alethea legein*), ancak şeylerin hükümlanlığına ‘kulak vermek’le mümkündür. Bu kulak verme eylemi ise elbette zorunlu olarak *sessizliği* ve hazır bulunuşu gerektirir. Denilebilir ki sessizlik burada hakikatin gizlilikten söküp alınabilmesi için gereken o ‘tefekkür hali’ olarak belirir. Heidegger burada hakikati bir *yağma* (*Raub*) olarak tanımlıyor. Yani hakikat orada öylece duran bir şey değil; gizliliğin (*Lete*) içinden zorla, adeta bir gasp gibi çekip çıkarılması gereken bir şeydir. *Physis* gizlenmeyi sevdiği için, söz (*Logos*) ancak o gizliliği, dolayısıyla sessizliği yırtarak var olabilir.

Heidegger’de dilin insan varlığında kendini kökensel olarak açma yolu ‘dinleme’de açığa çıkar. Diğer yandan, dilin kendisini olanaklı kılanın, dilin kökeninin ne olduğu ve nasıl açığa çıktığı burada henüz açık değildir. Heidegger’e göre, ‘dinleme’yi olanaklı kılan tek şey ya da ‘dinleme’nin varlıkbilimsel kökeni sessizliktir: “Dinle, sessiz ol, o zaman kendini yineleyen her şey üzerine konuşmanın gereksizliğini göreceksin” diyen *Unterwegs zur Sprache*’ye ise henüz varmadık.

Hep kendi, ‘bu varolan olmayı kendine mesele edinmiş bir var-olabilirlik olarak’ Dasein yeterli ontolojik belirlenime sahip olsun olmasın ‘kendini dünya-içinde-varolma

⁵³⁴ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 43.

⁵³⁵ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 44.

⁵³⁶ Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 44.

olarak anlar' ve 'varlık türü el-altında-olma ve mevcut-olma olan varolanlarla karşılaşır'.⁵³⁷ Yalnızca 'olgusal' varolanrı deneyimlediğini sanan 'sağduyu' ise 'anlamayı yanlış anlar'. Yanlış anladığı şey çift yönlüdür, 'anlama'nın 'Dasein'in varlığının bir temel türü' olduğunu ve Dasein'in 'ihtimam-gösterme olarak tesis edilmiş olduğunu' anlamamaktır.⁵³⁸ Felsefenin bizatihi teması 'a priori olanlar' olmalıdır, 'empirik olgular' değil: "Eğer 'yaşamı' mesele haline getiriyor ama ölümü ara sıra gözler önüne seriyorsak, bakışımızın menzili çok kısa düşecektir. Eğer kendimizi 'öncelikle' bir 'teorik özne' ile sınırılıyor ve sonra ona 'etik' katarak 'pratik yönleri bakımından' tamamlamaya çalışıyorsak, tematik nesnemizi yapay ve dogmatik olarak daraltmaktan başka bir şey yapmış olmayız."⁵³⁹ Dasein her şeyden önce 'varolarak kendini anlamaktadır'. Bu tasarımlarının olanaklarının açılması, 'bir şey ne ise o olarak ve kendi olanağı içinde' kavranılabilmesi demektir.⁵⁴⁰

Heidegger 'bilme' meselesinde kritik sorularla serimler: 'Bilen özne kendi iç 'aleminden' nasıl dışarı çıkar ve 'başka ve dış' bir aleme varır, nasıl olur da bilmenin bir nesnesi olabilir, öznenin başka bir aleme atlamak zorunda kalmaması için nesneyi nasıl düşünmeliyiz ki sonuçta özne onu bilebilsin?'⁵⁴¹ Fakat sorun şudur ki cevap ne olursa olsun daima 'bilen öznenin varlık türü sorusu' atlanmıştır. Oysa 'Bilme, dünya-içinde-varolma olarak Dasein'in bir varlık modusudur', 'ontik olarak bu varlık konstitüsyonu üzerine', 'zaten-beraberce-dünyada-varolma üzerine' temellenmiştir. 'Çekicinin özgün elverişliliğini', 'çekiçle vurarak' keşfederiz. Heidegger bunu 'el-altındalık' olarak tanımlar, 'kendinde olduğu gibi' olan varolanın ontolojik-kategoriyal belirlenimidir bu;

⁵³⁷ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, s. 465.

⁵³⁸ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 468.

⁵³⁹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 471.

⁵⁴⁰ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 479.

⁵⁴¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 104.

yani ‘malzemenin kendinden hareketle kendini açışladığı varlık türü’dür: “Şeylerin şu veya bu mahiyete sahip ‘görünümüne’ sırf bakışımızı yönelttiğimizde ise onları birer el-altında-olan olarak keşfedemeyiz. Şeylere yönelen salt ‘teorik’ seyredici bakış, el-altında-olanları anlamaktan yoksundur. Ama kullanarak elle çalışmaya dayanan muamale etme kör bir meşguliyet değildir. Onun da kendine özgü olan, elle çalışmayı sevk ve idare eden ve de özgün bir rahat ve güveni bahşeden bakış türü vardır. Malzemeyle muamale etme ‘bir-şey-içinliğin’ atıf çokluğuna tabidir. Böyle bir tabi oluşun bakışı bir-şey-için-bakıştır.”⁵⁴²

Bugün bile felsefeye yön veren ‘köklerinden koparılmış’ Yunan ontolojisi varlığı kendinden anlaşılabilirliğe indiren bir geleneğe evrilmiş, ‘ortaçağda vazgeçilmez eğitim müfredatı haline gelmiştir.’ Heidegger Yeniçağ metafiziğini ve transandental felsefeyi belirleyen de ‘Skolastik formuyla Yunanların ontolojisi’ olduğunu ileri sürer. Özne, ben, akıl, tin gibi, ‘varlığın bazı belirli müstesna alanları gözler önüne serilmiş’ olsa da ‘varlık sorusunun mütemadiyen ihmal edilmiş olması yüzünden onların varlıkları ve varlık yapıları soruşturulmaksızın bırakılmıştır.’⁵⁴³ Ancak esasında bu ‘geleneksel ontolojinin kategoriler envanterinin uygun formelleştirmeler ve yalnızca negatif sınırlandırmalarla söz konusu varolanlara’ aktarılması veya ‘öznenin tözselliğinin ontolojik yorumuna ulaşmak maksadıyla diyalektiğin yardımına’ başvurulmasıdır. Burada tarihsellik ödevi, ‘antik çağ ontolojisinin geleneksel envanterinin varlık sorusu kılavuzluğunda destrüksiyonu’dur. Bu, ‘geçmiş i hiçliğe gömmek değildir’, ‘ontolojik geleneği pozitif olanakları dahilinde çevreleme ve sınırlarını belirleme’ görevidir.⁵⁴⁴

⁵⁴² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 117.

⁵⁴³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 48.

⁵⁴⁴ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 48.

Heidegger bu noktada Descartes'tan⁵⁴⁵ itibaren felsefenin minvalinin Tanrı kanıtlamalarından çıkararak bilince (*Bewußtsein*), ben'e (*Ich*), tin'e (*Geist*) evrildiğini kabul eder. Fakat bu ben sorunsallaştırılmayan bir bendir, buna rağmen 'metafiziğin en güvenli ve sorgusuz sualsiz temeli' olarak merkeze konmuştur.⁵⁴⁶ Heidegger eksistansiyal analitiğin ilk görevlerinden biri olarak 'ben ve özneyi hareket noktası kabul etmenin Dasein'ın fenomenal kapsamını temelden ıskalayacağını göstermek' olarak koyutlar.⁵⁴⁷ Bunun için, *subjectum*'u, *hypokeimenon*'u ontolojik olarak 'arındırmak', yani 'öznenin, ruhun, bilincin, tinin ve kişinin şeyleştirilmemiş varlığından pozitif olarak ne anlaşılması gerektiğini sorabilmek için' öncelikle yapmamız gereken 'bizatihi şey-olmaklığın ontolojik kaynağını ortaya çıkarmak'tır.⁵⁴⁸

Heidegger'in 'suskunluk', 'insani sessizlik' bağlamında benlik ve *cogito* eleştirisi bu noktada önemli bir izlek sunar. Descartes'ta olduğu gibi onun ontolojik pozisyonunu 'dogmatik biçimde' devralan Kant da, Dasein'ın ontolojisini ihmal etmiş, zaman ile 'ben düşünüyorum' arasındaki ilişkinin üzerini örtmüşlerdir. Bir kategori olarak zaman fenomenini özneye geri taşımış olsa da 'geleneksel alelaide zaman anlayışını cihet almayı'

⁵⁴⁵ Descartes varlığı daimi mevcut-oluş olarak kabul etmiş ve 'Dasein'ın' varlığını tıpkı 'res extensa'nın varlığı gibi bir töz olarak' kavramıştır: "Descartes bir şeyin duyum varlık türünü, kendisinin bildiği yegane varlık türüne nakletmektedir: Bir şeyi duyumsamak mevcut-olan iki res extensa'nın belirli bir yanyana-mevcut-oluşuna dönüşür. Bu iki şeyin birbirlerine göre devinim ilişkisi bizatihi extensio modusunda olup bu, cisimsel nesnenin birincil olarak mevcut-oluşunu karakterize etmektedir. Her ne kadar dokunma davranışının olası 'tamamlanışı' dokunulabilir olanla müstesna bir 'yakınlık' gerektirse de bu, dokunma ile dokunma sırasında kendini beyan eden sertliğin, ontolojik bakımdan, iki cisimsel nesnenin farklı süratlerinden meydana geldiği anlamına gelmez. Çünkü varlık türü Dasein olan bir varolan ya da en azından bir canlı yoksa sertlik ve direnç de kendini asla gösteremez." Bkz. Heidegger, *Varlık ve Zaman*, s. 156.

⁵⁴⁶ Heidegger, *Die Grundbegriffe der Metaphysik*, s. 84.

⁵⁴⁷ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, s. 84.

⁵⁴⁸ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 84.

sürdürmüştür. Bu zaman'ın sorunsallaştıramaması demektir.⁵⁴⁹ 'Cogito sum' ile felsefeye 'yeni ve sağlam bir zemin sağladığını savunan' Descartes 'res cogitans'ın varlık minvalini', 'sum'un varlık anlamını belirlenimsiz bırakmıştır. Böylece Heidegger ontoloji tarihine yönelik destrüksiyonun zaman'dan sonra ikinci uğrağını *cogito*'nun örtülü ontolojik temelleri olarak belirler. Zira 'felsefe yapmanın sözüm ona bu yepyeni başlangıcı'yla beraber 'antik çağ ontolojisiyle eleştirel bir hesaplaşmaya girişme'nin yanında 'zihnin tematik ontolojik analitiğini bina etme' girişimi de göz ardı edilmiştir.⁵⁵⁰

Belki de Dasein'in en asli varoluş modusu olarak 'dünya-içinde-varolma' denebilir ki Heidegger felsefesinin kilit noktasıdır. Çevreleyen dünya kavranılmadan ne yaşam dünyası, bilgi teorisi ne de onun yok-etiği anlaşılabilir. Peki eksistansiyel analizde 'dünya' ne anlama gelir? Heidegger dünya içinde varolanları doğal şeyler ve değer atfedilmiş şeyler olarak sayar: 'Ve 'değer atfedilmiş' şeylerin şey-olmaklıkları doğal şeylerin şey-olmaklıkları üzerine bina edildiğinde, doğal şeylerin varlığı yani doğanın kendisi birincil tema haline gelmektedir. Doğal şeylerin yani tözlerin her şeyi temellendiren varlık karakteri tözselliktir. Onun ontolojik anlamı nedir?'⁵⁵¹ 'Ben-diyorum-ki demek, 'ben-bir-dünya-içinde-varım' olarak ben varım demektir, oysa moderniteyle birlikte insan, 'temsillere ontolojik bakımdan tümüyle belirlenmemiş minvalde eşlik eden yalıtılmış bir özneye' geri itilmiş oldu. 'Ben' demek, 'kendi varlığını mesele eden bir varolan' demektir. Bununla beraber 'dünya-içindeki-el-altında-olanlarla-beraber-var-olmak suretiyle bir-dünya-içinde-zaten-var-olmak' demektir. Böylece kendini dile getiren 'ihtimam-gösterme' modusu ben'de atlanmıştır.

Böylece 'benlik'in 'sessizlik'le bağlandığı noktaya geliriz. Heidegger 'benlik'in de ancak 'varoluşun ketumiyetinin açığa çıkardığı benlik' olarak anlaşılabilirliğini ileri

⁵⁴⁹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 50.

⁵⁵⁰ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 51.

⁵⁵¹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 109.

sürer. ‘En çığırta bımde’ ‘ben-ben’ diyen herkes-benliğı, otantik bımde ‘kendisi olarak var olmamakta’ ve otantik ‘var-olabilirlikten kaçınmaktadır’.⁵⁵² ‘Teorik temaşa’nın öngördüğü ‘öznenin sözüm ona değışmezliğı olarak benliğın sabitliğı’ ancak eksistansiyal bakımdan, otantik kendi-olarak-varolabilmeden, ‘Dasein’ın ihtimam-gösterme olarak varlığının sahihliğinden’ hareketle aydınlığa çıkacaktır. Zira ‘kendi-olarak-durma’ esasında, ‘öne-koşucu kapalılığı-açma-kararlılığı’ demektir ve onu doğuran ketumiyet’tir, sessizlik’tir.⁵⁵³ “Dasein, kendisine kaygıyı layık gören ketum bir kapalılığı-açma-kararlılığının asli yalnızlığı içinde sahih olarak kendisi olur. Sahihe kendi-varolma, ketum olduğı içindir ki ‘ben-ben’ dememektedir, bilakis sahih varolabileceğı fırlatılmış varolan olarak ketumiyet içinde ‘var’ olmaktadır. Kapalılığı-açma-kararlılığındaki varoluşun ketumiyetinin açığa çıkardığı benlik, ‘benin’ varlığına ilişkin sorunun asli fenomenal zeminidir.”⁵⁵⁴

Heidegger’in logos tartışmasını hiçbir döneminde kesmediğini ve Varlığın dil-hakikat-sessizlik oyununda asli yerini daima koruduğunu göreceğiz. *Varlık ve Zaman* kapsamında dil, hakikat ve kendiliğın konumlanışını ele aldığımız bu kesimde, söz’ün ‘duyma’ ve ‘kulak verme’ ile asli bağıını ‘başlangıçsal’ olarak konumlandırmış olduk. Başlangıca yapılan vurgu Üçüncü Bölüm’de ele alacağımız özellikle *Dile Doğru* eserinde kendini gösteren ve gelişen dil teorisi nedeniyledir.

⁵⁵² Heidegger, age., GA2, 2021, s. 478.

⁵⁵³ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 478.

⁵⁵⁴ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 478.

II. BÖLÜM:

KÖKENSEL SESSİZLİK (V/ERSCHWEIGEN):

EREIGNIS OLARAK KETUMİYETE GEÇİŞ

I. Bölüm olan İnsani Sessizlik bölümünde Heidegger'in erken dönem eserlerini; *Metafizik Nedir*'i, *Varlık ve Zaman*'ı, *Metafiziğin Temel Kavramları*'nı odağımıza aldık. II. Bölüm ile birlikte sessizlik arayışımız *Kehre* ve *Ereignis* ile birlikte yeni bir boyut ve kavramsallık veya en azından vurgu farkı kazanıyor. II. Bölüm'e "Die Grundfrage Der Philosophie", *Sein und Wahrheit* ("Felsefenin Temel Sorusu", *Varlık ve Hakikat*) ile birlikte "Heidegger'in Suskunluğu" kesiminde zorunlu bir değini olarak başlıyoruz ve buradaki temel kaynaklar Heidegger'in *Der Spiegel Söyleşisi* ile birlikte Demirhan'ın *Heidegger ve Nazizm* derlemesinde yer alan Habermas ve Pöggeler'e ait metinler olacaktır. İkinci kesim odağına *Vom Wesen der Wahrheit (Hakikatin Özü)* eserini alacaktır. Üçüncü kesim Heidegger'in özdeşleşen varlık olarak çerçevelediği varlaşım ve sessizliği bir araya getiren *Beiträge zur Philosophie (Felsefeye Katkılar)* eseri üzerinden sunulacaktır. Sırasıyla Hölderlin, Herder ve Herakleitos'u tartıştığımız diğer kesimler ise şiirin ve dilin özüyle birlikte ontolojik sessizliğin kökenlerini arama adına önemli bir izlek sunacaktır.

Vom Wesen der Wahrheit (Hakikatin Özü Üzerine, 1930/GA9). Logik als die Frage nach dem Wesen der Sprache (Mantık: Dilin Özü Üzerine Soru Olarak, 1934/GA38) Hölderlins Hymnen 'Germanien' und 'Der Rhein' (Hölderlin'in İlahileri: 'Germania' ve 'Ren', 1934-35/GA39; Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung (Hölderlin'in Şiiri Üzerine Açıklamalar, 1936/GA4) Beiträge zur Philosophie (Felsefeye Katkılar, 1936-38/GA65) Vom Wesen der Sprache. Die Metaphysik der Sprache und die Wesung des Wortes. Zu Herders Abhandlung Über den Ursprung der Sprache (1939/GA85); Logik: Heraklits Lehre vom Logos (Mantık: Herakleitos'un Mantık

Öğretisi, 1944/GA55) eserleri bölüm boyu Heideggerci sessizliğin izini süreceğimiz eserler olacak.

Heidegger bize ‘düşünce patikaları’ sunuyor, gayesi en başından beri kökensel bir düşünmeye çağrıdan başka bir şey değil. Hep kendime ait, hep kendim olan bir düşünme. Peki, *Ereignis* ve *Kehre* ile birlikte dönüşen poetik düşünüm sessizlik bağlamında bize ne söylüyor? Heidegger felsefesinde ikinci uğrağımız olan Kökensel Sessizliğin kurucu eserlerini bu soru bakımından incelemeye geçiyoruz. Bu bölümde aşağıdaki izleği takip edeceğiz:

2.1. Heidegger’in Suskunluğu; Zorunlu Bir Değini

2.2. Dilin Temeli ve Kökeni Olarak Suskun-kalabilme

2.3. Sessizlik Bekçiliği ve Sessizliğin Mantığı (Sigaretik)

2.4. Hölderlin ile Diyalog: Bir Söyleşi Olduğumuzdan Beri, Şiirin Özü ve Sessizlik

2.5. Yeryüzünün Tınlayışı; Şairin İşitmesi

2.6. Herder; Dilin Sessiz Kökeni ve Dinleme

2.7. Herakleitos: ‘Başlangıçsal Mantığın’ İnşası ve Logos’a Kulak Verme

2.1. Heidegger'in Suskunluğu; Zorunlu Bir Değini

Heidegger'de sessizliğin izini sürüyoruz. Ve tarihsel okumamız bizi 1933 yılına getirdiğinde zorunlu bir ara değini olarak *Heidegger'in suskunluğu* kendini dayatıyor. 1933/34 yılında verilen iki dersten, *Die Grundfrage Der Philosophie (Felsefenin Temel Sorusu)* ve *Vom Wesen Der Wahrheit (Hakikatin Özü Üzerine)* derslerinden oluşan *Sein und Wahrheit (Varlık ve Hakikat)* kitabını açan okuru daha önceki eserlerinde karşılaşmadığı, en azından bu 'açıklık'ta karşılaşmadığı 'sürprizler' bekler. Heidegger *Die Grundfrage Der Philosophie*'yi (*Felsefenin Temel Sorusu*) şöyle açar: “Bir bütün olarak Alman halkı kendine gelmekte, yani kendi liderliğini (*Führung*) bulmaktadır. Bu liderlik içerisinde, kendine gelen halk kendi devletini yaratmaktadır. Devlete şekil veren, süreklilik ve istikrar kuran halk, uluslaşarak büyümektedir. Ulus (*Nation*), halkının kaderini üstlenmektedir. Böylesi bir halk, halklar arasında tinsel ödevini kazanmakta ve kendi tarihini yaratmaktadır. (...) Tüm özsel liderlik, büyük ve temelde gizli bir belirlenimin gücünden beslenir. Ve bu, her şeyden önce ve en nihayetinde, bir ulusun kaderinin saklı tuttuğu tinsel-halkçı ödevdir. Bu ödevde dair bilgiyi uyandırmak ve halkın ve bireylerinin kalbine ve iradesine kök saldırmak gerekir.”⁵⁵⁵

Felsefenin Temel Sorusu dersi 1933 bahar sömestrinde haftada iki saat; *Hakikatin Özü Üzerine* dersi ise 1933/34 güz sömestrinde verilmiştir. Yine *Sein und Wahrheit*'in (*Varlık ve Hakikat*) *Vom Wesen der Wahrheit (Hakikatin Özü Üzerine)* dersinde okur dersin şu faşizan ifadelerle açıldığını görür: “Alman halkı, metafiziğini çoktan kaybetmiş halklardan biri değildir. Alman halkı metafiziğini kaybedemez, çünkü henüz metafiziğine sahip değildir. Biz, metafiziğini henüz kazanmak zorunda olan ve kazanacak olan bir

⁵⁵⁵ Martin Heidegger, “Die Grundfrage Der Philosophie”, *Sein und Wahrheit*, s. 3.

halkız; yani biz, henüz bir yazgısı olan bir halkız. Bu yazgıya karşı değil, onun içinde ve onunla birlikte kendi yolumuzu katetmeye bakalım.”⁵⁵⁶

Bu ifadelerin 1933 yılı derslerinde bu yoğunlukta ortaya çıkmış olması tesadüf değildir, zira bu yıl aynı zamanda Heidegger’in Nazi Partisi’ne katılarak Freiburg Üniversitesi rektörlüğü görevine atandığı yıldır. Yine meşhur rektörlük konuşması “Die Selbstbehauptung der deutschen Universität” (Alman Üniversitesinin Kendisini Hâkim Kılması) birçok tartışmalı unsur barındırır: “Alman üniversitesinin kendini beyanı, onun özü için asli, ortak iradedir. Alman üniversitesini, Alman halkının yazgısının liderlerini ve muhafızlarını bilimden ve bilim vasıtasıyla talim ve terbiye eden ‘yüksek’ okul olarak değerlendiriyoruz. Alman üniversitesinin öze yönelik iradesi, kendisini devletinde bilen bir halk olarak Alman halkının tarihsel manevi vazifesine yönelik iradedir. Bilim ile Alman yazgısı, öze yönelik iradede aynı zamanda iktidara gelmelidir.”⁵⁵⁷

Heidegger, Hitler’in başa gelmesinden üç ay sonra, 1933 Nisanında seçildiği Freiburg Üniversitesi rektörlüğünden Nisan 1934’te istifa etse de, Nazi Partisi üyeliğini 1945’e kadar sürdürür. Peki bu durum bize ne söyler? Zaten hep sallantılı bir gemideyken, *yer ayağımızın altından çekliyormuş gibi olurken, Heidegger’in suskunluğu* bize ne

⁵⁵⁶ Martin Heidegger, “Vom Wesen der Wahrheit”, *Sein und Wahrheit*, s. 80. Heidegger ‘kader’ (*Shicksal*) sahih varoluşu imlerken, ‘yazgı’ (*Geschick*) bir toplumun paylaştığı ortak tarihselliği imler. Bkz. Nilüfer Uurlu Ünal, “Martin Heidegger Düşüncesinde Tarihsellik Meselesi”, *Artuklu Akademi*, 2022/9 (2).

⁵⁵⁷ Martin Heidegger, “Alman Üniversitesinin Kendisini Hâkim Kılması”, *Heidegger ve Nazizm*, Ahmet Demirhan (Der.), Vadi, 2002, s. 41. Heidegger başka bir konuşmasında şunları da belirtir: “Üniversite çalışması yeniden bir risk olmalıdır, ödlekler için bir sığınak değil. Savaşta hayatta kalamayan, düştüğü yerde yatar. Yeni cesaret, kendisini, muhkemliğe alıştırmalıdır; çünkü liderlerimizin eğitildiği kurum lar için savaş, uzun zaman devam edecektir. Başbakan Hitler’in hayata geçireceği yeni Reich’in verdiği kuvvetlerle savaşacaktır. Sert bir ırk (*Geschlecht*), hiç düşünmeden, bu savaşa girişmelidir; sürekli sınanarak yaşayan ve kendisini bağladığı amaca doğru yönelmiş kalan bir ırk. Üniversitede kimin öğretmenler ve liderler olacağını belirlemek, bir savaştır.” Heidegger, age., s. 54.

anlatmalı? Heidegger'deki sessizlik arayışımız esasında seslerin bastırılması politikasının bir izdüşümü müydü en başından beri? Heidegger'in *Volk* (halk) dediği her yerde irkilerek üzerinden atlayıp geçeceğimiz anlamsız ifadeler midir bunlar? Bizi kendimize çağıran vicdanın sesini *Führung*'un, Liderlik'in sesiyle nasıl bağdaştırmalı? Yoksa Heidegger'in Dasein'ı başından beri faşist bir düşünme dizgesinin mi ürünüydü? Kısacası siyasal sorular sorulmaksızın Heidegger'den hiçbir okuma yapılamayacağı ortadadır.

Burada Heidegger'in rektörlük dönemi icraatları ve sonrasındaki suskunluğuna dair bir döküme girmeyeceğiz. Ancak tezimiz için Habermas'ın işaret ettiği, 'bir kimse ile eseri arasındaki meşru ayrımın, Almanların *Weltanschauung* dediği ideolojik olarak boyanmış dünyagörüşünden unsurların cebri işgali ile bizatihi söz konusu eserin felsefi tözünün etkilenip etkilenmeyeceği' sorusunu önemli buluyoruz.⁵⁵⁸ Öğrencisi Marksist filozof Herbert Marcuse'in mektubu tam olarak bu noktaya işaret eder:

“Bir çoğumuz, uzun zamandır, sizden bir açıklama, sizi böyle özdeşleştirmelerden açık ve nihai bir biçimde kurtaracak bir açıklama, meydana gelen hadiseler hakkında şimdiki tavrınızı dürüstçe belirten bir açıklama bekledi. Ama böyle bir açıklama hiç yapmadınız, en azından böyle bir açıklama, özel alanda kaldı. Ben, ve bir çokları, bir felsefeci olarak size hayranlık besledik; sizden çok şey öğrendik. Ama felsefeci Heidegger ile insan Heidegger arasında bir ayrım yapamıyoruz; çünkü sizin felsefenize ters düşer bu. Bir felsefeci, siyasal meselelerle ilgili olarak kandırılabilir; böyle bir durumda hatalarını açıkça söyleyebilir. Ama, -sadece Yahudi oldukları için altı milyon Yahudiyi öldüren, gündelik her olguyu terörleştiren ve ruh, özgürlük ve hakikate sahip fikirleri onun kanlı zıddına çeviren bir rejim konusunda kandırılmaz. Tahayyül edilebilir her açıdan, hayli güçlü bir biçimde izah ettiğiniz ve meşrulaştırdığınız Batı geleneğinin ölümcül bir karikatürü olan bir rejim bu. Eğer bu rejim bu geleneğin bir karikatürü değil de fiilî yeşermesi ise, bu durumda dahi bir kandırma olamaz; çünkü bütün bu geleneği suçlamak ve reddetmek zorundasınız.”⁵⁵⁹

⁵⁵⁸ Jürgen Habermas, “Eser ve Weltanschauung: Alman Perspektifinden Heidegger”, *Heidegger ve Nazizm*, Ahmet Demirhan (Der.), Vadi, 2002, s. 103.

⁵⁵⁹ Ahmet Demirhan (Der.), *Heidegger ve Nazizm*, s. 80.

Arendt'in "Martin Heidegger Seksen Yaşında" başlıklı makalesinde Platon'un Sirakuza macerasına atıfla Heidegger'in siyasi faaliyetlerini 'insan işlerine *dahil olma* cazibesi' olarak niteler.⁵⁶⁰ Derrida, hayvan tartışmasına atıfla birlikte "Bu sessizlik, susturduğu şey kadar korkunç görünüyor" der.⁵⁶¹ Karl Löwith, Cari Schmitt'te, Heidegger'in varoluşçu felsefesine tekabül eden bir siyasal 'kararcılık' (*decionism*) bulunmasının tesadüf olmadığını söyler.⁵⁶² Lukács, 'Heidegger'in öznel gerçekliğinden yola çıktığı, kavramsallaştırdığı, felsefi olarak dönüştürdüğü ve *otantik* olarak kanonlaştırdığı o hiçlik ve umutsuzluk hali, Hitler'in ajitasyonunun etkisi için en elverişli koşulları yaratır' diyecek kadar işi ileri götürür.⁵⁶³ Habermas, Pöggeler gibi, Heidegger'in, ırk fikrini belirtmediğinden ve siyasallaşmış bir bilim fikrini reddettiğinden 'hususî bir Nasyonal sosyalizm' taraftarlığı yaptığını ileri sürer. 'Tinsel yasamanın odağı' olarak gördüğü üniversitenin 'siyasallaşmış bir *Fachhochschule*'ye (yüksekokula) dönüştürülmesine karşı da, 'biyolojizm'e karşı da hemen savaşa girişmiştir'.⁵⁶⁴ Karl Jaspers de Heidegger'in 'sahip çıktığı Nasyonal Sosyalizmin, varolan Nasyonal Sosyalizmle çok az ortak noktası vardı' der ve ekler: 'Heidegger, Nasyonal Sosyalist liderlerin gerçek güçlerini ve amaçlarını tam vasıtasıyla göremedi'.⁵⁶⁵ Elbette tüm bunlar Heidegger'i aklama değil düşünme patikalarının özünü anlama girişimleridir. Nitekim Heidegger'in Marcuse'ye cevabı da bu minvaldedir:

⁵⁶⁰ Hannah Arendt, "Martin Heidegger ist achtzig Jahre alt", Günther Neske und Emil Kettering (Hg.), *Antwort - Martin Heidegger im Gespräch*, Tübingen 1988.

⁵⁶¹ Jacques Derrida, "A Conversation with Jacques Derrida about Heidegger", *Oxford Literary Review*, Volume 43, Issue 1 s. 46.

⁵⁶² Karl Löwith, "Heidegger'in Varoluşçuluğunun Siyasal Uzantıları", *Heidegger ve Nazizm*, s. 90.

⁵⁶³ Georg Lukács, *Die Zerstörung der Vernunft*, Aisthesis-Verlag, 2022, s. 441.

⁵⁶⁴ Otto Pöggeler, "Heidegger'in Siyasal Kendini Anlaması", *Heidegger ve Nazizm*, s. 174.

⁵⁶⁵ Karl Jaspers, "Freiburg Üniversitesi Nazilerden Temizleme Komitesine Mektup", *Heidegger ve Nazizm*, s. 77.

“1933’le ilgili olarak: Nasyonal Sosyalizm’den, bütünlüğü içinde hayatın manevî bir yenilenmesini, toplumsal çelişkilerin kaynaşmasını ve Batı Dasein’inin komünizm tehlikesinden kurtulmasını umdum. (...) 1934’te siyasal hatamın farkına vardım ve devlete ve partiye karşı bir protesto olarak rektörlükten istifa ettim. ‘Altı milyon Yahudiyi öldüren, gündelik her olguyu terörleştiren ve ruh, özgürlük ve hakikate sahip fikirleri onun kanlı zıddına çeviren bir rejim konusunda’ ifade ettiğiniz geçerliliği şüpheli suçlamalar için, sadece şunu ekleyebilirim: ‘Yahudiler’ yerine ‘Doğu Almanlar’ yazmış olsaydınız, bu durum da aynı şey, müttefiklerden biri için doğru olurdu; şu farkla ki 1945’ten beri meydana gelen şeyler kamuoyunun bilgisine sunulurken, olgu nazarında Nazilerin kanlı terörleri Alman halkından bir sır gibi saklandı.”⁵⁶⁶

Pöggeler, Heidegger’in savaş sonrasında böyle bir Nasyonal Sosyalizmle hiçbir işinin olmadığını ileri sürerken bir bakıma haklı olduğunu söyler.⁵⁶⁷ Nasyonal Sosyalist siyasetin özünü temsil eden ‘Hitler’in ebedi meşruiyetinin parçası olarak düşündüğü ‘nihai çözüm’ ve ötenazi programlarıyla veya ‘saf radikal elitin ürettiği *biyolojik* devrim’ ideleri Heidegger’de bulunmaz. Dünya hakimiyeti mücadelesi veya ırkçılığın arkasında duran biyolojizm Heidegger için kabul edilemezdi ve bunu 1933 öncesi de sonrası da eserlerinde eleştirmekten çekinmez.⁵⁶⁸ Pöggeler, Habermas’ın da paylaştığı üzere, Heidegger biyografisinde iki kriz tanımlar: 1917 döneminde Heidegger’in kişisel olarak düştüğü dinsel kriz ve Heidegger’in siyasal sonuçlar çıkardığı 1929’un genel kriz havası.⁵⁶⁹ Bu dönemde Heidegger için ‘artık var olan, birey değil, bir ‘halk’tır. bireyler olarak bizler değil ama büyük harfle Bizler, ‘dönüş yapma ihtiyacı’na ve ‘gizemin hakim olması’na maruz kalırız.’⁵⁷⁰ Habermas, ‘Hristiyan konuları, arkaik olana mitolojikleştirici

⁵⁶⁶ Ahmet Demirhan (Der.), *Heidegger ve Nazizm*, s. 82.

⁵⁶⁷ Otto Pöggeler, “Heidegger’in Siyasal Kendini Anlaması”, *Heidegger ve Nazizm*, s. 160.

⁵⁶⁸ Pöggeler, agm, s. 161.

⁵⁶⁹ Demirhan, age., s. 109; Heidegger 1919’da, Katolik teologlar için felsefi eğitimden ayrıldığında şöyle der: “Epistemolojik görüşler... Katolisizm sistemini, benim için problematik ve kabul edilemez hale getirmiştir; ancak, (elbette ki yeni anlamlarıyla) Hristiyanlığı ve metafiziği değil”.

⁵⁷⁰ Jürgen Habermas, “Eser ve Weltanschauung: Alman Perspektifinden Heidegger”, *age.*, s. 112.

bir başvuru lehine arkaplana iten neo-pagan dönüş için yolu açan' Friedrich Hölderlin ve Nietzsche üzerinden Heidegger'in 1929'dan itibaren, 'Almanlar için Grek düşüncesinin başlangıçlarını ve mitler tarafından takdim ve tehir edilen bir ufku geri kazanmak amacıyla, büyük yaratıcıların yaratıcılığıyla, hayatın trajik tecrübesine ve böylece tarihsel bir büyüklüğe geri giden yolu bulmak için' çabaladığını ifade eder: "Rektörlük konuşmasının gösterdiği gibi, Heidegger, üniversiteyi, geleneksel olmayan yollarla meydana getirilecek, manevi bir yenilenme için tercih edilen kurumsal bir mahal olarak görmektedir."⁵⁷¹

Neticede Heidegger, devrimin dilini, 'Krieck, Baumler ve Rosenberg gibi Nazi ideologlarının burnunun dibinden çalarak' devrime rehberlik edebileceğini düşünmüştür denilebilir.⁵⁷² Filozof da bunu açıkça dile getirir: "1945 sonrası kesin bir biçimde kaniydim ki entellektüellerin özerk bir ittifakı, Nasyonal Sosyalist hareketin bir dizi temel unsurlarını derinlikli hale getirebilir ve dönüştürebilirdi ve bu yolla, kendi tarzında, Avrupa'nın nizamsızlığının ve Batı ruhunun krizinin üstesinden gelmeye katkıda bulunabilirdi."⁵⁷³ Habermas'ın Heidegger felsefesinin özüne ilişkin sorusuyla beraber Pöggeler'in şu sorusunu bu noktada kilit görüyoruz: "Meseleleri bu şekilde görmesinde Heidegger'i ne türden bir siyasal kavram yönlendirmiştir ve onun için nihayetinde geriye hangi kavram kalmıştır?"⁵⁷⁴ Zira bunu görmeksizin tartışmada ne Heidegger adına ne de felsefe adına açılacak şeyler sadece üyelik kartında 3125894 numaralı parti üyesi olması kadar tüketici bir boyutta kalmaktadır. Kısacası, Heidegger'in *derdi*, 'Birinci

⁵⁷¹ Habermas, agm., s. 112.

⁵⁷² Demirhan, age., s. 235.

⁵⁷³ Martin Heidegger, "Freiburg Üniversitesi Rektörüne Mektup", *Heidegger ve Nazizm*, s. 66.

⁵⁷⁴ Pöggeler, agm, s. 166.

Dünya Savaşı boyunca kendini gösteren Avrupa krizine felsefe yaparak cevap bulma çabası'dır, zira 'Yeryüzü, alevler içindedir. Beşeriyetin özü çığrından çıkmıştır'.⁵⁷⁵

Peki Heidegger tüm bunlar için ne dedi? "Otuz üçü mü kastediyorsunuz?"⁵⁷⁶ *Der Spiegel* söyleşisine Heidegger böyle başlar. Ne olduğunun farkında fakat önemsiz bir meseleymişçesine... Rektörlük görevinin 'herhangi bir görevlinin atanma tehlikesi' karşısında üstlendiği bir görev olduğunu söyleyen Heidegger, bunu üniversitenin kapanmaması için yaptığını ima eder.⁵⁷⁷ Fakat 'uyanışın büyüklük ve görkemi'ne 'ikna olmuş ve inanmış' olduğunu söyler fakat, 1933-34 güz yarıyılı başında çıkmış Freiburg yerel öğrenci gazetesinde "Varlığınızın kuralları öğretiler ve fikirler olmasın. Bugünkü ve gelecekteki Alman gerçekliği ve yasası münhasıran ve bizzat Führer'in kendisidir" sözleri için, "birtakım tavizler vermeden işin içinden çıkamayacağımı" anlamıştım diyerek kendini savunur. Ancak Heidegger'de bir nedamet göremeyiz, aksine "bugün bile ve hatta bugün eskisinden daha da kararlı biçimde Alman Üniversitesinin Kendini Hakim Kılması hakkındaki konuşmayı tekrar ederdim" der, "milliyetçiliğe atıfta bulunmadan elbette" şerhiyle birlikte, zira bugün 'millet'in yerini 'toplum' almıştır. Fakat Heidegger'in kibirli kötümserliği tüm söyleşide olduğu gibi burada da iş başındadır:

⁵⁷⁵ Heidegger Rektörlük Konuşması'nda üniversiteye, kişiyi askerlik hizmetine ve emek hizmetine eğiten bilgi görevini yüklemesi, Jünger'in 'savaş cephesi' ve 'emek cephesi'nin üstünde ve karşısında üçüncü bir etkenin önemini vurgulamak içindir: "Rektörlükte başarısız olduktan sonra Heraclitus ile Hölderlin üzerine düşündüyse, Jünger'in harekete geçmiş çağı kavramsallâştırma çabasının ufkunun ötesini düşünmektedir." Bkz. Otto Pöggeler, "Heidegger'in Siyasal Kendini Anlaması", *Heidegger ve Nazizm*, s. 170. Ernst Jünger'in kahramanlık edebiyatında olduğu gibi, her şeyden önce, asker yaklaşan ölüm karşısında hayatına değer katacak bir karar vermeye çağrılır. Oswald Spengler'in Batı uygarlığının değerlerini baltalamakla suçladığı sosyalizm ve liberalizme eleştirisi, *Batı'nın Çöküşü* de *Metafiziğin Temel Kavramları*'nda da karşımıza çıktığı üzere tinsel olanın etkisi bakımından Heidegger'i etkilemişti.

⁵⁷⁶ Martin Heidegger, *Der Spiegel Söyleşisi*, çev. Kaan Ökten, YKY, 2025, s. 9.

⁵⁷⁷ Heidegger, age., s. 14.

“Gerçi öyle bir konuşma, o vakit olduğu gibi bugün de boşuna söylenmiş olurdu.”⁵⁷⁸ Kısaca Heidegger, “Nasyonal Sosyalizm ile tartışıp çekişerek yenilenme için elde olanaklı kalan bu tek yolun açılabilceğine inanıyordum” fikrindedir. Hatta 1936’da Nietzsche derslerinin ‘İşitmesini bilen herkes’ için ‘Nasyonal Sosyalizmle hesaplaşmanın söz konusu olduğunu’ anlayacağını söyler.⁵⁷⁹ Heidegger yine Kökensel Sessizlik dahilinde ele aldığımız mantık dersleri için şöyle der: “İstifamı müteakip ilk sömesterde, mantık üzerine bir ders verdim ve logos öğretisi başlığı altında dilin özünü ele aldım. Dilin insanın biyolojik-ırksal özü olmadığını, fakat insanın özünün ruhun temel gerçekliği olarak dile dayandığını göstermeye çalıştım.”⁵⁸⁰ 1936’dan başlayarak, 1945’e kadar süren Nietzsche üzerine derslerini de ‘açık bir tarzda bir manevî direniş bildirgesi’ olarak niteler.⁵⁸¹

Sein und Wahrheit’ı bitiren okur için sürpriz olan yalnızca faşist unsurlar içeren düşünme parçaları değildir, okuru çarpan bir diğer özellik ise bu unsurlardaki *eğretilektir* ve tam bu noktada Heidegger’in “1933/34 kış sömestri dersi özel bir durum teşkil ettiğini”⁵⁸² söyleyen eseri yayına hazırlayan Hartmut Tietjen’in son notuna ulaşırız. Anlaşıyor ki Heidegger, Nazi Partisi üyesi olmadan önce aynı dersi verdiği bir önceki yıldaki 1931/32 dersini (bkz. GA 34) tekrarlamış ancak bunu büyük ölçüde değiştirilmiş bir biçimde bunu yapmıştır, yani ‘Herakleitos’un *polemos* (savaş) sözü üzerine yeniden yazılmış bir giriş, Platon’un Mağara Benzetmesi’nin genişletilmiş yorumu, *Theaitetos* diyalogunun kısaltılmış yorumu ve çok sayıdaki *politik* atıf’ derse eklenmiştir. Tietjen bunu ‘yeni bir ders taslağı hazırlamadığından, tarihsel dürüstlük gereği, ana bölümdeki

⁵⁷⁸ Heidegger, age., s. 16.

⁵⁷⁹ Heidegger, age., s. 24.

⁵⁸⁰ Heidegger, age., s. 69.

⁵⁸¹ Heidegger, age., s. 70.

⁵⁸² Hartmut Tietjen, “Nachwort des Herausgebers”, *Sein und Wahrheit*, s. 299.

bu değişimleri ve *politik* eklemeleri Wilhelm Hallwachs'ın ayrıntılı ders notlarını basarak aktarmak' *zorunda kaldığını* söyler ve bu başlangıçta sorduğumuz sorular açısından hayati bir değinidir.

Biz bu noktada *Heidegger'in suskunluğunu* tezin amaçları bakımından aslı bir tartışma olarak almayacağız, ancak iki noktaya işaret etmekle yetineceğiz. İlk olarak faşist düşünümünün dikkatli bir okuma gerektirdiğini en baştan kabul etmek durumundayız. Bununla birlikte en azından 1945 yılına kadar olan ve bizim tasnifimizde Kökensel Sessizliğe tekabül eden kısımda Heidegger'de bir suskunluk söz konusu değildir, aksine Heidegger bu konuda, metinde de görebileceğimiz üzere yetereince 'geveze'dir. Örneğin 30 Ocak 1934 tarihli ders saatinde Hallwachs notlarından görüldüğü gibi, Heidegger'e ait bir el yazısı pasajla dersİ kesintiye uğratır. Nasyonal Sosyalistlerin iktidara gelişinin yıldönümü vesilesiyle yapılan konuşmada Heidegger, şair Kolbenheyer'in bir gün önce verdiği konferanstaki Nasyonal Sosyalist insan ve dünya görüşünü son derece eleştirel bir biçimde tartışır. İkinci olarak ise *Nachwort* (Sonsöz) tarihsel ve politik olarak GA 34 vs. GA 36/37 arasındaki farkı belgelemesi 1933/34 dersinin 'politik eklemeler' ve 'Herakleitosçu savaş (*polemos*)' vurgusuyla dönüştüğünü açıkça belgelemektedir.⁵⁸³ Yani Heidegger Platon yorumunu o günkü Alman siyasi konjonktürüne göre uyarlamıştır. Mantık dersinde Nasyonal Sosyalist iktidarın öğrenci temsilcileri karşısında biyolojizm eleştirisine karşılık 'dilerseniz burada da ayaklarınızı

⁵⁸³ Bu dönüşüme rağmen Heidegger'de *polemos'un* dünyanın dünyalaşmasına ilişkin olduğuna dikkat edilmeli: "Yani hem birbirlerinden ayrı hem de birbirleriyle çatışmalarında bütün şeyler bir araya gelir ayrılıklarıyla da olsa. Bu dünyadır, tersten söyleyecek olursak bu kökensel anlamda bir araya toplama anlamında logostur ve bu da daha şimdiden polemos'tur. Logos ve polemos bir ve aynıdır. Yeniden kuralım: polemos bütün farklılıkları ve aynılıkları gözetmesiyle ve onları birbirleriyle ilişkilendirmesiyle derleyici toplayıcı logos'a, o da dünyaya yani kosmos'a dönüşür." Polemos tartışması için bkz. Erdal Yıldız, Güvenç Şar, *Herakleitos'un Oyunu & Herakleitos Fragmanlarına Yorumlar*, Dergah, 2016, s. 110.

yere vurabilirsiniz' tavrı ayrıca kayda değerdir. Tietjen'in de ifade ettiği gibi, her iki ders de dönemin siyasi diksiyonuna bir yakınlaşma gösterse de, Heidegger'in düşünsel temel duruşu ile Nasyonal Sosyalizm ideolojisi arasındaki uçurum köprü kurulamaz niteliktedir: "Heidegger'in ikilemi şuydu: Metafiziğin sonundaki o gerekli 'tinsel-politik devrimi' teşvik etmek için devrimci havayı canlı tutmak istiyordu; ancak Nasyoneel Sosyalizm ideolojisinin sefil insan modeline yönelik eleştirisini artık açıkça ifade edemiyordu (en azından akademik kürsüsünü kaybetmemek için)."⁵⁸⁴ Nitekim Mağaraya dönen filozof gibi, 1930'ların ikinci yarısındaki Nietzsche yorumlarında Heidegger, Nasyonel Sosyalizm ideolojisiyle hesaplaşmaya girişecektir.

Habermas'ın veciz ifadesiyle kesimi tamamlamak istiyoruz: "Almanya'da, Nazizm'in destekçisi olmuş bir düşüncenin eleştirel alımlanması, bir yandan siyasal bağılılığı ile faşizme karşı tavrındaki değişiklikler arasında var olan içsel ilişki ile diğer yandan siyasal olarak motive edilmiş akıl eleştirisinin tezlerini değerlendirmek için Heidegger'den bir şeyler öğrenebildiğimiz zaman, başarılabilir yalnızca."⁵⁸⁵ Tüm bunlarla birlikte adını koymaktan çekinmemek ve tüm bunları tarihsel düşünümün parçası kılmak lazım. Thomas Sheehan, Heidegger hakkında iki olgu var ki itiraz kabul etmez der, 'birincisi, onun yüzyılın en etkili felsefecilerinden biri olduğu ve ikincisi de bir Nazi olduğu'.⁵⁸⁶

⁵⁸⁴ Hartmut Tietjen, "Nachwort des Herausgebers", *Sein und Wahrheit*, s. 302.

⁵⁸⁵ Habermas, agm., s. 103.

⁵⁸⁶ Thomas Sheehan, "Heidegger ve Naziler", *Heidegger ve Nazizm*, s. 10. Bu kesimin zorunlu bir değini olduğunu hatırlatarak ileri okumalar için okuru şuraya yönlendireceğiz: Ahmet Demirhan (der.), *Heidegger ve Nazizm*, Vadi 2002; Victor Farias, *Heidegger und der Nationalsozialismus*, Frankfurt am Main 1989; Jürgen Habermas, "Zur Veröffentlichung von Vorlesungen aus dem Jahre 1935", *Philosophisch-politische Profile*, Frankfurt am Main 1971; Max Müller, "Martin Heidegger - Ein Philosoph und die Politik, Ein Gespräch mit Bernd Martin und Gottfried Schramm", Günther Neske und Emil Kettering (Hg.), *Antwort -*

2.2. Dilin Temeli ve Kökeni Olarak Suskun-kalabilme

“Dilin Temeli ve Kökeni Olarak Suskun-kalabilme” başlığı, doğrudan Heidegger’in *Wom Wesen der Wahrheit*’ının (*Hakikatin Özü Üzerine*) alt başlığından alınmıştır. İnsani Sessizlik bölümünde sessizlik daha ziyade herköngülük ve vicdan bağlamında bir zemin işlevi görürken bu bölümdeki eserler bağlamında sessizliğin artık daha asli bir noktaya çekildiğini görmekteyiz. Heidegger’de sessizlik git gide felsefesinin merkezi noktasında, dilin kökeni olarak görülen bir yere konumlanmaktadır. Fakat yine de Varlığın sessizliği ile ilişki içerisinde *die Stille, dinginlik olarak sessizlik* aşamasından uzağız. *Wom Wesen der Wahrheit (Hakikatin Özü Üzerine)* dersinde, bir üst kesimde yer alan gerekçelerle, *polemos* üzerine tartışmadan ziyade hakikat ve dil üzerine tartışmasına odaklanacağız. Böylece Birinci Bölümdeki *Varlık ve Zaman*’da temelleri atılan *logos* teorisininin *sessiz-kalabilme* kavramı temelinde gelişimini serimleyebileceğiz.

Martin Heidegger im Gespräch, Tübingen 1988; Jürg Altwegg (Hg.), *Die Heidegger Kontroverse*, Frankfurt am Main 1988; Rüdiger Safranski, *Ein Meister aus Deutschland - Martin Heidegger und seine Zeit*, München 1994; Thomas Sheehan, *Heidegger and the Nazis*, New York Review of Books, 16. Juni 1988; Tom Rockmore, *On Heidegger’s Nazism and Philosophy*, Berkley 1992; Ernst Nolte, *Martin Heidegger - Politik und Geschichte im Leben und Denken*, Berlin 1992; Richard Rorty, *Philosophy as Science, Metaphor, Politics*, in: ders, *Essays on Heidegger an Others, Philosophical Papers*, Bd. 2, Cambridge 1991; Julian Young, *Heidegger, Philosophy, Nazism*, Cambridge 1997; Jürgen Habermas, *Der philosophische Diskurs der Moderne - Zwölf Vorlesungen*, Frankfurt am Main 1985; Johannes Fritsche, *Historical Destiny and National Socialism in Heidegger’s Being and Time*, Berkeley 1999; Georg Lukács, *Die Zerstörung der Vernunft*; Theodor W. Adorno, *Jargon der Eigentlichkeit - Zur deutschen Ideologie*, Frankfurt am Main 1970.

Heidegger burada ‘sessiz-kalabilme’ dilin kökeni ve temelidir der⁵⁸⁷ ve her türlü söylem’i (*Rede*), suskunun bir kesintiye uğratılması (*Unterbrechung*) olarak koyutlar. Kuşkusuz bu koyutlama, dil felsefesi veya eksistansiyal analiz diliyle *logos* teorisinin evriminin sessizlik bağlamında net bir şekilde dile getirilmesi bakımından kilit konumdadır. ‘Önemli Not’ uyarısıyla bu evrime ilişkin kaydadeğer bir açıklamada bulunur:

“[‘Suskun-kalabilme’ (*Schweigenkönnen*) dilin kökeni ve temelidir] cümlesiyle, *Varlık ve Zaman* §34 vd. kısımlarda söylenenlerin esaslı bir şekilde ötesine geçiyorum. Orada dil, her ne kadar susku (*Schweigen*) ile özsel bir bağ içine sokulmuş ve o güne kadar hüküm süren ‘dil felsefesi’ karşısında dilin özüne dair yeterince kökensel bir kavrayışın temeli atılmış olsa da; bu yaklaşımın zorunlu sonucu olan asıl mesele (*das Eigentliche*) henüz görülmemiştir: Suskunun nihayetinde bir konuşma imkânı (*Möglichkeit des Redens*) olduğu görülmüştü; fakat sözün ve dilin sessizlikten fişkırdığı (*entspringend aus dem Schweigen*) henüz fark edilmemiştir. Son yıllarda bu bağlantıların ardına düştüm ve bunları işledim. Tabii ki bunu burada serimlemek mümkün değil. Ne susmanın farklı tarzlarını, ne gerekçe ve nedenlerin çeşitliliğini, ne de özellikle ketum-kalabilmenin (*Verschwiegenheit*) farklı basamaklarını ve derinliklerini...”⁵⁸⁸

Bu not Heidegger düşünmesinde, özellikle dilin kökeni düşünmesinin evriminde sessizliğin rolünü bize gösterir. Heidegger dilbilim ve ‘sözde’ dil felsefesinin ‘dil grammer yoluyla kavranışı’ dediği dilin öğeleri ve yapı kuralları üzerine inşa olunan öğretiyüze temellendiğini koyutlarken esasında orada eksik olanın sessizlik olduğunu imler: “Çözümlemiş cümle grupları, yerinden çıkarılmış tekil cümleler ve cümle türleri; kelime gruplarına ve tekil kelimelere ayrılmış; bunlar da hecelere ve harflere (*gramma*) bölünmüştür, ki adı da buradan gelir.”⁵⁸⁹ Yüzyıllardın süregelen gelenekle yerleşiklik

⁵⁸⁷ Alm.: “*Ursprung und Grund der Sprache...*”

⁵⁸⁸ Martin Heidegger, *Sein und Wahrheit. 1. Die Grundfrage der Philosophie. 2. Vom Wesen der Wahrheit*, Vittorio Klostermann Verlag, Frankfurt am Main 2001, GA36/37, s. 100.

⁵⁸⁹ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 100.

kazanan bu dil öğretisi kendisi için ‘bir tür doğallık’ kazanmış bir hale gelmiştir. Öyle ya, ‘canlı bir dilin o ele avuca sığmaz yapısını seslere, harflere, hecelere, kelimelere, kelime öbeklerine ve cümle yapılarına ayırıp düzene koymaktan daha somut ve kullanışlı ne olabilir?’⁵⁹⁰ Heidegger’e göre bu egemen gramatik tasavvur Grek Sofizmi ve retoriğinde şekillenerek nihai formunu ise Platon ve Aristoteles’te bulmuştur. Bu anlayışın temelinde Heidegger şu uslamlama sürecinin yattığını düşünür:

“Konuşmak, hitap etmek; birbiriyle konuşmaktır, kamusal alanda müzakere etmek, danışmak, halk meclisi, mahkeme duruşmasıdır. Bu türden bir konuşma; kamusal kanaat belirtme, danışma, düşünme ve akıl yürütmedir. Düşünmenin, kanaat getirmenin, anlamının ve tanımanın ne olduğu sorusu bağlamında; dikkatler, en yakındaki somut ve duyuşal olarak algılanabilir şey olan ‘söylem’e (*Rede*), konuşmaya yönelir. Bu türden bir şey mevcuttur, başka pek çok şey gibi vardır; o, Yunanlıların varolanın varlığını anladığı şekilde ‘var-dır’: bir şeyin tasarruf edilebilir, biçimlenmiş, sürekli mevcudiyeti anlamında. Dil, ‘elde mevcut’ bir şeydir ve bu yüzden sınırlandırılabilir parçalara ve yapılara ayrılır; burada yine mühim olan, Yunanlıların varlık anlayışı doğrultusunda, her seferinde en sürekli olanı ve kalıcı, en basit temel yapıyı ortaya koymaktır.”⁵⁹¹

Sessizlik mantığı üzerine *Beiträge zur Philosophie (Felsefeye Katkıları)* eseriyle birlikte detaylı açıklananacak olan *Sigetik* kavrayışı temellerini burada bulur. *Logos*’u *Logik*’e rapteden bağ burada, bu ‘var-dır’da yatar. Böylece Aristoteles’te sözün (*Rede*) temel yapısı, ‘mevcut-olan bir şey hakkında, onda mevcut olan bir başka şeyin beyan edildiği söz’ olarak kristalleşir: “Beyan (*Aussage*): *onoma*, *rhema*: *kategorein*; bu nedenle kategorik basit cümle, sözün temel yapısı sayılır; *legein-logos*. *Logos* ile ilgilenen ve onun ne olduğunu bilmek isteyen şey, *episteme logike*, yani ‘Mantık’ (*Logik*).”⁵⁹²

Sonuç olarak, konuşma, ‘sadece ses bulmuş, kamusallaşmış ve bu yüzden ilk ve en çok kavranabilir olan düşünme olduğundan’, söz üzerine yapılan muhakeme, düşünme

⁵⁹⁰ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 102.

⁵⁹¹ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 102.

⁵⁹² Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 103.

öğretisi olan ‘mantık’ formunu almıştır.⁵⁹³ Kendiliğinden, düşünme öğretisi olarak anlaşılan mantık’ın temeli *logos*’un bu Yunan tefsirinde yatar. Ancak bu bir çevrim yaratır ve *logos*’tan doğan *logik* artık *logos*’u tahakkümü altına alır; yani ‘sözün (*logos*) bir dil öğretisi (yani *gramer*) olarak muhakeme edilmesi de, bir düşünme öğretisi olan mantık tarafından yönetilir’.⁵⁹⁴ Böylece varlık minvalleri yerine, ‘isim (*substantivum*), fiil (*verbum*), sıfat (*adjectivum*); sözcük formları için kullanılan bu adlandırmalar, varolanın kendi varlığı içinde düşünsel olarak kavranma formlarına’⁵⁹⁵ geri gider. Kısacası, *gramer* mantığın ‘hükmü altına girer’, üstelik ‘temeline varolan hakkında çok belirli bir Yunan kavrayışını alan’ o Yunan mantığının hükmü altına.⁵⁹⁶ Böylece *gramer* bütün bir dili kuşatır. Sanki dil, ‘öncelikle ve asıl olarak, şeylerin teorik olarak izlenmesi ve konuşulması anlamındaki düşüncenin dışavurulması/bildirisi’ (*Verlautbarung*)⁵⁹⁷ imiş gibi bir tasavvurun tahakkümüdür bu. ‘Bir şiiri ya da insandan insana canlı bir sohbeti; ses tonunu, vurguyu, cümle melodisini, ritmi’ düşünün der Heidegger, hangi *gramer* sığar bunlar? Böylece Heidegger *gramma* temelli dil anlayışı yerine *sigetik* temelli dil anlayışı üzerinden söz’ü varlık’a bağlayacaktır.

Heidegger’in mantıksal-gramatik kavrayış olarak tanımladığı bu kavrayışın zemininde şu temellendirme vardır: “Konuşmak, düşüncenin kamusallaşmasıdır; dolayısıyla onun ifadesi (*Ausdruck*) ve işaretidir (*Zeichen*).”⁵⁹⁸ Böylece, ifade ve işaret fenomenleriyle birlikte, dilin karakteristikleri tanımlanmış sayılır. Öncelikle ses ve harf (ya da bunların oluşturduğu kelime grupları), ‘kelimenin ne anlama geldiğinin’ işareti

⁵⁹³ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 103.

⁵⁹⁴ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 103.

⁵⁹⁵ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 103.

⁵⁹⁶ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 103.

⁵⁹⁷ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 104.

⁵⁹⁸ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 105.

olarak koyutlanır; sözcüğün anlamı ise, ‘anlamda kastedilen şeyin’ ifadesi ve işareti olarak. Mantıksal-gramatik kavrayış böylece ‘sözcük sesi-anlam-şey’ bağıntısıyla örülmüştür. Heidegger bu dilsel yapının belirli kavranışının ‘Yunanlılarda, özellikle Aristoteles’te *phone*, *noema*, *pragma* olarak’ şekillendiğini, *noema* ve *pragma*’nın mantık tarafından *phone*’nin ise fizyoloji ve psikolojiye ‘fonetik’ olarak tevdi edildiğini söyler. Heidegger ‘dilbilim’ (*Sprachwissenschaft*) olarak şekillenen şeyde ilerleme olsa dahi ‘umutsuz bir şekilde çıkmaza girmiş bir yolda’ olarak niteler, dolayısıyla dilbilimin kendisinden dile dair kökensel ve özsel bir kavrayışın doğması mümkün değildir.⁵⁹⁹

Dilin özünü arıyoruz ve bunu ‘asli bir görüş (*Einsicht*), kökensel tecrübe bağlamlarından’ hareketle kazanmak istiyoruz. Böylece Heidegger dil’i sessizliğe bağlayan soruları ortaya koyar:

- “Dil; jest, ifade ve işaret gibi daha yüksek ve geniş bir nitelemenin altında mı durur; yoksa durum tam tersi midir? Yani insani jest, ifade ve işaret, sadece insan dilin içinde var olduğu için mi mevcuttur?”
- Eğer dil işaret ve ifade değilse, o zaman nedir? Nihai bir şey mi? Fakat kendi başına değil de, insani Dasein’in özsel bağlamı içinde mi?
- İnsan sadece bir şeyi, şeyleri, varolanları bildirmek ve işaretlemek istediği için mi konuşur; yani dil, işaret eden ve betimleyen bir bildirim aracı mıdır? Yoksa insanın bildirecek ve adlandırılacak bir şeyi olması, ancak konuştuğu ve konuşabildiği ölçüde mi mümkündür?
- Dil, bir bütün olarak varolanın zengin bir şekilde eklemellenmiş bir kopyası mıdır; yoksa bu varolanın bir bütün olarak varolan niteliğiyle hüküm sürmesi ve açılması ancak dilin içinde ve dil aracılığıyla mı gerçekleşir?
- İnsan bir şeyi beyan etmek ve iletmek istediği için mi konuşur, yoksa insan susabilen bir öz olduğu için mi konuşur?
- O halde dilin özsel kökeni sonunda susabilmek midir? Peki, bu ne demektir?

⁵⁹⁹ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 105.

- Suskunluk sadece negatif bir şey, yani konuşmamak, yalnızca bir dışsallık, sedasızlık (*Lautlosigkeit*) ve sessizlik (*Stille*) midir? Yoksa susmak pozitif ve daha derin bir şeydir de; her türlü konuşma ise bir tür susamama, artık-susamama veya henüz-susamama mıdır?”⁶⁰⁰

Kısacası sessizlik dilin tecrübesinde asli bir konumdur. Heidegger bu sorular soruşturulmadan dilin özünü tecrübe edemeyeceğimizi ancak geleneksel kanaatlerin kurbanı olacağımızı söyler ve ekler, sessizlik üzerine konuşma tehlikelerle çevrilidir. Zira bu bizi özün felsefesi, felsefenin özü açıklamasındaki ‘dairevi hareket’e götürür: “Suskunluk üzerine konuşmamız gerekiyor –ve bu son derece yanıltıcıdır zira susku üzerine konuşan kişi, suskuyu ne tanıdığını ne de anladığını en dolaysız yoldan kanıtlamak gibi bir tehlikeyle karşı karşıyadır.”⁶⁰¹ Heidegger bu noktada bir uyarıda bulunur ve bunu sessizlik bahsinde yapıyor olması çalışmamız açısından da yöntemsel bir ihtar niteliğindedir. Sessizlik üzerine konuşmak, sessizliği ‘mistik ve karanlık bir şey olarak, onun özünü sözde duygusal bir sezîşe bırakmak’⁶⁰² demek değildir: “Felsefe yaptığımız sürece buna izin verilemez.”⁶⁰³

Fakat burada bir çelişki doğmuyor mu? Dilin kökeni sessiz-kalabilme ise bu durumda ‘hayvan, susabilme konusundaki o şanslı konumdur. Zira hayvanlar konuşmazlar; yani susarlar.’⁶⁰⁴ “Öyleyse bizim bakış açımıza göre hayvanın, insana kıyasla daha yüksek bir dil yetisine sahip olması gerekirdi.”⁶⁰⁵ Fakat ‘hayvanlar gerçekten susabilir mi?’⁶⁰⁶ Heidegger’e göre hayvan konuşmaz, çünkü konuşamaz, insan, ‘sadece

⁶⁰⁰ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 106. Maddeleştirme bize ait.

⁶⁰¹ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 107.

⁶⁰² Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 108.

⁶⁰³ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 108.

⁶⁰⁴ Krş. Martin Heidegger, *Sein und Zeit*, § 34, s. 164 Heidegger; “Wom Wesen der Wahrheit”, *Sein und Wahrheit*, s. 107.

⁶⁰⁵ Heidegger, “Wom Wesen der Wahrheit”, *Sein und Wahrheit*, s. 107.

⁶⁰⁶ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 107.

insan', 'bu öze sahip olduğu içindir ki, dilin içinde var olur'.⁶⁰⁷ Hayvanın konuşamaması, buna gereksinimi olmamasındandır. İnsan ise dil 'zarureti' (*Not*) içindedir: Hayvan, "zaruret içinde değildir, çünkü buna zorlanmamıştır (*genötigt*). Zorlanmamıştır, çünkü o, [insanı] sıkıştıran güçlere karşı kapalıdır. Peki, hangi güçlere? Varlığın üstün gücüne!"⁶⁰⁸ İnsanın varlığın üstün gücüne maruz bırakılmış ve ona açık olması ile insanın konuşuyor olması, insan özündeki bir ve aynı temel olguya işaret eder. Hayvanda olduğu gibi, Tanrı'nın konuşması da 'aynı derece imkansızdır' Heidegger'e göre. Zira var olmak (*existieren*), varlığın üstün gücüne bağlı olmak demektir. Ne hayvan ne de Tanrı bu gücü haiz değildir. Böylece Heidegger'in soruları sessizliğin ontolojik boyutunu git gide derinleştirir: "Konuşmamak doğrudan suskunluk anlamına mı gelir? Mesela şu pencere susuyor mu? Hayır! Ama o da konuşmuyor! Elbette! Fakat o aynı zamanda susamaz da. Demek ki sadece konuşabilen varlıklar susmaya muktedirdir. Susmak, konuşabilmenin bir minvalidir. Bu yüzden dilsiz birisi de, hiçbir şey söylemediği halde susamaz. Hatta susabildiğine dair bir kanıt bile sunamaz; bunun için konuşabiliyor olması gerekirdi. Dolayısıyla susmak, asla sadece konuşmamak değildir; bu durum pencere ve benzeri şeyler için de geçerlidir. Fakat susmak yalnızca dilsiz olmak da değildir. Pencere sessiz de değildir; bunun için onda bir şey eksiktir: Ses verme yeteneği."⁶⁰⁹

Kısacası hayvanlar, ses verme (*Verlautbarung*) yeteneğine sahip olmalarına rağmen, dilsiz/sessiz (*stumm*) olamazlar. Dilsiz olmak bile henüz bir suskunluk değildir; çünkü suskunluk, konuşmak istememe anlamında bir konuşmamadır. Ses vermenin sırf yokluğu; ister pencerede olduğu gibi imkânsızlık anlamında, isterse fiilen gerçekleşmeme, susup kalmışlık ve dilsizlik anlamında olsun, suskunluğu nitelemez. "Sessiz-kalabilmek, dilin kökeni ve temelidir" Heidegger'e göre. Peki ya konuşma?

⁶⁰⁷ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 100.

⁶⁰⁸ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 100.

⁶⁰⁹ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 108.

Heidegger suskunluk olarak sessizliği (*Schweigen*), belirli bir konuşma ve söz söyleme yeteneği imkânı olarak tanımlar: “Kim konuşabiliyorsa -ve sadece böyle biri- özsel olarak susabilir de. (...) Buna göre konuşabilme, susabilme imkânının ön-koşulu ve temelidir.”⁶¹⁰ Böylece sessizlik üzerine önemli bir noktaya gelmiş oluruz: “Susma, asla sadece bir olumsuzluk/yokluk (*Negativum*) olarak kavranamaz.”⁶¹¹ Böylece Heidegger ontolojik sessizliği hayvanın ‘sedasızlık’ından (*Lautlosigkeit*) ayırır ve farkı ‘varlığa maruz kalma’ olarak koyması önem taşır: “Suskunluk gerçi bir konuşmamadır (*Nichtreden*), ama her konuşmama henüz susma değildir. Suskunluk, daha ziyade, en azından konuşabilen birinin konuşmamasıdır; dendiği gibi, [sessizlik] konuşabilmenin mümtaz bir tarzı ve biçimidir. Bu durum kendini zaten şurada gösterir: Genellikle suskunluk aracılığıyla, en dolambaçlı konuşmalardan çok daha fazla ve belirli bir şeyi söyleyebiliriz.”⁶¹²

Heidegger *Wom Wesen der Wahrheit*’ta (*Hakikatin Özü Üzerine*) suskunluğu ‘söyleyecek bir şeyi olma’ gerekliliğiyle birlikte koyutlar, bu koyutlama daha *Varlık ve Zaman*’da kendini göstermişti. Bu sav bizi sessizlik dolayımında başka bir kavrama, ‘kendinde tutma’ya (*Beisichbehalten*) götürür: “Söyleyecek bir şeyimizin olması; ona sahip olduğumuz ve onu tam da seçkin bir anlamda muhafaza ettiğimiz (*verwahren*) anlamına gelir. Onu önceden kendi içimizde tutar ve saklarız. Ancak bu, sadece başkalarının sahip olmadığı bir bilgiye sahip olduğumuz anlamına gelmez. Gerçi bu ‘kendinde tutma’, kendimizi kamusalığa (*Öffentlichkeit*) kapattığımız, dışarı hiçbir şey sızdırmadığımız bir varolma tarzıdır.”⁶¹³ Elbette bu ‘kamusallığa kapatma’ hergünkülüğün gürültüsü dışında kendimize kendimizde bir alan yaratma girişimidir.

⁶¹⁰ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 109.

⁶¹¹ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 109.

⁶¹² Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 109.

⁶¹³ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 110.

Heidegger'in 'kendinde tutma'da tek başına 'belirleyici olan'ın içe kapanma demek olmadığı uyarısı, sessizliğin bir zihin edimi olarak konumlandığı yere işaret eder esasında. Denilebilir ki, *sessizlik benim varlıkla iletişim kurduğum içsel mekandır*: “Otantik kendinde tutma pozitif bir şeydir: İnsanın ‘içine kapanık’ (*zugeknöpft*) olmadığı, aksine tam da varolana ve varlığın üstün gücüne açık olduğu o Dasein minvalidir. Elbette bu açıklık, insanın rastgele her türlü uyarının ve durumun peşinden koştuğu ve onların çeşitliliği içinde dağıldığı (*zerstreut*) bir açıklık değildir; aksine varolana yönelik, kendi içinde toplanmış o açıklıktır.”⁶¹⁴

Böylece sessizliği niteleyen bir diğer kavram olan ‘toplanmışlık’a (*Sammlung*) ulaşırız. Heidegger suskunluğu, toplanmışlık, ‘hem de tüm davranışın/tavır alışın toplanmışlığı’ olarak tanımlar.⁶¹⁵ Toplanmışlığı ‘ben-merkezcilik’ ve ‘kendini temaşa’dan ayırır. Zira bunlar, ‘kendiyile meşgul olma’ görünümü altında kendinde ‘kaybolmuşluklar’dır. Dasein ‘bu tavır alış kendi içinde durur, böylece kendi içinde gerilir ve ancak bu sayede gerçekten yöneldiği varolana doğrultulur ve ona tam anlamıyla maruz kalır’: “Sessizlik (*Schweigen*): Bir bütün olarak varolanın o üstün hücumuna yönelik toplanmış bir açılmışlıktır.”⁶¹⁶ *Hölderlin ile Diyalog* kesiminde bu iki kavramın da, ‘toplanmışlık’ ve ‘kendini tutma’nın açımlandığını göreceğiz.

Özsel olan her şey gibi, suskunluk da ‘her zaman kendi öz-olmayanını bir görünüş olarak’ taşır. Yani dışarıdan bakıldığında bir ‘kapalılık’ (*Verschlossenheit*) gibi görünür, oysa tam tersidir: “Suskunluk böylelikle insani Dasein’ın o kökensel ketumiyetin bir olayına (*Geschehnis*) dönüşür; varoluş, bizzat kendisini, yani içinde bulunduğu varolanın bütünü, bu ketumiyetten hareketle söze getirir. Ve o zaman söz, şeylerin bir kopyası ya

⁶¹⁴ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 110.

⁶¹⁵ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 111.

⁶¹⁶ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 111.

da yansıması değil, aksine o toplanmış açılmışlığın ve onun içinde açılmış olanın zapt edici biçimlenişi, zapt edilmiş bir kendi-içinde-tutuluşudur.”⁶¹⁷

Heidegger, söz’ün sessizliği bozmasını, ‘ketumiyetin tanığı olarak ve hakiki bir söz olduğu sürece tanık kalarak’ bunu yaptığını söyler, yani söz, ‘sırf bir lafa, konuşma ise sırf bir gevezeliğe dönüşerek’ sönüp gidebilir.⁶¹⁸ İşte, dilin öz-olmayanı budur ve bu nedenledir ki ‘dil’in yanıltıcılığı’ der Heidegger ‘en az dilin mucizesi kadar büyüktür’.⁶¹⁹

Heidegger *Wom Wesen der Wahrheit (Hakikatin Özü Üzerine)* eserinde dil ve sessizlik bağlamındaki kesimi belli başlı temel çıktılarla bittirir:

- i. Sessizlik (*Schweigen*) negatif bir şey değildir.
- ii. Sessizlik sadece dışarıdan bakılarak, seda yükseltmenin bir kesintisi ya da eksikliği olarak alınmamalıdır (salt bir sessizlik, ‘ormandaki sükûnet’ gibi).
- iii. Sessizlik, insanın sözde her defasında-kendi-oluşu (*Jemeine*) ile, yani bir kabuğuna çekilme (*Abkapselung*) tarzındaki toplanmışlık ile de ilgili değildir.
- iv. Aksine sessizlik, insanın varlığının seçkin bir karakteridir; insan, bu varlığı temelinde varolanın bütününe maruz bırakılmıştır. Sessizlik, bu maruz kalmışlığın gerilimli toplanmışlığıdır (*gestraffte Sammlung*).
- v. Sessizlik, dolayısıyla, bir boyun eğme, bir kaçınma ve geri çekilme, bir acziyet olarak hiçbir şey söylememe demek de değildir. Bu türden bir sessizlik, onun sadece onun öz-olmayanının bir formudur; buna karşılık, maruz kalmışlığın gerilimli toplanmışlığı olarak susmanın özü, bir üstünlük ve yani güçtür (*Macht*). Öyle bir güç ki; aynı zamanda seda bulmayı söze ve dile yetkilendiren (*ermächtigt*), bizi varlığın üstün gücüyle yüzleşmeye ve onda dik durmaya, yani konuşmaya ve dilin içinde olmaya yetkilendiren güçtür.”⁶²⁰

Bu noktada Heidegger ‘dil’in özsel karakteristiği için sadece kaba bir işaret’ olsa da, sessizlik üzerine temellenen dil anlayışının, ‘dil’in ve onun özüne dair sorunun, insanın

⁶¹⁷ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 111.

⁶¹⁸ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 111.

⁶¹⁹ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 111.

⁶²⁰ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 112.

özüne dair soruyla en dar şekilde iç içe geçtiğini' açık kılmaya yeteceğini söyler. Gerçekten de *Varlık ve Zaman*'da temelleri atılan dünya-içinde-olma ile birlikte suskunluk üzerine temellenen dil anlayışı insanın en yakını olan dilin insanileştirilmesidir denilebilir. Ancak her iki özsel soru da, yani dilin ve insanın özü soruları da, bizi dönüşlü bir şekilde hakikatin özüne götürür. Heidegger böylece sessizliği hakikate bağlayan soruyu sorar: "Dilin özüne dair soru, hakikatin özüne dair soruyla nasıl bağlantılıdır?"⁶²¹ Ketumiyet olarak susabilmek, dilin kökeni ve temeli ise bunun 'hakikat'le bağı nedir?

Heidegger bu soruya sessizliğin kırılması (*Bruch des Schweigens*) olarak, *logos* olarak dil ile ilişkiye sokarak, geniş erimli bir açıklamayla cevap verir. Ona göre suskunluğun bozulması, her seferinde *aletheia* (üstü-örtülü-olmama) anlamındaki hakikatle içsel ve özsel bir ilişki gösterir. Böylece, üzeri-örtülü-olma hakikat olgusu ile dil arasında bağlantı olduğu sessizlikte temellenir. Susma bir bütün olarak varolanın o üstün hücumuna yönelik toplanmış açılmışlıktır. Dil suskuyu bozar, yani onu söz'e büründürür ve söz, 'susmayı sadece ortadan kaldırmaz, aksine onu kendi içine alır; yani ister orada bir dinleyici olsun ister olmasın, kendini ileten bir açımamaya dönüşür'. Heidegger böylece her bir kelimeyi, 'bir bütün olarak varolanın açılmışlığından (*Aufgeschlossenheit*) doğarak söylenen'⁶²² olarak koyutlayarak muazzam bir açımama ortaya koyar: "“Kelimenin kendisi bir kelime sesi (*Wortlaut*) olarak biçimlenmez, aksine kelimenin biçimlenişi (*Wortprägung*), varolanın açımlanması o öncelikli ve kökensel biçimlenişinden fışkırır (*entspringen*).”⁶²³ Böylece kökensel yaratıcı konuşmayı işaret-verme'ye hapseden kelime sesi, anlam ve şey şeklindeki o suni ayrım yerini sessizlik temelinde, her kelimenin bir açımama olduğu dil anlayışına bırakır. Özellikle Herakleitos

⁶²¹ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 112.

⁶²² Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 113.

⁶²³ Heidegger, age., GA36/37, 2001, s. 113.

bölümünde Heidegger'in sessizliği *Logos* ve *Legein* üzerinden yeniden *aletheia* ve *poesis* ile ilişkilendirdiğini göreceğiz.

Özcesi, Heidegger hakikat, varlık ve dili bir bütünlük içerisinde ve sessizlik temelinde ele alır. İnsan dilde, varlığın uçurumunda bir maruz kalmışlık içerisinde. Heidegger'in dil kavrayışı, insanı varlığın komşusu ve muhafızı olarak konumlandırır. Bu muhafaza, sözden önce sessizliğin o tekinsiz derinliğinde, yani varlığın sesine kulak verme anında başlar.⁶²⁴ İnsani varoluşun en temel karakteri, varlığın o ezici ve üstün gücüne tam anlamıyla maruz kalmış olmasıdır. Bu maruz kalmışlık, Tanrı ve hayvanın aksine insanı dile mahkûm kılar. Hayvan konuşamaz, çünkü Varlığın o ezici gücüne karşı bir tür ontolojik koruma altındadır; Tanrı ise dili bir şeyi saklılıktan çıkarma aracı olarak kullanmaya ihtiyaç duymaz. Sadece insandır, o uçurumun kenarında varlığa maruz kalan varolan olarak sessizliğin yükünü taşıyan.

Heidegger'in sessizliği temel alan dildeki ontolojik devrimi, konuşmayı asli, susmayı ise onun yokluğu olarak gören gramatik mantığı tersyüz etmesiyle mümkün olmuştur. Heidegger'e göre suskunluk, teknik bir konuşmama halinden farklı olarak, pozitif ve kökensel olandır. Susabilmek, dilin bir niteliği -veya sadece olanağı- değil, onun kökeni ve temelidir. Suskunluk, bir içe kapanma değil, bilakis bir 'toplanmışlık' halidir. Bu bakımdan dil bir kopya değildir; var olanın 'var olan olarak' hüküm sürdüğü yerdir.⁶²⁵ Sessizlik, içine kapanık bir narsisizm veya narsistik bir *Ichbezogenheit* (ben-merkezcilik) değildir. Aksine *Sammlung* (toplanmışlık), var olanın bütünüyle üzerimize yaptığı o ezici hücumu karşılayabilmek için ruhun gerilmesi, bir tür deneyime hazır-oluş halidir. Söyleyecek bir şeyi olmak, onu döküp saçmak değil, bir baraj gibi dolduran o

⁶²⁴ George Steiner, *Heidegger*, s. 121.

⁶²⁵ Editörlük veya çeviri pratiği açısından düşünürsek de bu, metnin asıl ruhunu, asli sessizliğine geri döndürmektir. Herakleitos bölümünde bu 'sessiz-çeviri' kavrayışına döneceğiz.

muazzam enerjiyle muhafaza etmektir. Bu enerji fişkırdığında ortaya çıkan söz, artık alelade bir gevezelik değil, Varlığın bir beyanı olur.

Heidegger, *Logos* kavramını *Lego/Legein* (toplamak, bir arada tutmak) eylemi üzerinden yeniden yorumlayarak, var olanın parça parça dağılmasını engelleyen o 'bir arada tutucu' gücü koyutlar. Bu bağlamda sessizlik, dilin ihtiyaç duyduğu o kökensel toplanmışlığın zemini ve kökenidir. Dil, var olanı gizliliğinden koparıp alan (*entreißen*) aktif bir eylemdir. Söz, o muazzam sessizliğin içinde biriken enerjinin 'zapt edici bir biçimlenişi' (*bändigende Gestaltung*) haline gelir. Belki bu nedenle de denilebilir ki, her sözcük varlığa bir tanıklıktır.

2.3.Sessizlik Bekçiliği ve Sessizlik Mantiğı (Sigetik)

Sessizliğin izini sürerken sadece araştırmamız için değil Heidegger felsefesi için de büyük önem taşıyan bir noktadayız. *Ereignis* (varlaşım/özleşen Varlık) ile birlikte *Kehre* (dönüş/dönüşlülük) İnsani Sessizlikten Kökensel Sessizliğe geçiş açısından önem taşıdığı gibi, Heidegger'in poetik düşünümüne evrilen düşünce serüvenini göstermesi bakımından da ayrıca üzerinde durmamızı gerektiriyor. Bu nedenle tarihsel sıralamada bir değişiklik ile bu kesiti öne alıyoruz. Heidegger'in düşünmesindeki evrimi sistematik katkılarla ele alma derdindeki devasa eseri *Beiträge zur Philosophie (Felsefeye Katkılar)*, 1936-38) eseri bu bölümde esas başvuru kaynağımız olacaktır. *Ereignis* ve *Seyn* kavramlarının sessizlik bağlamında izini sürmek için öncelikle bu dönüşümün, *Kehre*'nin mahiyetine dair bir arayış içerisinde olacağız.

Denebilir ki *Beiträge zur Philosophie (Felsefeye Katkılar)* dönüşlülüğü içinde Varlığın, *Seyn*'in özü olarak varlaşım'ın, *Ereignis*'i odağına alan Heidegger'in bir Heidegger açıklamasıdır. Heidegger adeta kendi felsefesinin 'diğer başlangıcı'nı bir temize çekme işlemine girişmiştir burada. *Varlık ve Zaman*'da varlık sorusunun temel-ontolojik bir kavrayışı esas alınmıştı. *Beiträge zur Philosophie* ile birlikte varlık sorusu varlık-tarihsel (*seynsgeschichtlich*) ve aynı zamanda 'daha kökensel' (*ursprünglicheren*) bir şekilde ortaya konup işlenmesine yönelik 'ilk kapsamlı' girişimdir bu eser.⁶²⁶ Varlık/Seyn, burada 'hakikati ve özü, yani özleşmesi'⁶²⁷ (*Wesung*)' üzerinden sorulur ve bu özleşme *varlaşım (Ereignis)* olarak konumlanır. Herrmann bunu şöyle ifade eder:

⁶²⁶ Martin Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1989, GA65, s. 512.

⁶²⁷ Heidegger felsefesinde 'Wesung', durağan bir 'öz'den (*Wesen*) ziyade; Varlığın kendi içinde sürekli gerçekleşme, hüküm sürme, ortaya çıkma ve zamansallaşma sürecini ifade eden dinamik, eylemsel bir kavramdır. Varlığın statik bir nesne değil, aktif bir oluş patikası olduğunu vurgular.

“Burada icra edilen düşünce, kendisini ‘Varlığın özleşmesinin varlaşım olarak bir tasarımı (*Entwurf*)’ olarak kavrasa da, ‘Varlığın hakikatının özgür eklemeni, bizzat Varlığın kendisinden hareketle henüz eklemlemeyi’ başaramaz. Düşünce, böylesi bir eklemlemeye doğru henüz yoldadır.”⁶²⁸ Ancak varlık sorusunun varlık-tarihsel işlenişi, ilk kez altı kısımdan oluşan bir ‘taslak’ (*Aufriß*) bünyesinde sunulur. *Beiträge zur Philosophie*’de (*Felsefeye Katkıları*) yer alan metinler ‘şimdiye kadarki tarzda bir eser’ değildir; zira varlık-tarihsel düşünce bir ‘düşünce-yoludur’ (*Gedanken-gang*). Bu yol aracılığıyla, ‘şimdiye dek bütünüyle gizli kalmış olan Varlığın özleşme alanı katedilir ve ancak böylelikle aydınlatılıp kendi en has varlaşım-karakterine ulaştırılır’.⁶²⁹

Varlık-tarihsel sorgulama ‘Varlık-terk edilmişliğin (*Seinsverlassenheit*) zarureti içindeki Varlığın ‘yankısı’ (*Anklang*)’ ile başlar; ‘ilk ve diğer başlangıcın birbiriyle karşılıklı-oyunu (*Zuspiel*)’ içinde, Varlığın içine düşünsel bir ‘sıçrayış’ (*Sprung*), onun hakikatının düşünsel ‘temellendirilmesi’ (*Gründung*) ve ‘son tanrının gelecek olanlarının’ düşünsel ‘hazırlığı’ olarak icra edilir. Varlığın özleşmesini ‘varlaşım’ olarak düşünen bu düşünce; ‘Varlığın, kendisine varlanmış olan Da-sein ile olan dönüşlü ilişkisinin zenginliğini’ düşünür; dolayısıyla insanın özünü, yani Da-sein’i, bizzat varlaşım olarak Varlığın özüne ait olan o ‘dönüş’ (*Kehre*) üzerinden düşünür. Heidegger, düşünme yolunda *Felsefeye Katkıları*’ın konumunu, *Hümanizm Üzerine Mektup*’ta ‘1936’da başlayan bir yolun akışına, Varlığın hakikatını sade bir şekilde söyleme teşebbüsünün o ‘anına’ dayandığını’ belirtir.⁶³⁰ Ve ekler: “*Ereignis*, 1936’dan beri düşüncemin temel sözüdür.”⁶³¹

⁶²⁸ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 513.

⁶²⁹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 513.

⁶³⁰ Heidegger, *Wegmarken*. GA9, s. 313

⁶³¹ Heidegger, age., GA9, s. 316

Heidegger *Katkılar*'da, ilginç şekilde Ön Mülâhaza'da değil ancak eserin ilerleyen bölümlerinde kendi düşüncesindeki dönüş'ün, dönüşlülüğün altına çizerek eserini açar, biz de bu tartışma bu alıntıyla yeterlilik vereceğiz:

“[Soru] *Varlık ve Zaman*'dan beri 'ontolojik fark' olarak kavranmıştır ve bu, Varlığın (*Seyn*) hakikatine dair soruyu her türlü karışıklığa karşı güvence altına alma niyetiyle yapılmıştır. Ancak bu ayırım, derhal geldiği yola geri itilir. Çünkü burada var-olan-lık (*Seiendheit*), *ousia*, *idea* olarak ve onun izinde nesnellik, nesnenin imkânının koşulu olarak kendini gösterir. Bu nedenle, *Varlık ve Zaman*'daki Varlık sorusunun ilk yaklaşımını ve onun yansımalarını aşma girişiminde, 'ontolojik farka' hâkim olmaya, onun bizzat kökenini ve dolayısıyla gerçek birliğini kavramaya yönelik değişen girişimlere ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle, sadece 'matematiksel' bir geri-gidiş olarak 'imkân koşulundan' (*Bedingung der Möglichkeit*) özgürleşme ve Varlığın hakikatini onun kendi özünden (yani *Ereignis*'ten) hareketle kavrama çabası gerekmiştir.”⁶³²

'Gelecek olan düşünce'nin arayışdır *Beiträge zur Philosophie (Felsefeye Katkıları)* ve kendisi de bu arayışa dahildir; Varlığın özleşmesinin şimdiye dek bütünüyle saklı kalmış alanının katedildiği ve böylelikle ancak o zaman ışıldadığı ve kendi en özge *varlaşım* karakterine ulaşıldığı bir düşünce-yoludur.⁶³³ İnsanın 'akıl-sahibi hayvan'dan (*animal rationale, zōon logon echon*) Da-sein'a doğru özsel dönüşümüne tekabül eden *Ereignis*'e has kılınmasının (*übereignet*) arayışdır. Evet *Katkılar Seyn*'ın özünden, yani *Ereignis*'ten söylese de, *Seyn*'ın hakikatinin özgür eklemine henüz bizzat kendisinden eklemlemeye muktedir değildir', fakat Heidegger buna bir eksiklik olarak işaret etmez, zira 'sistemler zamanı' geçmiştir. Ancak 'Varlığın hakikatinden yola çıkarak var olanın özsel biçiminin inşa edilmesinin zamanı henüz gelmemiştir.'⁶³⁴ Bu sırada felsefe, diğer başlangıca geçişte, tasarımı (*Entwurf*), yani Varlığın hakikatinin zaman-oyun-alanının

⁶³² Heidegger, age., GA65, 1989, s. 250.

⁶³³ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 3.

⁶³⁴ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 5.

(*Zeit-Spiel-Raum*) temellendirici açılması⁶³⁵ gerçekleştirmiş olmalıdır: “Şayet bir gün bu başarılırsa, o vakit Varlığın o özü kendi sarsılışında (*Erzitterung*) düşünsel eserin bizzat yapı-eklemini (*Gefüge*) belirleyecektir. Bu sarsılış, daha sonra, tanrıların tanrısının o tanrılaşmasının (*Götterung*) bir içtenliğinin (*Innigkeit*) çözülmüş suhuletinin (*gelösten Milde*) gücüne dönüşerek güçlenir, ki Da-sein’in Varlığa doğru-özleşmesi, onun için hakikat-temellendirmesi olarak bu güçten varlanır.”⁶³⁶

Belki en temel fark budur, burada söyleyiş (*Sagen*), söylenecek olanın karşısında değildir, Varlığın özleşmesi olarak söyleyiş, ‘Varlığı özünün ilk tınısı (*Anklang*) üzerine toplanır ve yine de bizzat yalnızca bu özden yankılanır (*erklingt*)’.⁶³⁷ Bir diğer fark ise tarihin bir gözlemin nesnesi olmaktan çıkarılacak, ‘düşünsel sormayı kendi kararlarının mahalli olarak ilk kez uyandıran ve meydana getiren’ şey olarak kavranışıdır.⁶³⁸ Geçişsel düşünce, Varlığın hakikatının temellendirici tasarımını tarihsel bir tefekkür olarak yerine getirir: “Geçişteki düşünce, hakikatin Varlığının ilk geçmişini ve Varlığın hakikatının en uç geleceğini bir karşılıklı-konuşmaya sokar ve bu konuşmada Varlığın şimdiye dek sorulmamış özünü söz’e döker.”⁶³⁹ Fakat Heidegger nettir: “‘Anlam’ (*Sinn*) hakkındaki soru, yani *Varlık ve Zaman*’daki izahata göre tasarım alanının temellendirilmesi hakkındaki soru, kısaca Varlığın hakikatine dair soru benim sorumdur ve yegane sorum olarak kalacaktır; zira o biricik olana (*Einzigsten*) yöneliktir.”⁶⁴⁰

Heidegger ilk ve diğer başlangıçla birlikte kılavuz soru (*Leitfrage*) karşısında temel soru (*Grundfrage*) ayrımını koyar. Varolanın neliğine dair kılavuz soru Varlık

⁶³⁵ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 5.

⁶³⁶ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 4.

⁶³⁷ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 4.

⁶³⁸ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 5.

⁶³⁹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 5.

⁶⁴⁰ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 10.

sorusu (*Seinsfrage*), Varlığın hakikatine dair soruya dönüşür. Varlığın hakikatine dair soru, ‘kuşkusuz korunan bir şeye (*Verwahrtes*) bir nüfuz edıştır (*Eindrängnis*), düşünsel olarak Varlığın nasıl özleştğine dair içten bilgidir (*inständliche Wissen*), öyle ki ‘belki tanrılara bile ait değildir, aksine biricik bir şekilde, tanrıların bile henüz tabi olduğu o eklemlenışin uçurumsal olanına aittir’.⁶⁴¹ Sormak, gizli bir şekilde zorlayıcı olana (*Zwingenden*) doğru özgürleşmedir ve biz, her şeyin sorusuzluğa gömüldüğü bir çağda o asıl sorunun, ‘Varlığın anlamı’ hakkındaki sorunun peşi sıra gidiyoruz. ‘Zaruretsizliğin gizli zaruretimden kaynaklanan sonsuz ihtiyaç çağında’, bu soru elbette ‘en faydasız gevezelik’ (*Gerede*) olarak görülecektir. Fakat ‘var olanın, Varlığın hakikatinden yeniden-getirilişi’ görev olarak ‘gelecek olanları’ beklemektedir.⁶⁴² Böylece “özel düşüncenin basit bir sarsıntısından, Varlığın hakikatinin olaylaşması, karşılıklı oyunda Varlığın bambaşka şarkısını’ tınlasın diye.⁶⁴³ “Varlık sorusu, insanın düşünsel bir yaratıcı olduğu sürece, Varlığın arayıcısı olarak icra ettiği, Varlığın içine doğru sıçrayıştır. Varlığı ‘bahşeden’ (*stiftet*) şair, arayıcı gücün en özge aşırılığında Varlığın arayıcısıdır. Biz şimdikilerin ise tek bir ödevi vardır: Sorulmaya-değer olan için güvenli bir hazır-oluşun (*Bereitschaft*) çok önceden-kavrayan temellendirilmesi aracılığıyla o düşünürü hazırlamak.”⁶⁴⁴ Biz bu kesimde bu hazır-bulunuşluğun sessizlik uzamının inşasıyla bağını serimleyerek, yeni düşünmenin neden bir sessizlik mantığı gerektirdiğini ortaya koymaya çalışacağız, ki bu bir ‘yalnızlık’ gerektirir.

Heidegger’in *Beitrage*’deki üslubu ne yazık ki kimi zaman metnin ezoterik olarak adlandırılmasına sebep olmuştur, oysa ‘hala felsefe yaptığımızın’ farkında olmak önemli. erken, geçiş ve geç dönemlerinde o tereddütlü adlandırmaları ve sorgulayan zihni hiç

⁶⁴¹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 6.

⁶⁴² Heidegger, age., GA65, 1989, s. 11.

⁶⁴³ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 10.

⁶⁴⁴ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 11.

durmasa da düşünmesi hala felsefe sınırları içerisindedir. *Beitrage*'de sunduğu ve sessizlik bekçiliği olarak tanımladığı sessizlik deneyiminden hatta hakikat deneyiminden ve poetik düşünümün 'zaruret'ini inşa çabasından başka bir şey değildir. Aşına olunanın yıkımına kavramsız, sigetik düşünmeyi, sessizlik mantığını dahil etmenin tek yolu, bu sessizlik uzamının inşasıdır, ancak o zaman yalnızlığın tekilleşme çağrısı değil düşünmenin sükunetine bırakılmışlık, bırakılmışlığın ise varlıkla bir'likte aynı olmaya bırakılmışlıkta buluşmak olduğunu kavrayabiliriz. Heidegger'in deyişiyle söyleyelim "Bu bir Budizm değildir!"⁶⁴⁵ Varlıkla Aynı'nın melodisini duymaya hazır-oluştur.

Evet, Varlığın hakikati ve onun biricikliği bir *zaruret* haline gelmelidir ve ancak bu zaruretle, buna yönelik *irade* ile yankı bulur. 'Varlığın asaletini' (*Adel*) düşünmek ve onun 'biricikliği'nden (*Einzigkeit*) söylemek en yüce yalnızlığın cesaretini ve zarureti kendilerinde taşımayı gerektirir.⁶⁴⁶ Varlığın hakikati, ancak soranlar aracılığıyla bir *zaruret* haline gelir. Soranlar, Varlığın ortasında, bir merkez olarak Varlığın özleşmesinde, içtenliğin (*Inständigkeit*) yeni ve en yüce mertebesini tesis ederler.⁶⁴⁷ Varlığa aidiyetten (*Zugehörigkeit*) kaynaklanan, var olanın içine o yaratıcı maruz-kalışın olduğu bir tarihin yaratıcılarıdır onlar: "Soranlar her türlü merakı (*Neugier*) bir kenara bırakmışlardır; onların arayışı, içinde en kadim zemin (*Grund*) bildikleri zeminsizliği/uçurumu (*Abgrund*) yüceltir."⁶⁴⁸ Hakikatin özünün Da-sein olarak temellendirilmesi aracılığıyla, varlaşma dair bilgiyi düşünsel olarak temellendirmek, 'yalnızlığı en yüce saatine taşıyanların' eseri olacaktır. Onlar sessizliğin sakinleridir. Hakikatten söyleyenlerdir, Varlığın özleşmesi ve var olanın var-olanlığı için ara-yerde

⁶⁴⁵ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 170.

⁶⁴⁶ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 11.

⁶⁴⁷ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 12.

⁶⁴⁸ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 13.

ikamet edenlerdir. ‘En yüce düşünsel sessizlikte-açıklamayı’⁶⁴⁹ yerine getiren işte bu söyleyiştir.

Kendi tarihimizin vazifesini, kendi-saklılığı içinde temelinden tecrübe edebilmek şu açıklamayla mümkündür: “Bilinmeyen o ödev, iradeyi yalnızlığa terk eder ve böylece Da-sein’ın mevcudiyetini, kendini-gizleyen karşısında en yüce sakınma zorlar. Son tanrıya yakınlık, ketumiyettir. Bu ketumiyet, sakınım üslubunda yapıta ve söze konulmalıdır.”⁶⁵⁰ Zira Tanrının yakınlığında olmak ‘mutluluk’ veya ‘mutsuzluk’ ile ölçülemez: “Varlığın bizzat sebatı (*Beständnis*), eğer şayet henüz bir ölçüye (*Maß*) ihtiyaç duyuyorsa, kendi ölçüsünü kendi içinde taşır.”⁶⁵¹ Fakat Heidegger’e göre bu sebatın zaruretiye yönelik hazır-oluş (*Bereitschaft*) veya tarihin⁶⁵² başka bir yolunun başlangıcı olarak bu hazır-oluşa dair işaret dahi bize bugün nasip olmuş değildir.

Heidegger’de dünya ile benlik arasında bir rezonans ilişkisi, bir birlikte tınlama söz konusudur. ‘Ben’ içeride değildir, dünya da dışarıda değildir. ‘Ben’ ve dünya bir arada var olur ve bir salınım, titreşim ilişkisi içindedir. Son tanrının gelecek olanları ancak sessizliğin ben ve varlık’ta birlikte o büyük salınımıyla gelecektir, zira sessizlik ‘hareketsizlik anlamına gelmez, aksine tanrıların karar anını ve Varlığın başlangıçtaki salınımını işaret eden bir titremeyle (*Erzitterung*) doruğa ulaşan en yoğun hareket

⁶⁴⁹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 13.

⁶⁵⁰ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 11.

⁶⁵¹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 12.

⁶⁵² Tez boyunca ‘Geschichte’ daima ‘tarih’i, ‘historie’ ‘tarihyazımı’nı imler ve böyle karşılanır. Yani şu anlamda: “Tarih (*Geschichte*) ise; son tanrının suretinde, Varlığın hakikatinin özleşmesi olarak varlayışın çağrısına olan aidiyetten üstlenilen ve icra edilen, yeryüzü ve dünya arasındaki çatışmanın üstlenilmesi olarak kavranır.” Bkz. Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, s. 96.

demektir'.⁶⁵³ Son tanrı sadece bir doruk noktası, Varlığın hakikatinin büyük eklemesindeki son dönüm noktası ve zeminsiz oradalık, Da, esnediğinde, 'varolanların Varlık tarafından en uç düzeyde terk edilışinde, zaruretsizliğin zarureti içinde en başından beri gizli olarak oradadır. O, sıkıntıya göğüs geren, kendi ölümlülükleriyle yüzleşen ve uçurumun geçiş dönemi temellendiricileri haline gelenler için, bir sezgide oradadır. Temelleri Hölderlin, Schelling ve Nietzsche'de bulunan bu kavrayış ile son tanrı sorusu kendine has bir biçim alır: "1930'larda Varlığın tarihinin büyük anlatısının, düşünceyi 'artık değil' ile 'henüz değil'in zaman-uzamında –yayılmaya direnen ve Dasein'ı yalnızca tekil olarak düşünmeye olanak tanıyan o karar zaman-uzamında– tutan Varlığın geri çekilişinin yakınlığında toplanma hareketinin kurucu bir unsurudur."⁶⁵⁴ Fakat bu değişecektir, 1940'larda bırakılmışlık (*Gelassenheit*) bağlamında düşünmeye başladığında son tanrı kavramı, yerini 'Dörtleme' düşüncesinde 'tanrılar'a bırakacaktır.

Var olan varsa, Varlık özleşmelidir. Peki ama nasıl? Ve bu özleşme'nin serüvenini Heidegger Hölderlinvari bir kahramanlık anlatısı gibi sunar. 'İnsanı var-olmayan-şeyin (*Unseienden*) kargaşasından geri çekip son tanrının geçişi için belirlenmiş olan mahallin, o sakınlı yaratımının suhuletine (*Fügsamkeit*) geri getirme' ödevidir bu: "Zaman zaman uçurumun o kurucuları, insana Da-sein mümkün olsun ve böylece var olanın ortasındaki sebat (*Beständigkeit*) kurtarılsın, var olanın bizzat kendisi yeryüzü (*Erde*) ile dünya (*Welt*) arasındaki çatışmanın açıklığında yeniden-getirilişi tecrübe etsin diye

⁶⁵³ Zhang, Zhenhua, "Heidegger's Way to "The Last God"". *Religions*, 2022, Vol 13, Issue 8, s. 8. Bizim sessizlik uzamı veya deneyimi dediğimiz şeye Zhenhua *derin deneyim* der, fakat bir tür ezoterizme olan gönderimi nedeniyle ve de sessizlik deneyimini deneyimden ayrı bir kategori olarak değerlendirmesi nedeniyle bu kavrayış bize sorunlu geliyor.

⁶⁵⁴ Daniela Vallega-neu, *Heidegger's Poietic Writings – From Contributions to Philosophy to The Event*, Indiana University Press, 2018, s. 57.

korunanın ateşinde tüketilmelidirler.”⁶⁵⁵ Zira Varlık ‘batanlara’ ihtiyaç duyar ve bir var olanın görüldüğü yerde bunları çoktan varlamış, kendine mal etmiştir: “Söylenen şey; varlık-terk-edilmişliğinin zarureti içinde Varlığın ‘tınlayışından’ (*Anklang*), ‘son tanrının’ ‘gelecek olanlarının’ hazırlanışı olarak hakikatinin ‘temellendirilmesi’ için Varlığın içine doğru ‘sıçrayış’ adına, birinci ve diğer başlangıcın birbiriyle ‘karşılıklı oyununda’ sorulmuş ve düşünülmüştür. Bu düşünsel söyleyiş bir özleşmedir. O, bir emir olmaksızın, Varlığın hakikatinin var olanın içine barındırılmasının özgürlüğüne bir zorunluluk olarak işaret eder.”⁶⁵⁶ Kısacası Varlığın kendisine varlanmış Da-sein ile olan dönüşlü ilişkisinin zenginliğidir bu.

Heidegger henüz *Katkılar*’ın başlangıcında, ‘Varlığın özleşmesinin varlaşım olarak bir tasarımını’ göze almayı eserde sessizlik dolayımındaki temel kavramlardan olan ‘ihtiyatlılık/sekinet/sakınım’ (*Verhaltenheit*) üzerinden sessizlikle ilişkilendirir. ‘Diğer başlangıç’taki düşüncenin temel ruhhalinin; dehşet (*Erschrecken*), sakınım, hicap/huşu (*Scheu*), seziş (*Ahnung*) duygu-durumlarında titrettiğini dile getirir.⁶⁵⁷ Heidegger bunlarla adeta sıçrayış’la birlikte Da-sein’in duygudurumsal resmini ve aşağıda göreceğimiz üzere ‘an-mekânı’nın inşasını sunar. Dehşet, ‘bildik olanın içindeki davranışın alışlagelmişliğinden, kendini-gizleyen tazyikinin açıklığına doğru geri-çekiliştir’.⁶⁵⁸ Böylece bu açıklıkta şimdiye dek alışlagelmiş olanlar yadırgatıcı ve prangalanmışlık olarak kendini gösterir. En ‘alışlagelmiş’ olan ve bu nedenle en bilinmez olan ise varlık-terk-edilmişliğidir. Dehşet insanın, var olanın *olması (ist)* karşısında geri-çekilmesine olanak tanıyandır. Dehşet salt bir geri-adım-atış (*Zurückweichen*) ve

⁶⁵⁵ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 7.

⁶⁵⁶ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 7.

⁶⁵⁷ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 14.

⁶⁵⁸ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 15.

‘iradenin’ (*Wille*) çaresizce terk edilişi değildir, bizzat kendisinden kaynaklanan en özge iradesi yani ‘sakınım’a katılımdır.

Peki nedir sakınım? Sakınım, dehşet ve hicap için merkezdir. Heidegger sakınım’ı ‘bir bağış/sunu (*Schenkung*) olarak esirgeme için hazır-oluşun ön-duygulanımı’ olarak tanımlar.⁶⁵⁹ Sakınım, ‘o geri-çekilişi (*Zurückfahren*) ortadan kaldırmaksızın, Varlığın özleşmesi olarak tereddütlü kendini-esirgemeye yöneliş (*Zukehr*)’ hüküm sürer: Sakınım, “sırf gelecekteki insan-olmanın, yani Da-sein’da temellenen [insan-olmanın] üslubu (*Stil*) olmak zorunda olduğu için başlangıca dair düşüncenin üslubudur; yani bu temellendirmeyi baştan sona akort eder ve taşır. Sakınım, bir üslup olarak, temellendirici ölçü-koymanın öz-kesinliği ve Dasein’in temel-sebatıdır (*Grundbeständnis*). O üslubu belirler, çünkü temel duygu-durumdur.”⁶⁶⁰

‘Son tanrı’ya o ‘büyük sessizliği’ni yaratandır *sakınım*. Son tanrının egemenliği ancak sakınım sayesinde gerçekleşir buluşur: “Sakınım, ona, yani egemenliğe ve ona, yani son tanrıya o büyük sessizliği yaratır; sakınım, insanın gelecekteki Dasein’ı içindeki hakikatin barındırılmasının her bir temellendirici anını akort eder. Da-sein’da temellenen bu tarih, ‘büyük sessizliğin’ gizli tarihidir.”⁶⁶¹ Sakınım, temel duygu-durumdur çünkü ‘Dasein’in varlanma (*Er-eignung*), yani varlaşım içindeki dönüşün (*Kehre*) hakikati içindeki o asıl içinde-durma (*Innestehen*) haline fırlatılmış-olma için en güçlü ve aynı zamanda en zarif hazır-oluşudur’⁶⁶²; Da-sein’in temelinin, yani varlaşımın temellendirmede-açımlanmasını (*Ergründung*) ve böylelikle Da-sein’in temellendirilmesini akort edendir: “Öyleyse öncelikle yeryüzü için dünya üzerine o büyük sessizlik gelmelidir. Bu sessizlik/dinginlik ancak suskunluktan neşet eder. Ve bu

⁶⁵⁹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 15.

⁶⁶⁰ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 33.

⁶⁶¹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 44.

⁶⁶² Heidegger, age., GA65, 1989, s. 34.

sessizlikte-açıklama ancak sakınımdan filizlenir. Sakınım, temel duygu-durum olarak dünya ile yeryüzü arasındaki savaşın içtenliğini (*Innigkeit*) ve böylelikle varlaşımın vuku buluşunun icrasını baştan sona akort eder.”⁶⁶³

Hicap (*Scheu*) ise utangaçlık (*Schüchternheit*) değildir, sessizlikle derinden bağlantılıdır. Hicaba, ketumiyetin zarureti kaynaklık eder ve hicap var olanın ortasındaki her türlü duruşu ve var olana yönelik tutumu akort eden, Varlığın varlaşım olarak özleşmesine-izin-vermesidir: “Hicap, o en uzak olana, onda tutulan işaret etmesinde (*Winken*) buna rağmen –eğer hicapta tutulursa– en yakın olana dönüşen ve Varlığın tüm ilişkilerini kendinde toplayan en uzak olana bizzat kendisi olarak yaklaşmanın ve yakın kalmanın tarzıdır.”⁶⁶⁴ Dehşet ve hicabın akort eden merkezi, temel duygudurumun temel karakteridir sakınım. Heidegger sakınım’a sessizlik üzerinden asli bir rol biçer. Sakınım içinde Da-sein, ‘son tanrının geçişinin sessizliğine akort olur. Da-sein bu temel duygu-durumunda yaratıcı bir şekilde eyleyerek, bu sessizliğin bekçisi olur.’⁶⁶⁵ Denebilir ki sessizlik Varlığın arayışının muhafazasına dönüşür.

Heidegger *Katkılar*’ın henüz başında koyduğu *Sorge*, *ihitimam* tanımıyla varlık-hakikat-sessizliği varlaşımında cem eder. Da-sein, Varlığın arayıcısı (*Sucher*), hakikatin koruyucusu (*Wahrer*) ve sessizliğin bekçisidir (*Wächter*); ‘Da-sein’in temel karakteri (*Grundzug*) olarak ihtimam/kaygı (*Sorge*) bu anlama gelir’.⁶⁶⁶ Düşüncenin başlangıcsal tefekkürü böylece zorunlu olarak hakiki düşünceye, yani hedef koyan düşünceye dönüşür. Hedef arayışın bizzat kendisidir, Varlığın arayışdır: “İnsan Varlığın hakikatinin

⁶⁶³ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 34.

⁶⁶⁴ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 15.

⁶⁶⁵ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 17.

⁶⁶⁶ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 17.

koruyucusu, o sessizliğin bekçisi haline geldiğinde ve buna karar verdiğiğinde, hedef gerçekleşir ve bu, bizzat en derin buluştur.”⁶⁶⁷

Heidegger *Katkılar*’da Varlığın sessizlikle bağını ‘sessizlikte-açımlanma’ (*Erschweigen*) kavramı devreye sokularak açımamaya devam eder: “Varlık üzerine o düşünsel söyleyiş ne kadar zorunluysa, sormanın yürüyüşü aracılığıyla Varlığın hakikatinin sessizlikte-açımlanması o kadar kaçınılmaz olur.”⁶⁶⁸ Şairin hakikati imgenin içinde perdeleyerek muhafaza etmesi için bakışa armağan etmesi gibi düşünür de Varlığın hakikatinin barındırılmasını, soran adımlarının ağır yavaşlığında ve onların bağlı silsilesinde gerçekleştirir: “Gösterişsizce, tıpkı büyük gökyüzünün altındaki ıssız bir tarladaki tohum saçan çiftçi gibi; ağır, aksayan ve her an sakınlı bir adımla karıkları arşınlayan ve kolunun savruluşunda her türlü büyümenin ve olgunlaşmanın saklı alanını ölçüp-biçen ve şekillendiren çiftçi gibi.”⁶⁶⁹

Heidegger Da-sein olarak Varlığın hakikati kendine var-kıldığını (*er-eignet*) ve bu hakikatin ‘bizzat onu bir esirgeme olarak, son tanrının varışının ve kaçışının ilk kez karara bağlandığı o işaret etme (*Winkung*) ve geri çekilme (*Entzug*) alanı, yani sessizlik/dinginlik, olarak ifşa ettiğini söyler.⁶⁷⁰ Fakat temel duygu-durum eksik kaldığında, ‘o vakit her şey kavramların ve boş sözlerin (*Worthülsen*) zoraki tıkırtısı’na (*Geklapper*) dönüşmektedir.⁶⁷¹ Zira temel duygu-durum, Da-sein’ı ve böylelikle Varlığın hakikatinin sözcük ve kavramdaki tasarımı olarak düşünceyi akort edendir: “Akortlanma,

⁶⁶⁷ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 17.

⁶⁶⁸ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 19.

⁶⁶⁹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 19.

⁶⁷⁰ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 20.

⁶⁷¹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 21.

Varlığın varlaşım olarak sarsılışının Da-sein içindeki saçılımıdır (*Versprühung*).⁶⁷²

Temel ruhhalı/akortlanma ise dehşet, sakınım, hicap, seziş, sezerek-açıklama demektir.

Heidegger sessizlikte/dinginlikte toplanma ve hakikatin barındırılmasını gördüğü gibi, sakınım'ı sessizliğin/dinginliğin kökeni ve toplanmanın yasası olarak görür. Sakınım, 'karar-verilemez olanın (*Unentscheidbaren*) uzaklığından varlayan işaretlerin o en uzak sarsılışına akort eden', Varlığın özleşmesinin o ketum/sessiz yakınlığına olan açıklıktır.⁶⁷³ Sakınım 'romantik bir kaçış veya küçük burjuvaca bir dinlenme' değildir, arama; aramanın bizzat içindeki en yüce bulgu, karara olan yakınlık, 'varlaşım içindeki dönüşe (*Kehre*) doğru kendini sarkıtan hamledir' (*Vorsprung*).⁶⁷⁴

"*Es verschlägt einem das Wort*" (Nutku tutulur, söz biter), Heidegger bu değişim kökensel bir olay içerdiğini düşünür. Her söz ve tümce eksik kalmaktadır: "Söz henüz bütünüyle söze gelmez; halbuki tam da bu tutulma aracılığıyla ilk sıçrayışa gelinmektedir. Tutan şey, Varlığın bir işareti (*Wink*) ve vuku buluşu (*Anfall*) olarak varlaşımıdır. Nutkun tutulması Varlığın kökensel –şiirsel– bir adlandırılışının serpilip-gelişen imkanı için başlangıca dair koşuldur."⁶⁷⁵ Dil, o büyük dinginliğin, yeniden tesir eden özün 'yalın yakınlığı ve varolanın berrak uzaklığı'dır. İşte sessizliğin temeli olarak sakınım, 'uçurumdaki o yaratıcı katlanıştır'.⁶⁷⁶

⁶⁷² Heidegger, age., GA65, 1989, s. 21.

⁶⁷³ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 35.

⁶⁷⁴ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 36.

⁶⁷⁵ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 36.

⁶⁷⁶ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 36.

Heidegger *Beiträge zur Philosophie*’de birçok yerde sessizlik ve sakınımı birlikte kullanır. Sükûnet ve sekinet/sakınım ‘bir eylemsizlik, boş vermişlik ve vazgeçiş’ değildir, ‘Varlığın varlaşım olarak olmaya-bırakılmasına (*Seinlassen*) doğru en geniş kapsamlı geri-atılım’dır.⁶⁷⁷ Yaratıcılık ancak ‘en ketum sekinet’ içinde mümkündür: “Varlık yadırgatıcı hale gelir; hem de öyle ki, onun hakikatinin temellendirilmesi yadırgatıcılığı artırır ve böylece bu Varlığın tüm var olanını kendi yadırgatıcılığı içinde tutar. Ancak o zaman varlaşımın tam biricikliği ve ona tahsis edilmiş olan Da-sein’in tüm an-sallığı (*Augenblicklichkeit*) gerçekleşir. Ancak o zaman en derin haz (*Lust*), en ketum sakınım içinde kör dürtülerin sadece yetersiz bir sürüklenişine yozlaşmaktan korunmuş bir yaratıcılık olarak kendi temelinden özgürleşir.”⁶⁷⁸

Sakınım’dan sonra *Beiträge zur Philosophie*’de karşımıza çıkan ve sessizlik dolayımında ele alacağımız bir diğer kavram ise *Besinnung*’dur. Heidegger’in ‘düşünme’e karşılığı olarak bu kavramı tercihi amaçsız değildir. *Besinnung*’u sessizliğin içinde barınarak Varlığın hakikatinin anlamına doğru bir öne-atılma olarak, sessiz-düşünme olarak kavırıyoruz. Heidegger’e göre bizzat felsefe tefekkür’den, *Besinnung*’dan neşet edendir, ‘doğrudan faydasız ama egemenlik-vari bilgidir. Tefekkür (*Besinnung*), anlama (*Sinn*), yani Varlığın hakikatine yönelik sorulmadır’.⁶⁷⁹ Tefekkür varlığın hakikatinin içine sıçrayış demektir, refleksif bir temaşa değil, ‘Da-sein’in has-olmaklığından (*Eigentum*) hareketle kendilik-olmanın (*Selbstseins*) hakikatinin temellendirilmesidir’.⁶⁸⁰ Her tefekkürde öz-tefekkür olarak bizler kim olduğumuz sorusunun içerisinde yerleşmişizdir. Tefekkürü tarihselleştiren de onun hem başlangıcı hem sonu içermesindedir, zira ‘tefekkür zorunlu olarak felsefe tarihinin hakikatine dair soruya;

⁶⁷⁷ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 118.

⁶⁷⁸ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 249.

⁶⁷⁹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 43.

⁶⁸⁰ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 43.

onun her şeyi geride bırakan ilk başlangıcına ve onun sona doğru serpilip-gelişmesine yönelik tefekküre’ dönüşür.⁶⁸¹

Heidegger ‘en büyük varlaşım’ olarak tanımladığı başlangıç’ı da sessizlik üzerinden okur. Başlangıç (*Anfang*), ‘henüz kötüye kullanılmamış ve işletilmemiş/işletmeye dahil edilmemiş olan, kendini daima geri-çekerek (*entziehend*) en uzağa önceden-hamle-eden ve böylelikle en yüksek egemenliği kendi içinde saklı tutan o gizli olandır’, ‘başlangıç, varlaşım olarak bizzat Varlık’tır; kendi başına var olanın hakikatinin kökeninin gizli egemenliğidir’.⁶⁸² Varlığı ‘kavrayan sözün sesiz-söyleyişinden (*erschweigenden Sagen*) hareketle var olanın içine uzandırmak (*rag lassen*)’ ve ‘kendi içinde sigetik, en sarıh tefekkürün içinde tam da susarak-açımlayan’dır (*erschweigend*).⁶⁸³ Evet ‘gizli ve sakınlı, uzun süre münferit kalmış ve sessiz bir egemenliğe’ ihtiyaç vardır başlangıç’ta.⁶⁸⁴ Başlangıca dair düşünme; Yankı (*Anklang*), karşılıklı-oyun (*Zuspiel*), sıçrayış (*Sprung*) ve temellendirme’nin (*Gründung*) kendi birlikleri içindeki kökensel icrasıdır. Burada yegane ve daima kavranacak olan şey, yani Varlık ancak o eklemlerin eklemlesi, harmonisi içinde kavranır.⁶⁸⁵

Heidegger *Beiträge zur Philosophie*’nin yedinci alt kesimini “Varlık ve Onun Sessizlikte-Açımlanması (Sigetik)” olarak koyar. Heidegger ‘Sigetiği’ ‘sessizliğin’ (*sigan/σῆγών*) tefekkür edilmiş yasallığı olarak tanımlar. Ve onu felsefenin diğer başlangıcından hareketle felsefenin ‘mantığı’ olarak koyutlar: “[Sigetik, sessizlik mantığı], Varlığın özleşmesinin hakikatini arar ve bu hakikat, varlaşımın işaret eden-

⁶⁸¹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 44.

⁶⁸² Heidegger, age., GA65, 1989, s. 57.

⁶⁸³ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 58.

⁶⁸⁴ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 62.

⁶⁸⁵ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 64.

yankılanan gizidir.”⁶⁸⁶ Her söyleyiş (*Sage*) ‘Varlıktan gelir ve onun hakikatinden hareketle’ konuşur. Dolayısıyla Heidegger’e göre ‘her söz ve dolayısıyla her mantık, Varlığın gücü’ altındadır. Bu nedenle, der Heidegger, ‘mantığın’ özü *Sigetik*’tir. Ayrıca Heidegger dilin özünün de ancak sessizlik-mantığı dahilinde kavranabileceğini ileri sürer. Ancak *Sigetik* ‘disiplinler içinde düşünen ve ancak söylenen şey sınıflandırıldığında bir

⁶⁸⁶ Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, s. 78. Heidegger’in hareket ve sükûnet üzerine şu pasajını eklemek isteriz: “Aristoteles, hareketin özünü ilk kez Yunanca olarak kalıcılık ve mevcudiyetten (*ousia*) hareketle kavrar ve bunun için bizzat hareket eden (*kinoumenon*) özel olarak hesaba katmak zorundadır. Ancak bunun için var olanın *eidos-idea* ve dolayısıyla *morphe-hyle*, yani özü itibarıyla *physis* ile ilişkili olan *techné* olarak yorumlanması zaten önceden varsayılmıştır. Böylece hareket; tamamlanmışlık (*Vollendetheit*) olarak, mevcudiyetin özü olarak, üretim süreci ve tamamlanmışlık içindeki kendini-tutma olarak ortaya çıkar. Hareket burada modern anlamda zaman içindeki bir yer değiştirme olarak kavranmamalıdır; Yunanca *phora* bile başka bir şeydir. Zira bu modern belirlenim yoluyla hareket, hareket edenden hareketle ve bu hareket eden de zaman-mekânsal bir kütle noktası (*Massenpunkt*) olarak kurgulanmıştır. Oysa asıl mesele, hareketin kendisini Varlık’ın (*ousia* /var-olan-lık) bir tarzı olarak kavramaktır. Metafiziksel ve fiziksel olarak kavranan hareket arasındaki özsel fark, en net şekilde *sükûnet* (*Ruhe*) kavramında ve özünde belirginleşir. Fiziksel olarak sükûnet; durma (*Stillstand*), sona erme, hareketin yokluğudur; sayısal-hesapçı bir düşünüşle bu şudur: Sükûnet, hareketin azalma yönündeki bir sınır durumudur. Metafiziksel olarak ise sükûnet, asıl anlamıyla hareketliliğin en yüksek toplanmasıdır; en sürekli ve dolu hazır-bulunuşluk içindeki imkânların bir aradalığı olarak derleniş. *ens* ‘*actu*’ (bilfiil var olan), eylem içinde değil, tam da ‘sükûnet’ içinde olan, kendi içine toplanmış ve bu anlamda tam mevcudiyet (*Anwesende*) halinde olandır. Var olanı bu ‘gerçek’ (*wirklich*), etkilenmiş, etki eden üzerinden ele almaya alışkın olduğumuz için, ‘gerçek’ olarak ‘var olanın’ özündeki sükûnetin temel karakterini sürekli gözden geçiriyoruz; örneğin nesne olarak bir şeyin tam da duruyor olması ve bunun seçkin bir sükûnet olması üzerine kim kafa yordu? Kendi başına var olandaki bu ‘metafiziksel’ sükûnetin gözden kaçırılması nedeniyle, var-olan-lık (*Seiendheit*) genel olarak hiç kavranamadı; ‘töz’ (*Substanz*) ile yetinildi ve daha sonra kavranamamış olan bu tözde yetersizlik bulunarak, daha da yetersiz bir ‘aşma’ (*Überwindung*) çabasına itilindi.” Bkz. Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, s. 193-194.

bilgiye sahip olduğunu sananlar için sadece bir başlıktır’:⁶⁸⁷ “Mantığa (Onto-loji) karşılık gelen yabancı kökenli *Sigetik* terimi, yalnızca geçişli bir geriye-bakışla kastedilmiştir ve asla ‘mantığın’ yerini alma tutkusu olarak görülmemelidir. Zira Varlığa ve Varlığın özleşmesine yönelik soru durduğu sürece, sorulama henüz daha kökenseldir ve bu yüzden bir okul disiplinine hapsedilmeye ve boğulmaya daha az müsaittir. Varlığı (*Seyn/Ereignis*) asla doğrudan söyleyemeyiz; bu yüzden diyalektiğin o yükseltilmiş ‘mantığı’ anlamında dolaylı olarak da söyleyemeyiz. Her söyleyiş çoktan Varlığın hakikatinden hareketle konuşur ve asla doğrudan bizzat Varlığın kendisine sıçrayamaz.”⁶⁸⁸

Sessizlikte-açımlanma (*Erschweigung*), ‘mantık olan ve olmak isteyen lakin sadece bunu başaramayan bir ‘a-mantık’ (*A-logik*)’⁶⁸⁹ değildir, ‘her türlü mantıktan daha yüce yasaları’ vardır. Örneğin “Varlık varlaşım olarak özleşir” ifadesi Heidegger’e göre bir önerme değil, ‘özün kavram-dışı bir ketumiyeti’dir ve bu öz, ancak başlangıçsal düşünmenin tam tarihsel icrasına kendini açar.⁶⁹⁰ Sessizliğin-mantığında ‘semboller’ ve ‘şifreler’ yoktur, bunlar metafiziğin ön gerekleridir. Sessizlikte-açımlama, ‘temel sorunun kılavuz soruyu kendi içine dönüştürmesi gibi, varlıklılığın mantığını’ da içerir: “Sessizlikte-açımlanma, dilin bizzat özleşen kökeninden neşet eder.”⁶⁹¹ Uzunluğuna rağmen Sigetik kavrayışını ortaya koyması açısından bu pasajı önemli buluyoruz:

“Temel tecrübe; ister ‘matematiksel’ ister ‘diyalektik’ olsun, önerme (*Aussage*), tümce (*Satz*) ve dolayısıyla temel ilke değil; aksine, içinden kararın zorunluluğunun neşet ettiği o zaruretin hakikati –gizlenmenin ışıklığı– içindeki çekingen (*zögernde*) kendini-esirgemeye karşı sakınının kendini-tutuşudur (*Ansichhalten*). Bu sakınım söze geldiğinde, söylenen daima varlaşımıdır. Lakin bu

⁶⁸⁷ Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, s. 79.

⁶⁸⁸ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 79.

⁶⁸⁹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 79.

⁶⁹⁰ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 260.

⁶⁹¹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 79.

söyleyişi anlamak; bilginin varlaşımın içine o tasarımını ve iç-sıçrayışını icra etmek demektir. Sessizlikte-açıklama olarak söyleyiş temellendirir. Onun sözü, sadece bambaşka bir şey için bir işaret etme değildir. Adlandırdığı neyse, o kastedilendir. Lakin ‘kastetme’ (*Meinen*) ancak *Da-sein* olarak, yani sorulama içindeki düşünsel eylem olarak has kılınır (*eignet zu*). (...) Arayış, kendini-gizleyenin ve kendini-çekenin açıklığı içinde, çoktan hakikat-içinde-kendini-tutmadır (*Sich-in-der-Wahrheit-halten*). Çekingen esirgemeye yönelik temel ilişki olarak (kökensel) arayış. Sorulama olarak ve buna rağmen sessizlikte-açıklama olarak arayış.”⁶⁹²

Heidegger’ karar’ı ‘Varlığın sessizliğe hazır hale getirilmesi’nin ön şartı olarak koyar. Varlığın özü, kararın (*Ent-scheidung*) varlanışında özleşir. Evet, Varlık için o mahali açıyoruz. Varlığın hakikatini bir soru ve zaruret (*Not*) olarak; ‘en kararlı patikalar içinden ve değişken, görünüşte bağlantısız ve birbirine yabancı atılımlar içinde uyandırılmalı ve Varlığın sessizliği (*Stille des Seyns*) için hazır hale getirmelidir’.⁶⁹³ Karar, ‘en uçtaki vazifenin zorunluluğunun, Varlık-terk-edilmişliğinin en içteki zaruretiden (*Not*) tecrübe edilmesi ve kalıcı bir güce yetkilendirilmesi’ ile verilir.⁶⁹⁴ Kararın ışığında olan vazife ise, ‘Varlayışın hakikatinin, *Dasein*’ın sakınımı içinden geçerek Varlığın büyük sessizliğinde korunması’dır.⁶⁹⁵ Zira “Karar, sessizlikte verilir”, fakat çağ *Da-sein*’ı tüm ‘gürültüsü’yle orada beklemektedir: “Fakat tam da bu sessizliğe karşılık, köksüzleşmenin (*Entwurzelung*) o tehditkâr durdurulamazlığı aracılığıyla karar verme imkânının yıkımı gerçekleşir. ‘Dünya-tarihsel’ altüst oluşların hadiseleri gürültüye ne kadar ihtiyaç duyarsa; her türlü duyma ve kulak verme, sadece devasa (*Riesige*) ve gürültülü (*Laute*) olana ne kadar münhasır hale gelirse; tam zıttı olan her şeyi, hele ki o

⁶⁹² Heidegger, age., GA65, 1989, s. 80.

⁶⁹³ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 95.

⁶⁹⁴ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 96.

⁶⁹⁵ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 96.

büyük sessizliği hiçliğe ne kadar gömerse; kararın kendisi, zorunluluğu ve hatta hazırlığı o kadar zor işitilir hale gelir.”⁶⁹⁶

Heidegger ‘karar’ı, Varlığın o ilk temellenmiş hakikati olan varlaşım için ‘bambaşka bir zaman-mekânın açılması’, Varlığın ‘esirgeme içindeki bahşedilmesinin doluluğu’ olarak tanımlar. Gelecekteki üslup yani Varlığın hakikati içindeki sekinetin kökeni burada temellenir.⁶⁹⁷ Ve karar daima ‘en sessiz sessizlikte (*stillsten Stille*) verilir ve en uzun tarihe sahiptir’.⁶⁹⁸ Asıl karar-mekânının (*Entscheidungsraum*) yakınlığına doğru atılan ilk adımdır.⁶⁹⁹ Bu kararlılıkta, ‘ilk başlangıcın ve onun tarihinin artık olmayışı (*Nichtmehr*) ile diğer başlangıcın gerçekleşmesinin henüz-olmayışı (*Nochnicht*) arasındaki o uçurumsal ara-yerde’⁷⁰⁰, geçişin açıklığına katlanılır ve temellendirilir: “Bu kararlılıkta insan Da-sein’in kurucusu olarak son tanrının geçişinin sessizliğinin bekçisi olmak zorunda olduğu sürece, Da-sein’in tüm bekçiliği kök salmış olmalıdır. Lakin bu kararlılık sezen [kararlılık] olarak; var olanın öz-şiddetine, içerisinden (varlaşım olarak) Varlığın duyulabilir hale geldiği sessizliği açan yaratıcının, Varlığın hakikatinin tasarımcısının, katlanma-gücünün (*Leidenskraft*) ayıkbaşlılığıdır (*Nüchternheit*) yalnızca.”⁷⁰¹

Peki ama neyin kararı? Heidegger’in *Katkılar*’daki 44. Kesimi tablo haline getirmeye çalıştık.⁷⁰² Bu tablonun bütün bir eseri serimlemesi adına önemli buluyoruz.

⁶⁹⁶ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 97.

⁶⁹⁷ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 405.

⁶⁹⁸ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 100.

⁶⁹⁹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 101.

⁷⁰⁰ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 23.

⁷⁰¹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 23.

⁷⁰² Heidegger, age., GA65, 1989, s. 80.

Karar Alanı	Metafizik	Diğer Başlangıç
İnsanın Konumu	İnsanın sadece bir ‘özne’ olarak kalmayı istemesi veya:	İnsanın Da-sein’ı temellendirmesi.
İnsan Doğası ve Kültür	‘Hayvansal’ (<i>animal</i>) olanın töz, ‘akli’ (<i>rational</i>) olanın ise kültür olarak kalıcılığı veya:	Varlığın hakikatinin Da-sein içinde oluş halindeki bir mahall bulması.
Varlık ve Var Olan İlişkisi	Var olanın, Varlığı en genel olan sayıp ontolojiye teslim etmesi ve altında kalması, veya:	Varlığın biricikliği içinde söze gelerek var olanı bir defalık akort etmesi.
Hakikat Kavramı	Hakikatin tasarımın kesinliği, hesaplama ve yaşantılaşmanın güvenliği içinde doğruluk olarak yozlaşması, veya:	<i>aletheia</i> ’nın başlangıçta temellendirilmemiş özünün, kendini-gizleyenin ışıklığı olarak bir zemine kavuşması.
Gündelik Hayat ve Sorgulama	Var olanın, en kendiliğinden-anlaşılar olan olarak tüm vasat, küçük ve ortalama olanı akli olana doğru katılaştırılması, veya:	en sorulmaya değer olanın Varlığın (Seyn) o saf haslığını (<i>Gediegenheit</i>) mı teşkil edeceği.
Sanat	Sanatın bir yaşantı organizasyonu (<i>Erlebnisveranstaltung</i>), haline gelmesi veya:	Sanatın, hakikatin esere konulması (<i>Ins-Werk-Setzen</i>) olması.

Karar Alanı	Metafizik	Diğer Başlangıç
Tarih	Tarihin, sadece onaylamaların ve öncüllerin cephaneliğine mi indirgeneceği, veya:	Tarihin, o yadırgatıcı ve tırmanılmaz dağların sıradağları olarak mı yükseleceği.
Doğa	Doğanın, hesaplamanın ve düzenlemenin sömürü alanı ve bir ‘yaşantılama’ vesilesine mi alçaltılacağı, veya:	Doğanın, kendini kapatan yeryüzü olarak imgesiz dünyanın açıklığını mı taşıyacağı.
Kutsal / İnanç	Var olanın tanrısızlaşmasının (<i>Entgötterung</i>), kültürün Hristiyanlaştırılması içinde zaferlerini mi kutlayacağı, veya:	tanrıların yakınlığı ve uzaklığı üzerindeki karar-verilmemişliğin o zarureti içinden bir karar-mekânı mı hazırlayacağı.
İnsanın Varoluşsal Seçimi	İnsanın sadece elinin altındaki var olanlar ile yetinmesi.	İnsanın Varlığı göze alarak kendi batışını göğüslemesi.
Karar Eyleminin Kendisi	Çağın en yüksek aktivite gibi sunduğu kararsızlığa kendini bırakmak mı yoksa:	İnsanın bütünüyle hâlâ karar’ı göze alabilmesi.

‘Sorusuzluk çağı’nda ‘sormaya-değer’ olanı arıyoruz ve bu gürültü çağı kendi patırtısı dışında hiçbir şeye müsamaha gösteriyor ve her türlü yalnızlığı (*Einsamkeit*) yok ediyor. Heidegger’in *Katkılar*’da ‘sessizlik bekçiliği’ kavramı üzerinden anlattığı bu gürültü çağına karşı ‘gelecek olanlar’, an-mekânı’nda mukin, tefekkür’le ölçen, sekinetli bir suskunluğu taşıyan bir yaratıcılık savunusu sunduğunu iddia ediyoruz. Son tanrıların

varışı ve kaçışını, çağın tekinsizliğini göğüsleyendir sessizlik bekçisi. Tüm o ‘ıssızlık ve tekinsizlik içinde Varlığın özünden bir şeyler yankılanmaktadır’ (*anklingt*) Ve Heidegger’e göre bu sorusuzluk çağı, ancak ‘Varlığın hakikati için hazır-bulunuşluğun bizzat hazırlandığı o yalın bir yalnızlık çağı’ aracılığıyla aşılabılır.⁷⁰³

Evet şimdi, sessizlik uzamı olarak tanımladığımız an-mekanının kuruluşu aşamasındayız. Varlık-terk-edilmişliği içinde Varlık var olanı terk etmiştir, onu imalatçılığın nesnesi haline getirmiştir. Varlık-terk-edilmişliğine, Varlığın unutulmuşluğu (*Seinsvergessenheit*) ve aynı ölçüde hakikatin çözülüşü (*Zerfall der Wahrheit*) dahildir. İnsan, nesnel-imalatçı (*Gegenständlich-Machenschaftliche*) olan tarafından öylesine körleşmiştir ki, ‘var olan bile kendisini ondan esirger’ ve yaratımın o büyük itkilerini alabilmek için, yani ‘yaratmak’ (*Schöpfen*) için her şeyin ilkin kökensel olarak yeniden neşet etmek ve yadırgatıcı gelmek zorunda olduğu Varlık ve onun hakikatine bir ‘sıçrayış’ gerekmektedir: “Varlığın var olanı terk etmesi, Varlığın var olanın açıklığı içinde kendini gizlemesi demektir. Ve Varlık bizzat özsel olarak bu kendini-çeken-gizlenme (*Sichentziehende Verbergen*) olarak belirlenir.”⁷⁰⁴

Heidegger ‘sıçrayış’ı (*Sprung*); ‘başlangıçsal düşünmenin ilerleyişindeki en cüretkâr adım’ olarak tanımlar. Alışlagelmiş olan her şeyi arkasında bırakan ve var olandan doğrudan hiçbir şey beklemeyen bir adımdır bu. Varlaşım olarak kendi tam özleşmesi içindeki Varlığa aidiyeti sıçrayarak yakalayıştır: “Sıçrayış, Varlık-tarihi alanına ilk nüfuz edişin riskidir (*Wagnis*).”⁷⁰⁵ Sıçrayış hicap tarafından akort edilmiştir ve bu hicapta, ‘sakınım iradesi, çekingen esirgemenin en uzak yakınlığına tahammül etmenin içtenliğine’ doğru kendi ötesine geçer.⁷⁰⁶ Sakınım ile birlikte ‘esirgeme’ de

⁷⁰³ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 110.

⁷⁰⁴ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 111.

⁷⁰⁵ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 227.

⁷⁰⁶ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 227.

sessizlikle bağlantılıdır: “Esirgeme (*Verweigerung*), sunmanın (*Schenkung*) en yüksek asaletidir ve kendini-gizlemenin temel hattıdır, ki onun açıklığı, Varlığın hakikatinin kökensel özünü oluşturur. Yalnızca bu şekilde Varlık, yadırgatıcılığın kendisi, son tanrının geçip-gidişinin sessizliği (*Stille*) olur. Fakat Da-sein, bu sessizliğin muhafızlığının temellendirilmesi olarak Varlık içinde varlanmıştır.”⁷⁰⁷

Heidegger *Da*’nın (Açıklık/Orada) temel deneyimini, zaman-mekânın ta kendisi olarak koyutlar ve böylece mekân ve zaman temsilinin bu şekilde ruh hallerine ve an-mekânı, karar-mekânı olarak sessizlik uzamına geri götürür. Zira Varlık varlaşım olarak; ‘son tanrının yakınlığı ve uzaklığı üzerine olan kararın an-mekânı’ olarak özleşir, özleşirken de Da-sein’a Varlık içerisinde sebatkar-sessiz bir duruş tevdi edilir: “En dehşet verici coşku (*Jubel*), tanrıların ölümü olmalıdır. Sadece insan, ölümün karşısında durma seçkinliğine ‘sahiptir’, çünkü insan Varlık içinde sebat eder (*inständig*): Ölüm, Varlığın en yüksek tanıklığıdır (*Zeugnis*).”⁷⁰⁸ Görüyorsunuz ya, tanrılar bile ölürken Varlıkta sebat edendir insan ve bu sebat bir sıçrayış talep eder. Sıçrayış ise ancak Da’yı, çağrındaki (*Zuruf*) aidiyete göre varlanmış olarak, ‘herhangi bir yer ve zamanın’ an-mekânı olarak fişkırtır: “An-mekânı (*Augenblicksstätte*); kendini esirgeyen-tereddüt edenin yumuşak cazibesinden, işaret alanına doğru gerçekleşen o en parlak yerinden-edilmenin (*Entrückung*) biricikliği ve hücumudur (*Anfall*). Karar anındaki yakınlık ve uzaklık; sekinet/sakınım temel ruh halinin varlayışından doğan, kendini ışıklayan-gizleyen varlık tarihinin ‘neresi’ ve ‘ne zamanı’dır.”⁷⁰⁹ Böyle varlaşır Da-sein.

“Tanrıların kaçıışı tecrübe edilmeli ve ona katlanılmalıdır” der Heidegger, hiç şüphesiz Hölderlin’den miras alınan bu düşünce, *Ereignis* üzerinden okunarak özgün bir açıklama sunar. Varlaşım ancak Varlık bizzat son tanrının geçişi ve Da-sein için ‘ara-

⁷⁰⁷ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 406.

⁷⁰⁸ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 230.

⁷⁰⁹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 75.

yer' (*Zwischen*) olarak kavrandığında düşünülüp-açımlanır (*er-dacht*):⁷¹⁰ “Varlaşım tanrıyı insana devreder (*übereignet*); üstelik bunu insanı tanrıya özgülüyerek (*zueignet*) yapar.”⁷¹¹ Varlaşım, tanrının geçişine ve insanın tarihine ilişkin ara-yerdir; Da-sein, Varlık ile var olan arasındaki ‘ara’dır.⁷¹² Ara’da olan Da-sein’in sebatı (*Beständnis*), varlaşımın olan en uzak yakınlığı temellendirir.⁷¹³ Düşünürün yalnızlığı Varlık diyarından gelişten neşet eder:⁷¹⁴ “Sükuna-erme (*Aufruchen*); sorulamanın o en uç titreşim-alanına, en uç vuku-buluşa (*Geschehen*) olan aidiyete, ki bu varlaşımındaki *dönüştür*, onun varışı (*hinfindet*) demektir. Bu varış, Da-sein’in temellendirilmesi olarak serpilip-gelişen sıçrayışın içinde gerçekleşir.”⁷¹⁵

Katkılar’da Hölderlin’den ödünç alınan kavramlar kahramanvari bir dilde poetik düşünümün unsurları olarak karşımıza çıkar. Bunun en güzel örneği *sessizlik uzamı* olarak tanımladığımız ‘sakınım’, ‘yalnızlık’ ve ‘içtenlik’ kavramlarını da içeren sessizlik dolayımındaki kavramlarla örülü ‘son tanrının gelecek-olanları’ öğretisidir. Bu pasajı Heidegger’in bu öğretisini kavramak adına önemli buluyoruz:

“Dünya ve yeryüzü, kendi çatışmaları içinde aşkı ve ölümü en yükseğine çıkaracaklar; var olanın hakikatinin çok katlı üstesinden gelinmesinde (*vielfachen Bewältigung*), tanrıya sadakat ile

⁷¹⁰ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 26.

⁷¹¹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 26.

⁷¹² ‘Aradalık’ (*Zwischen*) için Heidegger şunu söyler: “Seyn tanrı ve insan için aradalık olarak oluşur ancak tanrı ve insan arasındaki bu boşluk ilkin onlara temel olanaklarını verecek biçimde kendi yakaları üzerinde yükselen ve öncelikle onların bu yükselişlerinin yakaları olarak ortaya çıkmasına olanak tanıyan, her zaman olagelmenin [*Er-eignisses*] nehrine ait olan, her zaman olanaklarının zenginliğinde saklanan, her zaman aydınlık dünyalarının bir araya geldiği ve battığı, tüketilemez kaynaklarını bir ileri bir geri getirip götüren bir tür aradalıktır.” Akt. Michael Inwood, *Heidegger Sözlüğü*, çev. Burak Çakır, Ayrıntı, 2025, s. 43-44.

⁷¹³ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 28.

⁷¹⁴ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 47.

⁷¹⁵ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 57.

kargaşaya göğüs germeyi bir araya getireceklerdir. Son tanrının gelecek-olanları,⁷¹⁶ bu çatışmanın yürütülmesinde varlaşımı mücadeleyle kazanacaklar ve en geniş geriye-bakışta, en büyük yaratılmış olanı, Varlığın tamama erdirilmiş biricikliği ve tekilliği⁷¹⁷ olarak hatırlayacaklardır. Kitlesele olan (*Massenhafte*) ise kudurganlığının tüm hilelerini (*alle Ränke seines Tobens*) serbest bırakacak; güvensiz ve yarım olan her şeyi, yalnızca şimdiye kadarki olanla kendini teselli eden her şeyi silip süpürecektir. O zaman tanrıların zamanı sona ermiş ve yeryüzünün kendilerine artık yalnızca sömürülebilir bir şey (*Ausnutzbare*) olarak kaldığı, dünya-yoksunu varlıkların (*weltarmer Wesen*) çıplak yaşamına geri düşüş mü (*das bloße Leben*) başlayacaktır?”⁷¹⁸

İşte sekinet ve sessizlik/ketumiyet, ‘son tanrının en içten şenliği olacak ve şeylerin yalınlığına yönelik kendine has güven duyma tarzını ve eserlerinin cezbedici vecdinin içtenliğinin kendine has akışını’ mücadeleyle kazanacaktır; hakikatin barındırılması, en saklı olanı saklanmış bırakacak ve ona böylelikle yegâne mevcudiyeti ödünç verecektir.⁷¹⁹ “Bugün zaten bu gelecek-olanlardan az sayıda kişi mevcuttur. Onların sezişi ve arayışı, kendileri ve asıl huzursuzlukları için neredeyse hiç belirgin değildir; fakat bu huzursuzluk (*Unruhe*), yarılmışlığın (*Zerklüftung*) sessiz sebatıdır (*ruhige Beständnis*). Bu huzursuzluk, son tanrının en ürkek ve en uzak işareti tarafından çarpılmış ve varlaşımın hücumuna doğru yönelmiş tutulan bir kesinliği, yani sekinetli ketumiyette bu işaretin bir işaret olarak nasıl korunduğu ve böylesi bir korumanın daima hem batmada hem de varmada, hem kederde hem de sevinçte birden, yalnızca kendisine Varlığın yarılmışlığının açıldığı ve kapandığı sekinetlilerin o temel ruh halinde nasıl durduğunu, taşır.”⁷²⁰

⁷¹⁶ Alm.: “*Zukünftigen des letzten Gottes*”

⁷¹⁷ Alm.: “*erfüllten Einmaligkeit und Einzigkeit des Seins...*”

⁷¹⁸ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 399.

⁷¹⁹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 399.

⁷²⁰ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 400-401.

Kendilik uzamının sessiz mekanının inşası açısından kurucu mahiyetini Heidegger ‘sekinetli ketumiyette’ görür böylece. Felsefenin zorunluluğunun temelini ‘zaruret’i göğüslenmek olarak alanlardır gelecek olanlar; Varlığa aidiyetin (‘coşkusu içindeki dehşet’i tecrübe edenlerdir.⁷²¹ Yaratmak (*Schaffen*), ‘hakikatin var olanın içinde her türlü barındırılması (*Bergung*)’ demektir.⁷²² Uzunluğuna rağmen bütün bir bakışı özetlemesi bakımından yine Heidegger’e kulak vereceğiz:

“Az sayıdaki gelecek-olanlar, kendilerinden sayarlar o özsel olarak gösterişsiz olanları, ki onlara hiçbir kamusalılık ait değildir; fakat onlar, kendi içsel güzellikleri içinde son tanrının ön-parıldamasını (*Vorleuchten*) toplarlar ve onu yansıma (*Widerstrahl*) içinde yeniden o az sayıdakilere ve enderlere sunarlar. Onların tümü, içinden tanrı-yakınlığının uyumunun salındığı Da-sein’ı temellendirirler; ki bu [uyum] kendini üstün görmez ve batıp gitmez de, aksine en içten hürmetkâr çekinmenin sağlamlığını kendisine yegâne salınım alanı olarak seçmiştir.

Da-sein, son tanrının uzaklaşma ve yakınlaşmasının tüm ilişkilerinin baştan başa yerinden edilmesi; yalnızca var olanın, bütününde var-olmayanın ölçsüzlüğü ve Varlığın enderliğidir; bu yüzden tanrılar var olanın içinde aranır. Arayıp da bulamadıklarında ve bu yüzden kendilerini zoraki hesapçı-imalatçılıkların (*verzwungene Machenschaften*) içine zorladıklarında; bir karşılaşmanın (*Begegnung*) ve bir işaretin sekinetli beklemesinin ve bekleyebilmesinin hiçbir özgürlüğü yoktur. Eklemlenmenin alicenaplığı (*Edelmut der Fügung*) ve işarete duyulan güvenin dinçliği (*Rüstigkeit des Vertrauens*), korkunç olanın güröldeyen hiddeti (*aufgrollende Grimm des Furchtbaren*); Da-sein, ancak onun içinden mücadelenin (*Bestreitung*) kendi yasasını aldığı o en içsel düzendir. O, her karşılaşmanın üzerine ışık saçar ve bize ancak özsel olanın yalınlığını deneyimletir. Düzen, en yalın şekilde kendini gösterendir ve seve seve, yanlışlıkla görüngülerin ‘yanında’ ve ‘üzerinde’ bir şey olarak kabul edilir, yani görülmez.

Temellendirilmiş Da-sein içinde sekinetin mizacının içtenliğinde-duranlar olan gelecek-olanlar, – ki üzerlerine yalnızca Varlık (sıçrayış) bir varlaşım olarak gelir– [varlaşım] onları varlar ve kendi hakikatinin barındırılmasına yetkilendirir.”⁷²³

⁷²¹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 99.

⁷²² Heidegger, age., GA65, 1989, s. 24.

⁷²³ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 400-401.

İnsani Sessizlik bölümünde vicdan'ın çağrısı, Kökensel Sessizlik bölümüne 'varlayışın içine doğru-sıçrayışa yönelik çağrı' ile ikame edilir ve bu, 'en gizli kendini-tanımanın büyük sessizliği'dir: "Da-sein'in tüm dili kökenini buradan alır ve bu yüzden özünde suskunluktur."⁷²⁴ Varlaşım, böylece özleşerek-geçmiş tanrıların dönüşü ve kaçışı üzerinde karşı-dönüş olarak en yüksek egemenliktir. En uçtaki tanrı, Varlığa gereksinim duyar. Çağrı, varlayışın gizeminde hücum ve gelmeyiştir. Varlığın yankısı, Varlık-terk-edilmişliğinin ifşa edilmesi yoluyla Varlığı kendi tam özleşmesi içinde, yani varlaşım olarak geri çağırarak ister; bu ise ancak var olanın, *Da-sein*'in temellendirilmesi aracılığıyla, sıçrama ile açılan Varlığın içine geri yerleştirilmesiyle gerçekleşir.⁷²⁵ "Da-sein ancak varlaşımın dönüşündeki çağrıya olan aidiyet olarak temellendiği sürece, iç-kavrayışın (*Inbegriff*) en içteki yanı; dönüşün bizzat kendisinin kavranmasında, Varlık-terk-edilmişliğinin zaruretine katlanarak çağrıya hazır oluşun içinde duran o bilgide; Da-sein'daki o katlanılan içkinlikten hareketle daha öncesinde sustuğu için konuşan o bilgide yatar."⁷²⁶

"Biz gelecek olanlar diğer başlangıcın hazırlığında tınlatılması gereken o yankının tınısı için gerekli kulağa sahip miyiz?"⁷²⁷ "Neden artık bu geri çekilme cesaretine sahip değiliz ve neden bu bize hemen değersiz bir şeymiş gibi görünüyor?"⁷²⁸ Evet, Da'dan Da-sein'a sıçrayış sancılıdır. Da-sein'ı tek başına ısrarcı bir biçimde göğüslemeyi gerektirir; 'en yüksek düzeyde yaratıcı ve aynı zamanda en uzak kendinden-geçişlerin içinden acıda-açımlanmaya (*er-leidenden*) geçmek' demektir.⁷²⁹ Varlık Da-sein'ı varlar ve varladığı

⁷²⁴ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 408.

⁷²⁵ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 116.

⁷²⁶ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 64.

⁷²⁷ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 112.

⁷²⁸ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 115.

⁷²⁹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 324.

ölçüde yerinden-eder (*ent-setzt*). Bu yerinden-etme esasında bir akort etmedir, hatta o akort-sal olanın bizzat kendi kökensel tasarımıdır.⁷³⁰ Nietzschevari bu sorular hiç şüphesiz sessizlik bekçiliğini, ‘an-mekanı’nın hazır-bulunışluğuna hazırlamayı amaçlar. Çünkü Varlık, ‘var olan ile tanrıların arasındaki ‘ara’dır ve ‘bu yüzden ancak, tanrılama (*Götterung*) (esirgeme) olarak Varlık-terkedilmişliği içine sıçrayışla’ erişilebilirdir.⁷³¹ Varlığın çok uzun süredir devam eden ‘sıradanlığından ve tüketilmişliğinden çıkış yolunu bulmak ve ona bizzat bir varlaşım olarak varladığı şeyde, yani Da-sein’da kendi özleşmesinin mekanını kurmak için en sessiz ve en dik (*stillsten und steilsten*) patikalar ve köprüler’ bulunmalıdır.⁷³² “Varlık ancak, tanrıların Tanrısı’nın ve tüm tanrılamanın ihtiyaç duyduğu o şey olarak tanındığında kendi büyüklüğüne ulaşır. ‘İhtiyaç duyulan’ her türlü kullanıma direnir. Çünkü o, Da-sein’in varlanmasının varlaşımıdır; orada hakikatin özleşmesi olarak o sessiz mekân, geçip-gidişin zaman-oyun-alanı, varlanmanın fırtınasını serbest bırakan o korunmasız orta-yer temellendirilir.”⁷³³

Fakat ‘bir vazgeçiş ve elden çıkarma olmadığını, aksine özsel olanın habercisi olarak o berrak azimliliğin (*Entschiedenheit*) gücü’ olarak ‘gerçi çekilme’, ‘geçişin zorunluluğunu, bir geçiş ve kurban olmanın, en içten tecrübesine dahil etmek için bu geri çekilmeyi bütünüyle gerçekleştirmiş ve o zaruretle karşılaşmış’ yaratıcılar için zorunludur.⁷³⁴ Bu bir kendi içine kapanıp kalma değildir, bir *hiççilik* değildir, Heidegger’in deyimiyle “Bu bir Budizm değildir! Tam tersidir”: “Da-sein, Varlığın hakikatinin temellendirilmesidir. İnsan ne kadar ‘var-olmayan’ (*unseiender*) olursa, yani kendisini içinde bulduğu var olana ne kadar az saplanıp kalırsa, Varlık’a o kadar

⁷³⁰ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 483.

⁷³¹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 244.

⁷³² Heidegger, age., GA65, 1989, s. 238.

⁷³³ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 243.

⁷³⁴ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 115.

yaklaşır.”⁷³⁵ Ve yakınlaşma daima sessizlik talep eder: “Geçişin bu kararlılığında artık ne bir uzlaşma ne de bir anlaşma vardır; aksine Varlığın ocak ateşinin (*Herdfeuer des Seyns*) başında uzun yalnızlıklar ve en sessiz vecdler vardır. Her ne kadar bu ateş, imalatçı tecrübe edilen ‘var olanın’ (yani o ‘hayatın içinden gelen gerçekliğin’) yapay parıltısının solgunluğu tarafından tamamen kenara itilmiş olsa da bu böyledir.”⁷³⁶

Heidegger’in ‘uçurum’ (*Ab-grund*) kavramsallaştırmasının ‘an-mekânı’nın kurulması bağlamında sessizlik dolayımındaki kavramlardan olduğunu iddia ediyoruz. Uçurum, hakikatin özü olan zeminin kökensel özleşmesidir. Heidegger zaman-mekân’ı uçurum olarak kavrar ve *dönüşlü* bir biçimde uçurum da zaman-mekândan hareketle açılır; bu aynı zamanda zaman-mekânın hakikatin özüne olan dönüşlü bağı ve aidiyeti de açığa çıkarır. Uçurum, mekân ve zamanın kökensel birliğidir; onları ‘kendi ayrışmaları içinde birbirinden ayıran o birleştirici birlik’tir. Uçurum, zeminin uzak kalması (*Weg-bleiben*) iken, zemin ‘taşıyıcı bir içinden-geçip-yükselme halindeki kendini-gizleme’dir: “Uçurum zeminin eksikliği (*Ausbleiben*) durumudur; kendini-gizleme içindeki bir zemin olarak, zeminin esirgenmesi tarzındaki bir kendini-gizlemedir. Ancak esirgeme, ‘hiçlik’ değildir; aksine doldurulmamışlığın ve boş bırakmanın seçkin ve kökensel bir türüdür; dolayısıyla bir açıklığın seçkin bir türüdür.”⁷³⁷ Uçurum, uçurumdur, zeminden yoksunluktur (*Ab-grund*). Zemin, kendini esirgerken seçkin bir tarzda açıklığa, yani o belirli boşluğun ilk açıklığına getirir. Kısacası uçurum, ‘zeminin tereddütlü esirgenişidir’ ve bu esirgeme içinde kökensel boşluk açılır, kökensel ışıktan vuku bulur: “Kök-zemin (*Ur-grund*), kendini-gizleyen olarak ancak uçurumda açılır. Oysa uçurum, zemin-sizlik (*Un-grund*) tarafından tamamen perdelenir. Temellendiren kök-zemin Varlık’tır, ancak daima kendi hakikati içinde özleşen Varlık. Zemin (hakikatin

⁷³⁵ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 170.

⁷³⁶ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 238.

⁷³⁷ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 379.

özü) ne kadar kökten araştırılırsa, Varlık o kadar özsel bir biçimde özleşir. Zeminin araştırılması/temellendirilmesi ise uçuruma sıçramayı göze almalı, uçurumun bizzat kendisini ölçüp tartmalı ve onda sebat etmelidir.”⁷³⁸ Zeminin uzak-kalması olarak uçurum, hakikatin özleşmesi olmalıdır. Zeminin uzak-kalması, hakikatin yokluğu değildir. Zira tereddütlü kendi-kendini-esirgeme, tam da gizleme için bir ışıklanmadır, ağaçlıksız o açıklıktır, dolayısıyla hakikatin mevcudiyetidir. Ancak bu ‘mevcut olanın mevcut olması gibi değil, var olanın mevcudiyetini ve yokluğunu ilk kez temellendiren (ve sadece bunu da yapmayan) şeyin özleşmesidir. Zeminin (tereddütlü) kendi-kendini-esirgemesi olarak ‘uzak-kalma’, zeminin uçurum olarak özleşmesidir. Zemin, uçuruma ihtiyaç duyar’.⁷³⁹

Varlaşım, hakikatin özleşmesini akort eder ve onun her yanına nüfuz eder. Gizlemenin ışıklanmasındaki açıklık, bu nedenle kökensel olarak sadece bir ‘doldurulmamışlık’ boşluğu değildir. Aksine o, varlaşımın akort eden işareti göre akort edilmiş, yani burada eklemlenmiş olan uçurumun akort-eden boşluğudur.⁷⁴⁰ Heidegger’de ‘boşluk’ (*Leere*), bir beklentinin ya da arzunun basitçe tatmin edilmemesi durumu değildir. Boşluk, ‘yalnızca Da-sein olarak, yani sekinet/sakınım olarak; tereddütlü esirgeme karşısında kendini-tutma olarak’ vardır ve ancak bu yolla zaman-mekân, kararın an-mekânı olarak temellenir. ‘Boşluk’, ‘henüz karar verilmemiş olanın ve karar verilmesi gerekenin doluluğu’dur; uçurumsal olanın, zemine yani Varlığın hakikatine işaret etmesidir: “‘Boşluk’, Varlık-terkedilmişliğinin doldurulmuş zaruretidir; ancak bu zaruret çoktan açıklığa itilmiş, dolayısıyla Varlığın biricikliğine ve tükenmezliğine bağlanmıştır. ‘Boşluk’, bir muhtaçlığın beraberinde getirdiği zaruret

⁷³⁸ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 380.

⁷³⁹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 381.

⁷⁴⁰ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 381.

değil, aksine kendi içinde patlak veren bir tasarım olan sekinetin zaruretidir; yani en kökensel aidiyetin temel ruh halidir.”⁷⁴¹

Heidegger’e göre zamansallaşma (*Zeitigung*) ve mekânsallaşma (*Räumung*) alışlagelmiş mekân ve zaman temsilinden hareketle kavranamaz; aksine bu temsiller özsel zamansallaşma ve mekânsallaşmadan gelen kökenlerine göre belirlenimlerini alır. Uçurum, zeminin ilk özleşmesi olarak zamansallaşma ve mekânsallaşma tarzında temellendirir (zeminin zemin olarak özleşmesine izin verir):⁷⁴² “Zaman-mekân; varlaşımın dönüşlü patikalarının, yani aidiyet ile çağrı, Varlık-terkedilmişliği ile (Varlığın) işaret-verişi (*Erwinkung*) arasındaki o dönüşün varlaşım sal yarılmasıdır (*Erklüftung*) (Varlığın bizzat kendi salınımının titreyiştir!). Yakınlık ve uzaklık, boşluk ve lütuf, hamle ve tereddüt; tüm bunlar alışlagelmiş zaman ve mekan temsillerinden hareketle zamansal-mekânsal olarak kavranmamalıdır. Aksine, zaman-mekânın örtülü özü tam da bunların içinde yatar.”⁷⁴³

“Hatırlayan sabırla bekleyiş (*erinnernde Erharren*), hatırlayarak Varlığa örtülü bir aidiyeti, sabırla bekleyerek Varlığın bir çağrısını, Varlığın hücumunun olup olmayacağını karara sunar. Daha açık bir ifadeyle, (tereddütlü) kendi-kendini-esirgemenin bu eklemlenmesi olarak zamansallaşma, uçurumsal bir tarzda karar alanını temellendirir. Fakat kendi-kendini-esirgeyene doğru yerinden-etme ile –ki bu, tam da zamansallaşmanın özüdür– zaten her şey karara bağlanmış olurdu. Fakat kendi-kendini-esirgeyen, kendini tereddütle esirger; o, böylece sunmanın ve varlayışın imkânını bahşeder. Kendi-kendini-esirgeme, zamansallaşmanın yerinden-etmesini eklemleyerek sunar; tereddütlü bir esirgeme olarak o, aynı zamanda en kökensel cezbedilmedir. Bu cezbedilme, içinde anın ve böylelikle zamansallaşmanın tutulduğu kuşatan-destektir (*Umhalt*) (Ne kökensel uçurum ne boşluk. Ne o ne de doluluk).–Bu cezbedilme, özleşen bir imkân olarak sunmanın imkânını kabul eder, ona yer açar. Cezbedilme, varlaşımın mekan-açmasıdır (*Einräumung*). Terkedilmişlik, cezbedilme vasıtasıyla çerçevelenmiş (*fest-gestellte*), göğüslenmesi gereken bir şeydir. Zeminin

⁷⁴¹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 382.

⁷⁴² Heidegger, age., GA65, 1989, s. 383.

⁷⁴³ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 372.

‘uzak-kalması’, onun uçurumsallığı; aynı anda hem zamansallaştıran ve mekânsallaştıran hem de yerinden-eden ve cezbeden bir tarzda, tereddütlü kendi-kendini-esirgemedi akort edilmiştir. Yer-açma temellendirir ve anın mekânıdır. Kökensel zamansallaşma ve mekânsallaşmanın birliği olarak zaman-mekân, kökensel olarak bizzat an-mekânıdır; ki bu an-mekânı, gizlemenin açıklığının, yani Da’nın uçurumsal, özsel zaman-mekânsallığıdır.”⁷⁴⁴

Alışlagelmiş zaman ve mekân kavramları anlamında olmadığını vurgular Heidegger bu sessizlik mekanının, Varlığın hakikatının temellendirilmesi için bir an-mekânı olarak zaman-mekândır bu: “An-mekânı, varlamanın hakikate dönüştüğü o büyük sessizliğin/dinginliğin yalnızlığından doğar.”⁷⁴⁵ “[B]iz, bu titreşimin saf kendini-gizlemesindeki biricikliğini ancak ve ancak içe-sıçrayışta kazanırız; orada ‘nihai’ olana ulaştığımızı değil, aksine sessizliğin özleşmesine, tanrıların uzak-kalışı ve varışı üzerindeki o büyük kararın an-mekânı olarak en sonlu ve en biricik olana ulaştığımızı ve ancak orada son tanrının geçip-gidişi için o bekçiliğin sessizliğine vardığımızı bilerek elde ederiz.”⁷⁴⁶

Sessizlik bekçiliğinin kurucu pasajlarından biri *Beiträge zur Philosophie*’de şudur: “Da-sein kendini temellendirir ve tavırlanmış, yaratıcı tahammül (*Ertragsamkeit*) içinde özleşir; böylece bizzat insanın zemini ve kurucusu olur. Bu insan artık, kendisini son tanrının geçip gidişindeki sessizliğin bekçisi olarak sormaktan daha kökensel bir biçimde, kim olduğuna dair soruyla yeniden karşı karşıya gelir.”⁷⁴⁷ Bu gereklidir zira bu çağda an’a tüm zaman-mekân kapatılmış haldedir:

“[İnsan], hesapçı-imalatçılığıyla gezegeni daha yüzyıllar boyunca yağmalamayı ve ıssızlaştırmayı sürdürebilir; bu faaliyetin devasallığı hayal edilemez olana doğru ‘gelişebilir’ ve görünüşteki bir sertliğin, yani bizzat çorak olanın nizama sokulması (*Maßregelung des Öden*) biçimini alabilir;

⁷⁴⁴ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 384.

⁷⁴⁵ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 323.

⁷⁴⁶ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 251.

⁷⁴⁷ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 331.

yine de Varlığın büyüklüğü kapalı kalır. Çünkü artık hakikat ve hakikat-dışılık ile onların özü üzerine hiçbir karar verilmez. Yalnızca hesapçı-imalatların başarısının ve başarısızlığının hesabı yapılır. Bu hesaplama gasp edilmiş bir ‘ebediyete’ (*Ewigkeit*) uzanır; ki bu ebediyet, bir ebediyet değil, aksine en çorak ve en geçici olanın sonsuz ‘vesairesinden’ (*endlose Undsowweiter*) ibarettir. Varlığın hakikatinin istenmediği, bilmenin ve deneyimlemenin iradesinin, yani sorulamanın içine yerleştirilmediği yerde; yalın ve asla hesaplanamaz olan varlaşımın sebatından Varlığın bir çakışı (*Erblitzen*) olarak ana tüm zaman-mekân kapatılmıştır. Veyahut an artık yalnızca en yalnız yalnızlıklara (*einsamsten Einsamkeiten*) aittir; ki onlara da bir tarihin kurulmasının temellendiren mutabakatı (*gründende Einverständnis*) esirgenmiş kalır. Fakat bu anlar, ve yalnızca onlar; içinde varlaşımın hakikate yönelik dönüşlülüğünün (*Kehre*) açmlandığı ve eklemlediği o hazır-oluşlar (*Bereitschaften*) haline gelebilirler. Ancak, zapt edilemez ölçüde yalın ve özsel olandaki saf süreklilik (*reine Stetigkeit*) böylesi bir hazır-oluşun hazırlanması için olgundur; hızla ilerleyerek kendini aşan hesapçı-imalatların geçiciliği (*Flüchtigkeit*) asla değil.”⁷⁴⁸

Evet ‘son tanrı’, en biricik biricikliğine (*einzigste Einzigkeit*) sahip olarak ‘tek-tanrıcılık’, ‘kamu-tanrıcılık’, ‘tanrı-tanımsızlık’ın kastettiği ‘hesapçı belirlemenin’ dışında durur. Heidegger’e göre ‘tek-tanrıcılık’ ve ‘tanrıcılığın’ her türü, ‘metafizigi’ düşünsel bir ön-koşul olarak kabul eden Yahudi-Hıristiyan ‘apolojetizmine’ dayanır ve bu tanrı ölmüştür: “Bu tanrının ölümüyle birlikte tüm tanrıcılıklar çöker”.⁷⁴⁹ Oysa son tanrı buradadır ve işaretinin parıldayışı ve gizlenmesinin an-mekânındaki zeminlerin ve uçurumların içsel zenginliğine tabidir: “Son tanrı son değil, aksine tarihimizin ölçülemez imkânlarının diğer başlangıcıdır.”⁷⁵⁰ Onun özsel temel konumlarının yüceltimini, geçişin ve hazır-oluşun içine taşınmalıyız: “Son tanrının belirmesinin hazırlanması, Varlığın hakikatinin o en uçtaki göze-alınışıdır, ki yalnızca onun gücü sayesinde insanın var olanı yeniden-getirmesi başarıya ulaşır. Son tanrının en büyük yakınlığı, varlaşım, tereddütlü kendi-kendini-esirgeme olarak esirgemeye doğru tırmandığında varlar. Bu, çıplak na-

⁷⁴⁸ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 409.

⁷⁴⁹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 411.

⁷⁵⁰ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 411.

mevcudiyetten (*Abwesenheit*) özsel olarak bambaşka bir şeydir. Varlaşımına ait bir şey olarak esirgeme, ancak diğer başlangıcın düşüncesinde parıldadığı şekliyle, Varlığın daha kökensel özünden hareketle deneyimlenebilir.”⁷⁵¹

Son tanrının ‘geçip-gidişinin sessizliğinin zaman-uzamı olarak’ Varlığın hakikatinin temellendirilmesi uğruna olan bu mücadelede, varlayış olarak Varlığın egemenlik alanında ve böylelikle *Kehre*’nin en keskin girdabının en uçtaki genişliğinde duruyoruz.⁷⁵² Son tanrı ‘en uzun tarihin en kısa patikasındaki başlangıcıdır’.⁷⁵³ Kısacası Heidegger’e göre son tanrı’nın geçip-gidişinin büyük anı için uzun bir hazırlığa ihtiyaç vardır. Ve onun hazırlanması imalatçılığa teslim olmuş halklar ve devletlerle değil, ‘yalnızca büyük ve gizli kalmış tekiler (*Einzeln*), tanrının geçip-gidişine o sessizliği yaratacak ve kendi aralarında hazır olanların o suskun uyumunu/teksesliliği kuracak’ olanlardır.⁷⁵⁴ Yalnızların o daima başlangıçsal söyleşisinde kulak veren biri olmak için Varlığın yarılmışlığının kutsuzluğuna ait olanlardır onlar ve ‘o söyleşi ki son tanrı onun içine doğru işaret eder, çünkü o kendi geçip-gidişinde onlar vasıtasıyla uyandırılır’.⁷⁵⁵

“Dönüşte (*Kehre*); son tanrının işaretleri, tanrıların gelişi ve kaçıışı ile onların egemenlik mekânının hücumu ve gelmeyişi olarak oynar. Bu işaretlerde; son tanrının yasası -Da-sein içindeki büyük tekilleşmenin yasası, kurbanın yalnızlığı, en kısa ve en dik patikayı seçmenin biricikliği- işaret edilerek bildirilir. İşaret etmenin özünde, en uçtaki uzaklıkta en içten yakınlaşmanın birliğinin gizemi, Varlığın en geniş zaman-oyun-alanının ölçülüp-belirlenmesi yatar. Varlığın özleşmesinin bu en uç noktası, Varlık-terkedilmişliğinin en içsel olanını talep eder. Bu zaruret, o işaret etmenin egemenliğinin çağrısına ait olmalıdır. Böylesi bir kulak vermede tınlayan ve genişlik hazırlayan şey, ancak o zaman yeryüzü ile dünya arasındaki çatışmaya, Da’nın

⁷⁵¹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 411.

⁷⁵² Heidegger, age., GA65, 1989, s. 413.

⁷⁵³ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 414.

⁷⁵⁴ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 414.

⁷⁵⁵ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 416.

hakikatine, onun vasıtasıyla kararın an-mekânını, böylece mücadelenin, dolayısıyla var olan içindeki barındırmanın an-mekânını, hazırlamaya muktedir olur.”⁷⁵⁶

Varlık, ‘tanrıların meskeninin ortasındaki ocak ateşi’nden başka bir şey değildir ve bu mesken aynı zamanda insanın yabancılığıdır (*Befremdung*); ‘insanın, tam da var olana karşı evindeymiş gibi hissettiğinde bir yabancı olarak kaldığı o aralık’tır.⁷⁵⁷ Yabancılık Hölderlin ve Trakl poetik düşünümü boyunca bizi hiç terk etmeyecektir. İnsanda aşinalığın yıkımı bir yaban elden gelenle karşılaşma ile olacaktır. Ev ancak evden çıkıp geri evi arayışla mümkündür. Yani insan hem Varlıktan dışlanmıştı hem de tam da Varlığın hakikatinin içine fırlatılmıştı. İşte bu evinde olamama hali, işte bu dışlanma, ‘varlıksal bir dışlanma olarak Da-sein-vari bir tarzda vazgeçiş (*Verzichtung*) içinde göğüslenir’: “İnsan, o aralıkta bir köprü-duruşundadır; ki bu aralık sıfatıyla varlaşım, insanı Da-sein’a emanet ederek tanrıların zarureti insanın bekçiliğine fırlatır. Fırlatılmışlığın (*Geworfenheit*) içinden fışkırdığı böylesi fırlatıcı bir emanet ediş; Da-sein’ın içine, bize ön-planda Varlık hakikatinin tasarımı olarak ve en öndeki ve hâlâ en çok metafiziğe dönük olan ön-planda ise Varlık anlayışı olarak görünen o Varlığın içine doğru olan vecdı getirir.”⁷⁵⁸ Fakat bu vecd, insanın bir kendini-kaybetme biçimindeki bir kendinden-geçişidir, aksine kendi-oluşun (*Selbstheit*) özünü temellendirir. Kendi-oluş; ne ‘özne’den ne de hele ki ‘ben’den veya ‘kişilik’ten hareketle kavranabilir; o ancak Varlığa yönelik o bekçilik-vari aitlik içindeki sebatan, yani tanrıların zaruret-hâlinin fırlatılıp-emanet edilişinden (*Zuwurf*) hareketle kavranabilir: “Kendi-oluş, özün otantiklikliğinin/haslığının açılmasıdır. İnsanın kendi özünü otantik olarak elinde bulundurması demek; o özün, daimi bir yitirilme tehlikesi içinde durması demektir. Ve

⁷⁵⁶ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 408.

⁷⁵⁷ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 487.

⁷⁵⁸ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 488.

bu, varlamanın, yani Varlığa emanet edilişin yankısıdır.”⁷⁵⁹ Yani ‘kendi özünü (Varlık bekçiliğini) kendi has-mülkiyeti (*Eigen-tum*)’ olarak eline almadır: “Özü bir öz-mülkiyet olarak elinde bulundurmak ise; kendisinin nasıl o varlanmış/özleşmiş (Varlığın içine vecd olmuş) olduğu gerçeğini, bir temellük ediş (*Aneignung*) ve kayıp (*Verlust*) olarak sebatlı-duruşla (*inständiglich*) icra etmek zorunda olmak demektir. Otantik olmak, yani özün has mülkiyet sahibi olmak, ve bu sahiciliği, varlamanın o uçurumsallığına göre özsel-duruşla göğüslemek veya göğüsleyememek; işte kendi-oluşun özü bundan ibarettir.”⁷⁶⁰

‘Ebedi olan’la bitirmek istiyoruz kesimi. Heidegger’in Hölderlin’den ödünç aldığı son tanrı, ara-yer ve bunları göğüsleme mekanı olarak an-mekanı yaratma çabasının tam da buraya işaret ettiğini düşünüyorum: “Ebedi olan, durmaksızın süren değil; aksine bir gün yeniden dönmek üzere ‘an’ın içine geri çekilebilen şeydir.”⁷⁶¹ Fakat yeniden dönebilen, hiçbir zaman ‘aynı olarak’ dönen değildir, kendini her seferinde yeniden dönüştürendir, ‘Bir-ve-Biricik olan Varlık olarak’ an-mekânına dönendir. Ve bütün bir *Beitrag* bizi bu an-mekanını kurmaya, o hazır-oluşa çağırır.

⁷⁵⁹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 490.

⁷⁶⁰ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 490.

⁷⁶¹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 371.

2.3. Hölderlin: ‘Bir Söyleşi Olduğumuzdan Beri’ Şiirin Özü ve Sessizlik

Böylece sessizliğin poetikleştiği, *poesis*’in özüne dair soruyla bütünleştiği yere geliyoruz. Peşinde olduğumuz ‘şiirin içindeki şiirsellik’ (*Dichtung im Gedicht*).⁷⁶² Bunun için şiiri (*Dichtung*) anlamalı, kavramalı, yani onun içinde bilerek durmalıyız.⁷⁶³ Peki sessizlikle şiirin özü nasıl birbirine bağlanır? Dilin özünün şiirin özüyle ve ruhhaliyle bağlantısı nedir? İşitme ve söyleşme sessizlikte nasıl temellenir? Heidegger’in Hölderlin’in “Germanya” ve “Ren” başta olmak üzere şiirleri üzerine poetik düşünümü tüm bu sorularda açıklama işlevi görecek.⁷⁶⁴ *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”* (Hölderlin’in İlahileri: ‘Germania’ ve ‘Ren’, 1934-35/GA39) ile *Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung* (Hölderlin’in Şiiri Üzerine Açıklamalar/1936/GA4) kesim boyu sessiz okumalar yapacağımız eserler olacaktır.

Beiträge zur Philosophie’de (*Felsefeye Katkılar*) Heidegger, Hölderlin için ‘o, en geleceğe-yönelik olandır; çünkü o en uzaktan gelendir ve bu uzaklıkta en büyüğü kateder ve dönüştürür’ diyordu.⁷⁶⁵ Ona göre öncelikle temellendirilmesi gereken, ‘yaratıcıların anları kendi zamanlarını alabilsinler diye, her türlü edebi –ve şiir-tarihsel– karşılaştırma, her türlü estetik yargılama ve haz alma, her türlü politik değerlendirme aşımış bir şekilde’, Hölderlin’in varlıktarihsel biricikliğidir. Öyle ki: “Felsefenin tarihsel belirlenimi, Hölderlin’in sözüne kulak verilmesini sağlamanın zorunluluğunun kavranmasında doruk noktasına ulaşır.”⁷⁶⁶ Heidegger, ‘Hiçbir şairde tarihsel Da-sein’in

⁷⁶² Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 25.

⁷⁶³ Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 25.

⁷⁶⁴ “Germanya” ve “Ren” şiirlerinin tam çevirisini “Ekler” kısmında sunduk.

⁷⁶⁵ Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, s. 401.

⁷⁶⁶ Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, s. 422.

yaratma sancısı ve eserinin yazgısı Hölderlin’de olduğu kadar içtenlikle bir araya gelmiş değildir⁷⁶⁷ der. Ve şairin Da-sein’ını bize ‘mektuplarının o muazzam hazinesinde’ doğrudan doğruya, ‘kendi zamanında ve kendi mekanında’ karşımıza çıkar: “Bu makamsız, evsiz ve ocaksız, başarıdan ve şöhretten yoksun Da-sein, yani bir ismin etrafına üşüşen o yanlışı anlaşılmalar toplamı; 35 yaşında dendiği gibi ‘akıl hastası’: kurnaz tıbbın tespit ettiği üzere *dementia praecox catatonica*...”⁷⁶⁸ Hiçbir yerde ‘kendini kabul ettirememiş’, hayat karşısında bir beceriksiz...⁷⁶⁹ “Hâlâ uzun bir süre onun üzerine susulması gerekir...” Heidegger *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”* (Hölderlin’in İlahileri: ‘Germania’ ve ‘Ren’) eserini böylece açar. Hölderlin’i ‘tarihyazımsal’ bir figür olarak ele almak ondaki özü gözden kaçırmaktır. Oysa ‘henüz zaman-mekân-ötesi eseri, bizim şu tarihyazımsal yaygaramızı çoktan aşmış ve başka bir tarihin başlangıcını kurmuştur; tanrıların gelişi veya kaçışı (*Ankunft oder Flucht des Gottes*) hakkındaki kararın mücadelesiyle başlayan o tarihin’.⁷⁷⁰

Hölderlin, ‘şairlerin şairi’dir; ‘bir *vaktinden-önce-gelen* (*Spätling*) değil, bir ilkbahardır (*Frühling*)’ ve o ‘hâlâ çok ileridedir; bugün bile hâlâ *çok erken* gelmiş’ durumdadır. Hölderlin’in şiiri ne herkes içindir ne de estetik kaygısı güdenler içindir, ‘dünyanın o yeni inşasında bizzat *yapı ustaları* olarak bir çağrıya memur edilenler için bir müjdeleyici ve çağırıcıdır’ o: “Bu tarihsel dünya, ancak şiir onun özünün bir gücü

⁷⁶⁷ Martin Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, Verlag Vittorio Klosterman, 1999, GA39, s. 6

⁷⁶⁸ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 6. Katatonik şizofreni, günümüzde geçerliliğini yitirmiş eski bir tıbbi terim olan ‘*dementia praecox*’ (erken bunama) kapsamında yer alan, kişinin çevresine karşı tepkisizleştiği, donakaldığı ve olağandışı beden duruşları sergilediği bir katatonik psikoz alt tipidir.

⁷⁶⁹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 17.

⁷⁷⁰ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 1.

haline geldiğinde ve bu şiir, düşünsel-sorgulayıcı bilginin sertliğine ve belirlenimine büründüğünde var olabilir.”⁷⁷¹

Şiir söylemek/nazmetmek (*Dichten*) ve düşünmek (*Denken*) arasında tehlikeli bir bağ vardır. Çünkü şiir, söylemesi gerekeni zaten gerektiğinde ve gerektiğince bizzat kendisi söyleyen ise eğer, şiir üzerine ‘boş lakırtı’ (*Zerreden*) riski hep vardır. Fakat şiirin izinden giden konuşmanın, ille de şiirlerin üzerinden yürütülen beyhude bir gevezelik olması gerekmez. Bu nedenledir ki ‘şiir hakkında şiirselce konuşulabilir’ ancak. Bir diğer risk ise ‘felsefenin bir şiirin üzerine çullanması’, yani düşünceyle parçalama tehlikesidir. Zira ‘felsefenin savunması ve silahı kavramın soğuk cesaretidir’. Hölderlin şiirine yönelik ‘şiirsel ilgi, ancak bu şiirde kazanılan Varlığın ifşasıyla düşünsel bir hesaplaşma’ olarak mümkündür.⁷⁷²

Şiiri, ‘şiirin kendisi ve şairin o şiirin içindeki ve onun için olan şiirsel Da-sein’i temelden’ kavramaya çalışıyoruz. Hölderlin’in şiirinin ‘erim alanına yaklaştırmaya ve hatta kendimizi ona maruz bırakmaya’⁷⁷³ çabalıyoruz. Bizzat Hölderlin şiirin özüne dair bize yol göstericilik yapacaktır: 1799’un yılbaşı gününde kardeşine yazdığı mektup şiirin özü’nü sessizliğe bağlayan bir nişan sağlar bize: “[S]anatın ve özellikle şiirin (*Poesie*), doğası gereği ne olduğunu düşünmediler. Yalnızca onun iddiasız dış yüzüne bağlı kalındı, ki bu kuşkusuz onun özünden ayrılmazdır, fakat onun bütün karakterini oluşturmaktan çok uzaktır; oyun mütevazı biçiminde görüldüğü için onu oyun sanıyorlardı ve bu yüzden de makul olarak ondan oyunun etkisinden, yani oyalanmadan başka bir etki çıkamazdı; oysa bu, hakiki doğasında mevcut olduğu yerde yarattığı etkinin neredeyse tam tersidir. Çünkü insan şiirde kendini toplar (*sammelt*) ve şiir ona sükunet/sessizlik (*Ruhe*) verir;

⁷⁷¹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 220.

⁷⁷² Heidegger, age., GA39, 1999, s. 5.

⁷⁷³ Hölderlin’den akt. Heidegger, age., GA39, 1999, s. 7-8.

boş olanı değil, aksine tüm kuvvetlerin hareketli olduğu ve sadece içsel uyumları nedeniyle etkin olarak tanınmadıkları o canlı sükuneti.”⁷⁷⁴

Salt meraklı bir oyun değildir şiir, şiirin fırtınalarında sebatı gerektirir. El-altında, bir ‘şey’ değildir. Şiir, ‘güce ne kadar kudretle gelirse, sözcüklerin söyleşmesi o kadar sıkıştırıcı (*bedrängender*) ve sürükleyici (*hinreißender*) bir şekilde hüküm sürer’.⁷⁷⁵ Zira dile sahip olan biz değiliz, aksine dil bize sahiptir. Bizzat şiirin hem efendisi hem hizmetkârı olan şair, ‘şiiri aşarak şiirin uzamını’ mücadele yoluyla kazanır. Yani şiir bizzat kendimize karşı bir mücadeledir. Heidegger bunu veciz bir şekilde gündelikliğe bağlar: “Şiirin içindeki şiir için verilen mücadele, Dasein’ın hergünlüğü içinde şiirden dışlanmış, kör, topal ve sağır bir halde kıyıya bırakıldığımız ve denizin dalgalanışını ne gördüğümüz ne duyduğumuz ne de hissettiğimiz sürece, kendimize karşı verilen bir mücadeledir.”⁷⁷⁶ Fakat kendimize karşı mücadele ‘asla meraklı, ruhu parçalara ayıran bir kendini temaşa olmadığı gibi, pişmanlık dolu ahlaki bir paylama (*Zurechtweisung*)’ da değildir, ‘şiirin içinden çalışarak bir geçiştir’.⁷⁷⁷

Şiir, ruhun veya yaşantının bir dışavurum görüngüsü olmadığı gibi ‘halkın biyolojik olarak gerekli bir işlevi’ de değildir.⁷⁷⁸ Şiiri bir mevcut-olan olarak alan, arkasında kaynayan ruhun dışavurumu olarak gören anlayışı Heidegger ‘liberal insanın belirli bir varlık tarzının icrası’ olarak yorumlar.⁷⁷⁹ Oysa ‘şiirsel yapıt (*Gedicht*), sadece

⁷⁷⁴ Hölderlin’den akt. Heidegger, age., GA39, 1999, s. 7-8.

⁷⁷⁵ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 23.

⁷⁷⁶ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 22.

⁷⁷⁷ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 23.

⁷⁷⁸ Heidegger burada “Şiir (*Dichtung*), halkın biyolojik olarak gerekli bir işlevidir (*biologisch notwendige Funktion des Volkes*)” diyen Kolbenheyer’in biyolojik okumasını eleştirir. Bkz. Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 28; ayrıca E. G. Kolbenheyer, *Vorträge, Aufsätze, Reden*. Darmstadt 1966.

⁷⁷⁹ Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 28.

mevcut olan, anlam ve güzellik taşıyan bir dil yapısı (*Sprachgebilde*), ‘  ir (*Dichtung*),   iirsel yapıtların imal edilmesine dair ruhsal bir süreç’, ‘ruhsal yaşantıların dildeki dışavurumu’ değildir tek ba ına. Bunların tümü   irin özünü temelden ıskalar.⁷⁸⁰

Peki nedir   irin  z ? Heidegger *Dichten*’ı Yunanca *deiknymi*’ye ba layarak, *Dichten*’ın kendine has bir işaret etme (*Weisen*) yoluyla, göstermek, bir şeyi görünür kılmak, bir şeyi *açık kılmak* anlamına geldiğini söyler.⁷⁸¹ Heidegger, Hölderlin’le birlikte *Dichten*’ı,   ir söylemeyi, ‘tüm me galelerin bu en masumu’ olarak adlandırır.⁷⁸²   ir varlık ve görünüş arasındaki bir gerilimdir: “  ir söyleme (*Dichtung*) –gündelik hayattan bakıldığında ‘me galelerin bu en masumu’.   ir söyleme –  irin Da-sein’inin başlangıca

⁷⁸⁰ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 28.

⁷⁸¹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 29. Daha geniş olarak şöyle ifade eder Heidegger bu ba ı: “*Dichten*, kelime aslında ne anlama geliyor? Eski Yüksek Almancada *tiht n* kelimesinden gelir ve söylemek (*sagen*) anlamına gelen Latince *dicere* fiilinin peki tirilmi  bir formu olan *dictare* ile bağlantılıdır. *Dictare*: Bir şeyi tekrar tekrar söylemek, önceden söylemek, ‘dikte ettirmek’, (*diktieren*); ister bir makale, bir rapor, bir inceleme, bir dava veya dilekçe, bir  arkı ya da her ne olursa olsun, bir şeyi dilsel olarak k  ıda dökmek, kaleme almak (*abfassen*) demektir. Tüm bunlar *dichten*, yani dilsel olarak kaleme almak anlamına gelir. Ancak 17. yüzyıldan itibaren *dichten* kelimesi, *poetik* (*poetische*) dediğimiz ve o zamandan beri ‘  irler/  iirsel yapıtlar’ (*Dichtungen*) olarak andı ımız dilsel yapıların kaleme alınmasıyla sınırlandırılmıştır. Başlangıçta *dichten* eyleminin *poetik* olanla ayrıcalıklı bir ba ı yoktur. Dolayısıyla bu dil kullanımından pek bir şey çıkaramayız. Poetik   iri, d zyazısal   ire (kaleme almaya) karşı sınırlandırmak için örneğin *poetikin* ne anlama geldiğini sorsak da daha ileriye gidemeyiz. *Poetik*, Yunanca *poiein*, *poiesis*, bir şeyi yapmak, meydana getirmekten gelir. *Tiht n* ile aynı anlam yönündedir, sadece kelime anlamı daha geneldir. Bu yolla ‘  iirsel olanın’ (*Dichterische*) ve ‘poetik olanın’ (*Poetische*)  z ne dair bir bilgiye ula amayız. Yine de *tiht n* - *dicere* kelimesinin ba langı a özgü anlamında yatan bir i areten (*Fingerzeig*) yararlanabiliriz. Bu kelime, Yunanca ile aynı köktendir. Bu; göstermek, bir şeyi görünür kılmak, bir şeyi a ik r (*offenbar*) kılmak demektir; hem de genel olarak değil, kendine has bir işaret etme/gösterme (*Weisen*) yoluyla.” Bkz. Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 29.

⁷⁸² Hölderlin, III, 376 v.d. ve Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 33.

özgü kavranışından deneyimlenen, ‘Tanrı’nın fırtınaları altında’ Varlığı tesis eden bir duruş. Şiir söyleme –o her ikisi, şu görünüş (*Anschein*) ve bu varlık (*Sein*). O gündelik görünüş, vadinin dağa ait olması gibi ona aittir.”⁷⁸³

Şiir, ‘insanın kendini unuttuğu bir gevşeme’, bir oyun değildir, kendi Da-sein’inin temeline uzanmasını sağlayan, ona her şeyden yakın özünün uyandırılışı ve bir araya toplanışıdır.⁷⁸⁴ Evet, şiir ‘okunabilir, söylenebilir ve işitilebilir bir kelime yapısı’ (*Wortgefüge*) olarak önümüzdedir, ‘dilsel yapı olarak şiir bir anlama sahiptir’.⁷⁸⁵ Ve doğrudan kavranabilir anlam içeriği aracılığıyla diğer yandan imgeler ve kendine has kelime dizileri aracılığıyla dışa vurmaktadır. Fakat ‘kelime seçimi, kelime dizilimi ve kelime sırasının yanında, sözde anlamı ‘dışa vuran’ şey, her şeyden önce şiirsel söylemenin o titreşim eklemidir (*Schwingungsgefüge*)’.⁷⁸⁶ Ve söylemenin titreşim eklemi, ‘bütünün içsel taslağında kendi biçimine kavuşan şiirin temel ruhhalı’⁷⁸⁷ tarafından daha baştan belirlenmiştir: “Temel ruhhalı ise, ilgili şiirin o anki metafizik mahalinden neşet eder. Fakat tüm bunlar gelecekte, tekil şiirlerde kendi birliği ve safiyeti içinde bize doğrudan ayan olmalıdır.”⁷⁸⁸

Heidegger ‘içerik’ ve ‘biçim’ ayrımını yıpranmış ve sorgulanmaya muhtaç bulur. Bu bir ‘rapor’ dilidir esasında: “Eski tanrılar ölmüştür, yenileri ise yukarıya doğru sıkıştırmaktadır. Onların gelişi için “Germany” özel bir gönderilişe sahiptir. Şiirin biçimi de özel bir zorluk sunmaz. On altı dizelik yedi kıtadan oluşur. Aktarılan şiir türlerinden

⁷⁸³ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 35.

⁷⁸⁴ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 8.

⁷⁸⁵ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 14.

⁷⁸⁶ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 14.

⁷⁸⁷ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 15.

⁷⁸⁸ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 15.

herhangi birinin örneğine uygun bir vezin ise eksiktir.”⁷⁸⁹ Kafiyeleleri de olmadığına göre vezni ve kafiyesi olmayan bir şiir aslında artık bir ‘şiir’ (*Gedicht*) değil, bir *poiesis* değil, daha ziyade nesirdir (*Prosa*): “Ve yine de” der Heidegger, “bu sıradan, yıpranmış, nesirvari ‘zira’, sanki ilk kez söyleniyormuş gibi tınlar ve tüm şiirin bu görünüşteki nesri, bir Goethe şarkısının veya başka bir tekerlemenin en pürüzsüz vezin sıçramalarından ve kafiye çingirtılarından (*Reimgeklingle*) daha şiirseldir/şairanedir.”⁷⁹⁰

“Şiir (*Dichtung*), şiir söylenen yerdedir. Ve şiir söyleme, bu her şeyden önce imgelem (*Einbildungskraft*) yardımıyla gerçekleşir. Şair bir şeyi hayal eder; hem de herhangi bir şeyi değil, dış dünyada veya kendi içinde ‘yaşantıladığı’ şeyi, yani bir sözde yaşantıyı (*Erlebnis*). Bu yaşantı daha sonra düşünülerek genişletilir ve her şeyden önce imgesel temsille (*sinnbildlicher Darstellung*) betimlenip biçimlendirilir, yani şiirleştirilir. Yaşantı, şiirde bu şekilde şiirlenir (*verdichtet*) ve dışarıdan kavranabilir bir tortu (*Niederschlag*) olarak, örneğin lirik söz konusu olduğunda bir şiirsel yapıt (*Gedicht*) olarak çöker.”⁷⁹¹

Peki ‘şairin ruhundaki’ bu süreçler ve yaşantılarda söz konusu olan nedir? Şair Tanrı’nın ‘şimşeklerini’ söze ‘hapseden ve orada mühürleyen’dir ve ‘bu şimşek yüklü kelimeyi de kendi halkının diline’ yerleştirir.⁷⁹² Şair şiirinde, kendi ‘ruhsal yaşantılarını’ işliyor değildir, aksine ‘Tanrı’nın fırtınaları altında’, ‘başı açık’, savunmasız bir şekilde kendini sunarak ‘kendinden vazgeçmiş halde’ orada öylece durmaktadır. Böylece şiirin özünü varlığın sesine bağlayan noktaya geliriz: “Da-sein, Varlığın ezici gücüne maruz kalmaktan başka bir şey değildir. Hölderlin ‘şairin ruhu’ hakkında konuştuğunda, bu kendi ruhsal yaşantıları içinde gezinmek ya da içeride bir

⁷⁸⁹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 15.

⁷⁹⁰ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 16.

⁷⁹¹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 26.

⁷⁹² Heidegger, age., GA39, 1999, s. 30.

yerlerdeki yaşantı bütünlüğü değil, fırtınalara maruz kalışın en dışsal ve en çıplak halidir.”⁷⁹³

Şiirin özüne dair arayışta Hölderlin’in “Bayram Günündeymiş gibi...” (Wie wenn am Feiertage...) şiirinin izini sürüyoruz:

*Fakat bize yaraşır, Tanrı'nın fırtınaları altında,
Ey şairler! başı açık durmak,
Baba'nın ışığını, bizzat onu, kendi elimizle
Kavramak ve halka, şarkının içine
Bürünmüş o semavi armağanı sunmak.*

*Doch uns gebührt es, unter Gottes Gewittern,
Ihr Dichter! mit entblösstem Haupte zu stehen,
Des Vaters Stral, ihn selbst, mit eigner Hand
Zu fassen und dem Volk ins Lied
Gehüllt die himmlische Gaabe zu reichen.”⁷⁹⁴*

Dichten’ın, nazmetme’nin, şiirlemenin ‘işaret ederek aşikâr kılma (*weisenden Offenbarmachens*) tarzında bir söyleşme (*Sagen*)’⁷⁹⁵ oluşu Hölderlin’de de tanrıların dilinde kendini gösterir. "Rousseau" şiirinde şöyle der:

*. . . ve işaretlerdir
Kadim zamanlardan beri tanrıların dili.
. . . und Winke sind
Von Alters her die Sprache der Götter.”⁷⁹⁶*

⁷⁹³ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 31.

⁷⁹⁴ Hölderlin, IV, 153, d. 56; Heidegger, age., GA39, 1999, s. 30.

⁷⁹⁵ Hölderlin, IV, 153, d. 56; Heidegger, age., GA39, 1999, s. 30.

⁷⁹⁶ Hölderlin, IV, 135, d. 39; Heidegger, age., GA39, 1999, s. 31.

Hölderlin’de fırtına ve şimşek ‘tanrıların dili’dir; şair ise ‘bu dili kaçınmadan göğüslemek, yakalamak ve halkın Da-sein’ına yerleştirmek’ zarureti taşıyandır.⁷⁹⁷ Şiir, bu işaretlerin halka doğru iletilmesi, halkın Da-sein’ını bu işaretlerin erim alanına yerleştirmektir: yani ‘tanrıların herhangi bir niyet edilen ya da gözlemlenebilir bir şey olarak değil, bizzat işaret edişleri (*Winken*) içinde ayan kılındığı bir gösterme, bir işaret etmedir’ (*Weisen*).⁷⁹⁸ Şiir üzerimizde hüküm sürmelidir; öyle ki Da-sein’ımız şiirin gücünün yaşam taşıyıcısı (*Lebensträger*) haline gelebilsin.⁷⁹⁹

Ama kalıcı olanı şairler kurar.

Was bleibet aber, stiften die Dichter. 800

Hölderlin “Hatırlayış” (“Andenken”) şiirinin son dizesine atıfla Heidegger, şiiri bir kurma (*Stiftung*), kalıcı olanın meydana getiren temellendirme olarak tanımlar.⁸⁰¹ Şiir, ‘tanrıların işaretlerine dayanmak’tır, Varlığın kurulması’dır. Şair ise bu Varlığın

⁷⁹⁷ Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 31.

⁷⁹⁸ Heidegger ‘işaret’e (*Wink*) dair burada şu notu düşer: “Gündelik hayatta bile işaret, göstergeden (*Zeichen*) farklıdır; işaret etmek (*Winken*) bir şeyi basitçe göstermekten ya da sadece bir şeyi fark edilir kılmaktan başkadır. İşaret eden kişi sadece ‘kendisini’ fark edilir kılmaz –mesela şu veya bu noktada durduğunu ve oradan ulaşılabilirliğini– aksine işaret etmek, örneğin bir vedalaşma anında, mesafe (*Entfernung*) artarken yakınlığı muhafaza etmektir; tersine bir varış anında ise, mutlu eden yakınlığın içindeki o hâlâ hüküm süren uzaklığı aşikâr kılmaktır. Tanrılar ise sadece var olarak işaret ederler (*winken*). İşaret etmenin bu özüne ve onun özsel değişimlerine uygun olarak, işaret etmeyi tanrıların dili (*Sprache der Götter*) olarak ve dolayısıyla şiiri de kelama bürünmüş işaret olarak anlamalıyız.” Hölderlin, IV, 63, d. 59: Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 32.

⁷⁹⁹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 19.

⁸⁰⁰ Hölderlin, IV, 63, d. 59: Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 32.

⁸⁰¹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 33.

kurucusudur. Varlığın kurulduğu yer ise ‘belki de halk bunu başlangıçta sezinlemeden’ bir halkın tarihsel Da-sein’idir; ‘bu Varlığın içine bir nişan (*Weisung*) ve ona-bağlılık (*Angewiesenheit*) yerleştirilir ve onda emanete bırakılır (*hinterlegt*).’⁸⁰²

“Germanya” ile daha eserin başında bizi ‘En yüce olan üzerine suskun kalmak’ ile bağlayan ‘başlangıç’ın eşiğindeyiz ve ‘başlangıç’, ‘köken’den farklı bir şeydir: “Başlangıç (*Beginn*), bir şeyin kendisiyle yükseldiği şeydir; köken (*Anfang*) ise bir şeyin kendisinden neşet ettiği şey.”⁸⁰³ Örneğin Dünya Savaşı karakol çatışmalarıyla ‘başlamış’ olsa da, ‘yüzyıllar önce Batı’nın tinsel-politik tarihinde’ ‘kökenlenir’:⁸⁰⁴ “Başlangıç derhal geride bırakılır, olayın ilerleyişinde kaybolur. Buna karşın köken, kaynak (*Ursprung*), olup bitenlerin içinde her şeyden önce görünür hale gelir ve ancak sonunda tam olarak oradadır. Çok şeye başlayan, genellikle asla kökene ulaşamaz.”⁸⁰⁵ Fakat biz insanlar ‘asla kökenle başlayamayız, bunu ancak bir Tanrı yapabilir, aksine başlangıç yapmak, yani ancak kaynağa götüren veya onu işaret eden bir şeyle yükselmek’ zorundayız.⁸⁰⁶ Kısacası, ‘kökeni önceden işaret etmek amacıyla, kaynağı imleyen “Germanya” şiiri başlangıça konulur. Hölderlin’in geç bir şiiri, “Germanya” şiirinin nereye ait olduğunu söyler: “En yüce olan hakkında susmak isterim. Yasak meyvedir, defne gibi, ama en çok da vatandır (*Vaterland*). Onu ise en sonunda tadar herkes.”⁸⁰⁷

Heidegger yurt’u, Germanyayı, ‘en çok yasaklanmış olan, gündelik hayatın telaşından ve işletmenin gürültüsünden geri çekilmiş olan’ olarak niteler: “En yüce olan ve bu yüzden en ağır olan, en sonuncu olan; çünkü özünde en birinci olandır, yani sessiz-

⁸⁰² Heidegger, age., GA39, 1999, s. 33.

⁸⁰³ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 3.

⁸⁰⁴ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 3.

⁸⁰⁵ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 3.

⁸⁰⁶ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 4.

⁸⁰⁷ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 3.

kalınmış kaynak”.⁸⁰⁸ Fakat amaç Hölderlin’e ‘ucuz bir güncellik kazandırmak’ değil, ‘kendimizi ve gelecek olanları şairin ölçüsünün altına getirmek’tir.⁸⁰⁹

Dasein’ı *Dichten*’e bağlayan rabıta *varlıkta ikamettir* ve Hölderlin’in deyişiyle “*sessiz/dingin bir hayattır bu*”. Heidegger bunu Hölderlin’in Tübingen’deki sinir kliniğinden geçmiş olduğu ve Tübingen’de Marangoz Zimmer’in yanında iyileşemez bir halde küçük odasında ikamet ettiği, o ‘zihinsel karanlık’ döneminden kalma “In lieblicher Bläue...” (“Tatlı bir mavilikte...”) şiiri yorumunda bulur:

*Sessiz/dingin bir hayattır bu, çünkü suret bu denli soyutlandığında,
Ortaya çıkar o zaman insanın şekil verilebilirliği.
...
Yaşam salt çabadan ibaretse eğer, bir insan bakıp göğe diyebilir mi:
Böyle mi olmak istiyorum ben de? Evet. Gönüldeki o saf dostluk
Sürdüğü müddetçe, insan mutsuz sayılmaz tanrısallıkla ölçüştüğünde.
Bilinmez mi Tanrı? Gök gibi aşikâr mıdır yoksa?
Buna inanırım daha ziyade. İnsanın ölçüsüdür bu.
Liyakatla dolu, yine de şiirselce ikamet eder insan bu dünya üzerinde.*

*Ein stilles Leben ist es, weil, Wenn abgesondert so sehr die Gestalt ist,
die Bildsamkeit herauskommt dann des Menschen.
...
Darf, wenn lauter Mühe das Leben, ein Mensch Aufschauen, und sagen: so
Will ich auch seyn? Ja. So lange die Freundlichkeit noch Am Herzen, die Reine, dauert,
misset Nicht unglücklich der Mensch sich Mit der Gottheit.
Ist unbekannt Gott? Ist er offenbar wie der Himmel?
Dieses Glaub’ ich eher. Der Menschen Maas ist’s.
Voll Verdienst, doch dichterisch wohnt Der Mensch auf dieser Erde.⁸¹⁰*

⁸⁰⁸ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 4.

⁸⁰⁹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 4.

⁸¹⁰ Hölderlin, VI, 25, d. 32 v.d.

Evet, dünya ‘liyakatle doludur’ (*Voll Verdienst*), fakat ‘bunların hiçbirisi onun bu yeryüzündeki ikametine, onun otantik Dasein’ına temas etmez; zira bu Varlık ‘şiiirseldir’ ve ‘liyakat’le, kültür başarısıyla ve ruhsal dışavurum görüngüleriyle’ hiçbir bağı yoktur: “‘Şiiirsel/şairane’, şiiirvari olan, burada, bir bütün olarak var olanın ortasında tarihsel bir Da-sein olarak insanın varlık-eklemlenişini (*Seinsgefüge*) temelden taşıyan şeydir.”⁸¹¹

Kısacası ‘şiiirsel/şairene olan’ bir tarz değil, ‘Varlığa maruz kalmaktır ve bu haliyle insanın tarihsel Da-sein’ının temel olayıdır’ (*Grundgeschehen*).”⁸¹² Denebilir ki, şiiirde ikamet varlıkta ikamettir, o sessizlik dehlizi, Hölderlin’in ‘karanlık’ dönemleri gibi en yaratıcı olana, varlığın sesine bağlar Dasein’ı. Böylece Heidegger ‘şiiirde konuşan kimdir’ sorusunu Hölderlin’in “Ekmek ve Şarap” (“Brod und Wein”) şiiiri aracılığıyla sessizlik ve dinginlik üzerinden okur:

Dört bir yanda şehir dinleniyor;

sessizleşiyor aydınlanmış sokak,

Rings um ruhet die Stadt;

*still wird die erleuchtete Gasse,*⁸¹³

Burada konuşan şiiirdir, bir bütün olarak dildir, dil yapısı (*Sprachgebilde*) olarak yazar Hölderlin’dir fakat aslında ‘kimse konuşmaz aksine dört bir yanda dinlenen şehir ve sessizleşen aydınlanmış sokaktır’. Konuşan, sessizliktir: “Burada her şey sükunet içinde (*ruhig*) ve sessizdir (*still*).”⁸¹⁴

⁸¹¹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 36.

⁸¹² Heidegger, age., GA39, 1999, s. 36.

⁸¹³ Hölderlin, IV, 119; Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 42.

⁸¹⁴ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 42.

*Ve adlandır, gözlerinin önünde ne varsa,
Artık bir giz olarak kalmamalı
Söylenmemiş olan,*

*Und nenne, was vor Augen dir ist,
Nicht länger darf Geheimniss mehr
Das Ungesprochene bleiben,*

Ve “O, adlandır kutsal yerin kızı!/Bir kez anneni” der, yani hem adlandırmalı hem de yine de ‘söylenmemiş’ bırakmalı. Dil yapısı şiir olan o konuşmanın içine sürüklendik. Dilin kendisini dile getiren bir söyleşmenin içine; fakat bu konuşmada kim, kime, kiminle, ne hakkında konuşmaktadır? Konuşan yazar, Ben, Biz, Adam, Kartal’dır. Ve adlandırması gereken ve adlandırırken yine de ‘söylenmemiş’ (*ungesprochen*) bırakılması gereken dilden bahseder ilahinin kahramanları. “O, adlandır kutsal yerin kızı...” buyruğu da gösterir ki, ‘mesele adlandırmak (*Nennen*) ve söylemektir (*Sagen*).’⁸¹⁵ Şiir artık düz bir metin, bir ‘rapor’ olmadığı gibi, düz bir ‘anlam’ (*Sinn*) ile yüklü bir şey de değildir, ‘aksine bu dil yapısı (*Sprachgefüge*) kendi içinde bizi bir yerlere sürükleyen bir girdaptır (*Wirbel*).’⁸¹⁶ Hölderlin’in sert ve ani “*Nicht sie . . .*” (“Onlar değil...”) açılışı, ‘gizemli bir sessizliğe/huzura (*Ruhe*)’ vararak son bulur:

*Ve savunmasızca öğüt verirsin dört bir yanda
Krallara ve halklara.*

*Und wehrlos Rath giebst rings
Den Königen und den Völkern.*

⁸¹⁵ Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 45.

⁸¹⁶ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 45.

Söyleşmenin girdabı, ‘gözlemcinin o huzurlu konumundan dışarı çıkmayı’ talep eder: “Okumamızın bir metni yeknesak bir şekilde takip etmenin sükun halini (*Ruhelage*) artık koruyamaması için bu konum sarsılmalıdır.”⁸¹⁷ Tıpkı felsefe sorusundaki sarsıcılık gibi, şiir de bizden o tekinsiz sessizlik mekanını talep eder, burası ‘zamanın dorukları’nın uzlet yeridir aynı zamanda. Heidegger, Hölderlin’in “Rousseau” şiirinden aktarır:

*Fazlastıyla dar sınırlanmıştır gün-zamanımız
Varız; görür, şaşarız, akşam oldu bile,
Uykudayız ve yıldızlar gibi geçip gider halkların tüm yılları.*

*Zu eng begränzt ist unsere Tageszeit
Wir sind und sehn ve staunen, schon Abend ists,
Wir schlafen und vorüberziehn wie Sterne die Jahre der Völker alle.*⁸¹⁸

Halkların tarihsel Da-sein’ı, ‘doğuştan, zirvesi ve çöküşü, şiir söylemeden doğar’⁸¹⁹ ve başlangıca özgü halkların bu tarihsel zamanı, şairlerin, düşününlerin ve devlet kurucularının yani bir halkın tarihsel Da-sein’ını asıl kuran ve temellendirenlerin zamanıdır. Onlar asıl yaratıcı olanlardır (*Schaffenden*). “Toprak Ana” (“Der Mutter Erde”) şiirinde Hölderlin bunu şöyle ifade eder:

*Ve yaratıcıların zamanları
Yüksekte dalgalanan dağlar gibidir
Denizden denize
Yeryüzü boyunca uzanan,*

⁸¹⁷ Heidegger şiirdeki kıta başlangıçlarını açılar ve sessizliğe birçok işaret barındırır. Bkz Heidegger, age., GA39, 1999, s. 46.

⁸¹⁸ Hölderlin, IV, 134; Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 50.

⁸¹⁹ Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 51.

Und die Zeiten des Schaffenden sind

Wie Gebirg, das hochaufwoogend

Von Meer zu Meer

*Hinziehet über die Erde,*⁸²⁰

Tekil Dasein'ın mühleti, 'doğum ile ölüm tarihlerinin sayıları arasına' sıkıştırılabilir, fakat halkların yıllarının zamanı bizden gizlenmiştir'.⁸²¹ Ancak şair kendi zamanının ötesine süzülen ve o açıklığa çıkandır, bu ise 'yaşam süresi boyunca ait olduğu kişilere yeniden yabancılaşmayı'⁸²² gerektirir: "Kendi insanlarını asla tanımaz ve bizzat kendisi onlar için bir rahatsızlık kaynağıdır. Kendi zamanı için gerçek zamanı soruştururken, o anki her seferki bugünün zamanının dışına yerleşir."⁸²³ Yaratanların zamanı, 'tanrısal olanın alanına doğru yalnız başına yükselen dağ zirveleri'⁸²⁴ gibidir. Yaratanların zamanı, zamansız bir 'ötesinde-olma' değilse de, 'gündelik olanın yüzeyselliği (*Flachheit*) içindeki aceleci günlerin sadece birbiri ardına dizilişinin ötesinde yükselir'.⁸²⁵ Hölderlin'in "Patmos" şiirinde tarif ettiği gibi:

Bu yüzden, dört bir yanda [berraklık çevresinde] yığıldığından

Zamanın dorukları

Ve en sevilenler yakın ikamet ettiğinden [bitkin düşerek]

En ayrık dağlarda . . .

Drum, da gehäuft sind rings [um Klarheit]

Die Gipfel der Zeit

⁸²⁰ Hölderlin, IV, 156, d. 63; Heidegger, *Hölderlins Hymnen "Germanien" und "Der Rhein"*, s. 51.

⁸²¹ Heidegger, *Hölderlins Hymnen "Germanien" und "Der Rhein"*, s. 50.

⁸²² Heidegger, age., GA39, 1999, s. 50.

⁸²³ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 50.

⁸²⁴ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 52.

⁸²⁵ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 52.

Und die Liebsten nahe wohnen [ermattend]

*auf Getrenntesten Bergen . . .*⁸²⁶

Katkılar'da ele aldığımız 'an-mekanı'nın, sessizlik-uzamının inşası burada da sürdürülür. Tıpkı üzerlerinde ikamet eden *yaratanlar* gibi, bu doruklar birbiriyle yan yanadır. Her biri kendi belirlenimini yerine getirir ve o noktadan diğer doruklardakileri temelden anlar. Evet, hem en yakın hem en uzak olanlardır. Bu yakınlıkta, her birinin üzerinde durduğu dağlar arasındaki *uçurumlar* vardır: "Yaratanların yakınlığı uçurumdur."⁸²⁷ Heidegger bu durumu veciz bir şekilde ifade eder: "Yaratanların ve halkların zamanı uçurumsal bir biçimde yarıklıdır (*abgründig zerklüftet*); o dorukların zamanını, o uçurumsal yüksekliklerin en ayrık yakınlığındaki o dalgalanmayı ancak taşlı patikadan ve pınardan, çayırlardan ve bulutlardan, güneşten ve fırtınadan başka bir şey tanımayan çoban gibi olan kişi sezinleyebilir."⁸²⁸

Şair kendi yalnızlığında, yani sessizliğinde doruklaşır. Ve en uzak, en yüksek doruklarda ikamet edenler, tanrıların şimşeklerine en sert biçimde maruz kalanlardır. Ve Tanrı, Hölderlin, "Oidipus Üzerine Notlar"da söylediği gibi, 'zaman'dan başka bir şey' (*nichts als Zeit ist*) değildir.⁸²⁹ Tanrıların bu zamanına, halkların zamanları olarak zamanın dorukları uzanır:

Uzundur

Zaman, ne var ki var kılar kendini,

Hakiki olan.

⁸²⁶ Hölderlin, IV, 190, 199, 227; Heidegger, *Hölderlins Hymnen "Germanien" und "Der Rhein"*, s. 52.

⁸²⁷ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 52.

⁸²⁸ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 52.

⁸²⁹ Hölderlin, V, 181; Heidegger, age., GA39, 1999, s. 54.

Lang ist

Die Zeit, es ereignet sich aber

*Das Wahre.*⁸³⁰

İnsani Sessizlik bölümünden hatırlayacağımız gibi, gündelik zaman, can sıkıntısında (*Langeweile*) uzundur; ‘zamanın bizi oyaladığı ve bu esnada boş bıraktığı, uzun zamanı defedecek veya onu eğlenceli (*kurzweilig*) kılacak şeyleri aceleyle ve seçmeksizin araya soktuğumuz yerde’.⁸³¹ Ve dorukların zamanı uzundur; çünkü doruklarda ne can sıkıntısı ne de eğlence vardır, yalnız varlaşım⁸³² (*Ereignis*) için kesintisiz bir bekleme ve durup-bekleme (*Harren*) hakimdir: “Zaman orada kovulmaz veya öldürülmez; aksine onun süresi (*Dauer*) ve bolluğu (*Fülle*) savaşılar kazanılır ve bekleyip-durarak (*erharrend*) korunur.”⁸³³

Kısacası, doruklaşan bir poetik düşünüm için sessizliğin uçurumlarında ikamete gereksinim vardır. Hakikat, ‘kendi sıkıcılıklarını sezinleyemeyenlere’⁸³⁴ kapalı kalacaktır. Hakikat’in, Varlığın aşikar hale gelmesinin varlanışına izin verecek o dinginliktir.

⁸³⁰ Hölderlin, Mnemosyne, IV, 225; Heidegger, Heidegger, age., GA39, 1999, s. 54.

⁸³¹ Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 55.

⁸³² Heidegger felsefesinde *Ereignis* Varlığın kendini açması ve özleşmesini ifade eder. İnsanın da Varlığa anlam vererek onu sahiplendiği temel, dinamik varoluşsal olaydır. ‘Varlayım’, ‘kendileme’ olarak çevrilse de biz burada ‘Varlaşma’yı tercih ettik.

⁸³³ Heidegger, GA39, 1999, s. 56.

⁸³⁴ Heidegger, GA39, 1999, s. 56.

2.4. Yeryüzünün Tınlayışı; Şairin İşitmesi

Şiirin dil ile bağı nedir? Hölderlin'in dil anlayışı Heidegger'in sessizlik okumasına nasıl etkide bulunur?⁸³⁵ Heidegger şiirin özünü dil bağlamında okurken altı noktaya atıf yapar, biz de bu başlıklar üzerinden bu soruları ele alacağız:

- i. İyelerin En Tehlikelisi Olarak Dil
- ii. Dilin Çöküşü. Dilin Özü ve Öz-olmayışı
- iii. Dil ve İnsanın Bir Bütün Olarak Varolana Karşı Temel Konumları
- iv. Tanrı Karşısında İnsanın Korunması Olarak Dil
- v. Tarihsel Da-sein'in Temel Eklemlenişi Olarak Şiir Söyleme ve Dil
- vi. Söyleşi Olarak İnsanın Varlığı. İşitebilme ve Konuşma.⁸³⁶

Hölderlin *Fragmanlar*'da dili, 'iyelerin en tehlikelisi' olarak niteler. İnsan Da-sein'ı en yüksek tehlikesine dilde ulaşır, çünkü 'dilde insan en uzağa atılır; o, dil aracılığıyla ve dil olarak ancak o zaman varlığın içine doğru ilk kez atılmaya'⁸³⁷ cesaret

⁸³⁵ Hölderlin, *Fragman 13, IV*, 246. Heidegger, *Hölderlins Hymnen "Germanien" und "Der Rhein"*, s. 60.

⁸³⁶ Heidegger "Hayvanın ve 'Doğa'nın Dilsizliği" üzerine bir alt kesim ekler Hölderlin üzerinden dilin özü tartışmasına: "Hayvan neden konuşmaz? Çünkü konuşmaya ihtiyacı yoktur. Neden konuşmaya ihtiyacı yoktur? Çünkü konuşmak zorunda değildir. Zorunda değildir, çünkü buna zorlanmaz. Zorlanmaz, çünkü bir bütün olarak Varlığa karşı kapalıdır. Ne Varlık ne var-olmayış ne de Hiç ve boşluk ona açıktır. Hayvana Varlık neden kapalıdır? Çünkü dilin içinde değildir." Hayvan insana hem çok yakın hem de özsel olarak uzaktır. Fakat 'doğanın büyük ve en küçük ölçekteki hükümrانlığından daha etkileyici bir şekilde bize 'konuşabilen' başka hiçbir şey yok' iken bu soru 'gerçek bir soru' haline gelir der Heidegger. Ancak bu kadarını söyler şu ekle birlikte: "İnsanın tarihsel Da-sein'inin temel olayı olarak şiir söylemenin doğayla nasıl bir ilişki içinde olduğunu temelden düşündüğümüzde yaklaşabiliriz." Doğabilimine dair bir eleştiriyile birlikte: Tüm doğa bilimi özünde tüm kesinliğiyle bizi bu konuda temelde yarı yolda bırakır; çünkü doğayı 'doğasızlaştırır' (*denaturiert*). Bkz. Heidegger, GA39, 1999, s. 75-76.

⁸³⁷ Heidegger, *Hölderlins Hymnen "Germanien" und "Der Rhein"*, s. 61.

eder: “Fakat kulübelerde ikamet eder insan ve örtünür utangaç giysisine; zira ne kadar içselse o kadar dikkatlidir de; ve tıpkı rahibenin göksel alevi koruduğu gibi ruhu koruması, budur onun anlayışı. Ve bu yüzden, o tanrı-benzerine buyurmak ve yerine getirmek için irade ve daha yüksek bir güç verilmiştir; ve bu yüzden iyelerin en tehlikelisi olan dil insana verilmiştir; öyle ki yaratarak, yok ederek ve çökerek ve o ebedi-yaşayan olana, o efendiye ve anneye geri dönerek; ondan miras aldığını, ondan öğrendiğini, onun en tanrısal olanını, o her şeyi ayakta tutan sevgiyi ne olduğunu tanıklık etsin diye.”⁸³⁸

İnsan dilin gücü iledir ki Varlığın, *Seyn*’in tanığıdır: “Onun adına sorumluluk üstlenir, ona göğüs gerer ve ona kapılır.”⁸³⁹ Dilin olmadığı yerde, dilin erim alanı dışında, tüm yaşama rağmen Varlığın bir açığa çıkmışlığı yoktur; ‘ne var-olmayış (*Nichtsein*) ne de hiç’in boşluğu. Ancak dilin olduğu yerde dünya hüküm sürer (*waltet Welt*). Ancak dünyanın olduğu yerde, yani dilin olduğu yerde, en yüksek tehlike, genel olarak tehlike, yani var-olmayış tarafından bir bütün olarak Varlığın tehdit edilmesi mevcuttur.’⁸⁴⁰ Herhangi bir şey olarak değil ‘yeryüzünün anlamı’ olarak insan; ‘sözde ilerlemeleriyle aptallaşan dizginsiz bir varlığın aptalca putlaştırılması içinde değil; aksine en uçtaki çatışmaların (*Widerstreite*) ortasına maruz bırakılmış ve en yalın içselliğin (*Innigkeit*) kuşatması içinde özleşen, Varlığın tanığı olarak’ insan...⁸⁴¹ Dilde varolanın açığa çıkışı gerçekleşir. Başlangıca özgü bu açığa çıkışta ‘perdeleme (*Verhüllung*) ve onun baskın türü olan görünüş’ de oradadır. Dil ‘tehlikelerin tehlikesi’dir; çünkü Varlık tehdidi imkanını yaratan ve açık tutan ancak dildir: “Dil, en tehlikeli olan olarak, en çift tarafı

⁸³⁸ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 60.

⁸³⁹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 62. Heidegger burada şunu ekler: “Bitki ve hayvan tüm bunların berisinde durur; burada sadece kör bir arzu ve donuk bir kaçış hakimdir.”

⁸⁴⁰ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 62.

⁸⁴¹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 61.

keskin ve en muğlak olandır. İnsanı en yüksek kazanımların bölgesine yerleştirir ve aynı zamanda onu uçurumsal bir çöküşün alanında tutar.”⁸⁴²

Fakat dil –

Fırtınada konuşur Tanrı.

...

Sen tanrısallığa konuştun, fakat hepiniz şunu unuttunuz, ilk ürünlerin ölümlülere değil, tanrılara ait olduğunu daima. Meyve önce daha sıradan, daha gündelik olmalı, ancak o zaman ölümlülerin kendi malı olur.

Aber die Sprache —

Im Gewitter spricht der Gott.

...

*Du sprachest zur Gottheit, aber diss habt ihr all vergessen, dass immer die Erstlinge Sterblichen nicht, dass sie den Göttern gehören. Gemeiner muss, alltäglicher muss die Frucht erst werden, dann wird sie den Sterblichen eigen.*⁸⁴³

Heidegger buradaki ‘fakat’ın (*Aber*), dilin ağırlığına, gizem doluluğuna ve sorulmaya değer oluşuna işaret ettiğini; ‘fırtınada’ ifadesinin ise Tanrı ve onun diliyle ilişkiyi adlandırdığını söyler. Fakat özsel olan son kısımdır, yani dilin ‘ilk ürünleri’ (*Erstlingen*), şairin yaratıcı, kurucu söylemesi ile söylenmiş olanın insan Da-sein’ı alanında bir kaçınılmazlık olarak ‘sıradanlaşması’ ve ‘gündelikleşmesi’ arasındaki ayrımıdır.⁸⁴⁴

“O ilk kurucu söylemenin en yüksek saadeti (*Beglückung*), aynı zamanda kaybın (*Verlustes*) en derin acısıdır; zira ilk ürünler kurban edilir. Varlığı başlangıca özgü olarak temellendiren dil; zorunlu çöküşün, hiçbir şeyin kendisinden kaçınmadığı o aşınmış lakırdıya doğru sığlaşmanın (*Verflachung*)

⁸⁴² Heidegger, age., GA39, 1999, s. 62.

⁸⁴³ Hölderlin, Fragman 3, IV, 237; Heidegger, age., GA39, 1999, s. 62.

⁸⁴⁴ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 63.

yazgısı (*Verhängnis*) altındadır; tam da kendi söyleme tarzında –şayet o sadece bir söyleme ise– varolanın isabetle yakalandığı ve kavrandığı şeklindeki bir görünüşü uyandırdığı için. Özsel bir söz söylemek, özünde bu sözü çoktan yanlış yorumlamanın, suiistimalin ve aldatmacanın alanına; kendi belirleniminin en dolaysız zıt etkisinin tehlikesine teslim etmek demektir. En saf ve en gizli olan da, en sıradan ve en düz olan gibi, tedavüldeki bir deyimden içine hapsedilebilir.”⁸⁴⁵

Dilin tehlikesi çifte bir tehlikeye dönüşür böylelikle, ‘bir yanda tanrılara duyulan en yüksek yakınlığın ve dolayısıyla onlar tarafından ölçüsüzce yok edilmenin tehlikesi; aynı zamanda en yüzeysel yüz çevirmenin (*flachsten Abkehr*) ve yıpranmış lakırdı (*vernutzte Gerede*) ile onun görünüşüne dolanmanın tehlikesini’ içerir.⁸⁴⁶

Sessizliğin bir gürültüye evrilmesinin, gündelik dil içerisinde şiirin nasıl bir ‘istisna’ya evrildiğinin bir betimini sunar Heidegger: “Katlanılması zor olan özün tehlikesi ile oyunbaz öz-olmayışın tehlikesinin iç içeliği, dilin tehlikeliliğini en üst düzeye çıkarır. Dilin tehlikeliliği, onun kökensel öz-belirlenimidir. Dilin en saf özü başlangıçsal şiir söylemede serpilip açılır. O, bir halkın kök-dilidir (*Ursprache*). Ancak şiirsel söyleme çöker; önce gerçek, sonra kötü ‘nesre’ ve nihayetinde lakırdıya dönüşür. Bilimsel düşünme ve dil felsefesi dildeki bu gündelik kelime kullanımından, yani bu çöküş formundan yola çıkar ve ardından şiiri kuralın bir istisnası olarak değerlendirir. Böylece her şey tersyüz edilmiş olur.”⁸⁴⁷ Dilin öz-olmayışı ‘böylece bir tehlike ve direnç olarak; özün, öz-olmayışa karşı sürekli yeniden sınanması zorunluluğu’⁸⁴⁸ olarak kavranabilir. Dilin öz-olmayışı asla ortadan kaldırılamaz, fakat o, ‘kendi zorunlu hükümlerliği içinde ayrıca kabullenilebilir’.⁸⁴⁹

⁸⁴⁵ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 63.

⁸⁴⁶ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 63.

⁸⁴⁷ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 64.

⁸⁴⁸ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 64.

⁸⁴⁹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 64.

Heidegger “Dil ve İnsanın Bir Bütün Olarak Varolana Karşı Temel Konumları” başlığını Hölderlin, Sophokles çevirisi için hazırladığı “Anmerkungen zum Oedipus” (Oidipus Üzerine Notlar) ile birlikte açar: “Tam da bu her şeyi arayan, her şeyi yorumlayan tutumdur ki, sonunda onun ruhu hizmetkarlarının kaba ve basit diline yenik düşer. Bu tür insanlar zorlu ilişkiler içinde durdukları için, dilleri de adeta bir Furialar tarzında, daha şiddetli bir bağlamda konuşur.”⁸⁵⁰ Heidegger buradaki ‘zorlu ilişkiler’i insanın bir bütün olarak varolana karşı durduğu, yazgısının serpilip açıldığı o eşsiz, değiştirilemez temel konumlar olarak yorumlar: “Dil ise bunun sadece bir ifadesi, ‘formülasyonu’ ve kamuoyuna aktarımı değildir; aksine o, zorlu bir biçimde şiddetli olanla hesaplaşmayı taşır ve yürütür. Dilin kendisi, insana açtığı ve getirdiği bu varlık karakterine sahiptir. Bir bütün olarak dilde; Varlığın ve var-olmayışın hesaplaşması, güçlerin birbirine karşı çıkışı ve bu kavgadaki direnme ve yenilme, fakat aynı zamanda her şeyi bilmenin ve her şeye muktedir olmanın kayıtsızlığı içindeki çölleşme (*Verödung*) gerçekleşir.”⁸⁵¹ Heidegger’in dil açılımı, dilin alışlagelmiş iletişim, ifade aktarım aracı anlayışını ters yüz eder.

Heidegger “Tanrı’ya Karşı İnsanın Korunması Olarak Dil” başlığını da “Antigone Üzerine Notlar”ı aracılığıyla Hölderlin üzerinden okur. İnsanın dilde tanrıya yönelmesi, onun karşısında yenik düşmemek ve böylece varolana dair bu temel ilişkiyi yok etmemek için onda kendini ona karşı korumasıdır: “Gizli çalışan ruhun büyük bir yardımcısıdır ki; en yüksek bilinçte (*Seyn*) bilinçten kaçınması ve şimdiki Tanrı onu gerçekten yakalamadan önce, cüretkar, hatta bazen küfürbaz bir sözle onunla karşılaşması ve böylece ruhun o kutsal yaşayan imkanını muhafaza etmesidir.”⁸⁵²

⁸⁵⁰ Akt. Heidegger, age., GA39, 1999, s. 65.

⁸⁵¹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 65.

⁸⁵² Heidegger, age., GA39, 1999, s. 66.

“Tarihsel Da-sein’in Temel Yapısı Olarak Şiir Söyleme ve Dil” kesiminde Heidegger dil şiir üzerinden tanımlamayı sürdürür. Heidegger’e göre dil insanın sahip olduğu yetilerden bir yeti veya araçlardan bir araç değildir, aksine insanı ‘sahip olan’, onun bir bütün olarak Da-sein’ını şu ya da bu şekilde temelden kuran ve belirleyen şey dildir. Dil; içsel poetik yaşantıların salt dışsal bir dışavurumu, bunların başka kişilere iletilmesi de değildir. Şiirsel olan, tarihsel Da-sein’in temel eklemidir. Şiir söyleme ve insanın tarihsel bir varlık olarak içinde ikamet ettiği dil aynı şeydir: “Bir bütün olarak dil, insanın tarihsel varlığının kökensel özünü oluşturur. Önce insanın varlığının özünü belirleyip sonra ayrıca ve sonradan ona dili bir eklenti (*Angebilde*) olarak tahsis edemeyiz; aksine onun Varlığın başlangıca özgü özü dilin kendisidir. ‘Kim olduğumuz’ sorusunu sorarken, her şeyden önce kendimizi şiirin söyleşisine bırakmamız gerektiği yönündeki yönlendirmenin bir tesadüf olmadığını şimdi daha iyi kavırıyoruz. Şiir söyleme ve dil burada iki farklı şey değildir; her ikisi de tarihsel varlığın aynı temel eklemidir.”⁸⁵³

Ve insan bir ‘söyleşi’dir (*Gespräch*):

Çok şey tecrübe etti insan.

Göktekilerin çoğunu adlandırdı,

Bir söyleşi olduğumuzdan ve

Birbirimizden işitebildiğimizden beri.

Viel hat erfahren der Mensch.

Der Himmlischen viele genannt,

Seit ein Gespräch wir sind

*Und hören können voneinander.*⁸⁵⁴

⁸⁵³ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 67.

⁸⁵⁴ Hölderlin, IV, 162; Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 68.

Heidegger “Biz bir söyleşiyiz”ın dilin varlığını oluşturduğu, belirlediği anlamına geldiğini söyler. Ancak burada dilin ‘en yüksek tehlikelilik’ alanına girdiğimizi de ekler. Zira ‘biz bir söyleşiyiz’, ‘biz kimiz?’ sorusuna verilmiş pürüzsüz bir cevap gibi tınlar. Oysa Şair şöyle der: “Bir söyleşi olduğumuzdan beri”. ‘Beri’ (*seit*) kimsenin bilmediği halkların zamanına dayanan tanımı belirler: “O zaman ki; ancak biz kendimiz söyleşiye katılanlar olduğumuzda, eğer tarihsel olarak ne olabileceğimize dair karar verirken ilkin vuku bulacağını işitmiştik. Şairin sözünü ancak ve sadece kendimiz bu kararın içine girdiğimiz ve onda durduğumuz sürece anlarız.”⁸⁵⁵ Yani biz zamansal olarak belirlenmiş, tarihsel olarak başlayan bir söyleşiyiz:

“Söyleşide dil olaylaşır (*geschieht*) ve bu olaylaşma aslında onun Varlığıdır. Biz, bir dil-olayıyız ve bu olay zamansaldır; fakat sadece zamanın içinde akıp gitmesi, başlangıcına, süresine ve sona erişine göre her seferinde zamansal olarak ölçülebilir olması şeklindeki dışsal anlamda değil; aksine dil-oluşu, insanın asıl tarihsel zamanının başlangıcı (*Anfang*) ve temelidir (*Grund*). Bu söyleşi, ‘tarihsel’ süreçlerin akışı içinde herhangi bir zamanda başlamaz; aksine: böyle bir söyleşi vuku bulduğundan beri, ancak o zaman genel olarak zaman (*Zeit*) ve tarih (*Geschichte*) vardır.”⁸⁵⁶

Bu başlangıçsal söyleşi ise şiirin kendisidir. Zira ‘ikamet’ ‘şiirselce’dir. Tarihsel bir Da-sein olarak insanın varlığı, şiir söylemenin söyleşisinde kendi daimi temelini bulur. Heidegger bu noktada söyleşme’yi sessizliğe bağlar. Evet, ‘bir söyleşiyiz’ fakat kesintisiz konuşmuyoruz. Heidegger’in deyişiyle, ‘Da-sein’ımız sadece konuşmakla tükenmiyor’.⁸⁵⁷ Söyleşme; her zaman geçici bir şeydir, geçici olarak dahil olduğumuz, sürdürdüğümüz bir şeydir. Biz bunun ötesinde başka şeyleriz de. Olsa olsa bir söyleşinin içindeyizdir, ancak söyleşinin bizzat kendisi değilizdir. Biz bir söyleşi olduğumuz kadar bir ‘biz bir susuşuz’ da:

⁸⁵⁵ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 68.

⁸⁵⁶ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 69.

⁸⁵⁷ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 70.

“Bizim Varlığımız, tanrıların bize hitap etmesi (*ansprechen*), bizi kendi talepleri (*Anspruch*) altına sokmaları, bizim olup olmadığımızı ve nasıl olduğumuzu dile getirmeleri, bizim nasıl yanıt verdiğimiz, Varlığımızı onlara vaat edip etmediğimiz (*zu-sagen*) veya esirgeyip esirgemediğimiz (*versagen*) olayında bir söyleşi olarak vuku bulur (*geschieht*). Bizim Varlığımız buna uygun olarak; böyle bir hitaba mazhar olmuş bir halde konuşarak, varolanı varolan olarak dile getirdiğimiz, varolanı neyse ve nasılsa o haliyle açtığımız (*eröffnen*), ama aynı zamanda örttüğümüz (*verdecken*) ve çarpıttığımız (*verstellen*) ölçüde bir söyleşi olarak vuku bulur. Sadece dilin vuku bulduğu yerde varlık (ve var-olmayış) açılır. Bu açılış ve örtülüşün kendisi biziz. Fakat biz aynı zamanda, tanrıların bize hitap etmediği, işaretlerinin (*Winke*) eksik kaldığı –ister bizi terk edip kendimize bıraksınlar, ister bizi esirgesinler– ölçüde de bir söyleşiyiz. Bir söyleşi olmamız, aynı zamanda ve aynı başlangıca özgü tarzda şu anlama gelir: Biz bir susuşuz. Ama şu anlama da gelir: Bizim Varlığımız, varolan ve varolmayan üzerine konuşurken vuku bulur, öyle ki şeyler hakkında gelişigüzel konuşmanın (*Daherredens*) köleleri haline geliriz.”⁸⁵⁸

Söyleşinin özüne zorunlu olarak ait olan öz-olmayış olarak bizler aynı zamanda birer lakırtı’yız. Susku ve lakırtı ile birlikte, dil-olayının (*Sprachgeschehnis*), yani söyleşinin ne olduğunu tecrübe etmek için dilin tüm tehlikeliliğini içimizde taşıyız. Özcesi, “Biz; en şiddetli kelime olarak, şiir söyleme olarak, sessizlik (*Schweigen*) ve lakırtı (*Gerede*) olarak, tarihi başlatan ve böylece tarihi sonlandıran bir söyleşiyiz.”⁸⁵⁹

Ve bizler, ‘bir söyleşi olduğumuzdan beri’ birbirimizi işitebiliyoruz. Heidegger ‘söyleşme’ ve ‘işitebilme’yi birbirimizle konuşmanın bir sonucu değil, koşulu olarak görür. Konuşabilme ve susmanın ‘özce bir’ olması gibi, ikisi de birbirine aittir: “Sadece susabilen kişi konuşabilir de.”⁸⁶⁰ Hiçbir şey söylememe olarak susmak her zaman bir yoksunluk olarak görülemez, ‘çok pozitif, çok şey anlatan olabilir, hatta otantik/has olanı

⁸⁵⁸ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 70.

⁸⁵⁹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 71.

⁸⁶⁰ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 71.

söyleyebilir’: “Sürekli uygulanan bayağılıklar karşısında susan biri, bunu ancak suskunluğu anlayanlar anlarsa da bir şey söylüyordur.”⁸⁶¹

Heidegger, “Varolana Maruz Bırakılmışlık, Birey ve Topluluk” maddesini de ‘bir söyleşi olma’ dizesi üzerinden okur. Bir söyleşi olduğumuzdan beri, kendisini açan varolana maruz bırakılmış durumdayız; o zamandan beri genel olarak varolanın varlığı varlık olarak karşımıza çıkabilir ve bizi belirleyebilir. *Beiträge zur Philosophie*’de (*Felsefeye Katkıları*) de işaret ettiği ‘ben’ ve ‘sen’ diyalogunun Varlık’la nasıl bir ilişki içerisinde olduğunu Hölderlin yorumu üzerinden de gösterir. Birbirinden işitebilme ancak ‘her bir kişi önceden şeylerin özünün yakınlığına ve uzaklığına maruz bırakıldığında mümkündür’ ve bu bir iletişim aracı olarak değil, ‘varlığın kökensel kuruluşu olarak dil aracılığıyla’ gerçekleşir: “Ancak şeylerin önceden tecrübe edilmiş o özsel gücünden hareketle kendimize geri döndüğümüzde, birbirimize geliriz ve birbirimizle ve birbirimiz için –kendiliğimizden, hem de kelimenin tam anlamıyla ‘kendimizden’ (*von Selbst*) hareketle– var oluruz.”⁸⁶² Hiç şüphesiz kendi sessizliğinde varolanların, sessizlikte buluşmasıdır iletişim. Ancak böyle bir söyleşi birbirimizi işitebilmemizi sağlar; varlığa maruz bırakılmışlığın temel olayı olarak.

Sonuç olarak, şiir söyleme, tarihsel Da-sein’in temel eklemidir. Söyleşi olarak dil, tarihsel Da-sein’in temel olayıdır. Şiir söyleme, başlangıca özgü söyleşi olarak dilin kökenidir; ‘insan bu dil sayesinde, onun en tehlikelisi ile varlığın içine doğru bizzat atılmaya cesaret eder, orada göğüs gerer veya yenik düşer ve lakırdının çöküşü içinde kendini şişirip çölleşir’.⁸⁶³ Heidegger ayrımı çok net koyar, karara bağlanması gereken açıktır: Kim olduğumuz sorusunu birlikte-sormak; sessiz bir söyleşi mi yoksa sadece bir lakırdı mı olacağız? Tarihsel Da-sein’imizin başlangıca özgü tarihselliğine etrafından

⁸⁶¹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 72.

⁸⁶² Heidegger, age., GA39, 1999, s. 73.

⁸⁶³ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 76.

dolanmadan kendimizi bırakacak mıyız yoksa gündelikliğin çölüne teslim mi olacağız?
Basmakalıp deyişler içinde sersemleyip duracak mıyız yoksa kendi Varlığımızdan ve bir
bütün olarak Varlıktan doğan hakikatin peşin de mi koşacağız?⁸⁶⁴

Hölderlin'in "Germanya" şiiri üzerinden ruhhalleri veya akortlanmaların
açımlandığı noktaya geliyoruz. İnsani Sessizlik bölümünde *Metafiziğin Temel*
Kavramları üzerinden detaylıca ele aldığımız ruhhalı/akortlanma tartışmasını Heidegger
Hölderlin'le birlikte yeniden düşünür, artık temel ruhhalleri can sıkıntısı'ndan fazlasına
evrilir ve poetikleşir burada: "Söylemenin sesi, bir ruh haliyle akort edilmiş olmalıdır.
Şair, bir ruh halinden konuşur; bu ruh hali ise şiirsel söylemenin bir varlık kurduğu o
zemini belirler (*be-stimmt*) ve o alanı baştan ayağa kuşatır."⁸⁶⁵ Heidegger bu ruh haline,
şiirin temel ruhhalı der. Temel ru hali, şiirsel söylemede Varlığın damgasını vurduğu
dünyayı açan şeydir. Şairin söyleyişi kurar. Şiirsel söyleyiş bizi 'henüz içinde
durmadığımız bir Da-sein mahalli kurarak ve temellendirerek'⁸⁶⁶ bu mahale zorlar; eğer
kurucu söyleyişi, yani şu an söylenenleri buna uygun olarak anlarsak, 'yani kurucu
temellendirmede atılan o zemine ulaşmayı istersek'⁸⁶⁷ kendimizi oraya taşımış oluruz.

Heidegger'in sessizlik ve sessizlik dolayımındaki kavramlarla bir 'an-mekanı
olarak sessizlik uzamı' yaratmayı amaçladığını ileri sürüyoruz. *Katkılar*'da bunun
sakınım ve dolayımındaki yalnızlık gibi kavramlar üzerinden nasıl gerçekleştirildiğini
görmüştük. Aynı şekilde *Germanya* kitabı da bu alanı yaratmayı amaçlayan sessizlik

⁸⁶⁴ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 79.

⁸⁶⁵ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 79.

⁸⁶⁶ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 117.

⁸⁶⁷ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 117.

dolayımındaki kavramlarla örülür. Hölderlin’in temel kavramlarından biri olan ‘içtenlik’ (*Innigkeit*) bunlardandır. İçtenlik, bir ‘yaşantı’nın (*Erlebnis*) kendi içine kapanması anlamında salt bir ‘içsellik’ (*Innerlichkeit*), ‘güzel ruhun’ veya onun dünya karşısındaki tavrının bir sıfatı, ‘duygu sıcaklığı’ (*Gefühlswärme*) veya hayallere dalmış, eylemsiz bir duyarlılık (*Empfindsamkeit*) değildir. İçtenlik, ‘karşıtlık içinde başlangıca özgü bir birliğe sahip olan şeyin, ‘harmonik-karşıtlığın’ akort edilmiş ve bilincine varılmış bir şekilde ortasında durmak (*Innesteher*) ve onu sonuna kadar taşımaktır (*Austragen*)’.⁸⁶⁸

Heidegger’in ‘en içten duygu’ olarak temel ruhhalini ‘söylenemez’ olan ile bağladığı yerin sessizlikle içsel bir şekilde bağlı olduğunu düşünüyoruz. Heidegger’in bu noktada şu pasajını temel bir açıklama işlevi gördüğünü görüyoruz:

“Varlığı şiirde temellendirilmek istenen varolanın bağlamı –ki burada bir tarihsel halkın tanrılarla olan temel ilişkisi söz konusudur– ve kendi çatışkısının başlangıca özgü birliği içindeki temel ruhhalini, tam da o ‘en içten duyguyu’, yani temel ruhhalini; geçicilikten (*Vergänglichkeit*), vaktinden önce yıpranıp tükenmekten ve sığlaşmaktan korumak adına inkâr edilmelidir (*verleugnet werden*). Onu, peçeleyici gücü içinde sahiplenmeye çalışmalıyız. Burada, böylesi bir şiire özgü olan hakikatin özüne, dolayısıyla başlangıca özgü kurucu şiirsel dilin özüne dair yeni bir bakış açısı açılır. Eğer bu dili genel olarak bir ifade gücü üzerinden ele alacak olursak; o burada tam olarak ifade etmemeli (*nicht ausdrücken*), aksine söylenemez olanı (*Unsagbare*) bizzat kendi söyleyişi içinde ve söyleyişi aracılığıyla söylenmemiş olarak bırakmalıdır (*ungesagt lassen*).”⁸⁶⁹

‘Söylenmemiş bırakılan’ şüphesiz sessiz kalınandır. Heidegger’de gizem (*Geheimnis*), hakikatin ötesinde yatan bir sınır değil, bizzat hakikatin en yüksek biçimidir. Ve gizem bize yabancı değildir. Hakikatin özü varolanın açıklığında arıyor ve karşılaştığımız gizlilik ve perdelenmişlik, ‘açıklığın kendine has bir tarzı olarak’ kendini gösteriyor bize: “Gizemin, ne ise o olarak, yani has Varlığın gizleyen muhafazası (*verbergende Bewahrung*) olarak, hakikaten var olmasına izin vermek için, gizemin bir

⁸⁶⁸ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 117.

⁸⁶⁹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 119.

gizem olarak açık olması gerekir. Örtücü gücü içinde bilinmeyen bir gizem, gizem değildir.” Kısacası gizem hakkındaki şiirsel söyleyiş, inkâr ediştir (*Verleugnung*).⁸⁷⁰

Heidegger’in bu kesimde bize kılavuzluk edecek en başat ifadesi belki de ‘kutsal bir yas içindeki hazır-bulunuş haldeki darlık’⁸⁷¹ temel ruhhalidir. Yalnızca o, ‘kutsal bir yas içindeki hazır-bulunuş haldeki darlık’ bizi tanrıların kaçışı (*Fliehen*), eksikliği (*Ausbleiben*) ve gelişyle (*Ankommen*) karşı karşıya getirir. Fakat bu, tanrıların varlığının ruh hali içinde bir ‘tas-arımı’ (*Vorstellung*) değildir, ‘ruh hali bir şeyi tasavvur etmez; aksine Da-sein’imizi, tanrıların şu ya da bu şekildeki varlığıyla olan o akort edilmiş ilişkiye doğru vecd ile dışarı çeker (*entrückt*). Ancak tanrılar tarihsel Da-sein’a ve bir bütün olarak varolana hükmettikleri sürece, ruh hali bizi bu vecd halinden (dışarı-çekilişten) aynı zamanda yer’e (*Erde*), diyar’a (*Landschaft*) ve yurda (*Heimat*) olan kökleşmiş ilişkilere doğru içeri çeker (*einrückt*)’. Dünya-açımlanışı (*Welteröffnung*), temel ruh hali içinde gerçekleşir:⁸⁷² “Dolayısıyla temel ruh hali, aynı anda hem tanrılara doğru vecd ile dışarı-çeken (*entrückend*) hem de toprağa dahil eden/içeri-çeken (*einrückend*) bir mahiyettedir. Bu şekilde akort ederek, varolanı bir bütün olarak ilk kez açar; varolanın açıklığının bu şekilde açılması öylesine başlangıca özgüdür ki, ruh halinin gücüyle açılan o varolanın içine eklemlenmiş (*eingefügt*) ve bağlanmış (*eingebunden*) kalırız. Bu şu demektir: Bizler bir yerlerden tanrılara dair tasavvurlar edinip sonra bu tasavvurları duygulanımlar ve duygularla donatmayız; aksine, ‘dışarı-çeken-içeri-çeken’ bir güç olarak ruh hali, ancak içinde bir şeylerin özgünce tasavvur edilebileceği o alanı (*Bezirk*) önceden açar.”⁸⁷³

⁸⁷⁰ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 119.

⁸⁷¹ Alm.: “die heilig trauernde, aber bereite Bedrängnis”

⁸⁷² Heidegger, age., GA39, 1999, s. 140.

⁸⁷³ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 140.

Temel ruhhalinin vecd ile dışarı-çeken, içeri-çeken ve böylece açımlayan gücü, Da-sein'ı kendi zeminine yerleştirir ve kendi uçurumlarıyla karşı karşıya getirir. Temel ruh hali, Da-sein'ımıza bizzat kendisine aşikâr olan o yeri ve varlığının zamanını belirler. Heidegger'in 'buradaki yer ne mekânsal ne de zaman alışıl gelmiş anlamdaki zamansaldır'⁸⁷⁴ dediği yerin tam olarak sessizliğin an-mekanı olduğunu iddia ediyoruz. Heidegger uyarır: "Burada insanın 'kendi içine gitmesi' (*In-sich-gehen*), özel yaşantılarını dikizlemesi ve onlarla ilgilenmesi demek değildir; aksine 'içeri-girmek', aşikâr varolanın ortasındaki o maruz kalmışlığın içine 'dışarı-çıkma' demektir. Temel ruh hali başlangıca özgü olarak vecd ile dışarı-çektığı ve yerini değiştirdiği içindir ki; aynı zamanda Da-sein'ı gündelik ve en yakın varolanın çevresine sınırlayıp daraltabilir, Da-sein'ın varlığın yüzeyinde sendeleyip durmasına (*hintaumeln*) neden olabilir. Çünkü temel ruh hali her seferinde şu ya da bu şekildedir; o sabit bir nitelik (*Eigenschaft*) değil, bir olaydır (*Geschehnis*)."⁸⁷⁵

... ama ne zaman ki

Bir Tanrı görünse, gökte ve yerde ve denizde

Gelir her şeyi yenileyen o berraklık.

... wenn aber

Ein Gott erscheint, auf Himmel und Erd und Meer

*Kömmet allerneuernde Klarheit.*⁸⁷⁶

⁸⁷⁴ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 141.

⁸⁷⁵ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 142.

⁸⁷⁶ Hölderlin, IV, 162; Heidegger, age., GA39, 1999, s. 147.

Şiir yoluyla şairin salık verdiği ‘bekleyebilme’ yetisidir. Evet kutsal yas, tamamen bir umutsuzluğa ve çaresizliğe dayanır, ancak bu sınırdan ‘en derin dönüşüm gerçekleşir; tanrıların fırtınalarında sebat etme ve o şimşeklerin çakışını bekleme cesareti’ doğar. Evet ‘bekleme’ sebatlı bir cesarettir, fakat ‘güçsüz, genel bir melankoli içinde eylemsizce bir batış’ değildir. Yas, bekleyiş içindeki bir hazır-bulunuşluk olarak melankoliden tamamen uzaktır, temel ruhhalinin özünde, onun içtenliği gereği, karşı-ruh-hali de halihazırda saklıdır. Tıpkı sevinç’te olduğu gibi:

Burada nihayet dile geliyor bende, burada, yasın içinde.

Pek çoğu boşuna denedi, en sevinçli olanı sevinçle söylemeyi,

Viele versuchten umsonst, das Freudigste freudig zu sagen,

Hier spricht endlich es mir, hier in der Trauer sich aus.⁸⁷⁷

Sevinç (*Freude*) karşı-ruh-hali, sadece orada mevcut olan karşıt bir taraf değil; aksine yasın içinde tınlamaya/akort edilmeye (*Stimmen*) zorlanan sevinçtir. Bu şekilde bir çatışma içinde titreşen bu akort ediş, temel ruh halinin karakteridir. Bu ruh hali, her seferinde tüm özsel ruh hallerini temelinden akort eder ve buna ek olarak her birinin rütbesini kendi tarzında belirler.⁸⁷⁸

Yarı-tanrıları düşünüyorum şimdi

Ve tanımalıyım o azizleri,

Çünkü hayatları çoğu kez öyle sarsıyor ki

Hasret içindeki göğsümü.

⁸⁷⁷ Hölderlin, IV, 3.

⁸⁷⁸ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 148.

Halbgötter denk' ich jezt
Und kennen muss ich die Theuern,
Weil oft ihr Leben so
*Die sehrende Brust mir beweget.*⁸⁷⁹

Safça-kaynaklanmış-olma halinde Heidegger ‘darlık’la birlikte ‘biriciklik’ (*Einzigkeit*) ve ‘terbiye’yi de (*Zucht*) sayar. Fakat biz özellikle burada başat bir konumda gördüğümüz *içsellige* ve gizem boyutuna odaklanacağız. Heidegger safça-kaynaklanmış olanın gizem karakterini ona eklenen ikinci bir özellik olarak görmez; ‘bilmecevari oluş’ (*Rätselhafte*), safça-kaynaklanmış olanın içsel özüne⁸⁸⁰ aittir:

“Anlamak (*Verstehen*) aslında, kökensel özü içinde ele alındığında, açıklanamaz olanın bilgisidir; bu, sanki onu açıklayacak (*erklären*) ve böylece açıklananı ortadan kaldıracak (*beseitigen*) gibi bir bilgi değildir; aksine anlamak, tam da açıklanamaz olanı bir açıklanamaz olarak olduğu gibi bırakır. Bu nedenle bir bilmeceyi (*Rätsel*) anlamak demek, onu çözmek (*enträtseln*) değil, tam tersine gündelik, hesaplayıcı tasarruf (*rechnende Verfügung*) anlamında karşısında hiçbir çaremiz (*Rat*) olmayan şeyi bir bilmece olarak serbest bırakmak (*loslassen*) demektir. Ne kadar kökensel anlarsak, açıklanmamış olan (*Unerklärte*) ve açıklanamaz olan (*Unerklärbare*) bir o kadar geniş ve örtüsüz hale gelir.”⁸⁸¹

Safça-kaynaklanmış olan, hiçbir zaman sadece bir bakımdan veya varlığının herhangi bir katmanında açıklanamaz değildir; o, boydan boya bir bilmece/muamma (*Rätsel*) olarak kalır. İçtenlik, başkaları ona nüfuz edemediği için bir gizem niteliği taşımaz; aksine kendi içinde bir gizem olarak hüküm sürer. Gizem, sadece içtenliğin hüküm sürdüğü yeredir: “O, bu Varlığa ait gizemdir.”⁸⁸² Gizem, herhangi bir bilmece değildir; gizem, içtenliktir/hemhاللكتir (*Innigkeit*): “Bu ise bizzat Varlıktır; çatışan güçlerin o düşman-saadetidir (*Feind-seligkeit*) ki bu düşmanlıkta tanrılar ve yer, insanlar

⁸⁷⁹ Hölderlin, IV, 188; Heidegger, age., GA39, 1999, s. 164.

⁸⁸⁰ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 246.

⁸⁸¹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 247.

⁸⁸² Heidegger, age., GA39, 1999, s. 250.

ve tüm yaratılanlar hakkında bir karara varılır.”⁸⁸³ Gizemi anlaşılır kılmak bir ifşadır; fakat bu, şarkıda (*Gesang*), şiirde (*Dichtung*) ancak güç bela yerine getirilmesine izin verilen türden bir ifşadır: “Şiir, özü gereği gizemi ‘güç bela ifşa etmeye cüret edebilme’dir.”⁸⁸⁴ Bu ifşa ediş, özel bir nesne seçen özel şairlere verilmiş istisnai bir ödev değildir. Bilakis safça-kaynaklanmış olanın (*Reinentsprungenes*) gizemini pek az ifşa etmeye cüret etme ödevi, mutlak anlamda yegâne şiirsel ödevdir.”⁸⁸⁵

Yarı-tanrıları düşünmek, o kararlaştırıcı sormadır; insanı aşan yöne doğru o açımlayıcı ‘ön-atılımdır’ (*eröffnende Vor-bruch*). Yarı-tanrıların ve onların özünün düşünülmesi, her şeyden önce o soru alanına giriş için bir gedik açar:⁸⁸⁶ “Yarı-tanrıları sormak, kelimenin en katı anlamıyla belirleyici sormadır; çünkü ancak bu soruda insanlar ve tanrılar arasındaki ayrım bir soru haline gelir ve düşünce, bir ayrım olarak ayrımın içinde ilk kez ayak basacak bir yer bulur.”⁸⁸⁷ Yarı-tanrıları düşünmek, bir bütün olarak Varlık alanını temellendirir ve oraya doğru yolu açar. Yarı-tanrıları düşünme zorunluluğu, yurdun sınırında tanrısal olanı o ‘güç bela düşünme’den (*kaum Denken*) filizlenir.⁸⁸⁸

⁸⁸³ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 250.

⁸⁸⁴ Alm.: “*Kaum-enthüllen-dürfen*”

⁸⁸⁵ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 251.

⁸⁸⁶ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 166.

⁸⁸⁷ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 167.

⁸⁸⁸ Heidegger yarı-tanrılar üzerine şu açıklamayı yapar: “Yunanlar için Varlık (*Sein*), hazır-bulunışluk (*Anwesenheit*), *parousia* anlamına gelir. Bu yarı-tanrı, hazır-bulunurken (*anwesend*) orada-yoktur (*west ab*) ve orada-yokken (*abwesend*) hazır-bulunur (*west an*). Hazır-bulunan yokluğun ve yok-olan hazır-bulunışluğun (*anwesenden Abwesenden und des abwesenden Anwesenden*) simgesi maskedir. Bu, Dionysos’un seçkin bir sembolüdür; yani metafizik-Yunan anlamında kavranırsa: Varlık ile Yokluğun (*Sein und Nichtsein*), hazır-bulunuş ve yokluğun, birbirlerine olan kökensel atıf halidir.” Yine Tanrıların eksikliğini şöyle tartışır: “Şair, bu ‘başka’, yani türü ve ölçütleri bakımından farklı olan bilgi ve söyleyiş

Heidegger'in zaman zaman anlatımı okurun an mekanı olarak sessizlik uzamına ve mantığına yönelttiği yerler olduğunu düşünüyorum. Bu pasaj da onlardan birisi: Bizi ancak bir acı çekiş (*Leiden*) içinde yakalayacaktır yazgı (*Schicksaal*):

“Varlığımız, bizim deyimimizle, içine fırlatıldığımız bir varlıktır; hem de o fırlatılışın yörüngesini (*Wurfbahn*) bilmeden ve çoğunlukla, en başta bu fırlatılmışlığı kendi Da-sein'ımıza bizzat devralmadan... Zira pek çok farklı kaçış yoluyla ondan zaten her zaman bilinçsizce sakınmışızdır. Fakat öyle ya da böyle, emanet edildiğimiz (*überantwortet*) bu varlığın sorumluluğunu üstlenmek zorundayız. Bu şu demektir: Varlığımız sadece bir fırlatılmışlık değildir; o aynı zamanda, fırlatılmışlığın yörüngesinin bir gönderiş (*Sendung*) ve görev olarak öyle ya da böyle açıldığı veya kapandığı veyahut tahrif olduğu bir tasarıdır. Bu nedenle, bir insanın sadece 'insan' olarak kalmadığı o insan-üstü varlık (*übermenschliche Seyn*), varlığı üzerine gelmiş bir şey olarak en yüce tarzda devralan, yani hakiki anlamda 'acı çeken' bir tarza sahip olacaktır. Bu acı çekiş (*Leiden*), her türlü mızımlığın ve sadece baskılanmış bir katlanışın çok uzağındadır; bu, bizim hakiki anlamda tutku (*Leidenschaft*) olarak kavramamız gereken şeyin kökeni olan o acı çekişidir. Özü gereği kendi kendinin acısı olan böylesi bir varlık, bu yüzden ancak böylesi bir acı çekme yetisine sahip olan, yani bir zaruretin (*Not*) büyüklüğüne göğüs gerebilecek kapasitede olan biri tarafından gereğince

içinde, Tanrı'nın önünde 'korkusuzca' (*Dichterberuf*, Dize 61) ve 'yapayalnız' (Dize 62) bir şekilde sebat etmelidir. Orada ne hileye ne de silaha ihtiyaç vardır. Onun tek koruması yalınlıktır (*Einfalt*); yani: sadece üzerine akıp gelen o çeşitliliğe karşı üstünlük, her daim ölçü-üstü (*über-mäßig*) olan o görevin tek bir yönünde duraksamadan kalmanın getirdiği yalın emniyet. Bu, basitçe 'başka türlü yapamadığı için' geri adım atmama halidir; ancak böylesi bir yalınlık kuşkusuz en zor olanıdır. 'Lakin kolay değildir onu tek başına tutmak,' (Dize 58). Şair, söyleyişi –ki bu her zaman ve zorunlu olarak hem isabet ettirmeyi hem de ıskalamayı içerir– tanrısal belirlenimin o aşırılığından geldiği sürece ('zorunda olduğunda', Dize 61), bu yalınlığın emniyeti içinde kalır, 'ta ki Tanrı'nın eksikliği (*Fehl*) yardım edene dek' (Dize 64). Burada vurgulanması gereken 'Tanrı'nın' eksikliği değil, Tanrı'nın eksikliğidir. Bu şu anlama gelir: eksiklik, Tanrı'ya ait bir eksiklik olduğu sürece. Böylece buradaki 'Tanrı'nın eksikliği' (*Gottes Fehl*) ifadesinin ne anlama geldiği netleşmektedir. Tanrı'nın yokluğu değil, aksine hazır bulunuşudur (*Anwesenheit*), yani Tanrı tarafından hükmedilen o belirlenimin kesintiye uğramamasıdır. Bu belirlenim, üstlenilişi sırasında her zaman bir 'eksiklik' ve 'hata'dır; bu zayıflıktan değil, aşırı-güçlü olanı taşımak zorunda olmaktan kaynaklanır. Fakat tam da 'dek/kadar' (*bis*), yani bu eksiklik Tanrı'dan gelen bir eksiklik olduğu sürece, yapıt başarısızlığa uğrasa bile göreve duyulan sadakat (*Treue*) baki kalır.” Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 232.

tecrübe edilebilir. Varlığın bir yazgı olarak aşikâr olduğu bu acı çekiş, sadece mevcut olan bir yazgıyı öylece kabullenen çıplak bir yeti değildir; aksine bu acı çekiş yaratıcıdır. O, zarureti açımlayan ve geliştirendir.”⁸⁸⁹

İşitme yeniden Varlıkla asli bir iletişim biçimi olarak Hölderlin yorumunda da kendini gösterir. Böylece “Şairin Dayanan İşitmesi (Acı Çekişi): Kökensel Kökenin Kendi Doğuşu İçinde Duyulması” (*Das standhaltende Hören (Leiden) des Dichters als Vernehmen des ursprünglichen Ursprungs in seinem Entspringen*) kesimine geliriz: “Da-sein; aranan belirlenime, kendisi için saklanmış olan o Varlığa açılır; ki bu varlık kökensel olarak sözün içinde karşılanmalı ve bu nedenle bir işitme (*Hören*) eyleminde duyumsanmalıdır”.⁸⁹⁰

Şimdi f a k a t . . . orada

En soğuk uçurumda işittim

Kurtuluş için haykırdığımı

O gencin,

Jetzt a b e r . . . dort

Im kältesten Abgrund hört’

Ich um Erlösung jammern

Den Jüngling,

“Ne tür bir işitmedir?” diye sorar Heidegger, çanları duymamız gibi, ‘kulağa erişebilir olanı basitçe algılayıp kaydetmek’ değildir şüphesiz. Bu, seçkin bir işitme tarzıdır, işitmek-istememe (*Nichthörenwollen*) ve işitememe (*Nichthörenkönnen*) değildir.⁸⁹¹ İşitenler üç türdür: Tanrılar, ölümlüler ve şair. Şairin işitmesi bizzat belirlenime kavuşmalıdır; öyle ki, ancak oradan hareketle tanrılar ve ölümlülerin burada

⁸⁸⁹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 175.

⁸⁹⁰ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 197.

⁸⁹¹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 198.

nasil işittiğini tayin edebiliriz. “İşitmek ile işitmek aynı şey değildir” der Heidegger, “Pek çok kişi pek çok şeyi işitir, her yanı dinler ve Da-sein’lerini başkalarından duyduklarıyla idame ettirirler; ancak bunu yaparken asla bir şeyi gerçekten ‘kulağına getirmezler’ (*zu Gehör bringen*). Çünkü insanın işitebilmesi için bu yeteneğe bahşedilmiş ya da en azından bu yönde eğitilmiş olması gerekir.”⁸⁹² Şairin işitmesi, her ikisi de birbirine en uzak kutuplarda duran ne tanrıların ne de insanların yani ölümlülerin işitmesi olabilir: “Tanrılar ‘merhamet ederek’ (Dize 27) işitirler, oysa ölümlüler kaçarlar, yüz çevirirler, tabiri caizse yarı-tanrıyı yarı yolda bırakırlar. Şairin işitmesi ne merhamet ne de kaçıştır.”⁸⁹³

Heidegger’e göre ölümlüler işitememe tarzında işitirler; onların işitmesi kulak ardı etmedir (*Überhören*). Kulak ardı etme ise zincirlenmiş kökenden ve dolayısıyla genel olarak kökenden yüz çevirir. Ölümlüler kökenden kaçarlar, onu unutmak isterler, onun korkunçluğundan sakınırlar ve sadece kökeninden doğmuş olana tutunurlar. Başarı ve fayda, kökenin ölçütü haline gelir. Tanrılar ise ‘merhamet ederek’ (*Erbarmend*) işitirler; onların işitmesi duyup-karşılama/icabet etme’dir (*Erhören*): “Kulağına getirdiği şeye yol verir (*stattgibt*), yani prangaları içinde cinnet geçiren serbest bırakılır. Tanrılar, başlangıçta kendi içinde zincirlenmiş olan kökenin sıçramasına izin verirler ve böylece köken, bir köken olarak kendi haline bırakılır.”⁸⁹⁴ Hem tanrılar hem de insanlar farklı biçimlerde de olsa kökeni kendi haline bırakır; ‘bir taraf onu serbest bırakır, diğer taraf onu unuttur, uzağa iter.’⁸⁹⁵ Her ikisi de kendi tarzlarında kökenin sıçramasına izin verirler. Tanrılar onun kökeninden doğmasına (*entspringe*) yardım ederler. Ölümlüler ise onu ‘kendi haline bırakırlar’ (*lassen ihn springen*), yani ondan vazgeçerler, ona aldırış

⁸⁹² Heidegger, age., GA39, 1999, s. 199.

⁸⁹³ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 200.

⁸⁹⁴ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 200.

⁸⁹⁵ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 200.

etmezler ve yüz çevirirler. Şair, onun işitmesi, zincirlenmiş kökenin korkunçluğuna dayanır. Bu dayanan işitme bir acı çekmedir. Acı çekme ise yarı-tanrının varlığıdır:

Zira her şeyi kavramalı

Bir yarı-tanrı veya bir insan, ki o

Acı çekişin izinden gider, işitirken, yalnız başına,

Denn alles fassen muss

Ein Halbgott oder Ein Mensch, der

Leiden nach, Indem er höret, allein,⁸⁹⁶

Acı çekme olarak dayanan işitmede işitilmesi gereken şeye, yani yarı-tanrılara, yani bir acı çekme olarak yazgıya (*Schicksal als Leiden*) yegâne uygun kalan o karşılayıp-duymadır (*Vernehmen*) gerçekleşen. Dolayısıyla kökenin dayanan işitmesi, ‘henüz fırlayıp-sıçramamış olan kökenin işitilmesidir; yani kökenin tam da o zincirlenmiş haldeyken sıçramaya hazırlandığı ve böylece bir köken olarak henüz tamamen kendinde olduğu hali, kökensel köken’dir (*ursprüngliche Ursprung*): “Şair işte bunu işitir.”⁸⁹⁷ Dayanan işitme, her şeyden önce burada kökensel bir varlığın hüküm sürdüğünü idrak eder: “Dayanan işitme, zincirlenmiş kökeni bir köken olarak kendi kulağına getirir. Dayanan işitme, orada asıl neyin gerçekleştiğini, genel olarak neyin ‘olduğu’nu (*ist*) böylece ilk kez ‘ortaya koyar’ (*stellt hin*). Bu dışarı-çıkarıcı ve ortaya-koyan işitme, işitilen şeyi ilk kez sözün tınısına taşır. O, söyleyiş gibi kurar; ve bunu, söyleyiş ile işitme özsel olarak birbirine ait olduğu ve söyleşinin imkanını taşıdığı için yapar, ki bu söyleşinin Da-sein’ımızın temel hattı olduğunu biliyoruz.”⁸⁹⁸

⁸⁹⁶ Hölderlin, IV, 248.

⁸⁹⁷ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 201.

⁸⁹⁸ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 201.

Dayanan işitme (*das standhaltende Hören*), şunu veya bunu tekil bir şey olarak işitmez; aksine, işitilmesi gerekende asıl neyin kalıcı olduğunu ve bu kalıcılığı neyin oluşturduğunu işitir: “Dayanan işitme, bu ‘önceden-çekip-çıkararak-işitme’ haliyle şiirsel işitmedir.”⁸⁹⁹ Zira Şairin düşünmesi ve söyleyişi bir ‘yazgının karşılanıp-duyulmasıdır’ (*Vernehmen eines Schicksals*). Şairin bu işitmesinde o ‘dayanma/göğüs germe (*Standhalten*) içinde ilk kez Varlık olarak serpilip gelişir (*ent-wickelt*) ve kendisini gelecekte halkın içinde duracak olan söze taşır. Bu söz, kendi içinde kökensel kökene dair hakikati barındırır’.⁹⁰⁰ Ve köken, ancak kökeninden doğmuş olan olarak, yani nehrin tüm akışının bizzat kökene ait olduğu bilinciyle, kendi doğuşu içindeki zincirlenmiş köken şeklinde duyulduğunda tam anlamıyla karşılanmış olur. Şairin dayanan işitmesinde nehrin tüm varlığı burada kökensel olarak tecrübe edilir zira, sıçrayışa eşlik eden ve sıçrayışın yankısını sonuna kadar sürdüren bir işitmedir bu.⁹⁰¹ Yarı-tanrıların varlığının karşılayıp-duyan bir tarzda anlaşılması için belirleyici olan, ‘kendi sıçrayışı içindeki kökensel kökene dair işiten bir bilgi’dir (*hörende Wissen*).⁹⁰²

Heidegger’e göre “İnsana Varlık ancak dilde açılır ve dil onu böylece varlığın tehdidi altına sokar.”⁹⁰³ Şairin kökensel söyleyişi, bir temellendirme olarak keyfi bir uydurma değildir; aksine tanrıların fırtınalarının altına kendini sunmak, onların işaretlerini, yani o şimşek parıltısını sözde ve sözün oluşumunda yakalamak ve böylece sözü, tüm o gizli sıçrayış gücüyle (*Sprunggewalt*) halkın içine yerleştirmektir. Dilin

⁸⁹⁹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 202.

⁹⁰⁰ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 202.

⁹⁰¹ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 202.

⁹⁰² Heidegger, age., GA39, 1999, s. 202.

⁹⁰³ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 217.

kendisi en kökensel şiirdir ve dar anlamda onun içinde şiirleştirilen şey bir halkın kök-dilidir.⁹⁰⁴ Heidegger bunu sessizlik üzerinden açımlar ve bu kesim için başat niteliktedir:

“Eğer burada, bir kök-şiir (*Urdichtung*) olarak dilin özü ve kökeni üzerine felsefi olarak daha derinlemesine düşünecek olursak şunu kabul etmemiz gerekir: Dilin kendisi, kökenini suskunlukta bulur. Önce bu suskunluk içinde ‘Varlık’ gibi bir şey toplanmış olmalıdır ki, sonra bir ‘Dünya’ olarak dışarıya söylenebilsin. O dünya-öncesi sessizlik, tüm insani güçlerden daha kudretlidir. Hiçbir insan kendi başına dili icat etmemiştir, yani o sessizliğin şiddetini kırmaya kendi başına gücü yetmemiştir; meğerki Tanrı’nın zorlaması altında kalmış olsun. Biz insanlar, her zaman çoktan konuşulmuş ve söylenmiş bir hitabın içine fırlatılırız; bu hitaptan geri çekilerek ancak daha fazla ‘sessiz kalabiliriz’ ki bu bile nadiren başarılıdır. Da-sein içinde durduğumuz sürece, biz kendimiz sadece bir söyleşiyiz ve bir dünyayı ancak bu söyleşi/diyalog içinde tecrübe ederiz.”⁹⁰⁵

Heideggere’e göre Varlık, ‘kökensel olarak kendisini şiirde bulmak ve böylece şiirde kendisini bir gizem olarak kapatarak açmak/ifşa etmek için şiirin fışkırmasına izin verir’ ve Yarı-tanrıların varlığının, yani tanrılar ile insanlar arasındaki varlığın merkezinin bu şiirleşmesinde; bir bütün olarak Varlık bizim için açığa çıkmalıdır.⁹⁰⁶ Şiir, bu haliyle Varlığın temel olayıdır. O, Varlığı kurar, kelime de kendine gelen Varlıktan başka bir şey değildir: “Şiirleşme; bir temellendirme olarak, hiçbir nesnesi olmayan ve mevcut olanı asla sadece ‘şarkıyla övmeyen’ o yaratma eylemi olarak, her zaman bir seziş (*Ahnen*), bir bekleyiş (*Harren*) ve bir geliş-görüşüdür (*Kommen-sehen*).”⁹⁰⁷

⁹⁰⁴ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 217..

⁹⁰⁵ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 217..

⁹⁰⁶ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 237.

⁹⁰⁷ Heidegger, age., GA39, 1999, s. 257.

Son olarak *Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung* (Hölderlin Şiiri Üzerine Açıklamalar) eserine ve buradaki o muhteşem Yeryüzünün Tınlayışı öğretisine değinerek kesimi bitirmek istiyoruz. Söylemek (*Sagen*) ve işitmek (*Hören*), kökensel söyleşiyi açımlayarak ve bu açımlama esnasında bizzat ilkin kökensel söyleşiden fişkıarak ancak o söylenmiş söyleşiyi oluştururlar: “Bu, gönderilmiş olanın (*Zugeschickten*) o daima sözsüz seslenişi, selamın o sessiz sesidir ki orada, ses aracılığıyla göstermeye (*Zeigen*) belirlenmiş olan birinin ilkin gönlünde (*Gemüt*) taşınması gereken o şeyin yöneltmesi (*Zumutung*) varlanır. Böylesi bir yöneltme içinde durmak, işitebilmek demektir. Bu, hakiki söyleyişin özsel-temelini verir.”⁹⁰⁸ Bu kökensel olarak bir işitmedir. Ağız ve kulak birdir, söylemek ve işitmek aynı-özel olarak kökensel söyleşiden fişkırlar. Bu yüzden iyi bir söyleşide söylenen ile işitilen aynı şeydir.

*Çünkü gözlerin okulunda mavi,
Uzaklardan, göğün uğultusunda
Tınlar bir karataavuk şarkısı gibi
Bulutların o berrak ruh hali
Tanrı'nın mevcudiyeti olan fırtınayla akortlanmış.*

*Denn an der Augen Schule Blau,
Fernher, am Tosen des Himmels
Tönt wie der Amsel Gesang
Der Wolken heitere Stimmung gut
Gestimmt vom Daseyn Gottes, dem Gewitter.*⁹⁰⁹

⁹⁰⁸ Martin Heidegger, *Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung*, Vittorio Klostermann, Frankfurt Am Main, 1981, GA4, s. 118.

⁹⁰⁹ Heidegger, age., GA4, 1981, s. 165-166.

Tınlayan dört ses vardır: Gökyüzü, Yeryüzü, İnsan, Tanrı. Yazgı, bu dört ses içinde tüm sonsuz münasebeti bir araya getirir. Ancak bu Dörtlünden hiçbirini kendi başına durmaz. Hiçbiri diğerleri olmadan var olamaz; sonsuzca birbirlerine tutunurlar ve bizzat bu bütünlüğün kendisidirler. Yeryüzü ve gökyüzü ile aralarındaki bağıntı, bu nedenle Dörtlü'nün o daha zengin ilişkisine aittir. Yazgı, bu Dörtlü'yü birbirine gönderir; onları kendi yanında toplanmış halde tutar. O halde muhtemelen yazgı, o Dörtlü'yü birbirine ait oluşları içinde bulan 'orta'dır (*Mitt*). Yazgı, Dörtlü'yü kendi merkezine çeker, onları içtenliğin (*Innigkeit*) içine başlatır. Tüm bağıntının merkezi olarak yazgı, her şeyi toplayan başlangıçtır.⁹¹⁰ 'Yazgının sesleri' neyin içinden tınlar? Tınlayan nedir? Tınlayan gökyüzüdür ve yeryüzü:

..... *Üzerinde*

Tınladığı yer, bir buzağı derisi gibi

*Yeryüzü,*⁹¹¹

..... *Wo darauf*

Tönend, wie des Kalbs Haut

Die Erde,

Gökyüzünün sesi, bulutların berrak ruhhalidir. Bulutları bu açık ruhhaline akortlayan şey, tam da kendi içlerinde sakladıklarıdır: 'fırtınanın en yüksek görünümü', şimşek, gök gürültüsü, fırtına ve yağmurun okları. Orada Tanrı'nın mevcudiyeti gizlenir.

⁹¹⁰ Heidegger, age., GA4, 1981, s. 171.

⁹¹¹ Hölderlin, V. 9; Heidegger, age., GA4, 1981, s. 166.

Fırtına bulutları göğü örtse de ona aittirler ve Tanrı'nın sevincini gösterirler. Bu yüzden bulutlar 'iyi akortlanmış'tır (*gut gestimmt*), yani kendi gerçek belirlenimleri içindedirler. Gökyüzünün içinden tınladığı o 'saf örtü' (*laute Hülle*) olma şeklindeki kendi belirlenimlerine akortlandıkları için, bulutlar tüm o uğultuya rağmen dingindirler, sessizdirler. Gök tınlar. Bu, yazgının seslerinden biridir. Dövülen bir davulun derisi davul vuruşlarını kendi tarzında nasıl gürleyerek yankılıyorsa, yeryüzü de şimşeklerin ve 'yağmur oklarının' vuruşlarına karşı öyle yankılanır. Yeryüzünün tınlaması, gökyüzünün ekosudur. Yankıda yeryüzü, gökyüzüne kendi gidişatıyla karşılık verir.

Heidegger daha sonra 'Dinginlik Olarak Sessizlik' bölümünde ele alacağımız *Vorträge und Aufsätze (Konuşmalar ve Makaleler)* metninde 'Dörtlü' tartışmasını 'yakınlık' ve 'şey' ile birlikte yeniden ele alır.⁹¹² Mesafelerin tüm o alt edilmesine rağmen olan şeyin o yakınlığının sökün etmeyişiinde insan dehşet duymuyor. Yakınlıkta, bizim için, kendilerine şeyler demeyi adet edindiğimiz o varlıklar hazırdir: "Peki ama Şey, Şey olarak nedir ki?"⁹¹³ Şey'in o şeyliği ise ne onun önümüze konulmuş bir nesne olmasına dayanır ne de genel olarak nesnenin o nesneselliğinden hareketle belirlenebilir. Örneğin bir testinin o testiliği, o kurucu testi karakteri akan sıvının o ikramında, o sunusunda mevcutlaşır, orada hüküm sürer: "“O ikramın/armağanın suyunun içinde kaynak, o pınar eğleşir (*weilt*). Kaynağın, o pınarın içinde kaya kütlesi, o taşlar eğleşir; onun içinde, gökyüzünün yağmurunu ve çiğini kabul edip buyur eden yeryüzünün o karanlık uykusu, o gizemli dinlenişi yatar. Kaynağın suyunun içinde gökyüzü ile yeryüzünün o düğünü, o ontolojik evliliği eğleşir. (...) Akan sıvının o ikramı, o sunusu ise testinin o testiliğidir, o kurucu testi karakteridir. Testinin özünün içinde yeryüzü ve gökyüzü eğleşir, orayı yurt

⁹¹² Martin Heidegger, "Das Ding", *Vorträge und Aufsätze* (1910-1976), Vittorio Klostermann, Frankfurt Am Main, 2000, GA7, s. 167.

⁹¹³ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 168.

edinir.”⁹¹⁴ Evet, akan sınının o ikramında özellikle yeryüzü ve gökyüzü, tanrısal olanlar ve ölümlüler yani Heidegger’in Dörtlü’sünün (*Vier*) yalınlığı, o katışıksız birliği eğleşir. Dörtlünün o yalınlığı, o katışıksız birliği orada eğleşir, hüküm sürer: “Bugün mevcut olan her şey eşit derecede yakın ve eşit derecede uzaktır. Mesafesizlik hüküm sürmektedir.” Ve burada yakınlığın özünü de fark ederiz: “Şey şeyleşir (*Das Ding dingt*). Şeyleşerek, yeryüzünü ve gökyüzünü, tanrısal olanları ve ölümlüleri bir süreye, o has ocağa doğru eğleştirir, orada barındırır; eğleştirerek Şey, o Dörtlü kendi uzaklıkları içinde birbirine yakınlaştırır. Bu yakınlaştırma eylemi, o yakına getirme, yaklaştırmadır. Yaklaştırmak, yakınlığın özüdür.”⁹¹⁵ Yakınlık, o yaklaştırmada, Şey’in şeyleşmesi olarak hüküm sürer:

Yeryüzü (*Die Erde*); inşa ederek taşıyandır (*die bauend Tragende*), besleyerek meyve verendir (*die nährend Fruchtende*), suları ve taşları, bitkileri ve hayvanları gözetendir, kollayandır.

Gökyüzü (*Der Himmel*); güneşin yolu, ayın seyridir, yıldızların parıltısıdır, yılın mevsimleridir, günün ışığı ve alacakaranlığıdır, gecenin karanlığı ve aydınlığıdır, havanın lütfu ve tekinsizliğidir, bulutların geçişi ve eterin mavileşen derinliğidir.

Tanrısal olanlar (*Die Göttlichen*), tanrılığın işaret eden elçileridir. Bunların o gizli hüküm sürmesinden hareketle tanrı, kendisini mevcut olanla her türlü karşılaştırmadan söküp alan, ondan azat eden o kendi özünün içine doğru belirir.

Ölümlüler (*Die Sterblichen*) insanlardır. Onlar ölümlüler adını taşırlar, çünkü ölebilirler. Ölmek demek: Ölümü ölüm olarak becerebilmek demektir. Sadece insan ölür. Hayvan telef olur. (...) Ölüm, Hiçliğin mahfazasıdır; nitekim o Hiçlik ki, her bakımdan hiçbir zaman sırf çıplak bir varolan olmayan fakat buna rağmen mevcutlaşan, hüküm süren, hatta Varlığın kendisinin o gizemi, mevcutlaşan Şeydir.⁹¹⁶

Heidegger bu dörtlülüğü (*die Vierung*), o yalın, o katışıksız bir tarzda, birbirine emanet edilenlerin o varlaştıran ayna-oyunu olarak (*Spiegel-Spiel*) niteler. Dörtlülük, dünyanın dünyalaması olarak hüküm sürer. Dünyanın bu ayna-oyunu, varlaşımın, o has hadisenin o çember raksıdır, o devridaim oyunudur (*der Reigen des Ereignens*).

⁹¹⁴ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 178.

⁹¹⁵ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 179.

⁹¹⁶ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 181.

Dörtlüden her birinin adını anarsak, Dördün o yalnlığından, o katışıksız birliğinden hareketle diğer üçünü de birlikte düşünürüz.

*Sıklıkla susmak zorundayız; kutsal isimler eksik,
Kalpler çarpıyor ve yine de söz geride mi kalıyor?
Fakat bir lir, her saate kendi tınlarını ödünç verir,
Ve belki de yaklaşan göksel varlıkları sevindirir.*

*Schweigen müssen wir oft; es fehlen heilige Nahmen,
Herzen schlagen und doch bleibet die Rede zurück?
Aber ein Saitenspiel leiht jeder Stunde die Töne,
Und erfreuet vielleicht Himmlische, welche sich nahn.* ⁹¹⁷

Hölderlin'in İsviçre'den dönüşünden kısa bir süre sonra yazdığı "Eve Dönüş" şiirinin son kıtası böyledir. Titreme, sessizliğin huzurunu bozar, Söz olur. Böylesine kaynaklanan söz-eseri, Tanrı ile insanın birbirine aitliğini görünür kılar. Şarkı, onların birbirine aitliğinin temeline, kutsal olana tanıklık eder. 'Ancak şimdi', ortak tinin düşünceleri önceden açık olduğundan, ozanın ruhuna şarkı başarıyla ulaşır.⁹¹⁸ Söz, kutsal olanın varlaşımıdır. Sanki söz ilk sessizliği yarışından beri o sessiz kökenine dönmek ister gibidir, en çok orada o sükutta anlamlıdır: "Sessizlik –Kutsal adlar eksiktir."⁹¹⁹

"Sessizlik (*Schweigen*), bu sadece hiçbir şey söylememek, dilsiz kalmak mı demektir? Yoksa hakiki anlamda ancak söyleyecek bir şeyi olan mı sessiz kalabilir? Bu durumda, söylemi içinde ve özellikle sadece bu söylem aracılığıyla 'söylenmemiş olanı' (*Ungesagte*) bir söylenmemiş olarak belirmesini sağlayan kişi, en yüksek derecede sessiz kalıyor demektir. (...) Şair, 'şimdiki tanrıları' kendine 'sessizce' adlandırır; 'sessiz/dingin' (*still*) demek: yatışmış, huzura ermiş, kutsal zorunluluğa karşılık vererek karara boyun eğen o huzura kavuşmuş demektir. Hölderlin'in

⁹¹⁷ Heidegger, *Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung*, s. 13.

⁹¹⁸ Heidegger, age., GA4, 1981, s. 69.

⁹¹⁹ Heidegger, age., GA4, 1981, s. 189.

“Friedensfeier” ilahisinde ‘stille’ sözcüğü tekrar tekrar konuşur. Bu sessiz adlandırma, ‘sabah ışıldamadan önce, hayat öğlen vaktinde parlamadan önce’ gerçekleşir.”⁹²⁰

Ve Heidegger sözü yine ‘söylenmemiş olan’ ile bitirir. Şairin söyleyişinde şekillenen bu Varlığa hemen bir ‘felsefi dil elbisesi giydirebileceğimizi; böylece şiirsel söyleyişi düşünsel bir bilgiye, oradan da şeylere dair kullanışlı ve fayda getiren bir malumata dönüştürebileceğimizi sanmamalıyız der: “Bizim yorumumuz burada sadece şaire hizmet eder; düşünsel olanı ve onun gerekliliklerini, yani kendi zarureti, bilerek söylenmemişe bırakır.” Şair, Varlığın o zamana kadarki hakikatinin yaratıcı batışını şiirsel olarak tecrübe eder ve bu tecrübe ‘yaratıcılar’ için sessizlik uzamında bir içsellik gerektirir ve tüm bunlar *şiirsel* olarak gerçekleşir.”⁹²¹

..., *ancak sabah*

Işıldamadan önce, hayat öğlen vaktinde parlamadan önce

Sessizce adlandırırım onları kendime...

. . . , *nur ehe der Morgen*

Aufglänzt, ehe das Leben im Mittag glühet

*Nenn’ ich stille sie mir . . .*⁹²²

⁹²⁰ Heidegger, age., GA4, 1981, s. 189.

⁹²¹ Heidegger, age., GA4, 1981, s. 150.

⁹²² Heidegger, age., GA4, 1981, s. 189.

2.1. Herder: Dilin Sessiz Kökeni ve Dinleme

Herder dersi, Martin Heidegger'in 1939 bahar döneminde gerçekleştirdiği iki saatlik derslerin notlarından oluşmaktadır. 'Notlar' diyoruz zira, bildiğimiz anlamda sistematik bir eser yoktur karşımızda, daha ziyade alt alta sıralanmış düşünme patikaları için yol işaretleri taslaklarıdır bunlar. Bu nedenle bu kesimde *Vom Wesen der Sprache. Die Metaphysik der Sprache und die Wesung des Wortes. Zu Herders Abhandlung Über den Ursprung der Sprache* (Dilin Özü Üzerine. Dilin Metafiziği ve Sözün Özleşmesi. Herder'in Dilin Kökeni Üzerine İnceleme, 1939, GA85) eserinde Heidegger'in notlarıyla birlikte, Ek kısmında sunulan ve Heidegger'in gözden geçirdiği öğrencilerin seminer protokolünü de esas alacağız.⁹²³ Ingrid Schüßler'in de belirttiği gibi, 'bu notlar, okuyucuyu doğrudan düşünürün atölyesine götürür' fakat yine de mevcut hali seçilen bu yöntem nedeniyle birçok güçlük barındırır.

Heidegger Herder dersiyle birlikte *Katkılar*'da ortaya koyduğu 'geçiş'i uygulamaya döker, bu bir dil anlayışını temellendirme girişimidir. Herder'in incelemesi, Heidegger'in bu eser boyunca ana hatları ve fragmanları görülen geçişteki düşüncesi için bir köprü işlevi görür. Heidegger'in buradaki başlangıç tanımında, geçiş yolu; dil metafiziğinden, dilin asli özü ve Varlığın hakikatinin özleşmesi olarak kelimenin varlık-tarihsel düşüncesine sıçrayışa doğru başlar. Hanly, Herder'in Heidegger'in dil fikrinin gelişiminde belirleyici bir etkisi olduğunu savunur.⁹²⁴ Gregory ise burada bir hesaplaşma

⁹²³ Bu ne yazık ki kısıtlı bir şekilde mümkün olacak zira *Vom Wesen der Sprache* eserinin sonundaki seminer protokolü bize başka bir şey daha söyler. Heidegger'in kendi öğrencileri filozofun eserindeki iştirme ve sessizlik bağını iştirmezler, Varlıktarihsel bir okuma yerine metafizik tarihiyle hesaplaşmaya takılı kalırlar büyük oranda.

⁹²⁴ Peter Hanly, "Marking Silence: Heidegger and Herder on Word and Origin", *Studia Philosophiae Christianae* Vol. 49, Nr. 4 (2013): 69-86.

görür, Heidegger'in, Herder'in duymaya dair sezgisel içgörülerini olarak yorumladığı şeyin; kulak verme ve sessizliğin, söz ve varlığın hakikatiyle olan ilişkisi üzerine kendi mülâhazalarını geliştirmesi için bir sıçrama tahtası görevi gördüğünü savunur.⁹²⁵

Vom Wesen der Sprache'de dilin özü ve özleşmesi (*Wesen und Wesung*) üzerinden J. G. Herder ve onun eseri *Abhandlung über den Ursprung der Sprache* (*Dilin Kökeni Üzerine İnceleme*, 1772) ile hesaplaşmaya girilir. Heidegger Herder dersini, 'dil kökeni' sorusunun dilbilimi temellendirmeyi veya dil felsefesini felsefenin temel disiplini haline getirmeyi amaçlamadığı notuyla açar. Amaç, dilin sözden (*Wort*) gelen 'özel temeli', 'Varlık hakikatının özleşmesi olarak söz' üzerine bir tefekkürdür. Heidegger bu tefekkürü, varlıktarihsel düşünmeye sıçrayış için belirleyici bir yol olarak koyutlar.⁹²⁶

Heidegger dil sorusunu bir 'köken sorusu' olarak alır. Ve onun Herder dersleri esasında 17.-18. yüzyıl dil felsefesinin teşekkülüyle Herder ile birlikte dolaylı olarak Hamann, Grimm ve Humboldt'la bir hesaplaşmadır, bu aynı zamanda Leibniz'le olduğu kadar çağdaş dil felsefesiyle bir karşılaşmadır, zira göreceğimiz gibi çağcıl dil felsefesi de bu temeller üzere yükselmiştir. Alfred Franz'dan aktarırsak:

"Dil felsefesi esasen üç düşünür, şair ve yazar tarafından temellendirilmiştir: Hamann, Herder ve Humboldt. Herder, Hamann'ın bir öğrencisi olarak görülebilir; her ikisi de Humboldt'u belirlemiştir. Üçü de dilin özüne dair sorularıyla Fransız Aydınlanması ile hesaplaşma içindedirler. Dil felsefesiyle bağlantılı olarak, fonetik ve gramer zemininde filolojilere sızan karşılaştırmalı dilbilim doğmuştur. Dilin, gramer ve *Logik* içinde karara bağlanan bir şey olarak ele alınışı, Hegel ve Nietzsche tarafından tamamlanışına kadar Batı düşüncesine hükmeder. Her iki düşünür için de dil, mantığın bir meselesidir ve özel bir sorma nesnesi değildir. Dil aslında ciddiye alınmaz; o sadece kavramların giysisidir."⁹²⁷

⁹²⁵ Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 56.

⁹²⁶ Heidegger, *Vom Wesen der Sprache. Die Metaphysik der Sprache und die Wesung des Wortes. Zu Herders Abhandlung Über den Ursprung der Sprache* (1939), 1999, GA85, s. 6.

⁹²⁷ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 154.

Köken sorusu'nu sormak daima onu Varlıkla ilişki içerisinde bir *dönüşlülük* olarak, varlaşım olarak sormak demektir. Yani dili insandan hareketle değil, varolanın özünden hareketle anlama imkânını sormaktır. Geleneksel dil anlayışı için ses, bir varolan için bir işarettir (*Zeichen*). İnsan böylece 'dile sahip olan hayvan' (*zoon logon ekhon*) olarak koyutlanır. Georg Schmiege'nin dediği gibi: "İnsani dilin özüne dair soru, insanın özüne dair soruyla eşleşmiştir. Ancak bu öz, tam da dil aracılığıyla belirlenmiştir. Dilin özüne dair soru böylece bir döngüye girer."⁹²⁸

Heidegger, Herder'i Hamman, Sußmilch ve Humboldt ile birlikte geleneksel metafizik ve Aydınlanma'da ortaya çıkan dil felsefesi içine yerleştirir, ona göre Herder'in dilin kökenine dair sorusunun bizzat kendisi metafiziksel niteliktedir. Herder dili, el altında bir varlık minvali olarak alarak ele almakta, 'özü' varlıksallık terimleriyle tanımlamakta ve 'kökeni' türeyiş, nedensellik ve imkan koşulu olarak anlamaktadır.⁹²⁹ Herder'in dili *ratio et oratio* (akıl ve konuşma) terimleriyle görmesi, *logos*'un metafiziksel yorumuna dayanır ve dili bir insan ayrımı olarak görmesi, insanın 'rasyonel hayvan' olarak tanımlanmasını ele verir.⁹³⁰ Herder'in merkezi kavramı olan 'farkındalık' da metafizikseldir, zira nesnelerin akıl yoluyla temsiliyle eş tutulur. Gregory ayrıca, metafiziksel *oratio* 'nun (konuşma) Herder'in dili nesneler hakkında bilgilendiren, onları başkalarına aşıkarak fark edilmesini sağlayan bir iletişim olarak kavramasının temelinde yattığını söyler. Herder'de 'söz', 'seslerle donatılmış' bir 'işarete' (*mark-sign*) ve dilin kendisi de bir 'imleme, fark-ettirme' ve bir 'işaret-üretimi'ne indirgenir.⁹³¹

⁹²⁸ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 156.

⁹²⁹ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 4-5.

⁹³⁰ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 3-5. 81. Krş. Johann Gottfried Herder, "Essay on the Origin of Language", *On the Origin of Language. Two Essays by Jean-Jacques Rousseau and Johann Gottfried Herder*, trans. Alexander Gode, New York: Frederick Ungar Publishing Company, 1966, s. 121.

⁹³¹ Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 56.

Heidegger, Herder'in insan ve hayvan arasında geliştirdiği analoji ve tür ayırımındaki metafiziği açığa çıkarmak için de büyük çaba sarf eder.⁹³² Ve Herder, *animal rationale*'nin *animalitas*'ı (hayvansallığı) ile başladığı için, insanoğlunun hayvani belirleniminin ötesine asla geçemez. Ek kısmında öğrenci Siegfried Bröse'ün ifadesiyle: “Ve böylece Herder, başlangıçtan itibaren hayvani ekonomi içinde düşündüğü için hayvani olanda kalmaya devam ediyor gibi görünür.”⁹³³

Herder, insan dili akıl sahibi bir varlık olarak icat etmiştir (*erfunden*) diyerek anılan problemin tam ortasında durur. Esasında “Henüz hayvan iken bile insanın dili vardır” diyen Herder'de hayvan ve insan dili arasında bir erken tarihli eşitleme girişimi görülebilir. Oysa Herder için bir hayvan-dili (*Tiersprache*) mevcuttur, ancak dil burada bir söz-dili (*Wortsprache*) değildir. Hayvanda duyumsamaların sesleşmesi, tınlaması (*Tönen*) Herder için dildir; çünkü bu bir kendini-dışavurma (*Sich-äußern*), bir bildirme (*Kundgeben*), belirli bir etki dairesine ve aynı türden varlıklara yöneltilmiş bir iletimdir. Buna karşılık tınlayan telin bir ‘sesletilebilirliği’ (*Lautbarkeit*) yoktur; hiçbir şeyi dışavurmaz ve bu anlamda bir dili yoktur. Fakat “İnsanlar bizim için tanıdığımız yegâne dil varlıklarıdır. Onlar böylece dil aracılığıyla tüm hayvanlardan ayrılırlar” diyerek Herder dil sorusunun, *homo est animal rationale*, hayvan ve insan arasındaki fark üzerine inşa edildiğini gösterir.⁹³⁴ Kısacası Herder insanın öz belirlenimi olarak temkinliliği (*Besonnenheit*) koyarak temel duruşu, yaşam daireleri ve yetiler düşüncesinde çerçevesine Batı metafiziği geleneği içinde durmaktadır.⁹³⁵

⁹³² Heidegger, age., GA85, 1999, s. 6-8.

⁹³³ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 145.

⁹³⁴ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 161.

⁹³⁵ Elisabeth Schmidt şöyle der: “Bu durum, her ne kadar bu temel duruş Herderci dönüşümde kendi katı monadolojik karakterini sürdüremese de, Leibniz'in Batı metafiziği içindeki özel temel duruşunu temsil eder. Hatta Herder, sestten hareketle duyguya dayalı anlaşma bağlamında monadı egoist ve yalıtılmış olarak

Herder, hayvan dilini duyumsamanın tınısı (*Ton der Empfindung*) olarak niteler. Herder’de hayvanın dili, insani dilin oluşumunda bir analogi işlevi görür: “İnsan ve hayvan her ikisi de canlı varlıktır ve böyle varlıklar olarak tüm yaşam süreleri boyunca içinde bulundukları dairelerine (*Kreis*) sahiptirler. Ancak insan hayvan değildir, başka bir türdendir; fakat yetilerine uygun olarak kendi dairesi içinde güvence altına alınmış olması, yani hayvan kadar uygun bir şekilde varlığını sürdürebilir olması gerekir. Herder bu gerekliliği ‘genel hayvansal ekonomi’ (*allgemeine tierische Oekonomie*) olarak adlandırır.”⁹³⁶ Hayvan ve insan arasındaki, Herder’in aşikâr olarak kabul ettiği temel fark, her birinin sahip olduğu daireye ilişkindir: Hayvanın küçük ve dar bir dairesi, insanın ise büyük, tüm dünya olan bir dairesi vardır. İnsanı hayvana karşı ayırt eden bu *temkinlilik* (*Besonnenheit*) temelindeki fark sadece derece farkı değil, bilakis özsel bir farktır diye vurgular Herder; insana güçlerin sadece eklenmesi, hayvanınkinin üzerine insana fazladan verilen dördüncü bir basamak değil, bilakis hayvana kıyasla tüm güçlerin

nitelediği için Leibniz’e karşı çıkıyor gibi görünür: “Doğa bizi [...] o kadar az egoist monadlar olarak yarattı ki” (*So wenig hat uns die Natur [...] als egoistische Monaden geschaffen!*) Yine de bu pasaj hiçbir şekilde monadolojik temel duruşun dışına düşmez. Zira monadın karakteri tam da egoist bir tekilleşme değil, bilakis bütünüyle belirli bir tarzda tekilleşme ve açıklıktır.” Ve ekler: “Herder’in devralınan temel duruş içindeki özel konumu, dile dair sorudur. Girişin Leibniz-karşıtı gibi görünen notunda dili –en basit duyumsama basamağında bile– bir uzlaşma olarak kavrar: “Vurulan tel doğa ödevini yerine getirir: tınlr!” (*Die geschlagene Saite tut ihre Naturpflicht: sie klingt!*). Leibniz monadı, monas’ın mevcudiyet gösterdiği temel tarzlar olan kendi aynılığı ve perspektifsel farklılığına bakışla ‘penceresiz’ (*fensterlos*) olarak nitelemektedir. Herder ise, metafizik temeli sorgulanmadan kalan uzlaşmış olma olgusundan (*Faktum des Verständigtseins*) hareket eder. Leibniz monadı öyle konumlandırır ki, her bir tekil ve ön-kavrayışla birleşmiş temel güç, her bir tekil olarak monadların uzlaşmışlığının metafizik temelidir. Monadların kapalılığı tezi, kendi açılması sürecinde her şeyden önce; Herder’in yakalayıp temellendirici olana karşı sanki bir koz olarak kullanabileceği o bir uzlaşma/anlaşma olarak dil olgusuna yer açar.” Elisabeth Schmidt, “Seminar Protokolle”, *Vom Wesen Der Sprache*, s. 169-170.

⁹³⁶ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 179.

bütünöyle farklı türden bir yönelimi ve açılanmasıdır. Derece farkı ile özsel fark arasındaki farkın burada neden ibaret olduğunu Herder hiçbir yerde söylemez. Herder, köken sorusunu tartışmaya insanın bir öz belirlenimiyle başlar. İnsanı diğer tüm canlılardan ayıran moment, temkinlilik (*Besonnenheit*) veya başka bir deyişle akılsallıktır (*Vernunftmäßigkeit*).⁹³⁷

Herder’de işitme, tüm duyguların bir araya geldiği, duysal dünyanın şimdileştirilmesinin asli olarak gerçekleştirildiği yerdir ve akıl tarafından yürütülen sesleşen ayırt edici işaretlerin oluşturulması eyleminde gerçekleşir. Otto Rasper’in de işaret ettiği gibi, Herder’de akıl, duysal olanı belirginleştirme yetisinden başka bir şey değildir ve insanın temel gücü duysal akıl, derin düşünme yetisi, yani temkinlilik (*Besonnenheit*).⁹³⁸ İnsanın *zoon logon ekhon* olarak anlaşılması Herder’in düşüncesini yönetir: “İnsan, logos’u olan hayvandır. Logos hem *ratio* hem de *oratio* demektir. Ratio’nun icrasında insan, kendi özüne kavuşur. Bu icranın gerçekleşmesi ayırt edici işaret oluşturmaktır. Bununla içsel söz doğmuştur. Bunun dışsal olanla bağımlı kanıtlamaz. İşitmenin duyular arasında orta olduğu hakkındaki gözlemi, dilin ses karakteri problemini çözmez. Zira bir işaret sesleşmeden önce, baskı yapanın hangi duyuyu tarafından içeri bırakıldığından bağımsız olarak, zaten bir işarettir.”⁹³⁹ Herder insanı hayvansal ekonominin içine yerleşmiş görür. Özünün ilerleyen açılanması, insan için daha yüksek bir mükemmelleşme anlamına gelir. Herder için dil sesletimdir, bir düşüncenin (içsel sözün) dışavurumudur. İçsel söz ayırt edici işarettir. Oysa dil, insanın varolana dair kavrayışını ve varolan içindeki ilişkisini sabitler. Dil, varlığın kendisine dair bir temel

⁹³⁷ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 179.

⁹³⁸ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 190.

⁹³⁹ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 214.

kavrayışta kök salar “Sen o meleyensin” cümlesinde asıl söylenen şey sesleşmenin sesletimsel ifadesi değil, bilakis meleyenin ‘dır’ıdır.⁹⁴⁰

Heidegger ‘geçişteki düşünce’si için George şiiri köprü görevi görür. Gregory, buradaki ‘geçiş’ anlamlarının, burada-varlığın sessizleşmesindeki aşkınlığına işaret ettiğini ve nihayetinde metafizikten tarihsel-varlık düşüncesine sıçrayış şeklindeki baskın geçiş anlamına yakınsadığını ileri sürer: “George’un şiirleri, ‘diğer başlangıca’ yönelik ‘karar’ için bir ‘hazırlık’ olarak *propedötik* bir role sahiptir.” ‘Das Wort’ şiiri, gösteren bir söyleme olarak dilde mevcudiyetin bahşedilmesine odaklanması için bir sıçrama tahtası görevi görür. Heidegger böylece geçişteki düşünce için şairin kelime ve sessizliğe dair imalarını sahiplenmeye koyulur:⁹⁴¹

“Heidegger George’un ‘Söz’ şiirini yorumlaması şiirin son kıtasına odaklanır: “Kelimenin kırıldığı yerde hiçbir şey olamaz.” Okuması, kelimenin varlıkları varlık olarak asli ‘adlandırmasındaki’ ifşa edici gücünü vurgular: “Kelime önce bir varlığın bir varlık olmasına izin verir.” Aynı zamanda, burada varlıkları adlandıran ve ‘Varlığın sözü’ olan ‘sözün özünün muğlaklığına’ işaret eder. Heidegger, geçişteki düşüncenin (dönüştürücü, koparıcı ve nüfuz edici) ilkeleri uyarınca sonuncu anlama odaklanır. Bu ışıktaki, kelimenin kırılması, ‘Varlığın kendisini reddettiği’ ‘esirgeme’dir. Bu karakterizasyonun, Varlığın gizliliğe çekilmesi anlamına geldiğini savunuyorum. Heidegger’in burada ifade ettiği gibi bu, ‘teslimiyetin varlaşımı üzerindeki uçurumsal-temelin’ reddidir. Böyle bir ret sessizlik formunu, daha spesifik olarak ‘sessizleştiren sessizlik’ formunu alır. Bu, söz üzerinde ‘hüküm süren’, kelimeyi sessizleştiren Varlığın kadim sessizliğidir (*primeval silence*).”⁹⁴²

Söz, varlığın sessizliğinin ‘akort eden sesi’dir; o varlığın sessiz sesidir. Aynı zamanda varlık ‘kendi reddinde; sessizlik olarak, *ara* olarak, *orada* olarak, yani gizliliğe çekilmesinde kendisini ifşa eder: “Varlık, ‘hiçbir şeyin olamayacağı’, kelime kırıldığında

⁹⁴⁰ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 215.

⁹⁴¹ Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 62.

⁹⁴² Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 62.

hiçbir varlığın ifşa edilemeyeceği kelimedede sessizlik olarak kendisini ifşa eder. Bu ışıktaki, varlığın sessizliğinin ve kelimenin sessizliğinin dilsel sessizlikler olmadığı; dil içinde açılmadıkları aşikârdır. Aksine varlık uçurumsal-temel ve kelime de dilin özsel kökeni olduğu ölçüde, sessizlikler sırasıyla kadim (*primeval*) ve kökenseldir (*primordial*) (dil-aslı ve dil-öncesi düzeylerde). Şiirde anlatıldığı üzere bu sessizliklerin deneyimi bizi ‘öz-yakınlığına’ getirir.”⁹⁴³

Heidegger geçişsel söz’ü Stefan George’un “Seelied” (Deniz Türküsü) üzerinden okur. Varlığın sözü (*Wort*), örtülüdür ve önce Da-sein’in sözüdür; bu da bir düşünerek-açıklama (*Er-denken*), kavramsal bir şey değil, bir anlamın ‘imgesi’ değil, bilakis doğrudan Dünya ile Yeryüzü’nden hareketle adlandırandır, ‘yersel/topraksı (*erdhaft*), dünyasallaşan çatışmacı bir yer değiştirme (*Versetzung*), yankılanımı (*Anklang*) ön-sezen, yani Varlığın hakikatinin uçurumu olarak Da-sein’in akort eden sesidir’.⁹⁴⁴

Ocağım iyidir, çatım sızdırmaz,

Lakin bir sevinç oturmaz orada.

Ağların hepsini onardım

Mutfak ve oda tertip edildi.

Öylece otururum, beklerim sahilde

Şakaklarım avucumda atar:

Tüm günüm neye yaradı

Bugün o sarışın çocuk gelmezse.

Mein herd ist gut, mein dach ist dicht

Doch eine freude wohnt dort nicht

Die netze hab ich all geflickt

Und küch und kammer sind beschickt

⁹⁴³ Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 62.

⁹⁴⁴ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 71.

*So sitz ich, wart ich auf dem strand
Die schläfe pocht in meiner hand
Was hat mein ganzer tag geformt
Wenn heut das blonde kind nicht kommt.*⁹⁴⁵

Esirgemenin (*Verweigerung*) açıklığında içten-durmanın (*Inständigkeit*) bir yankılanımının dile-getirilmesidir (*Er-sagen*) şiir. “Şiirin bir ‘içeriği’ yoktur” der Heidegger, dehşet (*Er-schrecken*), bekleyişe (*Er-harrung*) doğru akort edilmedir olan.⁹⁴⁶ Heidegger daha sonra George’un yukarıda işaret edilen diğer şiiri “Das Wort”e geçer. Bir bildirim (*Mitteilung*) değildir bu şarkı.⁹⁴⁷

*...Böylece hiçbir şey uyumaz burada derin temelde
Elimden oraya doğru kaçıp gittiği
Ve ülkemin o hazineyi hiç kazanmadığı...
Böylece öğrendim kederle vazgeçiş
Sözün koptuğu yerde hiçbir şey var olmasın.*

*So schläft hier nichts auf tiefem grund
Worauf es meiner hand entrann
Und nie mein land den schatz gewann...
So lernt ich traurig den verzicht:
Kein ding sei wo das wort gebrich*

Burada vurgu “Sözün koptuğu yerde hiçbir şey var olmasın” dizesindedir. Söz, varolanların varolan olmasına imkan verendir. Çünkü söz, ‘adlandırma’dır (*Nennung*). Sözün özünün çift anlamlılığa sahiptir: “Söz, Varlığın sözüdür (Dindirici sessizliğin akort eden ‘sesi’dir). Sessizlik: Karara bağlanmanın varlanmasının uçurumunun esirgemesidir

⁹⁴⁵ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 69. Şiirin tamamı “Ek-3”te mevcuttur.

⁹⁴⁶ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 70.

⁹⁴⁷ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 72.

(hükümranlığıdır)).”⁹⁴⁸ Heidegger sessizliğe vurgusunu devam ettirir. Söz koptuğunda Varlık kendini esirger. Fakat bu esirgemedede, kendini kendi esirgemesinde sessizlik/dinginlik olarak, ‘arada’ olarak, *Da* olarak ifşa eder.⁹⁴⁹

Heidegger bu noktada özgürlüğü de sessizlikle ilişkilendirir. Özgürlük sorusunda, insanın donanımına ve el-altında-bulunandan ve ‘yaşam’dan yola çıkılarak yapılan açıklamalara ve tamamen özne-nesne ilişkisine bakmaktan her yerde kaçınmalıyız. Özgürlüğün (*Freiheit*) özü –Varlığın hakikatinin özünde; aynı uçurumda, yani sözün özünde temellenir.⁹⁵⁰ Özgürlük tam olarak *Da-sein*’ı, insanı bir muhafızlığa dönüştüren bu ‘arada’ ikamet eden, orayı mesken tutan şeyde aranmalıdır: “Özgürlük, sözün ‘imkânının koşulu’ değildir, bilakis kendi içinde varlanmaya, bizzat Varlığın sessizliğine (*Stille*) ait olma olarak ‘söz’dür.”⁹⁵¹ Karara bağlanmamış, çünkü bütünüyle sorulmamış, olarak Heidegger şunları sıralar: “Varlık/Sein-Varlık anlayışı-Işıma-Varlık/Seyn-Da-sein-Sessizlik/Dinginlik-Karşılaşma ve çatışmanın karara bağlanmasının uçurumu.”⁹⁵² Söz, Varlığın sessizliğidir, Sessizlik, uçurum’un kendisidir.⁹⁵³

Heidegger’in işitmeye dair bütün bir Herder eleştirisi tek soruda özetlenir adeta: “İnsan işitebildiği için mi kulak kabartır, yoksa kulak kabartabildiği için mi işitebilir?” İşitilen, ancak çoktan kulak kabartılmış olan olarak işitilebilirdir; ancak tını aynı zamanda kulak kabartmanın itkisidir; bu, özsel olarak ‘kulak kabartma’dan önce gelir, ancak onun içinde bu ‘kulak kabartma’ mümkündür. Zira kulak kabartabilmek, ‘işite-bilmek ve

⁹⁴⁸ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 72.

⁹⁴⁹ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 72.

⁹⁵⁰ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 74.

⁹⁵¹ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 76.

⁹⁵² Heidegger, age., GA85, 1999, s. 84.

⁹⁵³ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 84.

sorulmaya değer olan içinde-durma (*Inständigkeit*)’ demektir, ‘akortlanmışlık ve çağrılmışlık’tır o.

Herder’de doğanın ‘ünlemleri’, ‘nidaları’, ‘insan dilini canlandıran özsulardır’. Fakat Heidegger ‘böyle bir çılgılıktan asla insan dili doğmaz’ doğmaz der,⁹⁵⁴ zira insan dili için kendine has bir oluşum temeline sahiptir: “Hayvan dili ve insan dili ‘tür’ (*Art*) bakımından farklıdır.” Dolayısıyla insan dilinin kökenine dair soru, ancak hayvan ve insan arasındaki türsel fark temelinde veya bu ayrım bağlamında sorulabilir.⁹⁵⁵ Herder haklıdır “Kuzu me’ler”, “Sen o me’leyensindir” (*Du bist das Blökende*), fakat Herder’in atladığı buradaki ‘dir’dir (*bist*): “Asıl söylenen söylenmemiş kalmıştır. ‘Meleyen’, böylece varolan’dır. Ancak Varlığın ışımmasının temeli ve uçurumu üzerinde bir ‘meleme’.⁹⁵⁶ Me’lemede sesleşen, sonradan sesleşen değil, bilakis ‘sessizlik’tir (*die Stille*), Varlık’tır.⁹⁵⁷ Kulak vermede özsel olan, ‘seda’ (*Laut*) değil, ‘mevcudiyete-gelenin, yönelenin (*An-wesenden, Zu-wesenden*) ön-mülkiyeti (*Vor-habe*) ve ön-kavrayışı’dır (*Vor-nahme*). Sessizlik, gürültülerin na-mevcudiyeti değildir: “‘Kulak ver!’ (*Horch*); sessiz olmak, sessizliğin içine girmek, Da’nın sessizliği. Kulak ver, sadece ‘kulak kesil’ değil, bilakis bu senin varlığını temellendirmeden ve hatta onu tanıyıp bilmeden, zaten olduğun algılayan ol demektir.”⁹⁵⁸ “Sessiz ol! Dinle!”⁹⁵⁹

Heidegger henüz eserin başında Herder’in dilin kökeninde eksik olan şeyi ‘sessizlik’ olarak koyutlar. Dilin devralınan metafizik görünüşünün altında eksik olan ‘metafiziksel olarak her zaman erişilmez kalan’, ‘Varlığın ışıması, korunması

⁹⁵⁴ Heidegger, age., GA85, 1999, s. s. 7.

⁹⁵⁵ Heidegger, age., GA85, 1999, s. s. 7.

⁹⁵⁶ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 138.

⁹⁵⁷ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 138.

⁹⁵⁸ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 139.

⁹⁵⁹ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 110.

(*Verwahrung*), Uçurumun, (yani sessizliğin/dinginliğin) sessizlikte-açımlanması'dır.⁹⁶⁰ Heidegger 'sessizlikte-açımlanma'yı şöyle tanımlar: "Varlığın ilk 'sözü' (karşılaşmanın ve çatışmanın karara bağlanması-varlaşım olarak Varlık) (...) 'Söylemek' (*Sagen*), kökensel olarak Varlığın sessizlikte-açımlanan ışıldamasıdır! Düşünmek-söylemek-şiiirmek (*Dichten*)."⁹⁶¹ İşitmek, 'karşılaşmanın ve çatışmanın karara bağlanmasını, varlaşımın içine 'eklemlenme'dir; Söz'de sebatlı duruştur. İşitmek, susmak, kabul etmek, 'bir şey söylememek', sessizlikte-açımlanmaktır.⁹⁶²

Denebilir ki Heidegger Herder'deki dil eleştirisini bir işitme ve sessizlik kritiği olarak koyutlar. Kulak kabartma (*Horchen*) Herder'de Varlık anlayışı olarak bir dikkat-kesilme (*Auf-merken*) olarak tanınmamıştır. Oysa dile 'sahip olan', akıl sahibi canlı olarak insanda temellenen, 'akıl'da zeminini bulan kulak kabartma, algılamada/işitmede (*Vernehmen*) gerçekleştirilen konuşma olarak dil tasavvurunda eksik olan 'sessizlik'tir; zira kulak kabartma, 'Da-sein'in Da'sının (Buradalığın) dinginliğinin sessizlikte-açımlanması'dır (*Erschweigung*).⁹⁶³ Akort eden sessizlik (*die stimmende Stille*), ne bir betimleme, ne bir deneyim raporu, ne de kendi kaderinin bir yorumudur, aksine Da-sein'in temel-akordunun tınısını-verme'dir (*An-stimmen*).⁹⁶⁴ Denebilir ki bu 'Varolanın varlık-terkedilmişliği içindeki dehşetin temel duygudurumuna doğru seslenen akort etme'dir.⁹⁶⁵

Heidegger Herder'in işitmenin dilin kökeni konusundaki biçtiği rolü 'kendi içinde ve kendi sınırları dahilinde anlamlı' bulur. Herder, ses vermeyen şeyin de nasıl olup da

⁹⁶⁰ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 35.

⁹⁶¹ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 35.

⁹⁶² Heidegger, age., GA85, 1999, s. 110.

⁹⁶³ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 66.

⁹⁶⁴ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 70.

⁹⁶⁵ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 70.

sesleşen dil olarak söze dönüştüğünü açıklamayı amaçlamaktadır: “Ses vermeyen’in orta bir bölgede nasıl toplanabildiğini; bu ortanın (*Mitte*), duyumsanan (*Empfundene*) her şeyi nasıl bir sesleşmeye (*Tönen*) dolayım kılan bir türden olduğunu göstermek ister [Herder]. Bu ortaya doğru ve onun içinden geçen her şey bir ‘işitme’dir.”⁹⁶⁶ Heidegger’e göre Herder ‘tam olarak kavramadan ve hatta etki alanını bütünüyle ölçüp biçmeden’⁹⁶⁷ işitmeyi (*Hören*), dikkat kesilme (*Auf-merken*) anlamında bir kulak kabartma (*Horchen*) olarak yorumlar. Oysa kulak kabartma, ‘kendiliğin ‘doğruluşunun’ (*Aufrichtung*) ve tefekkürün temel bir gerçekleşimidir’: “Kendini büyük dairenin özgürlüğüne bırakmak, işaret edilen duruşu benimsemek; ‘akıl’ (*Vernunft*) ve ‘tefekkür’ (*Besinnung*) anlamında dikkat kesilmedir. Fakat bu, hâlâ özsel olarak daha derin ve bütünüyle başka bir gözleme işaret eder: Varolana dikkat kesilmek, bir şeyi tasarımılamak (*Ent-werfen*) ve kendini Varlığın ışımasına fırlatmaktır.”⁹⁶⁸

Heidegger ‘ayırt edici işaret’ (*Merkmal*) sözün özünü oluşturuyorsa, ilk işaretin mutlaka sesleşen bir işaret olması mı gerekir, diye sorar. Oysa söz, ‘sadece nesneleşenin ve varolanın sözü değil, bilakis Varlığın’⁹⁶⁹ sözüdür’ ve ses (*Laut*) ‘öncelikle kulağa göre değil, bilakis sessizliğe (*Stille*) göredir, yani ‘bağıntılı’ değil, bilakis sessizliğin kendisinin bir tarzıdır. Onun yırtılması, ‘yarık’ (*Riß*)’ olarak.⁹⁷⁰ Fakat Herder’de bulamadığımız tam olarak bu ‘sessizlik’tir, tınlamayanın (*Nicht-Tönenden*) ses vermesi (*Lauten*) ve sesleşmesi (*Tönen*) işitmenin rolünden hareketle böylece açıklanmış olmamaktadır. Oysa ‘mesele sesleşme değil, bilakis: Kendisi olarak varolanın

⁹⁶⁶ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 116.

⁹⁶⁷ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 116.

⁹⁶⁸ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 116.

⁹⁶⁹ Büyük harfle ‘Varlık’ daima Seyn’i gösterir.

⁹⁷⁰ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 118.

mevcudiyete-gelmesi (*Anwesenung*), yani varlık' üzerinedir.⁹⁷¹ Dolayısıyla, Heidegger'e göre sesleşme (*Lautung*) tını (*Ton*) ve ses (*Schall*) ile özsel olarak bağıntılı değildir: 'bilakis Varlığın açıklığına ve ışımasına, dolayısıyla sessizliğe/dinginliğe ve Dünya ile Yeryüzü arasındaki çatışmada sessizliğin yarılmasına (*Zerreißen*)'⁹⁷² bağlıdır. Algılamanın (*Vernehmung*) en derin özü, 'Da içindeki içten-duruştur (*Inständigkeit*)'. Heidegger Herder'in işitme eleştirisini veciz bir şekilde tek bir cümleyle sessizliğe bağlar: "Kulak kabartma: sessizlik (*Stille*) - olmak! demektir."⁹⁷³

Herder'in dil metafiziği ile tezat oluşturacak şekilde Heidegger, kendi yaklaşımını 'sözden hareketle dilin kökeni üzerine bir mülahaza; ancak varlığın hakikatinin özleşmesi olarak kelime' şeklinde tanımlar.⁹⁷⁴ Herder'in insanı, 'duyumlarına dair yansıtıcı farkındalığının onları işaretlemesini, toplamasını ve hatırlamasını sağladığı "kulak veren, dikkatli bir yaratık" olarak' karakterize eder. Merkez olarak işitme, diğer tüm duyular için birleştirici ve aracı duyudur. Herder bu nedenle kulağı 'dil ilk öğretmeni' olarak adlandırır ve 'tüm duyularımız aracılığıyla duyan' hale geldiğimizi iddia eder.⁹⁷⁵ Heidegger, Herder'in metafiziksel duyma ve kulak verme kavramını eleştirel bir şekilde sahiplenirken; duyarak-itaat-eden (*gehor-sam*) ve Varlığın hakikatine ait olan (*gehören*) kulak vermenin (*Horchen*) varlık-tarihsel anlamını yan yana getirir. Gregory, burada önemli bir ayrım yapar:⁹⁷⁶ "Benim hissiyatım odur ki, buradaki insanoğlunun sessizliği

⁹⁷¹ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 125.

⁹⁷² Heidegger, age., GA85, 1999, s. 125.

⁹⁷³ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 125.

⁹⁷⁴ Heidegger, *Vom Wesen Der Sprache*, s. 5.

⁹⁷⁵ Herder, "Essay on the Origin of Language," 49, 63.

⁹⁷⁶ Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 58.

sessizlikte-açıklama (*silencing/Erschweigen*) iken, burada-varlığın ‘orada’sının sessizliği veya dinginliği (*die Stille*), Varlığın kadim sessizliğidir (*primeval silence*).”⁹⁷⁷

Herder, ‘açıklıkta kulak veren ve bekleyen sebat’ içindeki Da-sein’in sessizleşmesine ait olan duymanın daha derin anlamına ulaşamaz. Oysa söz, kökensel açıklıktır, Varlığın gizemden-çıkışlığı içinde açılmasının ‘olayı’dır: “Söz ‘teslimiyetin sessizleşmesi’ olarak ezeli bir anlamda sessizdir, bu da onun varlığı –o bir gizemden-çıkışlıktır– (sessizce ifşa ederek) barındırdığı anlamına gelir.”⁹⁷⁸ Kısacası Herder kulak verme ile dilin asli sessiz özü arasındaki daha derin bağı da ıskalamıştır.

Heidegger, hem çatışmanın hem de açıklığın sessizlikle özsel bir ilişkisi olduğunu iddia eder; zira tınlama özü gereği ton ve sesle değil, varlığın açıklığına yani dünya ile yer arasındaki çatışmadaki sessizliğe ve sessizliğin parçalanmasına bağlıdır. Heidegger ayrıca ses ve tınlama ile sessizliğin çınlaması veya dinginlik ve sessizliğin tınlaması (*Er-klingen*) arasında ve ayrıca ‘sessizliğin çınlamasının’ kendisini ‘tamamen farklı olan tınlama’ ile bağlayan oklar çizer.⁹⁷⁹ Gregory, tüm bu karakterizasyonların; Varlığın gizemden-çıkışlığı olarak kadim anlamdaki sessizliğin, varlığın gizemden-çıkışlığında sessizliğin parçalanması olarak ortaya çıkan tınlama ve sesin uçurumsal temeli olduğunu telkin ettiğini savunur.⁹⁸⁰

Söz hem açıklık hem de varlığın söylemi (*saying*) ve söylencesi (*saga*) olduğuna göre, Heidegger’in sesin ve tınlamanın özünün *saga*’ya ait olduğunu belirleyici olarak ilan etmesi bundandır. Aynı zamanda sözü defalarca varlığın sessizliği olarak karakterize eder. Bu karakterizasyonun; söyleme, *söylence* ve açıklık olarak sözün, dili tınlayan söyleme olarak, varlıkları varlık olarak adlandıran kelime-seslerindeki söyleme olarak temellendiren varlığın sessiz ifşası olduğu anlamına geldiğini savunuyorum. Benim görüşüme göre bu imada ayrıca;

⁹⁷⁷ Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 58.

⁹⁷⁸ Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 59.

⁹⁷⁹ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 78.

⁹⁸⁰ Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 61.

kelimenin sessizliğinin kökensel sessizlik (*primordial silence*), özü temellendiren varlığın gizemden-çıkışlığı olduğu ve bunun da dilin kökeni olduğu telkin edilmektedir. Sessizlik ve onun parçalanması böylece, Heidegger'in ders boyunca savunduğu kelimenin varlık ve onun hakikati ile olan ilişkisinde ortaya çıkacaktır.”⁹⁸¹

“‘Tınlama/sese dökme’ – dünya ve yeryüzü arasındaki çatışmanın gerçekleşmesi olarak – bu çatışmayı ve açıklığı ön varsayar”⁹⁸² der Heidegger. Onun için dinleme, onun ‘açıklık’ (*Lichtung*) olarak adlandırdığı şeyin içinde ve etrafında toplanıyorsa, bunu bir ‘işaret’ olarak, ama sessizliği kendi kırılması içinde ve kendi kırılması olarak taşıyan bir işaret olarak yapacaktır. İşaretin seslendirilmesi ne bir köken ne de bir sonuçtur der Hanly: “Aksine o, bir geçişin, indirgenemez ve durmak bilmez bir hareketin, ses ve sessizliğin öyle bir iç içe geçişinin göstergesidir ki, onları birleştiren ‘kesinti’ (*interruption*), bir parazitten, bir duraksamadan daha fazlası haline gelir: Kesinti, Heidegger'in detaylandıracağı şekliyle ‘orada’nın, Da-sein’in *Da*’sının tam da zemini ve olasılığı haline gelir. Böylece Herder’in im kavrayışı, dil düşüncesini *Ereignis* düşüncesine bağlayan düğüm haline gelir.”⁹⁸³ Öyle ki Heidegger “Bizzat Varlığın sessizliği, ‘söz’dür” diyecektir.”⁹⁸⁴

Kısacası Herder, işitme ve kulak kabartma vurgusuna rağmen akustik-fonetik olanda, ‘ses’e (*Laut*) takılıp kalır: “İşitmenin özünü kulak kabartma (*Horchen*) olarak bile görmez ve kulak kabartma olarak işitme ile dikkat kesilme (temkinlilik, algılama) arasındaki içsel bağı daha da az görür; ‘işitme duyusunu’ (*Gehör*) zaten özsel olarak başka türlü gördüğünü fark etmez.”⁹⁸⁵ Oysa kulak kabartma bir dikkat kesilme, akıl değildir,

⁹⁸¹ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 60.

⁹⁸² Heidegger, age., GA85, 1999, s. 55.

⁹⁸³ Peter Hanly, “Marking Silence : Heidegger and Herder on Word and Origin”, *Studia Philosophiae Christianae* 49/4, 69-86 2013

⁹⁸⁴ M. Heidegger, *Vom Wesen der Sprache*, s. 76.

⁹⁸⁵ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 128.

‘kulak kabartma dinginliğin sessizlikte-açımlanmasıdır.⁹⁸⁶ Heidegger’in buyruğu böylece dile gelir: “Kulak ver - sessiz ol, dinginliği sessizlikte-açımla!”⁹⁸⁷

⁹⁸⁶ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 128.

⁹⁸⁷ Heidegger, age., GA85, 1999, s. 133.

2.2. Herakleitos: ‘Başlangıçsal Mantığın’ İnşası ve Logos’a Kulak Verme

Herder’den sonra Herakleitos’la birlikte Hölderlin’de kaldığımız poetik düşünümüne devam ediyor gibiyizdir. Heidegger Herakleitos derslerinde ‘karanlık’ Herakleitos’u sessizlik dolayımındaki sessiz-tercüme, dinleme, kulak verme üzerinden adeta başından beri felsefesinin zeminini oluşturan logos teorisini kökenine döndürerek konuşturur. İnsani Sessizlik bölümünde gördüğümüz gibi *logos* teorisi açıklama/sessizlik mantığının kurucu unsuru olmakla birlikte dilin kökeni olarak sessizliği ve logic olarak mantığı birbirine bağlayan başat kavramdır. Freiburg’da 1943 bahar döneminde verilen *Der Anfang des abendländischen Denkens (Batı Düşüncesinin Başlangıcı)* ve 1944 bahar döneminde verilen *Logik. Heraklits Lehre vom Logos (Mantık: Herakleitos’un Logos Öğretisi)* bu kesimin temel kaynakları olacaktır.

Herakleitos’la beraber Anadolu topraklarına gireriz. O Efes’in filozofudur ve her Efeslinin olduğu gibi Artemis, Herakleitos’un da tanrıçasıdır: “O düşünürün tanrıçasıdır, çünkü o düşünürün düşünmek zorunda olduğu şeyin tanrıçasıdır.”⁹⁸⁸ Doğuşun, ışığın, oyunun tanrıçasıdır Artemis. Yay ölümü getirir, ancak okunun gönderdiği ölümler ‘ani’, ‘yumuşak’ ve ‘hoş’ olanlardır: “Doğuşun (*Aufgang*), oyunun (*Spiel*) ve ışığın (*Licht*) tanrıçası aynı zamanda ölümün tanrıçasıdır; sanki ışıklı ve oyuncu olan ile doğuş, ölüm ile aynı şeymiş gibi.”⁹⁸⁹ Yaşam ve ölümü bünyesinde barındıran Artemis’te çatışma (*Streit*), yani *eris* hüküm sürer: “Çatışmayı Varlığın özü olarak düşünen Heraklit için, yaylı ve lirli tanrıça Artemis en yakın olandır. Ancak onun yakınlığı saf yakınlıktır, yani

⁹⁸⁸ Martin Heidegger, *Heraklit /1. Der Anfang des abendländischen Denkens (Sommersemester 1943)* 2. *Logik. Heraklits Lehre vom Logos (Sommersemester 1944)*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1994, GA55, s. 14. Sayfa 180’e kadar olan atıflar ilk derse aittir.

⁹⁸⁹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 15.

uzaklıktır.”⁹⁹⁰ Heraklit için düşünülmesi-gerekenin (*zu-denkende*) ne olduğunu düşünme denemesi ışık ve ateşle, oyun ve hayatla ve tüm bunlarda ‘çatışma’ ile karşılaşacaktır. Tanrıça Artemis’in kendi tezahüründe görünür kıldığı şey, düşünür için düşünülmesi-gerekene işaret eder:⁹⁹¹ “Bu düşünürün sözü, söylenecek-olanın söylencesi (*Sage*) olarak bu tanrıçanın koruması altındadır. Fakat söz kelimelerin seslendirilmesinde temellenmediği, aksine kelime tınısı olduğu haliyle sadece başlangıçsal olarak sessiz sözden yankılandığı için, bu yüzden yazıdaki ve kitaptaki kelimeler ve kelime formları parçalanabilirken söz kalır.”⁹⁹²

Herakleitos’tan bize kalan fragmanlar olsa da, eskiden beri, ‘henüz yazısının tamamına erişilebildiği zamandan beri *ho skoteinos*, *Karanlık (Dunkle)* lakabını taşıdığını duyduğumuzda’⁹⁹³ biliriz. Ancak Heidegger’e göre bu lakap düşünürün bizzat özüne isabet etmez, yalnızca diğerlerinin anlayışsızlığından kaynaklanmaktadır. Zira ‘başlangıçsal düşünürlerin dili, başlangıçsal olanın asaletine sahiptir. Söz, söyleşmenin

⁹⁹⁰ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 15.

⁹⁹¹ Heidegger, “Der Anfang des abendländischen Denkens”, *Heraklit*, s. 26. Ayrıca Heidegger şunu ekler: “Ölümü bulması için canlı olanı arayan avcı, oyun ve ölüm işaretlerini taşır: Lir ve yay. Onun diğer işareti olan ‘meşale’ (*Fackel*), ters çevrilmiş ve sönmüş meşale olarak ölümün işaretidir. Işık getiren, ölüm getirendir. Hayat ve ölüm ile ışık ve gece, aralarında aynı zamanda birbirleriyle ‘çelişerek’ (*widersprechen*) birbirlerine tekabül ederler. Yüce olan Artemis, bu ‘çelişkinin’ (*Wider-spruch*) bizzat kendi görünmesi aracılığıyla tüm varolanların içine bakmasını sağlar. O, karşı-yönelimli (*Gegenwendige*) olanın görünüşüdür ve hiçbir zaman karşı-yönelimli olanı uzlaştırmaya ya da bir tarafın lehine karşı-yönelimli olandan vazgeçmeye niyetli değildir. Işık getiren, ölüm getiren olarak karşı-yönelimli olanın görünüşüdür. Öyledir, çünkü o zaten kökensel olarak çatışmanın tekinsizliğini (*Ungeheure*), tekinsiz-olmayan (*Geheure*) içine baktırır. Artemis özsel çatışmanın yani *Eris*’in bir getiricisidir. Bu çatışma sadece ortadan kaldırılamaz değildir, aksine çatışmanın özüne, her ortadan kaldırmaya (*Aufhebung*) ve buna yönelik her girişime karşı-çatışmak (*widerstreiten*) aittir.”

⁹⁹² Heidegger, age., GA55, 1994, s. 26.

⁹⁹³ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 27.

(*Sagen*) başlangıcındadır'.⁹⁹⁴ Düşünür düşünmede düşünülen ve düşünülmesi-gereken olarak kalan şeyin özünde olanın çağrısını yankılamak için görevlendirilmiştir: "Karanlık, Heraklit'in belirsiz ifade tarzında değil, bizzat 'felsefenin' kendisindedir; çünkü o, sıradan anlama yetisine tanıdık gelmeyen ve bu yüzden onun için her zaman zor olan bir tarzda düşünür. Bu nedenle felsefî düşünme, özü gereği sıradan düşünmenin ufku için karanlık kalır. O halde felsefe, şayet salt anlığın, yani gündelik tasavvur etme ve kanaat getirmenin ufkundan bakılırsa, zorunlu olarak ve daima karanlıktır."⁹⁹⁵

Herakleitos 'Karanlık'tır, çünkü 'düşünmesi düşünülmesi-gereken için ona ait olan özü' korur. Herakleitos, Varlığı kendini-gizleme (*Sichverbergen*) olarak düşündüğü ve bu düşünülene uygun olarak sözü söylemek zorunda olduğu için 'karanlık'tır: "Başlangıçsal düşünmenin sözü 'karanlığı' kurar."⁹⁹⁶ Fakat evren de öyledir, evren, *ho kosmos*, 'Varlığının özünde daha ziyade kendini-gizleyen ve bu yüzden özsel olarak 'karanlık' olandır. 'Karanlık' düşünürün, düşünmesinin tanrıçası, 'ışık getiren' lakabını taşıyan tanrıça 'Artemis' olmalıdır: "İkisi birbiriyle nasıl bağdaşır? *phosphoros*, 'ışık getiren' ve *skoteinos*, 'karanlığı koruyan', gündüz ve gece gibi birbirini dışlar." Zira 'karanlık özünde ışıktır ve ışık özünde karanlıktır'.⁹⁹⁷ Saf aydınlıkta (*Helle*) hiçbir şey göremeyiz. Bu sadece bizden kaynaklanıyor olamaz, aksine aydınlık ve ışığın özünde bir şekilde gizleyen olduğu temelinde yatar.

Herakleitos'un düşünmesinde düşünülmesi-gerekenle bir ilişki arıyoruz, 'sözün kendi öz merkezinden bize bizzat dokunması için kendimizi hazır hale getirmeye'⁹⁹⁸ çalışıyoruz. Fakat düşünme tehlikeden ari değildir, hele ki bu noktada, 'özsel düşünmede

⁹⁹⁴ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 27.

⁹⁹⁵ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 29.

⁹⁹⁶ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 32.

⁹⁹⁷ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 33.

⁹⁹⁸ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 38.

en uç noktayı, belirleyici ve yegane olanı bir kez düşünme imkanının bulunduğu her yerde, orada ve sadece orada, en dışsal yüzeyselleşmenin salt, neredeyse mekanik bir laf kalabalığına dönüşme tehlikesi’ daima mevcuttur.⁹⁹⁹ Hegel’den ve Nietzsche’den beri diyalektik dolayımında, ‘Herakleitos’un figürü, düşüncesi ve sözü etrafında, deneyimsizlerin ve aşırı beceriklilerin aynı derecede kurtulmakta zorlandıkları bir pus halesi’ mevcuttur.¹⁰⁰⁰ Herakleitos’un düşünmesine girme denemesinde ‘tehlikeli bir zemine ayak basıyoruz’, öyle ki Herakleitos’un ‘sözünün alanı bir mayın tarlası gibidir; burada en ufak bir yanlış adım her şeyi toz duman içinde yok eder. Özsel karanlığı sadece bulanıklığa çevirmekten sakınlım. Herakleitos’un düşünmesinin tanrıça Artemis’in korumasına alındığını ama bizim (henüz) bu tanrılar olmadan düşüncenin yolunda ilerlemek zorunda olduğumuzu mülâhaza edelim.’¹⁰⁰¹ Özellikle sessiz-tercüme’nin bir söz oyunu olmadığı uyarısını bu noktada önemli buluyoruz. Sözün kendisinden gelen söz oyunu ile söz oyunbazlığı aynı şey değildir. Söz oyunbazlığı ‘içi boşalmış olan kelimelerin kredisinin aşılmasına’ varırken, ‘sözün oyunu, bizzat kendi kelimesine gelen özün oyunu tarafından oynanır’¹⁰⁰²

“Burada tercüme etmek, neredeyse hiç tanınmayan ve geniş bir nehrin ötesinde yatan diğer kıyıya bir geçişe (*Übersetzen*) dönüşür” der¹⁰⁰³ Heidegger. Herakleitos çevirisi üzerine bu kelime oyununu biz daha geniş bir bağlamda alacağız. Heidegger, kelimeye-sadık bir tercümeyi salık verir. Fakat ‘kelimeye-sadık’ (*wortgetreu*), ‘kelimesi kelimesine’ (*wörtlich*) tercüme demek değildir. Mekanik olarak sözlükteki karşılıklar konulan modamod çeviri, ‘salt kelimeler’dir ‘henüz söz (*Wort*)’ haline gelmemiştir. Oysa

⁹⁹⁹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 33.

¹⁰⁰⁰ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 34.

¹⁰⁰¹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 35.

¹⁰⁰² Heidegger, age., GA55, 1994, s. 136.

¹⁰⁰³ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 45.

kelimeye-sadık çeviride kelimeler, ‘birleşik söze yönelik halihazırda hüküm süren sadakatten kendi isimlendirme güçlerini ve yapılarını’ alarak işlemelidir.¹⁰⁰⁴ Şiirin ve düşünmenin yüce sözünde olduğu gibi bazı tercümeler her zaman yoruma muhtaçtır, çünkü ‘bizzat kendileri bir yorumdur’: “Fakat tam da Herakleitos’un sözlerinin tamamlayıcı tercümesi, zorunlu olarak başlangıçsal söz kadar karanlık kalmalıdır.”¹⁰⁰⁵ Sessizlik, insan diline karşı ve insan diline rağmen şeylerin mevcudiyetini korur. Mardas’tan aktaracak olursak, ‘sessizlik; yok olma korkusu taşımaksızın aynılık fikrini kıran ve ardından açık tutan farklılığın tanınmasında, çevirinin kendi başlangıç noktasını bulduğu zemindir. Hem benliğin hem de ötekinin bütünlüğünü barındıran ve güvence altına alan bu sessizlik olmaksızın çeviri süreci, daha büyük bir doluluk vaadinden ziyade bir kayıp anlatısına dönüşür’.¹⁰⁰⁶ Bu ise esasında Heidegger’in “Düşünme ne kadar başlangıçsal ise, düşündüğü şey kelime ile o kadar içten bir birliğe sahiptir” kavrayışına dayanır.¹⁰⁰⁷

Heidegger’in Herakleitos çevirisi bu ‘sessiz-çeviri’nin en güzel örneğini sunar. Her tercüme, bizzat bir yorumdur (*Auslegung*). Bu yönüyle de, ‘dile getirilmemiş bir halde’, kendisinden türediği tüm yorumun başlangıçlarını, bakış açılarını ve düzlemlerini içinde taşır. Heidegger yorum’u ise ‘henüz suskun olan, henüz tamamlayıcı söze girmemiş tercümenin icrası’¹⁰⁰⁸ olarak tanımlar. Yorum ve tercüme, özsel olarak (*Wesenskern*) aynıdır. Tercüme çoğunlukla iki farklı dilin söyleşiye (*Zwiesprache*) girmesi değildir sadece, dilin içinde de zorunlu ve sürekli bir tercüme etme (*Übersetzen*)

¹⁰⁰⁴ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 44.

¹⁰⁰⁵ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 45.

¹⁰⁰⁶ Nancy Billias Mardas, *Orphic Listening: Rilke’s “Sonnets to Orpheus” as a Poetic Articulation of a Heideggerean Philosophy of Language*, Dissertation, The Union Institute, 1999, s. 120.

¹⁰⁰⁷ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 35.

¹⁰⁰⁸ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 63.

mevcuttur: “Tüm söyleme, hitap ve cevap birer tercümedir.”¹⁰⁰⁹ Elbette bu kökensel düşünmenin bir ödevidir, zira sadece ‘kökensel düşünme, sonsuza dek sonuna kadar düşünülemez (*unausdenkbar*) kalan ve her seferinde ‘daha iyi’, yani doğrudan kastedilen metin tınısının söylediğinden başka bir şekilde anlaşılabilir olan o hazineyi içinde barındırır’.¹⁰¹⁰ Her türden etimoloji oyunu, ‘şayet dilin ruhu, yani dilden konuşan varlığın ve hakikatin özü tecrübe edilmemişse, kelimelerle yapılan anlamsız bir oyunbazlığa dönüşür’.¹⁰¹¹ Ancak tüm bu çeviri girişimi temelde aynı noktaya dayanır: “Özsel düşünme çok karmaşık olduğu için değil, aksine çok basit olduğu için anlaşılmalıdır.”¹⁰¹²

Herder bölümünden “Kuzu melemektedir” örneğinde olduğu gibi Heidegger burada o ‘küçük’ dır’ı odağa alır. ‘yarı uykulu’ bir şekilde “Ders sıkıcıdır” dediğimizde, bu belirsiz kastedişte bile, belki de hiç telaffuz edilmemiş ve tamamen özellikle dikkat edilmemiş olan o göze çarpmayan ‘dır’ (*ist*) kelimesine dikkat çeker Heidegger. Burada ‘dır’ sözcüğü boş bir ses değildir. O *küçük* ‘dır’, ‘Varlık’ (*Sein*) kelimesinin bir türevidir: “Özünde seçkinliği ‘söze sahip olmak’ ve ‘bir şey söyleyebilmek’ten ibaret olan insanın, tam da tüm kelimelerin kelimesi üzerine hiç düşünmemesi ve bu anma eylemini ihmal ederek tüm söyleyişlerin (*Sagen*) içinde salındığı ve dinlendiği kelimeyi unutması karşısında dehşete kapılmamız en iyisidir.”¹⁰¹³ Denebilir ki Varlık insana ‘dır’ kadar yakın ve uzak olandır, onun yakınlığı varlaşım, uzaklığı Varlık-unutulmuşluğu’dur.

Heidegger ‘her *söyleme ve suskunun* içinde bulunduğu o şeyi isimlendiren kelime’ olarak niteler ‘dır’ı. Varlık ise duyular-üstü bir yerde, ‘çok yükseklerle çıkan bir spekülasyonun doruklarında gizli duran’ bir ‘şey’ değildir. ‘Her an bize açıkça tanıklık

¹⁰⁰⁹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 63.

¹⁰¹⁰ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 64.

¹⁰¹¹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 148.

¹⁰¹² Heidegger, age., GA55, 1994, s. 149.

¹⁰¹³ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 60.

eden o küçük ‘dır’ (*ist*) kelimesinin gösterdiği gibi’, Varlık, yakının en yakını ‘dır’.¹⁰¹⁴ Fakat insan hep ‘uzağındakiyle’ meşgul olduğundan en yakın olanı kaçırandır: “Açıkça telaffuz etmediğimiz zamanlarda bile sürekli ‘dır’ı (*ist*) söyleriz. (...) Her sessiz tefekkürde düşünürüz onu, düşüncesizce kanaat getirmede düşünürüz, sadece bir şeyleri ‘hissettiğimizi’ ve ‘tecrübe ettiğimizi’ sandığımız yerlerde düşünürüz. Tüm kelimelerin kelimesi, dilin eteri, her *söyleme* ve *susmanın* içinde bulunduğu o şeyi isimlendiren kelime; o şimdiye kadar bizim için ilgisiz olan her şeyin en ilgisizi olarak kalmıştır.”¹⁰¹⁵

Söyleme (*Sagen*) içinde hitaba (*Anspruch*) mukabele etme; ‘her ne kadar her seferinde telaffuz edilmese de, hemen o anda söze gelmiş olması’ insana bağlıdır: “Her ne ortaya çıkarsa çıksın, onun zaten söz’den geliyor olması şeklindeki bu varlaşım (*Ereignis*); aynı zamanda bazen insanın başına söylenemez-olanın (*Un-sagbare*) gelmesinin de yegane temelidir. Söylenemez-olan, şayet görünen her şey başlangıçsal olarak söylencenin ve sözün küresine örülmüş kalmasaydı, görünmezdi. Her heykel, her tapınak, her flüt oyunu; şayet sözün küresinde evinde olmasına izin verilmeseydi bir hiç olarak kalırdı.”¹⁰¹⁶ İnsanın söze aidiyeti aynı zamanda her zaman söylenemez olana aidiyetidir. Heidegger bunu veciz bir şekilde ifade eder: “Hakiki olan ne salt hesabın o sığılığı ne de bir sözde görü’nün (*Schau*) kendi başına kaynayan gizli anlamıdır (*Hintersinn*). Hakiki olan, sadece sıkı ve uygun söylenmiş (*Gesagten*) olanda, olduğu o söylenmemiş (*Ungesagte*) olarak kalan söylenmemiş olandır. Özsel düşünmek demek, bu söylenmemiş olanı söylenmiş olanın boydan boya düşünülmesi içinde duymak (*vernehmen*) ve böylece söylenmemiş olanın içinde bize karşı susan o şey ile bir uzlaşıya

¹⁰¹⁴ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 103.

¹⁰¹⁵ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 82.

¹⁰¹⁶ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 82.

varmaktır. İnsana özünün temel mülkü olarak söz bahşedilmiş kaldığı sürece, o artık söylenmemiş olandan kaçamaz.”¹⁰¹⁷

Doğru düşünme öğretisi olarak "Mantık" (*Logik*) sonuçta ‘düşünme üzerine düşünme’dir. Fakat Heidegger bu ‘üzerine’yi ‘yapay, neredeyse doğaya aykırı bir iş’ olarak niteler, zira bu düşüncenin kendi üzerine geri-büküldüğü, geri-eğildiği ve kendi düz yürüyüşünden vazgeçtiği çarpık ve yamulmuş bir yan bulunur ve bu refleksiyon (*Reflexion*) demektir. Refleksiyon, eylemi engeller ve sonuç olarak kararsızlığa yol açar; boş yere kendi etrafında dönen ve tüm meselelerden kopan ‘refleksiyon üzerine bir refleksiyon’. Düşünme hakkında düşünen ‘mantık’ (*Logik*), total soyutlamadır. Oysa her türlü öğrenme; ‘öğrenilecek olanın bize dolaysızca görülebilir bir şekilde yöneldiği o basit, düz yollara’ ihtiyaç duyar.¹⁰¹⁸ Heidegger’e göre salt düşünme üzerine düşünme olarak Mantık sadece genel olarak refleksiyon değil, aksine nesnesiz ve meselelere bağlılığı olmadan boş bir anaför aracılığıyla bizzat boşluğun içine doğru kendisini aşağı sürükleyen refleksiyon üzerine refleksiyondur ve refleksiyon, ‘kendi üzerine geri-bükülme, denildiği üzere ego-merkezli, hatta bencil, bireyci’dir’.¹⁰¹⁹ Heidegger bu noktada belki de sorun, refleksiyonun insanın özüne ait olmasından ötürü, ‘bizzat geri-bükülmeden (*Rückbiegung*) değil, aksine insanın özünün nereye geri-büküldüğünden ve nereye yöneldiğinden kaynaklanır’ der: “Belki de bizzat insanın özü kendi içinde Reflexion’dur; bir geri-dönüş (*Rück-kehr*) olan başlangıçsal bir yöneliş (*Zukehr*).”¹⁰²⁰ Kısacası Heidegger’de refleksif geri-yönelim (*Rückbeziehung*) zorunlu olarak yalıtılmış bir ‘ben’e yönelmek zorunda değildir, fakat daima bir kendiliğe (*Selbst*) yönelir, fakat

¹⁰¹⁷ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 180.

¹⁰¹⁸ Heidegger, “Logik. Heraklits Lehre vom Logos”, *Heraklit*, s. 198.

¹⁰¹⁹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 208.

¹⁰²⁰ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 209-210.

‘sadece ben-kendilik yoktur, sen-kendilik, ama aynı zamanda biz- kendilik, siz- kendilik de vardır.’¹⁰²¹

Böylece ‘öznelliğin refleksiyonu’nu Rilke’ye bağlar Heidegger. Modern insanın özü olarak düşünülen bu refleksiyon tarzı, Heidegger’e göre öznenin öznelliğinin o iç yapısı; Rilke’nin “Sekizinci Duino Elegisi”nde şiirsel olarak mükemmel şekilde dile getirilmiş ve aynı zamanda onun metafiziksel boyutundan tecrübe edilmiştir:

*Bizim asla, tek bir gün bile,
yoktur önümüzde saf uzam, çiçeklerin
sonsuzca açtığı. Dünya vardır hep,
hiçbir-yerdelik ve hiçbir-zamandalık değil asla: o yer ki saf,
gözetimsiz, solunan ve
sonsuzca bilinen ve arzulanmayandır. Çocukken
insan sessizce dalıp gider o aleme ve hemen
sarsılıp kendine getirilir. Veya ölür ve o olur.
Zira ölüme yakinken insan ölümü göremez artık
ve dikey gözünü dışarıya, belki de kocaman açarak,
hayvan bakışlarıyla. .*¹⁰²²

Rilke’nin şiiri, diğer farklara rağmen, ‘yine de Nietzsche’nin düşüncesinde dile gelen o Batı metafiziğinin o aynı aşamasının aynı bölgesine’ aittir, fakat yine de “Rilke’nin Sekizinci Duino Elegisi’ni söyleyebilmiş ve söylemek zorunda kalmış olması, aynı zamanda şaire konulan sınıra karşı gösterilen içsel inceliğin büyüklüğünü de kanıtlar. Onun bu sınırdan kalmış olması ve bulunduğu yerin oyun alanına dayanmış olması, sınırların herhangi bir zorlanmış ve sadece istenmiş ihlalinden daha özseldir ve daha

¹⁰²¹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 220.

¹⁰²² Rilke, *Duino Ağıtları*, s. 33-35.

uzağa erişir.”¹⁰²³ Heidegger, ‘içinde tamamlanmış öznellik çağının şiirinin sona erdiği’ dediği Rilke, “Sekizinci Duino Elegisi”ni böyle yorumlar: “"Mahlukat" (*Kreatur*), yani burada hayvan ve hiçbir şekilde Hristiyan düşüncesindeki Tanrı’nın yarattığı değil; mahlukat bir tek Açıklık’ı görür. İnsan ise Açıklık hakkındaki bilgisini hayvandan alır. Bu düşünce burada tabiri caizse laf olsun diye söylenmemiştir. O, her yerde Rilke’nin asıl şiirini taşır. O, özü şimdi dünya tarihinde hakikat yapılan bir özne olarak insanın düşüncesi hakkında bir kararı içerir. Bugünün insanları, bu şair hakkındaki bitmek tükenmek bilmeyen gevezelikler yerine, bir kez böyle bir söz üzerine ciddiyetle mülahaza etmeliler; ta ki burada dile gelmiş, kökeni refleksiyonun ve yani düşüncenin özünün yanlış anlaşılmasında yatan ve uzaktan gelen bir sapmanın tamamlanışını fark etsinler.”¹⁰²⁴

Öznelliğin refleksiyonunun ‘aşılması’ (*überwindung*) ancak başka türden, ‘eylem sırasında düşüncenin bizzat kendisini mülahaza’ eden bir refleksiyon ile mümkündür. Düşündüğümüzde neyi düşünüyoruz? Düşünmede, düşünülmesi-gereken-olan (*Zu-denken*) ne ise ona doğru yola çıkıyoruz. Bu, biz sadece ve yani saf düşündüğümüzde kendisini bize gösterir. Saf düşüncenin kendisi, ona kendisini açarak, kendi derinliğine yönelir ve bu derinlikte düşünülmesi-gereken-olanı biricik olarak orada, derinliğe doğru olan yerde, en derin olanı bulur.¹⁰²⁵ Düşüncenin kendisi bir düşünce olarak derinliğe açılır; çünkü o olduğu düşünce olarak, kendi içinde ‘en derin olanla’ (*Tiefste*) ilişkilidir, fakat ‘nesnelliğin öznelere sunduğu tüm bu sağlam temeller (*Böden*), sadece ön-yüzeyler (*Vorderflächen*), sadece düzlemler ve satırlardır ki bunlar insandan derinliği gizlerler’.¹⁰²⁶ Heidegger, Hölderlin’in bir sözü üzerinden tartışmayı sürdürür:

¹⁰²³ Heidegger, “Logik. Heraklits Lehre vom Logos”, *Heraklit*, s. 210.

¹⁰²⁴ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 220.

¹⁰²⁵ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 210.

¹⁰²⁶ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 212.

"Kim en derin olanı düşünmüşse, en canlı olanı sever" (Sokrates ve Alkibiades)

"Wer das Tiefste gedacht, liebt das Lebendigste" (Sokrates und Alkibiades)

İnsan ne kadar saf bir şekilde düşünmüşse, düşüncenin yoluna o kadar kararlı bir şekilde girmiş olur. Düşünmede son (*Ende*), asıl başlangıçtır (*Beginn*). "Kim en derin olanı düşünmüşse, en canlı olanı sever": Düşünmüş olan, ancak o zaman düşünür. Asıl düşünme sahici sevmektir ve tüm ilişkilerin öz-temelinde ev-sahibi-olmaktır (*Heimischwerden*), yani geri-dönüş'tür (*Rück-kehr*). Ancak düşünce en derin olanını düşündüğünde yani asıl ve biricik düşünülmesi-gereken-olanı (*Zu-denkende*) düşündüğünde; ancak 'o zaman düşünceye has olan bizzat kendine geri-dönüş, başlangıçsal refleksiyon, başlangıçsal olarak oyuna girer'.¹⁰²⁷ Bu "düşünmüşse, sever" (*gedacht, liebt*) ifadesi dolaysız bir yakınlık içinde durur; öyle ki onlar Aynı'dırlar (*Selbe*); 'birliği düşünce olarak ve hayat olarak isimlendirilen ve yine de söylenmemiş kalan o eklemelenmiş yalınlık olarak' Aynı'dırlar. Böylece Heidegger o soruyu sorar: "Mantık" (*Logik*) aracılığıyla bu başarılabilir mi?¹⁰²⁸

Heidegger bütün bir Herakleitos dersleri boyunca iki şeyi amaçlar. Öncelikle 'başlangıçta Batı metafiziğinin başlangıcından tamamlanışına kadar insan özünün logos'tan hareketle kavrandığını ve logos'un düşünce olarak açıklandığını', böylece bunun belli bir yazgı dahilinde bir Mantık (*Logik*) oluşturduğunu; ikinci olarak ise bu mantığa alternatif bir mantığı yine başlangıçsal düşünmenin zemininden mümkün

¹⁰²⁷ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 221.

¹⁰²⁸ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 213.

olduğunu ortaya koymak ister.¹⁰²⁹ Yunan dünyasında ve o zamandan beri tüm Batı tarihi boyunca insan, *to zōon logon echon* yani kendisini seçkin kılan o söylem ve beyana (*Sagen und Aussagen*) sahip canlı varlık olarak belirlenmiştir. İnsan logos aracılığıyla seçkinleşmiştir. Logos insanın en özsel mülküdür. İnsan özünün logos’tan hareketle kavranışı ve belirlenişi, yani insanın özünün, “İnsan logos’u olan canlı varlıktır” sözüyle tahdidi; yazgısı Batılı dünya tarihinin insanlığa damgasını dile getirir. Yunan tanımını, *homo est animal rationale*, insan akıllı canlıdır. Logos’tan *ratio*, *ratio*’dan akıl olmuştur. Akıl yetisinin işareti düşünmedir. İnsan *animal rationale* olarak düşünen hayvandır.¹⁰³⁰

‘Mantık’ (*Logik*) Heidegger’de daima tırnak içindedir. Zira metafiziksel *logos* öğretisi sonucunda düşünme öğretisine evrilen *Logik* esasında düşünmeye dair hiçbir şey söylemez. Oysa sahici düşünceler ‘zihinde-tutulur (*zu-gedacht*) ve bu ancak, insan bunun için doğru içsel-duyuşta (*An-dacht*), yani kendisine düşünülmesi-gereken-olan (*zu-denken*) olarak gelen şeyi düşünmeye yönelik eğitilmiş bir hazır-bulunuşluk içinde’ gerçekleşir.¹⁰³¹ Düşünmek bir ‘zaruret’tir (*Not*), tarihsel insanın muhtemelen henüz gizli kalmış bir belirlenimine karşılık-gelebilelmenin (*entsprechen*) zaruretidir. ‘Tarihsel insan’ ‘kendisine bir yazgı (*Geschick*) biçilmiş olan insanlığı, yani düşünülmesi-gereken-olan’ olarak düşünendir: “Dünyanın ve yeryüzünün hakikatin bir işareti olarak görünebileceği ve kalabileceği düşüncenin o basit aydınlığı (*Helle*) olmaksızın, tüm şiir

¹⁰²⁹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 219.

¹⁰³⁰ Heidegger, “Logik. Heraklits Lehre vom Logos”, *Heraklit*, s. 223. Heidegger bunu Rilke ve Nietzsche’ye bağlar: “Rilke’nin sözüyle: Şeylere tuzaklar kuran, pusuya yatan hayvandır. Zikredilen tanımın insan özünün metafiziksel öz-belirlenimi olduğunu söyleyebiliriz; onda metafiziğin hükümranlılığı altında duran insan kendi özünü dile getirir. Yakın zamanda metafiziğin son düşünürü Nietzsche bu insan öz-belirlenimini üstlenmiştir: İnsan kurnaz, tanıyan/bilen hayvandır.”

¹⁰³¹ Heidegger, “Logik. Heraklits Lehre vom Logos”, *Heraklit*, s. 187.

ve oyun, tüm inşa ve yapı, tüm kaygı ve etki, tüm mücadele ve acı o karmaşanın, bulanıklığın, tesadüfün ve sadece hesaplanmış olanın içinde kaybolur.”¹⁰³²

Düşüncenin aydınlığına (*Helle*) ancak ‘öğrenmeyi öğrenerek’ (*lernen lernen*), hatta ‘öğrenmeyi öğrenmeye hazır hale gelerek’ maruz kalabiliriz. Öğrenmek ise ‘bir yol gösterime (*Weisung*) göre ve işaretler (*Winke*) üzerine bir şeyi bilerek kendine mal etmek (*aneignen*), onu kaybetmeden ve bu sırada yoksullaşmadan bilginin has-kılınması (*Eigentum*) olarak sunmaktır.’¹⁰³³ Hakikatin bize yönelimi ve yazgı haline gelmesi ve varlayışı, uzunca bir bekleyişi ve yavaşlığı gerektirir: “Bilme-arzusunun ve hızlıca halletmenin aceleciliği; hızlı bilgiler ve ucuz çözümlere olan açlık bizi boşluğa sürüklemesin veya bizi sadece geleneksel kanaat ve inanca, ki bu sadece bir çıkış yolu kalır ama hiçbir zaman bir köken (*Ursprung*) olmaz ve olamaz, doğru kaçmaya zorlamasın istiyorsak, ‘yavaşların nesli’ (*Geschlecht der Langsamen*) uyanmalıdır.”¹⁰³⁴ Heidegger, ‘yavaş acele’yi, başlangıca giden yolu belirleyen olarak koyar. Zira ‘özel düşünmenin acelesi yavaşlık yasası altındadır’ ve ‘başlangıçsal söz, her adımın bir sonrakini kendisinden doğurduğu o özeni (*Sorgfalt*) bizden talep eder.”¹⁰³⁵

Mantık *epistēmē logikē* dir, logos’u ilgilendiren şeyin bilimidir. *Epistēmē logikē* diğer iki başlıkla aynı anda ortaya çıkmıştır: *epistēmē physikē* ve *epistēmē ēthikē*. Fakat *Physis* doğru-düşünüldüğünde, tarihten farklı olarak ‘doğa’ dediğimiz şeyi sadece kapsamaz; *Physis*’e tarih, insan ve tanrılar da aittir. Heidegger’e göre *Epistēmē physikē*, kuşkusuz modern fizikten farklı olarak, varolanın bütününe dair bilgidir, *Epistēmē ēthikē* ise İnsanın ikametini (*Wohnen*), varolanın bütünü ortasındaki eğleşilen yere (*Aufenthalt*) dairdir: “*Epistēmē ēthikē*, yani ‘etik’, burada özel ve geniş düşünülen kelime, insanın bu

¹⁰³² Heidegger, age., GA55, 1994, s. 189.

¹⁰³³ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 190.

¹⁰³⁴ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 190.

¹⁰³⁵ Heidegger, “Der Anfang des abendländischen Denkens”, *Heraklit*, s. 62.

konaklamada varolana nasıl tutunduğunu (*hält*) ve böylece kendisini nasıl sakladığını (*behält*) ve tuttuğunu (*hält*) anlamaya çalışır. *Ēthos*, varolanın ortasındaki bu konaklamanın tüm davranışları içindeki duruştur (*Haltung*). ‘Etik’, insanı diğer nesneler arasında ayrılmış bir nesne olarak ilgilendirmez, aksine o insanı, varolanın bütününe insanla olan ilişkisi ve insanın varolanın bütününe olan ilişkisi bakımından ele alır. İnsan böylece belirli bir tarzda varolanın bütünü ortasındaki merkezdir (*Mitte*) ve yine de varolan için, onun taşıyıcı zemini olabileceği anlamında merkezin bizzat kendisi değildir. Her durumda Etik de, her ne kadar sadece insandan bahsetse de, tıpkı *epistēmē physikē* gibi, sadece başka bir açıdan ve tarzda, varolanın bütününe yöneliktir.”¹⁰³⁶ Peki bu ikisinin *epistēmē logikē* ile ilgili durum nedir?

Logos kelimesi *epistēmē logikē* başlığında ‘beyan/önerme’ (*Aussage*) anlamına gelir: *legein ti kata tinos*, ‘bir şey hakkında bir şeyi belirlemek’ ve aynı zamanda sabitlemek ve böylece saptamak ve göstermek demektir. Logos’ta, beyanda özsel olan; her bir varolanı ne ise o olarak görmeyi ve kavramayı sağlayan ifşa etme anlamındaki söylem’dir (*Sagen*). Söylem, söylenen ve söylenen içinde gösterilen şeyi önümüze getirir ve koyar, onu temsil eder ve bize sunar. Logos’ta, beyanda özsel olan, konuşma ve dilsel sesletim anlamındaki söylem olmamasına rağmen Logos’un Logik’e evrimiyle birlikte *legein* ve logos kelimesinin, başlangıçsal anlamı söylem ve beyan şeklindeki o inkar edilemez anlama ulaşmıştır.¹⁰³⁷

¹⁰³⁶ Heidegger, “Logik. Heraklits Lehre vom Logos”, *Heraklit*, s. 214.

¹⁰³⁷ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 215. *Ēthos*’la ilişkili olarak Heidegger şu notu düşer: “Beyan-edici davranış olarak logos, *ēthos*’a aittir; bu (*ēthos*), tüm davranış boydan boya kat eden duruştur (*Haltung*). Buna uygun olarak, insanın duruş-vari davranış hakkındaki bilgi olarak Etik, Mantık’ı da içeren o kapsayıcı bilgidir. Mantık (*Logik*) tabiri caizse özel bir etikdir; beyan-edici davranışın etiği, logos’un, yani beyanın etiğidir. Eğer durum böyleyse, o zaman Mantık’ı diğer iki bilgi türüyle, yani Fizik ve Etik ile aynı seviyeye koymak veya hatta onlardan üstün tutmak için hiçbir neden kalmaz. İnsan evrensel ilişkileri ve varolanın

Heidegger, ‘başlangıçsal olarak düşünülmesi-gerekenin başlangıcı’na Fragman 16’yı koyar. Bu bizim için açıklama mantığı açısından olduğu kadar Heidegger’in sessiz-tercüme mantığını serimlemesi bakımından büyük önem taşır:

to mē dūnon pote pōs an tis lathoi

O asla batmayandan, herhangi biri nasıl gizli kalabilir?

*Dem ja nicht Untergehen(den) je, wie möchte irgendwer (dem) verborgen sein?*¹⁰³⁸

Herakleitos’un sözünde Heidegger ‘batma’ (*Untergehen*) ve ‘gizli-olma’yı (*Verborgensein*) soruşturur. *to mē dūnon pote*, ‘asla batmayan’ ile insanlar arasında mevcut olan bir ilişkiyi (*Bezug*) isimlendirilmektedir. Bu öyle bir ilişkidir ki, ‘insanlar arasında hiç kimse asla batmayandan kendini çekip kurtaramaz’.¹⁰³⁹ Hiçbir insan asla batmayan karşısında gizli kalamıyorsa, o zaman her insanın, ‘kendi insanlığının öz merkezinden saklı-olmayış (*Unverborgen*) içinde durması asla batmayandan kaynaklanıyor olmalıdır; öyle ki insan, asla batmayan karşısında ve onun aracılığıyla gizlenemez olandır’.¹⁰⁴⁰ Heidegger gizlenmenin içine girme anlamındaki batma’yı, bizzat

bütününe yönelik davranış tarzları içinde görüldüğü ve bu anlamda bütünden (*Ganze*) hareketle düşünüldüğü süreç, *ēthos* tarafından belirlenmiştir. Bu yüzden haklı olarak şunu söyleyebiliriz: İnsan, varolanın bütünü içindeki o varolandır ki, özü *ēthos* tarafından seçkinleştirilir.” Bkz. Heidegger, “Logik. Heraklits Lehre vom Logos”, *Heraklit*, s. 216-217.

¹⁰³⁸ Biz burada Heidegger’in çevirileri üzerinden ilerleyeceğiz, ancak şuraya da bakılabilir: Samih Rifat, *Herakleitos: Bir Kapalı Söz Ustasıyla Buluşma Denemesi*, YKY, 2004. Türkçede Herakleitos üzerine değerli bir yorum için bkz. Erdal Yıldız, Güvenç Şar, *Herakleitos’un Oyunu & Herakleitos Fragmanlarına Yorumlar*, Dergah, 2016.

¹⁰³⁹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 46.

¹⁰⁴⁰ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 50.

Varlığın kendisi olarak niteler: “*Batma*, gizli-hale-gelme ve bir gizlenmedir; Yunanca *lanthanō*, *lathō*; güneşin batışı anlamında ‘batma’ ve ‘batış’; zira güneşin batışı onun ‘yok edilmesi’ ve asla onun var-olmaması değildir.”¹⁰⁴¹

Herakleitos *to on*’u düşündüğünde, *to einai*’yi, yani varolanın Varlığını, her varolanın kendisinden türediği şey olarak Varlığı, düşünür: “O halde Varlık varolana kıyasla daima zaten ‘daha eski’ olandır. Varlık düşünüldüğünde, varolan çoktan ne idiyse o şekilde tasarlanır *–ti ēn.*”¹⁰⁴² Heidegger’e göre Yunanlılar genel olarak Varlığı mevcudiyet-verme (*An-wesung*) anlamında tecrübe ederler: “Kendi başına doğan (*Aufgehende*) ve yani görünen ve tüm bunlarda mevcut olan şeye *ta physei onta* veya *ta physika* denir. Bu, orada ve o zaman, burada ve şimdi zaman geçiren –her seferki– (*Jeweilige*) olarak görünür. Ancak *ti to on* diye sorulduğunda, soru münferit varolana değil, onun ötesine (*meta*), varolanın Varlığına ‘öteye’ geçer. *ti to on* sorusu *ta physika*’yı düşünmez, aksine *meta ta physika*’yı düşünür. *Ousia*’yı, yani varolanlığı (*Seiendheit*) düşünen düşünme, münferit varolanın ötesine geçerek Varlığa geçer.”¹⁰⁴³

Herakleitos’un sessiz-tercümesinde sessizliğin izini arıyoruz. Fragmanlarında başlangıçsal düşünmeyi duymaya çalışıyoruz ve bu bizi ‘başlangıçsal düşünmenin temel kelimeleri’ olarak¹⁰⁴⁴ iki kavramın açıklamasına getiriyor: *physis-zōē*.¹⁰⁴⁵

¹⁰⁴¹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 50. Ayrıca Heidegger burada şunu ekler: “Gün batımları artık sadece ‘şairler’ ve ‘aşıklar’ içindir. Dünyanın büyüünün yerine başka bir büyü geçmiştir. Büyülü olan artık ‘fiziktir’ (*Physik*), hem de insanın en yüksek başarısı olarak. İnsan şimdi bizzat kendisi tarafından büyülenmektedir. Modern insan artık büyüünün (*Zauber*) kendisidir.”

¹⁰⁴² Heidegger, age., GA55, 1994, s. 56.

¹⁰⁴³ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 58.

¹⁰⁴⁴ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 109.

¹⁰⁴⁵ Heidegger ‘yaşam’ ve ‘ölüm’ hakkında sadece çok belirsiz, değişken, rastgele tasavvurlara sahip olmamamızın da üzerimize çöken o aynı Varlık-unutulmuşluğa (*Seinsvergessenheit*) ait olduğunu söyler

physis kryptesthai philei.

*Doğuş kendini-gizlemeyi sever.*¹⁰⁴⁶

Heraklit *physis*'e *philei*'yi *yüklem*ler; bu, kelime kelimesine tercüme edilirse *physis* 'sever' demektir. Şeylerin özü (*physis*), 'saklanmayı sever'. Heidegger bu çeviride 'düz-bakış' (*tantenhaft*) bir tasavvur görür.¹⁰⁴⁷ Ona göre tercüme başka bir şey söyler: "Doğuş, batışa lütfunu bahşeder (*Gunst gewähren*).” Burada düşünülmesi gereken, 'doğuşun (*Aufgehen*) bizzat kendi içinde çoktan batış (*Untergehen*)' olduğudur.¹⁰⁴⁸ Lütuf ise burada 'kökensel bir gönlünü açma/gönül borcu duyma ve bahşetme (*Gönnen und Gewähren*)' anlamındadır: "Kökensel gönlünü açma, diğerine hakkı olanı bahşetmektir; çünkü bu, onun özünü taşıdığı ölçüde onun özüne aittir."¹⁰⁴⁹ 'Asla batmamak', 'daima

ve 'hayat' kavramı üzerinden Nietzsche'yi eleştirir. Nietzsche'nin "Varlık, buharlaşan bir gerçekliğin son buğusudur" sözü, Heideggerce bizzat metafizik aracılığıyla Varlık-unutulmuşluğunun haklılandırılmasıdır: "Hakikatte Nietzsche'nin metafiziği aracılığıyla 'Varlık' sadece bir değer haline getirilmiştir; ancak Nietzsche'nin metafiziğine göre sadece bir 'değer'e (*Wert*) indirgenerek değersizleştirilen bu Varlık dahası 'oluş'tan (*Werden*), yani güç istencinden (*Wille zur Macht*) daha az 'değerli'dir. Nietzsche'nin metafiziğinde tüm metafizik için düşünülmesi-gereken olarak kalmış olan varolanın Varlığı bir son buğu içinde buharlaştığı için; Nietzsche'nin metafiziği genel olarak tüm metafiziğin sonudur: Zira bu son durumda Varlık hakkında öyle bir karar verilmektedir ki; buna karşı o ana kadarki metafiziksel temel konumların herhangi bir yamaması veya herhangi bir ısıtılmış Hristiyanlığa kaçış artık hiçbir şeye muktedir değildir. Fakat görünüşe göre, iki dünya savaşının bile tarihsel insanı sadece varolanla uğraşıp durmaktan koparıp almaya, Varlık-unutulmuşluğu karşısındaki dehşete fırlatmaya ve bizzat Varlık'ın önüne koymaya muktedir olmadığı düşünülürse; acaba ne tür bir metafiziksel inat Varlık-unutulmuşluğu içinde kendi öz-olmayanını sürdürmektedir?" Bkz. Heidegger, *Heraklit*, s. 84.

¹⁰⁴⁶ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 111.

¹⁰⁴⁷ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 128.

¹⁰⁴⁸ Heidegger, "Der Anfang des abendländischen Denkens", *Heraklit*, s. 118.

¹⁰⁴⁹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 129.

doğuş’ demektir. Doğuşun lütfu (*Gunst*), kendini-gizlemeye aittir. Doğuş “kendini-kapatmadan (*Sichverschließen*) asla kaçmaz; aksine onu, doğuşu bahşeden ve her zaman doğuşun yegane güvencesini veren şey olarak kendi hitabı içine alır. Biri diğerine lütfeder. Bu gönül açmada, her ikisinin içtenliğine o basit öz bahşedilmiştir. *Philia* (lütf) ve *philein* (lütfetmek), *physis*’e (Doğuş) sonradan dahil olmaz. Lütf, doğuşun kendini-kapatmaya geri-temellenmesinin, aynı zamanda kendini-kapatmanın doğuşu aşmasının (*Überholung*), ama aynı zamanda kendini-kapatmanın doğuş içindeki ön-temellenmesinin (*Vorgründung*) nasıl özleşiyorsa öyle özleştiği o tarzdır.”¹⁰⁵⁰

Herakleitos’un özdeyişinde *Physis*’e *kryptesthai* (kendini gizleme) atfedildiğinde, *krypten* burada bir koruma/saklama (*Bergen*) anlamında gizlemek demektir. Heidegger burada doğuş’un, kendini-gizlemeye lütf bahşettiğinde, neyse o olmaktan, yani doğuş olmaktan vazgeçmediğini; aksine *Physis* bu lütfu bahşetme içinde kendi sürekli başlangıcına sahip olduğunu söyler: “*Physis* doğan o açıklığı, özgür-olanı serbest bırakarak koruyan kendini-gizleme içindeki doğuşun oyunudur.”¹⁰⁵¹ Ve doğuş, bizzat kendisi olarak kendini-gizlemeye lütf bahşettiği sürece, kendini-gizleme doğuşun içine eklemlenir, böylece doğuş kendini-gizlemeden doğabilir ve kendi adına kendini-gizleme içine saklanmış ve yani eklemlenmiş kalır. Heidegger bu noktada eklemlenme’nin kökensel ses’le bağını kurar: “Eklemlenme için Yunanca kelime *harmonia*’dır. Bu kelimede hemen seslerin eklemlenmesini düşünürüz ve ‘uyumu’ (*Harmonie*) bir ‘uyumlu-tınlayış’ (*Ein-klang*) olarak kavrarız. Oysa *harmonia*’nın özsel olanı tınlama ve ses çıkarma bölgesi değil, aksine *harmos* yani eklem yeridir (*Fuge*); birinin diğerinin içine tam uyduğu, her ikisinin eklem yerine eklemlendiği, böylece bir eklemlenmenin olduğu şeydir.”¹⁰⁵² *Physis*, lütfun o göze çarpmayan eklemlenmesidir, *diapheromenon*

¹⁰⁵⁰ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 133.

¹⁰⁵¹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 139.

¹⁰⁵² Heidegger, age., GA55, 1994, s. 141.

eōutōi sympheromenon, kendisini kendisine doğru ayrıştıran bir araya-getiriştir. Artemis'in ve kardeşi Apoolon'un işaretleri Yay ve Lir'de görünür: "Tanrı bizzat, tanrı olduğu tarza uygun olarak, varlığa, yani *Physis*'in özüne karşılık gelmelidir."¹⁰⁵³

Logos Herakleitos'ta "ne 'öğreti' ne 'konuşma' ne de 'anlam' demektir; aksine göze çarpmayan eklemlenmenin o başlangıçta kendisini eklemlen Bir'i (*Einen*) anlamında örtüden-kurtaran 'toplanma' (*Sammlung*) demektir."¹⁰⁵⁴ Heidegger'e göre *logos-harmonia-physis-kosmos* 'Aynı' olanı (*Selbe*) söylerler, bunların tamamı varlığın başka bir başlangıçsal belirlenimini ifade eder sadece. Heidegger *aletheia*'da olduğu gibi, *legein* üzerinden de bir örtüsünü-açma temel işlevininin sessiz-tercümesini yapar. Buna göre Yunanca düşünüldüğünde 'toplamak' demek, 'görünür kılmak (*erscheinen lassen*) demektir; yani kendi içinde bir arada-özleşen şeyin birliği içinde kendisinden hareketle derlenmiş olduğu o Bir'i görünür kılmaktır'.¹⁰⁵⁵ 'Toplanmış olmak' (*Versammelt*) ise eklemlenmenin başlangıçsal birliği içinde bir arada tutulmuş kalmak demektir Herakleitos'un 93. Fragman'ı tanık olarak getirilir: "O Yüce Kişi (Efendi), Delphi'deki yol-gösteren söylencenin yerinin sahibi; o ne örtü-den-kurtarır (*legei*) (sadece), ne de gizler (*kryptei*) (sadece), aksine işaretler (*semainei*) verir." Böylece *Legein*'in burada açıkça *kryptein* kelimesinin karşı-kelimesi olarak, 'gizlemek'in (*Verbergen*) aksine 'örtüden-kurtarmak' (*Entbergen*) anlamına geldiği gösterilir: "İsimlendiren ve söyleyen kelime, bir kelime olarak, açığa-çıkarma ve görünür-kılmanın temel özelliğine sahip olduğu için, Yunanlılar kelimelerin söylenmesini bir toplama, bir *legein* olarak isimlendirebilirler. Bu yüzden diğer başlangıçsal düşünür Parmenides'te *noein*, Bir olanın duyulması, *legein* ile bir arada durur. Ancak varlık bir eklemlenme ve *physis* olarak tecrübe edildiği ve söyleyen kelime varlığın duyulmasının temel tarzı olarak fark edildiği

¹⁰⁵³ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 177.

¹⁰⁵⁴ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 178.

¹⁰⁵⁵ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 177.

içindir ki, söylemenin kendisi eklemelenmenin birliğine açıcı bir ilişki olarak kavranabilir, hatta bir toplanma, yani bir *legein* olarak kavranmalıdır.”¹⁰⁵⁶

Ve Tanrı her seferinde önemli olan şeye, yani özsel olana dair işaret verendir (*Weisung*). Heidegger’e göre bu, kendi içinde hem doğuş hem de kendini-gizleme olan *physis*’tir: “Şayet tanrı sadece doğanı örtüden-kurtarsaydı veya sadece kendini-gizleyeni gizleseydi, o zaman özünü kesinlikle ıskalamış olurdu. Aksine o ne sadece örtüden-kurtarmalı ne de sadece gizlemelidir; o bir o bir bu şekilde de yapamaz, aksine o her ikisini de başlangıçsal bir birlik içinde başlangıçsal olarak gerçekleştirmelidir. Bu ise işaret vererek gerçekleşir.”¹⁰⁵⁷ İşaret edilen, örtüden-kurtarılan bir şeydir ve bu örtüden-kurtarılan, gösterilmemiş, görünmeyen, gizli bir şeye işaret eder: “İşaret vermek demek: Görüldüğü sırada, gizli bir şeye işaret eden ve böylece gizleyen ve saklayan (*birgt*); böylece saklayan’ı saklayan (*Bergende*) bir şey olarak doğurtan bir şeyi örtüden-kurtarmaktır. İşaretin özü, örtüden-kurtaran gizlemedir (*entbergende Verbergung*).” İşaret anlamında göstermek demek, *Physis*’in özüne uygun olarak ve onda hüküm süren lütfa karşılık gelecek şekilde açığa-çıkarmak demektir.¹⁰⁵⁸

Böylece tüm logos tartışmasının sessizlik ve kulak verme ile ilişkilendiği yere geliriz. Heidegger, Herakleitos’ta *logos* kelimesinin açıklanması için özdeyişlerin sessiz-tercümesini sürdürür ve Fragman 50’nin ‘geçici’ bir çevirisini sunar ve böylece ‘logos’u duymaya’ kulak veririz:

¹⁰⁵⁶ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 178.

¹⁰⁵⁷ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 179.

¹⁰⁵⁸ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 179.

ouk emou, alla tou logou akousantas homologein sophon estin en panta einai.

“Habt ihr nicht bloß mich angehört, sondern habt ihr (ihm gehorsam, horchsam) auf den Logos gehört, dann ist Wissen (das darin besteht), mit dem Logos das Gleiche sagend zu sagen: Eins ist alles.”

"Sadece beni dinlememiş, aksine (ona itaat ederek, dikkatle dinleyerek) Logos'u duymuşsanız; o zaman bilgi (şundan ibarettir): Logos ile aynı şeyi söyleyerek söylemek: Bir, her şeydir."

Logos burada ‘açıkça’ söylenmiş olandır, söz konusu olan *akouein*, ‘duyma’dır; ‘daha dakik bir ifadeyle önceden-duymuş-olmak’.¹⁰⁵⁹ O halde duyulan ve duyulabilen Logos yine de bir söylem, bir sedadır; zira özdeyişte kastedilen insanların duyması seslere ve tınılara yöneliktir. *ouk emou*, ‘beni dinlememelisiniz’. Heidegger burada düşünürün bir ‘hayır’ ile başlamasında ‘insanın her gün dinlediği şeylerin (dedikodu, sinema, radyo) düzlemine düşmemesi için daima reddedişle ve savunmayla başlamak zorunda’ kalışı duyar. Bu ‘hayır’, aslında negatif bir şey değildir, ‘daha ziyade bağından-kurtulmaya (*Loslösung*) ve sıçrayışa (*Absprung*) işaretir’.¹⁰⁶⁰

Heidegger logos’un burada ‘duyulabilir bir şey, bir tür söylem ve ses’ olduğunu söyler, fakat ‘sesle konuşan bir insanın sesi değildir’ der ve sorar: “Kim konuşmaktadır orada Logos olarak? Hangi sestir bu, Logos? Eğer insani değilse ve dolayısıyla ses-sel değilse, o halde sessiz bir ses midir? Böyle bir şey var mıdır? Bunun için bir ‘duyma’ (*Hören*) var mıdır? Sessiz olanı duymak istemek, havaya inşa etmek istemek gibi değil midir?”¹⁰⁶¹ Heidegger böylece ‘Duymak’ kulakla bir şeyi algılamak (*vernehmen*) ile bir

¹⁰⁵⁹ Martin Heidegger, “Logik. Heraklits Lehre vom Logos”, *Heraklit*, Vittorio Klostermann GmbH, Frankfurt am Main, 1994, s. 243.

¹⁰⁶⁰ Heidegger, “Logik. Heraklits Lehre vom Logos”, *Heraklit*, s. 243.

¹⁰⁶¹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 243.

şeye kulak kesilme (*Hinhören*) ‘dört kulak’ (*ganz Ohr*) olma tarzındaki duymayı ayırır: “Kulak kesilme, o an kulağında olan şeye hiç de bağlı değildir. Kulak kesilme hatta ve hatta ancak orada saftır ki; hiçbir algılanan bize saldırmaz, henüz hiçbir şey ses vermez. Biz bu henüz hiçbir şeyi ‘duymayan’ kulak kesilmeye dikkatle dinleme/kulak kabartma (*Horchen*) diyoruz.”¹⁰⁶² Dikkatle dinleyen duyma (*horchsamer Hören*) asıl duymadır, fakat fizyolojik-psikolojik olarak akustik olandan yola çıktığımızda her şey baş aşağı edilir.¹⁰⁶³ Heidegger bu durumu veciz bir şekilde ifade eder:

“Kulaklarımız olduğu için duymayız, aksine duyduğumuz için kulaklarımız vardır ve olabilir. Fakat biz insanlar örneğin gökyüzünün gürlemesini, ormanın uğultusunu, çeşmenin akışını, telli çalgının tınısını, motorların gürültüsünü, şehrin patırtısını; tüm bunları sadece bunlara bir şekilde ait olduğumuz (*gehören*) ve ait olmadığımız sürece duyarız. Kulaklarımız vardır çünkü dikkatle dinleyerek duyabiliriz ve bu dikkatle dinlemede yeryüzünün şarkısını duyma iznine (*dürfen*) sahibizdir; onun o devasa gürültüden dokunulmaz kalan titreyişini ve sarsılışını duyma iznine sahibizdir ki o gürültüyü insan bazen yeryüzünün sömürülen sathında koparır. Yeryüzünün şarkısını duyma izni, duymamızın duysal bir duyma olmasını, duyu organlarına, kulağa ihtiyaç duymasını şart koşar. O halde duyma ile duyma ‘Aynı’ (*Selbe*) değildir. Salt akustik duyma *akouein* değildir; ne bir söylemi dinlemek anlamında ne de logos’u dikkatle dinleyerek duymak anlamında.”¹⁰⁶⁴

Logos’u doğru duymadan *sophon*, *doğru bilgi* doğar. Bu bilgi, *homologeîn*’den ibarettir, yani Logos’un söylediği ile aynı şeyi söylemek: “Tınıların duyumsanması olarak duyma, daima bir şeye kulak verme anlamındaki o duymanın, yani dikkatle dinlemenin temelinde gerçekleşir. Dikkatle dinlememiz ise her seferinde kendi içinde bir şekilde dinlenecek-olana (*zu-hörende*) karşı dikkatle dinleyen, ona hazır olan veya olmayan, bir şekilde bir itaat’tir. Doğru duyma için gerekli olan o ‘kulak’, itaat’tir/ait-olma’dır (*Gehorsam*).”¹⁰⁶⁵

¹⁰⁶² Heidegger, age., GA55, 1994, s. 245.

¹⁰⁶³ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 245.

¹⁰⁶⁴ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 247.

¹⁰⁶⁵ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 260.

Heidegger'in bütün logos tartışması için merkezi noktanın, 'insanın bizzat kendisi kendi içinde' 'Varlığın özünü oluşturan o 'derleme' (*Lese*) ve 'toplanmada-muhafaza' (*Ver-sammlung*) üzerine toplanmış bir okuma ve toplama' anlamında bir *legein*'e ve bir logos'a sahip olması olarak koyutlaması olduğunu düşünüyoruz. Zira insanın Logos ile ilişkisi, yani varolanın Varlığı ile olan ilişkiye evrilir, daha doğrusu geri döndürülür: "O halde insan bizzat olduğu o varolan olarak, özünün çekirdeğinde bir logos'a 'sahip' olmalıdır; ki o bir logos olarak varolanın Varlığı anlamındaki 'Logos ile olan ilişki'dir.'"1066 Ve an-mekanı için asli olarak Hölderlin bölümünde karşılaştığımız 'içtenlik' kavrayışı burada *psyche* ile ilişkiye sokulur: "Belki de özsel olarak kavranan nefesin, yani içeri-toplayan dışarı-uzanmanın o öz-merkezi olan *psychē*; ne bir dışarıda ve dışsal olanda, ne bir içeride ve içsellikte, belki de, tüm psikolojik ve özne-vari olanları, tüm yaşantı-vari ve duygu-vari olanları yaygın anlayışa göre bir kenara koyarsak, 'içtenlik' (*Innigkeit*) kelimesiyle isimlendirilebilecek olan o birbir-içindeliktedir (*Ineinander*)."

Herakleitos ruh'un 'derin bir logos'a sahip olduğunu' savlar (45. Fragman), beyan olarak logos öğretisi ile açıklanamaz bir sav elbette, oysa *legein* anlamında toplanma olarak logos, açısından Herakleitos'un sözünün; '*psychē*'nin, yani Açık'a doğru o içeri-toplayan dışarı-uzanmanın, bir logos, yani bir toplama tarafından belirlendiğine dair geri-mülahaza etmesi' aslında hiç de yadırgatıcı görünmez. Heidegger bu logos'u *psychē*'nin mümkün özelliklerinden sadece biri değil, aksine insanın *psychē*'si olan bu *psychē*'nin bizzat öz-temeli olarak yorumlar.¹⁰⁶⁸

"Her yerde, ruh tarafından boydan boya-özleşilen (*durchwesten*) tüm yapıp-etmede ve bırakmada, taşımada ve etkide, mülahazada ve yönelmede, düşüşte ve yükselişte; çıkış-vari bir dışarı-uzanma

¹⁰⁶⁶ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 294.

¹⁰⁶⁷ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 303.

¹⁰⁶⁸ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 303.

(*ausgangshafte Auslangen*) mevcuttur. Fakat Herakleitos, burada kastedilen ruhu yani özleşen hayatı olan insana der ki: Bu dışarı-çıkmanın ve dışarı-uzanmanın en dıştaki yanını, her yolu boydan boya kat etsen bile pek bulup çıkaramazsın. Burada ayrıca ‘yollar’dan bahsedilmesi, az önce söylenenleri, yani çıkışları taş-gibi-sabit sonlar ve sınırlar olarak, tabiri caizse surlar ve duvarlar olarak kavrayamayacağımızı; aksine ruhsal olarak belirlenmiş her şeyin o yol-vari ve patika-vari yanına dikkat etmemiz gerektiğini, sadece teyit eder. Ancak bu da yetmez; şayet yol-vari ve patika-vari olanı Yunanca; Açık’a doğru o dışarı-çıkma (*Hinausgehen*), onun içinden boydan boya-geçme, yani Açık’ın bir katedilmesi (*Er-gehen*) olarak düşünmezsek ki bu katediş gitme eylemi içinde yönelen ve hazır-bulunan şeyi elde eder ve toplar (*erlangt und sammelt*). ‘Yollar’, açığa çıkaran doğup-açılmanın ve gizleyen kendi-içine-geri-gitmenin yürüyüşleri için patikalardır.”¹⁰⁶⁹

İnsanın ruhunda, yani insanın özünde; uzağa-işaret-eden bir okuma/derleme ve uzağa-tahsis-edilmiş bir toplama özleşir. İçeri-toplayan dışarı-uzanma olarak ruh; bu ‘sona erme’nin (*Aufhören*) bir ‘kulak kabartma’ (*Hören auf*) olduğu o noktada ‘sona erer’ (*hört auf*), yani başka bir şeye ‘dışarı-çıkma’ (*geht aus*) ve başka bir şeye ‘geçer’ (*geht über*); o nokta da başlangıçsal *toplanmada-muhafaza* üzerine kendi-içinde-toplanma olarak *homologeın*’dir.¹⁰⁷⁰ “Varlığın bizzat kendisi olarak Logos, belli ki insanın ruhunun o uzağa-işaret-eden logos’unun dışarı-gösterdiği o Derin’dir.”¹⁰⁷¹ Ancak Fragman 50’ye göre *homologeın* kendiliğinden ve sürekli gerçekleşmez. İnsanın duyması kendiliğinden bizzat Logos’un üzerine toplanmaz, aksine genellikle saçılır ve öyle saçılmış kalır ki çoğunlukla sadece insani konuşmaya ve insani ifadelere kulak verir: “İnsan kendi logos’u aracılığıyla *homologeın* içinde Logos’a ilişkili olabilir, ama her zaman, belki de sadece nadiren öyledir. Bunda yadırgatıcı olan şudur: Başlangıçsal toplanmada-muhafaza anlamında ‘Logos’, yani Varlığın bizzat kendisinin Logos’u, insana hazırdır

¹⁰⁶⁹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 304-305.

¹⁰⁷⁰ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 305.

¹⁰⁷¹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 306.

(*gegenwärtig*) ve insan buna rağmen Logos'tan yüz çevirmiştir. Hazır olan Logos böylece insan için aynı zamanda eksik olan (*abwesender*) bir Logos'tur."¹⁰⁷²

Herakleitos Fragman 101'de şöyle der: *edizēsamēn emeōuton*. Cümlelerin "Kendimi araştırdım" tercümesi, 'modern insanın kendisiyle olan o modern ilişkisinin görüş alanından hareketle' konuşur. Yani insanın kendisiyle olan ilişkisi modern düşüncede psikolojik olarak, yani bir öznenin öz-bilinci olarak kavranır. Oysa bu tercüme sadece modern insan-özü kavrayışını mülahaza etmeden erken Yunan düşüncesine geri taşır ve Herakleitos'un bizzat kendi düşüncesinin bağlamından hareketle düşünmeyi ıskalar. Zira *dizēsthai* fiili 'bir şeyi incelemek/tetkik etmek' (*etwas untersuchen*) değil, 'bir şeyi aramak' (*nach etwas suchen*) demektir.¹⁰⁷³ Yunanca düşünüldüğünde şu anlama gelir cümle: 'kendimi aradım'. Düşünür kendisini, *insan olarak* aramıştır: "İnsanı şu sorunun yolu üzerinde aramıştır: İnsan bir insan olarak nereye aittir; varolan içindeki insanın yeri neresidir; insanın yerinin yöresi (*Ortschaft*) nereden hareketle belirlenir? Düşünür insanı arar; insanın durduğu o yere doğru düşünür. Bu arama; insanın ruhunun psikolojik olarak boydan boya-araştırılmasından bir uçurumla ayrılmıştır. Böyle bir arama hiçbir zaman 'psikoloji' olamaz".¹⁰⁷⁴ Fragman 45'te de aynı durum söz konusudur.

Heidegger Herakleitos'un logos'tan duyulur hale gelen *En Panta Einai*'sını 'varolanın bütünü üzerine yapılan her türlü düşünme için kılavuz-söz' olarak alır.¹⁰⁷⁵ 'Hen-panta'nın (Bir-Herşey), bizzat Logos'un özüne dair o işareti barındırdığını söyler, yani Logos, hem *Hen*'dir hem Logos, *Hen Panta*'dır: "Logos, *Hen*'dir, o Yegane-Bir'dir ki; sonradan değil, aksine başlangıçsal olarak ve her şeyi önceden birleştirerek bir olan olarak özleşir. Logos, *Hen Panta*'dır: Tüm orada-hazır-bulunanların içinde orada-hazır-

¹⁰⁷² Heidegger, age., GA55, 1994, s. 307.

¹⁰⁷³ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 312.

¹⁰⁷⁴ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 313.

¹⁰⁷⁵ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 273.

bulunduğu o başlangıçsal toplanma, o mevcudiyet (*Gegenwart*); içinde her bir varolanın olduğu o varlık.”¹⁰⁷⁶ Logos ve *Hen Panta* iki ayrı şey değil, aksine Varlığın o Yegane Aynı Özü’dür. *Hen Panta*, başlangıçsal *legein*’dir. *legein* ise okuma/derleme (*Lesen*) olarak, hem de saklayıcı ve muhafaza edici gizemden-çıkarıcı toplama anlamında, her şeyi birleştirme tarzına sahiptir.¹⁰⁷⁷

İnsan kendisini aramak, yani insanın kendi özü uyarınca konakladığı o yeri sormak için yola çıkmalıdır. Ancak insanın varolan içindeki o çatışmalı-ikiye-katlı konaklamasının yeri bulunduğu, bu yerden hareketle insanın Logos’a kulak vermesinin bir zorunluluk olduğu ve ne ölçüde olduğu aşikar hale gelir. Fakat aynı zamanda bunun tersi de geçerlidir: Ancak Logos’un bizzat kendisi duyulur hale geldiğinde, insan-özünün yerinin bulunabilir olacağı şekilde bir aydınlanma (*lichtet*) gerçekleşir. Biri diğeriyle birlikte aittir: “İnsanın öz-yeri, Logos’un Ocağı’dır (*Gegend*). Ocak ile öncelikle; insanın karşısına genel olarak bir şeyin çıktığı ve kendisini sunduğu o ışımış/açılmış çevreyi kastediyoruz. Işımış çevre, yani ocak; insanın öz-yerini kendi

¹⁰⁷⁶ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 376.

¹⁰⁷⁷ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 376. Heidegger logos eleştirisini okumak ile birleştirir. Batının devraldığı beyan olarak logos anlayışına karşın logos’u açıklamayı sürdürür. Heidegger *Legein*’in Latince *legere*’in ‘okumak’ (*lesen*) kelimemizle aynı kelime olduğunu söyler ve ekler: ‘ancak tarafımızdan hemen yazıya ve dolayısıyla yazılmış kelimeye ve böylece yine söylem ve dile bağlanan o *okumak* değildir’. “Okuma kendi içinde o hüküm süren temel-özelliği, yani saklama/muhafaza etme’yi (*Bewahren*) barındırır. Okuma; önüne gelen her şeye gelişigüzel uzanan, mevcut olanın birinden diğerine aceleyle koşturan bir ‘toplayıp-fırlatma’ değildir; o ‘yukarı-kaldırıcı içeri-getirme’ (*aufhebende Einbringen*) daima özenli bir içeri-toplamadır (*Einholen*). *Lese* (derleme/hasat), o içeri-toplayan-dışarı-uzanan (*einholend-ausholende*) toplanma’dır...” Okumada (*Lese*), saklanacak olan şeye yönelik o başlangıçsal olarak derlenmiş olan birlikte-toplanma hüküm sürer ve birlikte-toplanma, her türlü alıcı derlemede (*aufnehmenden Sammeln*) zaten özleşen o başlangıçsal derlenmişlik (*Gesammeltheit*) ve ‘toplanma’dır (*Sammlung*). Birlikte-Toplanma, bir derlenmişlik içinde o başlangıçsal kendi-içinde-tutma’dır (*Einbehalten*) ve okuma’nın ve derleme’nin özüdür.¹⁰⁷⁷ Bkz. Heidegger, “Logik. Heraklits Lehre vom Logos”, *Heraklit*, s. 266-268.

içinde barındırır, muhafaza eder ve toplar. Logos, ileride daha da belirgin gösterileceği üzere; insanın Varlık’a yönelmişken varolana karşı davrandığı, kendini varolana vererek Varlığı unuttuğu o çatışmalı-ikiye-katlı konaklamaya sahip olduğu o Ocak’tır.”¹⁰⁷⁸ Bu Ocak kavrayışı daha sonra ‘bırakılmış’ kavrayışında da kendini gösterecektir.

Ruhun Varlığa/Logos’a aidiyetini de Heidegger sessizlik üzerinden okur. Varlığın bizzat kendisi olan ‘o Logos’u ve insanın özünü ve onun logos’unu; bilimsel araştırmanın bir nesnesini önümüze getirdiğimiz gibi, birbirlerinden ayrılmış iki nesne gibi ele alamayız: “Her şey; Varlığın bizzat özleştigi o Logos’un insani logos’a olan ilişkisindedir (*Bezug*) ve tersi de geçerli olarak insani logos’un o Logos’a olan ilişkisindedir.”¹⁰⁷⁹ Hatta öyle ki Heidegger, ‘hem insani logos hem de Logos bizzat kendi içlerinde zaten ilişki’ (*Beziehung*) olduğunu söyler. İlişkilenmek, bir tür okuma ve toplama tarzıdır, yani *legein*. İnsan Varlık’a kulak kesilebilmek ve Logos’u duyabilmek için, ‘öncelikle ve sürekli olarak hadsizliğin o parlaması’ söndürülmelidir. İnsan; varolanla yetinip, kendisine dayatan varolandan düşüncesi ve eylemi için ölçüleri de alarak ‘Varlık bizzat varolanın tek ölçüsü olduğu halde insan Varlığı unuttuğu sürece ve bu ölçüde yanılır ve haddini aşar. İnsanın o çatışmalı-ikiye-katlı konaklamasında *hadsizlik* (*Vermessenheit*)’ hakimiyete ulaşır.”¹⁰⁸⁰

“İnsanın ruhunun sahip olduğu logos aracılığıyla insanın özü; uzağa-uzanarak Varlık üzerine toplanmıştır, onun için açık (*offen*) ve ışımtır (*gelichtet*). Ancak bu ışıklığın (*Lichtung*) ışığı; her seferinde sadece varolandan ölçüyü hesaplayan o hadsizliğin parlayan yangını aracılığıyla karartılır. *Hybris*’in (hadsizliğin) o yangınının huzursuz titreyişi, insanın bakışını ve tavrını ve davranışını oraya buraya sürükler ve toplanmışlığı parçalar ve insanın; uzağa-işaret-edən logos’u takip ederek, bir tek Varlığın ölçü olmasına izin vererek bizzat Varlık’a ulaştığı o çıkışları (*Ausgänge*) tıkayan o saçılmışlığı (*Zerstreuung*) besler. Hadsizliğin titreyen ve dolayısıyla

¹⁰⁷⁸ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 325.

¹⁰⁷⁹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 325.

¹⁰⁸⁰ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 326.

karartan ateşi; ruhun kendi logos'u aracılığıyla dışarı-uzandığı o Işıklı ve Açık olanın dingin ışığıyla içsel bir bağlam içindedir. Bu bağlamı şimdi henüz yeterince belirgin kavramasak da, ilerideki kısımlar bakımından şimdiden ima edilmiş olmalıdır. Işıklı olan, Dingin olan, Ölçü ve Karanlık olan, Titreyen olan, Hadsizlik birbirine aittir.”¹⁰⁸¹

Heidegger İnsani logos ile ‘o Logos’ arasındaki ilişkiyi, ilişkiler arasındaki ilişki yani kökensiz ilişki (*ursprungloser Bezug*) olarak adlandırır. Nesneleri nesnevari ilişkiler içinde düşünmeye alışkın olduğumuz bizler için yeni bir duyma biçimidir bu: “Bu düşünmeyi, ki asıl ve tek gerçek düşünme budur, hiçbir zaman birtakım önlemler ve çıkarımlar aracılığıyla bizzat tedarik edemeyiz; onu sadece hazırlayabiliriz.”¹⁰⁸² Heidegger an-mekanı dediğimiz hazır-bulunuşluk uzamını inşa etmeyi sürdürür böylece. insani logos’un o Logos’a olan asıl ilişkisi olarak *homologeın*’i hazırlama ödevi bizi bekler. Logos’un hazır-bulunuşu (*Gegenwart*) için bir logos olarak hazırlanmış olmasının ilk çabası bu nedenle; Logos’un hazır-bulunuşu hakkında uygun olanı bilmeye, yani onun içinden hareketle ‘ocaklaştığı’ (*gegnet*) ve insani logos’a doğru geldiği o Ocağı, yani bizzat Varlığın kendisini tanımaya yönelmelidir.¹⁰⁸³

Logos; varolanın bütününe muhafaza eden o başlangıçsal toplanma, yani Varlık’tır. Logos; *legōn*’dur, yani varolanın bütünü için toplayan, birleştiren, kendi içinde tutan ve konaklama-bahşedendir. Tüm bunlar ona ‘ayrıca’ bir ek değildir, aksine o sadece budur ve Logos olarak budur. Varlığın kendisini düşünmek söz konusu olduğu için, salt mekansal ilişkileri kastetmemeliyiz. *chōra*; kendisini açan, karşılayan genişliktir.¹⁰⁸⁴ Kenara konulan şey her seferinde bizzat kendi yöresinden hareketle diğer şeylere doğru ve onların yöresi içine doğru orada-hazır-bulunmaktadır (*anwest*). Biz sadece şeylerin

¹⁰⁸¹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 327.

¹⁰⁸² Heidegger, age., GA55, 1994, s. 328.

¹⁰⁸³ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 329.

¹⁰⁸⁴ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 337.

bizzat kendilerine ve onlarla birlikte verili olan farklı yerlere dikkat ederiz; sanki bu yerler de şey-vari bir şekilde mevcut ve ayırt edilebilir şeylermiş gibi. Oysa bir *kechōrismenon*, özü uyarınca her zaman öncelikle sadece kenara-konulmuş olan değildir, aksine kendi yöresinden hareketle görünür hale gelendir.¹⁰⁸⁵

“Logos, Logos olarak *pantōn kechōrismenon*’dur: Varolanın bütününe olan ilişkide; her şeyi kuşatan, her şey için kendisini açan ve her şeye yönelen o Ocak’tır: Her şeyin ve her birinin içine toplanmış ve muhafaza edilmiş olduğu o Mevcudiyet’tir (*Gegenwart*); içinden hareketle, düpedüz ocak olarak, her birinin doğup-açıldığı ve kendi öne-çıkışını ve batışını, görünmesini ve kaybolmasını aldığı o ocak. Logos hakkında söylenen *pantōn kechōrismenon*; her şeyden kenara-konulmuş ve yalıtılmış olan değil, aksine her şeye doğru onun ocağı olarak genel olarak karşı-hazır-bulunan (*gegenwartend*), muhafaza eden toplanma tarzında kendisini sunan demektir. Logos; başlangıçsal muhafaza eden toplanma olarak, doğup-açılanın ve batıp-gidenin içinde orada-hazır-bulunduğu ve eksik-olduğu o ocak-vari karşılayan mevcudiyettir.”¹⁰⁸⁶

Kısacası ruhun logos’u (*logos tēs psychēs*), yani insani logos, daima ve önceden *kökensel toplanmada-muhafaza üzerine bir toplanma* olarak düşünülmelidir. İnsan üzerine toplandığı o başlangıçsal toplanmanın içinde ve ondan hareketle mevcuttur.¹⁰⁸⁷ Logos üzerine kendi-içinde-toplanmada insan bizzat kendi Varlığı içine toplanır. Ruhun kendi logos’u aracılığıyla dışarı-uzandığı o şeye, yani Varlık’a gelince; ruh onu bir tür ‘subjektif yaşantı’ (*subjektivem Erleben*) içine geri-almaz; o içeri-toplar (*sie holt ein*), Logos üzerine o uyumlu doğup-açılmaya toplayan o Logos’un içine içeri-toplar: “İnsani logos; Varlık’a, yani ‘o Logos’la olan ilişkidir. Bu ilişki insanın özünü oluşturur. (...) ‘Kendi-olmak’ (*Selbst-sein*), Logos tarafından hitap edilmiş olmaktır; Logos’un toplanmasından hareketle O’nun mevcudiyeti içine toplanmış-olmaktır. İnsanın özü, eğer dışarı-uzanan-içeri-toplayan bir şekilde Logos’un mevcudiyeti içinde dinleniyorsa, kendi

¹⁰⁸⁵ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 336.

¹⁰⁸⁶ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 339. Alm.: “...*gegendhaft entgegnende Gegenwart*. ”

¹⁰⁸⁷ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 353.

içinde durmaktadır (*beruht in sich selbst*).”¹⁰⁸⁸ Asıl bilgi ise Logos’a yönelik o dikkatli kulak-vermede (*Hinhören*) mevcuttur ve o *homologeın*’dir. Logos’a dair asıl bilgi ve o *homologeın* olarak kendi özüne varan o insani logos’un hazırlanması; başlangıçsal Logos’a dair bu hazırlayıcı bilgi, başlangıçsal ‘Mantık’tır ve Heidegger bu mantığı şöyle tanımlar: “Burada ‘mantık’ şu demektir: Kökensel toplanmanın mevcudiyeti olarak Logos’un içinde durmak (*Innestehen*).”¹⁰⁸⁹

Heidegger ‘poetik’in Yunanca tecrübesinin sessiz-tercümesini sunar. *Poiēsis*, gizlenmişlikten varolanı varolan olarak Üstü-açıklık içine görünüşe getirmektir. Gizli olandan ‘öne-’ (*her-*) ‘getirmek’ (*bringen*); örneğin Tanrı’nın bakışını mermer bloktan ‘öne’ devşirmek, yani Yunanca bir heykel ‘yapmak’ (*machen*). Bu tarzda bir öne-çıkarma içinde (*Hervor-bringen*), yani asıl *poiein* içinde; bizim yine Yunanvari düşünmemiz gereken o her türlü ‘meydana-getirme’ (*Her-stellen*) temellenir: “Şiir Yunanlılar için şiir söylemek bir *poiēsis*’tir, bir ‘yapma’; ama bunda asıl yapılan-şey; şiirsel olarak söylenen kelimede görünen ve parıldamaya başlayan ve o zamandan beri kelimede daima yeniden ışıldayan şey anlamındaki o öne-çıkarılan-olan-şeydir.”¹⁰⁹⁰ *Poiein* birincil olarak insanın bir davranışı olarak düşünülür. Bu anlamda *poiēsis*, *physis*’in karşı-özüdür. *physis*; bizzat-kendinden-hareketle-doğup-açılma, yani getirmenin o başlangıçsal anlamındaki öne-çıkarma demektir. *poiēsis* ise insan tarafından gerçekleştirilen öne-çıkarmadır; bu getirme eylemi kendi içinde zorunlu olarak, açıklanan toplama anlamındaki tam bir ‘okuma’yı (*Lesen*) önkoşul olarak gerektirir: “Her türlü *poiēsis* daima *physis*’e muhtaçtır; *poiēsis*, özellikle de asıl öne-çıkarılan-olanın bizzat-kendinden-hareketle-doğup-açılarak-içeri-bakan-şey olduğu anlamında da ve her şeyden önce *physis*’e tutunur. İnsani öne-çıkarma;

¹⁰⁸⁸ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 358.

¹⁰⁸⁹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 358.

¹⁰⁹⁰ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 366.

her şeyden önce doğup-açılarak insana doğru gelen bu şeye tutunur. *poiein, physis*'i kendine ölçü alır.”¹⁰⁹¹

Heidegger'in bu kesimde *poeisis* üzerinden inşa etmeye çalıştığı şey *legein* olarak *logos*'la aynıdır: “Söz başlangıçsal ve ilk kez gizemden-çıkarıcı bir tarzda Üstü-açık-olanı bir o şekilde ‘topladığı’ (*liest*) içindir ki; söyleyen toplama, o seçkin *legein*'e dönüşür, bu yüzden çok eskiden beri *legein*, toplama olarak, aynı zamanda söyleme (*Sagen*) anlamına gelir.”¹⁰⁹² Yani kökensel olarak ‘düşünme ve şiir’ ‘aynı’dır, ‘Varlığın söz içinde, sözde kendi-içinde-toplanan öne-çıkarılması’dır.¹⁰⁹³ Logos; her şeyi muhafaza eden mevcudiyetin başlangıçsal Ocağı (*Gegend*) olarak, kendi içinde gizlenmişlikte özleşen gizemden-çıkarmadır; kendi içine geri giden doğup-açılma olarak *alētheia, physis*, Logos aynı’dır; ‘Bir’in (*En*) içine o başlangıçsal kendi-içinde-toplanma’dır.

Heidegger bütün bir logos açılımını yine mantık’la sonlandırır ve esasında amaç zaten ‘başlangıçsal mantığın’ inşasıdır. Herakleitos’un bahsettiği logos, derleme (*Lese*) ve toplanma (*Sammlung*) olarak, her şeyi birleştiren ‘Bir’ olarak logos’tur, bu logos, varolanı varolan olarak muhafaza eden o başlangıçsal toplanmada-muhafazadır. Büyük harfle bu Logos, içinde her türlü varolanın özleştiği Varlığın kendisidir. Ve Heidegger’in sessizlik mantığı dediğimiz başlangıçsal mantığı bu logos’u tefekkür üzerine kurulur, ‘başlangıçsal ödev’ budur: “Mantık’a (Logik) dahil olmak şimdi sadece şu demektir: Asıl düşünülmesi-gereken-olanı, Varlığın kendisini tecrübe etmeyi öğrenmek; evet, hatta daha da öncelikli olarak, bu düşünülmesi-gereken-olana açık hale gelmek için öncelikle imkanı hazırlamaya yardım etmek; ta ki Varlık, belki bir gün bizi bizzat kendisinin biçimlendirilebilir bir ilişkisine layık görsün, bu ilişki üzerinde inşa

¹⁰⁹¹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 367.

¹⁰⁹² Heidegger, age., GA55, 1994, s. 278.

¹⁰⁹³ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 278.

etmeyi bahşetsin ve böylece bizi kendi öz-biçimlenişimizde (*Wesensverfassung*) bulsun ve böylece bir öz-dönüşümünü başlatsın ve onun içine sevk etsin.”¹⁰⁹⁴

Başlangıçsal Mantık, logos’un başlangıçsal özü üzerine mülahaza olarak bir hazırlıktır. Başlangıçsal Mantık, aynı zamanda bir ‘bırakma’ (*Lassen*) olan bu ‘yapı-
etme’ye (*Tun*) yöneliktir; yani Varlığın kendi hakikatinden hareketle özleşmesine bırakmaya yöneliktir.¹⁰⁹⁵ Heidegger’in bu düşüncüyü Dinginlik Olarak Sessizlikte ‘düşüncenin sükuneti olarak bırakılmışlık’ şeklinde serimlediğini göreceğiz.

Böylece Heidegger bütün bir logos tanımını sessizliğe bağlar: “Logos başlangıçsal olarak sessizliktir/suskunluktur.” Suskunluğun o sekineti içinde Logos, insanın varolana olan her türlü davranışı, hatta insanlara ve Tanrılara olan her türlü ilişkisi dinlenir. Fakat burada *Legein* ile Logos’un sessizlikle bağı arasında bir ayrım yapar Heidegger. *Legein* için geçerli olan o şey, yani onun başlangıçsal bir toplama olarak Varlığın o saklayıcı sessizce-üstlenilmesi olduğu gerçeği, Logos için daha da başlangıçsal bir şekilde geçerlidir: “Logos; başlangıçsal ketum sessizliktir ve bu olarak cevaptaki sözün her türlü söyleminin ön-söz’üdür. Ön-söz; kelimenin özünden önce ve önde özleşen o dinginliğin sessizlikte-açımlanmasıdır ve ancak kelimenin var olabilmesi için bu sessizliğin bozulması gerekir.”¹⁰⁹⁶ Varlığın hakikati; Varlığa has kılınmış, ‘kendi özünü Varlık ile başlatan ve gizleyen, onunla bekleyen ve işaret eden, onunla susan ve konuşan o ‘muhafaza eden insan’a muhtaçtır. Çünkü “Sessizce döner Varlık o Işıklı-olanın saklanması; ki onda bir zamanlar o henüz muhafaza edilen ‘bir-zamanlar-olan’, kendi

¹⁰⁹⁴ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 278.

¹⁰⁹⁵ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 279.

¹⁰⁹⁶ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 383.

lütfunu bahşetmiştir; insan-özüne o yegane onuru, Varlığın hakikatinin bekçisi olmayı, başlangıçsal olarak bahşetmek için.”¹⁰⁹⁷

Heidegger burada sessizlikle ilgili yeni bir kavram ortaya koyar *Be-schweigen*. varolanın varolan olarak o saklayıcı toplanması, başlangıçsal olarak ‘ilişki’nin kendisidir ve bu toplanmada insan sessizlik sayesinde ‘önce susarak ve hala susarak varolanın Varlığını, kendi Varlığı içindeki varolanı, varolanı varolan olarak fark-eder (*ver-nimmt*)’. Heidegger ‘Varlığın bu sessizce-üstlenilmesi’ni (*Be-schweigen*), ‘varolanın o başlangıçsal söylenmesi ve isimlendirilmesi, Varlığın Ocağına karşı-gelen o başlangıçsal Söz’ olarak tanımlar.¹⁰⁹⁸ Ayrıca bu sessizce-üstlenilmesi Varlığın, ‘ilk cevaptır ve onda, söylencenin (*Sage*) içinde serpilip-açılan ve dilin kelimesinde seslenen her türlü söz tınları: “Sessizce-üstleniş; insan-özünün Varlık üzerine o başlangıçsal kendi-içinde-toplanması olarak özleşir ve tersi de geçerli. Saklayıcı bir okuma olarak *Legein*, sadece sessizlikte gerçekleşmez; aksine o ve sadece o, kendi içinde duran o sessizliğin kendi içinde toplanmış o toplamasıdır.”¹⁰⁹⁹

Heidegger, *Heraklit* dersininin amacını ‘kökensel bir mantığa ulaşmak’ olarak koyutlar, bu mantığı ise metafizik mantıktan ayırarak ‘logos’un düşünülmesi’ olarak tanımlar. Gregory, asli mantığa yönelik direktifler dediği, logos üzerine tefekkürü sonlandırdığı kılavuz ilkeler listesini, ‘*Beschweigen*, *Erschweigen*, *Verschweigung* ve *Zu-schweigen* gibi terimlerin ve bunların türevlerinin titiz kullanımıyla yansıtılan karmaşık bir sessizlik anlayışını’ imlediğini söyler.¹¹⁰⁰ Heidegger sessizlikle ilgili bir terim daha tanıtır. *Zu-schweigen*, bir-şeye-doğru-sessizleşme’dir, Logos’un insani logos’a, varlığın

¹⁰⁹⁷ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 384.

¹⁰⁹⁸ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 383.

¹⁰⁹⁹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 383.

¹¹⁰⁰ Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 67.

insana olan ilişkisine aittir, varlığın insana sessiz hitabıdır bu.¹¹⁰¹ *Be-schweigen* ‘algılamada varlıkların varlığının sessizce kabul edilmesini’ ifade eder ve dil-öncesi düzeye aittir. Heidegger’in *Beschweigen* dediği şey, asli ilişkileri içindeki insani logos’a ve varlığın Logos’una aittir. *Verschweigung*, varlığın içinde varlıkların varlıklar olarak güvence altına alınarak dinlendiği sessizliktir.¹¹⁰² Tezin başlangıcında kendimize sessizlik ile birlikte sessizlik dolayımındaki kavramları açıklamayı ödev olarak koymuştuk. Bu kesimde bu dolayım unsuru kendini en şiddetli şekilde hissettirir, zira Heidegger Herakleitos eserinde logos öğretisini örerek ilerlerken eserin sonunda sessizliğe bağlayan düğümü serimler. Heidegger’in varlığın kendi-gizlemesi olarak yorumladığı *alētheia*, *poeisis*, *physis* ve *krupthesthai*, kendi-gizleme ile sessizlik arasındaki bağlantı, burada bizim için büyük önem taşır. Herakleitos adeta ‘tanrısal bir sessizlik’ halesiyle damgalanır ve Herakleitos’un bizzat Artemis tarafından korunan ‘söz’ü ‘bizzat bozulmadan kalan başlangıçtaki sessiz kelimeden’ gelir.¹¹⁰³

Logos söz’den daha kökenseldir; her dilin ön-sözüdür. Logos insan-özünden talebi, insanın Varlığını ona sessizce-vadeden (*zu-schweigt*) o ön-söz’ün sessiz talebidir: “Logos; kendisini insana sessizce-vadeden o Ocak’tır; yani her şeyi açan işaretleri ve yönlendirmeleri saklayan, kendi içinde dinlenen genişliktir. Ocak kendisini insan-özüne sessizce-vadederek, ancak o zaman kendi has sessizliğine geri-döner ve bu geri-dönüş olarak, muhafaza edilmiş başlangıcın içindeki o uğurlayış’tır (*Abschied*). Kendisini insana sessizce-vadeden ve böylece insanın insani yanını ancak o zaman sessizce-dindiren Varlığın hakikati; insan-özünü o geri-dönüşün içindeki toplamaya çağırır; ki orada Varlığın hakikati kendisini o ‘bir-zamanlar-olan’ın (*Einstige*) sessizliği içine saklar

¹¹⁰¹ Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 72.

¹¹⁰² Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 70.

¹¹⁰³ Heidegger, “Logik. Heraklits Lehre vom Logos”, *Heraklit*, s. 127. Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 67.

ve kökensel toplanma olarak o sessizliği muhafaza eder, bu sessizlikte *Ereignis*, ne varsa hepsinin bizzat kendinde dinlenmesine izin vermek için kendisini varlaştırır. Ancak asıl varlanan şey; gelecek-olanla olan ocaklaşmada (*Vergegnung*) o ‘geçmiş-olup-özleşen’dir (*Gewesene*).”¹¹⁰⁴

Kısacası Herakleitos dersleri Heidegger’in düşüncesinin layıkıyla anlamak adına muazzam bir bakış sunar ve Heidegger düşünmesinin kalbinde olan logos anlayışının insan-varlık-hakikat-sessizlik dolayımında nasıl bir füğ kurduğunu gösterir. Logos-olarak-Varlık; aynı anda kökensel hakikat, zemin ve söyleyiş’tir. Toplanma sürecinin odak noktası olarak Da-sein, *homologeın*’dır. İster şiirleştirme ister düşünme kisvesi altında olsun, o Logos’a tekabül eder ve böylece Logos’un hakikat olarak, zemin olarak ve söyleyiş olarak vuku bulmasına yardımcı olur. Varlık, kendi hakikatinde aynı zamanda kökensel bir söyleyiş olduğundan, Varlığın hakikat olarak anlamını dili sorgulayarak kavrayabiliriz.¹¹⁰⁵ İnsani logos’ta icra edilen sessizlikler insanın varlığa açıklığının özünde yatan imkanlardır. Ancak bunlar da *legein*’de, yani başlangıçsal sessizlikte temellenir, kendi içinde dinlenen bu başlangıçsal sessizlik varlıklarla varlık olarak ilişki kurmamızı sağlayan şeydir. *Homologeın*, varlığın Logos’u ile insani logos’un uyumudur, teksesliliğidir. Logos’a kulak verme varlığın sessiz hitabını dinlemeyi ve ona itaat etmeyi içerir. Yani varlığa uygun düşme, varlığın sessiz sözünü sessizlik uzamında paylaşandır. Varlık’la Aynı’nın melodisi ‘olmak’tır.

¹¹⁰⁴ Heidegger, age., GA55, 1994, s.383.

¹¹⁰⁵ William J. Richardson, “Heidegger and the Origin of Language”, *International Philosophical Quarterly* Vol. 2, Issue 3, 1962, s. 416.

III. BÖLÜM:

KADİM SESSİZLİK (STILLE):

DİNGİNLİĞİN SÖYLENCEDEN TINLAYIŞI

İnsani Sessizlik bölümünde ‘Suskunluk Olarak Sessizlik’i ve Kökensel Sessizlik’te ‘Ketumiyet Olarak Sessizlik’i ele aldıktan sonra Heidegger’in *Kehre* ile birlikte düşünümünün son evresi olan ‘Dinginlik Olarak Sessizlik’in bu bölümde inşasına tanıklık edeceğiz. Heidegger burada Söz’ü, ‘başlangıçsal olarak dinginliğin sessizleşmiş sesi’¹¹⁰⁶ olarak tanımlaması, Gregory’yi ‘sadece bizim kelimelerimizden değil, bizzat kelimenin kendisinden de derin bir sessizlik’in mevcut olduğu yargısına götürür. Yani bizzat söz, kendi özü içindeki dil, kadim sessizleşmesi içinde *dinginliğin sesi* olarak doğar ve söz, ses olarak söyler veya gösterir: “Sessizleşmiş ses olarak, söylemesinde veya göstermesinde söylenmemişliğin böylece kalmasına izin verir. Dinginliğin sessizleşmiş sesi olarak, dinginliğe aittir ve onunla ilgilidir.”¹¹⁰⁷ Böylece dinginliğe ait olan kadim sessizlik (*primeval silence*) boyutuna geçiş yaparız, yani kelimenin sessizliği olan sessizleşmiş sesinin de ötesindeki sessizliğe. Dilin özü, kökenini dinginlikte bulur. Dolayısıyla dil-aslı (*proto-linguistic*) düzeydeyizdir. Heidegger böylece varlığın dinginliğini ‘ön-söz’ ve ‘ilk kelime’ olarak niteler.¹¹⁰⁸

‘Varlaşımın uçurumsal-temeli’ olarak dinginlik olarak sessizlik varlığın gizemden-çıkışlığını karakterize eden geri çekilmeye aittir. Dinginlik asli gizliliğe aittir; o gizliliğin sükunetidir ve dinginliğin kırılması, Heidegger’in ‘tınlama’ (*Lautung*)

¹¹⁰⁶ Martin Heidegger, *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2010, GA74, s. 152.

¹¹⁰⁷ Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 76.

¹¹⁰⁸ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 132.

dediği şeydir. Fakat söz'ün asli özü, tınlayan ve konuşulana ait olan terimlerle görülemez, dinginliğin dindirme tarzının 'henüz bir ses çıkarma olmadığı' iddiasının ve onun akort eden özünü tınlamayan olarak tanımlamasının anlamı budur. Heidegger'in buradaki sözlüğünde 'tınlamama' negatif bir kavrayış değildir, aksine içinden bizzat seslerin ve bizzat tınlayan olanın nihayetinde ortaya çıkabileceği bir doluluğa işaret eder.¹¹⁰⁹ Başlangıçta dinginlik vardı, söz değil; yani dinginliğin sessizleşmiş sesi olarak dilin özü değil. Sözün kendisi tınlamazdır, ancak bu tınlamazlık hâlâ türetilmiştir; zira kelimenin kendisi kökenini dinginlikte bulur. Varlığın kelimesi, bizzat tınlamayan bir şeyden doğar. Dilin özü, kökenini dinginlikte bulur; buradan belki de tınlayan ile tınlamayan arasındaki bizzat o ay-rım açılabilir. En derin tınlamazlık burada, asli gizliliğin kadim sessizliğinde yatacaktır; öyle ki gizemden-çıkışlığın varlaşımı, var olan her şeyi bizim tınlayan kelimelerimizdeki nihai yankılanmasına doğru harekete geçirebilir.¹¹¹⁰

Bu bölümde aşağıdaki eserleri ve kesimleri ele alacağız: *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst (Dilin Özü ve Sanat Sorusu Üzerine, GA74)*; *Unterwegs zur Sprache (Dil Doğru, GA12)*; *Feldweg-Gesprache (1944/45) (Tarla Yolu Sohbetleri, GA77)*; *Vorträge und Aufsätze (1936-1953) (Konuşmalar ve Konferanslar, GA7)*; *Bremer und Freiburger Vorträge (Bremer ve Freiburg Konuşmaları GA79)*.

3.1. *Dilin Temeli Olarak Dinginlik Olarak Sessizlik*

3.2. *Dindiren Dinginliğin Akortlayan Sesi Olarak Söz*

3.3. *El'in Sessizliği: Kavramsız/Sigetik Düşünme*

3.4. *Tarla Yolu Sohbetleri: Bırakılmışlık (Gelassenheit) ve Düşüncenin Sükuneti*

3.5. *Sessizlik Uzamının 'İnşası' ve Zerdüşt'ün Sessizliği*

¹¹⁰⁹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 170–71.

¹¹¹⁰ Gregory, *Speaking of Silence in Heidegger*, s. 76-77.

3.1. Dilin Temeli Olarak Dinginlik Olarak Sessizlik

Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst (Dilin Özü Üzerine ve Sanat Sorusu Üzerine) eseri Heidegger'in terekkesinden 1930'ların sonundan 1960'a kadar dilin özü ve sanat üzerine daha önce yayımlanmamış düşüncelerini içerir. Fakat bu düşünceler daha çok notlar şeklindedir ve tam bir eser niteliğini zar zor taşır. Yine de *Sanat Eserinin Kökeni*'ni ve *Unterwegs zur Sprache*'yi (Dil Yolunda) tamamlayıcı niteliktedir. 1930'ların sonundan *Unterwegs zur Sprache* cildine kadar olan dil düşüncesi ilk kez burada serimlenir. Heidegger'in 1940'lardaki düşüncesini anlamak yanında, enstrümantal ve antropolojik dil kavrayışının büyüsunü bozma girişimi, sözün varlaşımsal karakterini koymas1, sanatın 'büyük çağındaki' özünü hatırlatması ve varlıktarihsel düşünce bağlamında dilin asıl özsel temeline geri döndürmeye yönelik önemli bir yer işgal eder.¹¹¹ Öyle ki dilin Varlık ile bağı, dilbilimin metafiziğı, şiir ve düşüncenin komşuluğı, en önemlisi de sessizlik ve dinginlik fenomenlerine dair yoğun bakışıyla *Unterwegs zur Sprache*'nin ötesine geçer. Özellikle 'die Stille' (dinginlik olarak sessizlik) kavramı bu eserde ilk kez derin bir bağlamda ele alınır.

Eser Heidegger'in diğler birçok eserinde olduğı gibi Varlık Sorusu ve İlk Başlangıç ile Diğler Başlangıç ayrımıyla açılır. Fakat burada amaç dilin özüne dair soru için bir ön hazırlıktır. Bizim için önem taşıyan nokta Heidegger'in varlık sorusunun kılavuz soru (*Leitfrage*) ve temel soru (*Grundfrage*) ayrımı bağlamındaki farklılığını yani 1935 ve sonrası *Kehre*'nin 'hazırlayıcı' niteliğidir. Heidegger'in 'tüm geçişsel düşünmenin etrafını sarıp tehdit eder' olarak nitelediğı metafiziğı geri dönme riski ve burada "Tüm bunları 'görüşler' ve 'öğretiler' aracılığıyla yapmak değıl, bilakis bir varlık-

¹¹¹ Martin Heidegger, *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2010, GA74, s. 214.

tarihi olarak ve ilk önce varolanın varlık-terk edilmişliğinin zarureti içinde tecrübe etmek”¹¹¹² uyarısını an-mekanı olarak sessizlik kavrayışımız ve sessizlik mantığı açısından hayati buluyoruz. Yani biz, *Katkılar*’da serimlendiği üzere, sessizlik bekçileri olduğumuz kadar bu ‘zarureti’ yaratacak varlık-terk edilmişliğinin darlığının tecrübesi açısından sessizlik mantığının yaratılmasını Heidegger’in varlıktarihsel projesinin devamı olarak görüyoruz. Burada artık Varlık olarak hakikat, açıklık (*Lichtung*) olarak ve Da-sein’in mümkün özleşmesi olarak görülür ve bu özleşme, yani *Ereignis*, Varlık kendi hakikatinin temellendirilmesini talep ettiğinde ancak bir zorunluluğa dönüşür.¹¹¹³ Fakat hakikatin özüyle kurulan bağın tarzını belirleyecek ‘karar-mekan’larımız var mı? Yoksa varlıktarihsel ‘ikinci sıçrayış’ın içinde olduğumuz iddiasındayken, tüm bunları görünenin *noein*’i (düşünmek) ve tas-arımlanması (*Vor-stellen*) olarak mı görüyoruz halen? Dasein gerçekten de aydınlık bir aradalık içinde mi bugün?¹¹¹⁴ Dinginlik ile birlikte dinginliğin akortlaması bağlamında bu kesimde buna odaklanacağız.

¹¹¹² Heidegger, age., GA74, 2010, s. 7.

¹¹¹³ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 9.

¹¹¹⁴ “İlk sıçrayış (*Sein und Zeit* [*Varlık ve Zaman*] ve 1931’e kadar olan diğerleri), geleneksel metafiziğin bölgesi içindedir; bu metafizik, bütünüyle kendisi olarak varolanın varlığına dair soru olarak kavranmıştır. Burada mesele, varolanın varlığına dair sorunun ötesinde, varlığın anlamına (tasarım alanına/*Entwurfsbereich*) dair sormak ve böylece metafiziğin bir temellendirilmesini bir yineleme (*Wiederholung*) içinde yerine getirmektir. Bununla birlikte, varlık sorusunun sorulması kendisini daha kökensel bir soru olarak anlamıştı; buna uygun olarak, sorgulama tarzı henüz metafiziğinkiydi, yani varlığın (*Sein*) hakikatinin imkanının koşullarının temeline dair. Burada şüphesiz önceden varlıkla kurulan bağ belirleyici olandı ve böylece varlığın kendisiydi; yine de o, perdelenmiş olarak kalır ve kalmıştır. İkinci sıçrayış, burada halihazırda sadece daha kökensel değil, bilakis tamamen başka türlü, başka bir başlangıçtan hareketle sorulmuş olduğu ve artık hususi olarak sorulması gerektiği aydınlanmasıdır (*Erleuchtung*), artık varolandan hareketle ve ona doğru değil bizzat Varlık’ın (*Seyn*) kendisinden hareketle. Şimdi gerçi ilk sıçrayışın her şeyi özsel olarak kalır; yine de dönüşür. Metafiziğin aşılması aşîkar hale gelir.” Heidegger, *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*, s. 8.

Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst (Dilin Özü Üzerine ve Sanat Sorusu Üzerine) ile birlikte dilin özünün varlığa/varlayışa sessizlik üzerinden bağlanışına tanıklık ederiz. İnsani Sessizlik bölümünde kendini suskunluk (*Schweigen*) olarak gösteren sessizlik Kadim Sessizlik ile birlikte dinginlik olarak sessizliğe (*Stille*) evrilir. Bunu özellikle ‘Bir Sezginin Taslağı’ olarak sunulan ‘Söz: Dilin Özüne Dair’ (*Das Wort: Vom Wesen Der Sprache*) kesiminde görmeye başlarız. Bu bizim için aynı zamanda Kadim Sessizliğe geçişin serimlenmesidir. Heidegger söz’ün temeli olarak sessizlik kavrayışını burada geliştirir. Söz (*Wort*) özünü adlandırmada bulur ve bu adlandırma, Varlığın tecrübesidir. Adlandırma ilk olarak, Varlığın dinginliğinin suskunluğu içine yönelik bir varlaşımlandırır.¹¹¹⁵ “Ancak suskun bir kelime olarak o, seste sessizliği bozabilir. Böylece söz, kelime-sesine (*Wortlaut*) dönüşür ve kelimeler meydana gelir; fakat bu kelimeler söz’ün özünde önceden derlenip toparlanmış ve birleşmiştir. İnsan, tanımaya muktedir olmadığı o özsel sessizliği böylece bozduğunu sezinlemeden konuşur. Bir kırılıştan (*Bruch*) doğar özlü söz (*Spruch*). Ve ancak Varlığın bir özlü sözü varolana bir hakikat temellendirir.”¹¹¹⁶

Varlık başlangıçsal olarak kendi içine-geri-çekilen sürekliliği içinde toplanmanın, yani *logos*’un temellendiği o açılıp-yükselişin (*physis*) üzerinin-açıklığıdır.¹¹¹⁷ Ve Heidegger Varlığı dil’e sessizlik üzerinden uzun bir soru ile bağlar: “Varlık başlangıç (*Anfang*) ise ve başlangıçsal olan her şey ona aitse; ve başlangıç, her bir varolandan hareketle kendi kökensizliğine doğru uçurumlaşıyorsa; ve başlangıç öncesiz varolanın ortaya çıkışının (*Her-vorkommen*) böyle bir varlaşımlandırmasında hiçbir nedensellik yaratmıyor ve Varlık etkide bulunmaktan kaçınıyorsa; eğer uçurumlaşma kendisini gizliyor ve gizleniş ketumiyeti Varlığın içine geri koyuyorsa; o halde bir ad Varlığı nasıl

¹¹¹⁵ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 18.

¹¹¹⁶ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 19.

¹¹¹⁷ Heidegger, *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*, s. 28.

söyleyebilir?”¹¹¹⁸ Varlık dahil her ad, Heidegger’e göre sessizliği bozmuş görünür ancak yine de başlangıcın bilgisini düşünürken *Verschwiegenheit*’ı, sessizlikte-muhafazayı düşündüğümüz kadar *Erschweigung*’u, sessizlikte-açımlanmayı da düşünmeliyiz. Zira söz, ‘sessizlikte-açımlamayla özleşir ve özsel söyleyiş Varlığın dinginliğinde sebatkar durur’.¹¹¹⁹ Söz, ‘ilk önce bir işaret ve bir işaret ediş olmak değil, bilakis Varlığın kendisi olarak’¹¹²⁰ kamusal alanda tınlamakta ısrar etmez ve böylece kendi özünü korur. Tüm bunları varlayan Varlığın açımlayan-saklayan, tınlayan-sessizleşen oyunun parçası olarak görüyoruz.

Dile dair şimdiye kadarki bütün bir düşünme metafiziktir ve kendisini *phone* (ses, tını) ile *noemata* (düşünceler, anlamlar) arasında tutar. Dilin metafiziksel müşahedesi her yere sızar. Disiplinlerin buna uygun olarak seferber edilir. Oysa söz, varlaşımın o tınlayan ışığıdır.¹¹²¹ “Söz insanı varlaşımlandırır” der Heidegger ve ekler: “Varlaşım sözleşir”. Varlaşımlanmış insan varlaşımın varlanması içinde-duran kimsedir. İnsan böylece *zoon* (*animal*) *logon echon*, *ussal hayvan* olmaktan çıkarılır.¹¹²² Dinginlik olarak sessizlik ‘şükran’ olarak burada da iş başındadır: İmlemelerin içine doğru varlaşımlanmış yönlendirme olarak şükran, latif sevk ediş üzerindeki dingin iyilik vasıtasıyla sarsılmaya izin vermektir. Varlığın söz olarak tecrübesinin sunumudur bu.

Heidegger gösterge kavramına da diğer başlangıç minvalinde bir bakış sunar. Gösterilen şey ‘mana’ (*Bedeutung*) değildir ve ‘işaret’, bir ‘simge’, ‘sinyal’, veya ‘şifre’ değildir: “Modern dünya rakamlarla/şifrelerle ve simgelerle doludur ve dolayısıyla

¹¹¹⁸ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 20.

¹¹¹⁹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 20.

¹¹²⁰ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 20.

¹¹²¹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 102. Alm.: “*das klingende Licht des Ereignisses...*”

¹¹²² Heidegger, age., GA74, 2010, s. 99.

işaretsizdir (*zeichenlos*).”¹¹²³ İşaretler varlaştırmadır; sevk eder, getirir, akort eder.¹¹²⁴ Bir şey bir şeyi anlamlandırır/işaret eder, yani bir şey kendisini bir şey olarak gösterir. Yani varolan olarak varolandır burada kendini gösteren. Oysa işaret üstünü açar ve gizler; ve o sanki sadece kendisini, o göstereni değil, bilakis kendi gösterilenini açığa çıkarır; o sadece gösterilecek olanı değil, bilakis gösteren olarak kendisini de gizler.¹¹²⁵ Göstermenin özü, *aletheiasal* olarak daha kökensel düşünülmüş alt etmeden hareketle düşünülür. Varlaşımın başlangıçsal anlamındaki işaretler kendilerini gösterirler ve kendilerini göstererek, alt-etmenin (*Verwindung*) içine doğru işaret ederler.¹¹²⁶ “Söz, Varlığın kendisinin, yönelen karşı duruş ile çekişme arasındaki o varlaştırmacı kavga olarak kendi ışığının uçurumunun içine bıraktığı o çatlağın dinginliğidir/sessizliğidir. Buradan doğarak kelime, yönelen karşı duruşun o arasındaki-zaman-mekan içinde söyleşiye ve bundan hareketle de dünya ile yer’in o arasındaki-zaman-mekan içinde söze ve önermeye dönüşebilir. Her ikisi de ilk başta seve seve bir telaffuz olarak görünür. Bununla birlikte, ilkin insani bir inşa olarak ortada bulduğumuz ve insanın (ortada-hazır-bulunan ussal canlı varlığın) bir aracına/aletine doğru yanlış yorumladığımız o şeyin tasarımı ‘doğar’; ta o dışsal noktaya kadar ki, insan ilk önce tınıyı ve telaffuzu yakalar ve buna bir ‘işaret’ (*Zeichen*) olarak, bir işaret edilen şeyi, yani ‘manayı’ (*Bedeutung*) iliştirir; bu mana da kendi payına, bizzat kendisi o zaman varolana doğru talimat veren tasarımlanmış olana işaret eder.”¹¹²⁷

Saklayıp-koruma (*Bergung*), hak-ikatin (*Wahr-heit*) o temkinli özünden (*dem hütenden Wesen*) türer. Göstermenin özleşmesi, özünü o saklayıp-koruyan temkinlilikten

¹¹²³ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 87.

¹¹²⁴ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 83.

¹¹²⁵ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 85.

¹¹²⁶ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 86.

¹¹²⁷ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 136.

(*der bergenden Hut*) alır. İşaret etmek (*Zeigen*), ısıtılmış varlığın işaret eden karşı duruşuna izin vermektir. İşaret etmek, varolanın başlangıcın içine doğru haslığından (*Geeignetheit*) doğar. İşaretin o göstermesi, tasarımlama vasıtasıyla harekete geçirilmiş bir işaret ediş değildir, o bizzat varlaşımın kendisidir: “İşaretler ne zaman ısıtılır? Varlığın hitabı varlaşımlandığında ve Varlığın hakikatinin içine doğru göz kırptığında/imlediğinde. O zaman varolan, bir gösteren haline gelir; fakat orada o kendisini bir nesne olarak göstermez ve nesnelerin takibinin içine doğru işaret etmez, bilakis Varlığın içine doğru yönlendirir; çünkü varolanın kendisi, daha öncesinde Varlığın ışığından hareketle varlıksız olandan çekip alınmıştır. Varlaşım özleştğinde, işaretler vardır.”¹¹²⁸ Söz bir işaret değildir. Heidegger’e göre işaret, köken-sel düşünüldüğünde, kelimenin özünün içinde muhafaza edilmiştir: “Söz, Varlığın o ısıtıcı ses vermeyen sesidir. Hitap, alt etme içindeki o kendini gösteren göstermedir.”¹¹²⁹ İşaret, uçurumun içine doğru bir imleme/göz kırpmadır: “Dönüş, bizzat başlangıçsal işaretin kendisidir.” İşaretin başlangıçsal özü, ancak dönüşün (bizzat *Kehre*’nin) kendisinden hareketle, yani Varlığın hakikatinin alanında tecrübe edilebilir.¹¹³⁰ Söz ısıtır/şenlendirir (*heitert*): bunu, Varlığın içindeki eklemlenişi anlamlandırarak yapar. Anlamlandırmak/İşaret etmek (*Be-deuten*), imlemelerle yönelmek ve korunağın içine sevk etmek demektir. Işıltı/Şenlik (*Heitere*), gizli saklılıkta/korunakta özleşir. Kelimenin ısıtıcı/şenlendirici olanı aynı zamanda, onun insan özünü ve onunla birlikte kendisi olarak varolanı barındırdığı tarzıdır.

Biz *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst (Dilin Özünü Üzerine ve Sanat Sorusu Üzerine)* eserinde Heidegger’in dilin özü tartışmasında *Sage*’yi konumlandığı yerin Sigetik’le, sessizliğin mantığıyla içsel bir şekilde bağlı olduğunu

¹¹²⁸ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 88.

¹¹²⁹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 87.

¹¹³⁰ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 90.

düşünüyoruz. Nasıl ki logos metafizik Logik'in temeli olmuşsa bu diğer başlangıçsal logos yorumunun zemini olarak *Sage* Sığetik'in temeli işlevi görür. Böylece dinginlik olarak sessizlik bir 'söylenmemiş-olanın mantığı'nı imler: "Söz sadece sözcüklerden ve bunlar da sadece düşünceler için yakalama ağlarından mı ibarettir? Söylenmemiş ve söylenemez olana anma olmaksızın düşünceler nedir ki? Peki ama eğer söylence (*Sage*), söylenmiş olanını bir kurban çanağı gibi getirip sunmazsa, söylenmemiş olan nasıl bir gün olduğu şey içinde kalabilir? (...) Dönüşüm, dilin kökeninden doğmak zorundadır. O köken kelimenin içinde gizlidir. Söz ise, Varlık kendi hakikatini insana sundukça ve insan özü bu hakikatin içinde sebatla durarak bu hakikati korumayı bildiği ölçüde varlaşımlanır."¹¹³¹

Dilin özüne dair tartışmada hazırlayıcı nitelikte bir kavram olarak 'die Sage'nin, söylence'nin buradaki serimlenişi bizim için büyük önem taşır. Söylence, başlangıçsal olarak kendi özünden karara bağlanmış olan Varlığı adlandırır. Söylence Varlık tarihidir, hatta onun diğer başlangıcının bir ön-tarihidir, ki bu ön-tarihte ancak başlangıçsal olan kendisi olarak açığa çıkar. Söylence'yi Heidegger 'düşünmenin kelimesinde, Varlığın sözsel tarihi' olarak tanımlar. Burada fark söylence'nin söz'ü, metafizik gibi, zaten konulmuş olan bir varolandan hareketle sadece onun bir artığı olarak sonradan elde etmeye ve varolana açıklayıcı bir koşul olarak tekrar sunmaya çalışmamasıdır. Varlık-tarihinin sözü olarak söylence bizzat bu tarihin içine aittir; çünkü söylence, Varlığın sözünü dile getirir: "Söylence, işaret etmenin (*Anzeige*) ardından 'düşünme'yi öyle içerir ki; düşünme ancak Varlığın sebatlı adlandırılması olarak kendisini belirler ve her yerde sadece şu bir şeyi yerine getirir: İnsanın Varlık'la olan bağının bir öz dönüşümü için vesile olarak kalmak; kaldı ki bu dönüşüm bir varlaşımlanmadır ve asla insani olarak yerine getirilmiş bir şey değildir."¹¹³² Söz özünü, söylence'den, 'bunu bir önerme veya

¹¹³¹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 73.

¹¹³² Heidegger, age., GA74, 2010, s. 10.

bir iletişim/bildiri olarak almaktan değil, bilakis 'işitmeden' hareketle alınmıştır; fakat bunu sadece kulak kabartma olarak değil, bilakis varlaşımın dinginliğini tutan o sessizlikte-açılmadan hareketle' alır ve Heidegger bunu, 'Varlığın özleşmesine ait olan o Varlığın ışığının/açıklığının içine doğru ilk sıçrayış' olarak niteler.¹¹³³ Söylenceye has olan dil, söylenmemiş olanda kalır. O asla alışlagelmiş günde doğrudan konuşulamaz ve anlaşma için kullanılamaz: "Söylenmemiş olarak o, biricik bir biçimde başlangıçsal söyleşinin hitabı ve özlü sözüdür (*Zuspruch und der Spruch*)."¹¹³⁴

"Dilin evi söyleşidir".¹¹³⁵ Dil söyleşi içinde bir getirme ve özgür kılma (*Bringen und Befreien*) ve getirme ve özgür kılmanın, yurdun armağanları içinde kendi içtenliğini ve kendi suskunluğunu barındırır.¹¹³⁶ Dil, her daim bir söyleşinin dile gelmesidir. Söyleşi, Varlığın söylencesinin sözüne verilen yanıttır ve bu yanıt, sözün o şiirleştirilmesi olarakır.¹¹³⁷ Söyleşi, sözün korunması ve ketumiyeti/sessizlikte-muhafazası, o aradaki-zaman-mekanın karar oyun sahası olarak Da'nın varlaşımınması'dır.¹¹³⁸ Dilsiz'iz çünkü 'suskunluksuz'uz, 'varlaşımısız' (*schweiglos/ereignislos*). İşitmeye yönelik mukteditrslilik içindeyiz: "Konuşamaz durumdayız biz."¹¹³⁹ Heidegger Hölderlin kesimin ele aldığımız *söyleşi* kavrayışını burada da sessizlik üzerinden ele alır. Söz, Varlığın sözü ve Varlık ile insanın bağıdır. Söyleşi ise sözün içindeki sebatkarlıktır.¹¹⁴⁰ Söyleşi kesintisiz bir konuşma değil; suskunluk/sessizlik, sarsılma, beklenmedik olan, söylenemez olan ve yine de tam da söylencenin içinde kalıştır. Söyleşi Sadece diğer

¹¹³³ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 131.

¹¹³⁴ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 52.

¹¹³⁵ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 103. Alm.: "Die Heimat der Sprache ist das Gespräch"

¹¹³⁶ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 107.

¹¹³⁷ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 163.

¹¹³⁸ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 144. Alm.: "Wortbehütung und Verschweigung"

¹¹³⁹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 109.

¹¹⁴⁰ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 114.

bağıntıların bir telaffuzu ve dışavurumu değil, bilakis hitabın dönüşümü olarak o, bizzat kendi içinde insanların birbirine olan o en dingin/sessiz ilişkidir: ‘Yalın bir biraradalık değil’ patikaların/köprülerin yolu üzerinde birbirine doğru sessiz bir ilişki. Varlığın özlü sözünü konuşan söyleşi varlığının tınlayan ışığıdır.¹¹⁴¹ Söyleyiş işitmedir ve işitme söyleyiştir. Asıl söyleşi, ‘o işaret eden/imleyen, susarak-bekleyen, esirgeyerek-ürkerek çekinen, başlangıç-öncesi-olulamaz olan birbiriyle söz-verme (*Zu-sagen*) ve kendi üzerine-söyleme (*Sich-Über-sagen*)’dir.¹¹⁴²

Dil, hitapta kelimedenden hareketle has kılınmış hak-ikattir (*zu-geeignete Wahr-heit*); varolanın içinde yurt edinilmiş varlaşımdır.¹¹⁴³ Dil, haslığın birliğine (*der Einheit des Eigentums*) mülk kılınmış, düşünmenin en dingin ve en sadık sırdaşıdır.¹¹⁴⁴ Dil, ‘en dingin ışıltının ziyneti içine eklemlenmiş o kelime ki, onun içinde en geniş gönül ve en gönülden düşünme esirgenip tutulmuştur’.¹¹⁴⁵

Heidegger ‘başlangıç’ı da ‘sükunet’ (*Ruhe*) kavramı üzerinden okur. İlk başlangıcın gizlenişinde (*Verbergung*), varolanın varolanlığına dair düşünme olarak felsefe (*Philo-sophie*) başlar. Bu ise metafizik olarak felsefedir: “Varolanlığın anlamı uyarınca varolanın hakikati olarak metafizik (*Meta-physik*), kendisini geri çeken Varlığın tarihine hükmeder. Bu geri çekilişin tarihi varolanlığın önceliğinin ve doğruluk (kesinlik ve değer) olarak hakikatin görünümü içinde saklı kalır.”¹¹⁴⁶ Heidegger bunun artık metafizik anlamında bir felsefe olmadığını söyler: “Söyleyişin (*Sagen*) kendisi başkadır ve şimdi asıl sadece hazırlayıcıdır (*vorbereitend*) – artık bir felsefe (metafizik)

¹¹⁴¹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 108.

¹¹⁴² Heidegger, age., GA74, 2010, s. 103.

¹¹⁴³ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 106.

¹¹⁴⁴ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 111.

¹¹⁴⁵ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 111.

¹¹⁴⁶ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 12.

değildir.”¹¹⁴⁷ İkinci sıçrayış ile yani *Kehre* ile, artık varolandan hareketle ve *ona doğru* değil bizzat Varlığın *kendisinden* hareketle temel soru sorulur. Denilebilir ki ilk sıçrayış kapsanarak aşılır: “Oysa başlangıç (*Anfang*), kendi içine geri çekilerek, uçurumlaşarak ve varolana ama aynı zamanda halihazırda karara bağlanmış olan varlığa yönelik her türlü atfı, tek başına ışıklığın varlaşımına yönelmeden kaynaklanan bir yüz-çevirmeden (*Ab-kehr*) hareketle geri çevirerek, daha önce ve asıl olarak özleşir. Başlangıç acele nedir bilmez, onun ‘sabrı’ bir hesaptan da kaynaklanmaz; o, huzursuzun zincirlenmiş huzursuzluğu olarak bir bekleyiş (*Ab-warten*) değil, bilakis mümkün varolanın tüm hesaplaşmasını (*Aus-trag*) taşıyan sükunetliliğin sükunetidir (*Ruhe der Ruhigkeit*).”¹¹⁴⁸

Heidegger hareket’in, bir şeylerin değişiminden, yer konumundan ve zaman noktasından ya da bir durum değişiminden hareketle belirlemesini metafizik olarak niteler. Oysa ha-reket (*Be-wegung*), yol üzerinde olmaktır. Bu, varlaşımın vuku bulur. Sükunet ‘içinden her türlü harekete varlaşımın ve bununla birlikte ancak hareket özünün tartılarak pay edildiği esenlikli haslık’tır (*das heile Eigentum*). Zira ha-reket kendi özünü varlaşımlandırmada bulur: “Hareket yarıktaki sükunet bulur. O, esenlikli olanın sükunetine dayanır.” Ve “sükunet hareketin sonu değil, başlangıcıdır. Sükunet, içinde tüm hareketin açılıp-yükseldiği ve salındığı o beşiktir (*Wiege*).”¹¹⁴⁹ ‘Sükunet’ hareketin kendi yükselişinin ve batışının içine toplanmasıdır.”¹¹⁵⁰

Heidegger *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*’ta (*Dilin Özünü Üzerine ve Sanat Sorusu Üzerine*) dilin özüne dair soruşturmayı bu kez kendi yarattığı bir sigetik, sessizlik çeperi ile serimler. Özellikle Heidegger’in dilin özüne dair arayışını “Dilin Doğuşu” (“Die Geburt der Sprache”) şiiri üzerinden bir sözlükçe gibi kullanır:

¹¹⁴⁷ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 8.

¹¹⁴⁸ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 12.

¹¹⁴⁹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 46.

¹¹⁵⁰ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 59.

Göz kırparak çağırır/imler yüksekliği, selamlasın diye derinliği

Yükseklerden saçır sözün tohumunu

Derinliklerden getirir onun olgunlaşmasını söyleneceye

Söylenmemiş olana suskunluğu saklar/korur

Ondan inşa eder insanın barınağını: dili

İnsan kendi özüne hükmetmeden/özünü yürütmeden önce

Doğuma çağırır o saf barınağı,

Sezinleyerek yurt edinmenin beşiğini.

Erwinket die Höhe zum Grüßen der Tiefe.

Sät aus der Höhe den Samen des Wortes.

Bringt aus der Tiefe sein Reifen zur Sage.

Hütet dem Ungesprochenen das Schweigen.

Baut aus ihm die Behausung des Menschen: die Sprache.

Eh denn der Mensch waltet sein Wesen,

Ruft zur Geburt die reine Behausung,

Ahndend die Wiege des Wohnens.¹¹⁵¹

Böylece, ‘lütfun esenlikli sükunetinden *aynı olan* olarak gelenler üzere beşik ve yol, patıka ve sallama, tartılan ve tartma, terazi ve cüret etme sıralanır.¹¹⁵² Beşik sükuneti saklar. Lütufkar olanın sükuneti, varlaşımın hareketlerini dindirir. Sükunet dinginleştirir. Sükunet, hareketi ortadan kaldırmaz. Dinginlik hareketleri beşiğe geri çağırır ve onları böylece kendi özlerinin eklem yırtığıyla doldurur, onları dindirir. Dinginlik ve sadece o, hareketleri geri çağırarak-doldurarak dindirdiği ölçüde, o dinginliktir: “Dinginlik, lütfun iyileştiren/kapatan yırtıkta gizli saklılığın inayeti için

¹¹⁵¹ Ne yazık ki şiirin diğer başlangıçsal sözlükçesine detaylıca burada yer veremiyoruz ve sessizliği odağımıza alıyoruz.

¹¹⁵² Alm.: *Wiege und Weg, Steg und Wiegen, Gewiegtes und Wägen, Wage und Wagen...*

eklemlediği o lütufkar olana selamlayarak işaret eden o geri çağırmadır.”¹¹⁵³ Dinginliğin işaret eden o geri çağırması, göz kırpma/imlemedir (*Winken*). Lütfun yırtığından göz kırpan/imleyen o dinginliği, kelimenin özüdür. Lütfun dinginliği, varlaşımın sallayıp büyüten kucağıdır.¹¹⁵⁴

Herşey’i aynı olarak düşünmenin beşiğidir sessizlik mekânı. Herşeyi aynı olan olarak düşünmek en çetin düşünme, ‘Varlığın beşiğinden gelir ve her daim gizin içine doğru geri eğilir’.¹¹⁵⁵ Hayatın bilmecesi ve dilin gizi, Varlığın özleşmesinin beşiğinde ‘yalın bir biçimde ayrılmış olarak’ dinlenir: “Yegane olanın birleştiren birliği, bilmecelerin bilmecesidir.”¹¹⁵⁶ Burada *Hen* (Bir) ışıldar. Aynı olan (*Das Selbe*), yegane tek olan olarak bir uyuşum içinde özleşir (*west einzig als das Einzige*). Bunu düşünmek demek: “Her şeyi yalın bir biçimde, iyileştiren/kapatan yırtığın esenlikli lütfundan hareketle aynı olan olarak tecrübe etmek demektir. Yırtık yalın eklemlemeyi bahşeder.”¹¹⁵⁷ “Beşikten tartılarak pay edilen o ağırlığın kıymetliliği, düşünmenin içine köprülerin yavaşlığını getirir. Fakat beşiğin sallanmasında ve terazinin tartmasında o oyun, lütufkar olanda dinlenen güzelin imlemesi/göz kırpışı hükmeder.”¹¹⁵⁸

Söz, ‘lütfun acıdan hareketle imleyen dinginliğidir (*die winkende Stille aus dem Schmerz*)’.¹¹⁵⁹ Heidegger susmanın çeşitli tarzları ve basamakları olarak lütuf, dinginlik, söz, söylence, söylenmemiş-olan, konuşulmuş olanı sıralar.¹¹⁶⁰ Dilin sözden hareketle hazırlanması için söylenmemiş olanın söylencesi zorunludur. Dinginlik tarafından

¹¹⁵³ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 47.

¹¹⁵⁴ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 47.

¹¹⁵⁵ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 52.

¹¹⁵⁶ Heidegger, *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*, s. 51.

¹¹⁵⁷ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 51.

¹¹⁵⁸ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 52.

¹¹⁵⁹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 57.

¹¹⁶⁰ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 56.

dindirilerek suskunluğun/sessizliğin içine getirilmiş olmak; hâlâ bir tınlama değil, bilakis kökensel olarak ve ilk önce onun içine kaldırılmış olmaktır.¹¹⁶¹ Söz imleyen dinginlik olduğu gibi yanıt, varlaşımlanmış bellektir (*Gedächtnis*) ve bu bellek susarak dinginliği algılar, tefekkürsel şükrandır.¹¹⁶² Söz, selamlamanın o dingin sesidir. Selamlamada ise latif olan hüküm sürer.¹¹⁶³

Dil, sözü dinginlikten çekip koparandır (*entreibt*). Dinginlik daima ‘kelimeyle bağıntılıdır’ der Heidegger. Ve dindirmek, varlaşım vasıtasıyladır. Dingin, sükunet içinde olan, sükuneti barındıran ve böylece armağan edendir. “Sesi-soluğu çıkmayan/sessiz-sedasız olan değil! Tını (*Laut*) ve gürültü (*Lärm*) çağrı değildir.”¹¹⁶⁴ Dinginlik yoksunluk veya mahrumiyet değildir, çağırma ve bellek, bellek ve kulak kabartmadır. Dinginlik, başlangıçsal suskunluktur, ön-söz’dür, ‘esenlikli esenlik’tir (*heil das Heilige*).¹¹⁶⁵

Söylenmemiş olan, suskunluğun bir sonucu ve neticesi değil, bilakis dinginliğin mirasıdır. Söz, ‘imleyen dinginlik’tir (*die winkende Stille*). Söylenmemiş olan, ‘dile çağırın söz’, ‘yurt edinmeyi bahşeden’dır. Söz ve dil söylenmemiş olandır: “Her biri kendi tarzında, hem de öyle ki; sözün o konuşulmamış-olanını, dilin o sözle-ifade-edilmemiş olanını kendi için zamanlaştırır.”¹¹⁶⁶ Suskunluğun dinginliğe doğru varlaşımlanmış o yönelen karşı duruşu, onun ve sözün yankısıdır: “Dinginlik/sessizlik, varlaşımalsal olarak özce, yalın duyuların duyusalılığından daha ‘duyusal’dır (*sinnlicher*); siyahtan ve beyazdan daha algılanabilirdir, çünkü daha varlaşımlandırıcıdır; duyuy izlenimlerinden daha ‘etkileyici’dır (*affizierender*). İzlenimsel olan her şey nesnesel

¹¹⁶¹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 63.

¹¹⁶² Heidegger, age., GA74, 2010, s. 62.

¹¹⁶³ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 75.

¹¹⁶⁴ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 59.

¹¹⁶⁵ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 59.

¹¹⁶⁶ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 60.

olarak düşünölen ön ve dış yüzeyde kalandır.”¹¹⁶⁷ ‘Söz’, varlaşımın içinde acıdan hareketle imleyen o lütfun dinginliğidir ve bu dinginlik, bir şükran biçiminde yönelen o suskunluğun içinde geri-dindirir/yankılanarak-sakinleştirir (*wider-stillt*).¹¹⁶⁸

Söz, ‘varlaşımında-muhafazanın dinginliği’dir (*die Stille der Vereignung*), insanı, ‘Varlığın hak-ikati içindeki o sebatlılığın içine doğru varlaşımlandırır’.¹¹⁶⁹ Sözün ketumiyette-sessizlikte-muhafazasının zarureti bizzat koruma (*Wahr*) olarak hakikat’in (*Wahrheit*), başlangıçsal olarak, başlangıcı saklayıp-koruyan o saklanış olmasından gelir.¹¹⁷⁰ Varlaşımın, lütfun beşiğinden fıskırarak, içinde varlaşımındaki her bir has olanın her bir has olanla kendi birliğinin uyuşumuna sahip olduğı o koruyan Bir kılmadır.¹¹⁷¹ Başlangıç, bellekteki varlaşımdır. Fakat varlaşımındaki bellek olmak aynı zamanda insanın özüdür: “Dil, sözün içinde ‘vardır’. Söz konuşma olarak varlaşır. Söz, söyleşi olarak tarihtir. Söyleşi Da-sein’dir, sebatlı işitmede-açımlanmadır (*Er-hören*).”¹¹⁷² Ve Da-sein, ‘Varlığın hakikatinin sessizlikte-açımlanması içindeki o sebatır: sessizlikte-açımlanmadır (*Er-schweigu[ren]*). Sessizlikte-açımlanma ise sözün sorumluluk-kılan-yanıtı’ olmaktadır.¹¹⁷³

“Söz’ün saklı bağlarına dair neredeyse hiçbir şey bilmiyoruz” der Heidegger ve bu eserdeki hemen tüm girişim dilin varlığın özleşmesinde, söz’ün tarihi kökensel taşıyıcısı ve muhafazası oluşuna dair bu kapıyı aralar. Zira insan söz’ü salt bir konuşma olarak, sadece konuşmaktan hareketle aramaktadır. Fakat “Konuşulmuş olan olarak söz,

¹¹⁶⁷ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 62.

¹¹⁶⁸ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 61.

¹¹⁶⁹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 107.

¹¹⁷⁰ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 75.

¹¹⁷¹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 54.

¹¹⁷² Heidegger, age., GA74, 2010, s. 135.

¹¹⁷³ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 135. *die Verant-wortung des Wortes*: Heidegger burada Verantwortung (sorumluluk) ve Antwort (yanıt) ile oynar, ‘sorumlu-kılan-yanıt’ olarak karşıladık.

istencin teknik bir itki aracına dönüşür ve istenç performansta eridiğinde artık hiçbir değer ifade etmez.”¹¹⁷⁴ Oysa dil ‘dışavurum’ değil, bilakis tarihin kendisidir, yani sorumlu-kılan-yanıttır (*Verantwortung*).¹¹⁷⁵

Heidegger ‘kendisine en saf biçimde karşı duran şey’ olarak iki şeyi sayar: dil ve kelimenin zemini olarak sessizlikte-açımlanma üzerine konuşmak. Zira sessizlikte-açımlanma, hiçbir şey söylememe veya boşboğaz lakırdıya da eşit derecede uzak durur. Da-sein’in dinginliğini sessizlikte-açımlamadır o. Aksi hal, düşünmeyi, eğer söz ona varlaşımdan hareketle varlaşımlandırılmamışsa içini boşaltan bir hale sokar.¹¹⁷⁶ Heidegger bunu şöyle ifade eder: “Varlık ilk önce ve her daim en son söylenmiş olandır, fakat söylenmemiş olan olarak o, düşünsel söyleyişin içinde bile asla bir önerme nesnesi olmaz. Zira bu söyleyiş şüphesiz Varlığı söyler, fakat bir bildirimde bulunma/önerme vazedişi içinde değil, bilakis sözde-açımlanma (*Er-sagen*) içindedir; söylenmiş olan şey, kavramsal-bütünsel olarak anlaşılmıştır ve varlaşımlanmanın sessizlikte-açımlanmasıdır.”¹¹⁷⁷

Varlık ve dinginliğin, sessizliğin çekişmenin varlaşması içinde kırılması, ‘aşağı düşme (*Ab-fall*) ve yoksunluk değil, bilakis Varlığın özleşerek-açımlanmasıdır’.¹¹⁷⁸ Başlangıçsal düşünme sözün ardına Varlığa bir şükran olarak düşer. Ve Dilin ve onun sözcüklerinin içinde, söylencenin içinde insana Varlık vaat edilmiştir.¹¹⁷⁹ Ve söz daima varlığın sessiz sesidir: “İnsan dile sahiptir, çünkü dil sözden doğar; söz ise Varlığın söylencesi olarak insana sahiptir, yani onu kendi belirleniminin içine doğru belirler.

¹¹⁷⁴ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 69.

¹¹⁷⁵ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 71.

¹¹⁷⁶ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 130.

¹¹⁷⁷ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 130.

¹¹⁷⁸ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 129.

¹¹⁷⁹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 113.

Belirleyen (*Be-stimmende*), ses vermeyen, bilakis Varlığın kendi hakikatının içine doğru alt edilmesinin dinginliği içinde sessizliği-muhafaza eden Varlığın sesidir.”¹¹⁸⁰

Kısacası Heidegger *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*’ta sözün özü’nü sessizlik olarak dinginlik olarak koyutlar. İlk söz ise en söylenmemiş olan ve söyleyiş içinde belirlenmemiş olan ‘Varlık’tır. Ve Varlık, sessizlikte-muhafaza edilerek sessizlikte-açımlanandır aynı zamanda; ‘sahih ketumiyetin sessizlikte-açımlanmasıdır.¹¹⁸¹ Söz, ‘uçurumun dinginliğinin Da-sein’in ketumiyeti, sessizliği-muhafazası içine doğru göz kırıp-seslenmesidir’.¹¹⁸² Heidegger’e göre insan-olmada dinginlik/sessizlik ses kazanır, o söylence ve söyleyiş olarak ses verir ve dilin ve konuşulmuş olanının içine doğru *yankılanarak orada muhafaza edilir. (verklingt)*.

¹¹⁸⁰ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 122.

¹¹⁸¹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 142.

¹¹⁸² Heidegger, age., GA74, 2010, s. 142.

3.6.Dindiren Dinginliğin Akortlayan Sesi Olarak Söz

Kökensel Sessizlik bölümünde ‘akortlanma’nın Heidegger’de daima varlığın sesi’ne karşı bir tavır alış ile bir bağlantı içerdiğini ileri sürmüştük. Bu kesimde ise *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst (Dilin Özü Üzerine ve Sanat Sorusu Üzerine)* eserini odağımıza alarak sessizlik için kurucu mahiyette gördüğümüz söz’ün akortlama niteliğinin gelişimine odaklanacağız.

Heidegger varlığın çağrısı’nı, ‘sessizlikte-açımlanarak onun hakikatinin akort eden sebatkar sözde-açımlanması’ olarak tanımlar.¹¹⁸³ Söz, varolanın ayırt edici alameti, anlamı değil, bilakis Varlığın açıklığıdır. Varlığın dinginliği ‘ilk kelimedir’. Dinginliğin sessizlikte-açımlanmasının bir ‘parçası’ kulak kabartma, diğer parçası ise sözde-açımlanmadır, Varlığın sessizlikte-muhafazası olarak söylenecektir. Peki ama dile gelme sessizliğe ne yapar? Tınlama, sessizliğin ve onun ‘sesinin’ özsel bir neticesidir, çünkü sessizlik o aradaki-zaman-mekan olarak dünya ile yer’in çekişmesini baştan sona taşır; bu çekişme bir yırtık olarak ilk tınyı verir, sessizliği bozar, dinginliği kırar ve ancak bunun bir kırılışı ve kesilişi olarak özleşir.¹¹⁸⁴ “Dinginlik, uçurumun o taşan taşkınlığıdır”¹¹⁸⁵ Varlık esirgenişin içinde kendi hakikatini, ‘kendini gizleyen o ışığının içine doğru akort eden, açan yer değiştirme olarak dinginliği’ armağan eder.¹¹⁸⁶ Ses verme

¹¹⁸³ Heidegger, *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*, s. 132.

¹¹⁸⁴ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 132.

¹¹⁸⁵ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 153. Heidegger ayrıca burada dinginliği, toplanmışlık (*Gesammeltheit*), ihtiyatlılık (*Verhaltenheit*), acı (*Schmerz*), barındırma (*Bergung*), durma ve sükunet (*Ruhe*) ile ilişkilendirir.

¹¹⁸⁶ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 155.

olarak ‘tınlayan’, dinginliğin bir eksikliği değil, bilakis onun kırılışı açıklığa doğru bir ‘özleşerek-açımlanması’dır.¹¹⁸⁷

Varlık-tarihsel düşünme ‘genellikler’ içinde her defasında bir tasarımılanmış ve sunulmuş olanı yerleştiren bir kavrama değil, bilakis ıraksayan, hayır’layan söyleyiştir: “Varlığın Hayır’ı, varlaşımının sevecenliğinin sessizliğinin suskunluğunun sesinin akorduyla akort edilmiştir.”¹¹⁸⁸ Fakat bu ‘hayır’ yine sessizlik mantığı dahilinde düşünülmelidir ve salt bir *yadsımaya* (*Verneinung*) indirgenmemelidir: Bu Hayır, Varlıktaki Hiç’in yankısıdır ve Varlığın sesine ve akorduna yönelik bir uyumlanmanın özleşmesidir.¹¹⁸⁹ Bu uyumlanma Da-sein’in özsel derinliği olarak açığa çıkar ve insanın tarihsel varlığının temelini gösterir. Heidegger’in varlaşım anlayışı bütün bir öznellik olarak insan kavrayışına karşı durur. Varlık asla ilk önce insandan hareketle düşünülmez, bilakis insan, Da-sein’in içine konumlanmış (*versetzt*) olarak, önceden ara-yere has kılınmıştır (*über-eignet*). Varlaşım olarak varlık ve de insan varlaşımlanan o ara-yerin varlaşımlanmasıdır.¹¹⁹⁰ İşte insan, burada kendisinde (*Eigentum*) ve otantiktir (*eigentlich*): “Böylece o, ‘ben-sel’ (*ichhaft*) anlamdaki kendiliğe (*Selbst*) ve ‘tin’ ile ‘akıl olarak kendiliğe sahip ‘özne’ye artık ihtiyaç duymaz.”¹¹⁹¹

Heidegger ‘varlıktarihsel düşünme’nin ‘genel olanın içine doğru uzağa-koyma anlamında’ bir kavrama (*Be-greifen*) olmadığı gibi, ‘kendi-kendini-tasarımlama ve tasarımılanmışlığın açıklanması’ anlamında bir ‘diyalektik’ de olmadığını söyler. Heidegger’e göre ‘açıklama’ (*Erklärung*) nedenlerden hareketle üretme ve bunları tasarımlama veya temaşa değil, ‘varolan üzerinde ısrar etmeyen o Hayır, varlaşımın

¹¹⁸⁷ Heidegger, *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*, s. 155.

¹¹⁸⁸ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 17. Alm.: *Stimmung der Stimme des Schweigens der Stille der Milde...*

¹¹⁸⁹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 17.

¹¹⁹⁰ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 21.

¹¹⁹¹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 18.

kendisini elden kaçırmayan, varlaşımın ıraksayışı, ketum kalan ve sessizliğin sesine kulak verdiren esirgeniş (*Verweigerung*)’ olmalıdır.¹¹⁹² Esirgeme’yi (*Versagung*), ‘en saklı söz’ olarak tanımlar Heidegger, zira bu sözün sesiyle akortlanmış haldeyiz. Ve yine de varolan ile Varlık arasındaki köprünün kendisiyiz.¹¹⁹³ Sessizliğin sesine kulak veren esirgeniş, ‘nesnenin’ uzağa yerleşmesi değil, onun ‘içinde’ varlaşımlanmış olarak, uçurumlaşmanın ‘ara-yeri’nde olarak, uzaktan uzağa aidiyettir, sebatkarlıktır.¹¹⁹⁴

Varlığın söylencesi ‘felsefe’nin ‘yöntemler’inden feragat ederek ‘sistematik’ olanı bırakmak zorundadır Heidegger’e göre. Bunu sigetik, sessizlik mantığının önemli bir adımı olarak görüyoruz. Zira ‘sistem’ ve ‘yöntem’ler varlığı ‘*idea*’dan hareketle öznellik olarak kavrayan matematiksel yorumdan doğmuşlardır’.¹¹⁹⁵ Düşünsel söyleyiş’i ancak böyle işitebiliriz. ‘Belki de’ der Heidegger, ‘söz kamusal basmakalıplığın kelimenin hakikatinin ölçüsü olduğu fikrinden sıyrılarak, ‘kamusal alanda işitilemez ve işitilmemiş olarak kalmalı ve sessizliğin içine doğru geri-söylemelidir’: “Belki de Varlığın sessizlikte-açımlanmasını ve onun ketumluğunu tam ciddiyeti üstlenilmelidir ve belki de bu suskunluk Varlığın açıklığı olarak Da-sein’in Da’sının tüm içtenliğini akort eder.”¹¹⁹⁶ Varlığın sesinin akort etmesi ‘uçurumlaşarak susar’ ve susarak kelimenin başlangıcı haline gelir. Varlığa olan yakınlık, uçurumlaşan esirgemedeki sebatlılıktır.¹¹⁹⁷

Da-sein’in sebatlılığı varolan üzerinde ısrar etmeyişi., ıraksayışı (*Fernung*) muktedir kılar. Fakat sebatlı düşünme, düşünülmeye değer olanı halihazırda anlaşılmış ve böylece görünüşte berrak olanın koruması altına yerleştiren önermelerle Varlığın

¹¹⁹² Heidegger, age., GA74, 2010, s. 15.

¹¹⁹³ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 11.

¹¹⁹⁴ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 16.

¹¹⁹⁵ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 30.

¹¹⁹⁶ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 19.

¹¹⁹⁷ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 30.

üzerini örterek' onu kavramaz. "Varlık-tarihsel düşünme 'kavramları' (*Begriffe*) tanımaz; ona ait olan, Varlığın imgesiz ve yorumsuz söylenişi; ıraksayıştan hareketle varlaşımın kendisini elden kaçırmamak olarak Varlığın olduğu söylencedir. Her türlü kavramaya bu, boş bir yeknesaklık (*Einförmigkeit*) olarak görünür; çünkü Aynı Olan, anlak için halihazırda zaten 'kemale ermiş' olandır."¹¹⁹⁸ Heidegger böylece ıraksayış'ı sessizlikte-açımlanma'ya bağlar. Uçurumlaşma olarak varlaşımaya yalnızca ıraksayış karşılık gelir. Bu şunu söyler: "Varlığın söylenmesinde, o sadece sessizlikte-açımlanmakla kalmamalı, bilakis bu sessizlikte-açımlanma içinde ilk önce gelişin ıraklığında tutulmalıdır."¹¹⁹⁹

Heidegger'in "İlk önce, varlaşımlanmış insan özünde yurt edinmenin öğrenilmesine ihtiyaç vardır. Fakat eğer o saf barınak insanın etrafında kendi filizlenip açılışını başlatmıyorsa, yurt edinme nasıl öğrenilebilir?" sorusunda sessizlik mekanının inşasına dair bir işaret olduğunu düşünüyoruz.¹²⁰⁰ İnsan bu yeryüzünde yurt edinmeyi/ikameti ancak 'kendi özünün içine çağrıldığı ve ilkin kendi özünün o yegane barınağını, varlaşımın kelimesinde doğmuş olan dili işitmeyi ve söylemeyi öğrendiğinde'¹²⁰¹ gerçekleştirir. İkameti öğrenmek ise 'varlaşımındaki belleğe doğru kendini bulmakla' mümkündür. Varlaşım belleğin içinde muhafaza edildiğinde varlaşımlanır; 'ta ki böyle bir varıştan hareketle dinginlik bir mürebbiye olarak insan özüne, söylenmemiş olanı sessizlikle açıklama içinde lütfun mevcudiyetini kutlamayı'¹²⁰² öğretsin. Bu, başlangıçta varlaşımlanır. O, insan özünün ikiliğini çatlaktan hareketle selamlayan şükran eklemler. Böylece ikamet için söylenmemiş olanı sessizlikte-açıklama ve dinginlik bir mürebbiye olarak konumlandırılır.

¹¹⁹⁸ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 16.

¹¹⁹⁹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 17.

¹²⁰⁰ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 49.

¹²⁰¹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 49.

¹²⁰² Heidegger, age., GA74, 2010, s. 49.

Heidegger dinginliğı ‘Da’nın ışığı/açıklığı olarak ilk kelime’ (*das erste Wort*) şeklinde tanımlar. Dinginliğin özü o ketum ‘ses’ (*die verschwiegene Stimme*) olarak akort eder. Ses tınlamayan hitabın o özsel ikili-anlamlılığı içindedir; o ses asıl olarak akort eder, yani Da’nın içine doğru yerleşmeyi kemale erdirir (*vollbringt*).¹²⁰³ Kulak kabartmak ve Da İçindeki sebatlılık dingin-olma’dır (*still-sein*): dinginliğin bizzat kendisi-olma’dır (*die Stille-sein*). Kendisini uyumlayan, içine doğru sıçrayan, yani ihtimam gösteren işitme dinginliğı tutmak’la (*halten*) mümkündür. Dinginlik bizzat ‘Da-sein’dır: “Peki ama dinginlik nedir? Ve bu ‘-olma’ ne türdendir? Da-sein’dır.”¹²⁰⁴ Kulak kabartmak, sessizlikte-açımlanma olarak, ‘sadece tüm duyuların önünde ve üzerinde değil, bilakis tüm nesnelerin önünde ve üzerinde, tüm varolanın ve alışlagelmiş tutumun önünde ve üzerinde’ olmadır. Varlığın açıklığı içindeki o sebatır.¹²⁰⁵ Varlığın sessizlikte-açımlanmasını Heidegger burada, ‘uçurum, ‘yetiştirip yakalayan o üstün-geliş’ olarak niteler (*der einholenden Über-kunft*).¹²⁰⁶

Heidegger Varlığın çağrısı ile birlikte andığı sessizlikte-açımlanmanın akort edişini ‘kendilik bilinci’ne bir vurguyla tamamlar. Söz, Varlığın ışığının içsel akordu iken, adlandırma ışığın içine doğru temellendirme, *Da* içindeki sebatlılıktır: “Kendilik bilinci (*Selbst-bewußtsein*), ancak bir neticedir ki; bu netice bizzat, yeniden tamamen

¹²⁰³ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 132.

¹²⁰⁴ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 133.

¹²⁰⁵ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 133.

¹²⁰⁶ Akıl dahi kökensel olarak dinginlik’ten doğmuştur: “Akıl (*Vernunft*) – Varlık’ın üzerine sessizliğı tutan o itina göstermeden/dikkatten doğmuştur (*entsprungen dem stillhaltenden Achten auf das Seyn*); onun hakikatının içine doğru ilk sıçrayıştır –hayrette-açımlanmanın o temel akordundan (*Er-staunens*) hareketle; akıl bu temel akordun bir sesidir (*eine Stimme dieser Grundstimmung*).” Bkz. Heidegger, *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*, s. 133.

metafiziksel kürenin içine doğru kayıp gitmeye izin verir.”¹²⁰⁷ Söz, ‘Varlıktan doğar, Varlık, sözün kökeni olarak, sessizlikte-açıklama olarak özleşir’.¹²⁰⁸

“Dinginlik zaman-mekanı dindirendir”. Heidegger’de dışsal olan zeminini yine açıklık’ta bulur. İnsanın mekanın içinde oluş tarzı bir cisim gibi değildir, o mekana yer açar, yani Açık Olana müsaade eder/onu buyur eder ve onun içinde kendisini ve kendi şeylerini yerleştirir: “Mekan mekan açar” (*Der Raum räumt*).¹²⁰⁹ Mekan açmak (*Räumen*), serbest kılmak, özgür kılmak, açıklık bahşetmek demektir. İnsan *aufgeräumt*’tur, yani şendir, açık ve özgürdür. Mekan ancak bu yüzden bir şeyi kuşatabilir ve onu içinde tutabilir, çünkü o mekan açar, Açık Olana alan bahşeder ve sınırlandırır. Her mekan sınırı bizzat mekansaldır. Açık Olan, mekanın bizzat sınırının da mekansal olduğu o sınırların ve mekandaki yönlerin imkanını bahşedendir: “İnsanın çeperi, kendi cisminin yüzeyi vasıtasıyla belirlenmez, bilakis o mekana yer açarak –ikamet ettiği/eğleştiği şey vasıtasıyla belirlenir.”¹²¹⁰

Heidegger’de ‘içerisi her daim dışsal olan’dır. Akort eden dinginlik olarak özleşen ‘sessiz söz’, tınlayan kavgacı söz de aynılığın içindedir. Özsel dinginlik, dışarının dinginleşerek-açıklanması (*Er-stillung*), ışığın o açığının dindirilmesidir.¹²¹¹ “Genişlik (*Weite*), ısıtılmış ıraklığın koruyup kollayan yakınlığıdır. Zaman idame (*Weile*), ışık getiren/açımlayan varışın esirgeyen gecikmesidir. (...) Zaman geçirme, zamanın zaman-öncesi varlaşımlanmasıdır. Genişlik uzamın uzam-öncesi varlaşımlanmasıdır.”¹²¹²

¹²⁰⁷ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 135.

¹²⁰⁸ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 135.

¹²⁰⁹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 194.

¹²¹⁰ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 195.

¹²¹¹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 155.

¹²¹² Heidegger, age., GA74, 2010, s. 45.

Söz Varlığın bizzat kendi özleşmesidir ve söz, varlaşım olarak akort eder ve ‘akort ederek vedanın o dinginliği olarak’ özleşir (*Stille des Ab-schieds*). Varlık, ışığın varlaşımlanması olarak özleşir ve bu durum dinginliğin akort etmesidir.¹²¹³ Heidegger dili, ‘insanın özünün yerleşik yurdu olarak tanımlar’ ve bu yurt, söylenmemiş-olandaki söylence vasıtasıyla kelimededen hareketle hazırlanır: “Söz, dinginliğin bilincindedir; onun yolu asla konuşulmuş olanın ve işaretlenip-kaydedilmiş olanın düzlemine konulmamıştır ve o asla gürültünün yalın bir uzağında kalış değildir.”¹²¹⁴

Sözün özü, ses olarak dinginlik, ‘akort eden çağrı’dır. Heidegger bunu ‘dindiren dinginliğin akort eden sesi’¹²¹⁵, açılmanın varlaşımından hareketle uçurumun esirgenişi olarak tanımlar. Ancak Da’nın içine doğru açılanan yer-değiştirme olarak akort etmeden hareketle ‘ses’ (*‘Stimme’ aus Stimmen*), yani dil bir dışa-seslendirme/telaffuz haline gelir. Söz ‘akort eder’: “Varlığın ışığının/açıklığının içine doğru yerleştirir ve ancak bu yüzden o, her daim o aradaki-zaman-mekanın içine doğru bir göndermedir, her bir asli kelime ‘Her Şeyi’ söyler; o, yeryüzünün ve dünyanın çekişmesini, kendi karşıt-tınlaması içinde (yönelen karşı duruşun o kendi kesişmesinde) söylencenin içine kaldırır.”¹²¹⁶

Söz ‘uçurumun açıklığının sessizlikte-açılmanması olarak Varlığın o yönelen seslenişi’dir.¹²¹⁷ Söz, ‘kararın o aradaki-zaman-mekanın içine doğru, varlaşımının sessizlikte-açılmanmasının ısıtıcı ses vermesi olarak’ özleşir:¹²¹⁸ “İnsan, kelime için ancak bir geçiş yeridir ve insan da ancak kelimededen hareketle özleşir, onun içinde aradaki-

¹²¹³ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 149.

¹²¹⁴ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 149.

¹²¹⁵ Alm.: “*stimmende Stimme der stillenden Stille...*”

¹²¹⁶ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 137.

¹²¹⁷ Heidegger, *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*, s. 137.

¹²¹⁸ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 136.

zaman-mekanın o dingin ışığının o en başlangıçsal eklemine bulur.”¹²¹⁹ Söz, ‘ister o söylenmiş ve söylenmiş olan eklemelenmiş olsun ister olmasın dinginliğin sesi olarak akort eder’.¹²²⁰ Söz özsel anlamda akort ederek özgür bırakır ve ancak özgür olanlar akort edilebilirler ve akort edilmiş olanlar olarak işitenler haline gelebilirler: “Temel akordlar/ruh halleri Varlığın varlaşım olarak can kulağıyla işitilmesinin ısıtıcı çağrılarıdır.”¹²²¹

Görüleceği üzere, *Zum Sprache* metniyle birlikte dinginlik olarak sessizlik, sözün kökeni ve akort eden temel ruhali ve Varlığın zemini olarak Heidegger felsefesinin merkezine oturur. Bu suskunluk olarak, sözün bir imkanı olarak *Varlık ve Zaman*’da işaretlenen sessizliğin *Hakikatin Özü* eserinde dilin kökeni olarak konumlanışından sonra *Stille*, dinginlik olarak Heidegger düşünmesinde sessizliğin geldiği nihai noktadır ve Heidegger’in dil düşünmesini baştan başa akort eder. Ve tezimiz açısından en önemli nokta şurasıdır: Tarihsel insan özünün yurt edinmesinin meskeni dil’dir ve bu meskenin *inşası* gerekir. Varlığın sözünün o söylencesi, bırakan, koruyarak-yurt edinen bırakılmışlığın içine doğru o eklemeleniştir; ‘varlaşımın koruyucularının o göze çarpmayan, saklayıp-koruyan kalesidir’.¹²²² Zira dingin tutan (*stillhaltend*) suskunluk derinlemesine düşünmede (*Nachsinnen*) kendini bildiren şeyi söyler.¹²²³ Heidegger’in nasihatıyla bitirelim: “Söz’ün içinde sessiz kalın. Dil böyle temellenir.”

¹²¹⁹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 151.

¹²²⁰ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 137.

¹²²¹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 137.

¹²²² Heidegger, age., GA74, 2010, s. 163.

¹²²³ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 45.

3.3. El'in Sessizliği: Kavramsız/Sigetik Düşünme

Kadim Sessizlik bölümünde ele alacağımız Heidegger'in dil ve sessizlik hakkındaki ikinci temel eser, belki de onun bu konudaki en temel eseri kabul edilen *Unterwegs zur Sprache*'dir (*Dil Doğru*). Heidegger'in dil üzerine konferans ve yazılarından oluşan eser ilk kez 1959 yılında yayımlandı. Derlemenin ilk metni olan "Dil" (*Die Sprache*) 1950'de Bühlerhöhe'de konfrens olarak verilmiştir.¹²²⁴ "Şiirdeki Dil" (*Die Sprache im Gedicht*) 1952'de Bühlerhöhe'de Georg Trakl. Şiirinin Enikonu Düşünülmesi başlığı altında sunulmuştur. "Dilin Özü" (*Das Wesen der Sprache*), üç konferans halinde Freiburg Üniversitesi'nde 1957 ve 1958 tarihlerinde verilmiştir. "Söz" (*Das Wort*) ilk kez Viyana'daki Burgtheater'da 1958'de Şiirleme ve Düşünme. Stefan George'un Kelime Şiiri Üzerine başlığı altında sunulmuştur. "Dile Giden Yol" (*Der Weg zur Sprache*). 1959'da Münih Bavyera Güzel Sanatlar Akademisi ve Berlin Sanat Akademisi tarafından "Dil" (*Die Sprache*) başlığı altında düzenlenen konferanslar dizisine aittir. Son olarak bu kesimde ele alacağımız "Dile Dair Bir Söyleşiden" (*Aus einem Gespräch von der Sprache*), Tokyo İmparatorluk Üniversitesi'nden Prof. Tezuka'nın ziyareti vesilesiyle 1953/54 yıllarında ortaya çıkmıştır.¹²²⁵

"*Aus Einem Gespräch Von Der Sprache/ Zwischen Einem Japaner Und Einem Fragenden*" (*Bir Japon ile Bir Soran Arasında/Dil Üzerine Bir Söyleşi*) metni Heidegger'in dili 'varlığın evi (*das Haus des Seins*)' olarak adlandırma gafletinden, Avrupalılar ile Doğu Asyalıların dilde ikametlerinin farklılığı ile başlar. 'İçinde nereye varacağını bilmediğim bir yolu yürüme çabası filizlenen' Heidegger Logos üzerine, dilin özü üzerine tefekküründe 'düşündüğü şeyi söylemeye muktedir oluncaya kadar neredeyse

¹²²⁴ Heidegger, *Unterwegs Zur Sprache*, s. 261-262.

¹²²⁵ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 260.

bir on yıl daha' geçse de, uygun kelimenin 'bugün bile hala eksik' olduğunu söyler.¹²²⁶ Heidegger *Katkılar*'da felsefesi üzerine yaptığı şeyi bir Japon ile Diyalog'da farklı şekilde yapar, adeta kendini yeniden temize çekmek ister. Marburg döneminden *Varlık ve Zaman*'a ve oradaki *Dönüş*'e dek.¹²²⁷ Fakat aynı zamanda 'diğer düşünmenin' yeni üslubunu ortaya koyar.

Kurusawa'nın 1950 yapımı filmi *Raşomon* filmi iki düşünürü buluşturur. Japon düşünür bunu Sorucu'nun "İnsanın ve yeryüzünün Avrupalılaşmasının, özsel olan her şeyi nasıl kaynağında yiyip bitirdiğini/tükettiğini göremeyecek kadar o körleşme büyüyor" sözünün 'çarpıcı bir örneği' olarak söze dahil eder.¹²²⁸ Buradaki *jest* tartışması sessizliğe bağlanır. Nitekim film dingin ormanın sessizliğinde ve harabe bir tapındaki oduncu, köylü ve rahibin yağmur sesi arkasındaki söyleşisi içinde geçer. Anlatılar çokluğu insan doğasına yönelik olsa da tüm film boyunca akan nehir ve kuşların ölüm sonrası sessizliği filmin eşlikçileridir, yani Japon filozofun deyişiyle *göze çarpmayan şeyler (Unscheinbares)* olarak sessizlik filmin *mediumudur*. Her türlü dokunmadan (*Betasten*) sonsuz derecede uzak kalan bir temasın (*Berühren*) içinde toplandığı o sükunetteki/dinlenen el (*auf ruhende Hand*) düşünmeye daha değer olandır burada. Nancy'nin de dediği gibi, uygun jest, Varlığa 'dokunma'nın bir yoludur. Ve Varlık Dasein'a en yakın olandır ve kendini gösterdiği açıklık, hareketin de içinde dinlendiği o

¹²²⁶ Martin Heidegger, "Aus Einem Gespräch Von Der Sprache", *Unterwegs Zur Sprache*, Vittorio Klostermann, Frankfurt Am Main, 1985, GA12, s. 89.

¹²²⁷ Örneğin Heidegger şunu ekler: "S: Ben önceki duruş noktamı, onun karşılığında bir diğeriyle takas etmek için terk etmedim; aksine, önceki o konum da sadece bir 'yolda/hareket halinde' olmanın (*Unterwegs*) içindeki bir ikametti/duraktı diye onu terk ettim. Düşünmedeki kalıcı olan şey Yoldur (*Weg*). Ve Düşünce yolları kendi içlerinde o gizemli olanı barındırırlar ki; biz onları ileriye ve geriye yürütebiliriz; hatta bizi ancak geriye giden o yol asıl ileriye doğru götürür." Bkz. Heidegger, "Aus Einem Gespräch Von Der Sprache", *Unterwegs Zur Sprache*, s. 94.

¹²²⁸ Heidegger, "Aus Einem Gespräch Von Der Sprache", age., GA12, 1985, s. 99.

sükunettir.¹²²⁹ Fakat bu el söyleşide, artık bir jest (*Gebärde*) bile değildir, çünkü bu el, sessizlikten (*Stille*) iletildiği için, çok uzaktan ve daha da uzaktan çağıran bir çağrıyla boydan boya taşınır. Filmin tartışmasında Avrupalılaşıma ve Avrupalı sunum birbiri içine girer. Yani sinemasal nesneleştirme, o giderek daha da yayılan Avrupalılaşımanın bir sonucu olarak okunur. Japon tiyatrosundaki Nô-Oyunu tartışması da sessizliğe bağlanır. Japon sahnesi bir boşluktur (*leer*) ve bu boşluk ‘olağandışı bir toplanma’ (*ungewöhnliche Sammlung*) talep eder: “Bu boşluk sayesinde de, muazzam olanı (*Gewaltiges*) tuhaf bir sükunet/sessizlik içinden görünür kılmak için oyuncunun sadece küçük bir jestine ihtiyaç duyulur.” Jestin, bir taşımanın (*Tragen*) toplanmışlıkta-muhafazası olarak tanımlanması da söylenmeye-değer-olanı (*zu-Sagende*) hakiki anlamda tecrübe etmek için söylenmemiş olanın ve sessizliğin *Raşomon* üzerinden bir anlatımı olarak sunulur böylece.¹²³⁰ Yani ‘kendi içinde o görünmez bakışta, kendi kendini böylesi bir şekilde toplayarak boşluğa karşı-iletken’ sessiz-söyleyiştir bu.¹²³¹ Böylece boşluk, asıl her türlü mevcut-olana ve yok-olana (*An- und Ab-wesenden*) karşı başkası (*Andere*) olarak düşünmeye çalıştığımız o Özleşen’in, yani Hiç’in ta kendisi’ olarak tanımlanır. Japon filozof boşluğu ‘varlık kelimesiyle söylemek istediğiniz şey için en yüce isim’ olarak niteler.¹²³²

Ancak ‘Japon varoluşunda, Dasein’ında ikamet edemeyişimizin’ tek sancısı bu olmayacaktır metinde. Konuşma Varlığın evi’nin kavramsal bir şey olmadığını, farkında olmadan itaat ettiğimiz, kulak verdiğimiz, hitabının (*Zuspruch*) el değmemiş o sesini (*unversehrte Stimme*) yine ona bıraktığımız (*lassen*), o belirsiz belirleyici sesin, bizzat

¹²²⁹ Nancy, “Kökensel Etik”, çev. Volkan Ay, *Heidegger Paris’te & Fransızların Heidegger Okuması*, Sadık Erol Er (der.), Otonom, 2014, s. 407.

¹²³⁰ Heidegger, “Aus Einem Gespräch Von Der Sprache”, age., GA12, 1985, s. 101-102.

¹²³¹ Heidegger, age., GA12, 1985, s.103.

¹²³² Heidegger, age., GA12, 1985, s.103.

sessizliğin ta kendisi olması tehlikesi pahasına, yani dilin özünde ilerlemektedir.¹²³³ Ve böylece, tüm metnin kavramsız kavramı denebilecek Japonca ‘o konuşmak ve dil için bir isim gibi kullanılmaktan ziyade, asıl dilin özünü söyleyen’ o kavrama geliriz.¹²³⁴

“Bir Japon İle Diyalog” metninde bütün bir söyleşmenin özünü teşkil eden Japonca iki kavram mevcuttur ve ikisi de sessizlikte doğrudan ilişkilidir. Bunlardan ilki uzun ‘tereddütler’den sonra cevabını aldığımız “Dil (*Sprache*) için Japonca kelime nedir?” sorusunun cevabıdır: “O kelime *Koto ba*’dır.” Japon filozofumuz bunu, “bizim dil kelimemizi, kavramların o tasarımlama bölgesinde adeta salt bir resim yazısı gibi gösterecek bir çeviri vermek zorundayım; zira Avrupa bilimi ve onun felsefesi, dilin özünü ancak kavramlar aracılığıyla kavramaya çalışır” diyerek uyarır ve devam eder: “*ba* yaprakları adlandırır, bilhassa ve özellikle de taç yapraklarını. Kiraz çiçeğini ve erik çiçeğini düşünün” diyerek açıklar.¹²³⁵ İlk kavram *Iki*’dir. *Iki*, o zarif olandır (*Anmutende*): “*Iki*, o ışıldayan vecdin sessizliğinin esintisidir.”¹²³⁶ Burada vecd (*Entzücken*) yoluyla sessizliğin içine doğru geri çekilme, içine çekme’den (*Entziehen, Hinzücken*) söz edilir. Hatta öyle ki ‘her türlü mevcudiyet, kendi kökenini o çağıran sessizliğin saf vecdi anlamında o zarafette bulur’.¹²³⁷ *Iki*, çağıran vecdi varlayan o sessizliğin esintisi, o vecdin gelmesine izin veren Hükmeden’dir. İkinci kavram olan *Koto* ise ‘daima aynı zamanda, sadece ve sadece o tekrarlanamaz an’da, kendi o zarafetinin doluluğuyla görünürlüğe kavuşan o vecde getirenin ta kendisini’ adlandırır. Yani *Koto*, ‘o zarafetin aydınlatan

¹²³³ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 107.

¹²³⁴ Heidegger, age., GA12, 1985, s. s.108.

¹²³⁵ Heidegger, age., GA12, 1985, s. s.103.

¹²³⁶ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 132- 133. Alm.: *das Wehen der Stille des leuchtenden Entzückens...*

¹²³⁷ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 133.

mesajının varlaşımı'dır. Böylece sessizlik Japonca iki kavramsız kavram üzerinden varlaşımına bağlanır.¹²³⁸

“...Şairane ikamet eder insan...” (...*dichterisch wohnet der Mensch...*) konuşmasındaki Sophokles'ten alınan Yunanca *cháris*, lütuf (*Huld*) kavrayışı da, lütuf'ta 'vecdin sessizliğinin o esen varışı daha çok konuşur/seslenir' diyerek bağlanır: “Böylece Sophokles'in o sözünde bizim için şu duyurulur ki, bizzat o lütfun kendisi şairane olan, o asıl şiirleyen şeydir; lütuf, ikiliğin (*Zwiefalt*) açığa çıkmasının o mesajının fışkırmasıdır.”¹²³⁹

Duyulur olan, düşünülür olan, *aisthēton*, *noēton* 'ayrımı', *Iro* ve *Ku* ile birlikte tartışılır. Heidegger adeta tüm bu Japonca karşılık bulma çabalarıyla kendi kavramlarını 'kavram' olmaktan çıkarma, sigetik girişimidir: “*Iro* renkten ve her türden o duyusal olarak algılanabilir olandan daha fazlasını kasteder. Açıklık, gökyüzünün boşluğu olan *Ku* ise, o duyular-üstü olandan daha fazlasını kasteder.”¹²⁴⁰ Batılı 'kavramsal' düşünmeyle ve 'putlaştırılan' aklıyla bir hesaplaşma metnidir bu. Zira Varlık 'Batılı metafizik kavramlarla' *kavranamaz*: “Biz *Iro*, yani renk deriz ve *Ku*, yani o boş, o açıklık, gökyüzü deriz. Şöyle deriz: *Iro* olmadan *Ku* olmaz.” *Iro* rengi adlandırır da, özünde her türden o duyusal olarak algılanabilir olandan çok daha fazlasını kasteder. *Ku* da boşluğu ve o açığı adlandırır da sadece-duyular-üstü-olandan (*Nur-Ubersinnliche*) çok daha farklı bir şeyi anlatır.¹²⁴¹

Kadim Sessizliğin temel kavramlarından olarak *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst* bölümünde değindiğimiz 'Sage' kavramının açılımıdır tüm söyleşi diğer yandan esasında. Zira Heidegger 'metafiziksel olarak anlaşılan isimlerin: *Sprache*,

¹²³⁸ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 133.

¹²³⁹ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 135.

¹²⁴⁰ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 136.

¹²⁴¹ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 97.

glōssa, lingua, langue ve *langua-ge*'nin tasarımıladığından bambaşka bir şeyi' adlandırdığından ve 'uzun zamandır onun özünü tefekkür ettiğinde, o 'dil' kelimesini isteksizce' kullandığından dem vurur ve *die Sage* bunun yerine ikame edilir. Söylence 'söyleme edimini, onun söylenmiş olanını ve asıl söylenmeye-değer-olanı (*zu-Sagende*)' ifade eder.¹²⁴² Söylence (*Sage*), insan konuşması için bir isim değildir, 'Japonca *Koto ba* kelimenizin işaret ettiği o Özleşen Şey (*jenes Wesende*) Söylenceye ait olanı' ifade eder.¹²⁴³

Ve söylence 'özünün yöresine doğru bir seyahat' talep eder. Özellikle sessizlik mekanının inşası için ve bu mekanı kuranın dille olan ilişki olduğunu göstermesi bakımından Heidegger'in buradaki 'geri durma' kavrayışını (*Zurückhaltung*) önemli buluyoruz. Bizi 'geri durmaya iten şey, bize söylencenin gizemini peçeleyen o Dokunulmaz Olana (*Unantastbare*) karşı olan o büyüyen içgörüdür' yani 'söylemek (*Sagen*) ve konuşmak (*Sprechen*) arasındaki fark'tır bu. Geri durma burada doğrudan, bir gizemin hüküm sürdüğü bile henüz görünür olmadığı zaman giz'le ilişkilendirilir: "Ne var ki biz, gizem hakkında sadece fazla yüksek sesle konuşmak değil, aksine onun hükmünü ıskalamak tehlikesinin de ortasındayız."¹²⁴⁴ 'Saf kaynağı korumak (*reinen Quell zu hüten*), yani dilin muhafazası bu mekanın inşasını imler. Elçiliği çağırarak (*hervorzurufen*), ve daha da ötesi o yolda yürümek, 'içinde söylencenin özünün görünürlüğe kavuştuğu o genişliğin açılacağı ve aydınlanacağı ve ışıldayacağı bir şeyin varlaması'dır.¹²⁴⁵ Ve bu dinginleştiren/sessizleştiren bir varlaşımdır, ki o genişliğin esintisini çağırarak söylencenin eklemine sakinleştirip sükunette-üstlensin (*beruhen*):¹²⁴⁶

¹²⁴² Heidegger, age., GA12, 1985, s. 137.

¹²⁴³ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 140.

¹²⁴⁴ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 140.

¹²⁴⁵ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 144.

¹²⁴⁶ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 145.

Japon: Eski Japon şiirimizde bilinmeyen bir şair, aynı dalda kiraz çiçeği ve erik çiçeğinin birbirinin içine geçerek kokmasını söyler.

Soran: Genişliğin ve sessizliğin ikiliğin açığa çıkmasının mesajının aynı varlaşımında o Birbirine-Doğru-Özleşmesini işte böyle düşünüyorum.¹²⁴⁷

Yer (*Ort*) sorusu, ‘Genişlik (*Weite*), *Ku*’da bize gösterilen ve gökyüzünün boşluğunu kasteden o Sınırsız Olan’a (*Grenzenlose*) bağlanır ve insan, ‘İkiliğin açığa çıkmasının mesajının o elçisi (*Botengänger*) olarak, aynı zamanda o Sınırsız Olanın sınır bekçisi’ olarak konumlanır ve ‘Bu yolculukta o, sınırın gizemini arar . . .’¹²⁴⁸ Bu ise kökensel anlamda hermenötik’tir. Zira hermeneutik ifadesi, Yunanca *ermēneúein* fiilinden türer: “Hermes, tanrıların habercisidir. O, kaderin mesajını getirir; *ermēneúein*, bir mesaja kulak kesilebildiği ölçüde o haberi getiren o açıklamadır/beyandır.” Platon’un *İon*’unun da değindiği gibi şairler bu sözü taşıyanlardır.¹²⁴⁹

İnsan, o ikiliğin, ‘mevcut-olanın mevcudiyetinin (*Anwe-sen des Anwesenden*), yani ikisinin de kendi o yalınlığından gelen ikiliğin’ çağrısına karşılık verdiği ve böylece o ikiliği kendi mesajında bildirdiği ölçüde insan olarak özleşendir. Ve insan özünün bu ikilikle ilişkisindeki taşıyıcı olan şey dildir.¹²⁵⁰ Her ikisinin birbirlerine doğru o karşı-oyunun kendisinden itibaren varlaşımlandığı o yere, yani *Koto*’ya işaret eder. Koto ise ‘o ileri-getiren Lütfun o aydınlatan mesajının varlaşımıdır’. Böylece dil ‘*Koto*’dan türeyen/kökenlenen taç yaprakları (*Blütenblätter*)’ olarak nitelenir.¹²⁵¹

¹²⁴⁷ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 145.

¹²⁴⁸ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 129.

¹²⁴⁹ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 115.

¹²⁵⁰ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 116.

¹²⁵¹ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 136.

Kısacası Japon ile olan tartışma bize dil ile sessizliğin o derin bağlarını duyma imkanı verir. İşaret, ‘açığa çıkaran örtünmenin mesajı’ iken, *İki* en sonunda ‘kendisine çağıran sessizliğin kendisine gelmesini sağlayan sessizlik nefesi’dir ve sessizliğin bu nefesi, esintisi aynı zamanda ‘tüm mevcudiyetin kendi kaynağını lütuf’ta/zarafet’te bulacağını’ imler: “Şimdiye kadar gizlenen dünyayı ve varolanları ‘kendisine çağıran sessizliğin saf sevinci’ içinde ortaya çıkaran ve açımlayan lütuf’un/zarafet’in kendisi şiirin ürünüdür.”¹²⁵²

Dil hakkında konuşma, onu neredeyse kaçınılmaz bir şekilde bir nesne haline getirir ve onun özünü yitirir. Oysa dilin ‘içinden işitmek yerine, kendimizi dilin üzerine çerçevelemiş’ haldeyizdir: “Dilden hareketle olan bir konuşma, ancak bir söyleşi olabilirdi.”¹²⁵³ Fakat her karşılıklı konuşma söyleşi değildir, ‘dilini özü üzerine o toplanmayı adlandıracak şekilde işitirsek’ ancak dili işitebiliriz.¹²⁵⁴ “Bir Japon ile Diyalog” sigetik gösterme, aynı zamanda varlığın bizzat gizliliğini ‘yankılamayı’ amaçlayan bir gizleme oyunu içinde düşünmenin en güzel örneğini sunar, bunun içindir ki özellikle sessizlik üzerine susmalıyız:

S: Her şeyden önce bizzat sessizlik üzerine susmalı...

J: . . . çünkü sessizlik üzerine konuşmak ve yazmak en mahvedici gevezeliğe neden olur. . .

S: Kim muktedir olabilirdi ki sadece sessizlik üzerine susmaya?

J: Bu, o hakiki söyleyiş olmalı...¹²⁵⁵

¹²⁵² Prof. Dr. Zhang WEI, “‘Ortak’ Bir Dile Doğru Yolda Olmak mı? Heidegger’in Japon Bir Ziyaretçi ile Diyaloğu”, çev. Metin Bal, Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, Sayı 21, Güz 2013, s. 166-167.

¹²⁵³ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 141.

¹²⁵⁴ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 143.

¹²⁵⁵ Heidegger, age., GA12, 1985, s. 144.

3.4. *Tarla Yolu Sohbetleri: Bırakılmışlık ve Düşüncenin Sükuneti*

Feldweg-Gesprache (*Tarla Yolu Sohbetleri*) cildi Heidegger'in diyalog tarzında yazılmış metinlerinden oluşur. 1944/45 kışında, İkinci Dünya Savaşı'nın sona yaklaşırken ortaya çıkmıştır. "Angkhibasie" ("Yakına-gelme") ile birlikte savaş esiri kampındaki yaşlı ile genç ve öğretmen ile kule bekçisinin diyaloglarını içerir. Mayıs 1945'teki Nazi Almanyası teslim olmuştur, fakat Heidegger'de bu sona dair "Savaş hiçbir şeye karar vermez"den¹²⁵⁶ başka bir şey bulamayız. Almanya'nın ve Avrupa'nın çoraklaşması gözler önündeyken, o bu konuşmalarda tekniğin egemenliğinde kendini gösteren modern düşünmenin varlık unutulmuşluğunu, 'yeryüzünü kuşatan imha süreciyle' ilişkilendirir. "Öğretmen ve Kule Bekçisi" ("Lehrer und Türmer") arasındaki konuşma, modern nesne temelli düşünmenin aksine hayreti (*Staunen*) ve harikulade olana (*Wundersame*) yönelik bakışı öne çıkarır. Üçüncü konuşma Heidegger'in kayıp iki oğlunu düşüncelerinde aradığı Rusya'daki bir savaş esiri kampına taşınır ve çoraklaşma (*Verwüstung*) odağa alınır.¹²⁵⁷

Ingrid Schüßler'in de ifade ettiği gibi, Heidegger'in diğer başlangıcın 'düşünce yolları' (*Gedankenwege*) için yeni bir form seçtiğini görürüz burada. Her üç konuşmada da mesele, düşünmenin 'bırakılmışlık'tan (*Gelassenheit*) gelen o diğer veya 'gelecekteki' özüdür. Düşünmenin başka bir yönü değil, yeni bir tarzıdır burada söz konusu olan.¹²⁵⁸ Meister Eckhart'ta insanın kendini bırakması gereken şey Tanrısal irade iken, Heidegger insanın kendisine ve kendisinin de ona açıldığı 'karşı-mıntıka/Ocak'ı odağına alır ve bu

¹²⁵⁶ Martin Heidegger, *Feldweg-Gesprache* (1944/45), Vittorio Klostermann, Frankfurt Am Main, 1995, GA77, s. 244.

¹²⁵⁷ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 248.

¹²⁵⁸ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 247.

da, tanrısal olanın görünüş mekanı ve Varlığın açıklığıdır. ‘Bırakılmışlık’ kılavuz kelimesinden Heidegger istemeden vazgeçme, kendini bırakma (*Sich-ein-lassen*) ve izin vermeyi (*Zulassen*) anlar. İstememe (*Nicht-Wollen*), burada düşünmenin dönüşen bir özünün önkoşulu olarak kendini gösterir. Biz burada bırakılmışlığın temel metni . “Angkhibasie”yi (“Yakına-gelme”) odağımıza alacağız.

“Bir kır yolunda bir araştırmacı, bir akademisyen ve bir bilge arasında üçlü sohbet” alt başlığını taşır “Yakına-gelme”. Sohbetin başında bunun bir ilk sohbet olmadığını, Araştırmacı’yı ‘o dönem kozmik ışınları araştırmak ereğiyle başlamış olduğu o çileli deneylerden uzaklaştıran sıradan bir avunma’ sunduğundan öğreniriz. Bilge’nin de ‘geçen sonbaharın o serinliği halen zihni’ndedir.¹²⁵⁹ Sohbet modern bilimin özüne ve diğer birçok konuya dair unsurlar barındırsa da biz bu kesimde sessizlik dolayımında düşündüğümüz kavrayışlardan olan ‘bırakılmışlık’a kulak vereceğiz. Bütün bir “Tarla Yolu Sohbetleri” teknikle hesaplaşma ve Heidegger’in Meister Echart’tan ödünç aldığı *bırakılmışlık* kavramının açılımı üzerinedir. *Bırakılmışlık* Heidegger’in ontolojik sessizliğinin dolayımındaki düşüncenin sükuneti olarak son sözüdür. Evet ‘dolayım’ da zaruret’e dahildir, ‘araya serpilken kenar mülâhazaların, zaman zaman görüşmemizin o yürüyüşünü, o gidişatını geciktirmesini, o has vadesini uzatmasını’ göze almamız gerekir.¹²⁶⁰

Heidegger burada fizikçi olan Araştırmacı diliyle, tekniği, düşünmenin kendine özgü bir tarzı, yani doğaya hükmetmek ve ondan sömürüyle faydalanmak ereğiyle teorik doğa biliminin pratik uygulaması üzerine kendisini yerleştiren düşünme’ olarak niteler.¹²⁶¹ Ve pragmatik faydayı her yerde tek geçerli şey saydığımız ve onun geçerliliğiyle kendimizi teskin ettiğimiz o konfora yatırdığımız bir çağda, ‘tüm o

¹²⁵⁹ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 3-4.

¹²⁶⁰ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 10.

¹²⁶¹ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 6.

faydasızlık, zaruretsizlik korkunç¹²⁶² bir hal almıştır. Diğer başlangıcı söyleyen Bilge *techne* 'yi, *tekein* köküne, yani *huzura/öne getirmek/imâl etmek (hervorbringen)* köküne döndürür. Grek dilinin kendisine ait düşünmenin tecrübesinde *öne-getirmek* demek, bir şeyi *mevcudiyete (Anwesenheit)* getirmek ve *görünüşe bırakmak* olarak açıklanır. *Techne*, bir meselenin kendi özü uyarınca ne ise o olduğu o şeyi görmeyi sağlanması ve o bakışın içine doğru getirilmesidir.

Yeniçağ anlamındaki ‘teknik’, *technen*in kendine özgü bir tarzıdır yalnızca. Modern teknik, içerisinde doğanın matematiksel bir nesne olarak tezahür ettiği o görmeyi-sağlama ve o nizama-getirmedir.¹²⁶³ Huzura-getirme, o imâl eylemi olarak doğanın nesneleştirilmesi, şeyin nesne-durumuna geçirilişinin temel hattıdır, kurucu ufkudur. Huzura-getirme veya imalat olarak doğa, en başından itibaren doğaya has olan her şeyi matematiksel tasarımıyla nesneselliğinin içine doğru çevirir, oraya kalb eder. Bu tür bir tasarımlama, doğanın zaten çoktan hesap kitabın, o matematiksel hesabın içine doğru o can alıcı, o belirleyici bir tarzda koşulması, hatta sipariş edilmesidir.¹²⁶⁴ Akademisyen bunu şöyle ifade eder: “Der Mensch wird vernichtet” (İnsan imha ediliyor.)¹²⁶⁵ Veya *Teknik ve Dönüş*’e kulak verirse: “Varlığın çakımını, tekniğin özünde görüyor muyuz? Ya sessizliğin içinden sessizliğin kendisi olarak çıkıp gelen çakımı? Sessizlik emziriyor. Neyi emziriyor? Dünyanın özüne varlığı emziriyor.”¹²⁶⁶

‘Düşünmek’ tarla yolu sohbetinin asli, çerçeve konusudur denilebilir. Bilge’nin “Düşünmek bize ne yakın ne de uzak olandır. O bir nesne de değildir” sözü diyalogun

¹²⁶² Heidegger, age., GA77, 1995, s. 10.

¹²⁶³ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 13.

¹²⁶⁴ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 11.

¹²⁶⁵ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 21.

¹²⁶⁶ Martin Heidegger, *Teknik ve Dönüş & Özdeşlik ve Ayrım*, çev. Necati Aça, Pharmakon, 2015, s. 66.

Yunanca başlığının “Yakına-gelme” olduğu düşünüldüğünde anlam kazanır.¹²⁶⁷ Kökensel Sessizlik bölümünde gördüğümüz Herakleitos’tan ödünç alınan “Bir” kavrayışı burada da yakınlık-uzaklık oyununun parçası kılınarak işe koşulur: “Belki de bizzat uzamın kendisi ve uzamsal olan her şey, kendi payına ancak o yakınlaştıran yakınlığın ve uzaklaştıran uzaklığın içinde o içeri buyur edilişi ve o esirgenişi (*Geborgenheit*) buluyordur, ki bu ikisi bizzat iki değil, bilakis kendisi için isminden mahrum kaldığımız o Bir’dir.”¹²⁶⁸ Ve bu Bir yine sessizlikle birlikte düşünülür: “Bizzat Aynı Olan (*Selbe*) ancak o Farklı Olan olabilir; evet, en farklı olanın içinde dinlenir o en katışıksız Aynı; neredeyse bunun tersini iddia etmek isterdim: Katışıksız Aynı’nın içinde dinlenir o Farklı Olan (*Verschiedene*).”¹²⁶⁹

Bilge: ... Belki de insan genel olarak kendi evinde evinde-yurdunda değildir.

Akademisyen: Bu, insanın kendi meskenini, o has yuvasını tanımadığı, öyle ki kendi öz mülkünde (*Anwesen*) devamsız, o gurbette olduğu anlamına gelirdi.

Bilge: Ve belki de bu tuhaf devamsızlığın, o gurbetin (*Abwesenheit*) içine yakınlık ve uzaklığın o kurucu muamması bile sızmaktadır.¹²⁷⁰

Muammalar (*Rätsel*) da diyalogda bırakılmışlık’a bir hazırlık olarak diyalogun parçası kılınır Bilge, meselede, ‘bir muammayı kendi başına bırakma’yı, muamma karşısındaki o çaresizliğin (*Ratlosigkeit*) içine buyur edilip onun önünde o has felsefi

¹²⁶⁷ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 28.

¹²⁶⁸ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 30.

¹²⁶⁹ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 88.

¹²⁷⁰ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 37.

vaktini geçirmek, o has kalımla durma'yı salık verir.¹²⁷¹ Zira ona göre muammanın içindeki o gizli olan yan, aslına bakılırsa o gizleyenin kendisidir. Muammanın o gizli yanı, biz o çözümü bulduğumuz an örtüsüzleşir; 'sadece muammayla karşılaştığımız yerde bile, bu bir keşfetmek' (*Entdecken*) değildir.¹²⁷²

Araştırmacı: Şüphe duyma/ikilik (*Zweifel*), sıkı düşünüldüğünde, aslında Bir'i gözüne kestirir.

Bilge: Daha dakik söylersek, o bir olan Bir (*Eins*) ile o diğerinin, yani o İki'nin (*Zwei*) içersinde uzlaştığı o Bir'i.

Akademisyen: O halde şüphe duyulamaz olan (*Unbezweifelbare*), tüm o ayrılmış olanın o has Birliğe getirildiği ve bu Birliğin her yerde o mutlak ölçü olduğu an önümüzde hazır bulunurdu.

Araştırmacı: Şayet her defasında o asıl meseleye dahil olursanız, bu kendiliğinden, pürüzsüzce gerçekleşir zaten.¹²⁷³

Araştırmacı'nın dediği gibi, 'hoyrat bir sabır sınavı'na dönüşse de, düşünme ve diyalog metinde bekleyiş ve sükunet ile, 'felsefi dinginliğin hüküm sürmesi' ile ilişkilendirilir. Böylece sükunet *negotium*, aylak olmama ve negatif olan ile birlikte tartışmaya dahil olur. Sükunet'i (*Ruhe*) 'hareketin o sıfır noktası' olarak olan yeniçağ insanı için faaliyetten mahrum kalma, o edimsizlik hali, çalışmanın (*Arbeit*) o negatif olan yanını teşkil eder: "Çalışma ise buna karşılık, yeniçağ insanının bizzat hayat elementidir."¹²⁷⁴ Akademisyen bunu, 'çalışmanın her zaman sadece aylaklığın, o felsefi istirahatın (*Muße*) bölünmesi yani o has dinginliğin yadsınması olarak baki kaldığı o

¹²⁷¹ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 32.

¹²⁷² Heidegger, age., GA77, 1995, s. 81.

¹²⁷³ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 46.

¹²⁷⁴ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 69.

antiklerin o kavrayışının, *negotium* 'un aksine bir durum olarak koyutlar.¹²⁷⁵ Fakat bu salt bir tembellik, hiçbir şey yapmama hali değildir:

Akademisyen: Ve şayet sükunet hiçbir şey yapmama halinden (*Nichtstun*) bambaşka bir Şey olsa bile, insanın sessizlik içinde de yine de bir yerlerde o has kalımla bulunması (*aufhalten*) şarttır.

Bilge: İnsanın kendi özünün o sükunet/sessizlik durağında (*Ruhelage*) bizzat o has kalımla bulunduğu o şey, şayet sükunetin bizzat kendi özü uyarınca belirlenmemişse bile, sükunet için her halükarda özsel olacaktır nitekim.

Araştırmacı: O halde sükunet söz konusu olduğunda, her şey, insanın o özünün yakınında dinlendiği o kurucu Ocak'a dayanıyor demektir.

Böylece sükunet olarak sessizlik, o has dinginlik, yakınlıktan sökün eden şey olarak ve uzaklık onunla her zaman 'ocağı' bir, o has kardeş olarak koyutlanır. Sükunet pozitif olan ve hareket (*Bewegung*) negatif olan şey olarak alınır. Antiklerin o *negotium* kavramı da 'aylaklığın, o felsefi istirahatin olumsuzlanması, eylemsizliğin ustalıklı göğüslenmesi ve aşılması' olarak konulur.¹²⁷⁶ Çalışma (*Arbeit*) veya eylemlilik için eylemlilik veya performans (*Leistung*) genel olarak insanın özü için sahih ölçüler olamaz. Aksi halde 'günün birinde tüm o modern insanlık, o yere göğe sığdırılamayan *yaratıcı* başarıları da hanesine dahil olmak üzere, kendi o isyankâr kendini-unutmuşluğunun o has boşluğunun içinde un ufak olup çökmek' zorunda kalacaktır.¹²⁷⁷ Bu tasarım, yani çalışma imkanlarının, çalışma araçlarının ve çalışma amaçlarının bölüştürülmesi tasarımı, aynı şekilde küresel bir emniyet (*Weltsicherheit*), yani çalışmanın icra edilmesinin ve onun

¹²⁷⁵ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 69.

¹²⁷⁶ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 70.

¹²⁷⁷ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 71.

kurucu koşullarının emniyete alınması tasarımıdır. Dünyanın yeni düzeni olarak adlandırılan ‘iş temelli’ dünya anlayışına karşı ‘sükunet’in karşı konulmasıdır bu. Oysa sahici güvenlik, ‘tek başına o felsefi dinginlikte, sükunette kök salar, orada dayanır; nitekim o dinginlik vasıtasıyla sıradan güvenlik, hükümsüz, o çıplak bir kaygıya indirgenir’.¹²⁷⁸

Buradaki *ufuk* kavramını sessizlik mekanı dolayımında önemli buluyoruz.¹²⁷⁹ Muamma ile birlikte bilme üzerine tartışma bizi ‘tüm mülahazalarımızın az çok derinden düşünmeksizin ve kendiliğinden içinde hareket ettiği o ufuk’ (*Horizont*) kavramına götürür. İnsan, ufki (*horizontales*) bir varlıktır.¹²⁸⁰ “Ufuk bizim ve yetimizin ötesine geçer. Ufku içine doğru baktığımız an, bizzat kendi ötemize doğru bakar ve kendi üzerimize doğru yükseliriz (*übersteigen*).”¹²⁸¹ Heidegger metin sonundaki notlarda ufku, ‘nesnelerin dış görünüşüne yönelik bir dış-bakışla, o göz menziliyle (*Aussicht*) dolup taşmış, insanı çevreleyen açıklık (*Offene*)’ olarak tanımlar.¹²⁸² İnsanın özü, düşünmenin özü üzerine tefekkürde bizim için ufuktur ve insanın özü, ufki olanı kendi beraberinde taşır: “Biz, insanın özüne doğru dışarı bakarken ufki olanın özünü kuşatması gereken, o kucaklayan ufku bu özünden yararlanıyoruz; ki o bizzat bu esnada ufki olan vasıtasıyla birlikte belirlenmiştir.”¹²⁸³ Ufku nihayeti yoktur. Ufuk, durmaksızın her defasında daha geniş bir ufka havale edilir (*fortgewiesen*), kendi içinde sınırsız baki kalır. Ufki olanın ufku çıplak bir imkansızlık olarak kendini gösterir.¹²⁸⁴ Ufuk kendisidir ve onun dışında

¹²⁷⁸ Heidegger, *Feldweg-Gesprache* (1944/45), s. 71.

¹²⁷⁹ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 93.

¹²⁸⁰ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 83.

¹²⁸¹ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 87.

¹²⁸² Heidegger, age., GA77, 1995, s. 158.

¹²⁸³ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 94.

¹²⁸⁴ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 95.

hiçbir şey değildir: “Ufuk ufuktur” (*Horizont ist Horizont*).¹²⁸⁵ Fakat insan ‘öteye geçme’ eğilimiyle onu zorladığında, ufkun ötesinden geçip gitmek yerine, bizzat Aynı Olan olarak derhal ve durmaksızın gerisin geri dönmeyi denemek zorunda kalırdı.¹²⁸⁶

Fakat ‘uzaklaşıp-gitmeme-hali’ vasıtasıyla kendiliğinden gerçekleşmez ‘kalım’, felsefi bir sükunetin ihtimamla kalışıdır o (*Verweilen*). Felsefi sükunette Aynı Olan’a, ‘bizi kendi içine buyur eden bir vaktin esirgeyici ocağına kendimizi bırakırız; öyle ki, bizi bir bakıma o vaktin ocağına çakılı kılan asıl o’dur’.¹²⁸⁷ Kalışta (*Bleiben*), bizzat Aynı’nın Aynılığında hüküm sürene benzer bir şey hüküm sürer.

Şayet ufuk, bizzat Aynı Olan olacaksa, o yine bizzat Başka Olan olmak zorundadır. Ufki olana transandantal olan aittir.¹²⁸⁸ Transandantal olan ve ufki olan birbirinden ayrılamaz ve böylelikle de bizzat Aynı Olan’dır: “Tıpkı sınırsız bir ufkun bir hiçlik olması gibi, aynı şekilde köprüsüz, o dayanaksız bir aşkınlık da kendi içine çöker ve bu yüzden, aşkınlığın özünü kavramak için, onun ötesine doğru sıçramaktan imtina etmeli ve bizzat onun kendisinde kalmalıyız.”¹²⁸⁹ Bu durumda insanın özüne dair soru nicedir? Zira bu durumda insanın özü de ne transandantal ne de ufki bir tarzda sorulup araştırılabilir: “Bu durumda transandantal ufki olanın o Başkasına bakmak zorunlu hale gelir, ki o Başkası nitekim ufki transandantal olanın ta kendisidir.”¹²⁹⁰

Ufku içine doğru baktığımızı söyleriz. O halde bakış ufku (*Gesichtskreis*) kendi açıklığını bizim onun içine doğru bakmamızdan almayan bir Açıklık’tır. Bilakis o bize oradan doğru gelir: “Ufki olan o halde bizi çevreleyen Açıklıktır sadece bize dönük olan

¹²⁸⁵ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 96.

¹²⁸⁶ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 96.

¹²⁸⁷ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 97.

¹²⁸⁸ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 99.

¹²⁸⁹ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 101.

¹²⁹⁰ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 102.

veçhesidir; ki o, tasarımlamamıza bir nesne olarak beliren şeyin dış görünüşüne yönelik bir dış-bakışla dolup taşmıştır.” Açıklık, Herakleitos kesiminde de bizi karşılayan, Eckhart’tan ödünç alınan bir başka kavram olan, *kurucu Ocak* olarak tanımlanır, bu, öyle bir Ocak ki, ‘onun tılsımı, o felsefi büyü (Zauber) vasıtasıyla ona ait olan her şey, bizzat içinde sükunet bulduğu/dinlendiği o asıl şeye geri döner’.¹²⁹¹

Tarla Yolu Sohbetleri temel düşünmenin özünü *istememe*’nin alanında arar ve bunun için *istememe*’ye dahil olmak ister. Ve yoldaki bu seyir, içinde istememenin durduğu ufku sorar, düşünmenin özünün hangi bakış ufku, göz menzili içinde bize belirdiğini ve bizi, yani insanın özünü böylece belirlemeye çabalar. Bırakılmışlık ile birlikte Meister Eckhart’tan ödünç alınan diğer bir kavrayıştır ‘istememe’: “Ben bizzat kendi adıma hiçbir şey istemediğim yerde, orada benim yerime Tanrı ister” der Eckhart: “Çünkü kim ki kendi iradesini kim ki bizzat kendini bırakırsa, o sanki tüm dünya bizzat kendi o ferah haslığıymış (*freies Eigen*) gibi ve ona o mutlak kudretle hükmediyormuş gibi tüm dünyayı bırakmış, o bırakılmışlığa erişmiştir.”¹²⁹² Eckhart’ta sessizlik, tanrının insanı en son bıraktığı yerin dilini tekrar temellük etmektir.

Bırakılmışlık Meister Eckhart’ta hala irade alanının dairesi içindedir. Heidegger bu ayrımı şöyle koyar: “Kuşkusuz bizim adlandırdığımız o bırakılmışlık bariz bir tarzda o günahkâr bencilliğin üzerimizden fırlatılıp atılmasını kastetmediği gibi; Tanrısal İradenin lehine nefsin inatçı iradesinin, terk edilip salınmasını ifade etmez.”¹²⁹³ Araştırmacı ‘istememe’yi ‘istemeye yönelik o feragat etme, ondan vazgeçme’ olarak koyar. Böylelikle bu feragatin içinden geçerek, düşünmenin kendisi bir isteme olmayan o aranan özüne dahil olabiliriz veya en azından kendimizi buna hazır edebiliriz.¹²⁹⁴

¹²⁹¹ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 112.

¹²⁹² Akt. Heidegger, age., GA77, 1995, s. 158.

¹²⁹³ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 109.

¹²⁹⁴ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 107.

İstemekten bırakılmışlığa doğru geçiş, ‘o yegane ağır ve çetin’ olandır. Bilge ‘bırakılmışlığı kendimizden hareketle kendi içimizde uyandıramayız’ der, zira o ‘hareket ettirilir bir tesirle uyandırılmaz, bilakis sadece içeri buyur edilir, ona izin verilir (*zugelassen*)’.¹²⁹⁵ Fakat bırakılmışlık pasiflik hali değildir ‘bırakılmışlığın içinde, dünyanın tüm eylemlerinden ve insanlığın tüm o sığ faaliyetlerinden, imalatçılığından daha yüksek bir eylemsellik saklıdır’.¹²⁹⁶ Bırakılmışlık eylemsellik ve edilgenlik ayrımının büsbütün dışarısındadır, çünkü o, istemenin alanına ait değildir.

Heidegger eser sonundaki notlarda Menzil’i (*Gegnet*) doğrudan sessizlik üzerinden tanımlar: “Her bir tikel şeyin içinde sükunet bulunduğu (*beruht*) o dinginliğe, o felsefi sükunete doğru o geri-dönüşü bahşetmek. Birbirine-ait olmanın enginliğinin o felsefi vakti, o kalımı.”¹²⁹⁷ Düşünmenin özü bizzat o bırakılmışlığın ocağına yerleştirilmiş, o menzile dahil edilmiştir.¹²⁹⁸ Heidegger bu noktada Menzil’le değişimli kullanılan en temel kavramlardan ‘Ocak’ı da sessizlikle ilişkilendirir. Her Şeyin kendi asıl yurduna geri döndüğü yerdir Ocak. Yerler arasında bir yer değil, bilakis tüm yerlerin Ocağı, kurucu Ocak’tır. Ve bu Ocağın ‘tılsımı’ herhalde kendi özünün hüküm sürmesi yani Ocak-laşmadır (*Gegnende*):

Bilge: Ocak sanki aslen hiçbir şey vuku bulmuyormuş gibi (*ereigne*), her bir tikel şeyi her bir tikel şeyde ve Herşeyi birbirinin içinde, bizzat kendi içindeki o felsefi sükunetin/sessizliğin içindeki o kalıma (*Verweilen*) derleyip toplar. Ocaklaştırmak; o kalım içindeki o engin ve ferah sükunete doğru, derleyip toplayarak gerisin geri esirgeyip korumaktır.

¹²⁹⁵ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 107.

¹²⁹⁶ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 108.

¹²⁹⁷ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 158.

¹²⁹⁸ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 109.

Akademisyen: Demek ki Ocak bizzat, aynı anda hem o enginlik hem de felsefi kalım, o vakittir. Ocak, sükunetin enginliğine doğru vaktini kalır. O, özgürce kendi içine çekilmiş olanın o vakti, o kalıma doğru kendini enginleştirir. Ve biz bundan böyle, bu sözcüğün vurgulanan kullanımı uyarınca, o alışlagelmiş ‘Ocak’ ismi yerine ‘Menzil’ de diyebiliriz.¹²⁹⁹

Menzil (*Gegnet*), derleyip toplayarak kendisini açan o vakit-süren enginliktir; öyle ki, Açık Olan, her bir tikel şeyin bizzat kendi sükuneti içinde açıp parıldamasına izin vermek için onun içinde tutulur ve oraya yerleştirilir. Menzil, bize doğru gelmekten ziyade geri çekilir, bizden sıyrılır. Öyle ki, o Ocakta beliren şeyler de artık nesne karakterine sahip olmazlar. Burası artık ‘sükunet’in mekanıdır, ‘sükunetle olan o kelamın içinde adlandırılan o felsefi sükunet’ içindedirler: “Bizzat birbirine-ait olmalarının o enginliğinin o felsefi vaktine doğru olan o geri dönüşte dinlenirler (*ruhen*).”¹³⁰⁰

Bekleyiş’te de (*Warten*) aynı şey vardır, beklerken beklediğimiz o şeyi açıklığa bırakırız. Çünkü beklemek, Açıklığın bizzat kendisine dahil olur, kendini oraya, uzaklıkların, felsefi gurbetlerin enginliğine doğru bırakır. Beklemenin yakınlığında içinde kalacağı vakti, o felsefi kalımı bulur: “Beklemek hiçbir şeyi tasarımlamaksızın Açıklığın içine gittiği için, kendimi her türlü tasarımlamadan kurtarmaya çabaladım. Ve Açıklığın asıl açan kurucusu Menzil olduğu için, tasarımlamadan kurtulmuş bir tarzda saf ve sadece Menzile kendimi bırakmış bir vaziyette kalmayı denedim.”¹³⁰¹ Açıklığın bizzat kendisi, o Menzilden sükün eder ve düşündüğümüz an, bekleyen bir tarzda içine dahil edildiğimiz şey, o Ocak’tır: “Düşünmek o zaman, o uzaklıkların içine doğru yakınlığa gelmek olurdu.”¹³⁰²

¹²⁹⁹ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 114.

¹³⁰⁰ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 115.

¹³⁰¹ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 117.

¹³⁰² Heidegger, age., GA77, 1995, s. 116.

Menzilin kendisini açması üzerine bekleyişin tecrübesidir *bırakılmışlık*. Zira bir şeyi bekleyişte beklenen kesiliriz, bekleyişe dahil oluruz. Düşünmek Menzile yönelik o bırakılmışlıktır, çünkü ‘onun özü Menzilin bırakılmışlığı o kucaklayıp karşılamaında dinlenir’ (*beruht*).¹³⁰³ O Evet ve Hayır’ın mantığının sözde muhkem, katı çengellerinden azade olmaktır bırakılış. Zira biz “Menzil’in mayasındanız (*geeignet*); fakat onu aslen henüz Menzil olarak tecrübe etmiş değiliz.”¹³⁰⁴ Bekleyiş, dingin sükunet, o felsefi istirahat bırakılmışlıktır. Denebilir ki *bırakılmışlık, zaten birbirine ait olanların birbirine ait olmasına sessizce bırakılışıdır*. Eğer bir ev mümkünse, bir ikamet, ancak böyle bir şeydir: “Menzil her şeyi o felsefi kalımın enginliğine doğru bekleterek ve kendi içine olan o geri dönüşün içinde o sükunete bırakarak her bir tikel şeyin her bir tikel şeye ait olmasına izin verendir.”¹³⁰⁵

Şeyler Menzilin o ocağa katarak menzilleştirmesi vasıtasıyla şeylerdir. Bırakılmışlığın içinde; bizzat kendi o has özünü henüz gizleyen Menzilin içine aitizdir: “Şayet kendimizi Menzile yönelik o bırakılmışlığa dahil eder, o denize bırakırsak istememeyi isteriz.”¹³⁰⁶ Bırakılmışlık transandantal tasarımlamanın sarmalından kendini kurtarmak, ufkun o istemesinden bir yüz çevirmediir.¹³⁰⁷ Düşünmenin özü ancak böyle bir Menzile bırakılmışlık olarak o felsefi kararlılıkta yatar. İnsanın özü de o vaktinden-öncedüşünülemeyen’in (*Unvordenklichen*) içinde o Menzile bırakılmışlıktır. Menzil insanın özünü bizzat kendi o ocağa katarak menzilleştirmesine has kılar, o olayı onda varlar.¹³⁰⁸ “Ve o uzun-sabırlı asil ruh bir irade olmayan o şeye kendini bırakmış, ona ocağını vermiş

¹³⁰³ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 123.

¹³⁰⁴ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 124.

¹³⁰⁵ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 125.

¹³⁰⁶ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 142.

¹³⁰⁷ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 143.

¹³⁰⁸ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 146.

olan o istemeden ona reddederek vazgeçen o asıl katışıksız kendi-içinde-sükunetin kendisi olurdu.”, “O asil ruh düşünmenin özü ve dolayısıyla şükretmenin, o felsefi minnetin ta kendisi olurdu.”¹³⁰⁹

Dünya bizzat, uzaklığın o yakınlığı ve yakınlığın o uzaklığıdır: “Çünkü dünya, onun dünyalaştığı (*weltet*) ölçüde, her şeyi birbirine doğru derleyip toplar ve bizzat o Aynı Olan’ın içindeki o has sükunetin-üstlenilmesine (*eigene Beruhen*) doğru bizzat kendi ocağına gerisin geri dönmesine izin verir.”¹³¹⁰ Zira düşünmek yakınlıktır, *Ankhibasiē*, yakınlığın-içine-doğru-kendini-bırakmak’tır.¹³¹¹ Bizi kendi o has felsefi yürüyüşüyle hareket ettiren bir söyleşenin o sessiz akışı kadar göze çarpmayan, bizi aslen bizzat bırakılmışlığın kendisinden başka bir şey olmayan o yola fırlattığı yoldayız: “Ki bu da gerçi sükunet, sessizlik gibi bir şeydir nitekim.”¹³¹²

Tarla Yolu Sohbetleri’nde insanın doğası, düşünceden önce gelen o kökensel olana, o yörelene doğru bırakılır. İlginç şekilde metinde Varlık’tan başka bir şeyden söz edilmese de ne üzeri çarpılı ne de *Seyn* şeklinde onu bulamayız, Heidegger, Varlığın ne olduğunu değil, ne yaptığını yani ‘yörelmesini/ocaklamasını’ belirtir.¹³¹³ Kreeft, bırakılmışlık’a en yakın şey olarak öznelliği ve nesnelliği aşan ‘hayret’i görür: “O, bizatihi varoluşun kendisine duyulan bir hayret gibidir (her ne kadar buna indirgenemese veya bununla açıklanamasa da); ancak bizatihi varoluş ve hayret eden benlik birbirinden

¹³⁰⁹ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 148.

¹³¹⁰ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 149.

¹³¹¹ Heidegger, age., GA77, 1995, s. 152. Alm.: *In-die-Nähe-hinein-sich-einlassen*

¹³¹² Heidegger, age., GA77, 1995, s. 120.

¹³¹³ Peter Kreeft, “Zen In Heidegger’s Gelassenheit”, International Philosophical Quarterly, Volume 11, Issue 4, December 1971, s. 543.

farklı değildir, zira bizatihi varoluş bir nesne değildir ve hayret eden benlik bir ego-özne değildir. *Tat tvam asi!* (Sen osun!)”¹³¹⁴

Bırakılmışlık aynı zamanda Varlığın üslubudur. Nancy’den aktarırsak, Varlık, var olanı olmaya bırakır, Varlık, bir şeyin olmasını sağlayan ‘olmaya bırakma’dır.¹³¹⁵ Olmaya bırakmak, pasiflik değil açıkça eylemenin kendisidir. Nancy’nin Heidegger’de ‘kökensel etik’ dediği kavrayışı, bırakılmışlık üzerinden de okuyabiliriz, Nancy’nin “Olmak, anlamı olmaktır” savı, ikamet anlam ‘eylemi’ne ve düşünmeye bağlar. Anlam olarak Varlığın kavranışı, anlam olarak eylemeye özdeşir. Eylem, Varlığın yerine getirilmesidir. Anlamın eylemi ise ‘düşünme’dir: “Gerçekte ‘düşünme’, eylemenin adıdır, çünkü eylemede söz konusu olan, anlamdır. Düşünme (ve/veya şiir), eylemenin istisnai bir biçimi değildir, diğerlerine tercih edilen ‘entelektüel eylem’ de değildir, bunun yerine o, tüm eylemede, o olmaksızın hiçbir eylemenin olamayacağı (Varlığın) anlamını oyuna sokan/harekete geçiren şeydir.”¹³¹⁶ Yani eyleme, Varlığın olmasına, arzuladığı o anlamı olma’ya imkan vermedir. *Sein lassen*, olmaya bırakmak, bizatihi Varlığın eylemine tevdi etmektir, böylece anlamı olma ‘onun olmasına izin vermek’tir. Varlığın varolanda var olması onların anlamı olmasını sağlar ve Dasein bırakılmışlık içindeki felsefi sükunet ve düşünümle Varlığın bir parçası olur. Böylece ontoloji, en aktif bir Varlığın anlamı eylemine ve bize göre sessizlik deneyimine evrilir.¹³¹⁷

¹³¹⁴ Kreeft, age., s. 545. Kreeft bunu , ‘Zen’de olup bitenlerin neredeyse en mükemmel tasviri’ olarak görür: “Dikkate değer ölçüde ‘Zensi’ bir karakter, Heidegger’in ‘bırakılmış’ insanı: sabırla yüce gönüllü, iradesizce sebatkâr, boşluk içinde sevinçli, nesnesiz bir şükran duyan, fikirlere veya şeylere bağlanmayan, burada ve şimdide sıradan ve bir bitki kadar dünyevi.” Ayrıca bkz. Caputo, John D., *The Mystical Element in Heidegger’s Thought*. New York: Fordham University Press, 1986

¹³¹⁵ Nancy, “Kökensel Etik”, age., s. 407.

¹³¹⁶ Nancy, “Kökensel Etik”, age., s. 392.

¹³¹⁷ Nancy, “Kökensel Etik”, age., s. 395.

Kısacası Heidegger'e göre, 'gerçeğin gerçekliği'ni oluşturan şey, ancak isteyen düşünmeden uzaklaşarak deneyimlenebilir. Bu nedenle, bırakılmışlık insanın dünya ve kendiyile insanın otantik bir ilişki kurmasını amaçlayan bir düşünme yolu önerisi olarak görülebilir. Heidegger'in bırakılmışlık yolu, insanın gerçek doğasına uygun bir şekilde insan olmanın mümkün olduğunu göstermeyi amaçlar. Bırakılmışlık *Varlığın kendisinin insanlığa dayattığı hareketi Varlığın kendisine doğru yeniden yönlendirmek* anlamına gelir.¹³¹⁸ Fakat bu, insan düşünmesinin kendi inisiyatifiyle uyandırılmaz, varlığa bir 'bırakılış' gerektirir ve bunun için insanlığın öncelikle içsel uyanışını sağlayacak bir *bilinç gelişimini* şart koşar. Başka bir deyişle, bırakılmışlığın düşüncede yeşerebilmesi, yani insanın kendine dönebilmesi için gerekli koşulları yaratmak esastır. Ve biz bu *farkındalığın toplanmış yasallığının deneyiminin* sessizlik uzamı ve mantığı olduğunu ileri sürüyoruz.

¹³¹⁸ Wolfgang Steiner, Die Aufgabe des Denkens: Martin Heidegger und die philosophische Mystik, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universität Augsburg, 2006, s. 66-67.

3.5. Sessizlik Uzamının ‘İnşası’ ve Zerdüş’tün Sessizliği

Heidegger’in logos ve sessizlik’te toplanma yoluyla ‘ruhuyla konuşan’ Zerdüş okumasını sessizlikte-açımlanmanın en güzel sunumlarından biri olarak bu kesimde ‘uzam’ ve ‘inşa etmek’ ile birlikte sunmak istiyoruz. Heidegger’in Nietzsche okumasında Zerdüş ‘yaşadığı yalnızlıkla gayrisahih katmanları üzerinden atar ve dünyadan yeryüzüne iner; karanlık, niteliksiz varoluşun karanlığı ile yüzleşir’ ve sessizlik uzamın inşasında ‘tekinsiz görünse de varlığın evi olduğundan özünde tekin, tanıdık’ o yerden bize seslenir gibidir.¹³¹⁹

Heidegger’in ilk kez 1954 yılında yayımlanan *Vorträge und Aufsätze*¹³²⁰ (*Konuşmalar ve Makaleler*) metninde yer alan *Nietzsche’nin Zarathustra’sı Kimdir?* (*Wer ist Nietzsches Zarathustra*) metni ile *Nietzsches metaphysische Grundstellung im abendländischen Denken* (*Nietzsche’nin Batı düşüncesindeki metafiziksel konumu*, GA44) kitabını odağımıza alacağız. Bu kesimde ele alacağımız *Nietzsche’nin Zarathustra’sı Kimdir?* (*Wer ist Nietzsches Zarathustra*) metni 1953 tarihinde Bremen’de sunulmuştur. Yine bu kesimde daha önce birçok kez değindiğimiz ‘sessizlik uzamının inşası’nı Heidegger’in inşa etmek ve uzam üzerine metinleriyle birlikte ele almak istiyoruz. “*Mensch und Raum*” üzerine düzenlenen “Darmstädter Gespräch II” kapsamında sunulan “*Bauen Wohnen Denken*” (*İnşa Etmek Yerleşmek Düşünmek*) ve yine 1951’de sunulan “... *dichterisch wohnet der Mensch ..*” (“... *Şiirselce İkamet Eder İnsan ...*”) metinlerini temel alacağız. “İnşa Etmek İkamet Etmek Düşünmek” (*Bauen Wohnen Denken*) metninde Heidegger’in sunduğu ‘ikamet

¹³¹⁹ Özgür Taburoğlu, *Varlık İzleri: Işık ve Ses*, Fol, Ankara 2022, s. 24.

¹³²⁰ Martin Heidegger, “Wer ist Nietzsches Zarathustra”, *Vorträge und Aufsätze* (1910-1976), Vittorio Klostermann, Frankfurt Am Main, 2000, GA7.

düşüncesini sessizlik mekanında ‘şairane/şiirce ikamet’ tezimiz açısından önemli buluyoruz.

Zerdüşt kimdir? O her şeyden önce bir ‘sözcü’dür: “Ben Zerdüşt, yaşamın sözcüsü acının sözcüsü, çemberin sözcüsü...” Fakat Zerdüşt aynı zamanda ‘iyileşen’dir. İnsani Sessizlik bölümünde Heidegger’in felsefeyi Novalis’e atıfla ‘ev-özlemi’ olarak tanımlayışını görmüştük. Şimdi “Nietzsche’nin Zerdüşt’ü Kimdir?” (*Wer Ist Nietzsches Zarathustra?*) metninde filozofun bu soruyu hala zihninde tuttuğunu görürüz: “‘İyileşmek’ (*Genesen*), Yunanca *neomai*, *nostos* ile aynı kelimedir ve anlamı ‘eve dönmek’tir (*heimkehren*); *nostalji* sılaya duyulan acı, ev hasretidir (*Heimweh*). ‘İyileşen kişi’ eve dönüş için yani kendi belirlenimine, kaderine doğru deruni dönüş için kendisini toparlayan kişidir. İyileşen kişi, kendisinden kim olduğunu söyleyebilsin diye kendisine doğru yoldadır.”¹³²¹

Zerdüşt ‘o öğretmen’dir. İki şeyi öğretir: Aynı’nın ebedi dönüşünü ve üstinsanı. ‘Yaşam-Acı-Çember’ birbirine aittir, yani çokluğu, Bir ve Aynı Olan olarak ‘düşünme çağrısı’dır bu. Zerdüşt, tüm varolanın güç istenci olduğu yaratıcı kendini iten bir istenç olarak acı çektiği ve böylece Aynı’nın ebedi dönüşü içinde kendi kendisini istediği o halin sözcüsüdür:¹³²² “Bir kartal havada geniş çemberler çizerek süzülüyordu ve ona bir yılan asılmıştı, bir av gibi değil bilakis bir dost gibi: Çünkü onun boynuna halkalanmış, dolanmış şekilde duruyordu”¹³²³ Heidegger bu pasajı adeta sigetik bir tefsire girişir. Aynı’nın ebedi dönüşünün öğretmenidir Zerdüşt. Aynı’nın dönüşü ‘sevinçli-acılı, neşeli-ıstıraplı yaşamın tükenmez zenginliği, doluluğu’ Aynı’nın ebedi dönüşünün öğretmenininin o ‘büyük hasreti’ (*die große Sehnsucht*) bunun üzerine yönelir. Heidegger’e göre Nietzsche’de Aynı’nın ebedi dönüşü, varolanın Varlığı için kullanılan isimdir ve

¹³²¹ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 102.

¹³²² Heidegger, age., GA7, 2000, s. 102.

¹³²³ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 102.

‘üstinsan’ (*Übermensch*) bu Varlığa uygun düşen, bu Varlığa cevap veren insanın özüdür, başka bir şey değil: “Ancak varolanın Varlığı Aynı’nın ebedi dönüşü olarak insana kendini tasarımladığında, önüne koyduğunda, insan köprüünün üzerinden karşıya geçebilir ve öçalma ruhundan kurtarılmış olarak karşıya geçen o kişi, üstinsan olabilir.”¹³²⁴ Nietzsche’nin metafiziksel temel konumu *amor fati*’de cisimleşir. *Amor*, sevilenin özünde olduğu şey olmasını isteyen isteme, özünde istenen şeyi varlığının en yüksek olanaklarına yerleştiren ve yükselten yüceltme/başkalaştırma olarak istençtir (*Verklärung*). *Fatum* ise zaruret, ‘yakalanmış olan anda bir bütün olarak olanın oluş-kemalinin (*Werdefülle*) ebediyeti olarak kendini açığa vuran o zaruret dönüşüdür’ – *circulus vitiosus deus*: “*Amor fati* olanın en çok olanına ait olmaya yönelik yüceltici/başkalaştırıcı istençtir.”¹³²⁵

Zerdüş ‘o ürkü’yi sahiplenendir. Zerdüş her şeyden önce olduğu o kişi olmak zorundadır, ve bundandır Zerdüş’ün ‘ürkü’sü. Böyle bir oluştan ürker, korkar, geri çekilir Zerdüş. Bu ürküntü bütün bir esere sirayet eder: “Bu ürkü Zerdüş’ün kendine tüm güvenini ve kibrini, anılaşmasını daha yolun başında, başlangıcında boğar. Bu ürküyü, sıkça kibirli, iddialı tınlayan ve sıkça sadece esrimeyle tavırlar sergileyen tüm o konuşmalarda tükenen; içinden önceden [hiçbir şey] işitmemiş ve daima işitmeyen kişi Zerdüş’ün kim olduğunu hiçbir zaman bilemeyecektir.”¹³²⁶ Üstinsan, bugüne kadarki ve bugünkü insanın kalıbının ötesine geçendir ve böylece bir geçiştir, bir köprüdür o. Fakat bu bize bir çağrıdır aynı zamanda: “Üstinsanı öğreten öğretmeni öğrenerek, talebe olarak takip edebilmemiz için köprüünün üzerine varmamız, köprüye adım atmamız gerekir.”¹³²⁷

¹³²⁴ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 116.

¹³²⁵ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 116.

¹³²⁶ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 104.

¹³²⁷ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 106.

Zerdüşt o ‘ruhuyla söyleşen’dir. Yalnızlığın hayvanlarının sözlerini işittiğinde, Zerdüşt ‘sessizce yatıyordu’ ve ‘tam da ruhuyla söyleşiyordu’: “Çünkü senin hayvanların iyi bilirler ey Zerdüşt, senin kim olduğunu ve kim olmak zorunda olduğunu...” Zerdüşt kendi ruhuyla konuşur, hasbihal eder. Heidegger Batı metafiziği için belirleyici, kurucu olan Platon’un öğretisine göre, düşünmenin özü olarak ruhun kendi kendisiyle yaptığı o içsel konuşmada, fısıldaşmaya dayandığını söyler ve bu içsel konuşmayı *logos* olarak adlandırır: “Ruhun kendi kendine giden yolda, her neyi gözlüyorsa, görüyorsa onun çemberinde, ufkunda gözden geçirerek, söyleşerek katettiği o söyleyen kendi-kendini-toparlamasıdır.”¹³²⁸ Ruhuyla yaptığı söyleşide kendi ‘en uçurumsal düşüncesini’ düşünür: “Aynı olan olarak Aynı’ya doğru tek bir mevcudiyetin, durmaksızın süren bir Şimdi’nin içine doğru toplanır. Metafizik bu durmaksızın süren şimdi’ye *sonsuzluk* der. Nietzsche de zamanın üç evresini, durmaksızın süren şimdi olarak sonsuzluktan hareketle düşünür. Fakat durmaksızın süren olan, o sabitlik onun için bir kalmada değil, bilakis Aynı’nın dönüşünde, ebedi devrine dayanır.”¹³²⁹

Zerdüşt aynı zamanda ‘o batan’dır. ‘büyük yazgı’ (*das große Schicksal*) sadece öğretinin değil öğretmenin de, ‘en büyük tehlikesi ve hastalığı’ olması gerektiğini bilendir. Öğretmen ‘bizzat öğretinin içinden zorunlu bir kurban bir geçiş olduğu için batması gereken biri olarak kavradığında; ancak batan kişi böylece kendini kutsadığında hedefine ve sonuna’ ulaşır.¹³³⁰ Heidegger buradaki ‘batış’ı, geçiş olarak ve uçurumun tanınması olarak aşağıya iniş olarak yorumlar: “Batışın kendisi, sonsuzluğa vurulduğunda bir andır, ama gelip geçici bir şimdi, salt bir olup bitmişlik olarak değil; aksine en kısa ve

¹³²⁸ Heidegger, “Wer ist Nietzsches Zarathustra”, *Vorträge und Aufsätze* (1910-1976), s. 108. Heidegger burada Platon, *Theaetetus* 189e; krş. *Sophistes* 263e’e atıf yapar.

¹³²⁹ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 108.

¹³³⁰ Martin Heidegger, *Nietzsches metaphysische Grundstellung im abendländischen Denken*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1986, GA44, s. 62.

dolayısıyla en geçici olan, ama aynı zamanda bir bütün olarak olanın (en parlak aydınlığının parladığı en kemale-ermiş (*Erfüllteste*) andır; bengi dönüşün (*Wiederkehr*) bütününe kavranabilir hâle geldiği andır.”¹³³¹ Böylece sonsuzluk ve an arasındaki bu bağ bir birliğe dönüşerek Yılanın canlı halkası’nda, bengi dönüş ve an olarak düğümlenir.¹³³²

Ve Zerdüşt ‘o susan’dır. Zerdüşt ‘suskun’dur, susar çünkü bütünüyle yalnızca ruhuyla söyleşmektedir, yazgısını bulmuş ve olduğu kişi olmuştur. Çünkü der Heidegger, uçurumun yüksekliğe ait olduğunu öğrenerek, ters (*Widrige*) ve kötü (*Böse*) olanı aşmıştır o. Zerdüşt, o ‘büyük sesizlik’te ikamet edendir: “Kötü olanın aşılması, onun ortadan kaldırılması değil, zaruretin tanınmasıdır. Fakat o yalnızca tiksinti (*Ekel*) içinde reddedildiği sürece, aşağılama (*Verachtung*) sadece tiksinti tarafından belirlendiği sürece, aşağılamak hâlâ aşağılanan şeye bağımlı kalır; ancak aşağılama ödeve duyulan sevgiden doğduğunda ve kötülüğün, acının ve yıkımın zorunluluğuna bir *evet deme* temelinde bir *geçip gitmeye* dönüştüğünde; işte o zaman bu hoş geçip gitmenin suskunluğunda (*Schweigen des liebenden Vorbeigehens*), ancak o zaman o büyük sessizlik, böylece bizzat kendisi olmuş kişinin etrafındaki o kuşatıcı alan yükselir. Ancak şimdi, bu büyük sessizlik (*große Stille*) Zerdüşt’ü sarmışken, o, salt bir köşede durmaktan hiçbir iz taşımayan, bilakis bunun tam tersi olan en yalnız yalnızlığını (*einsamste Einsamkeit*) bulmuştur.”¹³³³ Ve onun yalnızlığının hayvanları, ‘usulca uzaklaşarak sessizliği asıl özüne ulaştırarak kemale erdirerek’ bu sessizliği onurlandırır. Çünkü yalnızlığın hayvanları da bizzat bu büyük sessizliğin kendi olmuşlardır ‘kartalın gururu ve yılanın bilgeliği Zerdüşt’ün özünün bir parçası hâline gelmiştir.’¹³³⁴

¹³³¹ Heidegger, age., GA44, 1986, s. 62.

¹³³² Heidegger, age., GA44, 1986, s. 62.

¹³³³ Heidegger, age., GA44, 1986, s. 63.

¹³³⁴ Heidegger, age., GA44, 1986, s. 63.

Sessizlikte-açıklama olarak söyleme'yi Heidegger Nietzsche yorumunda, 'kökenini suskunlukta bulan dilin en derin özüne' karşılık gelen şey olarak niteler: "Susarak açığa çıkaran biri olarak düşünür, kendi tarzı ve üslubu içinde şairin mertebesine yükselir ve yine de sonsuza dek ondan ayrı kalır, tıpkı şairin düşünürden ayrı kaldığı gibi."¹³³⁵ Düşünsel söyleyişin en yüksek formu, söylememe içinde tam da söylenmeye değer olanın adlandırılmış olmasıdır. Düşünür 'etrafında bir dünyanın dünya hâline geldiği şeye' doğru aşarak düşünür. Ve tam da bu etrafında-olanın değil 'sürekli ve yüksek sesle dile getirilmediği, aksine en içsel soruşturma içinde sessizlikte-muhafaza edildiği yerde, o en derin ve en saf hâliyle düşünülmüştür. Çünkü 'sessizlikte muhafaza edilen şey has korunmuş olandır (*eigentlich Bewahrte*) ve en çok korunmuş olan sıfatıyla da en yakın ve en gerçek olandır'.¹³³⁶

Heidegger'in Zerdüşt yorumu yalnızlığı, ürküsü, ruhuyla söyleşi ve suskunluğuyla, bütünüyle bir sessizlik uzamının metafizik de olsa bir örneğini sunar adeta. "Özlem (*Sehnsucht*), uzak olanın yakınlığının acısıdır"¹³³⁷ der Heidegger. Ve sessizlikte muhafaza edilen şey, ne dağı, ne kartalı ne yalnızlığı olmayan bizler için en yakın olan olarak yine bize en uzak olan olmayı sürdürür.

Heidegger "...dichterisch wohnet der Mensch..." ("...Şiirselce İkamet Eder İnsan...") metnini insanın mesken ve iş sıkıntısıyla açar: "Bizim ikametimiz, o yurt ocağımız konut darlığı, o mesken sıkıntısıyla baskı altına alınmıştır,

¹³³⁵ Heidegger, age., GA44, 1986, s. 233

¹³³⁶ Heidegger, age., GA44, 1986, s. 232. Nietzsche, *Zerdüşt*, VI, 323.

¹³³⁷ Heidegger, "...dichterisch wohnet der Mensch...", *Vorträge und Aufsätze* (1910-1976), s. 107.

hırpalanmaktadır.”¹³³⁸ Üstelik mesken sıkıntımız tek başına durmaz oracıkta. İş, çalışma denen ‘koşturmaca’ peşimizdedir: “Durum başka türlü olsaydı bile bizim bugünkü yerleşmemiz çalışma denen o koşturmacaya kurban edilmiştir, çıkar ve başarı peşinde koşma, o menfaat avcılığı yüzünden istikrarsızdır, yersiz yurtsuzdur; eğlence ve dinlenme işletmesi vasıtasıyla büyülenmiştir, o fetişizme teslim edilmiştir.”¹³³⁹ Fakat mesken bulma ve çalışma ve oyalanma içinde şiirsel olan kendine bir uzam bulduğunda bile bu yer ‘ister yazılı olsun ister yayın kanalıyla yayılmış olsun, o estetik kültürle, o güzel tinselcilikle bir meşguliyet’ olarak kendini gösterir. Yani şiire pek de yer yok gibidir bu dünyada.

Heidegger güncel olanın popüler kitle iletişim araçları vasıtasıyla imal edilişi ve ‘tezgahlanışını’, bu organların işlevsel görevlilerinden, yani aynı anda hem kışkırtanı hem de o çarkın içinde sürükleneni olanlardan birisi de o ‘edebiyat işletmesi’ (*der literarische Betrieb*) olarak görür: “Şiir (*Poesie*), ya oyunbaz bir eriyip gitme, o fani olanın ve gerçekdışı olanın içine doğru savrulma olarak inkâr edilir ve pastoralliğin, o kır hayatı fantezilerinin içine bir kaçış olarak yadsınır; ya da insan şiiri, o şairane üretimi edebiyata mal eder. Edebiyatın o rütbesi ise her defasında o güncelliğin nirengi noktası, o popüler ölçü birimiyle takdir edilir.”¹³⁴⁰ Oysa yalnız şiir değil yapıt, dünyayı inşa eden (*aufstellt*), yeryüzünü açık olmaya bırakandır (*herstellt*). Dünya, yeryüzünden gelir ve yeryüzünde inşa olur, ancak onun dışındadır ve basitçe ondan türetilmemiştir. Sanat, yeryüzü ile dünyanın çekişmelerinden açığa çıkandır.¹³⁴¹ Gianni Vattimo’nun deyişiyle: “Dünya, yapıtta açığa çıktıkça okunan anlamlar dizgesi iken, yeryüzü, yapıtın kendisini yeniden

¹³³⁸ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 191.

¹³³⁹ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 191.

¹³⁴⁰ Heidegger, “...dichterisch wohnet der Mensch...”, *Vorträge und Aufsätze* (1910-1976), s. 191.

¹³⁴¹ Timothy Clark, *Varlığın Şiiri & Heidegger’i Anlamak*, çev. Senem Kurtar, Ömer Faik Anlı, Fol, 2023, s. 73. Ayrıca bkz. Martin Heidegger, *Sanat Eserinin Kökeni*, çev. Kaan Ökten, Alfa, 2025.

gizleyerek açılan unsurdur, asla yorumlarla açıklanamayan ve anlamlarla tüketilemeyen bir tür çekirdek gibi.”¹³⁴²

Liyakatlarla dolu, yine de şairane, ikamet eder

İnsan bu yeryüzünde.

Voll Verdienst, doch dichterisch, wohnt

Der Mensch auf dieser Erde.

Şiir, o şairane/şiirselce üretimdir insanı ancak ilk defa yeryüzünün üzerine ve böylece ‘ikamet’e getiren.¹³⁴³ “Şiir, o şairane/şiirselce üretim, ikametın özünü inşa eder.”¹³⁴⁴ Şiir, insanı ikametın temel yetisidir.¹³⁴⁵ Şiir, ikametın boyut’unun asıl ölçüp biçilmesi olarak o kökensel kadim inşadır. Şiir, o şairane üretim, insanın ikametini her şeyden önce onun kendi özünün içine buyur eder: “Şiir, o kökensel ikamete-bırakmadır” (*das ursprüngliche Wohnenlassen*).¹³⁴⁶ Şiir yabancı olanın, o bildik olan manzaranın içine doğru o görülebilir içsel buyur edilişleri, o kalb edilişleridir. İmgelerin şiirsel söylencesi, ‘gökyüzü fenomenlerinin aydınlığını ve yankısını, yabancı olanın o karanlığı ve o sessizliğiyle Bir’in içinde bir araya getirir’, toplar.¹³⁴⁷

İkamet ise her şeyden önce inşa’yı gerektirir: “İnşa ettiği ölçüde ikamet eder insan”.¹³⁴⁸ Bu ise bizi filozofun bir diğer metnine “Bauen Wohnen Denken”a (İnşa

¹³⁴² Clark, age., s. 75.

¹³⁴³ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 196.

¹³⁴⁴ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 206.

¹³⁴⁵ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 208.

¹³⁴⁶ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 206.

¹³⁴⁷ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 205.

¹³⁴⁸ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 206.

İkamet Düşünme) götürür. Heidegger ‘sahih inşa’nın mimari dahil, o ontolojik çatının kurucuları şairler olduğu sürece mümkün olduğunu söyler.¹³⁴⁹ Evet insan yapılarda barınır (*behausen*), insan buralarda eğleşir (*aufhalten*) fakat bu onlarda ikamet ettiğimiz (*wohnen*) anlamına gelmez.¹³⁵⁰ Her mesele gibi, ikamet de özünü dilin çağrısına kulak vermeye borçludur. *Bauen*, inşa kökeni itibarıyla *buan*’dır, yani ikamet’tir: “İnsan olmak demek, ölümlü olarak yeryüzü üzerinde bulunmak demektir, yani ikamet demektir.” İnsan ikamet ettiği ölçüde *vardır*. *Bauen* aynı zamanda gözetmek ve kollamak, tarlayı imar etmek (*den Acker bauen*) anlamına gelir. Yani kendi kendisinden hareketle meyvelerini olgunlaştıran o büyümeyi, o filizlenişi korur (*hütet*).¹³⁵¹ Doğrudan insana olan atfın bulunmayışını Heidegger burada sessizlikle ilişkilendirir: “Dil, insandan kendi o yalın ve yüksek konuşmasını geri çeker, onu esirger. Fakat bunun vasıtasıyla onun o başlangıçtaki hitabı, o kadim seslenişi büsbütün sessizleşmez, o sadece susar. İnsan ise gerçi bu sessizliğe dikkat etmekten, ona kulak vermekten imtina eder.”¹³⁵² Yine de dil inşa etmek kelimesi içinden bize şunu söyler:

- i. İnşa etmek, aslen ikamet etmektir.
- ii. İkamet, ölümlülerin yeryüzü üzerinde bulunma tarzıdır.
- iii. İkamet olarak inşa etmek; kollayan, bakımını yapan inşa etmeye, yani büyümeye, filizlenişe, ve yapılar diken, kuran inşa etmeye doğru serpilir, açılanır.¹³⁵³

¹³⁴⁹ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 206.

¹³⁵⁰ Martin Heidegger, “Bauen Wohnen Denken”, *Vorträge und Aufsätze* (1910-1976), Vittorio Klostermann, Frankfurt Am Main, 2000, GA7, s. 140 “Günümüzdeki konut darlığında, ev sıkıntısında gerçi bu bile şimdiden sakinleştirici ve sevindirici kalır” notunu düşer Heidegger.

¹³⁵¹ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 142.

¹³⁵² Heidegger, age., GA7, 2000, s. 143.

¹³⁵³ Heidegger, “Bauen Wohnen Denken”, *Vorträge und Aufsätze* (1910-1976), s. 143.

Heidegger iki soru ortaya atar ve ikisi de tezimiz için kurucu niteliktedir: Yer ile uzam hangi münasebet içinde dururlar? İnsan ile uzamın ilişkisi, o karşılıklı bağı neden ibarettir? Uzam (*Raum*), insan için ne dışsal bir nesnedir ne de içsel bir yaşantıdır. İnsanlar ve bunun haricinde bir de uzam yoktur. Kökensel bir birlikten hareketle yeryüzü ve tanrısal olanlar ve ölümlüler bir araya toplanır, Bir'e ait olurlar. 'İnsan' ismi zaten Dörtlü içindeki o şeylerin yanındaki eğleşmeyi adlandırır, Biz uzak şeyleri içsel olarak tasarımılamayız Köprüyü düşünmemizin özüne o yere olan o mesafeye katlanır, ona göğüs germe aittir. İnsanın yerlere ve yerler vasıtasıyla uzamlara olan münasebeti ikamete dayanır, orada kök salar. Uzamlar, insanın ikametine içine buyur edildikleri, oraya dahil edildikleri için açılırlar. Ölümlüler ikamet ederek, şeylerin ve yerlerin yanındaki o eğleşmelerine dayanarak, o temelde uzamlara katlanırlar, onlara göğüs gererler: "Ölümlüler 'kendi içlerine döndüklerinde', kendi dünyalarına çekildiklerinde bile Dörtlü'ye olan o aidiyetlerini terk etmezler. Heidegger'e göre depresif durumlarda baş gösteren o şeylerle olan münasebetin, o ontolojik bağın kaybı bile eğer bu durum da insani bir durum olarak, yani şeylerin yanındaki bir eğleşme olarak kalmasaydı, genel olarak mümkün olamazdı. Sadece bu eğleşme insan-olmayı zaten çoktan belirlediği sürece yanlarında bulunduğumuz o şeyler bize hitap edemez hale gelir:¹³⁵⁴

"Ölümlüler ikamet ederler, gökyüzünü gökyüzü olarak kabul ettikleri, onu buyur ettikleri ölçüde.

Onlar güneşe ve aya kendi gidişatlarını yıldızlara kendi rotalarını yılın mevsimlerine kendi bereketlerini ve o çetinliklerini bırakırlar; geceyi güne çevirmezler ve günü de kovalanan bir huzursuzluk, bir koşturmaca haline getirmezler.

Ölümlüler ikamet ederler, tanrısal olanları tanrısal olanlar olarak bekledikleri ölçüde umut ederek (*Hoffend*), onlara doğru o umulmadık olanı sunarlar. Onların sükün edişinin, işaretlerini gözlerler ve onların eksikliğinin işaretlerini de gözden kaçırmamazlık etmezler. Kendi kendilerine tanrılar

¹³⁵⁴ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 159.

imal etmezler ve sahte ilahlara tapınma faaliyeti yürütmezler. Felaketin, o esenliksizliğin içinde bile ellerinden geri çekilmiş, esirgenmiş olan o esenliği beklerler.

Ölümlüler ikamet ederler, kendi özlerini, yani ölümü ölüm olarak becerebilme yetilerini, iyi bir ölüm olabilsin diye bu yetinin kullanımına, o has töresine doğru sevk ettikleri, oraya rehberlik ettikleri ölçüde. Ölümlülere ölümün özünün içine doğru rehberlik etmek hiçbir şekilde ölümü boş bir hiçlik olarak, hedef olarak önüne koymak anlamına gelmez; bu durum, yerleşmeyi sona doğru körlemesine bir dik dik bakış vasıtasıyla karartmak anlamına da gelmez.”¹³⁵⁵

“Köprü bir şey’dir ve *yalnızca* budur” Evet ‘yalnızca’ budur ve bu aynı zamanda Herşey’dir. Şey olarak köprü, Dörtlü’yü bir araya ‘toplayan’dır. Bu türden bir şey olarak o, içine yeryüzünün ve gökyüzünün, tanrısal olanların ve ölümlülerin buyur edildiği, bir uzama yer açandır. İkamet her zaman zaten şeylerin yanında bir eğleşmedir, onların o ocağında ikamettir. Gözetme, ikamet; Dörtlü’yü, ölümlülerin yanlarında eğleştikleri, ikamet ettikleri o şeylerin içinde muhafaza eder. Yalnız, şeylerin kendileri ‘ancak ve ancak kendileri şeyler olarak kendi özleri içinde salındıklarında’ Dörtlü’yü kendi içlerinde barındırırlar: “*Raum, Rum* demek: Yerleşim ve ordugah için açılmış, özgür/ferah kılınmış yer (*freigemachter Platz*) demektir. Uzam, yer açılmış olan, serbest bırakılmış olan bir şeydir; hem de bir sınırın, o hattın içine doğru, Grekçede *peras*, sınır (*Grenze*), içerisinde bir şeyin sona erdiği, bittiği yer değildir; bilakis, Yunanlıların onu tanıdığı, gördüğü üzere sınır, içinden hareketle bir şeyin kendi özüne, kendi mevcudiyetine başladığı o yerdir. Uzam özü gereği yer açılmış olan, kendi sınırının içine buyur edilmiş, oraya bırakılmış olandır.”¹³⁵⁶

“Bir an için iki yüzyıl önce henüz köylü yerleşmesinin inşa ettiği bir Kara Orman çiftlik evini düşünelim. Burada yeryüzünü ve gökyüzünü, tanrısal olanların ve ölümlülerin o yalınlığını şeylerin içine buyur etme yetisinin o canı gönüldenliği, o sebatkar gücü, evi kurmuştur. O, çiftliği rüzgardan korunan dağ yamacına, öğleye doğru, çayırların arasına, kaynağın o pınarın yakınına yerleştirmiştir. O eve, uygun bir eğimle kar yüklerini taşıyan ve derinlere kadar uzanarak odaları

¹³⁵⁵ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 146.

¹³⁵⁶ Heidegger, “Bauen Wohnen Denken”, *Vorträge und Aufsätze* (1910-1976), s. 147.

uzun kış gecelerinin fırtınalarına karşı koruyan o geniş saçaklı pedavralı çatıyı bahşetmiştir. O, ortak masanın arkasındaki o tanrı köşesini (*Herrgottswinkel*) unutmamıştır; lohusalık odası ve ölüm ağacı –orada tabuta bu ad verilir– için o kutsanmış mevkileri, o has yerleri odaların içine doğru yer açarak bırakmıştır ve böylece tek bir çatının altında farklı yaşam yaşlarına (ve kuşaklara), zamanın içindeki o gidişatlarının, o ömür yürüyüşlerinin o damgasını önceden vurmuştur. Kendisi yerleşmeden türemiş olan, kendi aletlerini ve iskelelerini henüz şeyler olarak kullanan bir zanaatkar, o çiftlik evini inşa etmiştir (*Hof*).”¹³⁵⁷

Ancak ikameti becerebildiğimiz ölçüde inşa edebiliriz. Heidegger’in Kara Orman çiftlik evine atfı, bizim bu çiftlik evlerini inşa etmeye geri dönmemiz gerektiği anlamına gelmez; bilakis o, olmuş olan, yaşanmış bir ikamet üzerinden, onun inşa etmeyi nasıl becerebildiğini, o gücü nereden aldığını görünür kılar, somutlaştırır.¹³⁵⁸

Heidegger burada adeta bir ‘yeryüzü manifestosu’ ortaya koyar. Ölümlüler ikamet ettikleri ölçüde Dörtlü’nün içindedirler. İkametin temel hattı, o gözetme, o esirgemedir (*Schonen*): “Ölümlüler, Dörtlü’yü kendi özü içinde gözetecek, esirgeyecek bir tarzda yerleşirler.”¹³⁵⁹ Ve ölümlüler ‘yeryüzünü kurtardıkları ölçüde’ ikamet ederler. Kurtarmak (*Rettung*) ise aslen ‘bir şeyi kendi has özünün içine doğru serbest bırakmak’ demektir: “Yeryüzünü kurtarmak, onu sömürmekten veya hatta, onu hırpalamaktan fazlasıdır. Yeryüzünün o kurtarılması davası, yeryüzüne efendilik taslamaz, sınır tanımayan bir yağmalamaya, o vahşi sömürüyle neredeyse bir tahakküm altına almaz.”¹³⁶⁰ Yeryüzünü kurtarmada, gökyüzünü kabul edip buyur etmede, tanrısal olanları beklemede, ölümlülere rehberlik etmede ikamet, Dörtlü’nün o dört katlı gözetilmesi, esirgenmesi olarak varlaşır. Gözetmek demek Dörtlü’yü kendi özü içinde korumak demektir: “Yer, yeryüzünün ve

¹³⁵⁷ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 162.

¹³⁵⁸ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 162.

¹³⁵⁹ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 148.

¹³⁶⁰ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 148.

gökyüzünün, tanrısal olanların ve ölümlülerin o yalınlığını, o mekanı uzamların içine doğru düzenleyerek, orayı inşa ederek tek bir mekâna buyur eder.”¹³⁶¹

Heidegger’de sessizlik uzamının inşası yer, gök, tanrısallar ve ölümlülerin eğleştiği o ‘büyük sessizlik’ yani Varlık’ta ikamet etmektir, asla tekil bir kendilik veya içsel mekan kurmak değildir zira ontolojik olarak ‘inşa etmek Dörtlü’ye bir yurt, bir mekân’ açmaktır. Sessizlik mekanında yer, gök, tanrısallar ve ölümlüler birbirine yani o ‘büyük sessizliğe’, Varlığa aittir. Bu yalınlık, bu Aynılıkta inşa edilir sessizlik uzamı. Ölümlülerin kendisi uyarınca var oldukları o Varlığın temel hattı olan ikamet’in özü de budur: “Dörtlü’yü gözetmek, esirgemek, yeryüzünü kurtarmak, gökyüzünü buyur etmek, tanrısal olanları beklemek, ölümlülere rehberlik etmek; bu dört katlı gözetme, ikamet’in o yalın, o katışıksız özüdür. (...) Sahih yapılar ikameti kendi özünün içine doğru damgalarlar ve bu özü barındırırlar, ona ev sahipliği yaparlar. İnşa ancak Dörtlü’nün o hitabına uygun düşerek, ona cevap vermekle kendi özünü bulur.”¹³⁶²

Özcesi, mekan, mekan bahşedendir.¹³⁶³ Dasein’in kendisi mekânlaştırmacı bir işleve sahiptir. Dasein’in bir mekânda bulunuşu geometrik değil, egzistansiyal karakterdedir. Daha erken dönem eserlerindeki el-altındalık-el-önündelik kavrayışı, dünya-içinde varolan şeylerin mekânsal bağlantıları mekânın yakınlık üzerinden tesisin ön adımları olarak görülebilir. Zira el-önündelik mekânı ‘dünyasılaştırır’. Gözel’in ifadesiyle: “Mekân tam da bu varolan şeylerden ve de onların dünya-içinde bulunuşlarından itibaren

¹³⁶¹ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 148.

¹³⁶² Heidegger, age., GA7, 2000, s. 154.

¹³⁶³ Julia Burbulla, “Heideggers Schweigen. Die philosophische Raumkunst in ihrer Relevanz für die Kunst der Nachkriegszeit” *Raum und Natur als Material der Gegenwartskunst*. 2011.

anlam kazanır.”¹³⁶⁴ İnsan sürekli olarak o ikameti, o iskân etmenin özünü; yani kendi yurdunu aramaktadır.

Önceden kurulu bir dünya yoktur. El-altında-olan şeyler ile yan yana duruyor değilim, onlarla yakınlık’ta karşılaşma, onlara *bulanma* içindeyim yani ‘dünyaya batmış bir varlık olarak etrafımızdaki şeylerle karşılaşma olanağını’ yaratan şey dünya-içinde-olmamdır. Dasein ve dünya bir arada var olur. Dünya, diğerleri ile olan ilişkimiz (*Mitwelt*) ve bizi çevreleyen dünya (*Umwelt*) içinde kullandığımız şeylerle bir bütündür. Dasein’in uzamsallığını inşa eden temel unsurlar ‘yakına getirme’ anlamında ‘mesafe kaldırma’ (*Entfernung*) ve ‘yönelim’dir (*Ausrichtung*). Mekan Dasein’in ‘yer açma’sıyla (*Einräumen*) mekanlaşır ve açığa çıkar. Mekan yaklaşarak mekan açmak demektir, benim anlam ağımın zamansal ufkudur: “Yakın olan şey, günlük hayatım içinde şu anda içine gömülmüş bir şekildeyken beni kendisine çeken şeydir.”¹³⁶⁵ Oysa Kartezyen zihin bir mekanda ‘yer’ alamaz; koordinatlarda ikamet edemezsiniz. Modern zihnin ise kendisine ‘yakın olan’ herhangi bir şeyi olmadığından bir ikameti inşa edemediği gibi, bir konutu da yoktur artık. Fakat belki de esas sıkıntımız, yurtsuzluğu, bir zaruret olarak ikameti hiç düşünmemiş olmamıza dayanır. “Das Ding” metninde dendiği gibi, ‘düşünmenin o o has işçiliğini’ öğrenmeye ihtiyacımız var.¹³⁶⁶

¹³⁶⁴ Özkan Gözel, “Heidegger’de Mekânın Egzistansiyal Anlamı”, ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, sayı: 13 (1), 2020, s. 93.

¹³⁶⁵ Özge Polat, *Heidegger Felsefesinde Kartezyen Uzam Kavramının Eleştirisi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2024, s. 67 ve 71.

¹³⁶⁶ Martin Heidegger, “Das Ding”, *Vorträge und Aufsätze* (1910-1976), Vittorio Klostermann, Frankfurt Am Main, 2000, GA7, s. 184.

SONUÇ

Nereye vardık? Daha ilk kesimde tekinsizlik’le, evsizlik’le yüzleşmede kendini göstermişti sessizlik ve hergünlük içinden dilin özüne, oradan ise özü söyleyen yanıt olarak sessizlik mantığı ve uzamında şiirsel bir ikametın deneyimini talep eden bir noktaya evrildi. *Logos*’un sökümlü nihayetinde bizi *ethos*’a mı getirmiş oldu? Fakat ‘nihayet’ mi gerçekten? Yoksa hep zaten ‘orada’ mıydık? Bir döngü’deyiz, filozofun dediğı gibi, felsefe yaptığımızın nişanesi olan bir döngüde. Sonuç bölümünde Heideggerci sessizliğı bu sorularla birlikte tartışarak ileri düşünömler için bir söyleşiyeye kapı aralamak istiyoruz. Bunun için öncelikle logos’tan ethos’a giden ‘kökensel’ sessizlik yolunu serimlemek istiyoruz.

Heidegger’de suskunluk olarak sessizlik; dilin olanaklarından birisi olarak, lakırtı karşısında ve hergünlük içinde kendi olmanın imkanı olarak, başkalarıyla ve varlıkla iletişimin sahih temeli olarak, vicdanın çağrısını duymanın koşulu olarak ve tekinsizliğin zemini olarak serüvenine başlar. Hiç şüphesiz bu sessizliğin salt bir sedasızlıktan çıkarılarak ontolojik inşasıdır. Ketumiyet olarak sessizlik ile birlikte, sessizliğin muhafazası ve sessizlikte-açımlanma ile varlığın sessiz oyununa poetik düşünömlle dahil olma olarak sessizlik nihayetinde varlıkla iletişimin imkanı şeklinde koyutlanır. Açıklama mantığı siğetiğey, sessizlik mantığına ve uzamına evrilirken, Dasein analitiğı yerini sessizlik bekçiliğine, yalnızlığı, sekineti ve ketumiyeti üstlenen bir şiirsel ikametın kendi olmaya dair varlıktarihsel neferliğey dönüşür. Varlık sessizleştikçe varlaşır, varlaştıkça sessizlikte-açımlanır. Ancak sessizlik varlıkla *bir* yazılacak denli ileri noktaya dinginlik ile birlikte getirilir. Dinginlik olarak sessizlikte dilin kökeni varlığın kökeni ile birlikte sessizlikte buluşur. Akort eden artık sessizliğin kendisidir. Dünya ile şeyin ayrımını sessizliğı söyler. Dil sessizliğin ağızda açan çınlayan taç yaprakları olur. Varlığın ilk

sözü olan sessizlik, bırakılmışlık ile birlikte sükunetli düşünmenin yegane yolu olarak aynı zamanda Heidegger'in sessizlikteki son sözü de olur.

Bugün sessizliğin otantik kendiliğin inşasındaki rolünü yadsıyacak durumda değiliz, bu bir mecaz veya metafor değil, sorusuzluk çağında *zaruretin* kendisidir. İsimler değişse de Heidegger'de insanın çağrıya maruziyete daima sessizliğe ilişkindir. *Varlık ve Zaman*'da Dasein'a yüklenen 'seslenişe-hazır hale-gelme' ödevi, geçiş döneminde *Beitrage*'de 'sessizlik bekçiliği' olarak koyutlanır. Hölderlin'in yalnızlıkta doruklaşan ve dayanan iştmesi ile şairi, Trakl'ın yaban elden geleni ve ay-rımı, Herakleitos'ta Logos'u duyma, Nietzsche'de hayvanlarıyla suskunluğu üstlenen Zerdüşt'ünde isimler değişse de, amaç aynıdır, varlığın sesiyle söz'ün içinde Aynı'nın yankısı, Aynı'nın tekseleliliği olabilmek ve sessizlik uzamını inşa edebilmek. Sesleniş'te sessizliğin üç katlı bir işlev gördüğüne dikkat edilmeli, çağrı kökenin sessizliğinden gelirken, bunu sessiz bir şekilde yapar yani içeriksizdir ve son olarak ben'de de bir sessizlik uzamının inşasını talep eder. Bu inşa düşünme anlamında ethos'un, yapma'nın kendisidir ve sessizlik mantığı bu uzamın toplanmış yasallığı olarak deneyimlenir. Heidegger'in sükunetli düşünme olarak ortaya koyduğu bırakılmışlık dahi bu sigetiğin, varlıkla aynı dili konuşmanın eklemidir. Dörtlü; yer, gök, tanrılar ve ölümlüler içinde ve Varlığın sesini duyan bir ikamet tek imkanıdır bu eklem veya harmoni. Heidegger, sözün kökeni olarak varlığın, sessizlikte-açıklama olarak özleştğini ileri sürerken söylemek istediği budur.¹³⁶⁷ Söz, Varlığın ışığının içsel akordudur ve insan, adlandırma ile ışığın içine doğru temellendirirken aynı zamanda, 'Da içindeki sebatlılık' olarak Da-sein haline gelir. Bütün bu sessizlik kavrayışı, kendilik bilincini, iletişimi ve birlikte-olmayı varlığın kökensel sessizliğine dil ve varlaşım üzerinden bağlayan muazzam bir sıçrayıştır.

¹³⁶⁷ Heidegger, *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*, s. 135.

Sessizlik tüm inoantikliğin kendisinde toplandığı *Gerede*'nin lakırtı'nın karşıt kavramıdır. Lakırtı, inoantik söylem, Da-sein'in olanaklarını belirsiz ve muğlak şekillerde sunarak, sessizliğinin, Da-sein'in *kendi-olma-olanağının* üzerini örter. Onlar'ın kamusalılığı ve boş konuşmaları içinde kaybolan Da-sein, Onlar-benliğini dinlerken kendi Benliğini duymayı başaramaz. Sessizlik ise Heidegger'de daima otantik olana ve insanın varlığın sesine kulak vererek kendini dünya-içinde-varlık olarak inşa etmesini imler. Dasein'ı sükunet olarak sessizliğe getiren vicdanın seslenişidir. Vicdanın çağrısı, 'otantik Dasein'dan 'gayri-otantik Dasein'a sesleniş olarak bir tür konuşmadır. Gerçek sessizlik, 'vicdanın çağrısı'na kulak verilen bir konuşma ve dinleme biçimidir. Çağrının dili 'suskunluk' ve gayesi 'benliğin sessizliği'dir. Herkes-benliğine bizatihi benlik için yapılan bir sesleniştir bu, 'en zati varolabilirliği'ne 'kendi benliğine' bir çağrıdır.¹³⁶⁸ Herkes'in hergünlüğü 'lakırtı, boş konuşma, anlamsız gürültü' vaaz ederken, otantik varolabilirliğin imkanı, hep-benim olan sessizliğe bir davettir. Sessizlik bu otantik varolabilirlik imkanının, yani anlama'nın veya açımamanın 'zemini'dir.¹³⁶⁹

Heideggerci sessizlik, aynı zamanda otantik bir işitmeyi ve birbirimizle varoluşu görünür kılmayı sağlayan bir alan açma işlemidir. Kendi sessizliğinde varolanların, sessizlikte buluşmasıdır bu. Söyleşme ve işitebilme sessizlikte açılanır çünkü. Varolana maruz bırakılmışlığın temel olayı olarak sessizlikte buluşarak birbirini işitebilmekle mümkündür ancak otantik iletişim. Zira bizler, Hölderlin'in deyişiyle, 'bir söyleşi olduğumuzdan beri' birbirimizi işitebiliyoruz. Birbirinden işitebilme ancak şeylerin özünün yakınlığına ve uzaklığına maruz kalmışlar arasında mümkündür, bu ise Varlığın kökensel inşası olarak dil aracılığıyla gerçekleşir; dilin tecrübesiyle.¹³⁷⁰

¹³⁶⁸ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 428.

¹³⁶⁹ Heidegger, age., GA2, 2021, s. 189.

¹³⁷⁰ Heidegger, *Hölderlin's Hymnen "Germanien" und "Der Rhein"*, s. 73.

Kaygı *içinde* tekinsizlik içine düşeriz, eksistansiyal olarak ‘evinde-yurdunda-bulunmama’dır bu.¹³⁷¹ Hiçlik, can sıkıntısı, kaygı veya ölüm olarak tekinsizlik, daima sessizliğin dili’nde konuşur. Herkes içindeki hergünlük gürültüsünde onu tehdit eder durur o. Her şeyden önce ‘sarsıcı’ sessiz bir çağrıdır bu ve yine sessizliğe çağırır. ‘Dasein’ın uçurumların sessiz sisi’ olarak karşılaştığı can sıkıntısı ile yüzleşmede sessizlik hiç’le yüzleşmede olduğu gibi bir zemin, *medium* işlevi görür. Sessizlik varlık sorusuna açılan tekinsizliğin zeminidir. Sessizlikte dile gelen daima varlık’tır. Sıkılma halinde de sessizlik iş başındadır. Can sıkıntısı ‘kendi haline/sessizliğe bırakılmış olma halidir’ der Heidegger.¹³⁷² Can sıkıntısı, Dasein’ın gündelik gürültüsü tarafından örtülen ancak her an alttan yükselmeye hazır olan ontolojik bir sessizlik zeminidir. Sessizlik, nesnelerin artık Dasein’a bir dünya sunmadığı o ‘boş bırakılmışlık’ anında belirginleşir. Sessizlik, o kökensel akortlanmışlığın uyanıklığı ve muhafazasıdır. Da-sein’ın içinde yayıldığı ve kendisini sakladığı dinginlik, böylece onun uçurumlarına ulaşan sessiz sistir. Söz, Varlığın sessizliğidir, varlığın sessizliğinin akort eden sesidir; varlığın sessiz sesidir.

Heidegger’in “söz’ün saklı bağlarına dair neredeyse hiçbir şey bilmiyoruz”¹³⁷³ sözü, esasında kökensel sessizliği, varlığın sessiz kökenini imler. Bu bizim *sessizlik oyunu* dediğimiz kavrayıştır. Söz salt bir konuşma ve dil bir bildirim aracı değildir. Dil

¹³⁷¹ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, s. 288.

¹³⁷² Heidegger, age., GA29-30, 1983, s. 153.

¹³⁷³ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 130.

tüm o gizleme-açma oyunuyla varlık'ta özleşir.¹³⁷⁴ Fakat varlığı söyleyen söyleyiş ancak bu sessizlik oyunun parçası bir söylence olarak, kendini olduğu şey olarak gösterir: “Varlık ilk önce ve her daim en son söylenmiş olandır, fakat söylenmemiş olan olarak o, düşünsel söyleyişin içinde bile asla bir önerme nesnesi olmaz” der Heidegger, zira bu söyleyiş varlığı ‘kavramsal-bütünsel olarak anlaşılmış’, ‘varlaşımın sessizlikte-açımlanması’ olarak ancak dile dökülebilir.¹³⁷⁵

Varlığı asla doğrudan söyleyemeyiz, hangi aşk, sevi kelimelere dökülebilir? Hangi özlem, hangi gülüşün kalpteki sızısı kağıda işlenebilir? Evet, nutuk tutulur, ancak bu nutkun eksikliği değildir, söz varlığın sessizlik oyununu oynar. Bu yüzden ancak şair ve düşünürün şiiri ve düşünmesi o tanrıların fırtınası ortasında en içtenlikli duruşun o kulak kesilenleri ‘zar zor’ varlığı söze döker. O eksilteli-söyleyiş oyununa, varlığın kendisini bahşedişine boyun eğenlerdir onlar çünkü. Bu yüzden *Sage*, söylence olarak söz, daima Sigetiğin, sessizliğin mantığının içinde açılır. Öğretilerle değil, giz’le flört eder sigetik ve onu daima sessizlik içinde söyler. Söz, kalbin ketumiyetinden döküldüğünde ancak sözdür ve böylece olay’laşır.

Varlık bir armağandır ve anlam ona bir ilave değildir, anlamı onun armağanıdır, o ‘anlamsızlığın uçurumu olsa bile’, ‘özü’ armağan eder, zira Varlık, düşünmeyi arzular. Anlam, kendisini, kendi eylemesi olarak arzular. Dasein olarak Varlık, anlam arzusu, yetisi ve sevi’sinden başka bir şey değildir ve Varlığın sevi’si ‘özü’ armağan edişidir, varlığın anlamı olmasıdır. Bu armağan ancak ona bırakılış’la, ‘varlığın hakikatini söylemek’le dile gelir.¹³⁷⁶ Söz, imleyen, göz kırpan sessizliktir. Suskunluğun dinginliğe doğru varlaşımın o yönelen karşı duruşu, dilin ve sözün yankısıdır: “Dil, sözü

¹³⁷⁴ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 71.

¹³⁷⁵ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 130.

¹³⁷⁶ Nancy³⁹⁴

sessizlikten çekip koparandır.”¹³⁷⁷ Söz, varlaşımın sessizliğidir.¹³⁷⁸ Bizzat Da-sein, Varlığın hakikatinin sessizlikte-açımlanması içindeki o sebatır, içten-duruştur, sessizliğin kendisidir. Sözün özü, sessizliktir. İlk söz ise en söylenmemiş olan ve söyleyiş içinde belirlenmemiş olan Varlıktır. Ve Varlık, sessizlikte-muhafaza edilerek sessizlikte-açımlanandır.¹³⁷⁹ Varlık ve sessizliğin çekişmenin varlaşımın içinde Varlık söz olarak özleşir.¹³⁸⁰ Ve varlığın bir armağan oluşu tam da bundandır, dilin ve onun sözcüklerinin içinde, söylencenin içinde insana Varlık vaat edilmiştir.¹³⁸¹ Söz, uçurumun dinginliğinin Da-sein’in sessizliği içine doğru göz kırpıp-seslenmesi olması bu demektir.¹³⁸² Söz Varlığın kendi hakikatinin içine doğru alt edilmesinin dinginliği içinde sessizliği-muhafaza eden Varlığın sesidir.¹³⁸³

Heidegger düşünmesinde sessizliğin her şeyden önce *kökensel sessizlik oyununa* dahil olmak olduğunu ileri sürdük. Varlık ve Da-sein’ı birbirine bağlayan varlaşım içinde söz’de yani dil’de gerçekleşen *varlığın tecrübesidir*. Varlık bizzat bir üzerini-örtme açılma oyunu, sessiz geri çekilme, kendini esirgeme oyunu içerisindeyken Da-sein da buna uygun bir yanıt ‘olma’lıdır. Varlıkla aynı dili konuşabilmek sessiz söyleyişle veya sessizlikte-açımlanma ile varlaşım içinde Varlığa sorumlu-yanıtları bizi aynı kökene bağlar. Da-sein’in söze ait olması bundandır. Kökensel söylenmemişlikte Varlıkla buluşuruz. İnsan ancak dil’e bir yanıt olabildiği sürece konuşur. Dilin kökeni sessizlik olsa da, tohum çiçeği asla terk etmez, her sözde, her sözcükte sessiz bir söyleyiş olarak

¹³⁷⁷ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 59.

¹³⁷⁸ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 107.

¹³⁷⁹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 142.

¹³⁸⁰ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 129.

¹³⁸¹ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 113.

¹³⁸² Heidegger, age., GA74, 2010, s. 142.

¹³⁸³ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 122.

taşınır, yani varlığın en içsel özleşmesi olarak varlaşım ile birlikte bizzat sessiz bir yanıt olmaktır. Dilin mesken tutulması, ancak o sorumlu-yanıtın kendisi olmak ile, böylece varlığın hakikati, bize kendini *Da-sein* arasındaki bir varlaşım olarak ifşa eder.¹³⁸⁴

Heidegger’de gizem hakikatin ötesinde yatan bir sınır değil, bizzat hakikatin en yüksek biçimidir. Sessizliğin kırılması, her seferinde *aletheia*, üstü-örtülü-olmama anlamındaki hakikatle içsel ve özsel bir ilişki içindedir. Üzeri-örtülü-olma hakikat olgusu ile dil arasında bağlantı sessizlikte temellenir. Zira sessizlik bir bütün olarak varolanın o üstün hücumuna yönelik toplanmış açılmışlıktır. Dil suskuyu bozar, yani onu kelama büründürür ve söz, susmayı sadece ortadan kaldırmaz, aksine onu kendi içine alır, kendini ileten bir açıklamaya dönüşür. Heidegger’e göre sözün biçimlenişi varolanın açılmasının o öncelikli ve kökensel biçimlenişinden fışkırır.¹³⁸⁵ Kökensel yaratıcı konuşmayı işaret-verme’ye hapseden kelime sesi, anlam ve şey şeklindeki o suni ayrım yerini Heidegger’de sessizlik temelinde, her kelimenin bir açıklama olduğu dil anlayışına bırakır. Sessizlik de örtüklük/açıklık, açığa çıkarma/üzerini örtme tarzındaki göstermenin karmaşık oyunlarını içeren, anlamlı bir tür olay olarak kendini gösterir. Sessizlik bir toplanmışlık, var olanın bütünüyle üzerimize yaptığı o ezici hücumu karşılayabilmek için ruhun gerilmesi halidir. Ruh böylece Varlığın gizeminin bir parçası olur. Sessizlik, bu yüzden dilin ihtiyaç duyduğu o kökensel toplanmışlığın zemini ve kökenidir. Bu nedenle her sözcük varlığa bir tanıklık’tır’.

Böylece *sessizliğin poetikasına* ulaşırız. Sessiz kalmak, sessiz kökenin bir araya toplanması olarak kendini tarihsel soruya maruz bırakmaktır. Sessizlik varlığın nişanını

¹³⁸⁴ Keane, agm., s. 29.

¹³⁸⁵ Heidegger, “Wom Wesen der Wahrheit”, *Sein und Wahrheit*, s. 113.

taşımadır ve suskun varlıklar olarak sessiz kökene akortlanmışlıktır. Başlangıca özgü dil, ‘şiiir dilidir’, ancak dilin vuku bulduğu yerde zamansallık kendini zamansallaştırır’.¹³⁸⁶ Yarı-tanrılara evrilmektir sessizliğin şiiiri; ilahi olan ile insani olan arasında işaretin, mesajın kendi olarak dilde şiiirleyen düşünme olarak varolmadır, Varlıkta şiiir için mekan açmadır. Varlık böylece dile gelir. İnsan kadar, Varlığın da insanın sessiz hakikatine ihtiyacı bundandır. Dilin kendisi en kökensel şiiirdir.¹³⁸⁷ Söz, Varlığın çiçek açan ağzıdır. Düşünür varlığı söylerken, şair kutsalı adlandırandır.¹³⁸⁸ Özcesi sessizlik mantığının deneyimini üstlenen bir poetik düşünüm, bir geri çekilen söyleyiş olarak varlığın dile gelişidir, varlığın dille söyleşisidir, hatta geçiş’in kendisi olmadır. Geçiş ise ancak o son tanrının gelecek olanlarının varlığı sessizce üstlenmesiyle mümkün olacaktır, aksi halde o kör aynada kendimizi çarpıtılmış bir doğrulukçuluğun çitleyliciliğine hapsedmeye devam edeceğiz. Karar sessizliğin ipliği ile çerçevelemenin ilmeği arasındadır.

‘Sorusuzluk çağı’nda ‘sormaya-değer’ olanı arıyoruz ve bu gürültü çağı kendi patırtısı dışında hiçbir şeye müsamaha gösteriyor ve her türlü yalnızlığı yok ediyor. Heidegger’in ‘sessizlik bekçiliği’ kavramı üzerinden anlattığı bu gürültü çağına karşın ‘gelecek olanlar’, an-mekanı’nda mukin, tefekkür’le ölçen, sekinetli bir suskunluğu taşıyan bir yaratıcılık savunusunu sırtlayanlardır. Bu çağda ‘ana tüm zaman-mekân kapatılmış’ halledir: Son tanrılarının varışı ve kaçışını, çağın tekinsizliğini göğüsleyendir sessizlik bekçisi. Tüm o ‘ıssızlık ve tekinsizlik içinde Varlığın özünden bir şeyler yankılanmaktadır’ onda. Ve bu sorusuzluk çağı, ancak ‘Varlığın hakikati için hazır-buluşluğun bizzat hazırlandığı o yalın bir yalnızlık çağı’ aracılığıyla aşılabilir.¹³⁸⁹ Varlığın hakikati, ancak soranlar, sessizlik bekçileri aracılığıyla bir zaruret haline gelir.

¹³⁸⁶ Heidegger, *Logik als die Frage nach dem Wesen der Sprache*, s. 168.

¹³⁸⁷ Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 217.

¹³⁸⁸ Heidegger, GA9, s. 312.

¹³⁸⁹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 110.

Soranların arayışı, içinde en kadim temel bildikleri uçuruma uçurum olarak dalanlanlardır. Bilinmeyen o ödev, iradeyi yalnızlığa terk eder ve onu en yüce sakınma zorlar. Son tanrıya yakınlığın ketumiyeti, sessizliğin terbiye edişidir bu.¹³⁹⁰ Aynı zamanda varlaşımın terbiyesidir bu. ‘Son tanrı’ya o ‘büyük sessizliği’ni yaratandır sakınım. Sakınım, insanın gelecekteki Dasein’ı içindeki hakikatin barındırılmasının her bir temellendirici anını akort eder. Da-sein’in temellendirilmesini akort edendir. ‘Büyük sessizliğin’ gizli tarihi der Heidegger buna.¹³⁹¹ Ve o büyük sessizlik ancak susmaktan neşet eder. Ve bu sessizlikte-açıklama ancak sakınımdan filizlenir.¹³⁹²

Düşünmeyi uyandırabilecek bir yol arıyoruz ve düşünceyi uyandırabilecek tek şey Heidegger’de düşünmenin sessizliğe ait olması, kendini sessizliğe bırakmasıdır.¹³⁹³ Her şey, o tek-biçimli mesafesizliğin içine doğru sürüklenmektedir. Heidegger çok nettir, insan, çoktan beri neyin gelip çatıldığını görmüyor, sadece kendi en son kusmuğu, o nihai atığı olarak atombombasını ve onun patlamasını kendi dışına fırlatan o şey olarak neyin çoktan gerçekleştiğini’ göremez haldedir.¹³⁹⁴ Mesafelerin tüm o alt edilmesine rağmen olan şeyin o yakınlığının sökün etmeyişinde insan dehşet duymuyor. Heidegger sessizliğin kökensel olarak açılımıyla tekniğin özü olarak gördüğü *Ge-stell*’de, çerçevelemede köklenen makineleşmenin devasa açılımını durdurabilecek ve kökensel olana dönüşün yolunu açabilecek şeyi görür: “Heidegger’de, Varlık, dil ve sessizlik arasında açılan bu ilişki bağlamında, şeylerin *Ge-stell*’deki yitik görüngüsünden, ‘şey’in kökensel açıklığına geçiş için bir yol açılır. Bu yol, her tür tasarım, hesaplama,

¹³⁹⁰ Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, s. 11.

¹³⁹¹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 44.

¹³⁹² Heidegger, age., GA65, 1989, s. 34.

¹³⁹³ Senem Kurtar, *Sanat Yapıtında Açılan Heidegger’in Şey Felsefesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2010, s. 189.

¹³⁹⁴ Heidegger, “Das Ding”, *Vorträge und Aufsätze*, s. 167.

anlamlandırmayı bir kenara bırakan ve şiirsellik olarak açılan sessizliğin yoludur. Heidegger için, dil kendini kökensel olarak şiirselliği açan ve onda açılan sessizlikte açar. Bu, poetik bir sessizliktir ve kendini kökeniyle birlikte açanın söylenmeyen, düşünülmeyen, beklenmeyen sessizliğidir.”¹³⁹⁵

Önümüzde belli ödevler duruyor demiştik. Heidegger’in diğer başlangıcın mantığı olarak, felsefenin mantığı olarak konumladığı sigetik, sessizlik mantığı, şayet bir sorumlu-yanıt olarak Logos’u duymaya dair bir sebatta tutunacaksak, ileri noktaya taşınmayı bekliyor. Bu kavramsal bir sökülüm ile birlikte, her ne kadar akli olanın tapınaklarında terbiye edilmiş zihinlerimiz için zor olsa da, kavramsız düşünmeyi de öğrenmek anlamına geliyor. Hakikatin doğruluk olarak cümleye aktarımıyla baş aşağı edilen hakikat anlayışının korkunçluğunun ve teknik yaratımlarının farkına varmak zorundayız. Önerme mantığıyla birlikte artık hakikat Varlığa göre değil, Varlık hakikate göre belirlenir olmuştur.¹³⁹⁶ Logos Logik’e evrilirken *düşünme* işletmeciliğe ve sibernetiğe tevdi edilmiş ve sonucunda teknik çerçeveleme ‘dünya’ında dışarıda bırakılan insanın kendisi olmuştur. İnsanın bu dünyada ‘yer’i olmadığı gibi, söyleyecek bir söz’ü de yoktur artık, çünkü ‘sessizliksiziz’, çünkü ‘varlaşımsız’ız artık.

Bütün bir sessizlik mantığı, Logos’a kulak veren bir sessizlik deneyiminde temellenir. Logos üzerine kendi-içinde-toplanmada insan bizzat kendi Varlığı içine toplanır. Ruhun kendi logos’u aracılığıyla dışarı-uzanışı, yani Varlık bir tür ‘subjektif yaşantı’ değildir, o içeri-toplayan varlaşımdır: “‘Kendi-olmak’, Logos tarafından hitap edilmiş olmaktır; Logos’un toplamasından hareketle onun mevcudiyeti içine toplanmış-

¹³⁹⁵ Senem Kurtar, age., s. 178

¹³⁹⁶ Heidegger, “Wom Wesen der Wahrheit”, *Sein und Wahrheit*, s. 124.

olmaktır. İnsanın özü, eğer dışarı-uzanan-içeri-toplayan bir şekilde Logos'un mevcudiyeti içinde dinleniyorsa, kendi içinde sükunetle durmaktadır."¹³⁹⁷ Asıl bilgi Logos'a yönelik o dikkatli kulak-vermeden doğar."¹³⁹⁸ Heidegger Logos'a dair asıl bilgi ve *homologeîn* olarak kendi özüne varan o insani logos'un hazırlanmasını; başlangıçsal Logos'a dair bu hazırlayıcı bilgiyi, başlangıçsal 'mantık' olarak adlandırır, yani 'başlangıçsal toplanmanın mevcudiyeti olarak Logos'un içinde durmak'tır bu mantık.¹³⁹⁹

Sessizlik mantığı bir öğretiler bütünü değil Varlığın içinde varlaşma bırakılmışlıkta sessizlik uzamını göğüslemenin toplanmış yasallığıdır. Kavramsız varlaşımın ve düşüncenin bırakılmışlığının terbiyesi içerisinde sakınımı ve sükuneti üstlenen bir düşünmedir bu. Ancak yine de bir 'yasallık'tır ve onun yasallığını diğer başlangıç ve son tanrının gelecek olanları belirler. Sessizlik mantığı Logos'u en yakına getirmenin toplanmış yasallığıdır. Zira söylene, o Özleşen Şey, 'özünün yöresine doğru bir seyahat' talep eder.¹⁴⁰⁰ Varlık, dil ve hakikat ile iç içe bir sessizlik mantığı ve sessizlik deneyimiyle sonuçlanır. Burada deneyim, söz'ün varlıkta tecrübesini ve şairane ikameti imler.

Merleau-Ponty'nin *La prose du monde*'de (*Dünyanın Nesri*) ifade ettiği gibi, düşünme 'söz dokusunun örüldüğü sessizlik ipliğine karşı duyarlı olmalıdır'.¹⁴⁰¹ Sessizlik insan konuşmasında yankılanır ve bu sessizliğe karşılık vererek (*ent-sprechen*), daha doğrusu onunla iletişimde insan kendi özüne doğru adım atar. Yani, insan ancak sessizliği dinleyerek otantik bir konuşmayı gerçekleştirebilir.¹⁴⁰² Dilin söyleyişi ile insan

¹³⁹⁷ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 358.

¹³⁹⁸ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 358.

¹³⁹⁹ Heidegger, age., GA55, 1994, s. 358.

¹⁴⁰⁰ Heidegger, "Aus Einem Gespräch Von Der Sprache", *Unterwegs Zur Sprache*, s.140.

¹⁴⁰¹ Maurice Merleau-Ponty, *The Prose of the World*, Northwestern University Press, 1973, s. 46.

¹⁴⁰² Keane, age., s. 32.

konusması karşılıklı birbirine aittir ve bu dünyada ikamet ancak bu birlik içinde mümkündür. Yani Varlığın dilini duyan bir söyleyiş olarak. Her sözcükte yankılanan varlığın kendisi'dir. Böylece logos ile Logos arasında içten bir birlik olarak bir araya toplanır.¹⁴⁰³ İnsan konuşması, dilin söyleyişiyle olan bir kopuş, sessizliğin bozulmasıdır; ancak bu kopuşta, aynı zamanda karşılıklı bir eş-bağımlılık birliğine doğru eşzamanlı bir çekilme vardır. Dil koptuğu sessizliği arar, bu yüzdendir ki ancak sessizce kulak verilerek konuşulur. Şiir o sessiz söyleyiştir, ay-rımın sessizliğini söyler. Sözün içinde sessizliği yankılandırır. Düşünme ve söyleme, 'dilini özüne, dilin sessiz talebine yanıt vermek suretiyle kendini gerçekleştirir ve bu nedenle düşünce ancak dili dilin özünden hareketle düşündüğü ölçüde kendi kimliğine kavuşur'.¹⁴⁰⁴

Heidegger'in *Herakleitos* dersinde *logos*'u da *ethos*'a bağlaması bu nedenle ilginç gelmeyecektir: "Beyan-edici davranış olarak logos, ethos'a aittir. İnsanın duruş-vari davranışı hakkındaki bilgi olarak etik, mantık'ı da içeren o kapsayıcı bilgidir. Mantık, *Logik* tabiri caizse özel bir etiktir; beyan-edici davranışın etiği, logos'un, yani beyanın etiğidir" der ve ekler: "İnsan evrensel ilişkileri ve varolanın bütününe yönelik davranış tarzları içinde görüldüğü ve bu anlamda *bütünden* hareketle düşünüldüğü sürece, *ethos* tarafından belirlenmiştir."¹⁴⁰⁵ Peki Heidegger'in dili, varlığın deneyimi olarak koyutladığını düşündüğümüzde söz, sessizlik ve ikamet, logos ve ethos birbirine nasıl bağlanır?

Heidegger'in "İlk önce, varlaşımlanmış insan özünde yurt edinmenin öğrenilmesine ihtiyaç vardır. Fakat eğer o saf barınak insanın etrafında kendi filizlenip açılışını başlatmıyorsa, yurt edinme nasıl öğrenilebilir?" sorusunda sessizlik mekanının

¹⁴⁰³ Martin Heidegger, *Hölderlins Hymnen Germanien und Der Rhein*, s. 117.

¹⁴⁰⁴ Krzysztof Ziarek, "On Heidegger's Einmaligkeit Again: The Single Turn of the Event", *Gatherings: The Heidegger Circle Annual*, 6 (2016): 91–113.

¹⁴⁰⁵ Heidegger, "Logik. Heraklits Lehre vom Logos", *Heraklit*, s. 216-217.

inşasına dair bir işaret olduğunu düşünüyoruz.¹⁴⁰⁶ İnsan bu yeryüzünde yurt edinmeyi/ikameti ancak ‘kendi özünün içine çağrıldığında ve ilkin kendi özünün o yegane barınağını, varlaşımın kelimesinde doğmuş olan dili işitmeyi ve söylemeyi öğrendiğinde’¹⁴⁰⁷ gerçekleştirir. İkameti öğrenmek ise ‘Varlaşımındaki belleğe doğru kendini bulmakla’ mümkündür. Varlaşım belleğin içinde muhafaza edildiğinde varlaşımlanır; ‘ta ki böyle bir varıştan hareketle dinginlik bir mürebbiye olarak insan özüne, söylenmemiş olanı sessizlikle açıklama içinde lütfun mevcudiyetini kutlamayı’¹⁴⁰⁸ öğretsin. Bu, başlangıçta varlaşımlanır. O, insan özünün ikiliğini çatlaktan hareketle selamlayan şükranı eklemler. Böylece ikamet için söylenmemiş olanı sessizlikte-açıklama ve dinginlik bir mürebbiye olarak konumlandırılır.

Herşey’i aynı olarak düşünmenin beşiğidir sessizlik mekânı. Hayatın bilmece ve dilin gizi, Varlığın özleşmesinin beşiğinde ‘yalın bir biçimde ayrılmış olarak’ dinlenir. Burada *Hen* (Bir) ışıldar. Aynı olan (*Das Selbe*), yegane tek olan olarak bir uyuşum içinde özler. İnsani logos ile ‘o Logos’ arasındaki ilişki kökensiz ilişkidir. İnsani logos’un o Logos’a olan asıl ilişkisi olarak *homologeın*’i hazırlama ödevi Logos’un içinden hareketle ‘ocaklaştığı’ (*gegnet*) ve insani logos’a doğru geldiği o Ocağı tanımaktır.¹⁴⁰⁹ Karar varlaşım için bambaşka bir zaman-mekânın açılmasıdır.¹⁴¹⁰ Ve karar daima ‘en sessiz sessizlikte verilir’.¹⁴¹¹ Heidegger’ karar’ı ‘Varlığın sessizliğe hazır hale getirilmesi’nin ön şartı olarak koyar. Varlığın özü, kararın varlanışında özleşir. Evet, Varlık için o mahali

¹⁴⁰⁶ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 49.

¹⁴⁰⁷ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 49.

¹⁴⁰⁸ Heidegger, age., GA74, 2010, s. 49.

¹⁴⁰⁹ Martin Heidegger, *Heraklit /1. Der Anfang des abendländischen Denkens (Sommersemester 1943) 2. Logik. Heraklits Lehre vom Logos (Sommersemester 1944)*, 1994, GA55, s. 329.

¹⁴¹⁰ Heidegger, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, s. 405.

¹⁴¹¹ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 100.

açıyoruz. Varlığın hakikatini bir soru ve zaruret olarak; ‘en kararlı patikalar içinden ve değişken, görünüşte bağlantısız ve birbirine yabancı atılımlar içinde uyandırmalı ve Varlığın sessizliği için hazır hale getirmelidir’.¹⁴¹² Kararın ışığında olan vazife ise, ‘Varlaşımın hakikatinin, *Dasein*’ın sakınımı içinden geçerek Varlığın büyük sessizliğinde korunması’dır.¹⁴¹³

Heidegger’in an-mekânı olarak bir sessizlik-uzamı inşa etmeye çalıştığını ileri sürdük. Heidegger Homeros’ta olduğu gibi¹⁴¹⁴ *ethos*’u ‘mesken’ olarak düşünür ve *mesken*, Nancy’nin deyişiyle, ‘bir ikametgahtan çok bir eylemdir’, bir ‘kendi kendisini taşıma’ meselesidir. Bu her şeyden önce dilin taşınması, düşünmeye yakınlık yani Varlığa bırakılmışlıktır. Dil, üst bir eylem türü değil, anlama eylemi, ‘deneyimleyen bir sorgulama’dır. Dil, Varlığa verilen sorumlu-yanıttır. Dil Varlığın ağızda çiçeklenmesi, sessizliğin çınlamasıdır. Doruklaşan bir poetik düşünüm için sessizliğin uçurumlarında ikamete gereksinim vardır. Heidegger ‘içinde olma’nın (*in*) mekânsal bir gönderimi imlemediğini vurgular, bir eksistansiyal olarak ‘sein’ *aşinalık* ve *ikameti* imler, ‘dolayısıyla ‘ich bin’ şu demektir: “Ben aşına olduğum dünyada, şurada veya burada eşleşirim, burada ikamet ederim.”¹⁴¹⁵

Alışlagelmiş zaman ve mekân kavramları Heidegger’de ters yüz edilir. Sessizlik uzamı, Varlığın hakikatinin temellendirilmesi için bir an-mekânı olarak zaman-mekândır: “An-mekânı, varlamanın hakikate dönüştüğü o büyük sessizliğin yalnızlığından

¹⁴¹² Heidegger, age., GA65, 1989, s. 95.

¹⁴¹³ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 96.

¹⁴¹⁴ Homeros *Odyseia*’da böylece kullanır: “ ‘Gece inlerinden (*ethos*) çıkıp dağlardan iniyorlardı.’ Sözcük elbette insanların evi, ikametgâhı anlamına da sahipti: ‘Ateşsiz evinde (*ethos*), kasvetli kovuğunda.’” Bkz. Şar, Yıldız, age., s. 184.

¹⁴¹⁵ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, s. 95.

doğar.”¹⁴¹⁶ Varlaşımın hakikate yönelik dönüşlölüğünün açımlandığı ve eklemlendiğı o hazır-oluş hazır hale getirilmelidir.¹⁴¹⁷ Heidegger’de sessizlik uzamının inşası yer, gök, tanrısallar ve ölümlülerin eğleştiğı o ‘büyük sessizlik’ yani Varlık’ta ikamet etmektir, asla tekil bir kendilik veya içsel mekan kurmak değildir zira ontolojik olarak ‘inşa etmek Dörtüyüzey’e bir yurt, bir mekân’ açmaktır. Sessizlik mekanında yer, gök, tanrısallar ve ölümlüler birbirine yani o ‘büyük sessizliğe’, Varlığa aittir. Bu yalınlık, bu Aynılıkta inşa edilir sessizlik uzamı. İkamet’in özü de budur. İnşa ancak Dörtüyüzey’in o hitabına, o seslenişine uygun düşerek, ona cevap vermekle kendi özünü bulur.

“Novalis ‘nereye gidiyoruz’ diye sorar: sürekli eve gidiyoruz.”¹⁴¹⁸ Yurtsuzluğu, hakkıyla düşünmek, ölümlüleri yerleşmenin içine doğru çağırın yegane hitabı duymaktır ve ancak ikametden hareketle inşa etmek bu hitaba uygun bir cevap olabilir.¹⁴¹⁹ İkametin asıl zarureti, ‘ölümlülerin ikametinin özünü her defasında ancak ilk defa yeniden aramak’ zorunda oluşlarıdır.¹⁴²⁰

Peki ‘ev’ hâlâ mümkün mü? Simón Mesa Soto yapımı *Un Poeta* (2025) filminde şair boşluğa haykırır şiirini, geceleyin. Boşluk gibi görünen daima doluluktur, haykırdıkça yakına gelen uzaklıktır o. Aynı zamanda gecenin kendidir yakınlaşın, gece ancak gündüzle tatmin olanların üzerini örter, oysa şairler gecedeki sessizliği sezenlerdir,

¹⁴¹⁶ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 323.

¹⁴¹⁷ Heidegger, age., GA65, 1989, s. 409.

¹⁴¹⁸ Topakkaya, Arslan; “M. Heidegger’de Köklere Bağlılık (Ortsverbuntheit) Kavramının Tahlili”, Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi, s.8, 2018, s. 67. Ayrıca bkz. Marten, Rainer. 1980. „Heideggers Heimat. Eine philosophische Herausforderung.“ *Nachdenken über Heidegger: eine Bestandsaufnahme*, herausgegeben von Ute Guzzoni, 136-159. Hildesheim: Gerstenberg.

¹⁴¹⁹ Heidegger, age., GA7, 2000, s.148.

¹⁴²⁰ Heidegger, age., GA7, 2000, s. 154.

ona kulak verip ondaki esenlikli esini dile dökenlerdir. Gündelikliğin beceriksizliği ve cevap vermezliği, varlığa maruz kalmışlıkla bir olup şairin ve şariane ikamet edenin ruhunda toplanır. Bundandır şiirin her seferinde en sessiz dokunuşu ‘içimize’. Temas duyusal bir şey değildir çünkü, dokunma, o titreşim oyunu, ancak tanrıların işaret etmesiyledir. Ve o işaretler hep o ‘büyük sessizlik’ten gelir. Şairin kelimelerinin özlemimi ifadesi, ancak aynı tanrının göz kırpışında karşılaşmamızdandır. Şairin sarhoşluğu arizi bir şeydir. Evet şair geceye haykırır, gündüz yalnız edebiyat işletmeciliği ve gündelikliğin imalatçı düşleriyle ve onların zombileriyle örülüdür çünkü. Fakat şair, o ‘meczip’, yine de gündüze haykırandır aynı zamanda, o kürsüye çıkıp ‘normal’ numarası yapan ve bir kulak arayan. Tek farkla ki, hasta olduğunu inkar etmeyendir şair. Hastalığının mahcubiyetini bir ömür göğüsleyendir sadece o. Ve uyuyakaldığı kaldırımdan aç midesiyle yeniden güneşe bakan ve şöyle diyendir: “Şükran, en şiddetli sevi ve selam sana ey Ocak!”

Duymanın imkansızlığı, bizi en yakına getirenin düşünme olmasında kendini gösterir. Heidegger’in erken dönem metinlerindeki düşünme yetimize dair soru işaretleri git gide neredeyse karamsar bir havaya bürünür. Düşünme bize uzaktır, zira yakınlık hala bize en uzak olandır. “Yalnızca bir tanrı bizi kurtarabilir” dediğinde başlangıçta sonu, sonda başlangıcı sezen o büyük sessizliğin içinden duyulmayacağını bildiği ve bile bile yardığı dingin soluk hala diğer başlangıcını arar. Tanrıları yeryüzüne, insanı varlığa tevdi eden o Aynı’nın ocağının eklemi bize en uzak kalmayı yine de sürdürür. Tanrıların göz kırpmalarının dağa yansıdığını gören, görenleri gören bir baş dönmesinden bizde eser yoktur. Oysa yerimizden yurdumuzdan edilmiş halde, üstelik bu yurtsuzluğa övgüler düzerek doluşuruz ‘mesken’lerimize. Fakat ‘ruhumuz köklerine dokunamıyor. Hepimiz ev ve yurt özlemi çekiyoruz. Sıkıntının, uzayan zamanların nedeni işte bu özlem: Tanıdık bir dünya istiyoruz. Birlikte olmak istiyoruz: Ağaça, çay bardağıyla, eski bir resimle, evin önündeki kırık sandalyeyle, bir dostla, bir komşuyla, köşedeki konutla... Yeniden

şaşırmak, ürkmek istiyoruz.”¹⁴²¹ Bu özlem, tam da felsefe yapmanın o ruhhalı iken biz hep o diğer kayboluşu seçiyoruz, o diğer unutuşu. Yine de, Demirkubuz’un deyişiyle, “Her şey kötülükle yüzleştığımız anda bir soru olarak ortaya çıkıyor.” Sorunsallık’ta adeta özleştirebiliriz: “Gerçekten ne istiyorsun Bekir?” Fakat bu kayboluş içinde hep o diğer yolu, Levinas’ın söz ettiği mutlak edilginliği, adanmışlıktaki hazzı seçiyoruz, kaybolmuşluk kaderimize evriliyor: “Kaderiyle karşılaşma anında mutlak bir edilginlikle kalakalıyor”: “Yol belli, eğer başını, usul usul yürü şimdi.”¹⁴²²

Düşünürün sezilerinde artık soru işaretlerine gerek yok. Tekniğin gürültüsü bütün o devasallığıyla bize bizden hiçbir şey kalmayacak denli hükümlanlığını tepiniyor. Duymanın kulaklarla hiçbir işi olmadığını en büyük kanıtı bu patırtı çağıdır. Çitleme, çerçevelemeyle beraber göğün, yerin, tanrıların ve ölümlülerin yıkımının yitlik çağını kutluyor: “Teknolojinin egemen olduğu dünya varlığın küskün olduğu dünyadır. Kapitalizmin var olan her şeyi metaya dönüştürdüğü bir dünya varlığın kendini gösterdiği uzamsallığı ve zamansallığı yok etmektedir.”¹⁴²³ Dünyada bulunma biçimimiz, doğa, eşya ve insanın o ‘dansının müziğini çoktan susturmuş. Var olan her şey, kendini kendi içinden gösterme özgürlüğünden yoksun, kendini gizlemiş kırgın tanrılar bu müziksiz ve karanlık dünyadan uçup gitmiş, geriye bilimsel usun küstah güveni ve onun üretim çılgınlığı kalmış. Varolanın eylem alanı üretim ve depolamayla sınırlandırılmış’ bir halde.¹⁴²⁴ Sorusuzluk olduğu kadar sorumsuzluk çağıdır da burası, tarihyazımsal olanın tarihi ele geçişişinin en büyük sızsıdır bu. Logos’la dolayısıyla varlığın toplanmış o özleşmesiyle bütün bir bağını yitirmiş mantığın yarattığı yıkımın farkına varacak bir öz’ü dahi yok, elimizde kalan kendi içine kapanmış, büyük bir düş kırıklığı yalnızca; yer gök

¹⁴²¹ Ertuğrul Rufayı Turan, “Heidegger ve Ev”, *Mimarlık*, Sayı:5, 1994, s. 21.

¹⁴²² Cihan Camcı, *Felsefi Metinler: Heidegger’le Düşünmek*, Sentez, Bursa 2020, s. 28 ve 40.

¹⁴²³ Turan, age., s. 21.

¹⁴²⁴ Turan, agm., s. 22.

tanrılar ve ölümlüler olarak bütün bir Dünya, performans aşkına devinen yüzyıllara ve yalnız adı konulmuş iki dünya savaşına rağmen çağrı henüz en uzağımızda olan. Korkunçların en korkuncu, varlaşımın özleyeceği bir öz'ün kalmayışı ve Da'nın kendisinin dahi yitimi belki de. Fakat bu çaresizlik çağrısı değil. Felsefe işletmeciliğinin imatlatçı düşünme tezgahı baldıran otlarını zehir saymaya devam etse de, şairin ve düşünürün ruhu türküsünü sessizce söylemeyi sürdürür ve son tanrının gelecek olanlarının fısıltıları duyan kulaklarına imanla mırıldanır.

Şairin haykırışı dostluğadır aynı zamanda, Varlığın uçurumunda o ikamet edenler arasındaki doruksal iletişimdendir sessizliğin nefesi, hem en yakın hem en uzak olanlardır onlar: “Yaratanların yakınlığı uçurumdur.”¹⁴²⁵ Ancak oradadırlar, dün bugün ve yarının aynılaştığı yerde, şairin haykırışı hep o şükran dolu selamla, son tanrının gelecek olanlarına diğer başlangıcı şiddetli bir sevi'yle tevdi eder. Ve o sevi, eğleşmeyi ikamete, barınağı eve evirip köklendirendir. Ve o içtenlik, şairane ikametın yüzü suyu hürmetine göğün çatısını çatandır, aynı dünyada, aynı kır yolunun esintisini kulağımıza üfleyendir. Ve o yakınlık'ta ‘şarabın kutsallığında, yeri yer, göğü gök, tanrıları tanrı olarak kutsuyor. Ölümsüzlüğe özenmiyoruz. Birlikte olmanın ve hala umut edebilmenin ortak yazgısını paylaşıyoruz. Hep birlikte varlığa komşu olmanın sevincini yaşıyoruz, insan aracılığıyla dile gelen Logos'un birleştirici önderliğinde sonunda bulduğumuz evimizde iyi bir ölümü bekliyoruz.”¹⁴²⁶ Şiddetli bir sevi'yle *köklenen*, yakınlık ve içtenlikle *kalan*, şükrederek *düşünen*, bırakarak *eyleyen* bir yaşamın armağanı yad eden bir veda; varlığın melodisi olmak ancak böyle bir şey olmalı...

Tanrının ölümünden ve ardından aklın yıkımından beri, *annenin söze dökülmemiş ihtiyatı* olmadığı gibi artık bizi kollayan, göğün enginliğine kendini açıp yeryüzünün karanlığına kök salacak büyümelerimiz de yok; ve kıryolunun çağrısını ve esintisini

¹⁴²⁵ Heidegger, *Hölderlins Hymnen “Germanien” und “Der Rhein”*, s. 52.

¹⁴²⁶ Turan, agm., s. 22.

duyacak kulaklarımız. Filozofun deyişiyile duyduğumuz tek şey ‘Tanrı’nın sesi saydığımız araçların gürültüsü’.¹⁴²⁷ Oysa ‘sadece çalışmak için çalışmanın anlamsızlığına’ karşı varlığın çağrısına kulak vermek, bizi ‘açık ve hür olanı seven ve elverişli bir durumda üzgünlüğün üzerinden sıçrayarak’ o aydınlık açıklığa çıkaran ‘nihai bir sükunet’e vardırabilir.¹⁴²⁸ Mesken ve sükunetin giz’li flörtü bu yüzdendir belki de. Bir gün yeniden dönmek üzere içine çekilebileceğimiz ve her defasında ‘Bir-ve-Biricik olan Varlık olarak’ döndüğümüz o mekandır belki de sessizlik uzamı, ki bu ebediyet gibi, ev gibi bir şeydir. Filozofun deyişiyile ancak o çağrı ‘uzaktaki köklerimize varışımızda bizi evimizde’ kılacaktır.¹⁴²⁹

Giz varlığın ocağına bırakılmışlıkla, Aynı’nın deneyimiyle kendini bahşeder. Giz’i giz olarak bırakmak varlığın varlaşım oyununa dahil olmaktır. Varlığın müziğindeki en harika şey, onu takip eden sessizliğin de hâlâ Varlığın melodisine ait olmasıdır.¹⁴³⁰ Belki de bu yüzden hepsinden öte sessizlik üzerine sadece susmalı...

¹⁴²⁷ Heidegger, “Kır Yolu”, s. 215.

¹⁴²⁸ Martin Heidegger, “Kır Yolu”, Heidegger Özel Sayısı, çev. Erdal Yıldız, Engin Kurt, 2016, s. 214.

¹⁴²⁹ Heidegger, “Kır Yolu”, s. 215.

¹⁴³⁰ Sacha Guitry’nin Mozart için sözünün değiştirilmiş bir hali, bkz. Thomas Fuchs, “Zur Phänomenologie des Schweigens”, *Phänomenologische Forschungen, änenomologische Forschungen* (2004), pp. 151-167

KAYNAKÇA

- Absher, Brandon, “Speaking of Being: Language, Speech, and Silence in Being and Time”, *The Journal of Speculative Philosophy*, Vol. 30, No. 2 (2016), s. 206.
- Adorno, Theodor W., *Sahicilik Jargonu: Alman ideolojisi Üzerine 1962-1964*, çev. Şeyda Öztürk, Metis, İstanbul 2012.
- Alkım, Ezgi, *Wittgenstein and the limits of language in philosophy in 20th century*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisanüstü Programlar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Arendt, Hannah, “Martin Heidegger ist achtzig Jahre alt”, Günther Neske und Emil Kettering (Hg.), *Antwort - Martin Heidegger im Gespräch*, Tübingen 1988.
- Basaran, Abdullah, “Mekânın Yaratılışı, Mekânda Yaratılış: Yaratılış Anlatılarında Evrenin Aporetik Kökeni”, *Hitit Theology Journal*, Issue: 1 Volume: 21, 2022.
- Batho, David, "Reticence", *European Journal of Philosophy* 26 (3):1012-1025 (2018)
- Bindemann, Steven L., ed. *Silence in Philosophy, Literature and Art*. Leiden; Boston: Brill Rodopi, 2017.
- Burbulla, Julia, “Heideggers Schweigen. Die philosophische Raumkunst in ihrer Relevanz für die Kunst der Nachkriegszeit” *Raum und Natur als Material der Gegenwartskunst*. 2011.
- Camcı, Cihan, *Felsefi Metinler: Heidegger’le Düşünmek*, Sentez, Bursa 2020.
- Capobianco, Richard, *Heidegger’s Way of Being*, University of Toronto Press, 2015.
- Caputo, John D., *The Mystical Element in Heidegger’s Thought*. New York: Fordham University Press, 1986.
- Cassin, Barbara (ed.), *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*, Princeton University Press, 2013, s. 1060.

- Clark, Timothy, *Varlığın Şiiri & Heidegger'i Anlamak*, çev. Senem Kurtar, Ömer Faik Anlı, Fol, 2023.
- Corbin, Alain, *History of silence - from the renaissance to the present day*, John Wiley & Sons, Inc. _Polity Press, 2018.
- Çakır, Burak, "Heidegger'de Dasein'ın Bütün-Oluş Olanığının ve Ölümüne Doğru Varlık Meselesinin Çözümlemesi", *Felsefî Düşün*, Sayı 12, 2019.
- Çüçen, A. Kadir, *Martin Heidegger: Varlık ve Zaman*, Sentez, 2012.
- Dal Monte, Daniel, "A Hermeneutical Phenomenology Of Silence", *Investigaciones Fenomenológicas*, 21, 2024, s. 56.
- Daniela, Vallega-Neu. 'Heidegger's Reticence: From Contributions to Das Ereignis and toward Gelassenheit' *Research in Phenomenology*.
- Dauenhauer, Bernard P., *Silence: The Phenomenon and Its Ontological Significance*, Indiana UP, 1980, s. 128.
- Demirhan, Ahmet (der.), *Heidegger ve Nazizm*, Vadi 2002.
- Derrida, Jacques, "A Conversation with Jacques Derrida about Heidegger", *Oxford Literary Review*, Volume 43, Issue 1 s. 46.
- Derrida, Jacques, *Gramatoloji*, çev. İsmet Birkan, yay. haz. İsmail Yılmaz, Bilge Su, Ankara 2014
- Derrida, Jacques, *Ses ve Fenomen*, çev. Gülben Salman, Emir Özer, yay. haz. Zeynep Direk, Fol, Ankara 2023.
- Direk, Zeynep, *Başkalık Deneyimi Kıta Avrupa Felsefesi Üzerine Denemeler*, Fol, Ankara 2021.
- Direk, Zeynep, *Çağdaş Kıta Felsefesi*, Fol, Ankara 2021.
- Dolar, Mladen, *Sahibinin Sesi/Psikanaliz ve Ses*, çev. Barış Engin Aksoy, yay. Haz. Tuncay Birkan, Metis, İstanbul 2013.

- Elferen, Van, I., & S, Raeymaekers, "Silent Dark: The Orders of Silence", *Journal for Cultural Research*, 2015, 19(3).
- Er, Sadık Erol (der.), *Heidegger Paris'te & Fransızların Heidegger Okuması*, Otonom, 2014.
- Esenyel, Adnan, *Heidegger/Varlığın Patikaları*, Fol, Ankara 2020, s. 186.
- Fariás, Victor, *Heidegger und der Nationalsozialismus*, Frankfurt am Main 1989.
- Farin, Ingo, "Heidegger Ve Hegel: Yaşam Zamanı Ve Yaşam-Felsefesinin Zamanı", çev. Seyit Coşkun, *Posseible Düşünme Dergisi* Cilt:7 No:13.
- Fuchs, Thomas, "Zur Phänomenologie des Schweigens", *Phänomenologische Forschungen* (2004), pp. 151-167
- Gezgin, İsmail, *Gılgamış: Homo Sapiens'in Trajik Öyküsü: Mitler Bize Ne Anlatır?*, Pinhan, 2025.
- Gonzalez, Francisco J. 'And the Rest is Siletik: Silencing Logic and Dialectic in Heidegger's Beiträge zur Philosophie.' *Research in Phenomenology*, 38 (2008): 358-391.
- Gould, Thomas, *Silence in Modern Literature and Philosophy*, Palgrave-Macmillan, 2018.
- Görgün, Şehnaz İpek, *Le silence de l'Etre-seul et de l'Etre-avec dans etre et temps de Heidegger*, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Gözel, Özkan, "Heidegger'de Mekânın Egzistansiyal Anlamı", *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, sayı: 13 (1), 2020, s. 77-96.
- Gregory, Wanda Torres, *Speaking of Silence in Heidegger*, Bloomsbury, 2021.
- Gregory, Wanda Torres. *Heidegger's Path to Language*. Lanham: Lexington Books, 2016.

- Guignon, Charles B. (ed.), *The Cambridge Companion to Heidegger*, Cambridge University Press, 1993.
- Günaydın, İbrahim, “Şiirin Ontolojisi: Heidegger ve Derrida Geriliminde Bir Ara-Mekân”, *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 85-107, 2026.
- Habermas, Jürgen, “Zur Veröffentlichung von Vorlesungen aus dem Jahre 1935”, *Philosophisch-politische Profile*, Frankfurt am Main 1971.
- Habermas, Jürgen, *Der philosophische Diskurs der Moderne - Zwölf Vorlesungen*, Frankfurt am Main 1985
- Hanly, Peter, “Marking Silence : Heidegger and Herder on Word and Origin”, *Studia Philosophiae Christianae* 49/4, 69-86 2013.
- Hanly, Peter, “Marking Silence: Heidegger and Herder on Word and Origin”, *Studia Philosophiae Christianae* Vol. 49, Nr. 4 (2013): 69-86.
- Heidegger, Martin, “Aus Einem Gespräch Von Der Sprache”, *Unterwegs Zur Sprache*, Vittorio Klostermann, Frankfurt Am Main, 1985.
- Heidegger, Martin, “Kır Yolu”, *Heidegger Özel Sayısı*, çev. Erdal Yıldız, Engin Kurt, *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, 2016.
- Heidegger, Martin, “Wer ist Nietzsches Zarathustra”, “Das Ding” “...dichterisch wohnt der Mensch...”, “Bauen Wohnen Denken”, *Vorträge und Aufsätze (1910-1976)*, Vittorio Klostermann, Frankfurt Am Main, 2000.
- Heidegger, Martin, “Wom Wesen der Wahrheit”, *Sein und Wahrheit; 1. Die Grundfrage der Philosophie (Sommersemester 1933), 2. Vom Wesen der Wahrheit (Wintersemester 1933–34)*, Vittorio Klostermann, GA36-37, 2001.
- Heidegger, Martin, *Being and Time*, trans. John Macquarrie and Edward Robinson, San Francisco: HarperSanFrancisco, 1962.
- Heidegger, Martin, *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, Vittorio Klostennann, Frankfurt am Main, 1989.

- Heidegger, Martin, *Bremer und Freiburger Vorträge. 1. Einblick in das was ist. 2. Grundsätze des Denken* (1994).
- Heidegger, Martin, *Das Ereignis* (1941-1942), Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2009.
- Heidegger, Martin, *Der Spiegel Söyleşisi*, çev. Kaan Ökten, YKY, 2025, s. 9.
- Heidegger, Martin, *Die Grundbegriffe der Metaphysik: Welt, Endlichkeit, Einsamkeit*, Verlag Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 1983.
- Heidegger, Martin, *Düşünmek Ne Demektir*, çev. İlhan Turan, Dergah, 2024.
- Heidegger, Martin, *Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung*, Vittorio Klostermann, Frankfurt Am Main, 1981.
- Heidegger, Martin, *Feldweg-Gesprache (1944/45)*, Vittorio Klostermann, Frankfurt Am Main, 1995.
- Heidegger, Martin, *Heraklit /1. Der Anfang des abendländischen Denkens (Sommersemester 1943) 2. Logik. Heraklits Lehre vom Logos (Sommersemester 1944)*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1994.
- Heidegger, Martin, *Holzwege*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1977.
- Heidegger, Martin, *Hölderlins Hymnen "Germanien" und "Der Rhein"*, Verlag Vittorio Klosterman, 1999
- Heidegger, Martin, *Logik als die Frage nach dem Wesen der Sprache*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1998.
- Heidegger, Martin, *Metafiziğe Giriş*, çev. Mesut Keskin, Avesta 2000.
- Heidegger, Martin, *Metafizik Nedir?*, çev. Yusuf Örnek, TFKY, Ankara 2009.
- Heidegger, Martin, *Nietzsches metaphysische Grundstellung im abendländischen Denken*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1986, GA44.
- Heidegger, Martin, *Nietzsche I*, çev. Güvenç Şar, Metin Toprak, Çizik, 2024.

- Heidegger, Martin, *On the Way to Language*, çev. Peter D. Hertz, Harper & Row Publishers, New York 1982.
- Heidegger, Martin, *Sanat Eserinin Kökeni*, çev. Kaan Ökten, Alfa, 2025.
- Heidegger, Martin, *Sein und Wahrheit. 1. Die Grundfrage der Philosophie. 2. Vom Wesen der Wahrheit*, Vittorio Klostermann Verlag, Frankfurt am Main 2001, GA36/37.
- Heidegger, Martin, *Teknik ve Dönüş & Özdeşlik ve Ayrım*, çev. Necati Aça, Pharmakon, 2015.
- Heidegger, Martin, *Varlık ve Zaman*, çev. Kaan Ökten, Alfa, İstanbul 2021.
- Heidegger, Martin, *Vom Wesen der Sprache. Die Metaphysik der Sprache und die Wesung des Wortes. Zu Herders Abhandlung Über den Ursprung der Sprache*, 1999.
- Heidegger, Martin, *Was heißt denken?*, Tübingen 1997.
- Heidegger, Martin, *Winke I und II (1957-59)*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2020.
- Heidegger, Martin, *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2010.
- Idhe, Don. *Listening and Voice: Phenomenologies of Silence*. New York: State University of New York Press, 2nd ed. 2007.
- Inwood, Michael, *Heidegger Sözlüğü*, çev. Burak Çakır, Ayrıntı, 2025.
- John, Lysaker, "Heidegger's Absolute Music, or What Are Poets for When the End of Metaphysics Is At Hand?" *Research in Phenomenology* 30 (2000), 180–210.
- Kafka, Franz, *Bütün Öyküler*, çev. Kâmuran Şipal, Cem, 2010.
- Kant, Immanuel, *Arı Usun Eleştirisi*, çev. Aziz Yardımlı, 2015, İdea.
- Keane, Niall, "The Silence of the Origin: Philosophy in Transition and the Essence of Thinking", *Research in Phenomenology* 43 (2013) 27–48.

- Keskin, Mesut, "Heidegger'in Açıklık Ontolojisinin Temel Kavramlarına Türkçe Bir Bakış", *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, Volume 6 Issue 1 June 2016.
- Knowles, Adam. *Heidegger's Fascist Affinities: A Politics of Silence*. Stanford: Stanford University Press, 2019.
- Kockelmans, Joseph J., *On Heidegger and Language*, trans. Joseph J. Kockelmans, Northwestern University Press 1980.
- Kreeft, Peter, "Zen In Heidegger's Gelassenheit", *International Philosophical Quarterly*, Volume 11, Issue 4, December 1971, s. 521-545.
- Kurtar, Senem, 'Heidegger in Trakl Yorumu Melankolinin Dili Olarak Poetik Sessizlik', *Felsefe Yazın*, Basılı, 2009.
- Kurtar, Senem, "Heidegger ve Şeylerin Sessizliği", *Ethos*, 2012, s. 70.
- Kurtar, Senem, *Sanat Yapıtında Açılan Heidegger'in Şey Felsefesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2010.
- Lewis, Michael, Tanja Staehler, "Heidegger", *Fenomenoloji*, çev. Mehmet Demirhan, Fol, 2020.
- Lörincz, Csongor "Das gestimmte Schweigen (Heidegger)", Hajnalka Halász und Csongor Lörincz (Hg.) *Sprachmodalitäten Das gestimmte Wie des Sprachlichen*, Wbg Academic, 2021.
- Lukács, Georg, *Die Zerstörung der Vernunft*, Aisthesis-Verlag, 2022.
- Marafioti, Rosa Maria, "Das stille Spiel der Wahrheit. Die Fragwürdigkeit der Musik bei Heidegger", *Heidegger Studies*, 29 (2013), 133-161.
- Mardas, Nancy Billias, *Orphic Listening: Rilke's "Sonnets to Orpheus" as a Poetic Articulation of a Heideggerean Philosophy of Language*, Dissertation, The Union Institute, 1999,

- Marten, Rainer, "Heideggers Heimat. Eine philosophische Herausforderung,"
Nachdenken über Heidegger: eine Bestandsaufnahme, herausgegeben von Ute
Guzzoni, Hildesheim: Gerstenberg, 1980.
- McManus, Denis (ed.), *Heidegger, Authenticity and the Self Themes From Division Two
of Being and Time*, Routledge, 2015.
- Merleau-Ponty, Maurice, *The Prose of the World*, Northwestern University Press, 1973.
- Mızrak, Seyhan, *Meister Eckhart ve Martin Heidegger'de Saf Tecrübe*, Ankara
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış doktora tezi, 2021.
- Müller, Max, "Literature Before Letters", *Last Essays*, London, New York Longmans,
Green and co., 1901.
- Norwell Smith, David, *Sounding/Silence. Martin Heidegger at the Limits of Poetics*, New
York: Fordham University Press, 2013.
- Ökten, Kaan H., *Heidegger'e Giriş*, Agora, İstanbul 2012
- Pascal, *Düşünceler*, çev. Fethi Yücel, Fol Kitap, Ankara 2023.
- Picard, Max, *The World of Silence. Eighth Day 2002.*
- Platon, *Sofist*, çev. Ömer Naci Soykan, Bilge, 2021.
- Polt, Richard, *The Emergency of Being: On Heidegger's "Contributions to Philosophy"*,
Cornell University Press, 2013.
- Richardson, William J., "Heidegger and the Origin of Language", *International
Philosophical Quarterly* Vol. 2, Issue 3, 1962, s. 404-416.
- Rifat, Samih, *Herakleitos - Bir Kapalı Söz Ustasıyla Buluşma Denemesi*, YKY, 2004.
- Rilke, *Duino Ağutları*, çev. Can Alkor, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2026.
- Rorty, Richard, *Philosophy as Science, Metaphor, Politics*, in: *ders, Essays on Heidegger
an Others, Philosophical Papers*, Bd. 2, Cambridge 1991.
- Sheehan, Thomas, *Heidegger and the Nazis*, New York Review of Books, 16. Juni 1988.

- Sözer, Önay, "Heidegger Bağlamında Türkçeye Çevirmek-Türkçeyle Düşünmek", *Heidegger*, ed. Özgür Aktok, Metin Bal, Doğubatı 2010.
- Steiner, George, *Heidegger*, Open Road, 2008.
- Steiner, Wolfgang, *Die Aufgabe des Denkens: Martin Heidegger und die philosophische Mystik*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Universität Augsburg, 2006.
- Stone, Jon R. (ed.), *The Essential Max Müller: On Language, Mythology, and Religion*, Palgrave Macmillan, 2002, s. 154.
- Şar, Güvenç, Yıldız, Erdal, *Herakleitos'un Oyunu & Herakleitos Fragmanlarına Yorumlar*, Dergah, 2016,
- Tolstoy, L. N., *İvan İlyiç'in Ölümü*, çev. Mazlum Beyhan, İKY, 2019
- Topakkaya, Arslan, "M. Heidegger'de Köklere Bağlılık (Ortsverbuntheit) Kavramının Tahlili", *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, S. 8, 2018, 64-72.
- Turan, Ertugrul Rufayi, "Trajik Deneyim, Heidegger ve Çağımız İçin Ağıt", *Felsefe Dünyası*, Sayı 51, 2010.
- Turan, Ertuğrul Rufayi, "Heidegger ve Ev", *Mimarlık*, Sayı 5, 1994, s. 21.
- Ünaldı, Nilüfer Urlu, "Martin Heidegger Düşüncesinde Tarihsellik Meselesi", *Artuklu Akademi*, 2022/9 (2), 255- 271.
- Vallega-Neu, Daniela, *Heidegger's Poietic Writings: From Contributions to Philosophy to The Event*, Indiana University Press 2018.
- Vladutescu, Stefan, "Communication of Silence at Martin Heidegger: Sygetics; Logics of Thinking Silence", *International Letters of Social and Humanistic Sciences*, 17, 2014.
- Vorlaufer, Johannes, "Über das nichts-sagende Schweigen. Ein phänomenologischer Versuch einer Annäherung an das Fragwürdige in Martin Heideggers Sighetik", *Phainomena*, 32, 2023.

- Wei, Zhang, ““Ortak” Bir Dile Doğru Yolda Olmak mı? Heidegger’in Japon Bir Ziyaretçi ile Diyalogu”, çev. Metin Bal, *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Sayı 21, Güz 2013.
- Williams, Duane, *Language and Being Heidegger’s Linguistics*, Bloomsbury, 2017.
- Wittgenstein, Ludwig, *Tractatus Logico-Philosophicus*, çev. Oruç Aruoba, Metis, 2016.
- Yıldız, Erdal, “Türkçede Martin Heidegger Kaynakçası”, *Kutadgubilig: Felsefe Bilim Araştırmaları*, 2016, Sayı: 30, s. 819-870.
- Yurt, Engin, *M. Heidegger Felsefesinde ‘Düşünme’ Sorunu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014.
- Yurt, Engin, *Sessizliğin Fenomenolojisi: Batı Düşünmesinde Bir Sessizlik Araştırması*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2017.
- Zhang, Zhenhua, “Heidegger’s Way to “The Last God””. *Religions*, 2022, Vol 13, Issue 8.
- Ziarek, Krzysztof, “On Heidegger’s Einmaligkeit Again: The Single Turn of the Event”, *Gatherings: The Heidegger Circle Annual*, 6 (2016): 91-113.

ÖZET

Bu tez Heidegger'in 'sessizlik' kavrayışını ele almaktadır ve sessizliğin Heidegger'in dil, hakikat, varlık 'oyunu'nda kurucu bir rolü olduğunu iddia etmektedir. Bu kapsamda Heidegger'in erken, geçiş ve geç döneminde suskunluk, ketumiyet, sessizlikte-açılma, dinginlik olarak sessizlik (*Schweigen, V/erschweigen, Erschweigen, Stille*) ile birlikte ses, kulak verme, dinleme, işitme ve çağrı kavrayışını da sessizlik dolayımındaki kavramlar olarak odağına alacaktır. Diğer başat bir mesele ise dil ve logos tartışması olacak, bu ise bizi mantık ve düşünme kavrayışını hakikat ile birlikte ele almaya götürecektir. Tüm bunlarla birlikte poetik düşünüm ve unsurları olarak şiir, düşünme ilişkisi, şairin işitmesi ve söyleyişi yine yolumuzun üzerindeki patikalardan olacaktır.

Tez, 'sessizlik' kavrayışının ve 'mantığının' Dasein analitiğini temel alan erken düşünsel evre, Varlığın açılımını, yani *Ereignis*'i merkeze alan geçiş evresi ve Hölderlin etkisindeki poetik evrelerini de içerecek biçimde geç dönem Heidegger felsefesindeki konumunu ve diğer temel düşünce yapılarıyla (hakikat, vicdan, otantiklik, ses ve dil) ilişkisini göstermeyi amaçlamaktadır. Tez şu soruların izini sürecek: Heidegger düşünmesinde 'sessizlik' kavrayışı ne anlama gelir? Sessizlik'i düşünmeye değer kılan nedir? Heidegger'in erken ve geç dönem eserlerinde dil, varlık ve hakikat bağlamında 'sessizlik' nasıl bir rol oynar? Dörtlü'nün, yer, gök, tanrılar ve ölümler'in Dünya'da bir aradalıklarında *sessizlik oyunu* nasıl işler? Poetik düşünüm sessiz söyleyişle nasıl ilişkilendirir? Sessizlik mantığı hakikati nasıl söyler?

İşte bu tez, yukarıda kısaca özetlenen bağlamda Heidegger düşünmesinde 'sessizliği', 'sessizliğin poetikasını' araştırma sorusu olarak Heidegger külliyatını inceleyecektir. Heidegger düşüncesinde sessizliği ana kaynakları üzerinden sunmaya çalışan tez, bu özsel eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Sessizlik, dil, fenomenoloji, ses, poetika, sessizliğin fenomenolojisi

ABSTRACT

This thesis examines Heidegger's concept of 'silence' and argues that silence plays a constitutive role in his 'play' of language, truth, and *Beyng*. In this context, alongside silence as keeping silent, concealing in silence, disclosing through silence, and stillness (*Schweigen*, *V/erschweigen*, *Erschweigen*, *Stille*) across Heidegger's early, transitional, and late periods, the thesis will focus on the understanding of voice, hearkening, listening, hearing, and the call as concepts mediated by silence. Another prominent issue will be the discussion of language and *logos*, which will lead us to address the understanding of logic and thinking in conjunction with truth. Alongside all these, poetic reflection and its elements—the relationship between poetry and thinking, as well as the poet's hearing and saying—will also be among the paths along our way.

The thesis aims to demonstrate the position of the concept and 'logic' of 'silence' in Heidegger's philosophy, encompassing the early intellectual phase based on the analytic of *Dasein*, the transitional phase centered on the disclosure of *Beyng*, namely *Ereignis*, and the poetic phase influenced by Hölderlin. It also seeks to reveal its relationship with other fundamental structures of thought (truth, conscience, authenticity, voice, and language). The thesis will pursue the following questions: What does the concept of 'silence' mean in Heidegger's thinking? What makes silence worthy of thought? What role does 'silence' play in the context of language, *Beyng*, and truth in Heidegger's early and late works? How does the play of silence operate in the togetherness of the Fourfold—earth, sky, divinities, and mortals—in the World? How does poetic reflection relate to silent saying? How does the logic of silence speak the truth?

Thus, taking 'silence' and the 'poetics of silence' in Heidegger's thought as its core research question within the context briefly summarized above, this thesis will examine the Heideggerian corpus. By endeavoring to present silence in Heidegger's

thought through its primary sources, the thesis aims to fill this essential gap in the literature.

Keywords: Silence, language, phenomenology, voice, poetics, phenomenology of silence